Platonas
Filebas

Iš senosios graikų kalbos vertė,
įvadą ir paaiškinimus parašė
Tatjana Aleknienė

Lietuvos edukologijos
universiteto leidykla
/ 2016

Klasikinių filosofijos tekstų ir studijų serija
/ Philosophica I

Knygos leidimą finansavo Lietuvos mokslo taryba
(sutarties Nr. MIP-021/2012)

Svarstyta Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakulteto
tarybos posėdyje 2015 m. gruodžio 28 d. (protokolo Nr. 14)
ir rekomenduota spausdinti

Redaktorė Dalia Blažinskaitė
Dizaineris Tom Mrazauskas

ISSN 2538-693X
ISBN 978-609-471-086-5

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke

Išleido Lietuvos edukologijos universiteto leidykla
T. Ševčenkos g. 31, 03111 Vilnius
Tel. +37052333593. El. paštas leidykla@leu.lt

Spausdino „Petro ofsetas"
Naujoji Riovonių g. 25, 03153 Vilnius

Skiriu savo brangių tėvų ir močiutės
Taisijos, Ivano ir Paraskevos Davydovų
atminimui

Turinys

Pratarmė

Kad „menas yra ilgas, o gyvenimas – trumpas" skausmingiau nei kada nors anksčiau patyriau tuomet, kai per griežtai ir aiškiai apibrėžtą laiką turėjau padaryti tai, ką drąsiai buvau užsimojusi nuveikti – parengti Platono „Filebo" vertimą, išsamų įvadinį straipsnį ir komentarus. Imtis „Filebo" sugundė intriguojantis vėlesniųjų platonikų (vadinamųjų „neoplatonikų") įsitikinimas, kad šis dialogas yra iškiliausia Platono filosofijos viršūnė ir perteikia esmingiausias jo mokymo apie Gėrį tiesas. Jei tokio „apreiškimo" apie Gėrio prigimtį „Filebe" išties esama, kilti prie jo reikėtų nuo pat Platono mokymo „papėdės" ir „Filebą" skaityti ir kruopščiai aiškinti Platono mąstymo ir rašymo visumos kontekste. „Neoplatonikai" tokio aiškinimo keliu nuėjo taip toli, kad šiandien vargu ar įmanoma jais sekti, juolab kad naujųjų laikų filosofijos tyrėjai nebeturi vilties susitarti, kur yra Platono mąstymo kalno „papėdė" ir koks kelias labiausiai tinka kilti viršūnėn. Kad ir kaip būtų, joks naujųjų ir naujausių laikų tyrėjas nėra pasiūlęs tokio „Filebo" mokymo apie aukščiausiąjį Gėrį aiškinimo, kuris įtikintų daugumą filosofijos istorikų. Asmeninė „Filebo" vertimo ir apmąstymo patirtis mane, ko gero, galutinai įtikino, kad pagrindinis šio dialogo klausimas („neoplatoniškai" – *skopos*, „taikinys") yra ne Gėrio prigimtis, bet malonumo apibrėžimas, o intriguojančią ir kone mistinę dialogo aurą visų pirma sukuria tai, kad Sokratas čia tarytum *nusileidžia* į žmonių gyvenimą, sutikdamas malonumui (*apibrėžtam*, todėl grynam) rasti vietos „gerai sumaišyto" gyvenimo visybėje.

Jei ne aiškūs įsipareigojimai ir apibrėžtas laikas, tikrai būčiau pritrūkusi atkaklumo ir neįstengusi pabaigti „Filebo"

svarstymo gijų narpliojimo darbo. Todėl už tai, kad „Filebas“ vis dėlto pasirodo lietuviškai su išsamiu „Įvadu“ ir gausiais „Paaiškinimais“, turiu padėkoti Lietuvos mokslo tarybos vykdomai mokslinių projektų finansavimo veiklai ir griežtai įsipareigojimų vykdymo priežiūrai. Atskirai ir nuoširdžiai dėkoju konkursui pateiktą paraišką vertinusiems Tarybos ekspertams, tvirtai pareiškusiems, kad „klasikinių graikų filosofijos tekstų vertimas yra vienas iš svarbiausių ne tik akademinės, bet ir bendrosios šiuolaikinės lietuvių kultūros puoselėjimo faktorių“. Deja, dažnai tenka susidurti su – darbais ar žodžiais – reiškiama kitokia kultūrine ir valstybine nuostata.

Dėkoju mano veiklą palaikantiems ir vertinantiems Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakulteto kolegoms, per daug nesistengiantiems atvesti mane į istorinių tekstų vertimo ir tyrimo kelią. Klasikinių istorinių tekstų vertimas ir tyrimas, be abejo, taip pat yra labai svarbus akademinės ir bendrosios humanitarinės šiuolaikinės lietuvių kultūros puoselėjimo veiksnys. Bet *gyvenimas yra trumpas*, todėl kol kas stengiuosi laikytis to meno, kurio daugiausiai spėjau išmokti. Už pagalbą ir paramą esu dėkinga svetur gyvenančioms ir, reikalui esant, draugišką bibliografinės pagalbos ranką žaibiškai tiesiančioms kolegėms Mantei Lenkaitytei ir Marijai Sokolskajai, o visų labiausia – visada šalia esančiam ir viską perskaityti ir aptarti pasirengusiam savo vyrui ir kolegai Dariui Aleknai.

Rankraštį rūpestingai skaitė Lietuvos edukologijos universiteto leidyklos redaktorė Dalia Blažinskaitė, prie kruopštaus rodyklių rengimo darbo daug prisidėjo VDU filosofijos studentė Kristina Bakšytė, o įstabusis jo virtimo knyga vyksmas yra meistriškose dailininko Tomo Mrazausko rankose.

Tatjana Aleknienė — 2015 m. vasario 22 d.

ĮVADAS

Ko gero, verta iš anksto aptarti, koks yra kūrinys, idant tarytum jau žinodami kelią, kuriuo reikės eiti, lengviau keliautume, numanydami, kurioje jo vietoje esame, ir žiūrėtume, kad neimtume neteisingai jo vaizduotis. Štai, Aristotelis vis pasakojo, kas nutiko daugumai Platono klausytojų, kai tas skaitė paskaitą *Apie gėrį*. Atėję kiekvienas tikėjosi gauti kažką iš to, kas paprastai laikoma žmonių gėriu, antai, turtus, sveikatą, jėgą, apskritai – kokią nors įstabią palaimą. O kai išgirdo kalbas apie mokslus, skaičius, geometriją, astronomiją, galop, kad gėris esąs vienis, jiems tai, manding, pasirodė visiškas nesusipratimas, tad vieni veikalą niekino, kiti peikė. O kokia buvo to priežastis? Jie nežinojo apie jį iš anksto ir atėjo kaip eristai, kurie žiojasi vos išgirdę vardą. Bet, manau, jei kas iš anksto būtų viską nusakęs, būsimasis klausytojas arba atsisakytų savo sumanymo, arba, jei jam tai patiktų, pasiliktų prie susidarytos nuomonės.

Aristoxenus, *Elementa harmonica* 39, 4–40, 8

Dialogo tema, forma ir veikėjai

Nors Platono filosofijos tyrėjai nesutaria dėl aiškesnės jo veikalų atsiradimo tvarkos ir netgi dėl galimybės tokią tvarką nustatyti[1], „Filebą" kone visi laiko vienu iš vėliausiai jo parašytų kūrinių. Tai galėjo būti ir pats paskutinis veikalas, kurį Platonas spėjo užbaigti[2]. Tikėtina, kad jis buvo rašomas greta „Įstatymų", kuriuos, anot Diogeno Laertijo perteiktos žinios, Platonas paliko nebaigtus, užrašytus tik vaškuotų lentelių „juodraštyje"[3]. „Filebe" grįžtama prie ankstesniuose veikaluose Sokrato ne sykį aistringai svarstytų klausimų: koks gyvenimas žmogui yra geriausias ir tikrai vertas rinktis? Kokia vieta jame tenka malonumui (-ams) ir kokia mąstymui (protui)? Ar malonumas, kaip mano dauguma žmonių, yra didžiausias siektinas žmogaus gyvenimo Gėris? „Faidone" guosdamas dėl artėjančios jo mirties sielvartaujančius bičiulius Sokratas aiškino, kad kartu su kūnu patiriami malonumai vis labiau pavergia sielą, paversdami ją žemiško gyvenimo kaline ir atimdami iš jos filosofinio mąstymo laisvę

---

1 Dauguma filosofijos istorikų šiandien laikosi santūraus ir atviro požiūrio vienos arba kitos chronologinės dialogų sekos atžvilgiu ir neatmeta skirtingų galimybių nė vienos nelaikydami neginčytinai įrodyta. Plg. L. Brandwood, *The Chronologie of Plato's Dialogues*, Cambridge, University Press, 1990 ir to paties autoriaus „Stylometry and Chronology", *in* R. Kraut (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge, University Press, 1992, p. 90–120.

2 Vėlyvai „Filebo" datai pritaria ir stilometrijos tyrimų išvados: tam tikrų pokalbio formulių, prielinksnių ir pan. vartosena, hiato nevengimas rodo šio dialogo artumą „Įstatymams".

3 Diogenas Laertijas, *VPh* III, 37.

ir nepriklausomybę; „Gorgijuje“ polemizuodamas su viešosios retorikos meno gerbėjais sukarikatūrina jų malonumo kaip nuolatinio poreikių tenkinimo sampratą, įrodinėja, kad malonumas negali būti tapatinamas su Gėriu ir kad Gėrio siekiantis filosofinis gyvenimas yra pranašesnis už malonumus pataikūniškai teikiančios retorikos kelią; „Valstybėje“ stengėsi parodyti, kad *mąstymo* malonumai yra pranašesni už kūninius, o filosofas esąs pats geriausias malonumų žinovas ir vertintojas. „Filebo“ pradžioje dar sykį iškeliama malonumo ir mąstymo priešprieša. Filebas, kurio vardu pavadintas dialogas, teigia, kad „visų gyvų būtybių gėris esąs džiaugsmas, malonumas, mėgavimasis ir visi kiti prie šios giminės derantys dalykai“ (11 b4–6). Sokratas su tokiu teiginiu nesutinka ir yra pasirengęs įrodyti, „kad ne tai yra gera, bet supratimas, mąstymas, atmintis ir tai, kas jiems yra gimininga, – teisinga nuomonė bei neklaidingi svarstymai – tikrai yra geresni už malonumą ir naudingesni visoms jų turėti gebančioms būtybėms. O visoms toms, kurios geba jų turėti, tai yra visų naudingiausia – tiek dabar esančioms, tiek būsimosioms“ (11 b7–c2). Tačiau tolesnio pokalbio dalyviai – Sokratas ir Filebą pakeitęs Protarchas, Sokratui pasiūlius, sutaria, kad nei mąstymas, nei malonumas negali parūpinti geriausio – nieko nestokojančio gyvenimo, o tobulas žmogaus gyvenimas juos turėtų sumišusius (20 b–23 b). Likusioje – didžiausioje dialogo dalyje aptariama bendriausia malonumo ir proto giminių prigimtis ir sudėtis, galiausiai tai, kokios šių giminių dalys turi būti sudėtos į geriausio gyvenimo mišinį, kas lemia jo gerumą ir kelinta tuomet bus dialogo pradžioje Sokrato oponentų į nugalėtojus kelto malonumo vieta.

Taigi, kitaip nei ankstesniuosiuose dialoguose, „Filebe“ neilgai užtrunkama paneigiant malonumo gerbėjų pretenziją jį laikyti didžiausiu žmonėms siektinu gėriu (tam skirtas tik

trumpas 21 a–d *elencho* epizodas), bet daugiau darbuojamasi svarstant tinkamo žmogaus gyvenimo projektą ir išsamiau aptariant svarbesnes metodines ir metafizines tokio darbo prielaidas. Išties, Platono Sokratas čia prie savo senų etinių klausimų grįžta apsiginklavęs naujaisiais dialektinio tyrimo metodo įrankiais ir metafizinėmis prielaidomis. Kadangi dialogo projektas yra veikiau „pozityvus", Sokratui netinka pašnekovas, agresyviai ginantis savo poziciją ir atsisakantis ieškoti kompromisų – taip nusiteikęs Filebas, teigiantis visą ir visuotiną malonumo gerumą, jo vardu pavadintame dialoge nedalyvaus[4], nors būtent jam yra skirtos galutinės, malonumo pretenzijas paneigiančios pokalbio išvados. Filebo teiginį pačioje dialogo pradžioje perima gerokai lanksčiau nusiteikęs jo šalininkas Protarchas. Šis malonumą giria ne taip ryžtingai, stropiai seka Sokrato nagrinėjimo vingiais, prašo, kad Sokratas pats vietoj jo atsakytų į iškeltus klausimus, kad šiukštu nesitrauktų ir tęstų pradėtą svarstymą, o galiausiai entuziastingai visų anoniminių ir nebylių pokalbio klausytojų vardu pritaria Sokrato paskelbtam nuosprendžiui: „Šie tavo žodžiai, Sokratai, – tikriausia tiesa. Dabar jau visi tai pripažįstame" (67 b8–9).

Dialogo pašnekovai greitai sutaria, kad geriausias gyvenimas turi būti „mišrus" – turėti tiek malonumų, tiek proto ir žinojimo dalį. Svarstymui einant gilyn, ima aiškėti ir tai, kad *atsakingas* už tokį susiliejimą tegali būti protas – proto grindžiamas gyvenimas gali turėti ir savo malonumų, tačiau nuoseklus hedonizmas racionalus būti negali. Sokratas žingsnis po žingsnio siekia parodyti, kad racionalus hedonizmo

4 Pasak D. Frede (1997, p. 94), gryną hedonizmą skelbiantis Filebas esąs *„nicht dialogfähig"*. Galima pridurti, kad Filebas yra nuoseklus hedonistas – kadangi Sokrato tyrimas jam nėra *malonus*, jis jame ir nedalyvauja.

vertinimas atskleidžia hedonistų laikysenos absurdiškumą ir iracionalumą. Tai iškalbingai pabrėžia malonumo analizei skirtą dialogo dalį apibendrinančios pašnekovų replikos: „[Protarchas] ‚Sokratai, panašu, kad išeina didžiulė nesąmonė (*alogia*), kuomet mums teigiama, esą malonumas yra gėris.‘ [Sokratas] ‚Tikrai didžiulė, nes dar štai kaip apie tai galėtume svarstyti. [...] Argi nebūtų nesąmonė (*alogon*) [...]‘ [Pr.] ‚Negali būti didesnės nesąmonės (*alogotata*) už visa tai, Sokratai‘“ (55 a9–c3). Vieno „Filebo“ tyrėjo žodžiais tariant, „įmanoma būti hedonistu, tačiau neįmanoma būti ir hedonistu, ir racionaliu žmogumi. Malonumo gyvenime nėra vietos malonumo ir proto mišiniui.“[5]

„Filebas“ yra ne papasakotas (arba perpasakotas), bet tiesiogiai pateikiamas dialogas, vykstantis tarp dviejų pagrindinių pašnekovų – Sokrato ir Protarcho. Filebas tik retsykiais pirmojoje veikalo dalyje į jį įsiterpia (11 c, 12 a–b, 18 a, d, 27 e–28 b) ir netaria jokio apibendrinamojo žodžio. Veikalo skaitytojai nieko nesužino apie pokalbio vietą, laiką ir progą, nors kituose vėlyvuose savo kūriniuose Platonas nešykšti tokios informacijos. Beveik nieko nežinome ir apie Sokrato pašnekovus – Filebą ir Protarchą, o apie neįvardytų klausytojų būrį, dialogo *personae mutae*[6] prasitarta tik tiek, kad jų daug ir visi jaunesni už Sokratą, apie kurio amžių vaizduojamo pokalbio metu nieko nepasakyta. Filebo vardas yra žinomas vien iš šio Platono dialogo[7]. Išvertus iš senosios graikų kalbos, jis reiškia „jaunystės / jaunumo gerbėjas“[8]. Tiek Protarchas,

---

5 Benardete (1993), p. 216.

6 15 c7 *sq*, 16 a4–b5, 19 c–20 a, 52 d13, 67 b.

7 Filebo vardas dar yra minimas II a. po Kr. satyrikui Lukianui priskirtame veikale („Lukianas, arba Asilas“) ir literatūriniuose (fiktyviuose) Alkifrono laiškuose (*Ep.* 3, 14, 3).

8 J. Goslingas (1975, p. x *et passim*) Filebą vadina Mr. Loveboy.

tiek Sokratas Filebą vadina „gražuoliu“ (11 c7, 26 b8). Šis gražuolis yra uolus Afroditės, kurią jis laiko malonumų globėja, gerbėjas (12 b, 26 b)[9]. Daugelis „Filebo“ aiškintojų mano, kad toks iškalbingas, tačiau iš kitų istorinių šaltinių nežinomas vardas veikiausiai yra sukurtas paties dialogo autoriaus – jo Filebas tėra tam tikros šio personažo atstovaujamos pozicijos personifikacija[10]. Nors jis beveik nedalyvauja pokalbyje, tačiau veikalas vis dėlto pavadinamas ne Protarcho, bet šio simbolinio Sokrato oponento vardu, nes būtent jo skelbiamas hedonizmas išprovokuoja visą „Filebo“ svarstymą, rutuliojantį ir koreguojantį pradinę Sokrato ir Filebo teiginių priešpriešą. Būtent Filebo pakraipos hedonizmas pašnekovus verčia malonumų gyvenimą pripažinti netinkamu žmogui (plg. 21 a–d) ir ieškoti kompromiso; radikalių (radikalesnių už patį gerokai analitiškiau nusiteikusį Sokratą) „Filebo priešų“ anti-hedonizmas suteikia progą aptarti (įprastą) malonumų mišrumą ir išskirti grynuosius, į gero gyvenimo mišinį dėti tinkamus malonumus[11]; galiausiai, būtent Filebo atstovaujamą požiūrį iškilmingai smerkia baigiamieji Sokrato žodžiai: „Vadinasi, anot mūsų svarstymo dabar paskelbto nuosprendžio, malonumo galia būtų penkta? [...] Bet ne pirma, nors visi jaučiai, arkliai ir visi kiti gyvuliai kartu paėmus ieškodami džiaugsmų taip teigia. Dauguma žmonių jais tiki tarytum pranašautojai paukščiais, todėl nusprendžia, jog malonumai turi didžiausią galią mūsų gyvenimą padaryti gerą. Jie mano,

---

9 Įsidėmėtina tai, kad Filebo grožis dialoge minimas šalia jo gerbiamos deivės.

10 VI a. platonikas Damaskijas aiškina (*In Philebum* 8), kad Filebas atitinka „gyvuliškąjį pradą“ (τὸ ζῳῶδες); Sokratas – „mokslinį ir protaujantį“ (ἐπιστημονικόν τε καὶ διανοητικόν), o Protarchas – „manantį“ (τὸ δοξαστικόν). Plg. Meinwald (2011 [illegible] 485; Frede (1997), p. 95.

11 Žr. 44 b–c *sqq*, 51 a2 *sqq*.

kad gyvulių aistros yra svarbesni liudytojai už tas aistras, kurias kelia filosofų Mūzos pranašavietės teiginiai" (67 a–b).

Protarcho personažas teikia daugiau peno istoriniams komentarams, nors kai kurie autoriai ir jį nedvejodami vadina literatūrine fikcija[12]. Sokratas „Filebe" jį pavadina „Kalijo sūnumi" (19 b5) ir „ano vyro sūnumi" (36 d6 sq). Toks kreipinys, regis, turėjo nusakyti žinomo žmogaus atžalą[13]. Iš tiesų, daugelis tyrėjų mano, kad Sokrato pašnekovas galėjo būti garsaus ir įtakingo atėniečio Kalijo (apie 450–367/366) vaikas. Per pirmąją žmoną (apie 436–413) šis Kalijas buvo ir Platono giminaitis[14]. Vieną savo gyvenimo dalį Kalijas buvo turtingiausias Graikijos žmogus, nors per Peloponeso karą ir dėl išlaidumo jo turtai gerokai sumenko. Jis buvo aistringas sofistų mokslo gerbėjas[15], susirūpinęs ir savo dviejų sūnų išsilavinimu (plg. „Sokrato apologija" 20 a). Vienas jo sūnus gimė ne vėliau kaip 421 ir buvo tuo pačiu vardu kaip turtingasis jo senelis – Hiponikas. Kito sūnaus vardo nežinome – jis gimė gerokai vėliau nei pirmasis (ne anksčiau nei 412), iš trečiosios Kalijo žmonos Chrisilos, tad būtų per jaunas kalbėtis su dar gyvu Sokratu[16]. Kai kurie tyrėjai mano, kad „Sokrato apologijoje" minimi ne šie du istorikams žinomi skirtingų santuokų Kalijo sūnūs, bet Hiponikas ir dar vienas, kitur neminimas sūnus iš jo pirmosios santuokos[17], kuris ir būtų

12 Plg. Pradeau (2002), p. 10, n. 1.

13 Žr. paaiškinimus *ad loc.*

14 Žr. Nails (2002), p. 68–70, 244.

15 Būtent jo namuose vyksta Platono „Protagoro" veiksmas: čia Protagoro viešnagės Atėnuose proga susirenka visas graikų sofistų žiedas.

16 C. Meinwald mano (2011, p. 486), kad Platonas galėjo nepaisyti šios istorinės aplinkybės ir vis dėlto pasirinkti šį Protarchą (mes nežinome, kodėl būtent jį) būti „Filebe" vaizduojamo pokalbio dalyviu.

17 Plg. Nails (2002), p. 257.

„Filebo" Protarchas: aukštuomenės jaunuolis, ne vien vertinantis gyvenimo malonumus, bet ir ganėtinai išsilavinęs bei intelektualiai smalsus[18]. Tačiau naujojo prosopografinio veikalo autorė tokį tapatinimą laiko nepagrįstu: apie du Kalijo sūnus istoriškai pakankamai gerai žinoma, kita vertus, jis buvo viešumoje akylai stebimas ir aptariamas žmogus, tad vargu ar galėjo turėti dar vieną, jokio pėdsako istoriniuose šaltiniuose nepalikusį vaiką[19]. Prosopografijoje yra aprašyta dešimtis kitų Atikos Protarchų[20], tačiau nėra žinoma, kad kurio nors iš jų tėvo vardas būtų buvęs Kalijas (nors toks vardas Atikoje taip pat buvo gana paplitęs)[21].

---

18 Plg. D. Frede (1997), p. 95, n. 6. Kai kurių tyrėjų manymu (plg. Frede, *ibid.*), tai galėtų būti tas pats Protarchas, kurio žodžius Aristotelis cituoja „Fizikoje" 197 b10 svarstydamas „sėkmės" sąvoką („pasak Protarcho, laimingi yra akmenys, iš kurių pastatyti aukurai, nes juos gerbia, o jų bičiulius mindo kojomis"). Anot „Filebo" 58 a, Protarchas klausęsis Gorgijo. Vieni komentuotojai čia įžvelgia informaciją apie istorinio Protarcho interesus (žr. Frede, *loc. cit.*), kitų nuomone (Hackforth, 1945, p. 7), Gorgiją Platonas Protarcho lūpomis, galimas daiktas, paminėjo vien tam, kad turėtų progą palyginti retorikos ir filosofijos mokslus.

19 Nails (2002), p. 257.

20 J. Kirchner (*Prosopographia Attica*, Berlin, 1901–1903) nurodo 11 tokį vardą turėjusių asmenų.

21 Pasak R. Hackfortho (1945, p. 7, n. 2), tai, jog „Filebo" Protarchas turi tėvą vardu Kalijas, galimas daiktas, turi ne daugiau istorinės reikšmės nei tai, kad Aristofano komedijos Strepsiado tėvo vardas buvęs Feidonas, o jo žmonos dėdės – Megaklis.

Sokrato pasirodymas „Filebe" tyrėjams kelia kitokį klausimą – kodėl jis sugrįžta? Pasak kone daugiausiai „Filebą" XX a. pabaigoje tyrusios autorės, „svarbiausias klausimas, susijęs su viso dialogo intencija, gali būti nusakytas keliais žodžiais: „Kodėl grįžta Sokratas?"[22] Išties, „Teaiteto" pabaigoje tarytum atsisveikinęs (pripažinęs savo meno ribas)[23], Sokratas dialogo protagonisto ir mokytojo vietą užleidžia kitiems išminties autoritetams. „Parmenide", „Sofiste", „Politike" ir „Timajuje"[24] pagrindinius svarstymus plėtoja ir aiškinimus dėsto ne jis, bet iš svetur į Atėnus atkeliavę didelio mokslo vyrai (garbusis Parmenidas, bevardis išminčius iš Elėjos arba lokrietis Timajas), o „Įstatymuose" Sokratas išvis nebepasirodo. Daugelio tyrėjų nuomone, Sokratas grįžta todėl, kad pagrindinė dialogo tema skaitytojus sugrąžina prie senų „sokratinių" klausimų – malonumo gyvenimo ir mąstymo gyvenimo priešpriešos, apskritai prie žmogui geriausio ir didžiausią laimę (sėkmę, *eudaimonia*) suteikiančio

---

22 D. Frede (1993), p. lxvii: „*The most crucial question concerning Plato's intention in the whole dialogue can be put into four words: Why is Socrates back?*"

23 „Teaitetas" 210 c: „Tiek teįstengia mano menas, o daugiau nieko, ir nieko aš nežinau iš to, ką žino kiti, esantys ir buvę didūs ir įstabūs vyrai." Plg. Frede (1997), p. 386.

24 Tai, kokia tvarka čia išvardyti Platono dialogai, nereiškia, jog būtent tokia seka jie ir buvo parašyti – neturime ir veikiausiai niekada neturėsime pakankamo pagrindo sudaryti patikimą Platono veikalų chronologiją, juolab kad yra tikėtina, kad Platonas vienu metu rašė (arba mąstė apie) kelis skirtingus kūrinius.

gyvenimo klausimo[25]. Nors ne visos „Filebo“ temos yra „sokratinės“ (šio dialogo Sokratas ne vien „išmoko“ metodologines ir kosmologines kitų vėlyvųjų dialogų pamokas, bet ir yra susipažinęs su naujausiomis metafizinėmis Platono filosofijos prielaidomis)[26], aiškintis, koks gyvenimas žmogui esąs geriausias, Platonas, be abejo, tegalėjęs patikėti ankstesniųjų savo dialogų protagonistui. Kita vertus, naujaisiais Sokrato aiškinimais apie „dievų atskleistą“ visų esybių nagrinėjimo būdą (16 c *sqq*), galimas daiktas, siekiama parodyti, kad ankstesniuose dialoguose to paties Sokrato dėstyti teiginiai apie amžinus ir nekintamus visų dalykų „pavidalus“ („formas“, εἴδη) gali būti tikslinami ir plėtojami atsižvelgiant į „Parmenido“ kritiką[27].

„Filebo“ Sokratas gal ir nėra toks pat ryškus, kandus ir įtaigus, koks jis pasirodo ankstesniuose Platono dialoguose. Vis dėlto jis turi daugelį ano Sokrato bruožų: ironiškai pats save menkina (23 d1 *sq*: „esu ganėtinai juokingas, kai šitaip skirstau ir skaičiuoju rūšis“), trikdo pašnekovus (plg. 20 a), žaidžia žodžiais, pabrėžia savo dievobaimingumą (12 c: „dievų vardams, Protarchai, aš jaučiu ne tai kad žmogišką, bet ir už pačią didžiausią didesnę baimę“), o kai kuriuos svarbesnius savo teiginius kažkur „yra nugirdęs arba susapnavęs“[28]. Kita vertus, „Filebo“ Sokratas nebėra toks radikalus į dieviškosios mąstomybės sritį nukeliančio „filosofinio“ gyvenimo skelbėjas, koks jis yra pavaizduotas „Faidone“, paskutinio savo

25 Žr. Frede (1997), p. 386.

26 Plg. Frede, *loc. cit.*

27 Kita vertus, „Filebo“ aiškintojai toli gražu neturi vienos nuomonės dėl šio „dieviško“ arba „prometėjiško“ metodo turinio ir jo paskirties. Plg. Frede (1993), p. lxx.

28 20 b. Taip pat plg. 25 b (į Protarcho klausimą atsakąs ne pats Sokratas, o jo maldą išgirdęs dievas) ir Hackforth (1945), p. 9.

žemiško pokalbio su mokiniais ir bičiuliais metu. Jis apskritai atsisako svarstyti malonumų ir mąstymo gyvenimo alternatyvą ir siūlo ieškoti geriausio gyvenimo *mišinio* recepto. Tai yra gyvenimas, skirtas žmogui, kuriam rūpi kaskart „rasti namo vedantį kelią“ (62 b8 *sq*), gyvenimas, kuriame yra vietos malonumams. Nors į mišinį priimti tyrieji malonumai yra neabejotinai paveikti proto, o ir būtinuosius malonumus jis galės suvaldyti, dialogo protagonistas labai stengsis gerojo gyvenimo maišymo veiksmą pavaizduoti kaip jo narių sutarimo ir susikalbėjimo vaisių (plg. 63 a8–64 a6).

Geriausio gyvenimo svarstymas „Filebe“ turi dar vieną ypatybę: Sokratas su Protarchu kalbasi apie atskiro žmogaus, o ne apie *bendruomenės* nario gyvenimo gėrį ir gerumą. Tai, kad „Filebas“ visai neturi politinio matmens ir istorinio (arba kvaziistorinio) konteksto, suteikia progą mėginti tiksliau įsivaizduoti šio dialogo vietą istorinėje Platono biografijoje ir jo santykį su kitais vėlyvaisiais Platono kūriniais. Anot Reginaldo Hackfortho, geriausiai tokiems politiškai neangažuotiems svarstymams, kokie yra dėstomi „Filebe“, galėtų tikti 360–354 metų tarpas: po paskutinės savo kelionės į Sirakūzus Platonas galutinai nusivilia Dionisiju Jaunesniuoju ir nebesitiki, kad tas galės tapti filosofu, tačiau nepalaiko ir savo bičiulio ir bendraminčio Diono planų surengti karo žygį prieš minėtą Sirakūzų tironą; antra vertus, 354 metais įvyksiantis Diono nužudymas vėl įtrauks Platoną į politinio Sicilijos gyvenimo reikalus, Diono bičiuliams prašant Platono patarimų (šiuo laiku parašyti septintasis ir aštuntasis Platono laiškai)[29].

29 Hackforth (1945), p. 4. Lietuviškai Platono santykius su Sirakūzų politiniu gyvenimu apžvelgia Kristupas Sabolius (Platonas, *Antrasis ir Septintasis laiškai*. Vertimas, komentaras ir įvadas K. S., Vilnius: Aidai, 2005, p. 8–14).

Dialogo „apolitiškumas" ir „a-istoriškumas" kelia ir kitokių minčių – galbūt tai autoriaus sąmoningai siektas „meta-politiškumas" ir „meta-istoriškumas"? Galbūt vaizduodamas savo Sokratą visai „abstrakčioje" aplinkoje besikalbantį su aiškesnės tapatybės neturinčiais (arba akivaizdžiai pramanytais) pašnekovais jis siekė parodyti virš ir anapus erdvės bei laiko iškilusį Sokratą – „Platono danguje" jau esantį Sokratą[30]? „Faidone" įtaigiai pavaizdavęs Sokrato mirtį, Platonas savo herojų sugrąžino *nusileidusį* į Peirają („Valstybė" 327 a) svarstyti teisingumo ir idealios valstybės santvarkos klausimų. Vėlyvuosiuose Platono dialoguose Sokratas tarytum patiria dvigubą mirtį: „Teaiteto" pabaiga ir „Sofisto" pradžia kalba apie jo laukiantį teismo procesą (žinome, kokia bus jo baigtis); kita vertus, Sokratas nebebus Platono kuriamų dialogų protagonistas. Tačiau jis sugrįžta dar vieną ir paskutinį kartą – šiuo sugrįžimu Platonas, regis, nori tvirtai paliudyti amžiną, pavyzdinę (paradigminę) ir neprilygstamą Sokrato figūros ir jo filosofinės laikysenos vertę. Į gryną filosofijos gaivalą amžinai paniręs Sokratas niekada nesitrauks iš filosofinio mąstymo lauko – *jei* tik bus norinčių toliau su juo svarstyti.

Išties, ankstesniuose dialoguose pats Sokratas stengėsi sulaikyti nusikamavusius savo pašnekovus ir įkalbėti nepalikti pradėto darbo, o „Filebe" tai tenka daryti Protarchui. Jis ragina Sokratą nenutraukti pradėto aiškinimo (16 a–b, 19 d–e, 23 b), galiausiai primena, kad liko dar šį bei tą aptarti (kituose dialoguose tai darydavo pats Sokratas[31]), ir viliasi, jog Sokratas *nepails* ir nesitrauks anksčiau už jaunuosius savo pašnekovus (67 b). Sokrato „čia" nebėra, tačiau

---

30 Taip svarsto C. Meinwald (2011, p. 487). „Platono dangus" („*Platonic heaven*") yra jos žodžiai.

31 Plg. Meinwald, *ibid.*

jis gali pasirodyti kiekviename kruopštesniame filosofuoti sutinkančio žmogaus gyvenimo aptarime ir, jei norima, būti tokio aptarimo vadovu.

Tokią „Filebo" Sokrato vaizdo interpretaciją galima paremti vienu konkrečiu filologiniu pastebėjimu – dialogą savotiškai įrėmina veiksmažodžio ἀπεῖπον vartosena[32]. Sukalbamesniam (ir kalbesniam) Protarchui vietą užleidžiantis Filebas esąs *pailsęs* ir atsisako tęsti svarstymą (11 c7: ἀπείρηκεν[33]), o visą pokalbį Protarchas, atsakydamas į Sokrato klausimą: „Tad jau paleidžiate mane?" – baigia žodžiais: „Dar šis bei tas liko, Sokratai, – tu juk tikrai *nesitrauksi* (‚neatsisakysi', ἀπερεῖς[34]) anksčiau už mus. Tad aš tau priminsiu, kas mums lieka." Sokrato pašnekovai gali trauktis iš svarstymo „arenos"[35], bet jis nepails ir pasiliks. Veiksmažodis ἀπεῖπον turi kelias skirtingas reikšmes: „paskelbti", „uždrausti", „paneigti" arba „atsisakyti (ko nors)" (vartojamas su papildinio galininku) ir (*intransitiviter*) – „nebegalėti", „liautis" ir „pasitraukti". Platonas šį žodį dažniau vartoja pastarąja – intranzityvine reikšme, nors apskritai graikų kalbos tekstuose įprastesnė jo reikšmė yra „uždrausti". Be to, jis, regis, atsižvelgia į žodžio etimologiją: ἀπεῖπον, ἀπείρηκα ir ἀπερῶ yra priešdėliniai (su priešdėliu ἀπ- padaryti) εἶπον („pasakiau"), εἴρηκα („esu pasakęs") ir ἐρῶ („pasakysiu") vediniai, o Platono dialoguose jie daugeliu atvejų nusako „nuovargį", „išsekimą" ir „pasitraukimą" iš kalbėjimosi ir svarstymų (*logoi*)

32 ἀπεῖπον – aoristo laiko forma, esamuoju laiku vartojamas veiksmažodis ἀπαγορεύω.

33 ἀπείρηκεν yra veiksmažodžio ἀπεῖπον perfekto forma.

34 ἀπερεῖς yra ἀπεῖπον būsimojo laiko forma.

35 Ypač tokie kalbėtis nenusiteikę asmenys, koks yra dialoge pavaizduotas Filebas.

lauko[36]. Taigi, „Filebe" paskutinį kartą vaizduodamas svarstymui vadovaujantį Sokratą, Platonas Protarcho lūpomis iškalbingai su juo atsisveikina, teigdamas, kad tas nepails ir nesitrauks iš filosofinių svarstymų erdvės tol, kol liks svarstytinų dalykų ir atsiras su juo kalbėtis pasirengusių pašnekovų.

36 Plg. „Lisidas" 219 c, „Gorgijas" 448 a, „Kratilas" 421 e, 422 a, „Faidonas" 85 c, 99 d, „Teaitetas" 200 d, „Sofistas" 242 a, „Įstatymai" 769 e. M. Dixsaut (1999b, p. 30), pabrėždama esminį Filebo priešiškumą sokratinio tipo filosofiniams svarstymams (*logoi*), taip pat atkreipia dėmesį į dialogo pradžioje pavartotą žodį ἀπείρηκεν. Jos manymu, jis reiškia „arba tai, kad Filebas atsisako ne savo *logo* (savo teiginio), bet *logo* apskritai, arba (kas galiausiai yra tas pats) kad jį vargina pati mintis apie *kalbėjimą*, kad jis iš anksto jau yra pavargęs nuo *logo*, bent jau tokio, kokiu ji padaro Sokrato praktika". Šį pastebėjimą galėtų paremti minėta *apeipon* vartosenos Platono dialoguose apžvalga.

Filebo malonumo neapibrėžtybė (*apeiron*), Sokrato apibrėžimai ir Protarcho apibrėžtumo patirtis

Regis, pirmas „Filebo“ tyrėjas, pastebėjęs, kad dialogo pradžios ἀπείρηκεν („pavargo“) atliepia pabaigos οὐ ... ἀπερεῖς („nesitrauksi“, „nepavargsi“), yra Sethas Benardete[37], kuris šioje vartosenoje įžvelgia kitą, tačiau su aptartąja neabejotinai susijusią autoriaus intenciją. Minėtas tyrėjas siūlo ἀπείρηκεν / οὐ ... ἀπερεῖς suprasti arba, veikiau, *išgirsti* kaip viso veikalo koncepcijai reikšmingą kalambūrą[38]. Išties, žodžio ἀπείρ-ηκεν skambesys (bet tik *skambesys*, nes etimologiškai jis suskyla į ἀπ-είρηκεν) primena būdvardį ἄπειρος, o šis gali reikšti arba „neapibrėžtas“ (iš ἀ- ir πεῖραρ, πέρας, „riba“), arba „nepatyręs“ (ἀ- ir πεῖρα, „mėginimas“, „patirtis“)[39]. Regis, dialogo autorius išties siekė, kad skaitytojai (klausytojai) išgirstų tokį kalambūrą. Protarchui pareiškus, kad pavargęs Filebas toliau svarstyme nebedalyvaus (ἀπείρηκεν), Sokratas pastebi, kad „reikia vienaip ar kitaip siekti prieiti tiesą apie šiuos dalykus“ (11 c9 *sq*: τἀληθές πῃ περανθῆναι). O kai tas pats Filebas paskelbia, jog atsisako atsakomybės dėl toliau vyksiančio aiškinimosi, Protarchas paragina Sokratą „mėginti“ iškeltus klausimus „apsvarstyti iki galo“ (12 b6: πειρώμεθα περαίνειν), kad ir kaip būtų nusiteikęs Filebas. Galima spėti, jog taip parodoma, kad malonumą analizuoti atsisakęs Filebas lieka *už* apibrėžiančio dialogo

37 1993, p. 87–91.

38 *Ibid.*, p. 2, n. 8 ir p. 94.

39 „Neapibrėžtybė“ („begalybė“) su „nepatyrimu“ („neįgudimu“) gretinami tolesniame „Filebo“ tekste (17 e3 *sq*). Žr. paaiškinimus *ad loc.*

patirties *ribų*, savo neartikuliuoto įsitikinimo *neapibrėžtybėje*[40]. Įsidėmėtina ir tai, kad iš pokalbio Filebas galutinai pasitraukia netrukus po to, kai pareiškia, jog „malonumas nebūtų visiškas gėris, jei tai nebūtų dalykas beribis (ἄπειρον) tiek gausa, tiek savo ‚labiau'" (27 e7–9).

Filebo neapibrėžtybė yra ne kas kita, kaip jo garbinamo malonumo beribiškumas ir neapibrėžtumas (ἄπειρον), neapibrėžtumas, kurį jis atsisako ištirti ir apibrėžti. Kai pašnekovai imasi tiesiogiai nagrinėti malonumą ir skirti įvairius jo pavidalus, Filebas pokalbyje nebedalyvauja. Kita vertus, apibrėžtumo link judantys pašnekovai pagrindiniu savo svarstymo objektu Sokrato iniciatyva padaro būtent malonumą, o svarbiausiais analizės įrankiais – beribiškumo (neapibrėžtybės, ἄπειρον) ir ribos (πέρας) sąvokas. Pokalbis prasideda Sokratui primenant apie užsimezgusį ginčą – malonumas ar protas esąs didžiausias gyvų būtybių gėris? Filebas atsisako toliau apie tai svarstyti, o Sokratas siūlo tyrimą pradėti nuo Filebo kandidato (12 b) – vadinasi, imtis Filebo neapibrėžtybės[41]. Taip žvelgiant, lengva suprasti, kodėl Sokratui rūpi visų pirma nurodyti bendriausias dialektines beribiškumą ir ribą savyje turinčių esamybių tyrimo taisykles (16 c–17 a *sqq*).

---

40 Plg. Benardete (1993), p. 94: „Kaip Filebo nuovargis (*apeirēkenai*) atleidžia jį nuo pastangos prieiti išvadą ir kartu amžiams įkurdina jį jo dogmatizme ir begalybėje, taip Sokrato ir Protarcho argumentavimo patirtis galiausiai turi juos įkurdinti apibrėžtybėje. [...] Sokratas įkūnija ne vien mąstymo grynumą, bet taip pat ir pačią pastangą mąstyti."

41 Tai ir vėl nusakyta žodžiu πειρατέον. Protarchui pastebėjus, kad, norės to Filebas ar nenorės, jiedu su Sokratu iškeltą klausimą turi „mėginti apsvarstyti iki galo" (πειρ-ώμεθα περ-αίνειν), Sokratas atsiliepia, kad mėginti reikia (πειρ-ατέον) pradedant nuo pačios Filebo deivės, „kuri, anot jo, vadinasi Afroditė, bet tikrasis jos vardas – Malonumas" (12 b7–9).

Taikant jas malonumui, derėtų išskirti visas pagrindines šios giminės rūšis. Protarchui (išmintingai) prisipažinus, kad jis negebės atlikti tokios procedūros (19 a–c *sqq*), Sokratas pasiūlo judėti kiek kitokiu keliu – tokiu, kurį, kaip rodo jo žodžiai pačioje dialogo pradžioje (11 d11 *sqq*), jau tuomet buvo nusibrėžęs. Jis siūlo sutarti, kad žmogui geriausias būtų ne vien malonumą arba tik protą turintis gyvenimas, bet toks, kuriame abu jie būtų sumišę (20 b *sqq*). Norėdami sužinoti, kokią malonumų dalį tinka dėti į tokį mišinį, pašnekovai vis vien turi išskirti pagrindines malonumų atmainas. Kaip rodo tolesnė analizė, beribiškumo ir ribos sąvokos lieka svarbiausiu tyrimo įrankiu – mat, pagrindinis pašnekovų darbas bus atskirti tokius malonumus, kurie yra beribiai, nuo tų, kurie yra apibrėžti (turi ribą ir saiką), tad ir *atskirti* nuo kančios priešingybės (plg. 52 c). Pastarieji, grynieji malonumai galės tapti visaverte geriausio gyvenimo mišinio dalimi (plg. 61 e6–62 a1)[42]. O paties mišinio gerumas ir pranašiausio gyvenimo gėris, pašnekovų sutarimu, taip pat daugiausia priklausys nuo jame esančių „mato ir darnos“ (64 d9: μέτρου καὶ τῆς συμμέτρου; 64 e6: μετριότης καὶ συμμετρία).

Sutaręs su Protarchu tirti geriausio gyvenimo *mišinį* ir išskyręs tokiam tyrimui reikalingas „beribių dalykų“, „ribos“, mišinio ir mišinio priežasties kategorijas, Sokratas pasiteirauja Filebo, kuriai iš minėtų giminių, anot jo, priklauso malonumas. Filebas atsako šlovindamas malonumo beribiškumą (27 e7–9). Jis nežengė koja kojon su Sokratu ir neperprato jo pateiktos beribiškumo sąvokos. Sokratas kalbėjo ne apie begalinį dalyko gebėjimą didėti ir gausėti (intensyvėti), bet apie ribos reliatyvumą arba jos nebuvimą beribių priešingybių santykyje. Malonumas dažniausiai neturi aiškaus

42 Nors „būtinieji malonumai“ taip pat bus priimti į mišinį, jie nebus minimi tarp „reitinguojamų“ mišinio gėrybių.

mato, jo dydis yra santykinis ir priklauso nuo jį išprovokavusios ir lydinčios kančios. Dauguma malonumų, ypač tokie, kuriuos labiausiai vertina Filebo pakraipos hedonistai, kyla malšinant skausmą ir kančias. Tokie malonumai yra didžiausi ir (minėta prasme) beribiai (44 e–45 d *sqq*). Tačiau esama ir grynų, saiką ir matą turinčių malonumų (52 c). Sokrato analizės visuma parodo, kad tokie jie gali tapti tik įsikišant tinkamo mišinio priežasčiai – protui. Kokia tad, anot „Filebo" analizės, būtų tikroji malonumo prigimtis? Ar jis iš prigimties yra beribis, tai yra sumišęs su kančia? Taip, anot Sokrato interpretacijos, jį įsivaizduoja Filebas. Tačiau malonumą apibrėžti siekiantys „Filebo" tyrėjai geba išskirti gryną(-o) malonumo prigimtį. Tokį malonumą apibrėžia protas: išoriškai – malonumo vienetą skaidančio dialektiko, o iš vidaus – paties malonios patirties subjekto protas. Apskritai, malonumo tyrimas dialoge iš išorės keliasi į vidų: pirma, iš šalies stebint ir matuojant, atskiriamos tikra ir klaidinga malonumo dalys (36 c–42 c), o vėliau į malonumo patirtį imama žiūrėti iš paties malonumo subjekto perspektyvos (45 e9–50 d6)[43]. Tokiu būdu tyrėjas (tiriantysis protas) ribas tarp tikro (gryno) ir netikro (negryno) malonumo sugeba nubrėžti ne vien iš išorės, bet tarytum ir iš vidaus – proto įrodymus girdėti sutinkantis hedonistas gauna daugiau nei išorinio patarėjo rekomendacijas, nes protas skverbiasi į pačią vidinę jo patirtį.

Žvelgiant į pagrindines veikalo gijas galima sutikti, kad dialogo personažai tarytum įkūnija svarbiausias tyrimo sąvokas: Filebas – patį neapibrėžtą ir proto nepaveiktą malonumą, Sokratas – malonumo ribas brėžiantį ir mišinį kuriantį protą. Jis tarsi nusileidžia į šio gyvenimo tikrovę iš dialoge

43 Tyrimo perspektyvos pokyčius įžvalgiai ir nuosekliai aptaria S. Delcomminette'as (2006), p. 297–491, *passim*.

ne sykį (veikiau nelauktai) minimos gryno mąstymo tikrovės[44], idant proto poveikį patirti sutinkantiems malonumo gerbėjams atskleistų tikrąją malonumo prigimtį ir jiems pasiekiamą gyvenimo gėrį[45]. Toks yra Sokrato svarstymus dėkingai sekantis Protarchas, dialogo autoriaus vaizduojamas kaip atidaus jaunimo būrio protagonistas. Tiek visas „Filebo" svarstymas, tiek atskiri jo elementai veikale ne sykį yra apibūdinami kaip apibrėžtumo siekis ir apibrėžimo paieškos. Pašnekovai vienas kitą ragina „eiti per" svarstytinus dalykus ir „brėžti" jų ribas, kol bus pasiektas tinkamas klausimo sprendimas ir *apibrėžimas*[46]. Jaunieji Sokrato pašnekovai nenori paleisti Sokrato (19 d–e, 23 b), kadangi tik jis teikia tokią – apibrėžtumo ir aiškumo viltį. Pagrindinis Sokrato aiškinimų objektas yra *malonumo* prigimtis. Veikiausiai todėl dialogas ir yra pavadintas tokį objektą iškeliančio *Filebo* vardu. Jei pokalbio pradžioje iškeliama geriausio žmogaus gyvenimo tema, o netrukus sutariama, kad toks galėtų būti vien mišrus (malonumo ir proto) gyvenimas, visa pokalbio eiga verčia suprasti, kad *geras* gyvenimas įmanomas tik tuomet, kai jame veikia neapibrėžtybę ir beribiškumą apibrėžiantis protas.

Dialogo pradžioje Sokrato ir Protarcho perimtas Filebo kandidatai – protas ir malonumas atrodo lygūs. Sokratas

---

44 Plg. 22 c, 33 a–b. Apskritai, dievai į „Filebo" veiksmą (svarstymą) įsikiša, ko gero, aktyviau nei į kurio nors kito Platono dialogo svarstymus. Plg. 20 b3 *sq*, 25 b7–12, taip pat 16 c5–e, 23 c9 *sq* ir 39 e10–40 b5.

45 Veikiausiai neatsitiktinai Sokratas nutaria mišraus (proto ir malonumo turinčio) gyvenimo pranašumo prielaidą išbandyti ne abstrakčiai, bet paties Protarcho pavyzdžiu: „Pamėginsime tad tai išbandyti tavo pavyzdžiu?"; pažodžiui, „tavyje" (ἐν σοὶ πειρώμεθα βασανίζοντες), 21 a4 *sq*.

46 Žr. paaiškinimus *ad* 11 c9 *sq* („siekti prieiti tiesą apie šiuos dalykus") ir 19 e1–2 („kol... negaus kokio nors tinkamo ir galutinio apibrėžimo").

pasirūpina pabrėžti, kad ne tik malonumų esama daug ir įvairių (ir ne visi jie yra geri), bet taip pat ir mokslų. Protarchą tokia varžovo laikysena nuramina (14 a7–9). Sokratas paaiškina, kaip derėtų tinkamai *dialektiškai* tirti kiekvieną iš beribiškumo ir ribos sudarytą vienį (15 a–17 e). Protarchas mato, jog nepajėgs taip ištirti malonumo arba proto. Tai, kad Sokratas nesiima reikiamo dialektinio darbo atlikti už pašnekovą, bet parodęs, kad geriausias gyvenimas būtų mišrus, išdėsto keturių visybės dalykų tipologiją, malonumą priskirdamas prie beribiškumo, o protą – prie priežasties giminės dalykų (31 a), yra aptartą veikalo užmojį nuosekliai atitinkantis žingsnis. Dialektine prasme tiek malonumas, tiek protas apima skirtingo grynumo atmainas, tačiau nedera daryti išvados, kad abudu turi tokį pat santykį su beribiškumu ir riba: malonumas *savaime* tegali būti *beribis*, o gryną malonumą iš beribiškumo išskirti gali tik gryniausia proto atmaina – mąstymas ir protas (arba dialektika). Visas pokalbis parodo, kad malonumo ir proto santykis nėra simetriškas – protas įžvalgiai ir tiksliai brėžia malonumo ribas, malonumas geriausiu atveju leidžiasi apibrėžiamas.

„Filebas" ir hedonizmo klausimas Platono Akademijos aplinkoje

Jei Sokratas į dialogo erdvę nusileidžia iš „platoniškojo dangaus", tai pats Platonas turi ganėtinai žemiškų priežasčių siekti jį sugrąžinti į malonumo prigimties ir vertės aptarimo lauką. „Filebo" pabaigoje Sokratas prisipažįsta, kad ginčytis su Filebo teiginiu jį vertė didžiulis jo populiarumas – ne vien Filebas, „bet tūkstančiai kitų tą patį teigia" (66 e2–3)[47]. Minėtas teiginys apie visiems siektiną ir gerą malonumą išties skamba veikiau paprastai („populiariai"), analizuoti jį pats Filebas atsisako, o jo vietą pokalbyje užėmęs Protarchas vargiai sugeba. Kita vertus, šis Sokrato pašnekovas noriai remiasi „visų" nuomone. Vis dėlto galima manyti, kad rašydamas „Filebą" Platonas siekė atsiliepti ne vien į populiarųjį (Filebas ir „tūkstančiai kitų") arba intelektualiai beveik neartikuliuotą (Protarchas) hedonizmą, bet ir į teoriškesnę ir akademiškesnę jo atmainą. Svarbiausią liudijimą šiuo klausimu pateikia Aristotelis. „Nikomacho etikoje" svarstydamas malonumo vertės ir jo santykio su gėriu bei laime (*eudaimonia*) klausimus[48] šis Platono Akademijos auklėtinis dėsto kito Akademijai artimo žmogaus Eudokso nuomonę. Pasak Aristotelio, „Eudoksas manė, kad malonumas yra Gėris, kadangi

47 Aristotelis „Nikomacho etikoje" (1152 b7–9, 1153 b4–15) panašiai teigia, kad, daugumos žmonių manymu, laimė yra neatskiriamai susijusi su malonumu.

48 Malonumą „Nikomacho etikoje" Aristotelis aptaria du kartus – *EN* VII, 11–14, X, 1–5; šios dvi analizės atrodo ganėtinai nepriklausomos. Apie malonumą kalbama ir „Eudemo etikoje", bet gerokai glausčiau.

matė, kad jo siekia visos, tiek protingos, tiek proto neturinčios būtybės; tai, ką būtybės renkasi, joms ir tinka, o tai, ką renkasi labiausiai, – joms yra geriausia. Tai, kad visos siekia to paties, rodo, kad tai visoms yra geriausia, kadangi kiekviena randa savo gėrį, kaip randa savo maistą, o tai, kas visoms yra gera ir ko visos siekia, yra Gėris“ (1172 b9–15). Aristotelis priduria, kad veikiau nei dėl jų pačių vertės minėtais teiginiais tikėta dėl doro Eudokso būdo, mat jis išsiskyrė savo santūrumu, todėl „atrodė, kad taip kalba ne iš meilės malonumams [‚ne kaip malonumo draugas‘], bet dėl to, kad taip yra iš tikrųjų“ (1172 b15–18). Eudoksas turėjo ir kitų visišką malonumo gerumą įrodančių argumentų: malonumo patrauklumą (*e contrario*) rodo tai, kad visi vengia jo priešingybės – kančios (1172 b18–20); malonumą renkamasi ne dėl kitų dalykų, bet dėl jo paties (1172 b20–23); pridėtas prie kitų gėrybių malonumas didina jų vertę (1172 b23–25).

Knidietis Eudoksas (apie 390 – apie 340) labiau žinomas kaip puikus matematikas (geometras, Archito mokinys) ir astronomas[49]. Diogeno Laertijo žiniomis (*VPh* VIII, 86 *sqq*), jaunystėje Eudoksas iš gimtojo Knido (Mažoji Azija, Karija) buvo atkeliavęs į Atėnus ir du mėnesius iš Peirajo uosto eidavo į Atėnus (apie 11 km) klausytis sofistų ir Sokrato mokinių, vėliau Egipte mokėsi astronomijos, dėstė Kizike (Mažoji Azija, Mizija), viešėjo pas Karijos satrapą Mausolą, vėliau vėl atvyko į Atėnus, šįkart pats būdamas populiariu mokytoju ir lydimas savo mokinių. Šios antrosios savo viešnagės Atėnuose laikotarpiu (apie 360–350), spėtina, „Filebo“ rašymo

---

49 Apie astronominę Eudokso veiklą ir veikalus, taip pat apie šių veikalų santykį su Arato (ap. 315 – ap. 240) poema „Reiškiniai“ žr. N. Kardelis, „Poemos kontekstai ir jų sankirtos“ *in* Aratas, „Reiškiniai“, iš graikų kalbos vertė, komentarą parašė P. Garbačiauskas, baigiamąjį straipsnį parašė N. Kardelis, Vilnius, Aidai, 2010, p. 226–231.

metais, Eudoksas buvo artimas Platono aplinkos žmogus. Nors filosofinių veikalų Eudoksas veikiausiai nebuvo parašęs ir savo nuomonę etiniais ir kitais filosofiniais klausimais[50] skelbęs tik žodžiu[51], Aristotelio dėstymas rodo, kad jo teiginys apie malonumo gerumą[52] ir mėginimai šį teiginį argumentuoti Akademijos aplinkoje tikrai neliko nepastebėti[53]. Atsiliepdamas į paskutinį Eudokso argumentą (malonumas didina kitų gėrybių vertę) Aristotelis pateikia Platono „Filebe“ (veikalo pavadinimo Aristotelis nenurodo) dėstomus teiginius apie mišraus gyvenimo pranašumą. Mat remdamasis tokiu pačiu samprotavimu Platonas įrodė priešingą teiginį: „malonusis gyvenimas kartu su protingumu yra vertesnis nei be protingumo, o jei mišinys yra pranašesnis, malonumas nėra Gėris“ (*EN* 1172 b28–31, plg. „Filebas“ 20 e–22 c, 60 c–61 b).

„Filebo“ svarstymus primena ir kai kurie kiti Aristotelio minimi teiginiai, tačiau sunku pasakyti, ar Aristotelis išties turi omenyje „Filebo“ tekstą, o ne dialoge vienaip arba kitaip perteiktą Platono arba kitų mąstytojų, visų pirma Speusipo, poziciją malonumo prigimties ir vertės klausimu. Taip pat nelengva yra atskirti antihedonistinę Platono kritiką

---

50 Aristotelis „Metafizikoje“ (991 a14–18, 1079 b18–22) mini Eudokso nuomonę pavidalų („idėjų“) santykio su juntamais daiktais klausimu.

51 F. Lasserre'o (1966) surinkti Eudokso fragmentai priklauso astronominiams ir geografiniams šio autoriaus veikalams.

52 Šį teiginį Eudokso biografijos apžvalgoje mini ir Diogenas, *VPh* VIII, 88.

53 Nežinia, ar vien sutapimu laikytina tai, kad Eudokso tėvynė Knidas garsėjo Afroditės kultu, o apie 350 knidiečiai Afroditės šventyklai įsigijo garsųjį Polikleito (*fl.* apie 364–361) padirbtą nuogos deivės atvaizdą. (Tai buvo pirmas nuogos moters vaizdas graikų skulptūroje.) Knido ir ten puoselėjamo Afroditės kulto šlovė dėl to labai išaugo. Žr. Plinijus Vyresnysis, *Naturalis historia* XXXVI, 20.

ir, neigiant bet kokį malonumo gerumą, Platoną (ir jo Sokratą) gerokai pralenkusio jo sūnėno akademiko Speusipo poziciją[54]. Pats Aristotelis malonumo vertės klausimu nepritaria nei didžiausiu gėriu jį skelbusiam Eudoksui, nei malonumo gerumą apskritai neigiantiems jo kritikams (visų pirma Speusipui). Jo nuomone, malonumas neabejotinai yra gėris, bet ne pats didžiausias. Aristotelis taip pat nesutinka, kad malonumą tinka apibūdinti kaip pildymosi vyksmą (plg. *EN* 1152 b33 *sqq*, 1173 b7 *sqq* ir „Filebas“ 31 e–32 a, 42 c–d) ir apskritai kaip tapsmą (radimąsi, *genesis*, plg. *EN* 1153 a7–17, 1173 a29 *sqq* ir „Filebas“ 53 c–54 d). Jo teigimu, malonumas yra arba nevaržomas veikimas (1153 a13–15) arba tokio veikimo palydovas, jo tobulumas ir pilnatvė (1174 b31–33, 1175 a15–17).

Įvairias amžininkų pozicijas perteikiantis malonumo aptarimas „Nikomacho etikoje“ parodo, kad Akademijos aplinkoje šiuo klausimu būta įvairių nuomonių ir nesutarimų. Labai tikėtina, kad Eudokso Knidiečio pozicija malonumo atžvilgiu išties sujaudino Akademijos mąstytojus, taip pat ir patį Platoną. Galima sutikti su tais tyrėjais, kurie manė, kad Platono „Filebas“ atsiliepia tiek į to meto intelektualinio gyvenimo žvaigždės Eudokso[55] hedonizmą, tiek į jo teiginių apie malonumo Gėrį Akademijoje sukeltą polemiką[56]. Wernerio Jaegerio nuomone, Ksenokratas, Speusipas ir Aristotelis prie jos prisidėjo savo veikalais „Apie malonumą“[57],

---

54 Toliau „Įvade“ (p. 163–166, 205–206) aptariu, kaip „Filebo priešų“ (43 c–44 c) ir patvarios malonumo būties neigėjų (53 c–54 e) pozicijos gali būti susijusios su antihedonistiniais Speusipo teiginiais.

55 Pasak Diogeno Laertijo (*VPh* VIII, 91), „dėl jo šlovės ryškumo Eudoksą [‚gero vardo‘, plg. lot. *Benedictus*] vadino Endoksu [‚šlovinguoju‘]“.

56 Plg. Gosling, Taylor (1982).

57 Aristotelio malonumo analizės „Nikomacho etikoje“ protagonistas yra Speusipas. Jį Aristotelis čia mini ir vardu (1153 b5).

o pats Platonas – „Filebu“[58]. Ulrichas von Wilamowitzas-Moellendorfas panašiai manė, kad yra labai tikėtina, jog būtent (Aristotelio dėka mums žinoma) Eudokso pozicija paskatino Platoną permąstyti ir pertvarkyti savo mokymą apie malonumą („*seine Lustlehre*“)[59]. Pasak Wilamowitzo-Moellendorfo, „Platonas tai padarė tik po bičiulio mirties. Jis ne polemizuoja, bet pataiso.“[60]

Justinas Goslingas buvo įsitikinęs, kad Eudokso etinių, metafizinių ir matematinių interesų visuma dažniausiai gali paaiškinti ir „Filebe“ aptariamų temų ir sąvokų parinkimą[61]. Mat Diogenas Laertijas Eudoksą priskiria prie filosofų pitagorininkų, o Aristotelis paliudija, kad jis domėjosi ir pavidalų („idėjų“) samprata[62]. Prielaida, kad Eudokso skelbtos mintys geriausiai paaiškina „Filebo“ turinį, neįtikina. Viena vertus, nežinia, kokią įtaką pitagorininkų mintys turėjo Platono „ribos“ ir „beribiškumo“ sampratai (juolab ją taikant mąstomybės sričiai), kita vertus, abejotina, ar Eudoksas išties laikytinas pitagorininku[63]. Be to, apie filosofines Eudokso pažiūras beveik nieko nėra žinoma, ir visi mėginimai juos atkurti yra labai spekuliatyvūs[64]. Dar svarbiau yra tai, kad Platono „Filebas“ neabejotinai tęsia ir papildo kitus – tiek ankstesnių, tiek panašiu laiku rašytų jo dialogų svarstymus apie malonumo prigimtį ir jo vietą žmogaus gyvenime.

Aišku ir tai, kad Platonas „Filebe“ nebūtinai turėjo atsiliepti vien į Akademijos narių argumentus, nors galima

58 Jaeger (1923), p. 15–16.
59 Wilamowitz-Moellendorff (von) (1920), p. 276. Plg. Hackforth (1945), p. 4–5.
60 *Ibid.*
61 Gosling (1975), p. 165–177, 180, 183, 209, (ypač) 226–228.
62 Plg. ankstesnę n. 50.
63 Plg. Burkert (1962), p. 310, Frede (1997), p. 391.
64 Plg. Frede (1997), p. 393.

manyti, kad artimiausioje aplinkoje vykusi polemika jį jaudino labiau. Kaip ir kiti polemikos dalyviai, Platonas galėjo turėti omenyje ir sokratiko Aristipo Kirėniečio bei jo sekėjų „kirėniečių" filosofinį hedonizmą[65].

---

65 Plg. Pradeau (2002), p. 321–323 ir toliau Įvade, p. 198–199, 205–206. Aristipas Vyresnysis (V a. pab. – IV a. pr.) turėjo to paties vardo vaikaitį, savo dukters Aretės (kuri taip pat buvo iškili mokyklos narė) sūnų. Sunku spręsti, kurie kirėniečių mokyklai priskiriami teiginiai sietini su Aristipu Vyresniuoju, o kurie – su jaunesniuoju jo giminaičiu.

Graikiško teksto redakcija ir vertimas

Graikiškas tekstas „Filebo" vertimo leidimui parengtas klasikinio kritinio Johno Burneto (pirmą kartą Oksfordo universiteto leidyklos išleistas 1901) leidimo pagrindu. Tačiau daugeliu atvejų pranašesnis pasirodo prancūzų tyrėjo Augusto Dièso parengtas tekstas (1941). Dièsas iš naujo savarankiškai peržiūrėjo visus pagrindinius rankraščius (*Bodleianus* [B], *Marcianus* [T], *Vindobonensis* [W]). Jo skaitomas tekstas daugelyje vietų skiriasi nuo Burneto siūlomų variantų, o rankraščiu W Burnetas apskritai nesirėmė. Nors, Dièso manymu, nė vienas „Filebo" rankraštis nėra pranašesnis už kitus, W dažnai pateikia puikius teksto variantus – kai kurie iš jų buvo siūlyti ir W rankraščio dar nemačiusių filologų.

Visi lietuviškam leidimui parengto teksto skirtumai nuo Burneto leidimo pažymėti kritiniame aparate. Nurodyti siūlytų konjektūrų autorių vardai. Kai kuriais atvejais pasirinktas variantas skiriasi tiek nuo Burneto, tiek nuo Dièso teksto. Antai, kartu su kai kuriais pastaraisiais dešimtmečiais pasirodžiusių vertimų ir tyrimų autoriais (žr. *ad loc.*) laikausi rankraščių variantų ἄνοια / ἄνοιαν, atsisakydama Cornarius pasiūlytos ir Burneto bei Dièso perimtos konjektūros ἄγνοια / ἄγνοιαν – 48 c2, 49 c2, d9, e6.

Dviejose vietose pasiūliau kitokią teksto skyrybą:

16 d2 – ἑνοῦσαν. *scripsi* : ἐνοῦσαν – Burnet;

36 d5 – προσήκοντα τοῦτο, σκεπτέον. *scripsi* : προσήκοντα, τοῦτο σκεπτέον. – Burnet.

25 d7 rašau δράσεις vietoj rankraščių ir Burneto leidimo δράσει;

51 c3 įžvelgiu glosą: [φησὶν ὁ λόγος] *ut glossam seclusi.*

Versdama graikišką tekstą į lietuvių kalbą siekiau įmanomai tiksliai perteikti originalo sintaksės, žodyno ypatumus, gausius kalambūrus; perteikti visas argumento plėtotei svarbias sąvokas; kiek įmanoma nuosekliai jas versti; kiek įmanoma ir kur įmanoma perteikti pašnekovų intonacijas ir bendrą pokalbio „toną"; pateikti ganėtinai natūraliai (ne perdėm dirbtinai) skambantį lietuvišką tekstą.

Dialogo planas

11 a1–14 b8 Įžanga: malonumo pretenzijos ir Sokrato prieštaravimas
- 11 a1–12 b10 Filebo teiginys ir Sokrato pasipriešinimas
- 12 c1–14 b8 Malonumų ir mokslų įvairovė

14 c1–31 b1 „Metodinė" dalis
- 14 c1–19 b8 Dialektikos kelias
  - 14 c1–18 d2 Vienio ir daugio paradoksai. Sokrato dialektikos metodas
    - 14 c11–e4 „Nerimta" vienio ir daugio problema
    - 14 e5–15 c3 Tikroji vienio ir daugio problema
    - 15 c4–16 b3 Vienio ir daugio tapatybė – amžina kalbų (teiginių, *logoi*) savybė
    - 16 b4–17 a5 Dievų dovana – dialektinis tyrimo būdas
    - 17 a6–18 d2 Raidžių ir garsų (gramatikos ir muzikos) pavyzdžiai
  - 18 d3–19 b8 Protingumas ir malonumas kaip vienis ir daugis
- 19 c1–31 b1 „Antrasis plaukimas"
  - 19 c1–20 a8 Protarchas apie „antrąjį plaukimą"
  - 20 b1–23 b4 Mišraus gyvenimo pranašumas
  - 23 b5–27 c2 Keturios visybėje esančių dalykų giminės
    - 23 b5–23 e2 Keturių giminių išskyrimas
    - 23 e3–25 a5 Beribiškumo (neapibrėžtybės) prigimtis
    - 25 a6–26 d10 Ribos (antroji) ir mišinio (trečioji) giminė
    - 26 e1–27 a10 Priežasties giminė
    - 27 a11–c2 Keturios giminės: kartojimas

27 c3–31 b1 Trijų gyvenimų (gyvensenų) prigimtis
27 c3–11 Svarstymo tikslo priminimas: malonumo ir protingumo kova dėl antrosios vietos (*deutereia*)
27 d1–11 Mišraus gyvenimo pranašumas ir jo prigimtis
27 e1–28 a4 Malonusis gyvenimas priklauso beribių dalykų giminei
28 a4–31 a4 Mąstymas priklauso priežasties giminei
31 a5–31 b1 Mąstymo ir malonumo giminės: kartojimas

31 b2–59 d9 „Kritinė" dalis: malonumo ir protingumo analizė
31 b2–55 c3 Malonumo analizė
31 b2–36 c2 Kančios ir malonumo apibrėžimas
31 b2–32 b8 Gyvos būtybės darnos irimo kančios ir sugrįžimo malonumai
32 b9–36 c2 Sielos numatomi malonumai ir kančios
36 c3–50 d6 Netikri (klaidingi) malonumai ir kančios
36 c3–38 a5 Malonumų klaidingumo galimybė
38 a6–41 a6 Malonumo netikrumas kaip klaidingo vaizdinio padarinys
41 a7–42 c4 Klaidingumas kaip „perspektyvos" (dydžio vertinimo) klaida
42 c5–44 d6 Malonumo kaip laisvės nuo kančios (sampratos) netikrumas
44 b6–45 e8 Filebo priešai ir jų neapykantos malonumui priežastis
45 e9–50 d6 Su kančia sumišusių malonumų netikrumas
45 e9–46 b7 Mišriųjų malonumų pavyzdys
46 b8–c4 Malonumo ir kančios mišinio rūšys
46 c5–47 c3 Mišriosios kūno būsenos

47 c3–d4 Kūno ir sielos potyrių mišinys
47 d5–50 d6 Mišrieji sielos potyriai
50 e5–52 b9 Grynieji malonumai
52 c1–53 c3 Grynumas, tikrumas ir grožis
53 c4–55 a11 Malonumas kaip radimasis (tapsmas)
55 a12–c3 Teiginio apie malonumo tapatumą Gėriui absurdiškumas: papildomi įrodymai
55 c4–59 d9 Mokslo ir protingumo analizė
55 c4–10 Raginimas surasti gryniausią mąstymo ir mokslo dalį
55 d1–57 e5 Žemesnieji mokslai
57 e6–59 d9 Dialektika

59 d10–65 a6 Mišinys
59 d10–61 b10 Kodėl mišinys? Mišinys ir Gėris
61 b11–64 b5 Mišinio dalys
61 b11–c9 Dvi versmės
61 d1–62 a1 Saugesnis maišymo būdas
62 a2–d6 Menai ir mokslai
62 d7–64 a6 Malonumai
64 a7–b5 Tikrumas (tiesa, ἀλήθεια)
64 b5–c4 Svarstymo visybė ir Gėrio prieangis
64 c5–65 a6 Mišinio gerumo priežastis

65 a7–66 a3 Malonumo ir proto vertinimas
66 a4–c10 Gerojo gyvenimo vertybių vietos
66 c10–67 b9 Paskutinė svarstymo apžvalga
67 b10–13 „Dar šis bei tas liko, Sokratai...“

Dialogo dalių aptarimas[66]

11 a1–14 b8
Įžanga: malonumo pretenzijos ir Sokrato prieštaravimas

11 a1–12 b10
Filebo teiginys ir Sokrato pasipriešinimas

Dialogą pradeda Sokrato replika: jis primena Filebo bičiuliui ir bendramindčiui (bent jau pokalbio pradžioje) Protarchui, kokį teiginį jam palieka Filebas ir su kokiu Sokrato teiginiu jis turės pasiginčyti. Tad jau pats pirmas veikalo teiginys aiškiai paskirsto dialogo veikėjų vaidmenis: Sokratas vadovaus visam svarstymui, Protarchas turės atstovauti hedonistų stovyklai ir stengsis jos požiūrį apginti proto analizės kontekste, Filebas tokiame veiksme nedalyvaus. Kita vertus, tai, kad veikalo pradžia vaizduojama kaip jau kilusio pokalbio tęsinys, leidžia autoriui čia pat glaustai pateikti abiejų varžovų teiginius. Be to, kadangi Filebo gintą teiginį perima Protarchas, Sokratas turi tinkamą dingstį patikslinti svarstomas sąvokas ir susitarti dėl tolesnio tyrimo strategijos.

Dialogo protagonisto pateikiama iškeltų teiginių santrauka Filebą vaizduoja ryžtingu hedonistu: anot jo, „visų gyvų būtybių gėris esąs džiaugsmas, malonumas, mėgavimasis ir visi kiti prie šios giminės derantys dalykai“. Dialogo skaitytojai nežino, kaip šis teiginys buvo pateiktas menamoje

66 Šiame skyriuje aptariamos pagrindinės teminės veikalo dalys. Konkretesni ir pabiresni atskirų teksto vietų komentarai pateikiami vertimo „Paaiškinimuose“.

ankstesnėje pašnekovų diskusijoje. Antai, nėra aišku, ar tai, kad „džiaugsmas ... ir visi kiti prie šios giminės derantys dalykai“ yra „visų gyvų būtybių („gyvūnų“, ζῷα) gėris“, yra faktinis teiginys (kitaip tariant, *de facto* visi gyvūnai siekia džiaugsmo ir malonumo), ar norminis (visi gyvūnai *turi* siekti džiaugsmo ir malonumo). Veikalo pabaigoje Sokrato pateikiama Filebo pozicijos formuluotė verčia manyti, kad jis omenyje turėjo *siektiną* tikslą: „malonumas yra teisingas visų gyvūnų tikslas (σκοπὸς ὀρθός) ir visi turi jo siekti“ (60 a, plg. 19 d). Bent jau taip jo poziciją interpretuoja Sokratas. Pats Filebas galėjo ir nekelti panašių klausimų ir nesiekti filosofinio savo pažiūrų aiškumo – tokia (neartikuliuota ir nerefleksyvi) yra įprasta daugelio Sokrato į tyrimą įtraukiamų pašnekovų būsena. Juolab kad pats Filebas nenori tirti savo (kone religinių, plg. 12 a–b: „kad ir kaip būtų, laimi malonumas ... noriu likti švarus, ir pati deivė tebūnie mano liudininkė“) įsitikinimų tikrumo ir pagrįstumo[67].

Nors Filebo teiginys savaime netrukdo įsivaizduoti ir mąstymo bei protavimo veiklos teikiamų malonumų, akivaizdu, kad „malonumai“, kuriuos giria Filebo šalininkai („filebininkai“), abiejų pašnekovų visų pirma suprantami kaip *kūno* malonumai - valgymo, gėrimo ir erotinių santykių džiaugsmai. Todėl „filebininkai“ plačiu mostu kaip į tam tikrą biologinę duotybę rodo į visų gyvūnų pasaulį: malonumas esąs *visų* gyvūnų gėris.

---

67 M. Dixsaut (1999b, p. 27–42) aptaria šį esminį Filebo (malonumo kaip gyvenimo džiaugsmo teigėjo) nuostatos priešiškumą sokratiško stiliaus analizei (*logos*). Pasak jos, „Filebas traukiasi ne todėl, kad jis nesugeba paaiškinti savo teiginio, bet todėl, kad atsisako paklusti reikalavimui ‚paaiškinti‘. *Dialegesthai* prasideda tuomet, kai jis patiki savo *logą* Protarchui – sutikdamas atsakyti į Sokrato priekaištus, šis kartu sutinka su svarstymo taisyklėmis, kurias pateiks Sokratas“ (p. 31).

Prieštaraujantis Sokrato atsakymas Filebui susideda iš dviejų teiginių: pirma, „gėris" – tai ne malonumai ir panašūs dalykai, antra, proto ir mąstymo giminės dalykai esantys geresni ir pranašesni už juos. Galima būtų tikėtis, kad, prieštaraudamas hedonistui Filebui, Sokratas teigs, kad gėris – tai mąstymas ir protas. Tačiau, nė neketindamas tapatinti gėrio su mąstymu[68] ir iš anksto numatydamas būsimojo pokalbio strategiją, jis tvirtina tik tai, kad mąstymo giminė *esanti pranašesnė* už malonumo giminaičius. Iš tiesų, netrukus (11 e–12 a) jis jau pasiūlo Protarchui sutikti, kad, jei atsirastų „kokia nors *kita*", už mąstymą ir malonumą pranašesnė būsena, tiek malonumui, tiek protui tektų atsisakyti vilties pirmauti ir liktų varžytis dėl antrosios vietos. Kita vertus, Sokratas aiškiai pabrėžia mąstymo gėrybių išskirtinumą – tai nėra visiems gyvūnams pasiekiamas gėris, tik gebantieji jų turėti turės ir patį naudingiausią dalyką. Tą patį teigia ir viso dialogo rezultatus apibendrinantys Sokrato žodžiai (67 b): ne gyvulių, bet vien žmonėms pasiekiamos filosofavimo aistros rodo, kur glūdi didesnis žmogiškojo gyvenimo gėris. Dialogo pradžioje tardamasis su Protarchu dėl tolesnių svarstymo žingsnių jis taip pat kalba apie žmogui (ne jaučiui ar arkliui, plg. 67 b1 *sq*) laimingą gyvenimą (*eudaimonia*, daimono / dievybės globojamą sėkmingą būtį) suteikiančią sielos būseną (11 d).

Sokrato 11 d4 vartojami žodžiai ἕξις ir διάθεσις šiame tekste veikiausiai yra sinonimai. Vis dėlto negalima atmesti galimybės, kad nuo veiksmažodžio διατίθημι („sutvarkyti") kilęs daiktavardis διάθεσις (bendriausia jo reikšmė būtų „santvarka", „tvarka") taip pat pateikia nuorodą į tolesniam

68 „Valstybėje" 505 b Sokratas pašiepia „gudruolius", tapatinančius gėrį su „protu" („supratimu", φρόνησις): jie „negali paaiškinti, *koks* tai supratimas, bet prispausti galiausiai sako, jog – gėrio", tarsi nežinantieji, kas yra gėris, ką nors tokiu būdu sužinotų.

svarstymui ir jo rezultatams esminį teisingos *tvarkos* („sistemos") motyvą[69]. Dialogo pabaigoje Sokratas pavartoja tą patį žodį, kuomet, artėjant galutiniam malonumo vietos gerajame gyvenime vertinimui, ragina nuspręsti, kas lemia mišraus (gražiai sumaišyto) gyvenimo būsenos (arba „tvarkos", διάθεσις) patrauklumą: „O kas gi būtų pats vertingiausias mišinio dalykas ir toji svarbiausia priežastis, dėl kurios tokia būsena (διάθεσις) visiems tampa patraukli?" (64 c5–7).

Filebas nebenori (pavargo, plg. 11 c8) tęsti ginčo, o abejones dėl visiško malonumo pranašumo laiko šventvagiškomis (12 a: „noriu likti švarus", *hosios*). Savo deive jis skelbia Afroditę[70], vadinasi, būtent su šios deivės vardu siejamus malonumus („Afroditės malonumus") jis laiko tikruoju arba svarbiausiuoju gyvenimo gėriu. Dialogo pabaigoje (65 c–66 a) paprašytas įvertinti malonumą tiesos, saiko ir grožio atžvilgiu, Protarchas taip pat imasi Afroditės malonumų. „Koks gyvenimas, koks smagumas be Afroditės auksinės", kaip sakė vienas VII a. prieš Kr. gyvenęs graikų poetas[71].

Filebo atsisakymas svarstyti iškeltą hedonistinį teiginį ir Sokrato vedamo Protarcho ryžtas tai daryti dialogo įžangoje iškalbingai nusakomi pagrindines metodines tolesnio svarstymo sąvokas – *apeiron* ir *peras* primenančiu veiksmažodžių sąskambiu: ἀ-πείρ-ηκεν (11 c8: „pailso", „atsisakė"), περ-ανθῆναι (11 c9 sq: „pereiti", „prieiti"), πειρ-ώμεθα περ-αίνειν (12 b6: „mėginkime pereiti")[72]. Filebas pasilieka *už* plėtojamos analizės *ribų*, o Sokratas su jaunuoju pašnekovu mėgins siekti *apibrėžtumo*.

---

69 Tai pagrįstai pastebi V. Harte (1999), p. 386.

70 Filebas nepasako savo deivės vardo, tačiau Sokratas spėja, kad jis kalba apie Afroditę, o Filebas tokiam aiškinimui neprieštarauja.

71 Mimnermas, fr. 1, 1.

72 Apie šių žodžių etimologines prasmes ir sąskambius žr. anksčiau, p. 27–28.

Įsidėmėtina ir tai, kad pradėti Sokratas siūlo būtent nuo deivės, dėl kurios Filebas atsisako būti Sokrato analizės bendrininku, – Malonumo (Hedonės, „malonumas" gr. k. – moteriškosios giminės). Hedonistų dievybė ir bus pagrindinis proto apibrėžčių taikinys. Nors pašnekovai sutaria įvertinti ir palyginti malonumo *ir* proto indėlį į žmogaus gyvenimo gerumą (11 d), svarstymo plėtra parodo, kad pagrindinis veikalo tikslas – *išbandyti malonumą protu* ir pamėginti protu jį apibrėžti, taip randant jam vietą gerajame gyvenime arba, kitaip tariant, žmogaus gyvenimo visybėje apsireiškiančiame Gėryje.

12 c1–14 b8

Malonumų ir mokslų įvairovė

Sokratas primena esąs ne mažiau dievobaimingas nei Filebas – jis yra labai apdairus vardindamas dievus, nežino, kaip iš tiesų reikėtų vadinti Afroditę, bet mano, kad jos nedera tapatinti su Filebo garbinama dievybe, kuri, jo manymu, veikiau būtų Hedonė (gr. „Malonumas")[73]. Jos, Malonumo, Sokratas dabar ir imasi. Jis nesiekia tiesiai paneigti malonumą su gėriu tapatinančios prielaidos, bet iš karto ima skaidyti malonumo „monolitą", siūlydamas sutikti, kad esama skirtingų, galbūt ir priešingų malonumų – tad jų rasime ir gerų, ir (kur kas daugiau) blogų. Galima pastebėti, kad Sokratas malonumą supranta „intencionaliai": malonumo negalima atskirti nuo jį sukeliančio „objekto" arba priežasties, iš čia kildintina ir malonumų kokybė. Santūraus žmogaus patiriamas malonumas yra „geras", o pasileidėlio – „blogas". Protarchas, prieštaraudamas, į malonumą žvelgia kaip į „epifenomeną": kad ir

---

73 Nors kalbėdamas apie savo santykį su dievais Sokratas paprastai atrodo ironiškas, jo dievobaimingumas (nepatiklus požiūris į religinę tradiciją ir neabejotinas tikėjimas dievybe) atrodo tikresnis už iškilmingą Filebo priesaiką.

koks būtų malonumo patirtį („būseną") sukeliantis objektas, pats palaimingas malonumo išgyvenimas visuomet yra tas pats, skirtis gali nebent jo dydis, intensyvumas[74].

Protarchui turėtų nepatikti Sokrato svarstymo įžangoje pateikiami skirtingų malonumų pavyzdžiai (12 b–d), nes jis aiškiai renkasi teigiamai (santūraus gyvenimo, protavimo) ir neigiamai (pasileidėlio, bepročio) vertintinus malonios patirties atvejus. Skirtumai tarp spalvų, juo labiau tarp figūrų (mat „juoda" ir graikų kalboje turi gerokai daugiau neigiamų konotacijų nei „balta") atrodo neutralesni, tad Protarchas gal ir neprieštarautų, jei būtų kalbama apie *tokius* malonumų skirtumus ir nepanašumus (13 a). Tačiau Sokratas skuba pareikšti, kad *skirtingų* malonumų nebūtų galima vienodai vadinti „gerais", ir prašo paaiškinti, kas vienodai esantis „tiek bloguose, tiek geruose malonumuose" leidžia Protarchui juos visus vadinti „gėriu" (13 a–b). Protarchas galėtų paprieštarauti: skirtingumas nebūtinai reiškia, kad vienas iš skirtingų ir nepanašių dalykų turi būti *blogas*. Galima spėti, kad Sokratas savo svarstymą remia tuo, kad jo oponentas *tapatina* malonumą su gėriu, todėl skirtumai, juolab priešingybės tarp malonumų „rūšių" reikštų ir jų nepanašumą „gėrio" atžvilgiu: jei vienas malonumas yra „geras", tuomet į jį nepanašus ir priešiškas – „blogas". Vis dėlto šiame „Filebo" tekste jis savo teiginį apie bloguosius malonumus pagrindžia vien minėtais neigiamo elgesio arba gyvensenos pavyzdžiais (12 c–d)[75],

74 Savaime suprantama, Platono personažai nevartojo sąvokų „intencionalus" arba „epifenomenas"; jos filosofijos istorijoje atsirado gerokai vėliau.

75 13 b1 Sokratas tiesiog (aksiomiškai) teigia, kad „dauguma malonumų yra blogi" („nors yra ir gerų"). „Valstybėje" 505 c kalbėdamas apie žmones (žmonių daugumą), gėrį laikančius malonumu, Sokratas taip pat be papildomų aiškinimų sako, jog „jiems teks pripažinti, kad esama blogų malonumų".

o Protarchas jau yra pasakęs, kodėl jie, jo manymu, neįrodo, kad esama *priešingų* (tad ir „blogų") malonumų. Tad jis išties turi pagrindo nesutikti, esą jau yra įrodyta, kad būna „blogų" malonumų, ir pakartoti, kad skirtumai (jei tokių esama) yra susiję su skirtingomis malonumo *priežastimis*, bet ne su pačia pasitenkinimo patirtimi (13 b–c).

Sokratas į, regis, pagrįstą Protarcho atkaklumą („malonumas" kaip patirtis negali būti priešingas kitai taip pat „malonumo" patirčiai) atsiliepia sarkastiškai: „Grįžtame prie to paties teiginio, Protarchai, – teigsime, kad malonumas nesiskiria nuo malonumo ir visi jie yra panašūs. Ką tik minėti pavyzdžiai mūsų nė kiek neužgauna, – manysime ir kalbėsime kaip paskutiniai neišmanėliai ir svarstymų naujokai" (13 c–d). Tarytum nesuprasdamas Protarcho užsispyrimo priežasties Sokratas jį kaltina sofistinių triukų taikymu (toks kaltinimas jam pačiam tiktų kur kas labiau nei gerokai mažiau apsukriam jo pašnekovui) ir kviečia dar sykį pradėti nuo tos pačios vietos (13 d). Akivaizdu, kad žaibiškos atakos planas Sokratui nepavyko. Jis nebespaudžia Protarcho sutikti, kad esama blogų malonumų: žūtbūtinės gynybos laikysena (taip Sokratas vertina Protarcho elgesį) gali pražudyti jų nė neįsibėgėjusį tyrimą[76].

Tačiau jis neketina atsisakyti visam veikalui būdingos pamatinės metodinės savo nuostatos – į tyrimo objektą žvelgti kaip į *diferencijuotą* vienetą: pats atsidūręs Protarcho vietoje (13 e2: „Dabar tu, Protarchai, imk manęs klausinėti") jis neišsigąsiąs, jei pasirodys, kad esama nepanašių, gal ir priešingų mokslų: „Pasirodys, kad mokslų esama daug ir kad kai kurie iš jų yra nepanašūs vienas į kitą. O jei dar atsirastų priešingų

---

76 13 d6: „mūsų svarstymas išvirstų ir pradingtų"; 14 a3–5: „mūsų svarstymas tuomet pranyktų tarsi žuvęs mitas, o patys mes išsigelbėtume užsikabinę už kažin kokios beprasmybės".

mokslų..., ar būčiau vertas dabar dalyvauti svarstyme, jei, išsigandęs šio dalyko, imčiau teigti, esą joks mokslas nėra nepanašus į kitą mokslą? Mūsų svarstymas tuomet pranyktų tarsi žuvęs mitas, o patys mes išsigelbėtume užsikabinę už kažin kokios beprasmybės...“ (13 e9–14 a5). Šiais žodžiais Sokratas aiškiai nurodo, kad dabartinis jo dialektinis svarstymas (14 a1: διαλέγεσθαι) yra neatsiejamas nuo tikslo išskirti skirtingus tam tikro („margo“, plg. 12 c4 *sqq*) vieneto pavidalus. Kas išsigąsta tokio dialektinio žvilgsnio, lieka su „beprasmybe“, „nesąmone“ (*alogia*) ir, aišku, negali dalyvauti Sokrato vadovaujamame pokalbyje.

Įsidėmėtina ir tai, kad Sokratas dabar prabyla apie „*mokslų*“ (ἐπιστῆμαι) įvairumą, nors „mokslai“ nebuvo minimi tarp Sokrato kaip alternatyva malonumo „giminei“ iškeltų gėrybių. Veikiausiai „mokslai“ kaip akivaizdus intelektinės veiklos produktas ir įrankis Sokrato svarstymui yra parankūs todėl, kad būtent jų skaidymas jam leidžia pateikti pašnekovui suprantamą diferencijuotos vieneto įvairovės pavyzdį. Kol pašnekovai bendrai svarsto apie malonumo ir proto vietą laimingame žmogaus gyvenime, Sokratas kalba apie mąstymą ir supratimą. Tačiau visi konkretūs proto giminės skaidymo pavyzdžiai „Filebe“ yra susiję tik su „mokslais“. Antrojoje pokalbio dalyje, kai ateina metas po ilgo malonumo giminės narstymo patikrinti ir proto giminės „tikrumą“ bei „grynumą“, Sokratas pasiūlo būtent *mokslų* klasifikaciją (žr. 55 c4–d3 *sqq*).

Protarchas jaučiasi nuramintas: „Man patinka tai, jog mudviejų teiginiai dabar lygūs: tebūnie daug nepanašių malonumų, bet ir mokslų – daug ir skirtingų“ (14 a7–9). Akivaizdu, kad Protarcho nuostatos Sokrato pedagogikai kelia kitokių rūpesčių nei ankstesniųjų dialogų pašnekovų laikysena. Hedonizmo gynėjas nenoriai sutinka kalbėti apie įvairius malonumus, o anie negebėdavo nuo daugybės paskirų pavyzdžių

pakilti iki visas paskirybes aprėpiančios vienovės, tad Sokratui tekdavo juos mokyti klausti apie tai, „kas yra pats dievobaiminga“, „pats teisinga“, „pats gražu“ ir pan. Vėlyvųjų dialogų (visų pirma „Sofisto“ ir „Politiko“) protagonistams kur kas labiau rūpi priešingas („diairetinis“) dialektinio tyrimo judesys: kaip tinkamai suskaidyti pamatinį vienį išskiriant natūralias jo „rūšis“ ir „porūšius“. „Filebo“ Sokratas tęsia tokius apmąstymus, pagrindiniu savo taikiniu pasirinkdamas populiarųjį malonumo vaizdinį.

14 c1–31 b1
„Metodinė“ dalis

Paraginęs pašnekovą „išvien kovoti didžiausios tiesos pusėje“ (14 b6 *sq*), Sokratas pradeda svarstyti bendriausias tokio, jo teigimu, tiesos, o ne asmeninės pergalės siekiančio tyrimo prielaidas. Dorothea Frede[77] visą šią veikalo dalį vadina „dialektine“, bet panašu, kad gryną „dialektikos metodą“ Sokratas dėsto tik iki tam tikros vietos – kol pašnekovas išmintingai prisipažįsta nepajėgsiąs jo taikyti malonumo analizei (19 c). Tuomet Sokratas patraukia kitu – per juntamybę vedančiu keliu (šią dalį pavadinau „Antruoju plaukimu“). Nenuostabu, kad visa metodinė dialogo dalis Platono tyrėjams kelia kone daugiausia klausimų. Vieni iš jų – bendriausio pobūdžio: ar „pavidalai“ („formos“, „idėjos“) tebėra pagrindinis tokio dialektinio tyrimo objektas? Ar išskirdamas keturias visybės dalykų rūšis, Platonas dėsto naują ontologiją? Kaip „Filebo“ mokymas susijęs su Platonui priskiriamu „nerašytu mokymu“? Kitus klausimus kelia Sokrato aiškinimų (ne)nuoseklumas: kodėl išdėstęs bendrąsias dialektinės analizės prielaidas, jis jų čia pat nepritaiko „malonumo“ ir „protingumo“ giminėms, bet ūmai pasuka kita

77 Frede 1993, 1997.

kryptimi, iškeldamas trečio, „mišraus“ gyvenimo kandidatūrą? Kaip yra susiję du bendresnes metodines nuostatas aptariantys šios „Filebo“ dalies epizodai? Ar abiem atvejais kalbama apie *tas pačias* „ribos“ („apibrėžties“) ir „beribiškumo“ („neapibrėžtumo“) kategorijas? Pagaliau – kaip ši metodinių svarstymų dalis parengia ir pagrindžia tolesnį „malonumo“ ir „protingumo“ rūšių bei jų mišinio nagrinėjimą[78]? Esama dar gausybės su konkrečiais teksto pasirinkimo variantais, svarstymo žingsniais ir Sokrato teiginiais susijusių klausimų, kuriuos nuo Antikos laikų nenuilstamai stengiasi įminti Platono tyrėjai.

14 c1–19 b8
Dialektikos kelias

14 c1–18 d2
Vienio ir daugio paradoksai.
Sokrato dialektikos metodas

Sokratas siūlo susitarti dėl dar vieno dalyko. Pasak jo, juodu su Protarchu ką tik yra susidūrę su visiems žmonėms rūpesčių keliančiu prieštaringu teiginiu: „vienis yra daugis, o daugis – vienis“ (14 c7 *sq*). Protarchas to teiginio veikiausiai nė nepastebėjo – jis mielai gynė malonumo vienybę ir nenoriai sutiko, kad gali būti „daug nepanašių malonumų“. Tačiau Sokratas pašnekovą kryptingai veda savo pasirinktu ir iš anksto numatytu keliu: „malonumo“ ir „protingumo“ „giminės“ turi būti suskaidytos į smulkesnius („rūšių“) vienetus.

Jei ir ne „visiems žmonėms“, tai Graikijos filosofams „vienio“ ir „daugio“ tapatumo problema vienu ar kitu pavidalu išties labai rūpėjo. Reginaldas Hackforthas klausimą „kaip

78 Jau Galenas (II a. po Kr.) parašė veikalą „Apie Filebo digresijas“ (περὶ τῶν ἐν Φιλήβῳ μεταβάσεων), *De libris propriis* 19, 46, 18 *sq* Kühn.

vienas dalykas kartu gali būti ir daugelis dalykų" vadina „koekstensyviu" Graikijos filosofijos istorijai[79]. Iki Platono apie „vienį", „daugį" ir jų santykius mąstė milėtiečiai, eléjiečiai ir atomistai - bent jau taip jų mintis apie pasaulio sąrangą ir pirminius pradus apibendrina Aristotelis ir juo sekanti doksografinė tradicija. Taip savo pirmtakų filosofų keltus klausimus supranta ir pats Platonas, vienio buvimą daugyje pavertęs pagrindine savo „Parmenido" tema.

14 c11-e4

„Nerimta" vienio ir daugio problema

Kadangi Sokratas „vienio" ir „daugio" tapatumą skelbiantį teiginį pavadina „įstabiu" („stebėtinu", θαυμαστόν), Protarcho mintys krypsta prie paradoksaliųjų „vienio" ir „daugio" svarstymų: „Antai, jei kas sakytų, jog aš, Protarchas, iš prigimties būdamas vienas, taip pat esu daugelis, net ir vienas kitam priešingų ‚aš', teigdamas, kad tas pats ‚aš' esu ir didelis, ir mažas, sunkus ir lengvas ir aibę kitų tokių dalykų." Panašius paradoksus noriai plėtojo sofistai[80]. Sokratas šiuos „vienio" ir „daugio" paradoksus (jis dar primena daugia-dalio arba daugia-nario *vieneto* atvejį) vadina „banaliais" („visuotinai žinomais") ir „vaikiškais" - jie tik trukdo rimtesniems svarstymams. Ankstesniuose Platono dialoguose Sokratas ties panašiais paradoksais užtrunka ilgėliau, pabrėždamas jų „įstabumą", nors, anot jo, „stebisi" ir „nustebinti" tokiais teiginiais trokšta arba mažai įgudę mąstytojai („Sofistas" 251 b-c), arba užkietėję prieštaringų svarstymų mėgėjai („Faidonas" 101 d-e).

---

79 1945, p. 17.

80 Tokią paradoksalių svarstymų taikymo praktiką gausiai iliustruoja Platono „Eutidemas", Aristotelio „Sofistų svarstymai" (*Sophistici elenchi*) ir „Dvejopų teiginių" (*Dissoi logoi*) rinkinys.

„Sofisto" Svečias iš Elėjos ragina pasiaiškinti, „kaip mes galime tą patį dalyką, kad ir kas tai būtų, vadinti daugeliu vardų"[81]. Paprašytas pateikti pavyzdį, Svečias pateikia „žmogaus" atvejį: kalbėdami apie *vieną* žmogų nusakome jį *daugybe*, net *begale* vardų: „Teigiame jį ne tik esant ‚žmogų', bet ir ‚gerą' ir begalę kitų dalykų. Ir su visais kitais dalykais yra taip pat – kiekvieną laikome vienu, tačiau ir vėl vadiname jį daugiu ir daugybe vardų."[82] Jaunuoliai, o ir gerokai pagyvenę, tačiau filosofijoje pirmus žingsnius težengiantys žmonės čia pat pasičiumpa lengvai pagaunamą paradoksą, esą „daugis negali būti vienis, o vienis – daugis, ir džiaugiasi galintys uždrausti vadinti ‚žmogų' ‚geru' [sakyti ‚geras žmogus'], bet tik ‚gera' – ‚geru', o ‚žmogų' – ‚žmogumi'"[83]. „Faidone" 100 c *sqq* Sokratas aiškina, kad kieno nors (antai, vieno iš jo pašnekovų, Simijo) „mažumas" ir „didumas" (Simijas yra aukštesnis už Sokratą, bet žemesnis už Faidoną) plaukia ne iš šio konkretaus asmens savybių, bet iš visas savybes lemiančių „pavidalų" pagrindo: Simijas turįs tam tikrą (didesnę nei Faidonas) „mažumo" ir tam tikrą (didesnę nei Sokratas) „didumo" *pavidalų* dalį[84].

„Valstybėje" Sokratas parodo, kad būtent juntamos *priešingybės* pažadina sielos mąstymo galią. Antai, pojūčiai patys negali nuspręsti, didelis ar mažas (kietas ar minkštas, ir panašiai) yra jų patiriamas dalykas: jie suvokia abi šias savybes, o atsakyti, kas yra „didumas" ir kas – „mažumas", geba tik mąstanti siela[85]. Sokrato teigimu, pojūčiais patiriamo *vienio* ir *daugio* santykio prieštaringumas (525 a: „tą patį dalyką

81 „Sofistas" 251 a5 *sq.*

82 *Ibid.* 251 a8–b3.

83 *Ibid.* 251 b7–c2.

84 „Faidonas" 102 b–d.

85 „Valstybė" 523 a–524 d.

matome ir kaip vieną, ir kaip beribę daugybę"), kaip ir visas skaičiavimo mokslas, yra vienas iš svarbiausių mąstymo judintojų, vedančių sielą prie tikrovės ir tiesos pažinimo[86].

„Parmenide" 128 e–130 a „visai jaunas Sokratas" prisipažįsta Parmenidui, kad jo nė kiek nestebina (129 b1: τί θαυμαστόν;) tai, kad tas pats dalykas gali būti ir panašus, ir nepanašus – tokius stebuklus pakankamai paaiškina dalyko „dalyvavimas" panašumo ir nepanašumo pavidaluose. Stebuklą[87] jis įžvelgtų tuomet, jei kas parodytų, kad *pats* panašumas tampa nepanašus arba nepanašumas – panašus[88]. Sokratui neatrodytų keista (οὐδὲν ἄτοπον) ir tai, kad visi dalykai (dėl jų dalyvavimo vienyje ir daugyje) yra ir vienis, ir daugis, tačiau jis tikrai stebėtųsi (τοῦτο ἤδη θαυμάσομαι), jei kas parodytų, jog „tai, kas yra vienis" yra daugis, o daugis – vienis[89]. „Taip pat ir dėl visų kitų dalykų: jei parodytų, kad *pačios* giminės ir rūšys savyje patiria šias priešingas būsenas, tuo verta stebėtis."[90] „Parmenido" Sokratas priduria ir vienio (vieno kūno ar kokio nors negyvo daikto) skaidymo į dalis atvejį: tai taip pat nėra tikras vienio ir daugio tapatumo stebuklas (τί θαυμαστόν; οὐδέ τι θαυμαστόν), bet toks teiginys, kuriam „visi galėtume pritarti"[91].

Minėti „Faidono", „Valstybės" ir „Parmenido" svarstymai, regis, liudija, kad mąstomųjų pavidalų tikrovės prielaidą Platonas iškelia siekdamas išspręsti būtent tokius – daugio skirtingų savybių priskyrimo (predikavimo) paradoksus[92].

---

86 „Valstybė" 524 d–525 b.

87 „Parmenidas" 129 b: τέρας. Plg. „Filebas" 14 e: τέρατα („baisias keistenybes") ir „Faidonas" 101 b: τέρας.

88 „Parmenidas" 129 b.

89 „Parmenidas" 129 b–c.

90 *Ibid.* 129 c.

91 *Ibid.* 129 c–d. Plg. „Filebas" 14 d4.

92 Žr. Benitez (1989), p. 12–24.

„Vaikiški“ ir „nerimti“ (mat pavidalų teorija seniai leido juos išnarplioti) vienio ir daugio paradoksai ne tik nurodo nebevaisingą mąstymo kryptį, bet kartu parengia „rimtiems“ vienio ir daugio klausimams. Mat pastarieji yra labai panašūs, tačiau iškyla kitoje – mąstomosios tikrovės plotmėje.

Protarchui belieka klausti, kokius *kitus* vienio ir daugio tapatumą teigiančius stebuklus (θαυμαστά) turi galvoje Sokratas? Platono dialogų, ypač „Parmenido“ skaitytojai gali tikėtis nesunkiai nuspėsiantys jo atsakymą. Tačiau Sokrato atsakymas ir juos turi kuo nustebinti.

14 e5–15 c3

Tikroji vienio ir daugio problema

Sokratas siūlo kalbėti apie amžinybėje tveriančių vienių („vienybių“, „vienetų“) paradoksus – jų, o ne atsirandančių ir žūstančių dalykų vienio ir daugio santykiai verti tikro filosofo žvilgsnio: „kuomet imama kalbėti apie ‚vieną žmogų‘ arba ‚vieną jautį‘, ‚vieną grožį‘ arba ‚vieną gėrį‘, štai didelis stropumas skaidant (ἡ πολλὴ σπουδὴ μετὰ διαιρέσεως) tokias ir panašias ‚vienybes‘ kelia ginčus“ (15 a2–7). Protarchas prašo paaiškinti šį teiginį ir išgirsta atsakymą, virtusį vienu iš daugiausia diskusijų sukėlusių Platono dialogų tekstų: „Visų pirma, ar reikia manyti, kad tikrai esama tam tikrų tokių vienetų? Be to, kokiu būdu jie, jei kiekvienas visada yra vienas ir tas pats ir neprisileidžia nei atsiradimo, nei žuvimo, vis dėlto tvirčiausiai yra šis vienas? Toliau: ar reikia teigti, kad atsirandančių daiktų begalybėje jis būna išskaidytas ir tampa daugiu, ar kad visas būna skyrium nuo savęs paties? Šitai atrodytų mažiausiai įmanoma – kad tas pats ir vienas dalykas kartu būtų ir vienyje, ir daugyje. Štai kokie klausimai dėl *tokių* vieno ir daugio, o ne anie, Protarchai, yra visų kliūčių priežastis, kuomet neteisingai dėl jų susitariama, o jeigu sutariama teisingai, tuomet jokių kliūčių nelieka“ (15 b–c).

Šį netrumpą tekstą derėjo pacituoti ištisai, kadangi jo vertimas ir aiškinimas davė peno kone pusšimčiui mokslinių straipsnių, komentarų ir knygų skyrių[93]. Seniausių mus pasiekusių Antikos laikų komentarų autorius neoplatonikas Damaskijas (VI a.) nė kiek neabejodamas teigia, jog Sokratas čia nusako *tris* su pavidalais susijusias problemas (*aporijas*): „Ar jų esama, ar jie yra amžini, savyje (ἐφ' ἑαυτῶν) ir atitraukti (ἐξηρημέναι) nuo visos rasties, ir, trečia, kaip čia esantys dalykai tampa jų dalininkais“ (*In Philebum* 45). Tačiau naujųjų laikų „Filebo“ skaitytojai gerokai dvejojo tiek dėl klausimų skaičiaus (du ar trys?), tiek dėl jų turinio. Didžioji nesutarimų dalis susijusi su antruoju Sokrato klausimu[94]. Daugeliui tyrėjų jis atrodė ir tebeatrodo visai nesuvokiamas, tad ir beprasmis[95]. Išties, iš pirmo žvilgsnio[96] nelengva suprasti, kaip Platono Sokratas gali kaip esminę „vienio daugio“ problemą nurodyti tokį klausimą: kokiu būdu amžinai nekintamas vienetas *vis dėlto* (ὅμως) gali tvirčiausiai būti

---

93 Jau R. Archeris-Hindas (1901, p. 229–31) nurodo daugelį šios „Filebo“ vietos aiškinimų. R. Hahnas (1978, p. 158–72) ir G. Löhras (1990, p. 69–89) apžvelgia gausių interpretatorių pozicijas. S. Delcomminette'as (2002, p. 21–42) pateikia ganėtinai išsamią klausimo bibliografiją, kurią nesiliovė gausinti pastarojo dešimtmečio tyrėjai. 2004 metais F. Munizas ir G. Rudebuschas paskelbė straipsnį optimistiniu pavadinimu „Plato, *Philebus* 15 b: A Problem Solved“, *Classical Quarterly* 54, p. 394–405. Tačiau kažin ar visa Platono tyrėjų bendruomenė sutiko, kad jau rastas tikrasis „Filebo“ 15 b klausimo sprendimas.

94 C. Meinwald (1996, p. 95) šmaikštauja, jog esama tikros vienio daugio problemos dėl Sokrato „Vienio Daugio“ problemos.

95 Jei Damaskijas ir jo pirmtakai neoplatonikų mokykloje skaitė tokį pat tekstą, kokį mes turime šiandien, sunku suprasti, kaip jiems pavyko jame rasti (antrą) klausimą apie amžiną ir tapsmo pasauliui tolimą pavidalų būtį.

96 Ir ne tik „iš pirmo“, nes nesu(si)pratimas tęsiasi jau antrą šimtmetį.

tokiu vienetu? Kas gi kita, jei ne nekintamai tapatus vienis, platoniškai mąstant, ir būtų tvirčiausias vienis? Kur ir kokią problemą čia galėjo įžvelgti įstabusis Sokratas? Dalis tyrėjų, nerasdami patenkinamo atsakymo[97], ėmėsi taisyti graikišką tekstą. Vietoj ὅμως („vis dėlto") siūlyta skaityti ὅλως („visiškai")[98], ὄντως („išties")[99], įterpti μή prieš εἶναι („*nėra* šis vienis")[100] arba keisti vietomis žodžius ar sakinio dalis[101]. Kiti antrąjį Sokrato klausimą jungia su trečiuoju, kurio prasmė visiems atrodo gerokai aiškesnė. Visais minėtais atvejais 15 b2–4 sakinys virsta arba pirmojo, arba trečiojo klausimo priedu ir netenka savarankiškos reikšmės.

Kita vertus, tiek pataisius 15 b2–4 klausimą, tiek sujungus jį su tolesniu sakiniu[102], lieka gerokai neaišku, kas čia nusako kokį nors Sokrato įvardytai nekintamų vienetų „vienio daugio" problemai (15 a) reikšmingą turinį? Regis, pareiškęs, jog tikroji vienio ir daugio problema yra pačių pavidalų – *pamatinių mąstomosios tikrovės vienetų skaidymas* (15 a6–7: „didelis stropumas skaidant tokias ir panašias ‚vienybes'"), Sokratas turėtų nurodyti su tokiu *skaidymu* susijusius klausimus[103].

---

97 Visi sutinka su P. Friedländeriu, rašiusiu, jog niekas nesiginčytų, kad šiame tekste įvardijamos trys problemos, jei tik pavyktų įžvelgti visų jų, ypač antrosios prasmę (Platon, Bd. III, Berlin 1957², p. 534, n. 27).

98 Badham (1855).

99 Susemihl (1863), Apelt (1883). Plg. Bury (1897).

100 Badham (1858). Kiti leidėjai ir tyrėjai sukeisdavo vietomis įvairius žodžius arba teksto dalis.

101 Natorp (1903), p. 314, n. 1; Schleiermacher (1826), p. 146, 483–484; Gadamer (1931), p. 93–94.

102 Gramatiniai ir filologiniai tokio sujungimo keblumai aptariami 15 b1–4 *sqq* teksto „Paaiškinimuose".

103 Į tai, regis, pirmą kartą pagrįstai atkreipė dėmesį C. Meinwald (1996).

Tačiau 15 b tekste pirma klausiama apie nekintamų vienetų *tikrovę*, paskui apie amžiną jų *tvermę*, galiausiai – apie nekintamų vienetų buvimą atsirandančioje daugybėje ir begalybėje. Pirmas klausimas apskritai nėra apie *vienį ir daugį*, bet tik apie *vienį* – tokių vienetų buvimo prielaidą, kuri leidžia spręsti „nerimtas" „vienio daugio" problemas. Antras (jei jis taisomas) taip pat skirtas *vieniui*, o trečias, regis, kelia mąstomųjų vienetų buvimo juntamoje tikrovėje klausimą, vadinasi, ir čia nėra kalbos apie pačios nekintamos tikrovės vienį ir daugį. Kur tuomet žadėtas vienio daugio stebuklas?

Veikiausiai jo reikia ieškoti būtent tame keistai skambančiame antrame Sokrato klausime: „Kokiu būdu jie, jei kiekvienas visada yra vienas ir tas pats ir neprisileidžia nei atsiradimo, nei žuvimo, vis dėlto tvirčiausiai yra šis vienas?" Regis, pirmas su pavidalų daugiu (daugingumu) ir vieniu (vieningumu) susijusią problemą čia įžvelgė Richardas Archeris-Hindas[104]. Šio tyrėjo nuomone, 15 b2–4 žodžiais klausiama, kokiu būdu paskiros monados, jei kiekviena yra tapati ir amžina, *vis dėlto* sudaro bendrą vienovę? Tai būtų (kalbant „Valstybės" sąvokomis) klausimas apie atskirų pavidalų santykius su aukščiausiu Gėrio pavidalu, arba („Timajo" kalba) – apie „mąstomus gyvūnus" ir tai, „kas yra pats gyvūnas". Ši interpretacija turi tą privalumą, kad Sokrato žodžiuose įžvelgia vieną, su „Filebo" pavidalų iš(si)skyrimo problema susijusį klausimą. Vis dėlto ji yra pernelyg nutolusi nuo šio konkretaus dialogo svarstymo konteksto[105]. Kur kas kontekstualiau ir ligi šiol, regis, taikliausiai mįslingus 15 b2–4 žodžius siūlo suprasti Constance Meinwald. Pasak jos,

---

104 Archer-Hind (1901).

105 R. Archerio-Hindo interpretacija sekė P. Friedländeris (1969), p. 318–319, 534–536, iš dalies R. Hahnas (1978) ir C. Hampton (1990), p. 18–20.

Sokratas čia turi omenyje minėtus pavidalų skaidymo sunkumus (14 c7–10, 15 a); toliau Sokrato dėstomas „dieviškasis tyrimo būdas" skirtas būtent tokioms problemoms spręsti[106]; kai Sokratas vėliau pakartoja savo klausimą apie malonumo ir protingumo vienį ir daugį („*kaip* kiekvienas iš jų dviejų yra ir vienis, ir daugis?") (18 e8–19 a2), Protarchas supranta, kad jis klausia apie malonumo ir protingumo *rūšis*, „ar jų esama, ar ne? kokių ir kiek?", ir sulaukia ryžtingo Sokrato pritarimo: „Visiškai teisingai kalbi, Kalijo sūnau!" (19 b5).

Taigi, 15 b2–4 Sokrato klausimą – kaip pavidalai gali tvirtai išlikti vieniu, jei jie nėra atsirandantys ir žūstantys? – turime dėti į jo šiame dialoge plėtojamo svarstymo kontekstą, tai yra sieti su minėtais *nekintamų* vienių skaidymo sunkumais. Tiesą sakant, mįslingų Sokrato žodžių prasmė gali pasirodyti veikiau akivaizdi, jei prisimename, kad dar „jaunasis Sokratas" sakė, jog jo visai nestebina, kad juntamybės dalykai gali būti ir daugiu, ir vieniu, bet tikru stebuklu jis palaikytų gebėjimą tą patį parodyti kalbant apie pačius pavidalus („Parmenidas" 129 c–130 a). Dabar „Filebe" jis taip pat nerimtais vadina Protarcho nurodytus „atsirandančių ir žūstančių" vienetų vienio ir daugio paradoksus (mat juos paaiškina nejuntamų pavidalų buvimo prielaida, priminta pirmuoju 15 b klausimu) ir pareiškia, kad tikrasis stebuklas susijęs su *pačių pavidalų skaidymu*. Tad kalbėdamas apie įstabų („vis dėlto") nekintamų vienetų gebėjimą likti vienetais jis, regis, tenori pasakyti, kad bepigu yra skaidyti ir vis dėlto vienetu laikyti

106 16 d1–e2: pirma dera įžvelgti mąstomo dalyko „vienį" (plg. pirmą Sokrato klausimą, 15 b1–2), tuomet jame esamų pavidalų (ir „rūšių", ἰδέαι) skaičių (su šiuo reikalavimu ir būtų susijęs antrasis, 15 b2–4 klausimas) ir tik tuomet „paleisti" dalyką į „begalybę" („beribiškumą"; santykį su „beribiškumu" ir „neapibrėžtumu" aptaria trečiasis, 15 b4–8 klausimas).

juntamus dalykus, bet išties sunku suvokti, kokiu būdu vieniu geba likti (*skaidomi*) jokio tapsmo nepatiriantys vieniai.

Eidamas C. Meinwald nurodytu keliu, Sylvainas Delcomminette'as[107] 15 b2–4 klausimą sieja su predikavimo, arba dalyko apibrėžimo (*definicijos*) problema[108]. Išties, prieštaravimas tarp ankstesnėje „Filebo" diskusijoje iškilusių teiginių „malonumas yra geras" ir „malonumas yra blogas" negali būti išspręstas nurodant į kitą ontologinį lygmenį – taip tektų judėti *ad infinitum*. Kitaip nei prieštaringų juntamo vieneto savybių problema, mąstomųjų vienetų plotmėje prieštaravimai tarp vieno (tarkime, „malonumo"[109]) ir daugio („geras malonumas", „blogas malonumas" ir pan.) turi būti sprendžiami tame pačiame ontologiniame lygmenyje. Tai vienio ir daugio tapatumo paradoksą padaro gerokai keblesnį nei „atsirandančių ir žūstančių dalykų" vienio ir daugio santykio klausimas. Kaip paaiškinti pačių šių mąstomybės vienetų vienybę, jei kalbose (kad ir šiame Sokrato ir Protarcho svarstyme) jie akivaizdžiai skaidomi į daugį, taip pat ir priešingų vienetų („geras malonumas", „blogas malonumas") daugį[110]?

Trečiasis Sokrato klausimas (15 b4–8), regis, kalba apie nekintamų mąstomybės vienetų „pliuralizavimą" *juntamųjų* daiktų begalybėje: „Toliau: ar reikia teigti, kad atsirandančių [tai yra juntamybės] daiktų begalybėje jis būna išskaidytas ir tampa daugiu, ar kad visas būna skyrium nuo savęs paties? Šitai atrodytų mažiausiai įmanoma – kad tas pats ir vienas

107 2002.

108 Delcomminette (2002), Meinwald (2011), p. 492.

109 Kitas pavyzdys galėtų būti anksčiau Sokrato priminta spalvų ir formų įvairovė (12 e3–13 a3).

110 A. Carpenter (2009) 15 b2–4 klausimą sieja su „Sofisto" 251 *sqq* svarstymais, siekdama parodyti, kaip postuluojamas pavidalų nekintamumas gali tapti problema kalbant apie pavidalų tarpusavio santykiuose jų neišvengiamai patiriamus pokyčius.

dalykas kartu būtų ir vienyje, ir daugelyje." Šie žodžiai labai primena „Parmenide" 131 a–131 e svarstytus juntamų dalykų dalyvavimo pavidaluose paradoksus: jei juntamybės daiktai teturi pavidalo dalį, be kitų keistenybių, tektų pripažinti ir pavidalų dalumą, o jei pavidalas *visas* būtų kiekviename jį turinčiame dalyke, jis būtų atskirtas nuo savęs paties[111]. Vis dėlto, kitaip nei „Parmenido" dalyviai, „Filebo" Sokratas svarsto ne mąstomųjų pavidalų vienio ir *juntamybės* daugio santykį, bet pačių mąstomųjų *vienetų* gebėjimą būti ir vieniu, ir daugiu. Tad, jei 15 b5 ἐν τοῖς γιγνομένοις („atsirandančiuose") ir nusako juntamosios tikrovės dalykus, „Filebo" perspektyvoje kur kas svarbesnė atrodo pačių mąstomųjų vienetų buvimo daugiu ir daugyje patirtis[112].

15 c4–16 b3
Vienio ir daugio tapatybė – amžina kalbų (teiginių, *logoi*) savybė

Kitaip nei mąslūs naujųjų laikų tyrėjai, Protarchas, atrodo, iš karto supranta Sokrato mintis. Jis siūlo nedelsiant imtis darbo, be to, paliudija, kad visi kiti klausytojai (išskyrus demonstratyviai susilaikantį Filebą) yra taip pat nusiteikę. Tačiau Sokratas, užuot ryžtingai puolęs į „mūšį" dėl išvardytų ginčytinų dalykų (15 d1 *sq*), regis, žengia žingsnį atgal – grįžta prie ankstesnio teiginio apie pačių kalbų („teiginių") kuriamą

---

111 „Parmenidas" 131 b2: οὕτως αὐτὸ αὑτοῦ χωρὶς ἂν εἴη. Plg. 15 b6–7: εἴθ' ὅλην αὐτὴν αὑτῆς χωρίς.

112 Žr. Carpenter (2009), p. 124 *sq*. Artimai susijęs klausimas iškyla dėl tolesnio 16 c10–e2 teksto. Atrodo, kad čia, dėstant dieviškąjį tyrimo metodą, minima „begalybė" („beribiškumas", *ἀπειρία*, τὸ ἄπειρον) nurodo jau *mąstomųjų vienetų* plotmėje atsirandančią „tipų" įvairovę (Moravscik, 1979; Carpenter, 2009; Meinwald, 2011), o ne juntamosios tikrovės paskirybes, kaip tradiciškai mano dauguma tyrėjų.

„vienio ir daugio tapatybės“ paradoksą (15 d4–8; plg. 14 c1–10) ir vaikiško (arba jaunatviško) neįgudusių svarstytojų entuziazmo (15 d8–16 a3). Vis dėlto šį kartą, kalbėdamas apie naujokus svaiginančius vienio ir daugio tapatumo paradoksus, Sokratas omenyje veikiausiai turi nebe juntamųjų vienetų įvairumą ir daugingumą, bet kalboje ką nors teigiant (*logoi*) neišvengiamai skaidomų ir jungiamų mąstomųjų vienetų (sąvokų) tapatumą ir skirtingumą. Antai, jei teigiama, jog „malonumas yra geras“, ir kalbant apie tą patį „malonumą“ sakoma, kad „jis yra blogas“, būtų galima arba 1) malonumo tapatumo pagrindu tapatinti „bloga“ ir „gera“, arba, priešingai, 2) teigti skirtingų, net priešingų vienetų „malonumas“ buvimą. Regis, panašių veiksmų imasi Sokrato minimi svarstymo (sąvokų skaidymo ir jungimo) paragavę jaunuoliai.

Protarchas pašaipiame Sokrato paveiksle atpažįsta save ir savo bičiulius, todėl, žaismingai grasindamas („Ar nebijai, kad užgriūsime tave kartu su Filebu, jei mus peiksi?“), prašo jų nebeerzinti, bet nurodyti sumaišties išvengti padėsiantį svarstymo kelią. Sokratas, atrodo, tik to ir laukė.

16 b4–17 a5
Dievų dovana – dialektinis tyrimo būdas

Šiame „Filebo“ tekste Sokrato lūpomis apie Platono dialektinio tyrimo metodą kalbama išsamiau nei kuriame nors kitame jo veikale. Sokratas savo mėgstamiausią tyrimo metodą pateikia labai iškilmingai – tai esanti dievų dovana žmonijai, atskleidusi tikrą ir vienintelį tinkamai mąstyti ir analizuoti leidžiantį kelią. Bet iškilmingą dialogo protagonisto patosą, kaip visuomet, atmiešia žaismingas išradingumas: jis primena ir sykiu perkuria tradicinį mitą – dievai savo dovaną siuntė per „kažin kokį“ Prometėją, kartu su „kažin kokia“ skaisčiausia ugnimi. Kitaip tariant, tai buvo ne tas Prometėjas, kuris, kaip pasakojama, atnešė žmonėms ugnį,

ir ne ta ugnis, kuri leido imtis įvairių gamybinių (Hefaisto ir Atėnės) amatų, bet kitas dievų (ar kažin kokios dieviškumo plotmės[113]) pasiuntinys, atnešęs ryškiausią mąstymo šviesą ir nurodęs būdą, padėjusį atrasti gramatiką, muziką ir kitus „teorinius" menus (*technai*)[114].

Sokratas teigia, kad dievai žmonėms numetė, o „pranašesni ir arčiau dievų gyvenę senovės žmonės (*hoi palaioi*)" palikuonims perdavę štai kokią žinią apie dalykų prigimtį ir tinkamą jų tyrimo kelią: kiekvienas esančiu vadinamas dalykas susideda iš vienio ir daugio ir savyje turi iš prigimties suaugusius (*symphyton*) „ribą" (*peras*) ir „beribiškumą" (*apeiria*)[115]. Tai žinodamas, tyrėjas turi gebėti ne tik įžvelgti *vieną* dalyko „pavidalą" (*idea*), bet ir vidinio jo *kontinuumo* neapibrėžtume ir beribiškume (*apeiria*) išskirti bei tinkamai apibrėžti vidinio dalyko *artikuliavimo* vienetus. Kitaip tariant, dieviškoji žinia dalykų vienio ir daugio paradoksą paaiškina nurodydama papildomą – „ribos" ir „beribiškumo" (arba: „apibrėžties" ir „neapibrėžtybės", „begalybės") sąvokų porą. Kiekvienas pamąstomas „vienis" savyje turi tam tikrą apibrėžiamą bei artikuliuojamą (nes turi *peras*) neapibrėžtumą ir beribiškumą, *apeiria*. Tikras žinovas (dialektikas) nuo

113 Pasak Sokrato, dovana buvo numesta „iš kažkur" (ποθεν) „nuo dievų".

114 Vėlesnis „mokslų" hierarchijos aptarimas (55 c–59 d) parodys, kad išties visi „mokslai" ir „amatai" turi turėti tam tikrą šio dieviško (dialektikos) „raugo" dalį. Plg. 16 c2–3: „Visi kada nors atrasti meno dalykai paaiškėjo einant šiuo keliu."

115 *Peras* (πέρας) ir *apeiria* (ἀπειρία) sąvokų porą dažnai būtų galima versti ir „apibrėžtis" ir „neapibrėžtybė", o *apeiria* ir *apeiros* kai kur labiau tiktų vertimas „begalybė" ir „begalinis". Išties, praktinis Sokrato tikslas yra parodyti, kad nepakanka pasakyti: „Esama *be galo* daug malonumo atmainų" – reikia siekti tinkamai artikuliuoti šią begalybę *apibrėžiant* paskirų rūšių ribas. Plg. 18 e–19 a.

(tiesiog) garbėtroškos ir mėgėjo pasiginčyti skiriasi tuo, kad rūpestingai tiria kiekvieno „vienio" sandarą ir brėžia vidinį jo „skaičių". Anot Sokrato, būtent tinkamas dalyko *artikuliavimas* padaro jo žinovu (plg. 17 d6–e3), o ginčininkai („eristai") tam veikiausiai neturi nei reikiamų žinių, nei tikro tyrėjo kantrybės. Savo žodžius apie dalykuose suaugusių „ribos" ir „beribiškumo" porą ir tinkamą tyrimo būdą Sokratas patikslins gramatikos ir muzikos menų pavyzdžiais ir papildys tolesniais (23 c–27 b) aiškinimais apie keturis pagrindinius visybės pradus.

Kitaip nei ankstyvųjų Platono dialogų protagonistas, „Filebo" Sokratas nekalba apie savo nežinojimą ir neišmanymą, tačiau svarbesnius savo teiginius dažnai kildina iš dieviškojo autoriteto[116]. Dievų bei jiems artimų žmonių esą perduotas ir jo paprastai taikomas tyrimo metodas. Sokratas šį metodą vadina „dialektiniu" (17 a4: *dialektikōs*). Šis žodis vėlyvuosiuose Platono dialoguose, pradedant „Valstybe" ir „Faidru", nusako gebėjimą „suvesti" (συναγωγή) dalyką į bendriausios giminės vienetą, o šį suskaidyti (διαίρεσις) į smulkesnes rūšis[117]. „Faidre" Sokratas mokėjimą tinkamai suskaidyti dalyką į jo prigimtines dalis priešpriešina nevykusio mėsininko darbui[118] ir tvirtina, kad paskui gebantįjį „įžvelgti dalyko vienį ir prigimtinį daugį" jis seka „tarytum *dievo* pėdsakais"[119].

Dauguma tyrėjų sutaria, kad kalbėdamas apie *Prometėją* Sokratas nori priminti beveik mitinio išminčiaus *Pitagoro* vardą, o dialektinio metodo žinią mums perdavę „senovės žmonės (*hoi palaioi*)" visų pirma sietini su Pitagoro sekėjais.

116 Plg. 20 b3–4, 23 c9–11, 25 b5–12 ir Frede (1997), p. 132.

117 Plg. „Valstybė" (475 e–476 a, 533 a *sqq*) ir „Faidras" (265 d–266 c), kur Sokratas bendrais bruožais apibūdina savo mėgstamą tyrimo būdą.

118 „Faidras" 265 e1–3.

119 *Ibid.* 266 b5–7, plg. Homeras, „Odisėja" V, 193.

Labiau nei pitagorininkams būdingų sąvokų *peras* ir *apeiria* vartosena taip manyti verčia čia ir (dar ryškiau) tolesniame 23 c *sqq* tekste plėtojamos mintys apie esminį tam tikrų *matematiškai* apibrėžtų santykių svarbą darnios visumos būčiai. *Peras* ir būtų toks – tinkamai nustatytas begalybėje ir neapibrėžtybėje (*apeiron*) be jo pasiliekančių priešybių („šalta", „karšta"; „labiau", „mažiau" ir panašiai) santykis[120]. Ryškiausias Platono mąstymui įtakos turėjusio pitagorininkų mokymo pėdsakas būtų Sokrato amžininkui pitagorininkui Filolajui priskiriami tekstai (fr. 1–6 DK), kurių autorius kalba apie visas esybes sudarančius „neapibrėžtus", „beribius" (*apeira*) ir „ribojančius", „apibrėžiančius" (*perainonta*) pradus. Naujausių laikų tyrėjų požiūris į galimą istorinį šių tekstų poveikį Platonui yra dvejopas. Viena vertus, Filolajo fragmentų teiginius pripažinti „Filebe" skelbiamo dieviškojo (pitagorininkų) mokslo išraiška trukdo tai, kad nė vienas iš jų nėra paliudytas iki III a. po Kr., todėl esama pagrindo įtarti, kad Filolajui priskirtus tekstus bus sukūrę Platono sekėjai ir „Filebo" aiškintojai. Išties, jau senosios Akademijos laikais platonikai Platono filosofiją ėmė laikyti ankstesnio – dievų per Pitagorą ir jo sekėjus perduoto mokslo plėtote, o ši jų nuostata tapo palankia terpe kurti tokią platonizmo kilmę pagrįsti turinčius (pseudo)pitagorinius tekstus[121]. Savaime suprantama, „Filebo" 16 c žodžiai apie dievišką dialektikos mokslą gavusius Sokrato pirmtakus turėjo ypač patraukti mąstytojus, nusiteikusius pitagorininkus laikyti dieviškosios filosofijos tradicijos pradininkais. Tad, jei ir nebūta Sokrato aiškinimų pagrindą sudarančių pitagorininkų tekstų, tokius vertėjo sukurti...

---

120 Tokią *peras apeiria* sąvokos poros ir pitagorininkų mokslo įtakos „Filebe" skelbiamam metodui interpretaciją nuosekliausiai plėtoja C. Meinwald 1998, 2002. Taip pat žr. Gosling (1975), p. 165–181.
121 Plg. Huffman (1993), p. 20–25.

Vis dėlto radikalioms abejonėms vargu ar esama pagrindo: Platonas turėjo būti gerai susipažinęs su Pitagoro sekėjų matematinėmis idėjomis[122] ir pats buvo užsidegęs visų mokslų, pirmiausia dialektikos „matematinimo" projektu[123]. Antra vertus, jau Aristotelis, kad ir nurodydamas esminius mokymo skirtumus, įžvelgia kai kurių svarbių Platono minčių ryšį su pitagorininkų tradicija, išskirdamas pastarosios iškeltą „ribos" (πέρας) / „apibrėžtumo" (τὸ πεπερασμένον) ir „beribiškumo" / „neapibrėžtybės" (τὸ ἄπειρον) priešingybių porą[124]. Minėti Filolajo fragmentai (fr. 1–6) veikiau atitinka Aristotelio nusakytą pitagorininkų mokymo vaizdą. Fragmentų autentiškumo naudai kalba ir tai, kad vėlesniais (helenizmo) laikais sukurtų, neabejotinai *pseudo*pitagorinių tekstų autoriai nesistengė „sendinti" jų turinio, tad jų pitagorininkai rašo kaip nuovokūs Platono ir Aristotelio mokiniai, o ne kaip galimi šių didžiųjų filosofų pirmtakai[125].

Jei Filolajo fragmentus, kuriuose kalbama apie neapibrėžtuosius ir apibrėžiančiuosius (dalykus), laikysime autentiškomis jo veikalo „Apie prigimtį" ištraukomis, turėsime pripažinti, kad Platonas pitagorininkų tradicijos sąvokomis rėmėsi kūrybingai: tai, kas Filolajo tekste nusako fizinio pasaulio elementus, Platonas perkėlė ir pritaikė savo mąstomosios tikrovės analizei[126]. Kita vertus, teigdamas, kad visi esantys dalykai

---

122 „Paskutinis ir didžiausias iš tiesioginių Pitagoro sekėjų" (Barker, 1989, p. 29) tarentietis Architas buvo geras Platono draugas.

123 Žr. „Valstybė" 522 b–531 d; Gosling (1975), p. 178 *sq*, Meinwald (2002), p. 94.

124 „Metafizika" 987 a13 *sqq*, 990 a9 *sqq* ir Huffman (1993), p. 28.

125 Huffman (1993), p. 29.

126 Plg. Meinwald (2002), p. 95. „Valstybėje" 530 d–531 c Sokratas kritikuoja pitagorininkus už tai, kad tirdami ausimis girdimą harmoniją jie nepakyla iki mąstomųjų jos ištakų. Pats jis dabar kalba apie *mąstomuosius* vienetus ir juose slypinčius neapibrėžtumo ir ribos pradus.

„savyje turi suaugusius ribą ir beribiškumą", Platono Sokratas, kaip ir jo pirmtakas Filolajas, polemiškai atsiliepia į vadinamųjų „ikisokratikų" svarstymus apie tikrovės prigimtį – tikroji dievų žinia skelbia, kad kosminės (t. y. tvarkingai sudėtos) tikrovės dalykus sudaro ne vien „neapibrėžtybė(s)" (Anaksimandras, Anaksimenas, Anaksagoras, Melisas) ir ne tik „riba" ir „apibrėžtybė" (Parmenidas), bet šių dviejų pradų derinys[127].

Tolesni (23 c *sqq*) Sokrato svarstymai gerokai patikslins *apeiria* ir *peras* sąvokų turinį ir jų tarpusavio santykį.

17 a6–18 d2

Raidžių ir garsų (gramatikos ir muzikos) pavyzdžiai

Paprašytas patikslinti savo mintį, Sokratas pateikia Protarchui suprantamus artikuliuotos kalbos („raidžių") ir muzikinių dermių elementų pavyzdžius. Jaunasis atėnietis veikiausiai neišmanė platoninio pavidalų mokslo, tačiau tikrai buvo raštingas ir kultūringas – „muzikinė" (dainavimo, muzikavimo ir šokio) kultūra priklausė „gerų šeimų" vaikų lavinimo programai: deklamuodamas eiles jaunuolis turėjo mokėti sau akomponuoti lyra arba kitara. Tiek gramatikos, tiek muzikos pavyzdžiai remiasi garso ir/arba balso (graikų kalboje abu nusako daiktavardis φωνή) *kontinuumo* analize. Graikų gramatikos mokslas – artimas muzikos giminaitis: raidės yra skirstomos pagal „balsingumą", ilgumą ir (muzikinio) kirčiavimo ypatumus.

Platonas ne sykį pasitelkia kalbos ir muzikos elementų (στοιχεῖα) pavyzdį – kiekvienam pašnekovui pažįstamos „raidės" ir „tonai" padeda aptarti visumos sudėties ir pažinumo klausimus[128]. „Sofiste" (253 a–b *sqq*) raidžių ir garsų

---

127 Huffman (1993), p. 48–53.

128 „Teaitetas" 202 d–208 b, „Sofistas" 253 a–b *sqq*, „Politikas" 277 e–278 b *sqq*.

suderinamumas lyginamas su pagrindinių tikrovės pavidalų santykių dėsniais, o gramatikos ir muzikos menai – su didžiausiu tikrovės pažinimo, t. y. filosofų dialektikos, menu[129]. „Filebe" kalbos raidės ir muzikos tonai visų pirma leidžia įveikti iškilusią svarstymo kliūtį: daugybė gali būti vienis – *vieną* kalbą sudaro *daugelis* kalboje išskiriamų skambėjimo tipų, o muzikos žinovai turi savo muzikinio garso *vieniui* aprašyti skirtą tonų daugio sistemą.

Pirmi du Sokrato pavyzdžiai – pirmas raidžių (17 a–b) ir muzikos pavyzdys (17 b–d) – nusako jau atrasto mokslo (*technē*) vartotojo situaciją. Dieviškoji dialektika atliko savo darbą, belieka pagal sudarytą sistemą „mokytis ir vieniems kitus mokyti" (16 e4). Trečias pavyzdys (antrasis raidžių pavyzdys, 18 a–d) parodo patį naujojo mokslo atradėjo darbą. Gramatikos mokslo išradėjas sugebėjo įžvelgti beribiškume ir neapibrėžtume slypinčius kalbos pradus ir juos visus vieniu verčiantį ryšį. Tai – kūrybingoji, sunkiausia dievų priesako taikymo dalis: „dievai [...] mums perdavė tokį būdą *nagrinėti* (‚tirti', σκοπεῖν)" (16 e3). Nenuostabu tad, kad išradėjas, pasak Sokrato, buvęs „dievas arba dieviškas žmogus" – Sokratas nurodo žodinę tradiciją, šį dievišką atradimą priskiriančią egiptiečiui Teutui. Anot „Faidro" 274 c–d, Egipto „daimonas" Teutas (kitaip Totas) atrado ne vien „rašmenis"[130], bet taip pat ir „skaičių, skaičiavimą, geometriją ir astronomiją" – Platono akimis, pačius tikriausius tikrovės pažinimo mokslus.

Apibendrindamas pirmus du savo pavyzdžius Sokratas kalba taip, tarsi jais visų pirma norėjęs parodyti, kaip dera

---

129 Gali būti, kad jau Demokritas atomų įvairovę aiškino juos lygindamas su raidėmis. Žr. test. 67 DK.

130 „Filebo" aiškinimai parodo, kad „rašmenų" atradimas turėjo būti tik tam tikra viena visos kalbą sudarančių fonemų sistemos atradimo dalis.

analizuoti *vienį*: „nereikia stačiai žiūrėti begalybės (‚beribiškumo‘, ‚neapibrėžtybės‘) prigimties, bet pirma – tam tikro skaičiaus“ (18 a8–9). O trečias pavyzdys (Teuto atradimo atvejis), pasak jo, parodo, kaip judama priešinga linkme – *nuo begalybės* prie vienio: „kuomet pirma tenka imtis begalybės“ nereikia „iškart žiūrėti vienio, bet pirmiau apmąstyti, koks yra kokios nors daugybės skaičius ir tik remiantis visais šiais dalykais galiausiai eiti prie vieno“ (18 a9–b3). Tokie metodiniai Sokrato aiškinimai veikiau stebina – juk ir apie kalbos mokėjimą jis sakė, kad pirma suvokiame *tiek jos vienumą, tiek beribiškumą* (17 b3–4), tačiau tikrą žinojimą turime tik tuomet, kai išmokstame visus konkrečius kalbą sudarančius pradus („fonemas“). Kita vertus, ir su kalbos beribiškumu susidūręs Sokrato pavyzdžio Teutas ją ima preparuoti kaip tam tikrą *vienį*: „...pirmas suprato, kad begalybėje esama ne vieno, bet daugelio skambančių balsių...“ (18 b8–9). Regis, didžiausias Teuto laimėjimas buvo pačios kalbos *sistemos* atradimas – jis pamatė, „jog niekas iš mūsų nė vienos iš jų [‚raidžių‘ arba ‚fonemų‘] negalėtų suprasti be visų kitų“, ir suvokė, „kad čia esama *vieno* ryšio, visas raides padarančio tam tikru *vieniu*“ (18 c8–d1). Galiausiai, tiek mokslo vartotojas, tiek jo išradėjas turi reikalą su *vienį ir neapibrėžtybę* savyje jungiančia tikrove, o patį „moksliškumą“ sudaro vidinės dalyko sudėties pažinimas. Tačiau išradėjas neabejotinai aštriau patiria neapibrėžties įveikimo sunkumus – galbūt todėl Teuto darbą Sokratas apibūdina kaip judėjimą nuo begalybės (neapibrėžties) prie artikuliuoto vienio.

Sokrato pateikiami pavyzdžiai kelia ir kitokių, bendresnių klausimų. Antai, ar jais norima pasakyti, kad mokslas visuomet išskiria kokio nors vienio prigimtyje *tikrai* („objektyviai“) *esančias* dalis? Kalbos sistemos atvejis tokiam požiūriui atrodo ganėtinai palankus: nors skirtingos kalbos turi

skirtingas fonetines sistemas, vienos kalbos pradų sudėtis ir santykis yra objektyviai esantis ir aprašomas dalykas. Tiesa ir tai, kad išskiriami ir apibrėžiami yra pagrindiniai, fonetiškai reikšmingi kalbos elementai, neapibrėžtus (*apeiria*) paliekant daugybę individualios tarties atspalvių.

Muzikos atvejis yra keblesnis, kadangi tonų aukštumas nėra absoliutus, bet santykinis, nuo pagrindinio tono pasirinkimo priklausantis dalykas. Vis dėlto, kad ir kokią tonaciją pasirinktume, pati trijų pamatinių tonų *sistema*, susijusi su pirmykščiu tris stygas turėjusios graikų lyros pavidalu, lieka ta pati, todėl ir gali būti laikoma atitinkančia prigimtinę dalyko sandarą. Galima spėti, jog tai, kad vardydamas pagrindinius ir akivaizdžiausius kalbos vienio pradus, vidutinį toną Sokratas pavadina ne „techniniu" muzikos teorijos terminu „vidurinysis" (μέση φωνή, μέσον), bet „lygiu" (ὁμότονον)[131], atliepia autoriaus norą sudaryti nusakomos sistemos *natūralumo* įspūdį[132]. „Lygiuoju" graikų muzikologai vadino balso aukštį atitinkantį muzikos toną, tad, jei tam tikrais intervalais aukštyn ir žemyn einantys tonai dėliojami pradedant nuo taip apibrėžto taško, visa sistema gali atrodyti „objektyvi". Graikų muzikinių tonų sistema buvo gerokai turtingesnė nei šiuolaikinėje vakariečių teorijoje: graikai skyrė ne vien tonus ir pustonius, bet ir ketvirtąsias, aštuntąsias ir šešioliktąsias tonų dalis, kiek ausis įstengia jų pagauti[133].

Atrodo, kad nėra būtina šių (17 c–d) Sokrato aiškinimų sieti su pitagorininkų atrastu numerologiniu muzikinės

131 17 c1–5: „Kaip ir aname mene, šiam rūpimas garsas yra vienas? [...] Tačiau mes pripažinsime esant du dalykus – ‚žemą' ir ‚aukštą', ir dar trečią – ‚lygu'".
132 Plg. Frede (1997), p. 163.
133 Žr. Frede (1997), p. 161.

harmonijos pagrindimu[134]. Tai, kad oktava stygą dalina santykiu 2:1, kvinta – 3:2, kvarta – 4:3, pastebėjo veikiausiai jau Filolajas. Tačiau visų tonų proporcinius santykius apskaičiavo tik Platono amžininkas Architas[135]. Bendrojo lavinimo dalyku šis mokslas dar negalėjo tapti. Be to, pitagorininkų teorija neleidžia sveikais skaičiais išreikšti smulkesnių nei pustoniai intervalų[136]. Kita vertus, visa tai netrukdo manyti, kad, kitaip nei jo pašnekovai, pats (Sokrato lūpomis kalbantis) Platonas tikruoju muzikos sistemos pagrindu laiko būtent pitagorininkų harmonijos mokslą[137].

Kalbėdamas apie šokio (17 d: „kūno judesiuose") „ritmus" ir juos atitinkančius poezijos „metrus" Sokratas omenyje turėjo turėti nebe garso „aukštumu" ir „žemumu", bet *ilgųjų* ir *trumpųjų* garsų seka pagrįstą „metro" sistemą. Tokį garsų trumpumą ir ilgumą turėjo atitikti dainuojamosios graikų poezijos metrai ir šokėjų judesių ritmai. Metrai, kaip ir muzikiniai intervalai pitagorininkų harmonijos sistemoje,

---

134 Plg. Barker (1989), p. 54, 64 *sq*.

135 Barker (1989), p. 30, n. 1.

136 *Ibid*., p. 164.

137 Meinwald (2002, p. 91 *sq*) mano, kad 17 b *sqq* muzikinės harmonijos pavyzdys iliustruoja pitagorininkų teisingo santykio taikymo teoriją. Jos nuomone, „aukšta" ir „žema" šiame tekste nusako savaime neapibrėžtų (*apeiron*) priešingybių porą (nesant mato nežinia, kas yra „aukšta", o kas „žema"), o *peras* lemia jų derinimo santykį, dėl kurio atsiranda tinkami muzikiniai intervalai. Gali būti, kad Platonas išties taip arba panašiai įsivaizdavo *peras* ir *apeiria* santykius muzikoje, tačiau toks aiškinimas neabejotinai negali būti pritaikytas 17 c Sokrato žodžiams. Sokratas sako, kad muzikos meno tiriamas garsas (κατ᾽ ἐκείνην τὴν τέχνην) yra vienas, tačiau jame išskiriami „aukšta", „žema" ir „lygu" elementai, o tikras žinojimas atsiranda tik tuomet, kai išmanai aukštumo ir žemumo intervalus. Taigi kalbama apie vienio ir tam tikros *apibrėžtos* daugybės santykį. Be to, nežinia, kokią vietą savo teorijoje Meinwald skiria muzikiniam „lygu" (ὁμότονον) pradui.

buvo išskiriami tam tikro skaičiais išreiškiamo ilgumo (–) ir trumpumo (∪) santykio pagrindu: jambą ir trochėją atitinka santykis 2:1 (∪– arba –∪), daktilį, spondėją ir anapestą – 2:2 (–∪∪; –– arba ∪∪–), pajoną – 2:3 (–∪∪∪). Tokia natūraliu skiemenų ilgumu arba trumpumu besiremianti klasifikacija gali būti laikoma „objektyvia", tačiau apie esminę tam tikros *proporcijos* (*peras*) reikšmę apibrėžiant tinkamus ilgumo ir trumpumo santykius Sokratas kol kas nekalba.

18 d3–19 b8

Protingumas ir malonumas kaip vienis ir daugis

Kad ir kaip atsakytume į klausimus apie Sokrato pavyzdžių santykį su Platono mokslu apie pavidalus, akivaizdu, kad jis nurodė pašnekovams gerai pažįstamus vieno sudėtingo dalyko sandarą profesionaliai („techniškai") apibrėžiančių sistemų atvejus. Protarchas netrukus supranta, kad Sokratas nori pasakyti, jog tinkamai svarstydami malonumo ir protingumo klausimą jie turėtų pateikti analogiškas šių dviejų dalykų „abėcėles": „Man regis, Sokratas mūsų dabar klausia apie malonumo rūšis – ar jų esama, ar ne? Kokių ir kiek? Ir lygiai to paties apie protingumą" (19 b2–4). Tad, tarytum apsukę ratą (plg. 19 a3–4), pašnekovai sugrįžta prie pagrindinio pokalbio klausimo. Tačiau dabar, norint jį išspręsti, tenka laikytis Sokrato išdėstyto analizės metodo.

19 c1–31 b1

„Antrasis plaukimas"

19 c1–20 a8

Protarchas apie „antrąjį plaukimą"

Protarchas neprieštarauja metodiniams Sokrato reikalavimams, bet prisipažįsta, kad neįstengia atlikti deramos analizės darbo. Vis dėlto jis nesitenkina iškilusios *aporijos*

(„aklavietės“, „padėties be išeities“)[138] situacija ir, parodydamas „Sokrato apologijos“ vertą išmintį[139], prašo Sokrato perimti *visą* svarstymą, tad ir abiejų pusių gynybą[140]. Dialogo veiksmo pradžioje apsiėmęs ginti hedonizmo reikalą, Protarchas dar nėra pasirengęs skelbti malonumo pralaimėjimo, bet tikisi, kad Sokratas, kaip pats yra kvietęs[141], gebės nešališkai nagrinėti pradėtą bylą. Į klausimą apie malonumo rūšis – „*ar* jų esama, *ar* ne?“ (juolab „kokių ir kiek?“) – kol kas nė nemėginama atsakyti. Tepaaiškėja, kad tai sunki užduotis, kurią įveikti įstengtų nebent tikras dialektinės analizės meistras.

Pripažindamas savo išminties ribas, Protarchas kalba apie „antrąjį kelią“ (pažodžiui: „antrąjį plaukimą“): „Jeigu išmintingam žmogui gražu viską žinoti, tai antrasis kelias (δεύτερος πλοῦς), regis, būtų bent jau pačiam dėl savęs neklysti“ (19 c2–3). Graikų kalboje šis priežodis nusako „alternatyvų“ judėjimo būdą – kai negalima judėti (plaukti) greičiau ir tiesiau[142]. Platono dialogų scholijai paaiškina, kad „‚antrasis plaukimas‘ sakoma apie atsargų veikimą (ἐπὶ τῶν ἀσφαλῶς τι πραττόντων), kadangi, nepavykus pirmajam, antrajam rengiamasi atsargiai (‚apsidraudžiant‘, ἀσφαλῶς)“.

---

138 Plg. 20 a1: „Verti mus sutrikti“ (εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλων).

139 19 c2–3: „Jeigu išmintingam žmogui gražu viską žinoti, tai antrasis kelias, regis, būtų bent jau pačiam dėl savęs neklysti.“

140 Šia proga Protarchas glaustai primena bylos istoriją ir jos turinį. Tai pirmoji nueito kelio apžvalga. Ankstesnio turinio apžvalgos yra metodiškai svarbi ir išraiškinga „Filebo“ svarstymo ypatybė. Plg. 59 e–60e, 66 d–67 a.

141 Plg. 14 b5–7: „Juk ne dėl to dabar varžomės, kad nugalėtų būtent tai, ką aš teigiu, arba tai, ką tu, bet turbūt abudu išvien turėtume kovoti didžiausios tiesos pusėje?“

142 Plg. „Faidonas“ 99 c9–d1 ir T. Aleknienės (1999) paaiškinimus *ad loc.*

„Faidone" 99 d1 „antrojo plaukimo" metafora nusako Platono ir visos filosofinės tradicijos kelią lėmusį metodinį posūkį. „Politike" 300 c2, kur „antruoju plaukimu" vadinamas įstatymų įtvirtinimas vietoj monarchinio valdymo, jos paskirtis galbūt yra kuklesnė. Gali pasirodyti, kad „Filebe" jai taip pat neteikiama didelės reikšmės. Vis dėlto galima manyti, kad ji žymi gerokai daugiau nei tai, ką Dorothea Frede[143] vadina „pirmąja Protarcho kapituliacija". Viena vertus, Protarchas parodo išties nemenką išmintį ir santūrumą. Būtent gebėjimas „neklysti dėl savęs" graikų laikytas tikrąja „santūrumo" („sveiko proto", σωφροσύνη) dorybe, o Platono Sokratas („Sokrato apologija") tai, kad jis, skirtingai nei kiti, bent jau suvokia savo žinojimo ribotumą, sutiko laikyti savo išminties pranašumu. Kita vertus, tai, ką Protarchas pasakė apie save, nusako ir reikšmingą viso pokalbio posūkį: Sokratas nusprendžia palikti aukštosios dialektikos sritį ir *nusileidžia* į praktinio gyvenimo pasirinkimo lygmenį (20 c *sqq*) – ko gero, neatsitiktinai jo aiškinimai apie žmogaus gyvenimo gėrį (20 d) yra tokie artimi Aristotelio „Nikomacho etikos" (1097 a25–b21) svarstymams.

Reikšminga atrodo ir tai, kad „Faidone" (99 c6–d1) Sokratas sako, jog „antruoju keliu / būdu" patraukė „ieškoti priežasties" (ἐπὶ τὴν τῆς αἰτίας ζήτησιν) – esamos dalykų santvarkos ir padėties *priežasties*. Mat ankstesni mąstytojai, net ir daugiausiai vilčių jam teikęs Anaksagoras negebėjo *paaiškinti*, kaip viskas sutvarkyta didžiausio *Gėrio* labui. Atsisakęs į daiktus žiūrėti tiesiogiai – juntamoje tikrovėje, Sokratas patraukė mąstymo ir svarstymo keliu – per *logus*. Gėrio – geriausio gyvenimo mišinio gerumo – *priežasties* klausimas iškyla ir „Filebo" svarstymų pabaigoje (64 c5–65 a6). Įdomu tai, kad šį kartą „pirmasis" ir „antrasis" plaukimai susikeičia vietomis:

143 1997, p. 169 *sqq*.

„pirmasis" būtų mąstomųjų vienetų (pavidalų) analizės kelias, „antrasis" – pasaulio tikrovėje esančių dalykų tyrimas. Gero pasaulio mišinio priežasties dabar ieškoma žvelgiant į regimą jo santvarką. Ko gero, neatsitiktinai „antrojo kelio" mintis čia priklauso ne Sokratui, bet į šio pasaulio tikrovę jį sugrąžinančiam Protarchui.

20 b1–23 b4

Mišraus gyvenimo pranašumas

Įgudęs dialektikas Sokratas taip pat neskuba imtis malonumo rūšių išskyrimo veiklos. Pasinaudodamas Protarcho jam suteikta analizės kelio pasirinkimo laisve[144] jis (iki 31 b) atideda bet kokį malonumo preparavimo darbą. Veikiau netikėtai Sokratas pareiškia, jog gavo iš dievų „žinutę": „Man regis, kažkuris iš dievų mums siunčia vieną priminimą..." Tad jis prisimena: „Kadaise, gal sapnuodamas, o gal ir budėdamas esu girdėjęs kalbų – dabar suprantu, kad apie malonumą ir protingumą, esą nė vienas iš jų nėra gėris, bet kad esąs kažkoks trečias dalykas, nuo anų abiejų besiskiriąs ir už abu geresnis [...] O jei šitai mums dabar pasidarytų akivaizdu, malonumas netektų galimybės laimėti pergalę. Juk tuomet gėris nebebūtų jam tapatus? [...] Tad mums, mano manymu, neberūpės reikalas skirti malonumo rūšis..." (20 b6–c5).

Daug ir įtaigiai kalbėjęs apie dievų atskleistą dialektinį tyrimo būdą, Sokratas staigoką svarstymo krypties pakeitimą aiškina ne tik Protarcho jam suteikta metodo pasirinkimo laisve – tai, ko gero, nebūtų pakankamas tokio nenuoseklumo pateisinimas. Kad ir koks būtų tikrasis naujos strategijos pasirinkimo motyvas, Sokratas pasiteisina sakydamas, kad jį tam

144 20 a5–8: „Pats spręsk, ar tau tam reikės išskirti malonumo ir mokslo rūšis, ar galėsi to nedaryti, jei kokiu nors kitu būdu galėtum arba norėtum išaiškinti tai, dėl ko mes dabar nesutariame."

pastūmėjo kažin koks dievas (*deus ex machina*)[145]. Galima sakyti, jog, kadangi Sokratas nenori aiškinti netikėto svarstymo posūkio, dieviškasis įsikišimas ir yra pats tinkamiausias tokio jo elgesio paaiškinimas. Mat graikai nuo senų laikų buvo įpratę menkai suprantamus žmogaus elgesio pasikeitimus sieti su dievų veikimu[146]. Žinoma, tai neatleidžia tyrėjų nuo pareigos aiškintis, kodėl jis taip pasielgė – užuot nuosekliai pritaikęs savo metodinius aiškinimus, pareiškė, kad veikiausiai jiems apskritai nebereikės skirti malonumo rūšių („pavidalų", εἴδη).

Galbūt šia netikėtai iš dievų gautos žinios mizanscena (veikiau nei paslėpti netvarkingą veikalo kompoziciją) siekiama pabrėžti, kad „Filebe" *nebus pateikta* tikrojo dialektikos mokslo reikalavimus atitinkanti malonumo ir mokslo analizė – Sokratas ir jo pašnekovai nesiims sunkaus naujo meno (malonumo ir mokslo menų) atradėjo darbo[147]. Mat hedonizmo reikalo gynėjas Protarchas jau pareiškė nepajėgsiąs to padaryti, tad kooperatyvus dialektikos taikymas pasidaro nebeįmanomas. Tačiau Sokrato aiškinimai neliko bevaisiai: Protarchas nebeabejoja, kad galima ir reikia skirti įvairias malonumo rūšis („pavidalus"), tad, galima tikėtis, mieliau įsitrauks į jo *analizės* darbą, o aptartos „ribos" ir „neapibrėžtybės" sąvokos vis dėlto taps reikšmingais kitu keliu pasukusio tyrimo įrankiais. Dievų įsikišimas suteikia

145 D. Frede (1997, p. 169) pastebi, kad tik dar vienas aukštesniųjų galių įsikišimas galėjo pateisinti Sokrato (bent jau laikiną) atsisakymą taikyti *dievišką* tyrimo metodą. Ko gero, labiau čia tiktų kalbėti apie *machina* (μηχανή) *ex deo* – dievo siųstą tyrimo įnagį. Plg. 16 a7, 23 b7. Galima pastebėti Filebo ir Sokrato santykio su dievais priešingybę: Filebui jo dievybė draudžia kalbėtis, o Sokratui dievai siunčia žinias ir ženklus apie labiausiai tinkamą tyrimo kelią.

146 Plg. E. R. Dodds, *The Greeks and the Irrational*, Berkeley, 1951, p. 1–27 (apie dievybių „*psychic intervention*").

147 Taip svarsto D. Frede (1997), p. 172.

tyrimui naują postūmį, išvaduodamas jį iš *aporetinės* (aklavietės) padėties[148]. Regis, Protarcho žodžius apie „antrojo kelio" (19 c2 *sq*: δεύτερος πλοῦς) išmintį galima pritaikyti viso dialogo strategijai: Sokratas su Protarchu negalės *techniškai* (pagal visus dieviškojo mokslo priesakus) ištirti malonumo ir žinojimo, tačiau jiems atsiveria kitas kelias spręsti pagrindinį ginčo klausimą.

Kadangi pašnekovai netrukus sutars malonumą (su nemalonumu / kančia) laikyti „neapibrėžtybe" (27 e1–28 a4), vargu, ar malonumo skaidymas į rūšis apskritai buvo įmanomas. Ar ne todėl Sokratas ir pasuko kitu keliu? Anot Constance Meinwald[149], tai, kad Sokratas prašo Protarcho suskaidyti malonumą taikant nusakytą dievišką metodą, dar nereiškia, jog pats jis mano, kad įmanoma tai padaryti, tačiau, jei malonumas išties yra toks vienetas, kokį jį vaizduoja Protarchas, tokia analizė turėtų būti jam pritaikoma. Pasak šios tyrėjos, „tai, kad Protarchas negali šito padaryti, galbūt reiškia ne asmeninį jo negabumą, bet tai, kad tai yra neįvykdoma užduotis"[150]. Iš tiesų, kai Sokratas vėliau vis dėlto imasi malonumo analizės, jis pasiūlo malonumą ir kančią tirti atsirandančius *mišriojoje* (arba „*bendrojoje*") *giminėje* (31 b8–c3), bet ne neapibrėžtybėje.

---

148 Plg. 20 a1–4: „Verti mus sutrikti (εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλων) ir klausinėji klausimus, į kuriuos mes dabar negebame tau tinkamai atsakyti. Vis dėlto nemanykime, jog visų mūsų sutrikimas (ἀπορία) ir būtų dabartinio svarstymo tikslas." V. Goldschmidtas (1947, p. 51, 240 *sq*) apie aporetinių situacijų paskirtį Platono dialoguose pastebi, kad tai yra „akimirkos, kai, regis, jau apsivalyta nuo dėstymui trukdžiusių nuomonių" („Filebo" atveju – teiginio, kad malonumas neturi skirtingų atmainų); „Aporija žymi stabtelėjimo akimirką. Pradinė mokinio energija išseko, reikia vėl įkvėpti ir išjudinti pokalbį."
149 Meinwald (2011), p. 496.
150 *Ibid.*

Antra vertus, nauja dialogo kryptis neatrodo tokia jau netikėta. Tai, ką Sokratui priminė „kažkuris iš dievų", galėjo prisiminti ir įdėmesni „Filebo" skaitytojai: jau dialogo pradžioje (11 d11 *sqq*) Sokratas (į)spėjo, kad gali būti, jog atsiras trečias, tiek už malonumą, tiek už supratimą pranašesnis kandidatas pirmauti sprendžiant, kas lemia žmonių gyvenimo laimę[151]. Protarcho žodžiai (19 c5–6) primena, kad „Filebo" svarstymo tikslas buvo ne ištirti malonumo arba žinojimo prigimtį, bet atsakyti („nuspręsti" arba „išskirti", διελέσθαι), „kas iš žmonių turimų dalykų yra geriausia"[152] arba koks yra „visų gyvų būtybių gėris". Tad dabar Sokratas pasiūlo, atidėjus šalin dialektinio pavidalų skaidymo reikalus ir reikmenis[153], išmėginti trečiąjį kandidatą. Malonumo prigimties ir vertės klausimas dar sugrįš į dialogo akiratį, bet į jį bus atsakoma žvelgiant į gero gyvenimo *visumą*. Svarbiausia dialogo žinia, kurią Sokratas norės paskelbti „visam pasauliui", kalba ne apie malonumo rūšis arba pavidalus, bet apie jo *vietą* gero gyvenimo visybėje (66 a4–c10, 67 a14 *sqq*).

Sokratas ne iš karto atidengia savo slėpto favorito tapatybę, bet pirma pasiūlo (visai ne*techniškai*[154]) „susitarti dėl kai kurių smulkmenų" (20 c8). „Smulkmenos" pasirodo nusakančios *būtinas* Gėrio savybes: Gėriui būtinai

---

151 Tad, kitaip nei Protarchas, Sokratas nuo pat pradžių buvo apdairus ir neskubėjo teigti, kad mąstymas ir panašios intelektualios būsenos esą *didžiausias* gyvenimo gėris: „supratimas, mąstymas, atmintis ir tai, kas jiems yra gimininga, – teisinga nuomonė bei neklaidingi svarstymai – tikrai yra *geresni* už malonumą" (11 b7–9).
152 19 c4–6: „Iš tavęs, Sokratai, mes visi gavome šį pokalbį ir patį tave, kad būtų galima apibrėžti, kas iš žmonių turimų dalykų yra geriausia."
153 20 c4 *sq* pažodiškiau būtų galima išversti: „mums visai nebereikės dalykų (arba ‚priemonių', τῶν), reikalingų malonumo pavidalų išskyrimui (εἰς τὴν διαίρεσιν εἰδῶν ἡδονῆς)."
154 Tai pabrėžia D. Frede (1997), p. 172.

priklauso[155] būti „tobulam" (τέλεον), „pakankamam" (ἱκανόν) ir visi, kas jį pažįsta, turi vien jo siekti (θηρεύει καὶ ἐφίεται βουλόμενον ἑλεῖν). Pačių šių kriterijų pagrįstumo pašnekovai nesvarsto, nors būtent jais remdamiesi greitai ir galutinai pašalina malonumą ir žinojimą iš galimų ginčo laimėtojų sąrašo. Galbūt tai yra dialogo autoriaus išties kažkur jau girdėtų kalbų (plg. 20 b6 *sq*) atgarsiai. Mat Aristotelis „Nikomacho etikoje" (1097 a25–b21) aptaria tas pačias aukščiausiojo Gėrio (τὸ ἄριστον) savybes: aukščiausiasis Gėris turi būti tobulas („galutinis tikslas", τέλειον), „pakankamas sau" (αὔταρκες) ir labiausiai siektinas („dėl savęs paties", καθ' αὑτὸ διωκτόν, αἱρετόν). Minėtos Gėrio savybės aiškiai plaukia viena iš kitos ir vargu ar gali būti atskirtos[156]. Reginaldo Hackfortho manymu, Aristotelis „Nikomacho etikoje" remiasi „Filebu", plėtodamas ir tikslindamas lakoniškesnes Platono teksto užuominas[157]. Galėtų būti ir taip, kad abu tekstai perteikia Akademijoje vykusių svarstymų rezultatus[158].

---

155 20 d1: τὴν τἀγαθοῦ μοῖραν. Gėriui skirta; jo „skirtis", „dalia", μοῖρα yra būti tobulam.

156 22 b1 apibendrindamas atlikto tyrimo rezultatus Protarchas mini tik ἱκανός ir αἱρετός kriterijus. „Nikomacho etikos" tekste trijų sąvokų tarpusavio ryšys parodytas ryškiau nei „Filebe".

157 Hackforth (1945), p. 32.

158 Taip mano D. Frede (1997), p. 174 *sq*. Kokią reikšmę tokiems svarstymams galėjo turėti Eudokso hedonizmas, aptariau Įvado skyriuje „‚Filebas' ir hedonizmo klausimas Platono Akademijos aplinkoje". „Nikomacho etikos" kontekstas juos dar glaudžiau sieja su aptariamu „Filebo" epizodu. Gėrį Aristotelis čia apibūdina siekdamas apibrėžti „laimės" ir „laimingo gyvenimo" (εὐδαιμονία) sąvoką, prieš tai kritiškai apsvarstęs praktiškai nepritaikomą (Platono) Gėrio „pavidalo" (idealaus mąstomo Gėrio) sąvoką. Sokratas taip pat paragina Protarchą grįžti prie dialogo pradžioje iškeltos laimės ir laimingo gyvenimo sąvokos ir palieka praktiškai jiems dabar neįkandamą (ir nebūtiną?) mąstomųjų pavidalų skaidymo mokslą.

Sokratas, kaip ir Aristotelis „Nikomacho etikoje“, persikelia į praktinio, netgi eksperimentinio[159] nagrinėjimo lygį ir paragina Protarchą minėtus pragmatinius Gėrio apibrėžimo kriterijus pamėginti pritaikyti malonumo ir protingumo *gyvenimams* (ne „malonumui“ ir „protingumui“ apskritai): „Tegu malonumo gyvenime nebūna protingumo, o protingumo gyvenime – malonumo. Mat jeigu katras iš jų yra gėris, jis visai nieko nebeturi stokoti. O jei katrą pamatysime ko nors stokojant, vadinasi, tai nebebus tas tikrasis gėris, kurio mes ieškome“ (20 e4–21 a2). Taigi vertintinus gyvenimus testuoja Protarchas ir rezultatus nulemia, visų žmonių vardu[160] paskelbta jo nuomonė.

Iš karto galima numanyti, kad Protarchas negins malonumais neatmiešto proto gyvenimo, o pats Sokratas jau iškėlė kitą, pranašesnį kandidatą. Tad išties lemiamą reikšmę galutiniam sprendimui gali turėti tik Protarcho laikysena vertinant vien malonumus turinčio gyvenimo patrauklumą. Taikydamas iš ankstyvųjų Platono dialogų gerai pažįstamą *elencho* (gr. ἔλεγχος, lot. *refutatio*, „paneigimo“) procedūrą, Sokratas žaibiškai sugriauna Protarcho įsitikinimą, esą, *visą gyvenimą* turėdamas pačius didžiausius malonumus jis nieko nestokotų – „juk turėdamas džiaugsmą, viską turėčiau“ (21 b2). Protarchas greitai sutinka, kad 1) neturėdamas protavimo gebėjimų („mąstymo, atminties, žinojimo ir teisingos nuomonės“) jis nė nežinotų (ἀγνοεῖν), ar džiaugiasi, ar nesidžiaugia[161];

159 Plg. 21 a4: „Pamėginsime tad tai išbandyti (πειρώμεθα βασανίζοντες) tavo pavyzdžiu („ant tavęs“, ἐν σοί).“

160 21 e3 *sq*: „Man, Sokratai, nė vienas iš šių dviejų gyvenimų neatrodo vertas rinktis, manau, kad ir kitiems taip pat“; 22 a5 *sq*: „Ko gero, kiekvienas verčiau pasirinks tokį gyvenimą nei katrą nors iš anų dviejų. Taip, kiekvienas be išimties.“

161 21 b6–9. Labai panašus yra 21 c4 *sq* teiginys: „Neturėdamas teisingos nuomonės nė nemanytum, kad džiaugdamasis tu džiaugeisi.“

2) neturėdamas atminties negalėtų išsaugoti jokio patirto džiaugsmo atminimo; 3) stokodamas gebėjimo svarstyti (λογισμός), negalėtų numatyti jokio ateities džiaugsmo[162]. Pasak Sokrato, tai būtų nebe žmogaus, bet kažin kokio jūros moliusko, panašaus į medūzą, gyvenimas. Tai išgirdęs Protarchas netenka žado ir pasiduoda.

Naujųjų laikų tyrėjus dažnai stebina tai, kad Sokratas nepalieka malonumo patirčiai jokio ją palydinčio suvokimo, kuris taip pat būtų tam tikras „žinojimas"[163]. Neatmindamas praeities ir neplanuodamas ateities džiaugsmų, hedonistas bent jau galėtų nuolatos turėti tokių momentinių malonumų. Vis dėlto tai – už patį Sokratą atsako jo kritikai – ir liktų pabirų epizodų rinkiniu ir nesudarytų *viso* (rišlaus) žmogaus gyvenimo[164]. Ko gero, labiau turėtų stebinti kitkas. Siūlydamas įvertinti jokių mąstymo gebėjimų neturinčio hedonisto gyvenimą Sokratas *eo ipso* atima iš jo ne vien kokias nors papildomas, bet ir normalias bei minimalias žmogaus prigimties galias. Tad ir nebuvo jokio reikalo klausti visų kitų klausimų. Būtų pakakę paklausti, ar gyvenimas be *normalių* mąstymo ir protavimo galių tebebūtų žmogaus (naujaisiais laikais pavadinto *homo sapiens*) gyvenimas. Nesvarbu, ką tuomet jis dar turėtų – turtų, garbės ar malonumo. „Normalūs hedonistai" vertina malonumą *ceteris paribus* – tai yra neatsisakydami normalių žmogaus suvokimo galių, antai gebėjimo suvokti savo patirtį, prisiminti ir numatyti[165], bet,

---

162 21 c1–6.

163 Plg. Hackforth (1945), p. 32, Frede (1997), p. 177 *sq*.

164 Sokrato žodžiai išties liudija, kad kalbama būtent apie tai: „visą gyvenimą" (21 a8), „šitaip gyvendamas visą laiką" (21 b3: διὰ βίου). Plg. Frede (1997), p. 178.

165 Panašiai Sokratas su Protarchu visai nemini sveikatos ir materialaus apsirūpinimo dalykų.

galimas dalykas, yra pasirengę atsisakyti matematikos arba filosofavimo teikiamų malonumų.

Tokį Sokrato siūlomo mąstymo eksperimento radikalumą veikiausiai paaiškina tai, kad Sokratas atsiliepia į dialogo pradžioje (11 b4 *sq*) primintą hedonistų teiginį, jog malonumas esąs *visų gyvūnų* (πᾶσι ζῴοις) gėris. Tad dabar siūlydamas įsivaizduoti malonumų kupiną, tačiau įprastų žmogaus (ir aukštesnių gyvūnų) galių stokojantį būvį, jis parodo tokios „animalistinės" laimės sąvokos taikymo žmogaus gyvenimui absurdiškumą. Mąstymas ir jam giminingos galios yra būtinoji hedonizmo, jei šis nori likti *žmogaus* patirtimi, sąlyga[166]. Veikiau nei svarstančiam ir kalbančiam hedonizmo gynėjui Protarchui[167] Sokrato prielaida taikytina apie malonumą *mąstyti atsisakančiam* Filebui, siekiant parodyti, kur link – į patį gyvybės dugną – vestų toks jo atsisakymas.

Panašią paskirtį turi žmonių persikūnijimus į gyvūnus vaizduojantys Platono mitai[168]. Anot „Timajo" pabaigoje žaismingai nusakytos gyvūnijos raidos versijos, žmonės virto gyvūnais priklausomai nuo savo protingumo arba kvailumo (νοῦ καὶ ἀνοίας), tad „žuvų, austrių ir visų vandens gyvūnų padermė" atsirado iš mažiausiai protaujančių ir kvailiausių žmonių (μάλιστα ἀνοητοτάτων καὶ ἀμαθεστάτων) – „dėl giliausio jų kvailumo tokiems atiteko pačios giliausios buveinės"[169]. Štai kur, Sokrato manymu, turėtų atsidurti nuoseklus „filebininkas". Hedonisto sulyginimas su glitų drebučių

---

166 Veikiau nei „įrankis", kaip mano J. Goslingas (1975), p. 183 *sq*.

167 Plg. Lefebvre (1999), p. 73: „Loginis paneigimas nebūtų veiksmingas, jei Protarchas neprisimintų esąs žmogus, jei jis nenorėtų likti žmogumi."

168 Plg. „Faidonas" 81 d–82 b su paaiškinimais (Aleknienė, 1999, p. 212–214), „Timajas" 42 b–c.

169 „Timajas" 91 d–92 c.

gumulą primenančia medūza turi aiškią retorinę paskirtį. Toks įvaizdis turi priblokšti ir sugėdinti. Panašiai „Gorgijuje" Sokratas Kaliklio šlovinamą gyvenimą prilygina labai ėdraus paukščio (χαραδριός)[170] laimei[171]. Vis dėlto „Filebo" žodžiai apie medūzą arba jūros kriaukles hedonistus *pažemina* ne etiškai, bet veikiau ontiškai – pačioje gyvybės laiptų skalėje. Aptariamoje „Filebo" vietoje apskritai nekalbama apie malonumo „turinį" arba objektą (kad ir koks gėdingas arba doras jis būtų), bet apie pačią galimybę *žinoti* apie tai, kas patiriama. Kaip parodo „Timajo" svarstymai (64 a–c, 75 a), minkštakūnės medūzos ir kaulingą kevalą turintys moliuskai, Platono manymu, vargu ar apskritai ką nors *jaučia*[172]. Taigi

---

170 Spėjama, kad tai sėjikų šeimos (*charadriiformes*) paukštis – storkulnis arba kirlikas. „Gorgijo" scholijose aiškinama, kad tas paukštis lesė ir tuštinosi vienu metu. „Gorgijo" vaizdą su „Filebo" grynai hedonistinio gyvenimo paneigimu išsamiai lygina D. Lefebvre'as (1999), p. 80 *sqq*, 86.

171 Atrodo, kad hedonistų malonumus lyginti su gyvūniška patirtimi sugalvodavo ne vien jų laikysenos oponentai; tokių minčių kildavo ir malonumų apologetams. Antai, Aristotelis mini gervės gerklę turėti troškusį gurmaną Filokseną („Eudemo etika" 1231 a15–17), o Atėnajas cituoja Filoksenui atkirtusį Teofilį: „kur kas labiau derėtų siekti visam tapti arkliu, jaučiu, kupranugariu arba drambliu, tuomet daug didesni ir stipresni būtų ir geismai, ir malonumai, juk pasitenkinama pagal [gyvūno] galią" (Atėnajas, *Deipnosophistae* I, 10 = FHG IV 516). Filokseno ir Teofilio pavyzdžius nurodo Lefebvre'as (1999, p. 80 *sq*, n. 3). Tikėtina, kad Teofilio replika yra ironiška. Gyvūnais (mitologijoje ir poezijoje) virtusių žmonių patirtį ir tokios patirties galimybę svarsto Chr. Tornau, „*Mens antiqua manet* arba Ką reiškia būti loke", in *Saeculo primo. Romos imperijos pasaulis peržengus „naujosios eros" slenkstį*, sudarė ir parengė D. Alekna, Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 135–163.

172 Apie jūrų moliuskų *nejautrumą*, kurį veikiausiai turi omenyje Platonas, žr. Lefebvre (1999), p. 81–86.

joms nelieka ne tik „žemų" džiaugsmų, bet, ko gero, jokio džiaugsmo. Jų būvis tiesiog artėja prie nebūties[173].

Pasakojama, kad vienas iš Odisėjo palydovų, Grilas, nebenorėjo vėl tapti žmogumi, bet pasirinko likti paršu, kuriuo jį pavertė burtininkė Kirkė. Plutarcho pateikiama Grilo istorija parodo ir gyvūniškos egzistencijos ribotumą: norėdamas paaiškinti, kuo gyvūno gyvenimas esąs pranašesnis už žmogiškąjį, jis turėjo imti kalbėti[174]. Taip pat ir Protarchas, kalbėdamasis su Sokratu apie malonumą, negali likti filebiško tipo hedonistu, o vos pamėginęs tokį įsivaizduoti tampa nebylus[175].

Klausimas apie *protingo gyvenimo* be jokių malonumų patrauklumą atrodo mažiau radikalus ir nenatūralus[176]. Nesunku numatyti ir Protarcho, kuris ir taip nebuvo protingo gyvenimo laimės apologetu, atsakymą: „Man, Sokratai, nė vienas iš šių dviejų gyvenimų [t. y. malonumo ir proto] neatrodo vertas rinktis, manau, kad ir kitiems taip pat" (21 e3–4). Protarchui belieka entuziastingai atsiliepti apie trečią – iš abiejų minėtų sumaišytą gyvenimą: „Ko gero, kiekvienas verčiau pasirinks tokį gyvenimą nei katrą nors iš anų dviejų, taip, kiekvienas be išimties" (22 a5–6). Sokratas

---

173 Malonumai juos tiesiog „ištinka" arba „užpuola". Plg. 21 c3: ἡδονῆς προσπιπτούσης.

174 Žr. Plutarchas, *Bruta animalia ratione uti sive Gryllus* 986 f–987 b. Plg. Lefebvre (1999), p. 72 *sq*.

175 Jį ištinka ἀφασία (21 d4) – baimės arba kitokio sukrėtimo sukeltas kalbos sutrikimas.

176 Nors Sokratas su Protarchu pripažįsta, kad gyventi vien protaujant, bet nepatiriant malonumų nėra idealus *žmogaus* gyvenimas, kai kurios tolesnės Sokrato užuominos leidžia manyti, kad toks, veikiau dievų gyvenimas gali būti žmogaus *idealu*. Plg. 32 d9–33 c3, 55 a5–8. Vien *malonumui* skirtas gyvenimas taip pat dar bus minimas – sutariant, kad tai būtų didžiausia nesąmonė (ἀ-λογία) – 54 e1–55 c3.

paragina apibendrinti: nei malonumo, nei proto gyvenimas nesuteikia didžiausio gėrio. Todėl akivaizdu (Sokratas paerzina Filebą), kad jo deivė nėra tapati Gėriui (22 c1–2). Kita vertus, Sokratas dabar yra pasirengęs kovoti dėl geresnės, tai yra geriausiu pripažintam gyvenimui artimesnės savo kandidato vietos: jei dabar Protarcho geriausiu pripažintas gyvenimas yra abiejų mišinys, tuomet kas yra šio mišinio *priežastis*[177]? Sokratas neabejoja, jog, kad ir kas toji priežastis būtų, ne malonumas, o protas „yra tam dalykui giminingesnis ir į jį panašesnis" (22 d4–8).

Nuo dialogo pradžios apdairiai susilaikydamas nuo teiginio, esą protas ir protingas gyvenimas ir būtų didžiausias žmonių gėris, Sokratas tesiekė įrodyti proto pranašumą *prieš malonumą*. Tad jo pozicijos liko nepaliestos. O štai hedonistų *porte-parole* Protarchas traukiasi jau antrą kartą[178]. Prieš tai raginęs nesivaržyti, bet bendradarbiauti dėl tiesos (14 b5–7), Sokratas dabar vėl provokuoja Filebą ir pakursto kovingą varžybų dalyvių dvasią (22 d–e) – jie nesirungs dėl pirmosios vietos Gėrio hierarchijoje, nekovos ir pačiame iškiliausiame dialektikos lygmenyje, tačiau ir šis „antrasis kelias" (δεύτερος πλοῦς, 19 c2–3) turi būti ryžtingai[179] nueitas iki galo[180].

Protarchas sutiko, kad „mišrusis" gyvenimas yra geresnis už „grynąjį" malonumo gyvenimą. Tačiau malonumo ir proto varžybos tuo tikrai nesibaigė. Užuot paskelbęs lygiąsias, Sokratas paragina aiškintis dėl dviejų gero gyvenimo

177 Kas už jį yra „atsakingas", αἴτιον?

178 D. Frede (1997, p. 167 *sqq*, 179) kalba apie dvi Protarcho „kapituliacijas": pirmą kartą jis nusileido dėl tyrimo metodo, dabar – dėl pačios pradinio savo teiginio esmės (p. 179: *„zweite und, was die Verteidigung eines reinen Hedonismus' angeht, endgültige Kapitulation"*).

179 Plg. 21 d6: „Dar neištižkime".

180 Sokrato išprovokuotas Protarchas primena: „Niekas iš mūsų tavęs nepaleis, kol svarstydamas iki galo neaptarsi šių dalykų" (23 b2–4).

ingredientų reikšmės: kas laikytina jo *priežastimi*? *Kas* gerą gyvenimą padaro gerą ir vertą rinktis? Protarchas taip pat nemano, kad klausimas dėl antrosios varžybų vietos jau yra išspręstas – mintis apie galimą tolesnį malonumo pralaimėjimą nusakyta *modo potentiali*: „*Jei* malonumas *netektų* ir antrosios vietos..." (23 a2–3). Reikalo sprendimas priklausys nuo to, kaip bus įvertintas malonumo ir protingumo indėlis į bendrojo gyvenimo gėrį. Tad, nors ir atsisakęs imtis techniškai išsamios dialektinės malonumo ir protingumo analizės, Sokratas vis dėlto pasiūlys tam tikrą *mišriojo* gyvenimo fenomenui tirti tinkamą tokios analizės pakaitalą (arba variantą).

23 b5–27 c2

Keturios visybėje esančių dalykų giminės

Nepavykus ištirti ir palyginti „grynųjų" malonumo ir mąstymo (gyvenimo) pavidalų ir iškilus mišriojo gyvenimo alternatyvai, Sokratas imasi *pasaulyje esančių* mišinių teorijos. Jis pasiūlo schemą, tinkamą sėkmingiems mišiniams, tokiems kaip pašnekovų dabar svarstomas „mišrusis malonumo ir proto gyvenimas", analizuoti. Sokratas kalba apie „dabar visybėje esančius dalykus" ir išskiria keturias jų „gimines" (γένη). Dvi iš jų – „beribiškumą" (arba „neapibrėžtumą", ἄπειρον) ir „ribą" („apibrėžtį", πέρας) – jis jau minėjo dėstydamas dieviškąjį dialektikos metodą (16 c *sqq*)[181]. Dabar jis priduria „tam tikrą iš šių dviejų sumaišytą vienį" (23 c12 *sq*: ἕν τι συμμισγόμενον) ir jų „tarpusavio maišymosi priežastį" (23 d7: τῆς συμμείξεως τούτων πρὸς ἄλληλα τὴν αἰτίαν).

181 23 c *sqq peras* ir *apeiron* iškyla kitame, pasaulio dalykų sudėtį aptariančiame kontekste, tačiau jų paskirtis dėl to esmingai nesikeičia. Veikiau mąstomųjų vienių *peras* ir *apeiria* santykis gali būti laikomas idealiu pasaulio mišinių sandaros pavyzdžiu. Kitaip mano G. Striker (1970), ypač p. 80–81.

Ankstesnėje metodinėje svarstymo dalyje jis kalbėjo tik apie „esančiuose dalykuose" *iš prigimties suaugusius* „ribą" ir „beribiškumą" (16 c: πέρας δὲ καὶ ἀπειρίαν ἐν αὑτοῖς σύμφυτον ἐχόντων). Mąstomoji santvarka (*kosmos*, plg. 16 d1: τούτων οὕτω διακεκοσμημένων) svarstyta kaip tam tikra duotybė – ji neatsirado ir nėra išmintingai ir protingai padaryto mišinio vaisius. Tyrėjas ir atradėjas turi ją atrasti, tai yra ją įžvelgti. „Dabar pasaulyje esantiems dalykams" aptarti minėtų įrankių[182] nepakanka. Šiame pasaulyje esantis beribiškumas (neapibrėžtybė) turi būti įveiktas *taikant* tinkamą mato bei proporcijų ribą ir *veikiant* tam tikrai išmintingai viską *sutvarkančiai* priežasčiai[183]. Reginaldas Hackforthas[184] „Filebo" perspektyvą pagrįstai gretina su „Timajo" kosmologija: tai, kas „Timajuje" nusakyta kaip kosmogoninis (pasaulio atsiradimo) vyksmas, „Filebe" aptariama išskiriant esamos tvarkos dėmenis. Apie mąstomuosius pavidalus čia nekalbama ne todėl, kad jie šiai tvarkai neturėtų jokios reikšmės, bet veikiausiai todėl, kad Sokratas pasirinko „ekonomiškesnį"[185] ir, be abejo, pašnekovo akiratį geriau atitinkantį aiškinimo modelį[186]. Hackforthas

---

182 Dėl proto pergalės prieš malonumą kautis nusiteikęs Sokratas kalba apie naujus „ginklus" – „strėles".

183 Plg. 30 c5: ἐπ᾽ αὐτοῖς αἰτία οὐ φαύλη, κοσμοῦσά τε καὶ συντάττουσα.

184 Hackforth (1945), p. 37–41.

185 Plg. *ibid.*, p. 41.

186 Tai gerai mato J. Goslingas (1999), p. 53 *sq*. „Filebo" tyrėjai „pavidalų" mėgino ieškoti visuose Sokrato dėstomos schemos nariuose. Alternatyvi nuomonė teigia, kad apie „pavidalus" čia apskritai nekalbama – arba todėl, kad Platonas jau atsisakė šios esminės savo filosofijos prielaidos, arba todėl, kad šioje veikalo vietoje nėra reikalo juos minėti. Daugumą XX a. pozicijų apžvelgia P. J. Davisas (1973), p. 129–132. D. Frede (1997, p. 205–211) gina teiginį, kad visos keturios giminės sietinos su mąstomaisiais pavidalais: keturnarė Sokrato schema teikianti pagrindą naujai pavidalų klasifikacijai (p. 211).

veikiausiai teisingai pastebi, kad gretinimas su „Timaju“ verčia manyti, kad tinkamo mišinio priežastininkas mąstymas turėtų turėti pavyzdį, idant žinotų, kaip taikyti ribą beribiškumui[187]. Galima pridurti, jog tai, kad Sokratas jau yra aptaręs mąstomųjų pavidalų sudėtį (jie taip pat savyje turi „suaugusius ribą ir beribiškumą“), leidžia manyti, kad jie ir turėtų teikti tinkamą mąstomą pavyzdį tvarkančiajam mąstymui[188]. Mąstomuosius vienius Sokratas aptarė iš *kalboje* iškylančių sąvokų perspektyvos[189], dabar kartu su Protarchu jis žvelgia į visybėje esančius dalykus[190]. Protarcho rega tokiam žiūrėjimui yra labiau pritaikyta. Geriausiai jis jaučiasi turėdamas reikalą su regimais pavyzdžiais, o Sokrato siūlomus apibendrinimus perpranta gerokai sunkiau. Dieviškąjį tyrimo metodą Sokratas dėstė pats, beveik monologiškai. Dabar jo aiškinimas kur kas labiau „interaktyvus“, o, į jį įtraukęs

187 Hackforth, *loc. cit.*
188 Hackfortho manymu (*loc. cit.*), mąstomieji pavidalai (*Ideas*) „slypi už πέρας ἔχοντα taip pat, kaip jie slypi už ‚Timajo‘ [53 b] εἴδη καὶ ἀριθμοί“. Anot minėto „Timajo“ teksto, Dievas visybės tvarkymo pradžioje „pavidalais ir skaičiais“ suteikė formą (διεσχηματίσατο) tvarkos ir mato neturintiems (ἀλόγως καὶ ἀμέτρως) pradams. „Filebo“ atveju veikiau derėtų kalbėti apie *ribą ir beribiškumą* savo mąstomoje sudėtyje turinčių pavidalų pavyzdį. Pavidaluose esanti riba turėtų didesnį mąstomąjį vienį (*genus*) skaidyti į „įgimtas“ jo dalis (*species*).
189 15 d4: ἓν καὶ πολλὰ ὑπὸ λόγων γιγνόμενα; 16 c9: ἐξ ἑνὸς μὲν καὶ πολλῶν ὄντων τῶν ἀεὶ λεγομένων εἶναι.
190 Plg. Benardete (1993), p. 138: „Čia nebėra minties judesio nuo kalbų ir nuomonių apie esybes prie pačių esybių – pačios esybės dabar yra priešais Sokratą ir Protarchą, ir nėra jokio reikalo jų ieškoti [*to discover them*]. Tad Sokratas turi judėti iki-sokratiškai [*Pre-Socratically*], tarsi dar nežinotų, kad teleologinė fizika yra neįmanoma (arba bent jau jam neįkandama) ir kad jam, kuris dalykus tiria kalbose, sekasi ne prasčiau už tuos, kurie juos tiria daiktuose [‚praktiškai‘, *in deeds*] (‚Faidonas‘ 99 e6–100 a3).“

Protarchą, jis galbūt neatsitiktinai dažnai vartoja žodžius „žiūrėk", „žvelk", „matome" (23 d7, 24 a6–8, e4, 26 e2, 27 d15)[191].

Nauja tyrimo perspektyva Sokrato aiškinimus natūraliai nukelia į tokių jo pirmtakų filosofų, kaip Alkmajonas, Filolajas, Herakleitas ir Anaksagoras, svarstymų kontekstą[192]. Tiesa, ir į tokią, kone „iki-sokratinę" pasaulio analizę Platono Sokratas leidžiasi turėdamas visą savo koncepcinės analizės patirtį[193]: tai, kad 23 c *sqq* klasifikacijos objektas visų pirma yra juntamasis pasaulis, dar nereiškia, kad Sokratas jam netaiko tokios, tai yra sąvokinės analizės įrankių. Jo išskiriamos dalykų giminės (γένη) yra tam tikros mąstymu brėžiamos kategorijos[194]. Justinas Goslingas, lygindamas 23–28 aiškinimus su ankstesniu dieviškojo metodo apibūdinimu, daro išvadą, kad pagrindinis dviejų metodinių tekstų skirtumas yra tas, jog pirmu atveju kalbama apie tai, kas sudaro tam tikro dalyko mokslą (*technē*), antru – apie tokio mokslo vaisius ir taikytojus (*products and producers*)[195]: „Dangiškoji

---

191 Be abejo, „žiūrėjimas" Platono dialoguose dažnai nusako mąstymo žvilgsnį – ragindamas Protarchą „pažvelgti į mišinio priežastį", jis taip pat kreipiasi į pašnekovo mąstymo galią. Vis dėlto šis pasaulio tikrovės tyrimas veikiausiai neatsitiktinai pabrėžia *regos* (nebūtinai mąstomosios) kelią.

192 Plg. Kühn (1999), p. 103.

193 Plg. Benardete (1993), p. 138: „Sokratas, kuris jau turi nusakęs pavidalų [*ideas*] problemą, negali būti tikras iki-sokratikas." Galbūt tą patį nurodo ir Sokrato žodžiai, esą kai kurie jo naujo aiškinimo elementai bus *tie patys*, kaip ankstesniame svarstyme apie mąstomuosius vienetus.

194 J. Goslingas (1975, p. 185–196) išskiria ir kritiškai aptaria dvi pagrindines 23 c *sqq* Sokrato dėstomos klasifikacijos interpretacijas: 1) ji taikoma juntamo pasaulio reiškiniams; 2) Platonas kalba apie tam tikras *sąvokas*. Neatrodo, kad jos būtų nesuderinamos.

195 Gosling (1975), p. 197.

tradicija mums pasako, ką žmogus turi žinoti, kad būtų *sophos* [,išmanąs', ,išmintingas'], o pastarasis tekstas – kokie yra būdingi *sophia* [,išmanymo'] produktai."[196] Su šiuo aiškinimu galima sutikti labiau pabrėžus, kad Sokratas į dalykus dabar ragina žvelgti iš kitos (*deuteros plous!*) – šio regimo („praktinio") pasaulio perspektyvos. Pasak kito, XXI a. „Filebo" tyrėjo, „keturios dalys išskiriamos žvelgiant iš gamybos / kūrybos [*production*] perspektyvos. *Apeiron* nusako ne neapibrėžtybę apskritai, bet visų pirma apibrėžiamą neapibrėžtybę, tai yra tokią, kuri yra gamybos vyksmo pradžia. *Peras* yra apibrėžtybė, kurią gamintojas suteikia tam, kas yra *apeiron* [...]. O trečiajai giminei priklauso tik tai, kas atsiranda gamintojui suteikus *peras* tam, kas yra *apeiron*. Būtent todėl priklausyti šiai rūšiai atrenkami tik geri dalykai."[197]

Ši nauja „demiurgiškoji"[198] kūrybos / gamybos perspektyva leidžia geriau aptarti tai, ko neatskleidė „dieviškojo metodo" dėstymas: paaiškėja, kaip Sokratas įsivaizduoja „beribiškumo" prigimtį ir „ribos" skirtį[199].

23 e3–25 a5
Beribiškumo (neapibrėžtybės) prigimtis

Sokratas pradeda nuo „beribiškumo" (τὸ ἄπειρον). Tai, kaip jis paaiškina šios giminės prigimtį, o mes suprantame jo aiškinimus, lemia ir kitų mišinio dėmenų interpretacijas. Regis, labiausiai tinka Sokrato *apeiron* suprasti kaip savaime

196 *Ibid.*

197 Delcomminette (2005a), p. 353.

198 Plg. 27 b1: Τὸ δὲ δὴ πάντα ταῦτα δημιουργοῦν.

199 Plg. Meinwald (2011), p. 494: „Prometėjiškas metodas apie *peras* faktorių teleido numanyti [*deduce*], kad tai yra rūšis vieną nuo kitos skiriantis ir joms apibrėžtumą teikiantis dalykas; nauja keturnarė schema atskleidė, kad tai yra proporcija."

neapibrėžtų *priešingybių porą*[200]. Apibūdindamas dieviškąjį tyrimo metodą, Sokratas „beribiškumą“ nusakė kaip vienio ir skaičiaus priešingybę, dabar jis kalba apie „karščiau“ ir „šalčiau“ paaiškindamas, kad tai būtų vienas „labiau“ / „mažiau“ poros santykių pavyzdys ir kad tą patį (neapibrėžtų priešingybių) santykį nusako „smarkiai“ ir „švelniai“ („ramiai“) pora. Tokias poras sudarančios priešingybės nesiliauja judėjusios savo „labiau“ ir „mažiau“ kryptimi(s) ir neleidžia savyje įsikurti patvariam kiekio matui (τὸ ποσόν, τὸ μέτριον). Gali pasirodyti, kad Sokratas visų pirma kalba apie priešingybių judėjimą *intensyvėjimo* kryptimi: „karščiau“ *be galo* eina karštyn, o „šalčiau“ – šaltyn[201]. Vis dėlto vargu, ar jis turi omenyje begalinio priešingybių intensyvėjimo kryptį – veikiau tai, kad, nenubrėžus ribos, negalį žinoti, kur baigiasi „karšta“ ir prasideda „šalta“, arba (kalbant apie muziką; plg. 26 a) baigiasi „aukšta“ ir prasideda „žema“[202]. Kad ir kokį karštumą paimtume, jis visada bus *karštesnis* už kitą, žemesnės temperatūros tašką ir, kita vertus, šaltesnis už aukštesnę temperatūrą. Šia prasme „karščiau“ / „šalčiau“ negali sustoti, bet nuolat eina tolyn.

---

200 Ryžtingiausiai tokią interpretaciją gina C. Meinwald (1996, 1998, 2002, 2011). Artima yra S. Delcomminette'o (2005a, p. 351) pozicija. R. Hackforthas (p. 42) ir J. Goslingas (1975, p. 198 *sq*) veikiau pabrėžia „beribiškumo“ kaip *continuum* savybes.

201 Galbūt tokia, tradiciškesnė priešingybių samprata lengviau suprantama Protarchui, tad Sokratas sąmoningai nevengia savo apibrėžimu ir jos apimti? Aristotelis „Metafizikoje“ 987 b25 paliudija, kad, kitaip nei pitagorininkai, Platonas „beribiškumą“ laikė „didelio“ ir „mažo“ „dvejybe“ (δυάς), tačiau „Fizikos“ 206 b27 aiškinimai rodo, kad jis tai suprato kaip abiem priešingoms kryptims atvertą *begalybę*: „Todėl Platonas padarė du beribiškumus (δύο τὰ ἄπειρα) – atrodo, kad jis [beribiškumas] gali vis labiau augti ir eiti iki begalybės (εἰς ἄπειρον), taip pat ir mažėti.“

202 Plg. Meinwald (1998), p. 173–174.

Sokratas teigia, kad toks „karščiau" ir „šalčiau" santykis plaukia iš esmingesnio „labiau" ir „mažiau" reliatyvumo – pasak jo, būtent minėtose priešingybėse įsikūrę „labiau" ir „mažiau" neleidžia ateiti pabaigai (τέλος) (24 a7–b5)[203]. „Labiau" / „mažiau" santykis būdingas ne vien aukštesnįjį laipsnį nusakančioms sąvokoms, bet ir tokioms, kurios, nors ir neturėdamos lyginamojo laipsnio, viena su kita yra neatskiriamai susijusios kaip „labiau" ir „mažiau", antai – „smarkiai" ir „švelniai" (24 c1–2), „aukšta" ir „žema", „greita" ir „lėta" (26 a2). „Smarkiai" reiškia „labiau smarkiai nei mažiau smarkiai", kitaip tariant, „smarkiau nei švelniau"[204]. Prie tų pačių „labiau" / „mažiau" santykiu pažymėtų neapibrėžtybių Sokratas priskiria ir „per daug" (24 e8, 26 a7), kuri numato Sokrato neįvardintą „per mažai" porą. Graikų kalboje aukštesnysis būdvardžių laipsnis nusako ne tik didesnį kokybės laipsnį – „karštesnis", „šaltesnis", bet ir per didelį savybės kiekį – „pernelyg karštas", „per daug šaltas". Kuomet savybių ribos lieka neapibrėžtos ir reliatyvios, visada iškyla ir perteklіaus pavojus.

Tai, kad nuo viena kitos atžvilgiu matuojamų savybių („karščiau", „šalčiau"; „labiau *x*") „Filebe" pereinama prie „teisingo mato" perspektyvos – „per daug *x*", tyrėjams sukėlė minčių, jog „Filebą" rašęs Platonas, galimas dalykas, dar neskyrė dviejų matavimo meno atmainų, kaip jis jas skiria „Politike" (283 c–287 b). Tačiau tokia prielaida neturi jokio tvirtesnio pagrindo, kadangi „Filebe" visų pirma siekiama parodyti visos „beribiškumo" / „neapibrėžtybės" giminės

203 Plg. 24 c ir Delcomminette (2005a), p. 351.

204 Plg. Delcomminette (2005a), *loc. cit.* Šis autorius pastebi, kad „Politiko" 283 d7–8 žodžiai apie „didumo ir mažumo tarpusavio bendrystę" (τὴν πρὸς ἄλληλα μεγέθους καὶ σμικρότητος κοινωνίαν) veikiausiai nusako būtent tokį neatskiriamų ir viena kitą (ne)apibrėžiančių priešingybių santykį.

(Sokratas įspėja, kad ji esanti labai įvairi ir susiskaidžiusi) *vienumą* – „suvesti ją į vieną" (23 e5, 25 a3).

Sokrato aiškinimai apie neapibrėžtąsias priešingybes neabejotinai susiję su istoriniu Platono mąstymo kontekstu[205]: filosofai ikisokratikai ir jų amžininkai filosofuojantys medikai (antai, Alkmajonas, VI–V a.) pasaulį vaizdavo kaip priešingų galių sąveikos vaisių. Platono „Puotoje" (186 b–188 d) *medikas* Eriksimachas dėsto plataus polėkio tokios sampratos versiją[206]. Kalbėdami apie nesutariančias priešingybes, Platono pirmtakai jas vaizdavo kaip tam tikras tarytum nepriklausomas (savaime esančias) tikroves[207]. Antai, Anaksagoras, aiškindamas, kas yra „visi dalykai", vardija tai, ką vėliau imta vadinti „savybėmis": drėgna ir sausa, karšta ir šalta, šviesu ir tamsu[208]. Kadangi nei Anaksagoras, nei kiti jo amžininkai apie tokias „tikroves" nemąstė kaip apie *savybes*, neiškilo ir reikalo įsivaizduoti kokį nors jų pagrindą (substratą)[209]. Sokratas čia, regis, remiasi tokia, ganėtinai paplitusia ir pašnekovui veikiausiai pažįstama priešingybių samprata, tad jis taip pat nepatikslina, ar omenyje turimos tam tikros nepriklausomos tikrovės, ar tik jų savybės[210]. Platono pirmtakai kalbėjo apie nuolat besivaržančias ir tarpusavyje kovojančias tikroves[211]. „Filebo" Sokratas pabrėžia ne minėtų „tikrovių" priešiškumą,

---

205 Plg. Kühn (1999), p. 110 sq, Meinwald (1998), p. 175–176.
206 Anot Eriksimacho, medicinos ir kitų mokslų (*technai*) vertę lemia jų gebėjimas sutaikyti nesutariančias priešingybes. Eriksimachas, kaip ir Sokratas (26 a), kalba apie „aukšta" ir „žema", „greita" ir „lėta" priešingybes, kurių santarvė – dermė ir ritmas – atsiranda dėl muzikos meno.
207 Plg. Kühn (1999), p. 111.
208 Fr. 4, 33–36 DK.
209 Atrodo, kad ir pats Platonas tik „Timajuje" iškelia tokio substrato sąvoką.
210 Žr. Kühn (1999), p. 110 sq.
211 Plg. Herakleitas, fr. 76, 80, 126 DK, Teagenas, test. 2 DK ir Kühn, p. 112.

bet tai, jog ši giminė yra nesuderinama su *apibrėžtu* kiekiu ir matu: gavusi kiekį ir matą, ji liausis būti „neapibrėžtybe"[212].

25 a6–26 d10

Ribõs (antroji) ir mišinio (trečioji) giminė

Ribos ir trečiąją giminę Sokratas aptaria kartu – Protarchui netgi pasirodo sunku šias gimines atskirti (25 d10, 26 c7). Vargu ar taip atsitinka dėl Protarcho nenuovokumo – veikiau dėl Sokrato pasirinktos aiškinimo strategijos. O ši, savo ruožtu, atspindi tai, kaip Sokratas įsivaizduoja „ribos" ir trečiosios, „mišriosios" giminės santykius. Pirma, Sokratas „ribą" apibūdina *ex contrario* – kaip „beribiškumo giminės" priešingybę. „Ribai", pasak jo, priskirtina tai, kas netampa „labiau ir mažiau", nepriima „smarkiai", „švelniai", „per daug" ir „viso, kas į tai panašu" (24 e7–25 a2), bet priima „visas jų priešingybes – visų pirma ‚lygu' ir lygybę, o po ‚lygu' – dvigubumą ir viską, kas būtų skaičius skaičiaus atžvilgiu arba matas mato atžvilgiu" (25 a6–b3). Tai pasakęs, Sokratas čia pat imasi trečiosios, mišriosios giminės. Jis paragina Protarchą prisiminti beribiškumo giminę ir dėti į ją „ribos šeimyną". Protarchas nustemba – jis dar nesuprato, apie kokią „šeimyną" kalbama. Sokratas sutinka, kad juodu dar nėra deramai „suvedę jos į vieną". Iš tiesų, kitaip nei „beribiškumo" atveju (25 a1–4), kalbėdamas apie „ribą" Sokratas neištarė žodžių apie paskirų atvejų „suvedimą į vieną giminę".

Sunku neįtarti, kad jis taip pasielgė sąmoningai. Priežasčių galėtų būti keletas. Viena vertus, Protarchas, nors ir pritaręs glaustam ribos apibūdinimui, vargu ar spėjo gerai suprasti, apie ką kalbama, o aiškiau tai parodyti Sokratas galėtų tik pateikęs *akivaizdesnius* ribos veikimo pavyzdžius – mišriosios giminės atvejus. Tad jis dar sykį apibūdina ribos

212 Todėl ši giminė ir yra „*neapibrėžtybės*", o ne „priešingybės".

giminę – šį kartą nusakydamas jos poveikį „beribiškumui" ir šio veikimo rezultatą: „Lygumo, dvigubumo ir apskritai tokią, kuri padaro galą priešingybių skirtingumui ir, suteikdama skaičių, padaro jas bendramates ir sutariančias (σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα)" (25 d11–e2). Protarchas supranta: „Sakai, kad, įmaišius šiuos dalykus, dėl jų visada atsitinka tam tikrų atsiradimų (γενέσεις)" (25 e3–4). Pritardamas Sokratas nurodo įvairių tokių „atsiradimų" atvejus: sveikatos – iš ligos būsenos, muzikos – iš „aukšta", „žema", „greita" ir „lėta" neapibrėžtybių, metų laikų – iš speigų ir karščių. Pasak jo, taip pat atsiranda ir kūno jėga bei grožis ir daugybė sieloje esančių puikių dalykų (26 b5–7)[213]. Protarchui pavyzdžiai labai patinka, jis pasirengęs apibendrinti, tačiau dar nesugeba atskirti trečiosios – darnių *atsiradimų* giminės nuo joje pasireiškiančios ribos: „Man regis, kalbi apie vieną beribiškumo giminę ir apie dar vieną, antrą – esybėse esančią ribą. O dėl trečios nelabai pagaunu, ką nori pasakyti" (25 c5–7). Mat trečioji giminė siejama su atsiradimu ir tapsmu, o patvaria būtimi tampa tik gaudama „ribą"[214], todėl Protarchas ir mato vien „esybėse esančią ribą". Protarcho dvejonės parodo du susijusius dalykus: viena vertus, tinkamai neišlavinus mąstymo, „ribą" savaime vargu ar įmanoma įžvelgti; kita vertus, tik „riba" sukuria tikrovėje aiškiai matomą ir esamą būtį[215].

Kalbėdamas apie sveikatą, atsirandančią dėl tinkamo ribos dalyvavimo (25 e7: ὀρθὴ κοινωνία), Sokratas nepatikslina, kokios neapibrėžtybės šiuo atveju sutvarkomos, tačiau Protarchui turi būti aišku, jog, kaip mokė to meto medicina, kalbama apie

213 Sokratas juda nuo juntamybės – puikūs sielos dariniai jo pavyzdžių sekoje iškyla paskutiniai.

214 26 d8: γένεσιν εἰς οὐσίαν.

215 Plg. vėlesnius Sokrato teiginius apie „mato" reikšmę (64 d–e) ir galutinio mišraus gyvenimo elementų vertinimo rezultatus (66 a).

karštumo ir šaltumo, drėgmės ir sausumo santykius. Apie tokių priešingų pradų *sveiką* darną kalba ir „Puotos“ Eriksimachas[216]. Komentatoriai Eriksimacho žodžius paprastai iliustruoja filosofuojančio mediko Alkmajono teiginiais apie nesveiką vieno iš priešingų ir priešiškų kūno pradų vyravimą (μοναρχία) ir sveiką lygybę (ἰσονομία)[217]. „Puotos“ Eriksimachas, kaip ir „Filebo“ Sokratas, nuo sveikatos pereina prie muzikos pavyzdžio[218] ir imasi Herakleito kritikos: „Galimas daiktas, ir Herakleitas tą patį norėjo pasakyti, nors žodžiais ir ne itin vykusiai tai išreiškė teigdamas, esą vienis *pats su savimi išsiskirdamas* (διαφερόμενον) *susieina, kaip lanko ir lyros dermė* [plg. fr. 51 DK]. Bet pernelyg neprotinga teigti, kad dermėje esama skirtybės, arba, kad ji susidedanti iš tebesiskiriančių pradų. [...] Dermė – tai sąskambis (συμφωνία), sąskambis – tai tam tikras sutarimas, o sutarimas negali kilti iš skirtingų pradų, kol jie tebesiskiria.“[219] Tokią Herakleito kritiką galima įžvelgti ir Sokrato žodžiuose: ribos giminė „padaro galą priešingybių skirtingumui (διαφόρως ἔχοντα) ir, suteikdama skaičių, padaro jas bendramates ir sutariančias (σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα)“ (25 d11–e2). Išties, kitaip nei Herakleitas[220], ir neabejotinai su juo polemizuodamas[221], Sokratas teigia, kad priešingybių nesutarimas, tai yra jų reliatyvumas,

---

216 „Puota“ 186 d6 *sqq*.

217 Alkmajonas test. 3, fr. 4 DK. Sokratas „Filebe“ pirmtakų mokslo teiginius pakeičia daugeliu atžvilgių, taip pat ir tuo, kad vietoj priešingybių „lygybės“ jis kalba apie tinkamą proporciją.

218 Eriksimacho žodžius apie „gimnastikos“ ir „žemdirbystės“ menus galima sieti su kūno stiprybe ir metų laikais, kuriuos mini Sokratas.

219 „Puota“ 187 a–c.

220 Plg. fr. 8 DK: ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην ἁρμονίαν ir fr. 51 DK: διαφερόμενον ἑωυτῶι ὁμολογέει· παλίν τροπος ἁρμονίη ὅκωσπερ τόξου καὶ λύρης.

221 Plg. Kühn, p. 116, 119. W. Kühnas Sokrato *apeiron* sąvoką analizuoja kitaip, nei tai darau aš, sekdama C. Meinwald interpretacija.

savaime negali tapti jų sutarimo ir dermės šaltiniu. Dermė, tad ir patvari būtis tegali atsirasti veikiant „ribai".

Pakartodamas „ribos" apibrėžimą Sokratas jį kiek pakeičia. Protarchas to veikiausiai nė nepastebėjo, tačiau kai kurie tyrėjai čia įžvelgia visai Platono dėstomai tinkamo mokslo sampratai svarbų teiginį[222]. Pirmą sykį (25 a6–b2) Sokratas kalbėjo apie „‚lygu' ir lygybę, [...] dvigubumą ir viską, kas būtų skaičius skaičiaus atžvilgiu (πρὸς ἀριθμὸν ἀριθμός) arba matas mato (μέτρον ᾖ πρὸς μέτρον) atžvilgiu". Toks apibrėžimas leistų „ribos" giminei priskirti *visas* proporcijas. Antrasis apibrėžimas (25 d11–e2), regis, susiaurina tinkamų proporcijų sąvoką – iš tiesų, tinka tik bendramatiškumą ir sutarimą (σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα) neapibrėžtybėms suteikiantys skaičiai. Muzikos ir filosofijos istorijos tyrėjai šiuos žodžius sieja su „sutariančių skaičių" teorija. Apie „sutariančius" arba „tarpusavyje derančius", „darnius" skaičius (σύμφωνοι ἀριθμοί) kalbama Platono „Valstybėje"[223]. Čia Sokratas kritikuoja pitagorininkus, kurie yra pernelyg susirūpinę skaitmenine girdimų sąskambių raiška (ἀριθμούς) ir nepakyla iki bendresnių klausimų: kokie skaičiai yra „sutariantys" (σύμφωνοι), o kokie – ne, ir kodėl, kitaip tariant – iki bendresnės tinkamų matematinių santykių teorijos[224].

„Sutariantys skaičiai" nusako tam tikrą proporcijų rūšį, kurios atradimas siejamas su Platono bičiulio pitagorininko ir matematiko Archito veikla. Architas skyrė dvi proporcijų rūšis. Vieną sudaro „epimerinės" proporcijos, kitaip apibūdinamos kaip „skaičius skaičiaus atžvilgiu" (τῶν λεγομένων ἐπιμερῶν καὶ ὡς ἀριθμὸς πρὸς ἀριθμόν)[225], antrą – „epimorinės"

222 Meinwald (1998), p. 175, n. 15–16; (2002), p. 92–95; (2011), p. 494 *sq.*
223 Žr. Barker (1978).
224 „Valstybė" 531 c1–4. Plg. Barker (1989), p. 54.
225 Plg. „Filebas" 25 a8.

ir „daugybinės" (τῶν ἐπιμορίων τε καὶ πολλαπλασίων)[226]. Vienas „daugybinių" proporcijų narys yra kito sandauga (2:4, 2:6 ir t.t.). „Epimorinėms" proporcijoms būdingas $(n+l):n$ formule nusakomas santykis. Tokios proporcijos yra pranašesnės už „epimerines", nes jų narių santykį yra labai lengva išmatuoti: skirtumas tarp narių yra ir bendras abiejų santykio narių matas. Antai, 3:2 proporcijos atveju narių skirtumas (1) yra vieno nario trečdalis ir pusė kito[227].

Visi pitagorininkų pastebėti muzikinės harmonijos santykiai priklauso šiai proporcijų rūšiai: oktava siejama su stygos dalių santykiu 2:1, kvinta – 3:2, kvarta – 4:3. Tik tokie santykiai sukuria girdimą *darną*. Išskirdamas „epimorinių" proporcijų rūšį Architas atsakė į „Valstybės" Sokrato klausimą, kodėl vieni skaičiai yra „sutariantys", o kiti – ne. Platonas negalėjo nesidžiaugti šiuo atradimu – jis aiškiai parodė, kad „tam tikrų santykių ‚sutarimas' pagrindžiamas ir paaiškinamas grynai matematiškai juos apmąstant, vien protu, nesižvalgant į juntamųjų garsų sritį"[228]. Gali būti, kad rašydamas „Valstybę" Platonas jau turėjo omenyje savo bičiulio Archito rastą sprendimą, tad ne vien kritikavo pitagorininkus, bet ir rodė su Archito atradimu sietiną vaisingą mąstymo apie harmoniją kryptį. Archito apmąstytą tinkamų matematinių santykių teoriją Platonas, regis, laikė harmonijos mokslo idealu ir rėmėsi ja rašydamas („Filebui" chronologiškai artimą) „Timają"[229]. Bet ir Architas, Platono akimis

---

226 Ptolemajas, *Harmonica* I, 5, 15–17. A. Barkeris (1994) parodo, kad Ptolemajas perteikia Archito mokymą.

227 „Daugybinių" proporcijų mažesnysis narys yra didesniojo matas. Ptolemajas, *Harmonica* I, 5, 17–19, Barker (1994), p. 115, 129–135, (1996), p. 117.

228 Barker (1994), p. 134.

229 Barker (1994), p. 133–134. Plg. „Timajas" 36 a.

žiūrint, pasuko neteisingu keliu: užuot gilinęs savo matematinių atradimų prasmę, jis ėmėsi aprašyti ir pagrįsti muzikos *praktikoje* naudotas dermes[230]. Gali būti, kad „Filebo" patikslintas „ribos" apibrėžimas rodo ta pačia kryptimi, kaip ir „Valstybės" kritika: tikras harmonijos mokslas gali remtis tik deramai suprastais ir išrinktais santykiais. Neapibrėžtybė turi būti „išmatuota" (ἔμμετρον, 26 a7), „subendramatinta" (σύμμετρον, 26 a8, 25 e1) ir suderinta taikant „sutariančius skaičius"[231].

Platono nurodytas simetriškumas tarp dviejų pagrindinių metodinių „Filebo" dalių (23 c *sqq* ir 16 c *sqq*) leidžia daryti dar drąsesnę išvadą: gali būti, kad, Platono manymu, pagal „sutariančių skaičių" proporcinį santykį tinka įsivaizduoti ir mąstomųjų pavidalų santvarką – mąstomosios „giminės" (*genus*) „rūšys" (*species*) turi būti skiriamos pagal kiekvienai būdingą santykio tarp priešingybių proporciją, tinkamą mišinio kokybę kiekvieną kartą lemiant matematiškai pranašesnėms proporcijoms[232]. Kad ir kaip būtų, „Filebe" Platonas neabejotinai skelbia mąstomųjų pavidalų ir juntamybėje *esančių* dalykų *izomorfiškumą*: juntamųjų esamybių turimas matas tvirtai įaugęs į Pavidalų sandarą.

Constance Meinwald manymu, Platonas „Filebe" dėstomą „ribos" ir „beribiškumo" santykių sampratą išplėtojo atsiliepdamas į Filolajo „ribojančių" ir „beribių" pasaulio pradų teorijos keliamas problemas: Filolajo *perainonta*

---

230 Barker (1989), p. 52.

231 26 a7–8: τὸ δὲ ἔμμετρον καὶ ἅμα σύμμετρον ἀπηργάσατο; 25 e1–2: σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα ἐνθεῖσα ἀριθμὸν ἀπεργάζεται. Tokį „mato" (μέτρον, τὸ μέτριον) ir „darnos" („proporcijos", τὸ σύμμετρον) santykį numato ir dialogo pabaigos aiškinimai apie gero mišinio pradų hierarchiją (66 a6–b4).

232 Plg. Barker (1996), p. 155, Meinwald (2002), p. 93 *sq*, 99–100; (2011), p. 495.

(„ribojantys") ir *apeira* („beribiai") yra per daug skirtingi, kad galėtų būti suderinti *harmonia* („dermės") santykiu[233]. „Filebe" siūloma „beribiškumo" kaip neapibrėžtosios dvejybės samprata leidžia išvengti šio keblumo, o „ribojančių dalykų" vaidmuo atitenka pažangaus matematiko mokslo iškeltoms proporcijoms[234].

Pateikdamas trečiosios giminės narių pavyzdžius, Sokratas mini vien gražius ir gerus dalykus: sveikata (25 e7–8), muzikos tobulybė (26 a2–4), (gražūs) orai (26 a6–8), grožis, stiprybė, sieloje esantys gražūs dalykai (26 b5–7). Tai nestebina – juk jis kalba apie „ribos" (*teisingo santykio*) paveiktą neapibrėžtybę. Jei 40°C karštis nėra toks mišinys, koks būtų sveika 36,6°C temperatūra, veikiausiai taip yra todėl, kad tik toks karščio ir šalčio santykis yra išties tinkamas (atitinka mąstomo sveikatos pavidalo sandarą)[235].

26 e1–27 a10
Priežasties giminė

Ketvirtosios, – priežasties, – giminės aptarimas geriausiai parodo „demiurginę" visos siūlomos klasifikacijos perspektyvą[236]. „Priežastis" čia suprantama tik kaip veikiančioji priežastis (*causa efficiens*): „darančiojo (τοῦ ποιοῦντος) prigimtis, išskyrus vardą, niekuo nesiskiria nuo priežasties, todėl teisinga būtų sakyti, jog tai, kas daro (τὸ ποιοῦν), ir priežastininkas (τὸ αἴτιον) yra viena?" – klausia Sokratas (26 e6–8)[237].

233 Plg. fr. 1–6 DK.
234 Meinwald (2002), p. 95–100.
235 Plg. Delcomminette (2005a), p. 352–365.
236 Plg. *ibid.*, p. 353.
237 Kitaip „priežastis" suvokiama garsiajame „Faidono" 95 e7–102 a1 tekste ir „Filebo" pabaigoje aptariant mišinio gerumo *priežastį*. Apie tai žr. toliau, Įvadas, p. 241–242.

Tad ir tai, kas atsiranda (τὸ γιγνόμενον), virsta padaromu / sukuriamu (τὸ ποιούμενον) dalyku (27 a1–2). Kiek anksčiau Sokratas apie „ribos" giminę kalbėjo taip, tarsi ji kažką veiktų ir dirbtų[238]. Dabar jis sako, kad veikia ir vadovauja (ἡγεῖται) priežastis; tai, kas atsiranda ir yra padaroma, eina iš paskos, ir kad „priežastis ir tai, kas tarnauja priežasčiai atsiradimo labui (δουλεῦον εἰς γένεσιν αἰτίᾳ), yra skirtingi ir netapatūs dalykai" (27 a8–9). Sokratas nepatikslina „tarnaujančių" arba „vergaujančių" (δουλεῦον) giminių tapatybės. Kadangi „mišrioji giminė" vargu ar galėtų „tarnauti" savo pačios „atsiradimo labui", tai turėtų būti „riba" ir „beribiškumas". Tačiau apie juos dabar nebuvo užsiminta, o teiginys apie „tarnaujantį" pradą Sokrato pateiktas taip, tarsi jis plauktų iš žodžių apie veikiančios priežasties vadovavimą ir atsirandančio padarinio sekimą iš paskos[239]. Tad tenka manyti, kad tekste kažko trūksta arba kad Sokrato mintis yra labai eliptiška: darydamas išvadą iš teiginio apie veikiančiojo vadovavimą padariniui, jis apie šį „padarinį" mąsto kaip apie jį *„pagimdžiusių" pradų* rezultatą ir žodžius apie „tarnavimą" / „vergavimą"

238 25 e2 (ἀριθμὸν ἀπεργάζεται), 26 a3–4 (πέρας τε ἀπηργάσατο), 7–8 (ἔμμετρον καὶ ἅμα σύμμετρον ἀπηργάσατο), 26 d8–9 (γένεσιν εἰς οὐσίαν ἐκ τῶν μετὰ τοῦ πέρατος ἀπειργασμένων μέτρων). Visais atvejais „riba" yra tai, kas suteikia dalykui matą – „sukuria *matą*", bet ne pačią mišinio *būtį*.

239 Mėgindamas išspręsti šią aporiją, S. Delcomminette'as (2005b) siūlo 27 a8 ἄρα („tad", „vadinasi") taisyti į (ἆρα, „ar?"). Tuomet vietoj „Vadinasi, priežastis ir tai, kas tarnauja priežasčiai atsiradimo labui, yra skirtingi ir netapatūs dalykai?" reikėtų versti „(Ar) priežastis ir tai, kas tarnauja priežasčiai atsiradimo labui, yra skirtingi ir netapatūs dalykai?" Deja, šis sprendimas neįtikina, kadangi graikų tekste tikrai trūksta sintaksinių ir / arba leksinių nuorodų į tai, kad Sokratas pateikia *naują* klausimą, o ne iš ankstesnių žodžių plaukiančią išvadą.

taiko mišinio gimdytojams[240], o ne pačiam mišiniui[241]. Tik tokiu atveju jis galėtų skelbti, jog yra parodyta, kad ketvirtoji (priežasties) giminė aiškiai skiriasi nuo kitų trijų.

Expressis verbis Sokratas kalba tik apie „kuriančiąją" arba „veikiančiąją" priežastį, tačiau ši priežastis, pasak jo, veikia demiurgiškai (27 b1: δημιουργοῦν), tad neišvengiamai intencionaliai[242]. „Demiurgiška" priežastis negali nepriminti „Timajo" Amatininko, o šis gražius dalykus kuria tik žvelgdamas į amžinai esančių pavidalų pavyzdį (28 a). Marie-France Hazebroucq pastebi: „Kuriančioji priežastis yra demiurginė pagal savo veikimo būdą. Tai – sutvarkanti galia, ji telkia savo darbui ir savo dirbiniui medžiagas ir priemones ir tik kartu su jais gali dirbti[243]. Demiurginė ji yra ir pagal savo tikslą – tai yra kūrinys [dirbinys, *oeuvre*], patvarią būtį gavusi esybė, atsiradusi dėl kuriant medžiagai uždėtos griežtos tvarkos."[244]

27 c3–31 b1
Trijų gyvenimų (gyvensenų) prigimtis

27 c3–11
Svarstymo tikslo priminimas: malonumo ir protingumo kova dėl antrosios vietos (*deutereia*)

Sokratas primena, kodėl imtasi skirti visybėje esančių dalykų gimines: „Ar ne todėl, jog aiškinomės dėl antrosios vietos – ar

---

240 Plg. 26 d7–8: „visos šių dviejų atžalos" (τὸ τούτων ἔκγονον ἅπαν).

241 Neatsitiktinai imdamasis apibendrinimų, Sokratas kalba apie tai, „kas atsiranda ir tai, *iš ko* atsiranda visi dalykai".

242 Plg. Hazebroucq (1999), p. 184–186.

243 Plg. 54 c: „Taigi sakau: visos priemonės (φάρμακα), įrankiai (ὄργανα) ir visa žaliava (ὕλην) visiems suteikiami dėl radimosi, ir kiekvienas radimasis visada būna dėl kokios nors kitos būties, o visas radimasis – dėl visos būties."

244 Hazebroucq (1999), p. 186.

malonumui ji atitektų, ar protui? Ar ne taip buvo?" (27 c4–6). Malonumas ir protas nebuvo minimi svarstant juntamybėje regimų ir girdimų dalykų kategorijas. Tad dabar Sokratas ragina nuspręsti dėl jų (arba jų turinčių gyvenimų)[245] priklausymo vienai iš išskirtų dalykų giminių pašnekovui geriau pažįstamoje pasaulio sistemoje.

27 d1–11

Mišraus gyvenimo pranašumas ir jo prigimtis

„Mišrųjį gyvenimą" Sokratas siūlo skirti prie „ribos susaistytų beribių dalykų" giminės (27 d). Ankstesni jo aiškinimai parodė, kad jai priklauso tik grãžios ir patvãrios esybės. Tai turėtų paremti pašnekovų sutarimą dėl tokio gyvenimo pirmenybės.

27 e1–28 a4

Malonusis gyvenimas priklauso beribių dalykų giminei

Klausimą apie grynojo malonumo gyvenimą Sokratas pateikia pagrindiniam jo gynėjui Filebui ir, pridėdamas papildomą klausimą[246], stumteli jį prie norimo atsakymo. Iš tiesų jis nesuteikia Filebui progos pačiam pasirinkti malonumo gyvenimo vietos, bet prašo jo pasakyti: „Ar malonumas ir kančia turi ribą, ar juodu yra iš tų dalykų, kuriems tinka ‚labiau' ir ‚mažiau'?" (27 e5–6). Filebas, kaip ir buvo galima tikėtis, atsako, jog malonumas todėl ir yra gėris, kad yra beribis „tiek gausa, tiek savo ‚labiau'" (27 e7–9). Jis tarytum nepastebi, kad Sokratas jo klausia apie „malonumo" ir

245 Sokratas klausia apie mišrųjį *gyvenimą* ir (proto) priemaišų neturintį malonumo *gyvenimą*, tačiau, ragindamas nuspręsti dėl „proto, mokslo ir mąstymo" giminės (28 a4), *gyvenimo* nebemini.

246 27 e3: „Bet štai ką man dar atsakyki prieš pasakydamas savo nuomonę."

„kančios" porą, tuo jau parodydamas, kad yra linkęs juos skirti prie tokių „labiau" / „mažiau" santykiu pažymėtų porų, kaip „karščiau" / „šalčiau". Filebas atsako vien apie malonumą, o jo beribiškumą mėgina sutapatinti su gėriu. Sokratas atkerta: tas pats „beribiškumas" malonumo priešingybę „kančią" gali paversti visišku blogiu. Filebo atsakymas pripažintas nepateikiančiu nuoseklios išvados, tačiau leidžiančiu skirti malonumą ir kančią prie neapibrėžtybių giminės[247]. Daugiau argumentų Filebas neturi. Netrukus paklaustas apie mąstymo giminę jis primena, kad Protarchas yra apsisprendęs kalbėti vietoj jo (28 b6), ir pokalbyje daugiau visai nebedalyvauja.

28 a4–31 a4
Mąstymas priklauso priežasties giminei

Lieka nuspręsti dėl „proto, žinojimo ir mąstymo". Sokratas ragina šio klausimo imtis labai atsargiai: „Kuriai iš išvardytų giminių juos dabar priskyrę, Protarchai ir Filebai, nepasielgtume kaip bedieviai? Man regis, mūsų tyko nemenkas pavojus, jei nesugebėsime teisingai atsakyti į šį klausimą" (28 a4–7). Regis, Sokratas vis prisimena dialogo pradžioje Filebo išpažintą dievobaimingumą – pagarba deivei neleido jam prisidėti prie Sokrato vadovaujamo tyrimo. Paskutiniai Filebui tiesiogiai skirti Sokrato žodžiai taip pat primena Filebo ištikimybę jo garbinamai deivei „Hedonei" („Malonumui") (28 b2). Pats Sokratas ruošiasi kalbėti apie dieviškąjį *visybės* Protą. Jis čia pat prisipažįsta, jog, kalbėdamas apie bedievystės pavojų, juokavo: „Ar išties, juokais ėmęs, kaip sako Filebas, labai pakiliai kalbėti, sutrikdžiau tave klausdamas, kokiai giminei priklausytų protas ir mokslas?" (28 c2–4). Kitaip nei Filebas, jis nesudievina savo pretendento, netapatina jo

247 28 a3–4.

su dieviškuoju mąstymu, kuris apskritai vargu ar galėtų būti tokių varžybų dalyviu (plg. 22 c5–6).

Kita vertus, galima manyti, kad šioje pokalbio vietoje Sokrato analizei iškilo išties nemenkas pavojus ir jis tai veikiausiai mato. Mat, iki šiol nebuvo pasakyta nieko, kas neleistų ir proto skirti prie „beribių" giminės. Protarchas galėtų nurodyti „labiau" / „mažiau" santykį atitinkančią „kvailiau" ir „protingiau" priešingybių porą[248]. Sokratas pasirūpino, kad apie malonumą būtų kalbama neatskiriant jo nuo kančios (λύπη), ir pateikė papildomą klausimą, išprovokuodamas norimą Filebo atsakymą, tačiau kalbėdamas apie protą vengia bet kokių užuominų apie „beprotybę". Dabar Sokratas dar pagąsdina Protarchą, kad tam nekiltų kokių nors „bedievių" minčių... Dar natūralesnė atrodo mintis, kad protą vertėtų skirti prie „ribą turinčių" dalykų – juk mišrusis gyvenimas priklauso mišriajai giminei, o malonumas – beribiškumui. Tačiau Sokratas nenori, kad svarstymas pasuktų tokia kryptimi.

Sokrato įbaugintas Protarchas vėl grimzta į *aporijos* būseną[249] ir prašo Sokratą patį aiškinti (būti προφήτης, 28 b8) šiuos kone dievobaimingo atsargumo reikalaujančius dalykus. Sokratas sutinka prisipažindamas, kad *juokavo* (ἐν τῷ παίζειν) pernelyg pakiliai kalbėdamas apie proto giminę, ir pabrėžia, kad atsakyti į šį klausimą yra *lengva*[250]. Taigi Sokratas žada leisti lengviau ir linksmiau atsikvėpti po varginančių

---

248 Aristotelis „Nikomacho etikoje" (1173 a17–28) eina panašiu keliu, kuomet kritikuodamas teiginį apie malonumo beribiškumą teigia, kad „labiau" / „mažiau" galima pritaikyti ne vien malonumui, bet ir dorybėms (galima būti mažiau arba labiau teisingam, drąsiam arba santūriam) arba sveikatai.

249 28 b7: σχεδὸν ἀπορῶ.

250 28 c1: „nieko sudėtinga", c6: „lengva".

metodinių pirmosios dialogo dalies svarstymų[251]. Baigdamas dėstyti savo (lengvą) atsakymą, jis dar sykį patvirtina, jog tai buvusi žaisminga pertrauka – „Protarchai, pramoga kartais leidžia pailsėti nuo rimtumo“[252].

Kai kurių tyrėjų manymu, Sokrato žodžiai apie jo kosmologinio aiškinimo žaismingumą tik pabrėžia tikrąją šios veikalo dalies svarbą[253]. Iš tiesų, ar ne „žaidimu“ „Faidro“ Sokratas (276 b–e) vadina visus *raštu* paliekamus svarstymus apie išties *rimtus* dalykus? Ar „Filebo“ *paidia* ir bus toks žaismingas svarstymas apie pačius rimčiausius pasaulio prigimties dalykus? Veikiau – tokia „pramoga“, apie kokią kalbama „Timajuje“ 59 c7–d2, kur „saikinga ir protinga *pramoga*“ pavadinti tikėtini svarstymai apie dalykų radimąsi (γενέσεως πέρι), leidžiantys pasiilsėti nuo aiškinimųsi apie amžinai esančius dalykus (περὶ τῶν ὄντων ἀεί). Regis, „Filebo“ Sokratas nusiteikęs dar žaismingiau: Protarcho paragintas traukti „antruoju keliu“ arba leistis į „antrąjį plaukimą“ (19 c1 *sqq*), jis vis labiau įsitraukia į iki-sokratinio kalbėjimo žanrą. Protarchui tai gali būti toks pat „antrasis plaukimas“, koks „Faidono“ Sokratui buvo jo posūkis prie mąstomojo tyrimo būdo – tai

251 Prieš pradėdamas dėstyti dieviškąjį tyrimo metodą Sokratas įspėjo (16 c1–2), kad „nurodyti jį nėra labai sunku, bet juo pasinaudoti – *nepaprastai sunkus reikalas*“. Lengvo kelio jis nežadėjo ir imdamasis keturnarės schemos dėstymo (23 b6): „Ilgas dar lieka svarstymas ir, sakyčiau, nuo šiol *toli gražu nelengvas*.“

252 30 e6–7.

253 Plg. Frede (1997), p. 220–221. Anot R. Hackfortho (1945, p. 57, n. 1), „žaisminga interliudija [šio autoriaus manymu, tokia esanti visa „ontologinė“ svarstymo dalis], kaip ir daugelis Platono ‚nukrypimų‘, yra labai reikšminga“. Jis siūlo palyginti „Faidro“ 265 c (mitą dėstanti giesmė apie dieviško šėlo kilmę čia pavadinta „pramoga“ / „pokštu“) ir „Valstybės“ 536 c (baigdamas savo aistringai rimtą filosofijos gynimą Sokratas sako ἐπελαθόμην ὅτι ἐπαίζομεν [‚Užmiršau, kad žaidžiame‘]).

yra toks, koks jam labiau tinka ir patinka. Bet prie seniai palikto kelio grįžęs Sokratas neabejotinai žaidžia, kalbėdamas tarytum sokratiškai nusiteikęs iki-sokratinis „išminčius".

Sokratas nebeleidžia Protarchui pačiam rinktis protui tinkamos giminės, bet nurodo neva esantį *consensus omnium sapientium*: „Visi išminčiai, išties aukštai save keldami, sutaria, jog protas yra mūsų dangaus ir žemės karalius" (28 c6–8). „Ir, ko gero, teisingai kalba", priduria jis. Tad atsakymas į klausimą apie mąstymo giminę jau yra Protarchui nespėjus nė prasižioti. Sokratas tik pasiūlo „panagrinėti šią giminę [vadinasi, dėl pačios giminės jau apsispręsta] ilgėliau".

Dabar Protarchas gebės atsakyti į Sokrato klausimus. Jis nepamiršta raginimo būti dievobaimingam ir paklaustas, ar „visus dalykus" „prižiūri neprotingo ir netvarkingo prado galia ir atsitiktinumas? Arba, priešingai, kaip teigė mūsų pirmtakai, juos tvarko bei valdo mąstymas ir kažkoks nuostabus protas?" (28 d5–9), atsako nedvejodamas. Pati mintis apie visybės santvarkos atsitiktinumą jam atrodo neleistina („nedievobaiminga", οὐ δὲ ὅσιον), kita vertus, visa regima pasaulio tvarka, jo manymu, aiškiai liudija apie mąstymo veikimą, tad pats jis niekados kitaip „nei pasakytų, nei pagalvotų" (28 e1–6). Protarcho ryžtingumas veikiau stebina. Platono „Įstatymų" x knygoje ir „Sofiste" (265 c) mintis, kad pasaulį tvarko atsitiktinumas, vadinama „daugumos" nuomone (265 c5), o jaunasis Teaitetas, Svečio iš Elėjos paklaustas to paties dalyko, kaip dabar Protarchas, pasirodo esąs toli gražu ne toks tikras: „Aš, ko gero, dėl jauno amžiaus dažnai keičiu savo nuomonę, tai vienaip, tai antraip manydamas. Bet dabar, žiūrėdamas į tave ir suprasdamas, jog, tavo manymu, tai vyksta pagal dievo norą, ir pats esu tokios nuomonės" (265 d). Kita vertus, „Įstatymuose" (886 d3, d7, 888 e1, e8, 890 a3) „išminčiais" ir „išmintingais vyrais" vadinami kaip tik bedieves mintis sutartinai skleidžiantys teiginio apie atsitiktinumo valdžią šalininkai.

Pats aiškinimą apie mąstymo giminę pradedantis Sokrato teiginys verčia galvoti apie ironišką inversiją. Visų pirma, jis sako: „visi išminčiai sutaria", o „Faidone" (96 a *sqq*) guodėsi, kad jaunystėje užsidegęs „gamtos tyrimais vadinama išmintimi" (ταύτης τῆς σοφίας ἣν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν) liko labai nusivylęs šio mokslo siūlomais aiškinimais ir kad tik vėliau jį nudžiugino mąstymą tvarkančia visybės priežastimi laikęs Anaksagoras. Ironiška atrodo ir tai, kad, anot „Faidono" Sokrato (98 b–99 d), ir Anaksagoras jį smarkiai nuvylęs, nes „visai nesinaudojo savo protu" (suprask: nei savo, nei visuotiniu) ir pastūmėjo patraukti visai kitu tyrimų keliu: „Paskaitęs toliau pamačiau, jog šis vyras visai nesinaudoja protu ir neskiria jam jokios atsakomybės [‚nelaiko priežastimi', οὐ δέ τινας αἰτίας ἐπαιτιώμενον] tvarkyti daiktus, o atsakingais [‚priežastimis', αἰτιώμενον] laiko orą, eterį, vandenį ir daugybę kitų keistų dalykų" (98 b–c)[254]. Nusivylęs Anaksagoro mokslu, Sokratas *ieškodamas* visybės sutvarkymo *priežasties* (ἐπὶ τὴν τῆς αἰτίας ζήτησιν) leidosi į savo „antrąjį plaukimą" (τὸν δεύτερον πλοῦν[255]) – taikydamas *mąstomosios* tikrovės tyrimo metodą. O štai dabar „Filebe" vėl ieškodamas gėrį kuriančios *priežasties*, Sokratas ragina pašnekovą žvelgti *tiesiai* į regimą tikrovę ir (kaip „Faidono" Sokratą kadaise įkvėpęs Anaksagoras) pareiškia, kad šios regimos visybės tvarkos priežastis esąs mąstymas (30 c).

„Filebo" komentatoriai randa kitų mąstymą valdančiu visybės pradu skelbiančių Sokrato pirmtakų liudijimų. Antai, Diogeno iš Apolonijos knygos fragmentuose kalbama apie

---

254 Tokį visybės sutvarkymo aiškinimą, kokio Sokratas tikėjosi iš Anaksagoro, pateikia tik Platono „Timajo" protagonistas. „Timajo" Amatininkas veikia žvelgdamas į geriausius mąstomuosius pavyzdžius.
255 Plg. 19 c2–3 ir anksčiau, Įvadas, p. 90.

viską tvarkantį mąstantį orą[256], o Herakleito – apie protingą ugnį[257]. Bet tai ir būtų platoniškojo Sokrato mąstysenai svetimi teiginiai, esą viską lemia fizikiniai pasaulio pradai – mąstantis *oras* arba protinga *ugnis*. Kita vertus, „išminčiai", kurių sutarimu Sokratas dabar paremia savo aiškinimus, Platono dialoguose toli gražu nėra filosofinio žinojimo idealas. „Išminčiais" ir „išmintimi" paprastai, taip pat ir „Filebe", vadinama pagyrūniška, paviršutiniška ir lengvai pasiekiama (!) visažinystė, mažai ką bendra turinti su filosofo dialektiko atsargumu ir kruopštumu[258].

Filebas priekaištavo Sokratui, jog tas labai aukština savo dievybę (28 b1: σεμνύνεις ... τὸν σεαυτοῦ θεόν). Sokratas paaiškino, kad jo pakylėtas tonas buvęs žaismingas (28 c3: σεμνύνων ἐν τῷ παίζειν). Dabar jis kalba apie „išties save gerbiančius / aukštai keliančius išminčius" (28 c7). Akivaizdu, kad tai yra žaidimo dalis. Bet kaip jį suprasti? Ar tai reiškia, kad Sokratas labai pakiliai kalbėjo tik juokais, tačiau „išminčiai" būna rimtai pasipūtę? Ar tai, kad, *jei* „išminčiai" tikrai save gerbtų, jie gerbtų savo protą ir – juo labiau – gerbtų ir aukštintų dieviškąjį mąstymą. Regis, daugiausia tokių dėl

---

256 Plg. Diogenas iš Apolonijos, fr. 3–5 DK ir Diès (1941), p. xxxii, Hackforth (1945), p. 50.

257 Plg. fr. 30, 31, 64, 90 DK. Tačiau Herakleitas tikrai nekalba apie viską tvarkantį *karalių mąstymą*. Pasak jo, visų tėvas ir „karalius" esąs „karas" (fr. 53 DK). Apie Herakleitą ir Ksenofaną kaip mąstymą valdančiuoju pradu laikiusius Sokrato pirmtakus kalba D. Frede (1997), p. 215, n. 184.

258 Plg. 15 e1 (apie svarstymų naujoką): „nudžiunga tarytum radęs kažin kokį išminties lobį"), 16 e4–17 a5: „dabartiniai išminčiai vienį skelbia kaip pasitaiko, daugį – greičiau arba lėčiau nei derėtų..., o tarpinių dalykų nė nepagauna, o jie ir sudaro skirtumą tarp dialektikos arba eristikos būdu vykstančių mūsų svarstymų." Plg. Tordo Rombaut (1999), p. 196–198.

kosminio mąstymo vaidmens sutariančių išminčių rasime paties Platono dialoguose: be paties Sokrato, galima prisiminti „Sofisto" Svetimšalį (265 c–d), „Timajo" protagonistą ir „Įstatymų" x knygos Atėnietį bei jo pašnekovus.

Ganėtinai netikėtai ir, ko gero, žaismingai skamba ir žodžiai, kad „mąstymas yra dangaus ir žemės karalius" (28 c7: νοῦς βασιλεύς). Jie primena tradicinį graikų religijos Dzeuso įvaizdį – „Dzeusas karalius". Vėliau Sokratas išties sutapatina Dzeusą (karališkąją Dzeuso sielą ir karališkąjį jo mąstymą) su tvarkančia visybės priežastimi[259]. Kita vertus, teiginys „mąstymas karalius" tarytum pataiso žinomus poeto Pindaro žodžius „įstatymas – visų karalius", νόμος ὁ πάντων βασιλεύς[260]. Šiuos žodžius cituoja „Gorgijo" Kaliklis (484 b4), siekdamas įrodyti Sokratui, kad tikrasis įstatymas ir teisingumas remiasi stipriojo galia, o ne silpnesniųjų susitarimu[261].

Taigi, lengvo atsakymo pradžioje Sokrato minimas „išminčių sutarimas" dėl „mąstymo – dangaus ir žemės karaliaus" Platono dialogų skaitytojams vargu ar galėtų atrodyti esąs patikimas pagrindas daryti rimtas išvadas. Sokratas pasiūlo Protarchui *patiems* apmąstyti teiginį apie mąstymo vadovavimą ir taip paremti pirmtakų prielaidą[262]. Protarchui pritariant, Sokratas dėsto (taip pat veikiau iki-sokratinio stiliaus) mikrokosmo ir makrokosmo giminyste ir izomorfiškumu pagrįstą

259 30 d1–4.

260 Fr. 169 Snell. Plg. Tordo Rombaut (1999), p. 196.

261 Mat poemos tęsinys kalba apie *jėga* (ne už pinigus ir ne kaip dovaną) Gerijono karves gavusį Heraklį. Tą patį – prigimtinę jėgos valdžią Pindaro žodžiai liudija ir „Įstatymuose" 690 b4–8. Regis, pats poetas omenyje veikiau galėjo turėti lemties ir Dzeuso „įstatymą" (Heraklio galia veikė sutartinai su juo), tad jo mintis būtų artimesnė „Filebo" Sokrato teiginiui.

262 28 e7 *sqq*, 30 d6–8.

argumentą[263]. Visų gyvų būtybių kūnas, aiškina Sokratas, turi tuos pačius pradus, kaip ir visybė (29 a9–11); mumyse esanti ugnis, vanduo, oras ir žemė yra menki, maži ir negryni, jie kyla iš galingesnių visybės pradų (29 b3–d5); sudėti į vieną minėti pradai sudaro gyvūnų kūnus, vadinasi, tokį patį kūną turi visybė (29 d6–e4); mūsų kūnas viską gauna iš visybės kūno (29 e5–9); jis turi sielą (arba „gyvybę", ψυχήν, 30 a1–4); gauti ją jis tegalėjo iš visybės sielos („gyvybės", 30 a5–8); jei mumyse (gyvūnų kūnuose) esanti priežasties giminė išmintingai pasirūpina sielos (gyvybės) ir kūno reikalais, negali būti, kad panašiai nebūtų pasirūpinta daug gražesniais ir vertingesniais visybės dalykais (30 a9–b7); vadinasi, visybėje taip pat esama viską dėliojančios priežasties, vadintinos išmintimi ir mąstymu (30 c2–8); išmintis ir mąstymas negalėtų atsirasti be sielos (30 c9–10), vadinasi, visybėje esama dieviškosios (karališkosios) sielos ir dieviškojo (karališkojo) mąstymo (30 d1–5).

Sokrato aiškinimai, ypač jų pabaiga atrodo ne itin nuoseklūs. Teiginys apie priežasties galios mumyse išmintį dar sykį iškyla taip, tarsi klausimas jau būtų išspręstas[264]. Kita vertus, apie mąstymą ir išmintį visybėje kalbama taip, tarytum pagrindinis Sokrato tikslas būtų parodyti, kad ten esama *sielos*. Paskutinis mikro / makro-kosminio Sokrato aiškinimo teiginys pašnekovus sugrąžina prie dievų vardų ir tikrosios jų prigimties temos[265]: tai, kas vadinama Dzeusu („Dzeusu karaliumi"), yra tvarkančioji ir valdančioji (tad „karališkoji")

263 Panašiai įrodinėdamas Apvaizdos veikimą samprotauja ir Ksenofonto „Atsiminimų apie Sokratą" (1, 4) protagonistas. Ypač panašūs į „Filebo" (29 c, 30 b) yra „Atsiminimų apie Sokratą" 1, 4, 7 ir 17 aiškinimai.

264 Plg. 28 c8–9. Damaskijas (*In Philebum* 135) pastebi, kad žaismingu (30 e6–7) savo aiškinimą Sokratas galėjo pavadinti todėl, kad jis „eina ratu ir iš anksto aiškus".

265 Plg. 12 b–c, 26 b7–c1.

visybės siela ir „karališkasis" jos mąstymas. Kiti dievai (kad ir kokie būtų jų vardai) prisideda prie tos pačios gražių ir vertingų dalykų *priežasties* veikimo[266].

Viso kosmologinio svarstymo metu Protarchas jaučiasi tvirtai, tarytum pagaliau atsirėmęs į juntamybės pagrindą[267]: jis labai entuziastingai kalba apie regos liudijimą (28 e) ir mano, kad Sokratas dabar klausia tokių dalykų, kurių nė neverta klausti – tokie *akivaizdūs* jam atrodo atsakymai (29 c9, e8). Tad atsakymas į klausimą apie mąstymo giminę, jo akimis žiūrint, ateina labai lengvai, tiesiog žaismingai. Vis dėlto Platono dialogų skaitytojams ne sykį buvo aiškinama, kad regos ir kitų juslių liudijimais negalima tvirtai pasitikėti. Anot „Timajo", paukščių padermė atsirado iš tuštokų („lengvų", κούφων) aukštybių stebėtojų (μετεωρολογικῶν), „dėl savo naivumo manančių, kad rega besiremiantys šių dalykų įrodymai yra patys tvirčiausi"[268]. Sunku nepastebėti, kad kosmologinis Sokrato aiškinimas pasižymi panašiu „meteorologiniu" lengvumu ir naivumu.

31 a5–31 b1

Mąstymo ir malonumo giminės: kartojimas

Kad ir kaip būtų, pašnekovai dabar sutaria, kad mąstymas[269] „yra giminingas priežasčiai ir, galima sakyti, yra jos giminės" (31 a7–8). Apie malonumą teigiama kur kas ryžtingiau – „malonumas pats yra beribis ir priklauso nei pradžios, nei vidurio, nei pabaigos savyje ir savaime neturinčiai ir niekad neturėsiančiai giminei" (31 a8–10).

---

266 Plg. 26 b7–c1.

267 „Atsiremti į žemę", plg. 29 a9–b2.

268 „Timajas" 91 d6–e1.

269 Sokratas nepatikslina, kokį – žmogaus ar „dieviškąjį" mąstymą jis dabar turi omenyje.

Sokratas prašo įsiminti šiuos teiginius, tarsi ketintų jais grįsti tolesnį savo aiškinimą. Jie išties bus svarbūs visai malonumo, protingumo giminių ir jų mišinio analizei. Tačiau kol kas tiesiogiai jis jų netaiko. Išties, jei dabar Sokrato su Protarchu svarstomam klausimui apie malonumo ir proto vaidmenis gero gyvenimo mišinyje pritaikytume Sokrato nubrėžtą keturnarę schemą, atsižvelgdami į pašnekovų žodžius apie malonumo ir proto „gimines", turėtume teigti, kad malonumas (tiksliau, malonumo ir kančios pora) yra tam tikra neapibrėžtybė, kurią taikydamas tinkamas proporcijas sutvarko (išmatuoja ir suderina) protas. Sokratas tokios išvados nesiūlo. Kita vertus, tai, ką jis daro kitoje dialogo dalyje (31 b–53 c), gali būti laikoma tokiu malonumui apibrėžti (ir išmatuoti?) skirtu proto darbu. Malonumo beribiškumą teigiantis Filebas galutinai lieka už svarstymo *ribų*[270]. O malonumą *apibrėžti* sutinkantis Protarchas toliau seka proto apibrėžtis svarstančio Sokrato keliu darnaus sutarimo link[271].

Kita vertus, į klausimą, kas yra *gero* gyvenimo mišinio priežastis, dar nėra atsakyta. Protas pripažintas mišinio *atsiradimo* priežastimi, bet galima manyti, kad jo gerumą lemia proto taikomos tinkamos *proporcijos*. Kitaip tariant, (gero) mišinio *atsiradimo* priežastis ir mišinio *gerumo* priežastis nebūtinai yra ta pati[272]. Juk prieš pradėdamas dėstyti savo keturių giminių schemą Sokratas sakė, kad yra pasirengęs

---

270 27 e–28 b Filebas į dialogą įsitraukia paskutinį kartą.

271 Tokį dialogo siekį, regis, simboliškai nusako 24 d–e Protarcho žodžiai: „Dar ir dar sykį jį [Sokrato svarstymą] pakartojus, ko gero, pavyktų pasiekti pakankamą sutarimą (‚darnos', ἱκανῶς ἂν συμφωνοῦντας ἀποφήναιεν) tarp klausiančiojo ir klausiamojo." Tuomet galės atsirasti darni svarstymo visybė – *kosmos* (64 b6–8).

272 Žr. toliau, Įvadas, p. 241–242.

kovoti, idant būtų įrodyta, kad protas yra artimesnis *tam, kas mišrųjį gyvenimą padaro vertą rinktis ir gerą*[273]. Constance Meinwald manymu, Platonas galbūt nori, kad jo Sokratas padarytų tai, ko, kaip skųstasi „Faidone" 97 b–98 c, nepadarė Anaksagoras, - parodytų, kokio *gėrio* siekia atsakingasis mąstymas[274]. Išties, Sokratas su Protarchu kuriam laikui panirę į veikiau iki-sokratinės mąstysenos pasaulį atsidūrė beveik tokioje intelektualinėje situacijoje, kurią patyręs „Faidono" Sokratas ryžosi dalykus tirti kitaip, ne juntamojo pasaulio tikrovėje. Tad galima tikėtis, kad ir „Filebo" pašnekovai ims krypti prie Platono Sokratui būdingesnio Gėrio priežasčių aptarimo.

31 b2–59 d9

„Kritinė" dalis: malonumo ir protingumo analizė

Malonumo analizei čia ir vėl teikiama pirmenybė – tiek eilės pirmumu[275], tiek apimtimi. Akivaizdu, kad malonumo prigimties nagrinėjimas sudaro pagrindinę Sokrato tyrimo dalį. Nagrinėjimo tikslas – apibrėžti ir išskirti gryniausią malonumo dalį – tik ji galės tapti gero gyvenimo mišinio dalimi.

---

273 22 d5–8. Taip pat plg. 64 d3–e3: „Juk kiekviename mišinyje nėra sunku įžvelgti priežastį, dėl kurios jis tampa arba labai vertingas, arba visai bevertis [...] Kiekvienas mato ir darnos prigimties neturintis mišinys, kad ir koks jis būtų ir kad ir kaip būtų padarytas, neišvengiamai sunaikina ir tai, kas sumaišyta ir dar anksčiau – save patį. Juk tai nebe mišinys, bet kažin kokis grynas jovalas, tikra nelaimių krūva."

274 Meinwald (2011), p. 490: „Mąstymas (*mind*) yra veikimo priežastis – puiku, tačiau patenkinamas aiškinimas turi pasistengti daugiau pasakyti apie tai, *kas turima mintyse* [*in mind*], kai veikiama."

275 Plg. 31 b4–5: „Pirma – malonumas. Kaip jo giminę ištyrėme pirmiau, taip ir dabar nuo jo pradėkime."

31 b2–55 c3
Malonumo analizė

„Filebo“ malonumo analizė daugeliu atžvilgių pratęsia, papildo ir pataiso ankstesnių Platono dialogų aptarimus – visų pirma „Gorgijo“ ir „Valstybės“ IX knygos. Todėl verta čia glaustai apžvelgti, ką apie malonumą kalbėjo kitų Platono dialogų Sokratas.

Pirmą kartą vertinti malonumą ir lyginti jį su „mokslu“ (ἐπιστήμη) Sokratas imasi „Protagore“ (351 b–357 e). Siekdamas įrodyti „mokslo“ pranašumą jis aiškina, jog daugumos žmonių gyvenimo malonumas ir gėris priklauso nuo gebėjimo tinkamai vertinti malonumų dydį, tad nuo tam tikro matavimo meno ir mokslo (ἡ μετρητικὴ τέχνη, ἐπιστήμη, 356 d–357 b). „Gorgijuje“ (491 e–500 d) Sokratas pasirodo esąs ryžtingas anti-hedonistas. Jo oponentas Kaliklis malonumą gerbia ne mažiau už Filebą, bet giria jį gerokai iškalbingiau ir atkakliau. Jis paaiškina, kad malonumą sudaro *prisipildymas* to, ko trokštama (491 a2, 494 b1–2). Tad teisingai gyvenantis žmogus turi leisti nevaržomai augti savo potraukiams („geismams“, „troškimams“, ἐπιθυμίαι) ir turėti pakankamai drąsos ir sumanumo juos tenkinti (491 e6–492 a2). Anot Sokrato, toks nuolat *prisipildyti* siekiantis žmogus visą gyvenimą būtų priverstas pilti vandenį į kiaurą ąsotį (492 e–494 b). Kadangi Kaliklis atsisako skirti gerus ir blogus malonumus, Sokratas verčia jį sutikti, kad laimingas, anot jo, būtų ir visai negarbingus potraukius tenkinantis žmogus (494 c–495 b), o kadangi jis sieja malonumą su potraukiu (poreikiu), Sokratas įrodo, kad malonumas paradoksaliai susijęs su nemalonumu („kančia“, λύπη), tad ir jo gėris – su blogiu (495 e–497 d). Galiausiai Sokratas parodo, kad bepročiai ir bailiai džiaugiasi ne mažiau nei protingi ir drąsūs žmonės, ir priverčia Kaliklį nusileisti – esama geresnių ir blogesnių malonumų (499 b7–8), o atskirti gerus nuo blogų geba tik dalyko žinovas („specialistas“, τεχνικός) (500 a4–6).

Tad „Gorgijuje“, kaip ir „Protagore“, iškyla mokslo (arba „žinojimo“) kaip malonumų vertintojo samprata. Tik šį kartą kalbama ne apie kiekybinį matavimą, bet apie kokybės skirtį.

Malonumų matu pagrįstas dorybių laikymasis ryžtingai smerkiamas „Faidone“ 68 e–69 c. Lengvai su kūniniu gyvenimu išsiskiriantis Sokratas paaiškina, kad vienintelis tikras matas, „pinigas“ (νόμισμα), už kurį išties įgyjama dorybė, yra „supratimas“ („protingumas“, φρόνησις). Tikrosios, filosofinės dorybės su malonumu neturi nieko bendra – jos yra „apsivalymo“ nuo visų panašių dalykų vaisius.

Ypač artimi ir svarbūs „Filebo“ malonumo analizei yra „Valstybės“ svarstymai. Viena vertus, čia, kaip ir „Filebe“, Sokratas priešpriešina „daugumos“ ir „įmantresnių“ žmonių (κομψότεροι) nuomones Gėrio tapatybės klausimu: daugumos manymu, Gėris esąs malonumas, o įmantresnių (sumanesnių) žmonių – „protingumas“ (φρόνησις). „Valstybės“ Sokratas negretina ir nelygina malonumo ir protingumo *gyvenimų*, tačiau glaustai parodo, kad nė vienas iš šių dviejų apibrėžimų nėra tinkamas, o Gėrio tapatumo klausimas kelia aibę rimtų nesutarimų (ἀμφισβητήσεις, 505 d2). Mat, Gėrį su „supratimu“ (φρόνησις) tapatinantys žmonės teigia, kad tai esąs „*Gėrio* supratimas / pažinimas“, tad jų apibrėžimas nieko nepaaiškina, jei nežinome, kas yra tas *Gėris*. Savo ruožtu, malonumo šalininkai yra priversti pripažinti, jog esama ir *blogų* malonumų (505 b–c). „Valstybės“ IX knygoje Sokratas į malonumo ir supratimo santykį pažvelgia taip, kaip jis to nedarė ir taip aiškiai nebedarys jokiame kitame Platono veikale. Jo teigimu, savo malonumų turi *kiekvienas* iš trijų sielos pradų, taip pat ir tas, „kuriuo žmogus pažįsta“ ir „trokšta pažinti“ arba „suprasti“ (ᾧ μανθάνει, φιλομαθές) (580 d–581 a). Kiekvieno žmogaus *gyvenime* vyrauja kuris nors vienas iš sielos pradų, tad kiekvieno iš trijų gyvenimų šalininkai savąjį skelbtų pačiu maloniausiu (581 c8–10 *sqq*). Todėl Sokratas siūlo šiuos gyvenimus

palyginti ne pagal jų garbingumą ir gėdingumą arba gerumą ir „blogumą", bet pagal tai, kuris iš jų yra malonesnis ir kelia mažiausiai kančių (ἀλυπότερον) (581 e6–582 a2). Jis dėsto kelis įrodymus, kad pats maloniausias būtų pažinimo ir supratimo siekiantis gyvenimas. Visų pirma, norint tinkamai išspręsti tokį ginčą, reikia remtis patirtimi, supratimu ir svarstymu (ἐμπειρίᾳ τε καὶ φρονήσει καὶ λόγῳ, 582 a6). Sokratas turi omenyje minėtų gyvenimų malonumo patirtį ir siūlo sutikti, kad *visų* gyvenimų malonumo ragavęs bus tik supratimo gyvenimą gyvenantis žmogus (582 a–d). Be to, jis vienintelis turi tokiam vertinimui reikalingus įrankius – svarstymus (λόγοι) ir supratimą (582 d–e).

Pasak „Valstybės" Sokrato, svarbu ir tai, kad visiškai tikras (παναληθής) ir grynas yra tik protingo žmogaus malonumas, kiti tesukuria malonumo iliuziją, o tai jau gresia didžiausiu ir svarbiausiu kitų gyvenimų malonumo pralaimėjimu (583 b3–7). Įrodinėdamas šį savo teiginį Sokratas iškelia kai kurias „Filebe" toliau svarstomas ir plėtojamas sąvokas bei apibrėžimus. Sokratas pateikia tris argumentus. Visų pirma, tai, ką dauguma žmonių vadina malonumais, tėra išsivadavimo iš malonumui priešingos kančios būsenos džiaugsmai, kuomet sugrįžtama į neutralią sielos ramybės būseną (kai nepatiriama nei kančios, nei džiaugsmo). Tokiais atvejais judėjimas iš apačios yra patiriamas kaip judėjimas į *viršų*, nors iš tiesų judama į neutralią *vidurio* būseną. Taip nutinka žmonėms, neturintiems tikro, už vidurį aukštesnio „viršaus" patirties (583 c–585 a). Kitas Sokrato argumentas malonumą apibrėžia kaip „prisipildymą" arba atsiradusios tuštumos užpildymą (πλήρωσις) tinkamu maistu. Tikresnis malonumas patiriamas tuomet, kai tikresnis („daugiau būties turintis" arba „labiau esantis") subjektas prisipildo tikresnio (aukštesnę ontologinę vertę turinčio) dalyko. Anot Sokrato, tokie yra nekintamos mąstomosios būties (pažinimo)

prisipildymo sieloje sukeliami (aukštyn keliantys) malonumai (585 a8–586 b). Minėtus du argumentus Sokratas papildo ir sieja su trečiuoju: daugumos žmonių malonumai yra ne tyri, bet sumišę su kartu patiriama kančia. Tiesos nepažįstantiems žmonėms greta atsidūrę malonumai ir kančios kelia pasiutusiai dideles, nors ir tuščias aistras (586 c–d).

„Filebo" Sokrato svarstymų perspektyva atrodo ganėtinai daugialypė. Viena vertus, jis neatsisako savo įprasto poleminio anti-hedonistinio patoso: dialogu siekiama įrodyti, kad malonumas toli gražu nėra svarbiausias žmogaus gyvenimo gėris. Didžioji 31 b–55 c analizės dalis skirta „netikriems" (arba „neteisingiems", ψευδεῖς) malonumams, o tikriesiems ir gryniesiems atitenka tik 51 a–52 c intarpas. Akivaizdu, kad imdamasis malonumų analizės Sokratas visų pirma turi omenyje tuos malonumus, kuriuos ypač vertino Filebo tipo hedonistai – paprasčiausius ir esmingiausius gyvo organizmo *kūno* džiaugsmus ir visa tai, ką „Valstybėje" ir „Faidone" jis sieja su turtų ir malonumų siekiančio sielos prado (φιλοχρήματος) troškimais[276]. Nors, pradėjęs nuo kūninių kančių ir malonumų apibrėžimo (31 c–32 b), Sokratas čia pat ima svarstyti *kitą* malonumų ir kančių pavidalą – „pačios sielos, atskirai nuo kūno" patiriamus malonumus ir kančias (32 b9 *sqq*), o gerokai vėliau ir kur kas glausčiau – ir „grynuosius", su kūno pakrikimo būsenomis ir kančiomis nesusijusius malonumus (51 a–52 c), jo svarstymų pagrindą tebesudaro fiziologinė malonumų samprata, o kokį nors kitą malonumo prigimties aiškinimą juose aptikti nėra lengva[277]. Apie nuo kūno visai

276 Plg. „Valstybė" 485 d6–e5, „Faidonas" 68 c1–3, 82 c.

277 G. R. Carone (2000, p. 268 *sqq*) siekia įrodyti, kad Sokrato aptariami „grynieji" malonumai, turėdami matą (52 c4: ἐμμετρία), gali būti siejami ne su judėjimu link sutrikusios darnos ir „atsiradimo" (γένεσις), bet su patvaresne pilnatvės būsena.

nepriklausomus sielos arba mąstymo malonumus dialoge užsimenama labai paviršutiniškai, tarytum vien tam, kad taptų aišku, apie ką čia *nekalbama*[278]. Dėstoma malonumo analize visų pirma parodoma, kam turėtų skirti savo gyvenimą žmogus, pasirinkęs savo laimę susikurti pagal Filebo *credo*: jis galės džiaugtis patirdamas, kad jo kūnas vėl atgauna iširusią darną, ir tikėtis ateityje turėti daug tokių patirčių, galės džiaugtis siekdamas tikslo, tačiau turės saugotis jį pasiekti, idant neprarastų tik pakeliui į jį patiriamo malonumo[279].

Nors „Filebe" svarstoma malonumų fiziologija nėra visai neutrali ir perteikia tam tikrą etinį aksiologinį vertinimą, *anti*-hedonizmas toli gražu nėra vienintelis ir / arba pagrindinis šio paskutinio Platono Sokratui patikėto dialogo tikslas. Negalima nepaisyti Sokrato pasiūlyto ir ne sykį priminto sprendimo geriausiu žmogaus gyvenimu laikyti mišrųjį – ne vien protingumo ir išmintingumo, bet ir malonumams bei džiaugsmams vietos (kad ir kuklios) paliekantį gyvenimą. Tad šįkart Sokrato analizių tikslas yra ne „pažeminti" malonumą, bet veikiau *nurodyti tinkamą jo vietą* išskiriant sveikesnę ir grynesnę jo dalį, tinkamą dėti į geriausiojo gyvenimo mišinį[280].

Turint tai omenyje galima spėti, kad, dialogą pavadindamas jame beveik nedalyvaujančio *Filebo* vardu, Platonas norėjo nurodyti bent jau du dalykus: viena vertus, būtent Filebo ginamų malonumų padermė yra pagrindinis siūlomos analizės objektas, kita vertus, „Filebe" Sokratas labiau nei kur nors kitur yra įsitraukęs į pozityvesnį paprastam (ne filosofiniam) hedonizmui ne visai svetimo gyvenimo projekto kūrimo darbą. Kitaip tariant, jei „Faidoną" būtų galima pavadinti „Filosofu", tai

278 Plg. Dixsaut (1999c), p. 249, n. 1.

279 Plg. 54 d4 *sqq*, Gosling (1975), p. 210 *sq*.

280 Pozityvųjį „Filebo" malonumo analizės tikslą pabrėžia G. R. Carone (2000).

„Filebą" – „Hedonistu". Su kūno gyvenimu ramiai atsisveikinantis Sokratas „Faidone" ryžtingiausiai smerkia visus ir bet kokius kartu su kūnu sielos patiriamus malonumus. „Filebe" sugrįžtantis (iš mąstomybės aukštybių?) Sokratas imasi savo kruopščiausios ir pakančiausios *hedonistinių* malonumų analizės.

31 b2–36 c2
Kančios ir malonumo apibrėžimas

31 b2–32 b8
Gyvos būtybės darnos irimo kančios ir sugrįžimo malonumai

Malonumo analizės darbas, kurio dabar imasi Sokratas su Protarchu, yra ne visai toks dieviškojo mokslo taikymas, kokio buvo išsigandęs Protarchas. Sokratas nebekalba apie reikalą išskirti ir apibrėžti tikslų malonumo rūšių skaičių. Apie rūšių išskyrimą malonumo analizės pradžioje apskritai nekalbama, tačiau vėliau paaiškėja, kad Sokratas vis dėlto nori aptarti *kai kuriuos* skirtingus malonumo pavidalus („rūšis", εἴδη)[281]. Kita vertus, Sokratas nepaaiškina ir to, kodėl „malonumas" turi būti laikomas tam tikru vieniu arba viena „gimine"[282].

31 b2 prasidedanti analizė remiasi 23 c *sqq* pateikta keturių visybės dalykų giminių schema. Harmoningas kūno būsenas Sokratas priskiria prie mišriosios giminės, o apie malonumą ir kančią (λύπη) primena, kad jie esantys beribiai[283]. Tačiau į šią schemą ir jos narių santykius dabar žvelgiama iš kitos perspektyvos. Iki šiol (24 a–25 a) apie beribių dalykų poras kalbėta

281 Plg. 32 b6, c3–5, 33 c5–6.
282 Plg. Gosling (1975), p. 211. Vis dėlto galima manyti, kad bendriausiu malonumo giminės apibrėžimu dialogo autorius sutinka laikyti „radimąsi": malonumas visada yra radimasis (53 c4–55 a11).
283 41 d, 52 c. Taip pat plg. 32 d3–4.

kaip apie atskirą visybės dalykų giminę. Dabar Sokratas beribę malonumo ir kančios porą apibrėžia *per santykį* su trečiąja, mišriąja gimine – beribiškumo ir ribos pagimdytu darnos dariniu. Jis siūlo sutikti, „kad ir kančia, ir malonumas pagal savo prigimtį kartu atsiranda *bendrojoje giminėje*" (31 c2–3) ir kad juodu yra tam tikros darnos irimo („kančia") ir atkūrimo („malonumas") būsenos: „jei iš beribiškumo ir ribos [...] atsiradęs gyvos prigimties pavidalas nyksta, toks nykimas yra kančia, o kelias į savo esybę, kuomet viskas sugrįžta atgal, – malonumas" (32 a9–b4). Tokia beribių giminės aptarimo metamorfozė neatrodo netikėta. Juk pati „beribiškumo" („neapibrėžtybės", *apeiria*) sąvoka apibrėžiama *e contrario* – paneigiant „ribą" ir „apibrėžtį". „Beribis" yra tas, kas *neturi* ribos. Patvaresnę būtį turi tik ribos susaistyti dalykai[284], o neapibrėžtybės ištrūksta iš ribos pančių. Regis, pačių *savaime* šių beribių dalykų išties nė nebūtų įmanoma ištirti pritaikant dieviškąjį vienių tyrimo metodą[285]. Mat, tas metodas, pasak Sokrato, tinka tirti savyje suaugusius ribą ir beribiškumą turinčius dalykus. O malonumas kartu su kančia tėra beribė neapibrėžtybė.

Sokrato teigimu, „kančia" atsiranda tuomet, kai gyvose būtybėse išyra jų prigimties darna, o „vėl atsirandant darnai ir grįžtant į savo prigimtį, gimsta malonumas" (31 d4–9). Pagrindiniai Sokrato pateikiami pavyzdžiai – alkio ir troškulio būsenos ir jų įveikimas: nykimo kančią čia pakeičia prisipildymo maistu ir gėrimu malonumas. Šie, pasak Sokrato, įprasti ir akivaizdūs (31 e3: δημόσιά που καὶ περιφανῆ) pavyzdžiai iškelia malonumo kaip „prisipildymo" patirties sąvoką: „Alkis – tai irimas ir kančia? [...] O valgymas, kuomet vėl *prisipildoma* – malonumas? [...] Taip pat ir troškulys yra nykimas ir kančia,

284 Plg. 26 d8 (γένεσιν εἰς οὐσίαν), 27 b8–9 (μεικτὴν καὶ γεγενημένην οὐσίαν) ir 32 b3 (τὴν δ' εἰς τὴν αὑτῶν οὐσίαν ὁδόν, „kelias į savo esybę").
285 Plg. anksčiau, Įvadas, p. 80.

o tai, kas išdžiūvo, vėl *pripildanti* drėgmės galia – malonumas" (31 e6–32 a1). Malonumo kaip *prisipildymo* (πλήρωσις) sąvoka Platono skaitytojams visų pirma yra pažįstama iš anti-hedonistinės „Gorgijo" (491 e–494 c) polemikos. „Valstybėje" (585 a–586 b) „prisipildymas" siejamas ir su kilniaisiais mąstymo malonumais, tačiau „Filebe" apie juos pagrindinėje malonumo analizės dalyje nė neužsimenama. Fiziologinio „prisipildymo" modelis yra svarbiausias, nors ir ne vienintelis „Filebo" malonumo nagrinėjimo įrankis[286]. Būtent tokią malonumo sampratą Aristotelis kritikavo „Nikomacho etikoje"[287].

Vis dėlto, pateikdamas bendriausius kančios ir malonumo apibrėžimus, Sokratas jų patirtį sieja ne vien su „prisipildymu", bet (plačiau) su darnos iširimu ir sugrįžimu (arba organizmo sugrįžimu į darną)[288], o tai numato kiek mažiau fiziologinę ir, ko gero, matematiškesnę malonumo sampratą. Išties galima manyti, kad darna visų pirma sietina su teisingu neapibrėžtybės poros narių

---

286 R. Hackforthas (1945, p. 58–59) pastebi, kad tokia malonumo samprata veikiausiai buvo labai paplitusi v a. pabaigoje; doksografinė tradicija ją priskiria Empedokliui (test. 95 DK).

287 1152 b25–a2. Plg. Van Riel (1999), p. 308 *sq*. Pats Aristotelis malonumą siūlo laikyti prigimtinę būseną atitinkančios nevaržomos veiklos rezultatu (1153 a14–15); anot jo, geriausias tokio – su jokiu trūkumu ir atsigavimo judesiu nesusijusio malonumo pavyzdys būtų rymančio mąstymo veikla (1152 b35–a2, 1177 a22–27).

288 31 d, 32 a–b, 32 d9–e2, 42 c9–d8. Išties, nuo šalčio sustingusio organizmo sugrįžimą į normalią būseną sunku būtų vadinti „prisipildymu". Sokratas jo taip ir nevadina (32 a1–4). „Timajuje" 64 c–d, 64 e6–65 a1 malonumas taip pat yra apibrėžiamas kaip sugrįžimo į prigimtinę būseną potyris. Tiesa, čia esama ir „Filebo" 51 b tekstą primenančio apibendrinimo: „tos [kūno dalys], kurios [nuo prigimties] nukrypsta pamažu, o *prisipildo* iškart ir smarkiai, yra nejautrios tuštėjimui, bet jaučia *prisipildymą*, todėl kančių mirtingajam sielos pradui nesuteikia, o malonumus – pačius didžiausius. Tai aiškiai parodo geri kvapai" (65 a1–6).

santykiu, antai sausumo ir drėgmės, karščio ir šalčio bei kitų priešingybių proporcija sveikame kūne. Būtent tinkamas *santykis*, o ne absoliutus vieno arba kito prado kiekis lemia prigimtį (ir mąstomąjį pavidalą?) atitinkančią organizmo darnos būseną[289].

Kita vertus, minėtas „prisipildymas" (πλήρωσις) graikų kalboje gali reikšti ne tik „prisipildymo" vyksmą, bet taip pat ir „pilnumo" būseną. Tokia „prisipildymo" interpretacija[290] leistų kalbėti ne tik apie malonumus, susijusius su trūkumo arba kitokio nukrypimo nuo darnos taisymu, bet ir apie esant pilnatvės ir ramybės būsenai patiriamus malonumus, tokius, kokius Epikūras vėliau laikė aukščiausiais ir vadino „katastematiniais" (nuo κατάστημα, „būsena", „padėtis")[291]. Vis dėlto „Filebo" Sokrato aiškinimai vargu ar leidžia malonumą sieti su pasiekta *pilnatvės* būsena. Vėliau Sokratas paaiškina, kad „kančios" ir „malonumo" patirtį sukelia ne visi, bet tik smarkesni kūne vykstantys *pokyčiai* (43 a–c).

32 b9–36 c2

Sielos numatomi malonumai ir kančios

Protarchui sutikus gyvos būtybės nykimą laikyti kančia, o kelią atgal į prigimtinę esybę – malonumu, Sokratas pasiūlo tai

---

289 Plg. Meinwald (2011), p. 494.

290 Ją gina G. R. Carone (2000), p. 267, n. 19. Plg. Van Riel, p. 310–314.

291 Epikūras, fr. 2 Usener. „Katastematinius" malonumus Epikūras priešpriešino „kinetiniams" (κατὰ κίνησιν, „judėjimo") malonumams. Plg. Van Riel (1999), p. 305. Damaskijas, komentuodamas „Filebą", čia dėstomą malonumo sampratą siekė suderinti, viena vertus, su Aristotelio ir Epikūro teorijomis, kita vertus, su paties Platono „Valstybės" teiginiais. Plg. *In Philebum* 136, 155, 190, 206, 257 ir Van Riel (1999), p. 311–314. G. Van Rielas nepastebi (bent jau nemini) Damaskijo siekio „Filebo" sampratą suderinti su „Valstybės" IX knygos aiškinimais apie tikruosius – virš neutralaus vidurio būsenos keliančius mąstymo malonumus.

laikyti viena kančios ir malonumo „rūšimi" (arba „pavidalu", εἶδος) ir imasi kitos malonumo ir kančios rūšies. Ši susijusi su pačios minėtas būsenas patiriančios sielos „laukimu" – „maloniai viltingu ir drąsiu, tikintis malonių dalykų, arba baimingu ir skausmingu prieš tai, kas nemalonu" (32 c1–2). Pašnekovai sutaria, kad tai esanti kita, skirtingą *genezę* (32 c4–5: διὰ προσδοκίας γιγνόμενον) turinti malonumų ir kančių rūšis. Ji taip pat yra susijusi su sielos kartu su kūnu patirtais įspūdžiais, tačiau *kyla* iš pačios sielos turimo gebėjimo *numatyti* (προσδοκία, προσδόκημα) tokius potyrius. Tad ši antroji malonumų ir kančių rūšis nuo pirmosios skiriasi savo vieta (siela, ne kūnas) ir kilme (ne darnos sutrikimas ir atkūrimas, bet sielos numatoma ateitis), tačiau turi tą patį turinį ir, galiausiai, tas pačias šaknis. Tad tai, kas čia pavadinta *pačios sielos* malonumais ir kančiomis, yra tokie malonumai ir kančios, kuriuos siela gali patirti viena, be kūno, tačiau ne tie malonumai, kuriuos ji galėtų patirti tenkindama savo pačios poreikius[292]. Panašiai „Valstybės" Sokratas sugretina per kūną sielą pasiekiančius malonumus[293] ir tokius pačius *sielos numatomus* džiaugsmus ir skausmus[294]. „Valstybėje" visi tokie su kančios nutraukimu susiję malonumai vadinami „tariamais". Tikri, Sokrato teigimu, tėra pačios sielos jai prisipildant savo tikrosios būties maisto patiriami malonumai[295]. Vadinasi, šia

292 Plg. Dixsaut (1999c), p. 245–246.

293 „Valstybė" 584 c3: αἵ γε διὰ τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν ψυχὴν τείνουσαι καὶ λεγόμεναι ἡδοναί.

294 „Valstybė" 584 c9–11: αἱ πρὸ μελλόντων τούτων ἐκ προσδοκίας γιγνόμεναι προησθήσεις τε καὶ προλυπήσεις κατὰ ταὐτὰ ἔχουσιν.

295 „Valstybė" 585 b–e. Sielos patiriamiems tikriesiems malonumams Sokratas čia pritaiko ir (fiziologinį) „tuštėjimo" bei „prisipildymo" modelį: „Ar nežinojimas ir nesupratimas nėra su siela susijusi tuštumo būsena? [...] O gaunant maisto arba įgyjant proto prisipildoma?" (585 b3–7).

prasme „Filebe" kalbama beveik vien apie „tariamuosius", su kūno patiriamomis kančiomis susijusius malonumus. „Valstybėje" tokie malonumai priskiriami geidžiančiajam sielos pradui, o tikrieji – protaujančiam[296].

Regis, pati, atskirai nuo kūno, siela malonumus gali patirti tik numatydama ateitį. Mat dabarties malonumus ji patiria *kartu* su kūnu, o praeities malonumų prisiminimai jai nebūtinai yra malonūs (skaudina jų netektis)[297]. Sokratas atsargiai („manau... bent jau tokia būtų mano nuomonė... regis") siūlo laikyti, kad būtent tokie – pačios sielos numatomų kančių *arba* malonumų atvejai leidžia į šiuodu pažvelgti grynu ir nesumaišytu pavidalu (malonių dalykų numatymas sielai yra *vien* malonus), tad ir tinkamai įvertinti malonumo giminės patrauklumą (32 c6–d6).

Protarchas ragina ryžtingai traukti nurodyta kryptimi, tačiau Sokratas netikėtai pasiūlo stabtelėti ties dar viena būsena (32 e9: διάθεσις), kurią gali patirti nei irimo kančios, nei atsigavimo malonumo nejaučianti gyva būtybė (32 e4, 6: ζῷον)[298]. Sokratas teigia, jog rengiamam malonumo vertinimui labai svarbu šią būseną įsiminti, ir primena, kad toks (tai yra be menkiausio džiaugsmo ir be kančios) būtų ir grynas proto gyvenimas[299]. Apie tokį gryną mąstymo gyvenimą, kuomet visai nepatiriama nei malonumo, nei kančios[300], anksčiau išties kalbėta (20 e, 21 d7–e2), tačiau tuomet, kaip turėtų gerai atsiminti „Filebo" skaitytojai, toks gyvenimas buvo pripažintas *nevertu rinktis*[301], o štai dabar Sokratas

---

296 „Valstybė" 439 d4–e1.

297 Plg. Dixsaut (1999c), p. 246, n. 3.

298 32 d9–e7.

299 33 a8–b5.

300 21 e1–2: τὸ παράπαν ἀπαθὴς πάντων τῶν τοιούτων.

301 Apie tai Sokratas primena ir pokalbio pabaigoje rengdamasis galutiniam gero gyvenimo sintetinimo darbui (60 c–d).

skelbia, kad, ko gero, toks gyvenimas būtų „pats dieviškiausias" (33 b6–7).

Gal dabar, malonumo neturintį proto gyvenimą vadindamas pačiu dieviškiausiu, Sokratas nori priminti, kad kalbama apie (viso labo) žmogaus gyvenimą: geriau būtų buvę būti kitokiais *gyvūnais* – dievais ir nepatirti nei minėtų kančių, nei jas atsveriančių malonumų[302]? Dar labiau tikėtina, kad šiuo savo teiginiu Sokratas siekia priminti tuos tikruosius pačios sielos džiaugsmus, apie kuriuos kalbėta „Valstybėje" ir kurie nėra „Filebo" analizės objektas[303]. Bent jau iki šiol dialoge svarstyti vien kūno darnos irimo ir atkūrimo malonumai[304], kokių tikrai nepatiria dievai[305] ir kurių, anot „Faidono" Sokrato, kratosi iš mirtingo kūno ištrūkti siekiantys mąstymo aistruoliai[306]. Dievų apatiškumas – nejautrumas gėrimo ir valgio malonumams – yra nuolatinė jų būsena, kiti gyvūnai, regis, taip pat kartais ją patiria[307]. „Faidone" aptariamų filosofų siela yra taip atsidėjusi savo aistros objektui, kad neturi nei laiko, nei noro domėtis kūno reikalais. Čia Sokratas aiškina, kad įprastais kūno malonumais (antai, gėrimo, valgio, Afroditės ir panašiais) nesimėgaujantis filosofas, *daugumos žmonių nuomone*, gyvena kone numirėlio gyvenimą: „Daugumai žmonių tikriausiai atrodo, jog jei nesimėgauji jokiais

---

302 Plg. Gosling (1975), p. 103 ir Hampton (1990), p. 65.

303 Galima manyti, kad tai nurodo ir Sokrato žodžiai, kad dieviškąjį (gryno mąstymo) gyvenimą jie galės aptarti vėliau, *jei tai bus susiję su [jų] svarstymu* (33 c1: ἐὰν πρὸς λόγον τι ᾖ).

304 Imdamas kalbėti apie trečiąją būseną Sokratas aiškiai parodo, kad lygina ją su *tokiais* malonumais: *„Jei iš tiesų, kaip sakome, gyvų būtybių nykimas yra skausmas, o atsigavimas – malonumas,* pasvarstykime apie tas, kurios nei nyksta, nei atsigauna" (32 d9–e5).

305 Plg. Carone (2000), p. 262 *sq*.

306 Plg. Dixsaut (1999c), p. 249–250.

307 Plg. 33 d2–4, 43 b–d.

tokiais dalykais ir neturi su jais nieko bendra, tai *neverta nė gyventi*, ir kad kam visai nerūpi per kūną pasiekiami malonumai, tam visai nebetoli iki mirties."[308] Tad atrodo, kad gryną mąstymo gyvenimą vadindamas, viena vertus, netinkamu rinktis, kita vertus, pačiu dieviškiausiu, Sokratas į jį žvelgia ne „Faidone" nusakytų filosofų, bet „daugumos" akimis. Antai, Protarchas sutinka, kad dievai nepatiria minėtų gėrimo ir valgio malonumų, tačiau yra įsitikinęs, kad niekas (iš žmonių) nenorėtų rinktis tokio gyvenimo. „Faidono" skaitytojai žino, kad esama ir kitokios, to paties Sokrato kitur įtaigiai išdėstytos nuomonės.

Tokiu būdu priminęs dialogo perspektyvos ypatumą Sokratas imasi išsamaus „laukimo" („numanymo") malonumų psichologinio mechanizmo aptarimo. Jis negaili detalių ir skaitytojų dėmesio. Visų pirma todėl, kad „numanymo" malonumų psichologija teikia pagrindą 36 c prasidėsiančiai malonumų teisingumo ir neteisingumo (klaidingumo) analizei.

Visi numanymo rūšies malonumai atsiranda dalyvaujant atminčiai (33 c5–6), o norint suprasti, kas yra atmintis (μνήμη), prieš tai dar tenka aptarti jutimą (αἴσθησις) (33 c9–34 a9). „Jutimas", pasak Sokrato, atsiranda tik tuomet, kai patyrimas ne užgęsta kūne palikdamas sielą nejautrią (ἀπαθῆ), bet „pereina tiek kūną, tiek sielą, sukeldamas tarsi tam tikrą sukrėtimą – kiekvienam savą ir abiem bendrą" (33 d4–6). Tik sielą įtraukęs kūno patyrimas ir judesys virsta „jutimu" (34 a3–4). Tai svarbus teiginys, kadangi jis parengia bendrą numatymo malonumų psichologijos tyrimo išvadą, anot kurios, tikrasis visų gyvos būtybės *potraukių ir troškimų* šaltinis yra ne kūnas, bet siela (35 d). Sielos nepriklausomybę aiškiai parodo jos gebėjimas išsaugoti „pajausto potyrio ‚atminimą'" (μνήμη, 34 a10–11) ir ypač tai, kad ji pati savyje (34 b7:

308 „Faidonas" 64 d–65 a.

αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ) ir savo iniciatyva gali susigrąžinti (prisiminti) tai, ką buvo pajutusi, net ir tuo atveju, kai buvo tai *pamiršusi* (ἀνάμνησις, 34 b2–c2). Taip siela ištrūksta iš dabarties potyrių pančių. Atmintis ir prisiminimas leidžia jai turėti *praeitį*.

Sokratas paaiškina: visa tai jis pasakė tam, kad būtų galima kuo akivaizdžiau suvokti sielos atskirai nuo kūno patiriamus malonumus. Omenyje vis dar turimi tik kartu su kūnu patirti malonumai. Pati viena, be kūno, siela gali toliau „savo nuožiūra" analizuoti ir naudoti išsaugotą informaciją. Sakydamas, kad siekė kuo aiškiau parodyti *sielos* malonumus, Sokratas priduria dar vieną sąvoką – „taip pat ir *troškimą*" (34 c7: ἐπιθυμία). Ἐπιθυμία tiek Platono dialoguose, tiek graikų kalboje apskritai visų pirma siejama su tokiais „norais", „geismais" ir „troškimais", kuriuos tenkinant patiriami kūniniai „malonumai". Troškulys ir alkis yra patys akivaizdžiausi tokių troškimų atvejai[309]. Tad Protarchui galėjo pasirodyti, kad Sokratas nepridėjo nieko nauja, tačiau būtent „troškimo" analizė leis Sokratui padaryti kelis naujus ir ryžtingus svarstymo žingsnius: sielos veikimą dar labiau atskiriant nuo kūno potyrių įžvelgti jame *ateities* matmenį, parodyti, kad būtent sielos potraukiai ir troškimai valdo gyvą būtybę, galiausiai, pasiūlyti įvertinti sielos „prognozių" tikrumą ir teisingumą.

Protarchas negeba atsakyti Sokratui, koks vienodumas (tapatumas) leidžia daugybę skirtingų „troškimų" vadinti vienu ir tuo pačiu vardu (34 e3–4). Klausimas neabejotinai yra retorinis (Sokratas tikrai negalėjo tikėtis, kad Protarchas mėgins į jį atsakyti), bet sukuria ryškesnę bendros „troškimo" prigimties tyrimo įžangą. Sokratas ryžtingai veda pašnekovą

---

309 Plg. „Faidonas" 66 c5–7, 83 e5–1, „Valstybė" 436 a10–b1, 437 b7–8: διψῆν καὶ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας. „Valstybėje" Sokratas išskiria ir aptaria tokius „geismus" patiriantį „geidžiantįjį" sielos pradą (τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐπιθυμία).

prie svarbiausios šio svarstymo atkarpos išvados: „trokšti" reiškia „tuštėti"; troškulys yra „troškimas"[310]; trokštama ne kokio nors dalyko, bet tam tikros patirties („prisipildyti", o ne „gėrimo"); vadinasi, tas, kuris *tuštėja*, trokšta priešingo dalyko – „prisipildyti"; prisiliesti prie jo (turėti sąlytį su pilnumu) jis tegali atmintimi, mat kūnas tuo metu patiria priešingą „tuštėjimo" būseną; vadinasi, „troškimas" visada priklauso ne kūnui, o sielai (34 e7–35 d7)[311].

„Troškimą", kaip ir troškulį, siedamas su tam tikra patirtimi (ne daiktu), Sokratas gali teigti, kad siekiama esamos būsenos *priešingybės*. Iš tiesų, gėrimas neatrodo esąs troškulio priešingybė, tačiau pilnėjimas neabejotinai yra priešingas tuštėjimui[312]. Kiek anksčiau Sokratas tokias kūno darnos irimo ir atsigavimo patirtis pavadino „kančia" ir „malonumu" (31 d–32 b). „Troškimas" siejamas su ta pačia „nykimo" ir „kančios" patirtimi (plg. 31 e10), tačiau nusako dinaminį prie kitos, priešingos patirties vedantį jos momentą.

---

310 Graikų kalboje žodžiai δίψος („troškulys", „troškimas") ir ἐπιθυμία („troškimas", „geismas") nėra bendrašakniai, tad Sokrato analizė negali remtis leksine giminyste.

311 Šie Sokrato aiškinimai verčia prisiminti, kad „Valstybėje" („tariamuosius") malonumus jis skiria „geidžiančiajam" („trokštančiajam") *sielos* pradui (τὸ ἐπιθυμητικόν) – plg. 439 d4–e1.

312 Plg. Dixsaut (1999c), p. 260. M. Dixsaut, komentuodama šiuos Sokrato aiškinimus, iškelia (tariamai trokštamo) „daikto" ir (išties geidžiamos) „būsenos" priešingybę. Verta įsidėmėti, kad Sokratas čia kalba ne apie pasiektą (arba siekiamą) *būseną*, bet apie tam tikro vyksmo *patirtį* – ne apie „tuštumo" ir „pilnatvės" būsenas, bet apie *tuštėjimo* ir *pilnėjimo* patirtis. Plg. 35 a4 (πάσχει), a8 (πάσχει), a9 (ἔπαθεν), b3 (πάσχει), c10 (τοῖς παθήμασιν), c13 (παθήματα τῶν τοῖς παθήμασιν ἐναντίων). Kita vertus, 41 c5–7 glaustai primindamas ankstesnius svarstymus Sokratas aiškiai kalba apie „būseną": „tai, kas trokšta, buvo siela, kuri trokšta esamai kūno padėčiai priešingų būsenų (ἕξεων), o tai, kas teikia skausmą arba kokį nors su patyrimu susijusį malonumą – kūnas."

Į argumento seką verta įsižiūrėti atidžiau. Pirma, Protarchas sutinka, kad „trokštama" („troškulio" atveju) prisipildymo (ne gėrimo), antra – kad tai yra dabartinei patirčiai priešingas troškimas (35 a3–4). Iki šiol Sokratas dar nėra pasakęs, kas yra šių patirčių subjektas – kūnas ar siela? Čia jis klausia apie tą subjektą (kad ir kas tai būtų), kuris tuštėja *pirmą kartą*: „kuo, jutimu ar atmintimi remdamasis jis galėtų paliesti prisipildymą, kurio nei tuo metu patiria, nei apskritai kada nors yra patyręs" (35 a6–9)? Protarchas sutinka, kad tai neįmanoma, o Sokratas taip ir nepasiūlo šios aporijos sprendimo, atsakymą, regis, palikdamas skaitytojams.

Klausdamas apie „pirmo tuštėjimo" (tai galėtų būti ir kitokio darnos irimo, antai, šąlant arba kaistant, atvejis) patirtį Sokratas iškelia naują prielaidą: kad būtų galima siekti priešingos būsenos, reikia su ja kokiu nors būdu *susisiekti* – turėti sąlytį, ją paliesti (ἐφάπτεσθαι). Ir čia pat nurodo du galimus tokio susisiekimo būdus: arba esamos patirties jutimas, arba atmintis apie ankstesnę patirtį. Tas, kuris dabar patiria tuštėjimą, jutimu negali paliesti priešingos būsenos, o atmintyje jis jos dar neturi. Kadangi Sokratas jau paaiškino, kad tiek jutimas, tiek atmintis priklauso sielai, abu jo pasiūlymai verčia „troškimą" sieti su ja, o ne su kūnu. Regis, tą pačią išvadą jis galėjo padaryti kalbėdamas apie bet kurį (nebūtinai pirmą) darnos sutrikimo atvejį. Pirmo karto situacija Sokrato svarstymui, ko gero, palankesnė tik todėl, kad jos aklavietė geriau nei kiti atvejai parodo, kad pats kūnas, be sielos suteikiamo praeities ir ateities matmens liktų uždarytas jį užklupusioje patirtyje ir neįstengtų iš jos pajudėti. Vadinasi, iniciatyva (ἀρχή) tegali priklausyti praeitį ir ateitį turinčiai sielai. Tai svarbu, nes ankstesni aiškinimai parodė, kad *pirmas* tam tikrą patirtį išgyvena kūnas, tuomet ją pajutusi siela įgyja atmintį, ir taip toliau. Tokia įvykių seka skausmo ir malonumo patirčių pradininku (ἀρχή)

vertė laikyti *fiziologinę* kūno patirtį[313]. Tačiau „troškimas" leidžia *sielai* įsiterpti į darnos svyravimo vyksmą, dar daugiau, – tapti pagrindine jos palaikymo veikėja ir tvarkytoja[314].

Sokratas nepaaiškina, iš kur pirmą kartą darnos nykimą patiriančio subjekto siela turi priešingos būsenos patirtį. Galbūt tai yra dar viena „Filebo" teksto nuoroda į tai, apie ką čia nekalbama: siela turi turėti *kito*, ne su šiuo kūnu gyvenamo gyvenimo patirtį[315]. O likdami šio gyvenimo kontekste galėtume atsakyti, kad reikiamos atminties dar neturinčiam gyvūnui ją parūpina rūpestingų tėvų globa – pradžioje jie duoda maisto ir parūpina šilumą. Tad siela netrukus įgyja gyvybei palaikyti reikalingų būsenų patirtį[316].

Sokratas jau sakė, kad svarbiausias šios sielos patiriamų malonumų genezės elementas yra „atmintis" (33 c5–6). Tolesni jo svarstymai tik patvirtino šios elementarios protingumo galios[317] svarbą. Tik atmintis leidžia kilti „troškimui". Ji ir veda gyvūną prie trokštamo tikslo (35 d1–2) – vadinasi, „visi siekiai (ὁρμή), troškimai (ἐπιθυμία) ir visų gyvų būtybių valdymas (ἀρχή) priklauso sielai" (35 d2–3). Siela valdo gyvos būtybės organizmą, tai ji trokšta gerti, valgyti, sušilti ir kitaip palaikyti kūno darną. Tačiau jei tiek jos praeityje, tiek ateityje tėra *kūno* patirčių atmintis, toks jos valdymas virsta nuolatiniu tarnavimu. Jis išties pavergia sielą: „Filebo" Sokratas galiausiai neprieštarauja „Faidono" Sokratui, kuris teigė, kad kartu su kūnu patirti malonumai ir kančios vis

---

313 Plg. Gosling (1975), p. 175.

314 Ankstesni Sokrato aiškinimai nuteikia manyti, kad kūnas apskritai turi tik dabarties patirtį. Gręžtis į praeitį ir numatyti ateitį geba tik siela.

315 Tolesni Sokrato žodžiai (35 b11–c1: „belieka siela – ji gali turėti sąlytį su prisipildymu, aišku, kad atmintimi. Kuo gi kitu ji galėtų tai padaryti?") neprieštarauja tokiam aiškinimui. Plg. Benitez (1989), p. 113–117.

316 Plg. Frede (1997), p. 236, n. 26.

317 Plg. 21 b6, c1–4, d10, 60 d–e.

labiau „it kokia vinimi prikala sielą prie kūno, pritvirtina ją" ir kad į kūno gyvenimą įsitraukianti siela pati prisideda prie troškimo („geismo") jai statomo kalėjimo[318].

Tai ir būtų ta „tam tikra gyvenimo rūšis", į kurią Sokratas dabar siūlo atkreipti dėmesį (35 d9–10): jo vieta „prisipildyme, tuštėjime ir visuose kituose tokiuose patyrimuose, kurie yra susiję su gyvų būtybių išlikimu arba išnykimu, kuomet kas nors iš mūsų, išgyvendamas vieną arba kitą būseną, pakaitomis patiria tai skausmą, tai džiaugsmą" (35 e2–5). Tokį nesiliaujančios herakleitiškos tėkmės gyvenimą[319] gyvena žmogus ir *visi kiti gyvūnai*[320]; tai tikra priešingybė anam dieviškiausiam gryno protavimo gyvenimui, apie kurį kiek anksčiau buvo priminęs Sokratas. Gerokai vėliau, baigdamas nagrinėti malonumo prigimtį Sokratas jį sieja su nuolatiniu tarnavimu radimuisi ir priešpriešina gyvenimui, kuriame „nesama nei džiaugsmo, nei kančios, bet galima kuo tyriausiai protauti" (54 e–55 a). „Filebo" tekstas išties sukuria dviejų registrų įspūdį[321]. Viena vertus, Sokratas su Protarchu sutaria svarstyti geriausią – mišrųjį malonumo ir proto gyvenimą, kita vertus, svarstymo paraštėje Sokratas įpina jo gerbėjams seniai pažįstamą dieviškiausio mąstymo ir nuolatiniam tapsmui pasmerkto malonumų gyvenimo alternatyvą[322].

„Kančios" ir „malonumo" kaitos gyvenimas turi ir savo „vidurį". Sokratas dabar kalba ne apie „vidurinį gyvenimą"[323] –

318 „Faidonas" 82 e–83 d. Plg. Dixsaut (1999c), p. 263.

319 Plg. 43 a.

320 35 e3: τῶν ζῴων, 36 b8: ἄνθρωπος καὶ τἆλλα ζῷα.

321 Apie tai kalba M. Dixsaut (1999c), p. 248.

322 Tik šį kartą, kaip pastebi M. Dixsaut (1999c, p. 263), „pateikdamas santūresnę potraukio analizę [Platonas] leidžia geriau suprasti, kuo remiasi tai, kas galėtų pasirodyti moralizuojančiu arba, kaip pasakytų Kantas, egzaltuotu, smerkimu".

323 43 e8: ὁ μέσος βίος.

gyvūnams *laikinai* pasiekiamą darnos pusiausvyros vidurį, kuomet nepatiriama nei kančios, nei malonumo[324] (43 b–c), bet apie tokias būsenas, kuomet gyvūnas *kartu* patiria tiek dabartinį skausmą, tiek prisimenamą ir laukiamą džiaugsmą: „tikėdamasis prisipildyti jis džiaugiasi prisimindamas, bet, tuo pat metu tuštėdamas, tokiais atvejais patiria skausmą? Taigi tuomet žmogus ir visos kitos gyvos būtybės kartu ir kenčia, ir džiaugiasi?“ (36 b4–9). Tokių – mišrių būsenų galimybė teikia svarbios medžiagos tolesniems Sokrato aiškinimams apie malonumų „netikrumą“.

36 c3–50 d6
Netikri (klaidingi) malonumai ir kančios

Išskyręs ir aptaręs *tik sielai priklausančių malonumų* atsiradimą ir veikimą, Sokratas pareiškia, kad šio savo tyrimo medžiagą ketina panaudoti spręsdamas dar vieną klausimą – apie malonumų teisingumą (arba tikrumą) ir neteisingumą (arba netikrumą). Jis jau žadėjo, kad būtent šios rūšies malonumai geriausiai leis įvertinti malonumo giminės gerumą (32 c6–d6). Dabar jis kelia klausimą apie tokių malonumų ir kančių teisingumą / tikrumą – ar jie visada yra „teisingi“ (arba „tikri“, ἀληθεῖς)[325]? Ar tik kai kurie „teisingi“, o kiti – „klaidingi“? Tinkamais vertinti malonumų teisingumą ar klaidingumą Sokratas aptartos rūšies malonumus veikiausiai laiko todėl, kad, kaip jis parodė, jų atsiradimas ir veikimas juos padaro gerokai nepriklausomus nuo tiesioginių kūno patirčių išgyvenimo[326]. Tapdami patiriančios ir interpretuojančios sielos veikimo elementais[327] jie gali

324 43 b–c *sqq*.
325 Plg. paaišk. 36 c6–7.
326 Paskutinis Sokrato svarstytas atvejis parodė, kad sielos patirtis gali būti priešinga dabartinei kūno patirčiai.
327 35 c–d.

būti įvertinti taikant įprastas tokio veikimo analizės sąvokas. Išties, jau „laukimo", „lūkesčių" („numanymo", προσδόκημα, προσδοκία) sąvoka, kuria Sokratas apibūdino antrosios rūšies kančias ir malonumus[328], leido juos visus sieti su „nuomone" ir „įsitikinimu" (δόξα). Dar arčiau prie klausimo apie malonumo teisingumą arba tikrumą atveda 36 a–b svarstymai apie malonumą nuspėjančios sielos būseną: laukimas yra malonus tik tuomet, kai tuštėjimą patiriantis žmogus turi viltį (*tikisi*) prisipildyti.

Pažadintas naujas didelis klausimas[329] pašnekovus užims didesnę likusio pokalbio dalį. Tai antrasis „Filebo" klausimas, kuris atgaivina nuo dialogo pradžios, regis, gerokai sumenkusį Protarcho ryžtą ginti malonumo gerumą. Pirmą kartą Protarchas Sokratui ryžtingai ir veiksmingai pasipriešino tuomet, kai tas siūlė sutarti, kad esama skirtingų malonumų, taip pat (tokia jų dauguma) – blogų (12 c–13 c). Tuomet Protarchas sutiko, kad malonumą gali kelti skirtingi dalykai (arba veiksmai), bet pats patiriamas malonumas (dabar psichologai pasakytų malonumo epifenomenas) yra tas pats. Sokratas kuriam laikui atsitraukė ir tiesiogiai nebekėlė visų malonumų gerumo klausimo. Tačiau per tą laiką Protarchas susitaikė su mintimi, kad gali būti *skirtingų* malonumų (14 a–b), kad, norint gerai perprasti dalyką, dera tinkamai apibrėžti jame esančių rūšių kiekį (18 e–19 b), kad vien iš malonumų, be proto gebų susidedantis gyvenimas žmogui nėra nei patrauklus, nei geras (21 b–d), kad malonumai priklauso prie „labiau" ir „mažiau" priimančių beribių giminės dalykų, o protas – beveik tapatus viską tvarkančiai priežasčiai (27 e–28 a, 30 d–31 b). Nesipriešino jis ir tuomet, kai Sokratas pareiškė, jog beribiai dalykai, tad ir malonumai, savaime nėra geri, nors kartais kai

---

328 32 b9–c5.

329 36 d3–4: „Bijau, kad pažadinsime nemenką svarstymą."

kurie iš jų gali priimti gėrį (32 d)[330]. Tačiau Sokrato klausimas apie neteisingų (arba netikrų, ψευδεῖς) malonumų galimybę viso pokalbio situaciją tarytum sugrąžino į pradinio nesutarimo tašką. Šį kartą Sokratas negailės laiko aiškindamas, kad, be malonumo (jis niekada nesiginčijo, kad visi malonumai juos patiriančiai būtybei yra *malonūs*[331]), malonumų patirčiai gali būti taikomi ir kiti apibūdinimai[332], taip pat ir (jo svarstymui tai svarbiausia) (ne)teisingumo ir (ne)tikrumo. O tai galutinai išardys Protarcho ginamą malonumų (kaip visada gerų ir geistinų patirčių) vienumą.

36 c3–38 a5

Malonumų klaidingumo galimybė

Išgirdęs Sokrato klausimą „Ar tokias kančias ir malonumus vadinsime teisingais, ar klaidingais? O gal kai kuriuos – teisingais, o kitus – ne?“ (36 c6–7), Protarchas nustemba: „Kaip malonumai arba kančios galėtų būti klaidingi?!“ Atsakydamas Sokratui Protarchas veikiausiai neatsitiktinai sukeičia vietomis „kančias“ ir „malonumus“ ir praleidžia „teisingi“. Tai, kas jį išties nemaloniai nustebino, yra Sokrato mintis, kad galėtų būti „klaidingų“ („neteisingų“ arba „netikrų“)[333] malonumų. Dėl teisingų (tikrų) malonumų jis visai nesiginčija[334], o klaidingos kančios, galima spėti, jam kur kas mažiau rūpi. Sokratas

330 Plg. paaišk. 32 c8–d6.

331 13 a8–9.

332 37 c–d.

333 Kol tolesnė analizė nepatikslino, ką šiuo atveju nusako Sokrato vartojami žodžiai, nei Protarchas, nei skaitytojai dar negali žinoti, kas turima omenyje – ar gnoseologinis taiklumas, ar ontologinis tikrumas. Kita vertus, šiuos du graikų daiktavardžio ἀλήθεια („tiesa“, „tikrovė“) ir būdvardžio ἀληθής („teisingas“, „tikras“) aspektus ir tolesniame tekste dažnai sunku bus atskirti. Plg. toliau, Įvadas, p. 235.

334 Plg. 37 d5–9.

pasiūlo pažvelgti į, anot jo, panašų – baimių, lūkesčių ir nuomonių atvejį. Regis, išties nesunku būtų sutikti, kad esama netikrų, tai yra nepagrįstų, baimių ir lūkesčių (προσδοκίαι). Tačiau Protarchas, galbūt nujausdamas jo pozicijai gresiantį pavojų[335], sutinka tik dėl nuomonių – jos gali būti teisingos arba klaidingos, „o visa kita – ne“ (36 d1–2). Sokratas sakosi taip pat visada jaučiąs nuostabą šio klausimo akivaizdoje[336] – argi nebūna taip, kad miegantis ar proto netekęs žmogus manytų (δοκεῖ), kad džiaugiasi, nors visai nesidžiaugtų, arba kad liūdi, nors ir neliūdėtų (36 e5–8)? Protarchas visų savo bičiulių bendraminčių arba visų (normalių) žmonių vardu atsako: „Visi mes suprantame, jog viskas taip ir yra“ (36 e9–10). Sokratas ragina atidžiau patyrinėti šios bendrosios nuostatos (malonumas visada yra tikras malonumas) pagrįstumą.

Protarchas to galbūt nepastebėjo, tačiau paskutinis Sokrato pavyzdys jau ne vien palygina, bet gerokai glaudžiau sujungia nuomonę (manymą, δοκεῖ) ir malonumą, suteikdamas progą kruopščiau pasiaiškinti jų abiejų teisingumo (tikrumo) klausimą. Vis dėlto *vidinį* malonumo ir nuomonės ryšį Sokratas svarstys kiek vėliau (37 e10 *sqq*). Pirma jis aptaria šių dviejų reiškinių struktūros panašumą. Sokratas išskiria du nuomonės (δόξα) elementus: viena vertus, „nuomonės turėjimo“ arba „manymo“ (δοξάζειν) faktą, kita vertus, „tai, kas manoma“ (τὸ δοξαζόμενον). Malonumo atveju taip pat yra „malonumo turėjimo“ (ἥδεσθαι) faktas ir „tai, kas teikia malonumą tam, kas jį patiria“ (τό γε ᾧ τὸ ἡδόμενον ἥδεται). Tai, kas turi nuomonę („manantysis“, τὸ δοξάζον) visada *tikrai* „turi nuomonę“ (pasak Sokrato, jo „manymas“, δοξάζειν niekur nedingsta) nepriklausomai nuo to, ar teisingai, ar neteisingai jis mano (δοξάζει). Taip pat niekur nedingsta

335 Plg. paaišk. 36 c10–11.

336 36 e1: θαῦμα γάρ μέ γε ἔχει διὰ τέλους ἀεί.

ir malonumo turėjimas (malonumo patirtis, ἥδεσθαι), nesvarbu, ar teisingai, ar neteisingai džiaugiasi (ἥδεται) tas, kas jį patiria. Tad, kaip toliau aiškiai sakys Sokratas (37 e), klaida ir neteisingumas sietini ne su pačiu manymu (δοξάζειν) ir malonumo turėjimu (ἥδεσθαι), bet su jų *turiniu* – tuo, kas manoma (τὸ δοξαζόμενον), ir tuo, kas teikia malonumą (τὸ ᾧ τὸ ἡδόμενον ἥδεται)[337]. Struktūrinis nuomonės ir malonumo veikimo panašumas leidžia klausti, kodėl, esant panašiai judviejų „sandarai" ir vienodam „manymo" ir „malonumo turėjimo" tikrumui, nuomonė paprastai būna arba teisinga, arba klaidinga, o malonumas – tik teisingas (37 b5–7). Tai verčia klausti bendresnio dalyko: ar malonumas ir kančia apskritai gali tapti „tam tikri", tai yra gauti tam tikrą kokybę (37 c4–d1)[338]? Protarchas sutinka ne tik su šiuo teiginiu, bet netgi su tuo, kad, „prisidėjus negerumui", malonumas gali tapti „negeras" (37 d2–4). Tačiau jis ir vėl atsisako sekti Sokrato rodomu keliu ir pripažinti, kad malonumas *dėl savo turinio* gali klysti taip pat, kaip nuomonė dėl savojo (37 e5–38 a2).

Sokratas pats padėjo pašnekovui išsisukti nuo išvados, prie kurios jis kryptingai vedė kalbėdamas apie nuomonės ir malonumo turinio klaidų galimybę. Mat plėtodamas lemtingą klausimą apie galimas malonumo klaidas, jis pasiūlė sutikti, kad „mūsų patiriamas malonumas dažnai būna lydimas ne teisingos, bet klaidingos nuomonės" (37 e10–11). Tad Protarchui

337 S. Delcomminette'as (2003, p. 217–218) pagrįstai pabrėžia, kad τὸ δοξαζόμενον ir τὸ ᾧ τὸ ἡδόμενον ἥδεται nusako ne nuomonės (manymo) ir malonumo patirties objektą (kaip paprastai teigia „Filebo" aiškintojai), bet jų *turinį*.

338 Plg. McLaughlin (1969), p. 59: Sokrato intencija yra parodyti, kad „laikyti malonumą vien malonumu (*merely a pleasure*) netinka taip pat, kaip nuomonę – vien nuomone (*merely an opinion*)". Reikia pripažinti, kad šių dienų visuomenės toks teiginys (visos nuomonės vienodai tėra *nuomonės*) visai nestebintų.

buvo lengva pasitelkti jau išmėgintą gynybos būdą: „Kaipgi ne. Ir tokią nuomonę, Sokratai, tuomet pavadintume klaidinga, bet paties malonumo niekas niekad klaidingu nepavadintų!" (37 e12–38 a2)[339]. Protarchui atrėmus pirmą Sokrato ataką, jis imasi nuodugnesnės nuomonės ir malonumų santykių analizės. Dabar jis ne vien gretins nuomonę ir malonumą, bet parodys, kad nuomonė yra sudedamasis *paties malonumo* dėmuo[340].

Protarcho požiūris artimas Teaiteto pozicijai pirmoje jo vardu pavadinto dialogo dalyje[341], o tolesnė netikrų malonumų analizė (38 a6–44 a11) primena to paties dialogo Sokrato aiškinimus apie mokslo („žinojimo", ἐπιστήμη) ir jutimo (αἴσθησις) santykius[342]. Protarcho įsitikinimu, malonumai gali būti tik teisingi, taip pat kaip, anot Teaiteto ir Protagoro, negali būti neteisingų nuomonių. „Teaitete" (184 b3–187 a8) Sokratas įrodo, kad jutimas negali būti nei teisingas, nei klaidingas, nes jis nepagauna būties, tad ir tiesos, o teisinga arba neteisinga gali būti tik su būties pažinimu susijusi *nuomonė*. „Filebe" Sokratas parodo, kad aptariamos rūšies malonumai yra artimi ne jutimui (kuris negali būti nei teisingas, nei neteisingas), bet vaizdavimui („atrodymui", φαντασία, φαίνεται), o jo sudedamoji dalis yra nuomonė, kartu su kuria iškyla ir klaidos galimybė[343].

38 a6–41 a6
Malonumo netikrumas kaip klaidingo vaizdinio padarinys

Protarchas sutinka, kad malonumas dažnai iškyla kartu su teisinga arba klaidinga nuomone ir kad tokie atvejai

339 Plg. 12 d7–e2.
340 Žr. Delcomminette (2003), p. 219 *sqq.*
341 Žr. Mooradian (1996), p. 94 ir 105–106.
342 Žr. Delcomminette (2003), p. 219–220.
343 Delcomminette (2003), p. 220.

yra ganėtinai skirtingi (38 a6–b1), tad Sokratas pasiūlo ištirti šį skirtingumą ir imasi kruopštesnės nuomonės atsiradimo analizės[344]. Anot jo, nuomonė ir siekis susidaryti nuomonę (διαδοξάζειν) visada „atsiranda iš atminimo ir jutimo" (38 b12 *sq*). Jis pateikia pavyzdį: iš tolo dalyką neaiškiai matančiam žmogui gali kilti noras nuspręsti (κρίνειν)[345], ką jis mato. Tuomet žmogus, kuriam panašiai kažkas *pasirodytų* (φαντασθέντα αὐτῷ), savęs paklaustų: „Tai kas gi ten *rodosi* (φανταζόμενον) stovįs prie uolos po medžiu?" (38 c9–15). Atsakydamas jis galėtų arba pataikyti, nusprendęs, jog tai esąs žmogus, arba suklysti ir tarti, kad tai – piemenų padirbta statula (38 d5–11). Jei šalia būtų kitas žmogus, keliauninkas galėtų tą patį pasakyti balsu, tuomet jo nuomonė virstų kalba (λόγος). Būdamas vienas jis dar ilgai, jau nutolęs nuo patirto vaizdinio, galėtų keliaudamas taip su savimi samprotauti (πρὸς αὑτὸν διανοούμενος) (38 e1–8). Tokiais atvejais, aiškina Sokratas, siela primena knygą: „Su jutimais sutinkanti atmintis ir anie, su jais susiję potyriai[346] mūsų sielose tarytum rašo kalbas (λόγους). Ir jei toks potyris rašo teisingus dalykus, mumyse dėl jo atsiranda teisinga nuomonė ir teisingos kalbos. O kai tas mūsų raštininkas rašo neteisingai, išeina tiesai priešingi dalykai", tai yra neteisingos nuomonės ir kalbos („teiginiai", λόγοι) (39 a1–7).

Geriau suprasti, ką dabar turi omenyje Sokratas, vėl padeda „Teaitetas" (191 c8–195 b8). Čia Sokratas aiškina, kad

---

344 S. Delcomminette'as (2003, p. 220 *sqq*) parodo, kad ši nuomonės (konkrečiau, nuomonės santykio su jutimu ir vaizdavimu) analizė yra susijusi ne tik su pirmąja netikrųjų malonumų rūšimi, kaip dažnai supranta „Filebo" aiškintojai, bet su trimis pirmomis netikrų malonumų rūšimis. Panaši yra J. Goslingo (1959, p. 53) interpretacija.
345 Šis žodis gali būti laikomas διαδοξάζειν („susidaryti nuomonę") sinonimu.
346 Žr. paaišk. *ad* 39 a1–3.

nuomonė atsiranda juntamą įspūdį derinant prie mūsų sieloje (tarytum vaškuotoje lentelėje) jau esančių žinojimo įspaudų. Klaidinga nuomonė (τὸ ψευδῆ δοξάζειν, ψευδὴς δόξα) kyla tuomet, kai, norint susieti juntamą įspūdį[347] su įspaudu, nepataikoma (ἀποτυχών) (193 b9–d2, 193 e6–194 b7, 195 c6–d3). Jutimus prie įspaudų taikančios sielos veiklą Platonas vadina διάνοια, „samprotavimu"[348], o šią apibūdina kaip vidinį sielos pokalbį su pačia savimi. Šis pokalbis, progai pasitaikius, gali būti pasakytas garsiai, bet gali likti vidiniais sielos apmąstymais[349]. „Nuomonė" atsiranda tuomet, kai vidinis sielos samprotavimas užrašomas apsisprendžiančios (nuomonę sudarančios) sielos „knygoje"[350]. „Sofiste" nuomonė pavadinta „samprotavimų užbaigimu"[351].

Po raštininko Sokratas prašo įkurdinti dailininką (ζωγράφος). Šis darbuosis tuomet, kai šalia nebebus paties juntamo dalyko, ir pieš sudarytos nuomonės („to, kas buvo nuspręsta ir pasakyta", τῶν δοξασθέντων καὶ λεχθέντων) paveikslus (εἰκόνας). Tokius paveikslus žmogus tam tikru būdu „regės savyje". Teisingų nuomonių ir teiginių („kalbų", λόγων) paveikslai bus teisingi, o neteisingų („klaidingų", τῶν ψευδῶν) – klaidingi. Sokratas pabrėžtinai priduria dar vieną teiginį:

---

347 Kaip ir „Filebe", „Teaitete" (193 c1 *sqq*) Sokratas pateikia iš tolo neaiškiai regimą figūrą atpažinti siekiančio žmogaus pavyzdį.

348 Plg. „Teaitetas" 185 a4 *sq*, 194 a8, 195 d1 ir „Filebas" 38 e6–7: διανοούμενος.

349 „Filebas" 38 e1–8, „Teaitetas" 189 e4–190 a8, „Sofistas" 263 e3–264 b5.

350 Plg. paaišk. *ad* 39 a3–7.

351 „Sofistas" 264 a9–b1: „samprotavimas yra sielos pokalbis su savimi, o nuomonė yra samprotavimo užbaigimas (ἀποτελεύτησις)." Plg. „Teaitetas" 189 e7–190 a4: „Samprotaudama ji, manding, daro ne ką kita, bet kalbasi – pati savęs klausia ir sau atsako, pritaria arba nepritaria. O kai ji lėtesniu ar vikresniu mostu apsisprendusi ima teigti tą patį ir nebedvejoja, tai mes laikome jos nuomone."

jo nusakyti nuomonės ir sieloje piešiamų paveikslų atsiradimo potyriai neišvengiamai susiję ne tik su praeitimi ir dabartimi, bet ir su ateitimi[352]. Sokrato klausimai parodo, kad ateities matmuo jo aiškinimui yra pats svarbiausias[353]. Jo manymu, būtent čia, atsitraukus nuo jutimo[354], *akivaizdžiausiai* susitinka ir sutampa sieloje iškylantys (jos dailininko piešiami) „vaizdiniai" ir viltingai laukiamo malonumo džiaugsmai. Dabar jis gali panaudoti savo ankstesnius aiškinimus apie pačioje sieloje, nesant tiesioginio kūno potyrio pojūčio, kylantį ateities malonumo (arba kančios) laukimą[355]. Mat, anot Sokrato, sieloje atsirandanti malonaus laukimo viltis[356] (ἐλπίς) yra tam tikras *logos*, kurį lydi čia pat piešiamas būsimojo malonumo „vaizdinys" (φάντασμα)[357]. Toks vaizdinys yra savotiškas jutimo pakaitalas – jutimo nebuvimas yra jo atsiradimo sąlyga. Kol stebėtojas matė tai, kas jam rodėsi (φαινόμενον), nebuvo reikalo veikti vaizduotei ir iškilti „vaizdiniui". Tad vaizdinys tarytum užima ir jutimo (αἴσθησις), ir to, kas rodėsi (φαινόμενος, φαντασία), vietą[358]. Malonaus laukimo (numanymo) vaizdinys vaizduoja

---

352 Regis, pirmą kartą (39 c10–11) Sokratas Protarcho klausia tik apie sieloje iškylančius „paveikslus", o antrąjį (39 d7–e2), priminęs apie sielos numatomus malonumus ir kančias – apie nuomonės „raštus" ir dailininko pieštus „paveikslus". Malonumai ir kančios į Sokrato samprotavimo lauką patenka dėl juose taip pat esančio nuo kūno įspūdžių nebepriklausomo ateities matmens.

353 39 c10–11: „Ar mes šitai būtinai patiriame dėl esamų ir buvusių dalykų, o dėl būsimųjų – ne?", 39 d7–e2.

354 32 b9–c5: χωρὶς τοῦ σώματος αὐτῆς τῆς ψυχῆς, 39 b9–10.

355 32 b9–d8 *sqq*, 39 d1–5.

356 Plg. 32 b9–c2: προσδόκημα πρὸ τῶν ἡδέων ἐλπιζόμενον ἡδὺ καὶ θαρραλέον.

357 40 a6–9.

358 Šį santykį gerai analizuoja S. Delcomminette'as (2003), p. 226.

nupieštą būsimą malonumą. Per vaizdinį (ir vaizdinyje) tas malonumas sieloje yra jau dabar ir būtent jis sudaro dabartinės malonumo patirties turinį. Pats malonumo patirties faktas, kaip ne sykį pabrėžia Sokratas[359], visada yra tikras, tačiau malonumo turinys gali būti teisingas, jei džiaugiamasi teisingu (tai yra iš teisingos nuomonės atsiradusiu) vaizdiniu, arba klaidingas, jei toks yra sieloje iškylantis neteisingos nuomonės vaizdinys. Taigi dabar nuomonė pasirodo ne vien palydinti žmonių patiriamus malonumus (plg. 37 e10–11), bet sudaranti patį išgyvenamą („afektinį") jų turinį.

Perėjimas nuo kalbėjimo apie „nuomonę" prie malonumų Sokrato dėstyme įvyksta veikiau nepastebimai. Sokratas aiškiai nepasako, kaip ir „kurioje vietoje" malonumas darosi neatskiriamai susijęs su nuomone. Galima suprasti, kad, jo manymu, viena tokia vieta yra sieloje kylantys „vaizdiniai" arba viltys. Kadangi, pasak Sokrato, žmonės visą gyvenimą yra kupini vilčių (39 e5–6), ši malonumų rūšis išties gali būti laikoma svarbiu egzistenciniu malonumų teisingumo arba klaidingumo pasireiškimo atveju. Vis dėlto Sokrato aiškinimai palieka daug klausimų ir daug laisvės interpretatorių vaizduotei. Mat jis pateikia vienintelį ateities vaizdinio („fantazmo") pavyzdį: „Žmogus gali dažnai save regėti turintį neribotą kiekį aukso ir gausybę su tuo susijusių malonumų. Dar daugiau – jis mato ir savimi smarkiai besidžiaugiančio savęs paties paveikslą" (40 a9–12). Šis pavyzdys būsimąjį („anticipuotą") malonumą sulieja su jo laukimo („anticipacijos") malonumu, mat svajotojas jau dabar mato save panirusį į ateities džiaugsmus[360].

---

359 37 b2–4, 40 b6–8, d4–e1.

360 Pasak A. McLaughlino (1969, p. 61), „neteisingo malonumo vaizdinys ir neteisingas numanymo malonumas (*the false anticipatory pleasure*) tėra skirtingos to paties dalyko išraiškos".

Sokratas čia nieko nepasako apie tokio vaizdinio turinio teisingumą arba klaidingumą, nors Platono dialogų skaitytojams turėtų būti akivaizdu, kad tai nėra gero ir teisingo žmogaus svajonė. Kita vertus, prieš pateikdamas pavyzdį jis (veikiau netikėtai) į savo ganėtinai specialius gnoseologinius aiškinimus įpina etinį ir netgi „teologinį" klausimą: „Ar teisingas, dievobaimingas ir apskritai doras žmogus nėra mielas dievams (θεοφιλής)? [...] O neteisingas ir visiškai blogas – ar ne priešingai anam?" (39 e8–40 a1). Protarchui pritarus, Sokratas paragina sutikti su dar viena etine teologine aksioma: geriesiems, kurie yra mieli dievams, dažniausiai pateikiami teisingi „raštai" (τὰ γεγραμμένα), o blogiesiems – priešingai (40 b2–5). Vadinasi, blogi žmonės taip pat turi (įrašytas nuomones piešiančių) malonumų vaizdinių, tačiau šie yra klaidingi. Tad „nedorėliai dažniausiai džiaugiasi klaidingais malonumais, o geri žmonės teisingais" (40 c1–2). Protarchas sutinka, tad Sokratui belieka apibendrinti: „Vadinasi, anot šių mūsų svarstymų, žmonių sielose esama klaidingų malonumų, kurie vien juokingai pamėgdžioja teisinguosius. Taip pat ir kančių" (40 b6–c3). Jis dar kartą primena, kad nuomonę turintis („manantis", δοξάζων) žmogus visada turi nuomonę („mano", δοξάζειν), „nors kitąsyk tai ir būtų nuomonė apie nesamus, nebūtus arba ateityje nebūsiančius dalykus". „Tuomet tai ir būtų klaidingą nuomonę ir klaidingos nuomonės turėjimą lemiantys dalykai" (40 c8–d3). Sokratas siūlo sutikti, kad tas pats pasakytina ir apie malonumus: „kad ir kuo žmogus džiaugtųsi, tegu ir bergždžiai (εἰκῇ), dėl dalykų, kurių nėra, gal nė nebuvo, o dažnai, ko gero, net dažniausiai, dėl tokių, kurių niekada nebus – malonumas visuomet tikrai patiriamas" (40 d4–e1).

Į Sokrato svarstymus įterpta teisingų ir dievobaimingų dievų numylėtinių tema gali pasirodyti „moralizuojančiu

nukrypimu"[361]. Kita vertus, dera prisiminti, kad pačioje dialogo pradžioje (11 b–d) pašnekovai sutaria nuspręsti, kas – malonumo ar proto giminė žmogaus gyvenimą padaro palaimingą (εὐδαίμονα). Tad malonumų teisingumą ir klaidingumą siedamas su žmonių gyvenimo palaima (dievų palankumu) Sokratas primena esminį viso svarstymo klausimą. Malonumo netikrumas (neteisingumas) dabar yra aiškinamas jame esančiu neteisingu vaizdiniu. Bet kaip derėtų suprasti minėto svajotojo pavyzdį? Jei jis iliustruoja teiginį apie geriesiems dievų pateikiamas teisingas ir blogiesiems pakišamas neteisingas („surašytas") nuomones, ar tai reiškia, kad gerieji, svajodami apie būsimus turtus ir malonumus, nesuklysta, kadangi juos mainais už jų dievobaimingumą mylintys dievai pasirūpina, kad jų svajonės išsipildytų, o neteisingi ir nedievobaimingi nedorėliai tuščiai viliasi to, kas niekados neįvyksta (plg. 40 d7–10)? Toks dievobaimingumo ir vilčių išsipildymo santykis atitinka Homero poemose gausiai paliudytą dievobaimingumo sampratą, tačiau Platono dialogo skaitytojai negali tikėtis, kad jo Sokratas kalba kaip tokios mainų schemos šalininkas[362].

Jei Sokrato pavyzdžio svajotojas džiaugiasi neteisingu malonumo vaizdiniu, o neteisingi malonumai, kaip jis netrukus

---

361 Apie tokį įspūdį kalba J. Goslingas (1975), p. 111.

362 Sokratas skeptiškai vertina tokią santykių su dievais sampratą, kuri šiuos santykius vaizduoja kaip savotiškus prekių mainus. Plg. „Eutifronas" 14 b–15 b; „Valstybėje" (363 a–e, 612 b) abejojama teisingumo *regimybe* (teisuolio *reputacija*) grįstais santykiais. A. Kenny (1960, p. 51) pastebi, kad manyti, esą čia omenyje turimos gerų ir blogų žmonių galimybės nuspėti būsimą praturtėjimą, būtų galima nebent laikantis Senojo Testamento įsitikinimo, kad materiali gerovė yra tiesiogiai proporcinga žmogaus dievobaimingumui – „keista būtų tai girdėti iš Sokrato lūpų" (*an odd view to place on the lips of Socrates*).

teigia (40 d7–10), yra susiję su dalykais, kurių nebus, tuomet jo vaizdinio klaidą turime sieti ne su numanoma galimybe praturtėti, bet su piešiamo malonumo *turiniu*. Detalių Sokratas nepateikia, tad nežinia, *kokių* malonumų daugybę numano būsimos savo laimės regėtojas. Kad ir kas tai būtų, Sokratas veikiausiai nori pasakyti, kad taip nebus. Jei jis vis dar laikosi neseniai pateikto malonumų apibrėžimo – kūne atsirandanti tuštuma arba kitoks darnos sutrikimas greitai bus išlygintas ir svajotojas veikiausiai nebegalės džiaugtis nuspėjama malonumų gausybe taip, kaip tai vaizduoja jo fantazmai. Antai, „žmogus gali numatyti, kad laimės iš futbolo lažybų (‚totalizatoriaus', *football pool*) 70 tūkstančių svarų, ir savanaudiškai tikėtis visus pinigus išleisti alui. Anot Platono, tokio numatymo [*anticipation*] malonumas bus klaidingas ne todėl, kad jis galbūt klysta tikėdamasis laimėti šiuos pinigus, ir ne dėl to, kad neteisingai numano, kaip galės juos išleisti, bet todėl, kad jis daro klaidą galvodamas, jog patirs džiaugsmą gerdamas septyniasdešimties tūkstančių svarų vertą alaus kiekį."[363]

Lieka dievų klausimas. Jei Sokratas turi omenyje tokios rūšies prognozes, kodėl jis teigia, kad jų teisingumą arba klaidingumą nulemia dievų palankumas? Kokius „raštus" (τὰ γεγραμμένα) gauna „geri" ir „blogi" žmonės? Ir kaip tai yra susiję su jų „morale"? Be to, labai abejotina, kad, Sokratui nepadedant, Protarchas sugebėtų minėtu būdu interpretuoti jo pavyzdį. Kur kas labiau tikėtina, kad naivus ir dievobaimingas Sokrato pašnekovas jame įžvelgia tradicinio homerinio dievobaimingumo aksiomą – dievai įvairiomis laukiamomis gėrybėmis palepina tuos, kurie nepamiršta jų pagerbti aukomis ir maldomis. Kartu jis gali pasiguosti mintimi, kad klaidingi tėra *nedorų* žmonių malonumai[364].

---

363 Kenny (1960), p. 51–52.

364 Plg. Benardete (1993), p. 185.

O dėl paties Sokrato galima prisiminti, kad „Valstybės" x knygoje jis ganėtinai panašiai kalba apie teisingų žmonių ir dievų santykius: dievai visada regi žmonių teisingumą arba neteisybę ir niekada nepalieka jų be tinkamo atpildo jau šiame gyvenime, juo labiau – po mirties; teisingas žmogus dėl dievams žinomo jo teisingumo yra mielas dievams (θεοφιλής), o neteisingas – atgrasus (θεομισής) (612 e5–6); dievams mielam žmogui jie siunčia tik pačius geriausius dalykus, tad, kad ir kas iš tariamų blogybių jam gyvenime nutiktų, galiausiai viskas išeina į gera, nes dievai niekada nepaliks į juos (teisingumu) panašaus žmogaus; o neteisingam žmogui viskas būna priešingai (612 e8–613 b8)[365]. Šie „Valstybės" aiškinimai leidžia manyti, kad dievų dėka teisingi žmonės galiausiai sulaukia didžiausios įmanomos palaimos, vadinasi, turėtų išsipildyti ir maloniausios jų svajonės, o šios (juk jie yra teisingi ir dievobaimingi) tikrai nėra susijusios su maišais pinigų ir panašiais džiaugsmais. Tokia santykių su dievais samprata galiausiai ne kažin kaip skiriasi nuo tradicinio tikėjimo, kad dievobaimingumas sulaukia dievų atlyginimo. Didžiausia „Valstybėje" svarstomo teisingumo ypatybė yra tai, kad dievams rūpi ne regimi žmogaus veiksmai ir laimėjimai, bet vidinė sielos tvarka.

Dialogų Sokrato žodžiuose galima rasti ir nuorodų į žmonių turimas bendresnes jų gyvenimą ir elgesį lemiančias nuostatas, „teiginius"[366] ir viltis (viltį)[367], kurie gali būti siejami su dievų veikimu. Antai, „Valstybės" VIII knygoje

365 Šiuos „Valstybės" aiškinimus 40 b teksto proga primena F. Teisserencas (1999), p. 292, n. 1.

366 Λόγοι yra τὰ γεγραμμένα sinonimas, kai kalbama apie sieloje iškilusią (įrašytą) nuomonę. Plg. 39 a3–7.

367 40 a6–7: „Kiekviename iš mūsų yra kalbų (λόγοι), kurias vadiname viltimis (ἐλπίδας)."

aiškindamas, kaip iš oligarcho atsiranda demokratas, Sokratas užsimena ir apie dievams mielų žmonių (ἀνδρῶν θεοφιλῶν) protą geriausiai saugančias teisingas kalbas ir juos, įsigalint neprotingiems troškimams, išvejančias neteisingas kalbas ir nuomones[368]. Sokratas taip nesako, bet galima spėti, kad teisingieji sargybiniai (*logoi*) žmonėms siunčiami jiems palankumą jaučiančių dievų. Sokrato pašnekovas Simijas „Faidone" užsimena apie pavydėtiną galimybę gauti gyvenimą „perplaukti" ant ypač saugaus plausto – kokio nors dieviško (dievų atskleisto) teiginio (*logos*). Kitu atveju tenka rinktis geriausią iš žmonių dėstomų aiškinimų (*logoi*)[369].

Apie esminę gyvenimo *viltį* ir jos santykį su dievais dialoguose kalbama dažniau ir aiškiau. Išties, nors dabar „Filebe" Sokratas mini mumyse visą gyvenimą knibždančias *viltis*, Platono skaitytojai negali neprisiminti, apie kokią „viltį" kalba „Sokrato apologijos" protagonistas ir „Faidono" pašnekovai. Tai viso gyvenimo pasirinkimą lemianti pomirtinės sielos tikrovės viltis[370]. Šią eschatologinę viltį, anot dialogų Sokrato, artėjant gyvenimo pabaigai leidžia nujausti dievai[371] arba atveria Sokrato pasakojamų „mitų" apreiškimai. Tokie apreiškimai yra svarbus, nors ir ne vienintelis (bet dažnai paskutinis ir lemiamas) Platono Sokrato argumentas, teigiantis teisingumo, dievobaimingumo ir dorybės apskritai pranašumą prieš kitokią – dievams nemielą ir panašumo į juos nesuteikiančią laikyseną. Dievai, pasak „Filebo" Sokrato,

---

368 „Valstybė" 560 b7–c4.

369 „Faidonas" 85 d.

370 „Sokrato apologija" 40 c, „Faidonas" 67 b6–c3, 67 e4–68 b6, 70 a6–b1. „Valstybėje" (330 d–331 c) ši viltis su požiūriu į turtą siejama doro piliečio Kefalo.

371 „Apologijoje" Sokratui ją sustiprina jo daimoniško ženklo elgesys, „Faidone" (84 e–85 b) Sokratas savo nuojautą lygina su Apolono paukščių gulbių paskutine (anot jo, džiaugsminga) giesme.

žmonėms tam tikrą žinią pateikia sieloje įrašytų kalbų (tam tikrų nuomonių arba teiginių, τὰ γεγραμμένα) pavidalu. Vaizdiniai, tokie kaip Sokrato dialoguose dėstomi mitai, yra juos iliustruojančios ir nesamą jutimą atstoti siekiančios vaizduotės darbo vaisius. Kaip tik dėl šios dieviškos sielos ateities vilties ir tokio vaizdo *philosophoi* ir *philomatheis* renkasi ne kūno malonumų, bet santūrumo gyvenimą, bet ne todėl, kad bijotų išeikvoti turtus ar susigadinti sveikatą[372]. Prisimenant „Filebo" pradžios žodžius[373] galima pasakyti, kad dievų mylimi žmonės renkasi santūriųjų (σωφρονοῦντες), o ne pasileidėlių (ἀκολασταίνοντες), protaujančių žmonių (φρονοῦντες), o ne bepročių nuomonių ir vilčių (ἀνοήτων δοξῶν καὶ ἐλπίδων) kupinų bepročių malonumus.

Bet, jei manysime, kad 40 b omenyje turima žmogaus iš dievų gaunamos sielos ateities ir jai tinkančių malonumų samprata, ar galėsime tokią prielaidą suderinti su vėlesniu Sokrato teiginiu, esą neteisingi malonumai dažniausiai yra susiję su dalykais, *kurių niekada nebus*[374]? Visų pirma, galima manyti, kad, jei gausybės aukso keliamų malonumų pavyzdys nusako ateityje neįvyksiančio dalyko atvejį, taip galėtų būti todėl, kad, Platono Sokrato akimis žiūrint, nedorėliai apskritai susilaukia daugiau kančių nei malonumų. Taip turėtų būti net ir tuo atveju, jei jie gautų didžiausius turtus ir galią, kaip atsitiko tai nelaimingai „Valstybės" mito sielai (619 b–c), kuri, tikėdamasi turėti kuo daugiau malonumų, griebė tirono gyvenimą. Nedorėliai gali susižerti daugybę aukso (anot dialogų Sokrato, tai nėra dorų žmonių siekis), bet jie neabejotinai klysta vaizduodamiesi šio aukso teikiamus malonumus.

---

372 „Faidonas" 114 d8–115 a1 ir 83 b–84 b.

373 12 c6–d6.

374 40 d7–10.

Kita vertus, galima paklausti bendresnio dalyko: ar *logoi* („kalbos", „teiginiai"), kurie, anot Sokrato, duoda peno ateities vaizdiniams, nusako (teisingas arba klaidingas) ateities *prognozes*? Antai: „Aš turėsiu daugybę aukso." Ar Sokratas čia turi omenyje žmonių turimas būsimos laimės arba malonių dalykų *sampratas*? Antai, jei aš klystu manydama, kad auksas bus (buvo arba yra) malonumų šaltinis, tuomet tai, apie ką svajoju, niekuomet neatsitiks. Tokia klaidinga samprata galėtų atsirasti todėl, kad žmogus netinkamai analizavo savo patirtis, susijusias su turtais ir malonumais. Tai sutiktų su ankstesniais Sokrato aiškinimais apie nuomonių ir teiginių atsiradimo „mechanizmą" (38 b–39 c). Kita vertus, jei rimtai žiūrėsime į Sokrato žodžius apie dievų įsikišimą, galime manyti, jog klaidingų sampratų ir vaizdinių prisipildoma tuomet, kai deramai nepaisoma dievų (arba dieviškosios tikrovės) žmonėms siunčiamų žinių arba nepasirūpinama kuo geresne ir dieviškesne sielos santvarka.

Jei Protarchui čia, galimas daiktas, pakanka archajinės dievobaimingumo sampratos ir jį guodžiančio įsitikinimo, kad klaidingi tėra *blogų* žmonių malonumai, Sokratas galbūt primena apie viso gyvenimo pasirinkimą, taip pat ir malonumų (arba jų rūšies) pasirinkimą lemiančius „įrašus" („teiginius", *ta gegrammena*, *logoi*) ir su jais susijusius vaizdus. Apie tai, kad teisingi ir geri žmonės, visų pirma pats Sokratas iš dievų turi pačią gražiausią viltį, dialoguose kalbama ne vieną kartą. Blogieji tokios vilties nenori arba neįstengia suvokti – būtent tai dažniausiai klampina juos į kūno malonumus. Sokratas, regis, niekur nesako, kad dievai nedorėliams *siunčia* klaidingą žinią apie jų ateitį. O štai dabar „Filebe" jis ragina sutikti, kad blogiesiems žmonėms dažniausiai nutinka priešingai nei geriesiems, tai yra jie nėra mieli dievams (yra atgrasūs), todėl dažniausiai gauna neteisingus teiginius (ir vaizdinius). Kas tuo norima pasakyti? Galima

manyti, kad nedorėliai dėl savo nepanašumo į dievus (į dievišką tikrovę) negauna teisingų „įrašų", *vadinasi*, gauna neteisingus. Todėl jie klaidingai supranta ir vaizduojasi savo ateitį ir jos džiaugsmus. Kita vertus, galima spėti, kad klaidingus įrašus (įrašytas ir įdiegtas programas) jie gauna jau pasirinkdami būsimą gyvenimą[375].

Apie dievų žmonėms siunčiamus „raštus" Sokratas užsimena pačiame dialogo viduryje. Daugelis komentuotojų šią užuominą laiko veikiau menkai parengta, netikėta ir apskritai vargu ar derančia prie svarstymo plėtros. Vis dėlto, jei sutiksime, kad 19 c žodžiai apie „antrąjį kelią" žymi svarstymo nusileidimo į žemiškesnę tikrovę posūkį, ir prisiminsime, kad Sokratas ne tik iš dievų kildina pamatinę savo analizės sąvokos porą (*peras* ir *apeiria*) (16 c), bet, pasimeldęs, čia pat iš jų sulaukia žinios ir apie trečią dalykų giminę (25 b), matysime, kad žodžiai apie dievų žmonėms teikiamus raštus atitinka tam tikrą esminę dialogo kryptį – nuo dievų ir dieviškosios tikrovės prie žmogiškesnės ir žemiškesnės. Regis, tokią kryptį brėžia ir pats Sokrato sugrįžimo į dialogų erdvę įvykis[376].

41 a7–42 c4
Klaidingumas kaip „perspektyvos" (dydžio vertinimo) klaida

Imdamasis dar vienos klaidingų (netikrų) malonumų rūšies Sokratas primena anksčiau svarstytą malonumo ir kančios neapibrėžtumą. Dėl šios judviejų savybės nei vienas,

---

375 „Valstybė" 617 d–620 d. Tiesa, „Valstybėje" pabrėžiama, kad už pasirinkimą atsakinga pati siela, ne dievai. Be to, blogą gyvenimą pasirinkti gali ir anksčiau dorai gyvenusi siela, jei jos dorybės nebuvo filosofiškai apmąstytos ir pagrįstos.

376 Plg. anksčiau, Įvadas, p. 24–26.

nei kitas neturi savaime apibrėžto mato (dydžio), bet abiejų dydį lemia santykis su kita poros priešingybe. Kūnui išgyvenant nemalonumo arba malonumo būseną, siela, primena Sokratas, trokšta (ἐπιθυμεῖ) esamos būsenos priešingybės (plg. 34 e–35 a). Tokiu atveju malonumas, kurį atmintimi jau liečia siela, ir jos tuo pat metu (dėl esamos kūno būsenos) patiriamas nemalonumas atsiduria vienas šalia kito, ir jų gretinimas gali paveikti ir iškreipti vieno ir kito vertinimą. Sokratas tokias vertinimo klaidas lygina su regą klaidinančiu atstumu: „Regėjimo atveju tai, kad dydžius matome iš toli arba iš arti, paslepia tiesą ir verčia susidaryti klaidingą nuomonę, o štai su kančiomis ir malonumais šitaip neatsitinka?“ (41 e9–42 a3). Sokrato teigimu, kančios ir malonumai, „kai pakaitomis į juos žvelgi iš toli arba iš arti ir tarpusavyje gretini, pasirodo – malonumai didesni ir smarkesni greta kankinančių dalykų, o kančios – priešingai, greta padėjus malonumus“ (42 b2–6). Vadinasi, malonumo vertinimas (sprendimas apie jo dydį), kitaip tariant, sielos *nuomonė* apie malonumo patirtį bus klaidinga tiek, kiek atrodantis malonumas yra didesnis už esamą, išties patiriamą: „Jei imsi tą dalį, dėl kurios jiedu atrodo didesni arba mažesni nei yra, ir nukirsi tai, kas vien tik *atrodo*, bet ko nesama, tuomet nesakysi, jog ši regimybė yra teisinga, ir turbūt nedrįsi tikra ir teisinga (ὀρθόν τε καὶ ἀληθές) pavadinti su juo susijusios malonumo ir kančios dalies?“ (42 b8–c3). Anot Sokrato, šį kartą malonumo klaidingumą kelia ne klaidinga nuomonė ir ją iliustruojantis vaizdinys, φάντασμα (kaip buvo anksčiau aptartų malonumų atveju), bet malonumo ir kančios „atrodymas“ (42 b4 *sq*: φαίνονται).

Šią antrą neteisingų malonumų rūšį Sokratas aptaria labai glaustai ir eskiziškai. Protarchas pritaria visiems jo klausimams ir nuorodoms, tačiau priekabesni aiškintojai lieka gerokai suglumę. Visų pirma, jei galima sutikti, kad kančią

dėl kūno būsenos patirianti siela trokšta padėtį pagerinsiančio malonumo, nežinia, kaip reikia suprasti Sokrato žodžius apie *malonumo* patirčiai priešingos būsenos trokštančią sielą. Galbūt siela nemalonios (kankinančios) būsenos ne trokšta, bet baiminasi[377]? Bet, viena vertus, žodis „troškimas" tokiam atvejui visai netiktų, kita vertus, nežinia, ar malonumo patirtį turinti siela skubėtų numatyti kančias ir nemalonumus. Gal Sokratas veikiau turi omenyje tokius atvejus, kai malonumą patirianti siela trokšta dar didesnio malonumo[378]? Tai atitiktų kai kuriuos tolesnius jo žodžius apie didesnių ir mažesnių malonumų (arba kančių) gretinimą (41 e5–6), tačiau akivaizdžiai prieštarauja teiginiui, anot kurio, siela trokšta būsenos, *priešingos* tai, kurią joje dabar sukelia kūnas (41 c6).

Galiausiai atrodo, kad priešingą atvejį Sokratas mini tik simetriškumo dėlei, bet rimčiau savo svarstymą sieja vien su *malonumo* troškimo patirtimi. Tačiau ir malonumo troškimo atvejis nusakytas gerokai neaiškiai. Kaip turime suprasti žodžius, esą „iš toli arba iš arti" regimi ir tarpusavyje gretinami malonumai ir kančios pasirodo – „malonumai didesni ir smarkesni greta kankinančių dalykų, o kančios – priešingai, greta padėjus malonumus" (42 b2–6)? Visų pirma, tenka klausti, apie kokį „atstumą" čia kalbama. Dauguma aiškintojų mano, kad tai – atstumas laike: Sokratas kalbąs apie artimesnėje arba tolimesnėje ateityje laukiamus malonumus. Vargu, ar toks aiškinimas suderinamas su Sokrato pabrėžiamu patyrimų vienalaikiškumu. Pasak jo, esama kančia ir trokštamas malonumas iškyla kartu, vienas šalia kito.

Labiau tikėtina, kad Sokratas kalba apie santykinį atstumą malonumo / nemalonumo (kančios) skalėje. Juo didesnė yra

---

377 Plg. Frede (1997), p. 261, n. 64.

378 Taip Sokrato žodžius siūlo suprasti S. Delcomminette'as (2003), p. 230, n. 26.

kančia, juo labiau tolstama nuo malonumo ir tarytum iš toliau į jį žvelgiama[379]. Tokia vertinimo perspektyva išties gali iškreipti trokštamo malonumo vertinimą. Priešingai nei kūno akimis regimų objektų atveju, malonumas, regint iš „toli", ko gero, turėtų atrodyti didesnis nei iš „arti", kai kūno darnos pakrikimas mažesnis. Išties, vėliau Sokratas įtikins Protarchą, kad stipriausius malonumus patiria nesveikos sielos ir nesveiko kūno žmonės (45 a7–e8). Anot dabartinio jo aiškinimo, tokie malonumai turi klaidingo malonumo dalį – tokią, kiek kūno kančią patirianti siela perdeda nujaučiamo malonumo dydį. Kas ir kaip galėtų pamatuoti tikrą malonumo dydį, Sokratas nepaaiškina. Galima spėti, kad tas tikrasis „dydis" atitiktų objektyviai įvykusį kūno darnos pakrikimą.

Pati mintis apie galimybę ir būtinybę tinkamai matuoti malonumus ir kančias Platono skaitytojams puikiai pažįstama iš „Protagoro". Anot šio dialogo Sokrato, būtent toks matavimo mokslas išspręstų visas etines nesitvardymo problemas: jei žmonės sakosi, kad negali atsispirti malonumui, taip atsitinka vien todėl, kad jie negeba tinkamai pamatuoti dabartinio malonumo ir ateityje dėl jo iškilsiančio nemalonumo santykio (352 d–357 e). Jei nesuklydome, „Filebe" aptariamą malonumo dydžio ir atstumo nuo jo santykį apibūdinę kaip atvirkštinį (malonumas atrodo *didesnis* iš toliau į jį žiūrint), tuomet „Protagoro" teorija nusako kitokį perspektyvos dėsnį: čia ir dabar patiriamas malonumas žmonėms atrodo kur kas didesnis nei toli esančios kančios arba malonumai (356 a6–8, c5–e4).

„Filebo" Sokrato aiškinimai rodo, kad iš tiesų jam terūpi „iš toliau žiūrint" didesnis atrodantis *malonumas* – toji dalis, kuria malonumas atrodo didesnis nei yra, sudaro klaidingą malonumo dalį (42 b8–c3). Sokratas mini ir *mažesnius*

---

379 Plg. Delcomminette (2003), p. 232, (2006), p. 401 *sq.*

už esamus atrodančius malonumus ir kančias, bet kaip tuomet galėtume „nukirsti tai, kas tik atrodo, bet ko nesama“ (42 b9–c1)? Ko gero, nujausdami mažesnį malonumą arba kančią nei (objektyviai) turėtume patirti, taip pat turėtume klaidingą patirtį, tačiau šios patirties klaidingumas būtų kitoks. Sokratas jo neanalizuoja. Kančių vertinimo perspektyvos klaidos Sokrato dabar taip pat beveik nedomina. Vis dėlto jis sako, kad, *priešingai* nei greta kančių padėti tolimi malonumai, tolimos kančios atrodo *mažesnės* (42 b5–6). Vadinasi, malonumo ir kančios priešingybių poros santykis *nėra simetriškas*. Tai neprieštarautų ir įprastai žmogaus patirčiai.

42 c5–44 d6
Malonumo kaip laisvės nuo kančios (sampratos) netikrumas

Ragindamas pašnekovą toliau eiti tos pačios analizės keliu, kuriuo eidami jie jau rado dvi netikrų malonumų atmainas, Sokratas tikisi aptikti „dar labiau klaidingų malonumų ir kančių, kurie *regisi ir yra* gyvose būtybėse“. Iki šiol Sokratas svarstė tokį malonumų klaidingumą, kuris plaukė iš tikrovės neatitinkančio malonumo *vaizdinio* (τὰ φαντάσματα ἐζωγραφημένα) arba *regimybės*, τὸ φαινόμενον (plg. 42 b9–c1: τὸ φαινόμενον, ἀλλ᾽ οὐκ ὄν). Dabar jis ketina prieiti gyvų būtybių organizme *objektyviai esančius* pseudomalonumus ir kančias. Tai leidžia kalbėti apie „*dar labiau* klaidingus“ („netikrus“) malonumus. Tai, kad malonumų klaidingumas gali būti susijęs ne vien su jų vaizdiniu arba regimybe, bet ir su pačia tokių („maloniais“ vadinamų) patirčių *tikrove*, suteikia Sokratui progą susikauti su malonumo tikrovę apskritai neigiančių „Filebo priešų“ nuomone. Sokrato teigimu, malonumų tikrai *esama* – tiek tikrų, tiek netikrų. Pastarųjų netikrumas (klaidingumas) gali turėti įvairią

prigimtį – arba subjektyvią (tokie malonumai patiriami dėl klaidinančios regimybės arba vaizdinio), arba objektyvią (ją Sokratas tik rengiasi svarstyti). Tad teiginys, kad malonumų išvis nesama, yra teorinė kliūtis, iškylanti Sokrato plėtojamo svarstymo kelyje. Kita vertus, minėto teiginio kritika dialogo protagonistui leidžia ne vien apginti teorinę malonumų tikrovės prielaidą, bet ir nurodyti dar vieną klaidingų malonumų rūšį. Pasirodo, kad klaidingą (netikrą) malonumą žmogus gali patirti dar ir todėl, kad, remdamasis klaidinga malonumo samprata (turėdamas klaidingą nuomonę, δόξα), jis netinkamai interpretuoja savo patirtį manydamas, kad jaučia malonumą tuomet, kai viso labo atsikrato kančios (skausmo). Tokiu atveju neteisinga nuomonė sukuria klaidinančią malonumo regimybę – *neutrali būsena* nuomonės subjektui atrodo esanti pats malonumas[380].

Nors Sokratas neužsimena apie tai, kad ketintų tinkamai dialektiškai išskirti *visas malonumo rūšis*, galima sutikti, kad, išskirdamas trečią (subjektyviai) klaidingų malonumų rūšį, Sokratas pateikia tam tikrą klaidingų malonumų klasifikaciją. Mat, turint omenyje Platono dialoguose apibūdintą suvokimo mechanizmą, malonumo suvokimo klaida tegali kilti regimybės (φαινόμενος, φαίνεσθαι), vaizdinio (φάντασμα) arba pačios nuomonės lygmenyje. Vaizdinio sukeltas malonumo patirties klaidingumas aptariamas 38 a6–41 a6, su regimybe susijusios klaidos – 41 a7–42 c4, pagaliau, dabar Sokratas nurodo neteisinga nuomone besiremiančios malonumo patirties klaidingumą[381].

380 Plg. Delcomminette (2006), p. 420.

381 Taip Sokrato aiškinimus interpretuoja S. Delcomminette'as (2003, p. 235–236). Šio tyrėjo vertinimu, Sokrato pateikiama netikrų malonumų analizė yra deramai išsami ir visiškai atitinka dieviškojo dialektinio tyrimo metodo reikalavimus.

Verta priminti, kad, anot Sokrato, malonumo patirties klaidingumas gali būti susijęs tik su jos turiniu, bet ne su pačiu patirties tikroviškumu. Kita vertus, klaidingą turinį tokia patirtis gali turėti tik todėl, kad ji nėra vien jutimas (αἴσθησις), bet savyje turi ir nuomonės dalį: (1) neteisinga nuomonė, atsiradusi vertinant jutimo duomenis, gali tapti ją atvaizduojančio klaidingo malonumo vaizdinio (*phantasma*) pagrindu; priešingai, pasak Sokrato, nutinka tuomet, (2) kai apgaulinga regimybė verčia susidaryti neteisingą nuomonę apie patiriamo malonumo dydį; pagaliau, (3) neteisinga nuomonė apie malonumo prigimtį gali pati iškreipti regimybę[382].

Pažadėjęs aptikti „dar labiau klaidingų malonumų ir kančių“, Sokratas visų pirma primena savo anksčiau pateiktus kančios ir malonumo apibrėžimus: „Kiekvienos būtybės prigimčiai yrant dėl jungimosi, išsiskyrimo, pildymosi, tuštėjimo arba kokio nors kito augimo ir nykimo, atsiranda kančios, skausmai, sopuliai ir visi kiti taip vadinami dalykai? [...] O kai būtybė grįžta į savo prigimtį, tokį sugrįžimą mes jau sutikome laikyti malonumu“ (42 c9–d3). Šiai sampratai pašnekovai išties jau spėjo pritarti, ją tad ir gali laikyti *teisinga*. Dabar Sokratas nori, kad Protarchas sutiktų, kad galimà ir tokia neutrali būsena, kuomet gyva būtybė nepatiria nei irimo, nei atsigavimo (42 d9–e12) arba, tiksliau, patirdama tokius vyksmus, jų nepastebi ir nejaučia, kadangi juntami tėra dideli pasikeitimai, o nuolatiniai ir saikingi organizmo augimo ir nykimo judesiai nesukelia nei kančios, nei malonumo (43 a10–c11). Susitarti dėl tokios būsenos galimybės pašnekovams yra svarbu, kadangi būtent tam tikros *neutralios* patirties samprata leis Sokratui nepritarti malonumą su kančios nebuvimu tapatinantiems „galingiems prigimties žinovams“ (44 b).

---

382 Plg. Delcomminette (2003), p. 235–236, (2006), p. 422–423.

Pasak Sokrato, klaidingos malonumo sampratos skelbėjai neigia atskirą malonumo patirties tikrovę: malonumas nėra tam tikra patirtis, tai – kančios patirties nebuvimas. Sokratas nė neketina jiems pritarti: kančia, malonumas ir šių dviejų nebuvimas yra *trys* skirtingos būsenos; neutralioji būsena malonia arba kankinančia patirtimi būti negali taip pat, kaip tai, kas nėra nei auksas, nei sidabras, – auksu arba sidabru (43 e1–7). Pabrėždamas, kad būtina skirti tris gyvų būtybių būsenas, jis kalba apie „gyvenimus". „Esama trejopo gyvenimo: vienas – malonus, kitas – kankinantis ir dar vienas – nei toks, nei anoks." Protarchas neprieštarauja: „Ne kitaip, tik šitaip: esama trijų gyvenimų" (43 c13–d3). Kažin, ar gyvo organizmo darnos nykimo ir atkūrimo vyksmus išties dera vadinti „gyvenimais". „Gyvenimą" veikiau sudaro įprasta tokių būsenų kaita. Kiek anksčiau Sokratas taip ir kalbėjo (35 d9–e6). Galima spėti, kad dabartiniame Sokrato svarstyme „gyvenimo" samprata iškyla todėl, kad jo toliau kritikuojami mąstytojai kalba apie maloniausią žmogaus *gyvenimą*. Anot Sokrato, jie teigia, kad „maloniausia yra visą gyvenimą nugyventi be kančių" (43 d7–8). Jeigu tam tikros būsenos laikomos viso gyvenimo siekiamybe, joms išties gali būti taikomas „gyvenimo" vardas[383]. Sokrato manymu, minėto teiginio skelbėjai į viena suplaka skirtingus dalykus gyvenimą be kančių (skausmo) nepagrįstai tapatindami su *maloniu* gyvenimu: kančių (skausmų) neturėjimas nėra pakankama malonumo turėjimo sąlyga, kadangi, pašnekovų sutarimu, esama ir neutralios (nei kankinančios, nei malonios) būsenos.

383 Kita vertus, žodžiais apie „gyvenimą" galbūt siekiama priminti ankstesnį (32 e–33 b) svarstymą apie liūdesio ir džiaugsmo neturintį dievų gyvenimą. Dieviškasis gyvenimas būtų ideali neutralios būsenos paradigma, kartu ir jos galimumo įrodymas.

Kančios ir malonumo santykį su neutralia („ramybės") būsena svarsto ir „Valstybės" Sokratas. Jis taip pat nepritaria manantiems, esą kančios ir skausmo pabaiga (παῦλα) ir yra „malonumas" (o malonumo pabaiga – „kančia")[384]. „Valstybėje" tokia nuomonė siejama ne su kokia nors teorine „prigimties žinovų" nuostata, bet su įprastu klaidinančiu žmonių įspūdžiu – ligos ir skausmo kamuojamiems žmonėms *atrodo*, kad negali būti nieko malonesnio už ligos ir skausmo pabaigą. Skausmo nebuvimas nėra malonumas, o džiaugsmo nebuvimas nėra nemalonumas, tačiau neutrali „ramybė šalia skausmo *atrodo* esanti malonumas, o šalia malonumo – skausmas, ir tokie vaizdiniai (φαντάσματα) neturi jokio sveiko ryšio su malonumo tikrove, bet tėra kažin kokie apžavai" (584 a). Pasak „Valstybės" Sokrato, ramybę malonumu laikantys žmonės taip mano todėl, kad neturi tikro ir gryno malonumo patirties, tad iš apačios judėdami į vidurį tiki, kad jau yra pasiekę „viršų", mat tikro „viršaus" jie nepažįsta (584 d–585 a). Tikrąjį „viršų" Sokratas sieja su grynųjų malonumų patirtimi; tokie būtų kvapų malonumai (584 b5–9). Nors „Valstybės" Sokratas atsisako tapatinti „ramybę" su malonumu arba kančia, kitaip nei „Filebo" protagonistas, jis sutinka, kad gausiausi ir stipriausi malonumai, „tie, kurie sielą pasiekia per kūną, yra būtent tokio pavidalo, tai – tam tikras kančios atsikratymas (λυπῶν τινες ἀπαλλαγαί)" (584 c4–8).

„Filebo" Sokrato aiškinimai apie kančią, malonumą ir neutralią būseną taip pat atves prie grynųjų malonumų aptarimo. Tačiau prieš tai jis ketina ilgiau užtrukti svarstydamas dar vieną netikrų – su kančia sumišusių malonumų rūšį, o kelią prie jos jam nutiesia ta pati kritikuotina malonumo kaip viso labo išsivadavimo iš kančios samprata. Sokratas jai nepritaria. Kitaip nei „Valstybėje", dabar jis ir „per kūną sielą

384 „Valstybė" 584 b.

pasiekiančių" malonumų nesutinka laikyti „kančių atsikratymu" (ἀπαλλαγὴν τῶν λυπῶν, 44 b2) arba „išsivadavimu iš kančių" (λυπῶν ἀποφυγάς, 44 c1)[385]. Kančios, malonumo ir neutralumo būsenos „Filebe" išskiriamos radikaliau nei „Valstybėje" – tai nebėra žvilgsnio perspektyvos klausimas (judantieji iš apačios vidurį laiko viršumi). Minėtos trys būsenos yra iš esmės skirtingos, kaip skirtingi yra sidabras, auksas ir kita, nei vienam, nei kitam netapati medžiaga. Vis dėlto dialogo protagonistas nė nemano numoti ranka į malonumo neigėjų požiūrį. Priešingai, jis Sokratui leidžia aptarti dar vieną, dar labiau netikrų, su kančia sumišusių malonumų rūšį.

44 b6–45 e8
Filebo priešai ir jų neapykantos malonumui priežastis

Malonumo (kaip sugrįžimo į neutralią būseną) tikrovės neigimą Sokratas įvardija kaip esminį „Filebo priešų" teiginį. Protarchui nesuprantant, kokie „priešai" turimi omenyje, Sokratas paaiškina, kad tai esantys „žmonės, laikomi baisiai išmanančiais prigimties dalykus, kurie teigia, jog malonumų išvis nesama" (44 b9–10). Anot jų, „visa tai, ką Filebo šalininkai dabar vadina malonumais, tėra išsivadavimas iš kančių (λυπῶν ἀποφυγάς). [...] Ėmę pernelyg neapkęsti malonumo galios, jie nutarė, jog joje nėra nieko sveika, tad ir pati jos trauka tesanti apžavai, o ne malonumas" (44 c1–d1). Nors Sokratas „Filebo priešų" poziciją perteikia labai glaustai, vis dėlto šis jo apibūdinimas, kaip ir ankstesni svarstymai, leidžia suprasti, kad minėti hedonizmo priešai skyrė, viena vertus, tokį malonumą, kurį dievina filebininkai (šios galios jie „ėmę neapkęsti"), kita vertus, (išties) malonią kančios

385 Regis, šiame „Filebo" tekste tiek ἀπαλλαγή, tiek ἀποφυγή nusako vadavimosi iš kančios rezultatą – kančių „atsikratymą".

atsikratymo ir ramybės būseną. Nekęsdami malonumo, kurį sudaro kančioje kylančio poreikio tenkinimo vyksmas (toliau Sokratas jį apibūdina pateikdamas niežulių malšinimo kasantis pavyzdį), jie perkelia malonumo vardą kančios nedrumsčiamai ramybės būsenai. Tad teigdami, „jog malonumų išvis nesama" (44 b9-10), Filebo priešai neigia, kad skausmingų poreikių tenkinimas yra gėris ir malonumas, o su malonumu ir gėriu tapatina tai, ką Sokratas su Protarchu yra sutarę laikyti trečia, neutraliąja būsena (44 b1-3). Nors pats Sokratas „Filebe" taip pat yra Filebo sekėjų oponentas, jis nepataria Protarchui sutikti su minėtų „Filebo priešų" laikysena – ji yra radikalesnė nei paties Sokrato anti-hedonizmas. Vis dėlto jie gali būti sąjungininkais[386] – „Filebo priešų" malonumo neapykantoje Sokratas įžvelgia teisingą intuiciją, kuri atitinka jo paties toliau plėtojamą „mišriųjų malonumų" sampratą.

Filebo ginamo hedonizmo priešai dialoge minimi tokiu būdu, kad nė nekyla abejonių, kad dialogo autorius turi omenyje tam tikrus istorinius hedonizmo oponentus. Dauguma tyrėjų sutinka, kad Platonas čia pateikia polemiškai ir satyriškai kiek iškreiptą, tačiau vis dar atpažįstamą garsaus hedonizmo kritiko savo sūnėno Speusipo portretą[387]. Istorinė paties Speusipo pozicija yra žinoma tik iš jo nuomonę perteikusių autorių nuorodų, todėl interpretatoriai turi nemažai laisvės mėgindami įsivaizduoti autentišką Speusipo mokymo visumą. Anot Aristotelio „Nikomacho etikos", Speusipas neigė, kad, būdamas kančios blogio priešingybe, malonumas būtinai turi būti laikomas gėriu. Jo požiūriu, malonumas, kaip ir kančia, esąs

386 Plg. 44 d7: „Taigi sekime jais tarsi sąjungininkais, eidami jų išrankumo pėdsakais."
387 Vienas iš pirmųjų šią nuomonę atsargiai reiškė U. von Wilamowitzas Moellendorffas (1920, p. 272-273), naujesniais laikais gerokai ryžtingiau ir kruopščiau ją gynė M. Schofieldas (1971) ir J. Dillonas (1999).

tam tikras nukrypimas nuo saiko, todėl abudu yra priešingi lygaus vidurio būsenai (1153 b5–6: „‚Didesnis' yra priešingas tiek ‚mažesniam', tiek ‚lygybei'")[388]. II a. po Kr. eruditas Aulas Gelijus ir vėlesni „Nikomacho etikos" komentatoriai Speusipo mintį suprato taip: „Anot Speusipo ir visos senosios Akademijos, malonumas ir skausmas esantys dvi priešingos blogybės, o gėris – tai, kas būtų judviejų vidurys."[389] Klemensas Aleksandrietis, apibūdindamas Speusipo požiūrį, rašė, kad, anot šio filosofo, visi žmonės siekią laimės būsenos, „o gerieji (‚dori', ἀγαθοί) siekia laisvės nuo vargo (τῆς ἀοχλησίας)"[390].

Gali pasirodyti, kad Speusipo pozicija, ypač tokia, kokią ją pateikia Aristotelis ir apibendrina „Nikomacho etikos" komentuotojai, gerokai skiriasi nuo „Filebo priešų" nuomonės. Pastarieji, anot Sokrato, apskritai neigia malonumo būtį ir pripažįsta esant tik dvi būsenas – kančią ir jos atsikratymą. Tuo tarpu Speusipas, jei tikėsime Aristoteliu, tiek malonumą, tiek kančią laikė blogiu, jiems priešindamas *trečią* – ramybės būseną[391]. Prieštaravimas atrodo labai svarus. Vis dėlto dera nepamiršti, kad visais atvejais apie Speusipo požiūrį žinome tik netiesiogiai. Negalime atmesti galimybės, kad kalbėdamas apie gerąją ramybės būseną Speusipas ją vadino kokiu nors džiaugsmą nusakančiu žodžiu – antai χαρά („džiaugsmas")[392] arba net ἡδύ („malonu")[393], o tai suteiktų jo dėdei

---

388 Taip pat plg. „Nikomacho etika" 1173 a5–9.

389 „Atikos naktys" IX, 5, 4. Plg. Heliodoras, *Paraphrasis* 158, 23 Heylbut.

390 „Stromatai" II, 22, 133, 4.

391 Taip svarstė R. Hackforthas (1954), p. 87 ir L. Taránas (1981), p. 79–80.

392 Taip neutralią dvasios ramybės būseną vėliau vadino stoikai. J. Dillonas (1999, p. 88, 90, 92–93) pagrįstai atkreipia dėmesį į tai, kad veiksmažodis χαίρειν („džiaugtis") „Filebo" 43 d3–44 a5 tekste pavartotas įtartinai dažnai – penkis kartus; taip pat χαρμοναί, „džiaugsmai" – 44 c7.

393 Plg. Schofield (1971), p. 19, Dillon (1999), p. 90, 92–93.

puikią dingstį susidoroti su antihedonizmo lauke jį pralenkti užsimojusiu sūnėnu.

Jei „malonumo" sampratos atveju žodžių vartosena galbūt veikiau klaidina, kitu atveju ji (leksinė vartosena), regis, pateikia kiek apčiuopiamesnę istorinę nuorodą. Mat Sokratas pabrėžtinai kalba apie Filebo priešų *dyschereia* (δυσχέρεια): būtent dėl šios savo ganėtinai taurios prigimties savybės jie ėmė pernelyg nekęsti malonumo (44 c6), tad Sokratas tikisi, kad jų *dyscherasmata* galės suteikti tinkamų nuorodų jo paties tyrimui (44 d2, 8). Daiktavardis *dyschereia* gali turėti tiek aktyviąją („atgrasumas"), tiek pasyviąją („išrankumas", „įnoringumas") reikšmę. *Dyschereis* (44 e4; būdvardžio daugiskaitos forma) yra arba nemalonūs („sunkiai virškinami"), arba kitus „sunkiai virškinantys"[394] žmonės. Šis žodis Sokrato kartojamas taip atkakliai, jog savaime peršasi mintis, kad dialogo autorius tokiu būdu norėjo padėti skaitytojams atpažinti Sokrato minimus mąstytojus. Malcolmas Schofieldas ganėtinai įtikimai parodė, kad šiuo žodžiu Platonas veikiausiai apibūdina savo sūnėną Speusipą, o jo *dyschereia* turėtų būti siejama ne su nemalonaus būdo savybėmis[395], bet su „priekabumu" ir „išrankumu" sprendžiant teorinius klausimus. Įsidėmėtina, kad Aristotelis „Metafizikoje" keturis kartus vartoja minėtą daiktavardį kalbėdamas apie „sunkumus", „keblumus", kuriuos Speusipas įžvelgė Platono mokyme[396].

---

394 Schofieldas (1971, p. 6) siekė įrodyti, kad būtent tokia yra pirminė šio žodžio reikšmė.

395 Kad istorinis Speusipas nebuvo *dyscherês* (nemalonus), bet, priešingai, malonaus ir veikiau žaismingo būdo, primena A. Dièsas (1941), p. lx–lxi. Dièsas remiasi Plutarcho „Diono" (17) liudijimu, tačiau Diogenas Laertijas (IV, 1, 9) Speusipą vadina „irzliu". Dièso manymu (p. lxi *sq*), dialogo žodžiai apie antihedonistų *dyschereia* labiau atitinka kito akademiko ir hedonizmo kritiko – Ksenokrato portretą.

396 „Metafizika" 1086 a2–5, 1090 a7–10, 1091 a33–b1, 1091 b22–5.

Schofieldas spėja, kad šis žodis Aristotelio yra pasiskolintas iš paties Speusipo žodyno: „Metafizikos" M ir N knygose Aristotelis jį vartoja visų pirma apibūdindamas Speusipo laikyseną, bet taip pat (kitus penkis kartus) Speusipo pamėgtą žodį čia pasitelkia kaip jam pačiam būdingos *aporia* sąvokos sinonimą[397].

Taigi Platonas Sokrato lūpomis nenori sutikti su (veikiausiai) Speusipu ir jo sekėjais – gėris neturi būti siejamas vien su „kančios atsikratymo" (ramybės) būsena. Mat, kaip toliau aiškins tas pats Sokratas, esama ir *gerų*, tai yra tikrųjų ir *grynų* malonumų[398]. Pats Sokratas nėra radikalus Filebo (tai yra malonumų gynėjų) priešas, jo tikslas – išskirti tikrą ir gryną jų dievinamo malonumo dalį. „Filebo priešai" (visų „dinaminių" malonumų neigėjai) nurodo pasekti vertą pėdsaką, kadangi pagrįstai nujaučia, kad daugumoje Filebo šlovinamų malonumų esama nemenko netikrumo. Sokratas imasi aptarti, kur ir kodėl tas netikrumas slypi, – tai visiškai atitinka jo nuo 36 c pasirinktą tyrimo kryptį.

Pradėdamas aiškintis, iš kur kyla perdėta „išrankuolių" neapykanta malonumams, Sokratas daro prielaidą, kad taip atsitinka todėl, kad vertindami malonumą jie žvelgia į pačius *didžiausius* ir *smarkiausius* malonumus, o tokie, kaip netrunka sutikti pašnekovai, „gimsta prastõs (ἔν τινι πονηρίᾳ), o ne doros (ἀλλ' οὐκ ἐν ἀρετῇ) būklės sieloje ir kūne" (45 e5–7). Mat malonumas būna juo smarkesnis, juo didesnis yra tenkinamas poreikis, o juk ligoniai trokšta, šąla ir kitaip kenčia labiau už sveikuosius, tad ir jų pasitenkinimo malonumai turėtų būti didesni (45 b3–11). Taip pat ir sielos malonumai:

---

397 Schofield (1971), p. 12–15.

398 Kitaip tariant, skirtis tarp „gera" ir „bloga" eina ne tarp „malonumo" ir „ramybės"; patys malonumai gali būti arba blogi (taip pat dėl jų klaidingumo ir netikrumo), arba geri, t. y. – gryni ir tikri.

didesni ir smarkesni būna ne santūrių žmonių, bet saiko nepaisančių (ἐν ὕβρει) pasileidėlių malonumai (45 d2–e4). Štai kodėl „išrankuoliai“ taip nemėgsta malonumų. Svarstydamas tokio jų požiūrio ištakas Sokratas spėja, kad „išrankieji“ (galbūt vien intuityviai) remiasi bendresne prielaida („pradėdami iš toliau“), esą, „norint pamatyti kokio nors pavidalo prigimtį“, reikia žiūrėti į tuos dalykus, kurie tam tikrą savybę turi *didžiausiu* mastu. Antai, kietumo pavidalą geriau suvoktume žiūrėdami į pačius kiečiausius daiktus, o ne į tuos, kurių kietumas yra mažesnis (44 d8–e6). Taip pat, norėdami „pamatyti, kokią prigimtį turi malonumo giminė, turėtume žiūrėti ne į smulkesnius malonumus, bet į tuos, kurie vadinami kraštutiniais ir stipriausiais (τὰς ἀκροτάτας καὶ σφοδροτάτας)“ (44 e7–45 a2).

Protarchas nė neabejoja, jog „kiekvienas pritartų“ Sokrato taip nusakytai prielaidai (45 a3). O pats Sokratas? Ar jis taip pat sutiktų, kad, remiantis jo suformuluota bendresne pavidalo (εἶδος) vertinimo taisykle, malonumo prigimtį dera vertinti žvelgiant į pačius smarkiausius malonumus? Gali pasirodyti, kad taip[399]. Juk tai reikštų, kad siūloma žiūrėti į tuos malonumus, kurie labiausiai atitinka anksčiau aptartą *beribę* malonumo ir kančios poros prigimtį. Išties, Sokratas

399 H.-G. Gadamerio manymu (1931, p. 146), Sokratas čia pritaria „metodiškai teisingam“ antihedonistų principui, esą „tiriant kiekvienos esybės prigimtį dera imti ne labiausiai paplitusius vidutinius atvejus, bet pačius stipriausius. Apie tai, kas yra dalyko prigimtis, daugiau pasako ne tai, koks jis dažniausiai pasitaiko, bet tai, kuo būti jam leidžia kraštutiniausios jos galimybės ir koks jis tuomet būna. [...] Todėl nagrinėdamas, kas iš tiesų yra malonumas, Sokratas nori imti ne įprasčiausius vidutinius, bet stipriausius (smarkiausius) malonumus.“ Toks aiškinimas tinka tik kaip Sokrato glausčiau nusakytos „Filebo priešų“ pozicijos eksplikacija, tačiau neatitinka paties Sokrato čia pasirinktos tyrimo perspektyvos.

pabrėžia, kad, siekdamas išsiaiškinti, kaip malonumo prigimtį suvokia (45 c7: τίνα λέγουσιν) „Filebo priešai", jis dabar kalba apie „smarkiai" ir „labiau" (45 d3–4: τῷ σφόδρα δὲ καὶ τῷ μᾶλλον) išsiskiriančius malonumus, o būtent gebėjimas prisiimti šiuos apibūdinimus ankstesniame svarstyme buvo pripažintas skiriamuoju „beribiškumo" giminės bruožu[400]. Kitaip tariant, smarkiausių ir didžiausių malonumų prigimtis išties geriausiai atitinka jų, tai yra beribiškumo giminės, prigimtį[401].

Ar tai reiškia, kad, Sokrato nuomone, „Filebo priešai" neklysta, tokiu būdu darydami savo išvadas apie malonumų prigimtį? Dėl *filebininkų* garbinamų malonumų prigimties jie galbūt ir neklysta. Todėl Sokratas ir nutarė pasekti jų nurodytu keliu. Tačiau pats jis netrukus (52 d6–53 c3) kalbės apie kitokią *tikrosios* pavidalų prigimties vertinimo metodiką[402]: norint išvysti tikrą kokio nors dalyko, taip pat ir malonumo pavidalą, dera žvelgti ne į didžiausias ir smarkiausias (tačiau ne grynas), bet į gryniausias jo išraiškas: „Kiekvienas malonumas, tegu ir mažas bei retas, kuris yra grynas ir neturi kančios, bus malonesnis, tikresnis ir gražesnis už bet kurį didelį ir dažną malonumą" (53 b10–c2). Taigi, „Filebo priešai" apie malonumo prigimtį sprendžia žiūrėdami į *beribę* jo giminės prigimtį, tačiau beribėje, galima sakyti, pirmykštėje savo giminės būsenoje malonumas yra neišvengiamai sumišęs su kitu savo beribiškumo poliu – kančia. Tad juo smarkesnis ir nesaikingesnis yra hedonistų dievinamas malonumas, juo labiau jis tolsta nuo paties malonumo grynumo, vis labiau sumišdamas su hedonistams nemiela kančios patirtimi. O tikrąją, tai yra grynojo malonumo,

---

400 24 c–25 a.

401 Plg. Delcomminette (2006), p. 432.

402 Tai tinkamai pabrėžia S. Delcomminette'as (2006), p. 430–431.

prigimtį atitinka iš beribiškumo būsenos pasitelkus matą ir ribą kiek įmanoma ištraukti („distiliuoti") malonumai. Būtent tokių grynųjų malonumų ekstraktą pašnekovai galės dėti į gero gyvenimo mišinį.

Galima prisiminti ir tai, kad pradėdamas išsamesnį malonumo nagrinėjimą Sokratas ragino Protarchą sutikti, jog malonumas ir kančia (prieš tai buvo sutarta, kad juodu priklauso „beribiškumo" giminei) atsiranda „mišriojoje", tai yra iš beribiškumo ir ribos gimstančioje, giminėje (31 b2–d1). Beribis malonumas ir kančia apčiuopiamesni tėra tam tikrame patvaresniame darinyje, kur juodu pasireiškia kartu su nukrypimo nuo darnos (kančia) ir sugrįžimo prie jos (malonumas) judesiais. Juo smarkiau nukrypstama nuo darnos, juo labiau grimztama į nebepamąstomą beribį kančios ir malonumo amorfiškumą (bepavidališkumą). O tikresnį ir grynesnį malonumo pavidalą išvystame ten, kur esama daugiau ribos (santūrumo) ir mažiau smarkumo (nesaikingų nukrypimų nuo darnos vidurio)[403]. „Malonumo" ir „kančios" poros beribiškumą lemia būtent tai, kad, nesant darnos mato, neįmanoma nubrėžti ribos tarp beribiškumą apibūdinančių „labiau" ir „mažiau"[404]. „Malonesnis" arba „karštesnis" dalykas, priklausomai nuo perspektyvos, gali būti ir „mažiau", ir „labiau" malonus arba karštas. Taigi Sokratas „Filebo priešų" laikyseną supranta ir pateisina ne kaip nuosekliai teisingą malonumo prigimties tyrimo metodą, bet kaip pagrįstą (pranašišką) nuojautą: jie ne be reikalo nemėgsta smarkiųjų malonumų ir abejoja tokių malonumų tikroviškumu.

Sokrato akistata su Filebo priešų požiūriu žymi lemiamą visos jo analizės žingsnį: pasigilinęs į „priekabuolių"

---

403 Sokratas neaiškina, kaip derėtų vertinti tikrosios kančios prigimtį ir ar „grynosios" kančios atveju taip pat tiktų „ribos" matas.
404 Plg. 24 a6 *sqq*.

nepasitenkinimo priežastis, jis ketina iškelti savo tikrųjų, tai yra grynųjų, malonumų sampratą.

45 e9–50 d6
Su kančia sumišusių malonumų netikrumas

45 e9–46 b7
Mišriųjų malonumų pavyzdys

Sokratas pasiūlo išsirinkti ir aptarti kai kuriuos būdingus „didžiausių" malonumų pavyzdžius. Jo pavyzdys – niežų ir panašių ligų gydymas trynimais pasirinktas taip, kad dar sykį leidžia suprasti, iš kur kyla „išrankuolių" neapykanta visai malonumų padermei. Pasiūlydamas jį svarstymui Sokratas sutinka, kad kalbama apie „atgrasius" (τῶν ἀσχημόνων, „negražius", „nepatrauklius") dalykus. Tad jis, regis, išties yra nusiteikęs sekti malonumo priešų nepasitenkinimo pėdomis. Kita vertus, Protarchas pasirodo labai nuovokus; paklaustas, kas – malonumas ar kančia tokiais atvejais patiriama, atsako, jog tai esanti kažin kokia *mišri* blogybė[405]. Būtent tai – su kančia *sumišusių* malonumų netikrumą ir negrynumą – Sokratas dabar ketina svarstyti.

46 b8–c4
Malonumo ir kančios mišinio rūšys

Šį kartą Sokratas aiškiai išskiria svarstysimų „mišinių" rūšis, kaip to ir reikalautų dieviškasis dialektikos mokslas: (1) vieni kančių ir malonumų mišiniai yra susiję su kūnu ir būna kūne, kiti (2) priklauso pačiai sielai ir yra sieloje, dar (3) kiti yra sielos ir kūno kančios ir malonumo mišinio atvejai. Šie, tęsia

---

405 Taip pat plg. 46 b5–7: „Pr. ‚Vadinasi, reikia imtis šiems giminingų malonumų?' S. ‚Turi omenyje tokius, kurie dalyvauja mišinyje?' Pr. ‚Žinoma'."

Sokratas, „kartu paėmus, kartais vadinami malonumais, o kitąsyk – kančiomis“. Formaliai gramatiškai pastarieji Sokrato teiginio žodžiai siejami tik su paskutine kančios ir malonumo mišinio rūšimi (kuomet sumyšta kūno ir sielos potyriai), tačiau Sokratas juos veikiausiai taiko ir kitų dviejų rūšių mišiniams – kad ir kokia būtų kančių ir malonumų mišinio rūšis, mišinio visuma gauna arba malonumo, arba kančios vardą. Galima spėti, kad mišraus potyrio vardo pasirinkimą lemia kančių ir malonumų santykis. Netrukus Sokratas išskiria tokius atvejus, kai kančių ir malonumų būna po lygiai, ir tokius, kai vyrauja vienas katras mišinio pradas (46 d4 *sqq*, 47 a3 *sqq*). Vadinasi, pritaikius visas Sokrato nurodytas definicijas, galima būtų išskirti devynias kančios ir malonumo mišinio rūšis.

Sokratas kalba apie „kūnuose“ ir „sieloje“ esančius mišinius, tačiau dera nepamiršti, kad „kūnuose esančiais“ Sokratas vadina tokius potyrius, kurie iškyla kūne, tačiau gyvo organizmo patirtimi tampa tik tuomet, kai pasiekia sielą (33 d *sqq*). „Sieloje esantys“ potyriai sieloje iškyla nepriklausomai nuo kūno tuo pačiu metu išgyvenamos būsenos ir gali būti jai priešingi (plg. 34 c6 *sqq*, 47 c3–d4).

46 c5–47 c3
Mišriosios kūno būsenos

Greitai suvokęs, kad Sokratas dabar kalba apie patirčių *mišinį* (46 a12–13), Protarchas, regis, nesupranta jo (dialektiškai) nubrėžtos tokių mišinių klasifikacijos ir prašo paaiškinti: „Kaip tai?“ (45 a6). Klausimą taip pat galėjo sukelti Sokrato žodžiai apie mišiniui taikomą (malonumo arba kančios) vardą. Išties, tęsdamas savo aiškinimus Sokratas nepamiršta išskirti vienodo dalyvavimo ir vieno arba kito prado dominavimo atvejų (46 d4–5, 46 d7 *sqq*, 47 a3 *sqq*). Sokratas vėl pradeda nuo pavyzdžio. Netrukus jis patikslina (47 c1–3), kad, kaip ir prieš tai kalbant apie niežus, omenyje turimi akivaizdžiausi, pasiekiamiausi

ir didžiausi (45 a4) – mišrieji *kūno* išgyvenimai; skausminga darnos irimo patirtis čia iškyla šalia malonaus atsigavimo.

Kartu vykstančių atsigavimo ir nykimo procesų mišinio galimybę iliustruoja šąlančio organizmo šilimo ir kaistančiojo atsivėsinimo situacijos. Tokiais atvejais šalčio arba kaitros sukelta organizmo kančia ne tik palydi atšilimo arba atsivėsinimo malonumą, bet yra būtina ir neatskiriama tokio malonumo dalis. Tad kančia ir malonumas čia ne tik iškyla vienas greta kito, bet sudaro tam tikrą jų subjekto patirčių vienovę[406]. Atšilimo ir atsivėsinimo patirties pavyzdžiai, regis, neturi jokių etinių konotacijų[407], tačiau tai, kad, apibūdindamas tokių patirčių subjekto būseną, Sokratas prisimena poetės Sapfo žodžius apie „saldumu atmieštą kartumą"[408], rodo, kad jis jau galvoja apie akivaizdžiausius ir didžiausius – Filebo deivės Afroditės globojamus malonumus (plg. 47 a3 *sqq*)[409]. Sokratas pabrėžia, kad „saldžiakarčiai" malonumo ir kančios mišiniai sukelia žiaurią įtampą, kuomet „siekiama vieną išlaikyti, o kito atsikratyti".

Vėlesnis mišriųjų *kūno* malonumų aptarimas rodo, kad Sokratas visų malonumo ir kančios mišinių atsiradimą aiškina tuo, kad kūno paviršiaus patirtis čia skiriasi nuo kūno vidaus potyrių[410]. Išsamiausiai tokį kontrastinių patirčių sumišimą jis nusako sunkiai įveikiamų niežų gydymo pavyzdžiu (46 d9–47 a1). Pasak Sokrato, tokiais atvejais dažniau

---

406 Plg. Delcomminette (2006), p. 434–435.

407 Kitaip būtų su valgymo ir gėrimo malonumais, kuriais remiamasi „Gorgijuje" 496 c–e.

408 49 c9. Plg. Sapfo, fr. 130, 2 Lobel, Page.

409 O šie Platono dialoguose tikrai nėra etiškai neutralūs.

410 Apibendrindamas mišriesiems kūno malonumams skirtus aiškinimus Sokratas patikslina, kad iki šiol yra kalbėjęs apie malonumus, „kylančius į viena sumyštant paties kūno paviršiaus ir vidaus potyriams" (47 c1–3).

viršų ima skausmas. Nors Sokratas čia nešykšti detalių, suprasti jo aiškinimus nėra lengva – tekstas šioje vietoje veikiausiai sugadintas ir leidėjų įvairiai taisomas, o Platono laikų medicinos praktika ir teorija šiandien atrodo pernelyg egzotiška, kad galėtume šiuos aiškinimus laikyti akivaizdžiu kontrastinių kūno paviršiaus ir vidaus patirčių pavyzdžiu[411]. Regis, norima pasakyti, kad, siekiant įveikti vidinį skausmo židinį, odos paviršiui taikoma radikali karščio („ugnies") ir (arba) šalčio terapija. Ir viena, ir kita procedūra pažeidžia natūralią paviršiaus darną – viena jėga jį išskiria, kita – sujungia. Taip veikiamas kūno paviršius patiria skausmą, dėl kurio vidaus būsena ne vien palengvėja, bet gali virsti „nenusakomu" malonumu[412]. Kitais atvejais gali nusverti ne (patiriamo palengvėjimo) malonumo, bet skausmo patirtis. Kad ir kaip būtų, kūno paviršius tuomet tegali būti skausmo šaltiniu, o didesnis arba mažesnis malonumas iškyla slopinant viduje glūdintį skausmą[413]. Kaip ir minėtu atšilimo ir atsivėsinimo atveju, malonumas čia iškyla ne vien *greta* skausmo, bet tik šiam esant tegali būti patiriamas: šilti yra malonu tol, kol tebeveikia šaltis, o skausmo mažinimas malonumu virsti gali tik tuomet, kai yra ką mažinti.

---

411 Išsamiau 46 d9–47 a1 tekstas aptariamas „Paaiškinimuose". Rūpestingiausiai šią vietą nagrinėja S. Delcomminette'as (2006, p. 435–437).

412 Tokį teiginį išties nelengva suprasti. Ar taip nutinka dėl to, kad, šalia padėjus paviršiaus skausmą, vidinė patirtis *nebeatrodo* tokia skausminga, kokia buvo? Taip mano S. Delcomminette'as (2006, p. 437). Bet kaip pavyksta suteikti „nenusakomus / ‚neįmanomus' malonumus" (ἀμηχάνους ἡδονάς)? Delcomminette'as verčia *insensés* – „beprotiškus" ar „nepaaiškinamus".

413 Plg. Delcomminette (2006, p. 436, n. 16 *ad finem*). Dauguma vertėjų klaidingai mano, kad 46 e3 žodžiai nusako paviršiaus ir vidaus potyrių (jų patiriamo skausmo arba malonumo) santykio kaitą. S. Delcomminette'as (*loc. cit.*) pasiūlo tinkamą šio teksto skyrybą.

Kitais atvejais, pasak Sokrato, viršų ima malonumo patirtis. Įtampa tarp skausmingo „niežėjimo" ir jo malšinimo išlieka, tačiau malonumo į mišinį „įliejama" gerokai daugiau, tad šią būseną patiriantis subjektas jaučiasi apimtas *beprotiško* malonumo. „Filebo" aiškintojai neabejoja, kad Sokratas turi omenyje erotinių santykių patirtį – būtent ją aliuzyviai ir šaržuotai[414] nusako žodžiai apie *beribio* malonumo keliamą riksmą ir spalvų, judesių bei raiškų įvairovę. Filebo dievinami Afroditės džiaugsmai tėra viena iš liguisto organizmo susierzinimo (vidinio niežėjimo) formų. Ginčui su radikaliais hedonistais svarbu tai, kad tokios patirties atveju malonumo „netikrumas" nėra vien objektyviai išorės vertintojo nurodomas dalykas, bet vidinis hedonistinės laimės dėmuo. Mat be erzinančio kančios kutulio nebūtų ir beprotiškos laimės. Toks teiginys taiko į pačią hedonizmo „širdį": anot Sokrato analizės, išgyvendami aukščiausios savo laimės akimirką hedonistai patiria tai, ko labiausiai nekenčia ir vengia, – skausmą ir kančią[415].

47 c3–d4

Kūno ir sielos potyrių mišinys

Aptaręs vieną mišriųjų malonumų rūšį, kuriai, anot jo, priklauso ir žmonių daugumos didžiausiais laikomi Afroditės malonumai, Sokratas nurodo antrą – kūno *ir* sielos priešingų potyrių mišinio atvejį. Pasirodo, kad anksčiau (32 b–d, 33 c–36 c) apie ją jau nemažai kalbėta, tačiau tik dabar Sokratas paaiškina, kad tai esanti *mišriųjų* malonumų patirtis. Mat, vos ėmęs išsamiau nagrinėti malonumo prigimtį, Sokratas pasirūpino išskirti *sielos* laukimo būsenas aiškindamas, kad viltingas laukimas teikia džiaugsmą, o baimingas – kančią.

---

414 D. Frede (1997, p. 278) kalba apie „humoristinę Afroditės džiaugsmų karikatūrą".

415 Tai nuosekliai pabrėžia S. Delcomminette'as (2006), p. 438 *sq*.

Kai kūnas *kenčia* tuštėdamas, ankstesnę pilnatvę menanti siela vėl trokšta ją patirti ir, jei gali to tikėtis, jau patiria *malonumą*. Anot Sokrato, trokšti (alkti ir pan.) galinti tik siela, kadangi trokštama esamai kūno būsenai *priešingos* patirties. Tai, kad dabar kalbėdamas apie netikruosius mišriuosius malonumus Sokratas primena ankstesnius išsamius savo aiškinimus, rodo, kad būtent toks buvo strateginis anų aiškinimų tikslas – tinkamai parengti daugumos malonumų mišrumo ir netikrumo įrodymą. Ko gero, taip ir dera suprasti ankstesnį dialogo protagonisto teiginį, esą sielos potyrių išskyrimas turėtų leisti aiškiausiai išvysti ir įvertinti malonumo giminės gerumą (32 c6–d6). Įsidėmėtina ir tai, kad, aptaręs sielos potyrius, kurie yra priešingi kūno patirčiai, Sokratas paragino Protarchą šiuo aptarimu pasinaudoti atsakant į klausimą dėl kančių ir malonumų *tikrumo*: „Šį nagrinėjimą dabar panaudokime štai kokiam reikalui. [...] Ar tokias kančias ir malonumus vadinsime teisingais, ar klaidingais? O gal kai kuriuos – teisingais, o kitus – ne?“ (36 c3–7). Tai leidžia spėti, kad jau tuomet Sokratas turėjo prieš akis dabar išskiriamą mišriųjų malonumų rūšį ir tokių malonumų netikrumą. Tačiau prieš tai jis dar turėjo įrodyti Protarchui, kad malonumai apskritai gali būti klaidingi (arba netikri), o juslinio suvokimo mechanizmo analize paremtas jo įrodymas suteikė progą pirma aptarti kitus netikrųjų malonumų pavidalus.

Kita vertus, tiek su malonumą keliančio vaizdinio (38 a–41 a), tiek su „perspektyvos“ klaidingumu (41 a–42 a) susiję „netikri“ malonumai taip pat gali būti laikomi Sokrato dabar svarstomų mišriųjų malonumų atmaina. Mat ir čia sielos malonumas patiriamas kartu su kūno kančia: pirmuoju atveju malonumą teikiantis vaizdinys sielai rodo tai, ko trūksta dabartinėje, vienaip ar kitaip nemalonioje kūno būsenoje, antruoju – esama kūno kančia verčia sielą perdėti laukiamo malonumo dydį. Pats Sokratas minėtų malonumų netikrumą (klaidingumą)

aiškino kitaip, netaikydamas jiems mišrumo (negrynumo) sampratos. Vaizdinio klaidingumas buvo siejamas su klaidingu jo turiniu, o iš esamos kančios perspektyvos perdedamame malonume buvo išskiriamos objektyvioji ir klaidingoji jo dalys. Tiek vienu, tiek kitu atveju įvertinti malonumo klaidingumą galėjo tik teisingą matą turintis išorės vertintojas, bet ne pats malonios patirties subjektas. Dabartinė Sokrato analizė į mišriųjų (su kūno kančia sumišusių) malonumų netikrumą verčia žvelgti iš *vidinės* paties jų subjekto perspektyvos[416]. Net ir nesant jokio išorinio vertintojo, akivaizdu, kad kančia sudaro neatskiriamą ir būtiną tokios patirties dalį – be esamos kūno kančios nebūtų ir laukimo malonumo.

Anksčiau išskirdamas sielos laukimo būsenas Sokratas pabrėžė, kad tokie atvejai esantys ypač parankūs malonumo vertinimui, kadangi malonumas ir kančia čia, regis, iškyla *nesumišę* vienas su kitu (32 c6 *sqq*). Gali pasirodyti, kad toks teiginys prieštarauja dabartinei Sokrato analizei, tačiau reikia suprasti, kad, anuomet skyręs, viena vertus, sielos, kita vertus, kūno būsenas, Sokratas dabar gali akivaizdžiau nurodyti vieno patiriamos kančios ir kito (laukiamo) malonumo *susiliejimo* reiškinį.

47 d5–50 d6
Mišrieji sielos potyriai

Pačioje sieloje esančių malonumo ir kančios mišinio aptarimas yra išsamiausia ir originaliausia „negrynųjų“ malonumų analizės dalis. Jos imdamasis Sokratas klausia, ar Protarchas nelaiko „pykčio, baimės, ilgesio, raudų, meilės, troškimo, pavydo ir visų kitų tokių dalykų tam tikromis pačios sielos kančiomis“ (47 e1–3). Pašnekovas sutinka, todėl Sokratui netenka aiškintis, ar minėti potyriai išties tėra vien *sielos* kančios. Netenka jam parūpinti ir, regis, dar svarbesnio įrodymo – kad

416 Žr. S. Delcomminette'as (2006), p. 439 *sq*.

tokiose kančiose gausu ir tam tikrų nenusakomų (ar nepaaiškinamų, ἀμηχάνων) *malonumų*. Sokratui pakanka pacituoti „Iliados" eilutes apie rūstybės saldumą ir priminti apie raudų ir ilgesio malonumą. Asmeninė psichologinė patirtis ir tam tikros kultūrinės nuostatos lemia, kad Protarchas su juo sutinka nė kiek nedvejodamas: „Būtent taip visa tai ir būna. Kitaip negalėtų" (48 a3–4). Tą patį, pašnekovų sutarimu, liudija ir jiems puikiai pažįstama (ir „Valstybės" x knygoje Sokrato svarstyta) tragedijų žiūrovų patirtis (48 a5–7).

Įsidėmėtina, kad, vos prabilęs apie mišriuosius sielos potyrius, Sokratas atsigręžia į *poezijoje* aprašytas arba jos keliamas būsenas. Pacitavęs „Iliados" XVIII, 108 *sq* eilutes, primena ir tragedijų žiūrovų jausmus, o, sulaukęs pašnekovo pritarimo, imasi gerokai sunkesnio *komedijos* atvejo: „O mūsų sielos būsena stebint komedijas? Žinai, jog ir čia esama kančios ir malonumo mišinio?" (48 a8–9). Galima manyti, kad, vos pradėjęs svarstyti trečią mišriųjų malonumų rūšį, Sokratas iš karto omenyje turi komedijos atvejį; būtent tai lemia kitų *poetinių* pavyzdžių pasirinkimą[417]. „Pasaldintų kančių" pavyzdį Sokratas pateikia tik įžangai. Iš tiesų, kaip ir anksčiau, kur kas labiau nei kančios grynumas jam rūpi malonumo prigimtis. Komedijos vaidinimų žiūrovų patiriamas malonumas jo analizei parankus gali būti todėl, kad tokia patirtis daugumos Platono amžininkų (tai rodo ir Protarcho reakcija, 48 a8–10, 49 c6–7) laikyta *grynu* malonumu, be to, visai „nekaltu", tai yra nesiejamu su moralinio vertinimo klausimais.

---

417 Anot S. Bernadete'o (1993, p. 200), „Sokratas, regis, nori pasakyti, jog poetai yra visuomeniniai mūsų sielų raštininkai ir menininkai [plg. 39 a–c] ir kad jų vaizdiniai tokie įtaigūs yra būtent todėl, kad jie yra anapus tiesos ir netikrumo verifikavimo ribos. Be poetinio vaizdinio pyktis nebeatrodytų toks saldus, o vaizdinyje jis yra gerokai saldesnis nei tikrovėje jo keliamas siaubas."

Moralinis komedijų keliamo malonumo vertinimas lieka Sokrato aiškinimų paraštėje, nors norintieji jo imtis tam rastų pakankamai nuorodų (plg. 49 d1–8). O štai kančios buvimą šiame malonume Sokratas nusiteikęs įrodyti labai ryžtingai. Jis pripažįsta, kad imasi itin neaiškaus malonumo mišrumo reiškinio, todėl tikisi, kad parodęs, jog ir čia esama kančios, kitų, paprastesnių atvejų galės nenagrinėti[418].

Sokrato analizė yra ganėtinai originali[419] – toli gražu ne visi teksto aiškintojai perprato jos pagrindą sudarančią „komiškojo pavydo"[420] sampratą. Sokratas pradeda teiginiais, *in nuce* nusakančiais komedijos sukeliamos būsenos mišrumą:

---

418 Tiesą sakant, komedijų keliamas malonumas yra vienintelis Sokrato minimas (kančios) priemaišų turinčio *malonumo* atvejis. Kiti jo minimi potyriai, pašnekovų sutarimu, yra malonumo priemaišų turinčios *kančios*. Ar tai reiškia, kad, dialogo autoriaus nuomone, kančios priemaišų turintis sielos malonumas yra retesnis dalykas nei malonumo turinčios kančios? O gal taip norima dar labiau pabrėžti komedijos potyrio unikalumą?

419 S. Delcomminette'as (2006, p. 447, n. 32) atkreipia dėmesį į tai, kad Ksenofonto „Atsiminimuose apie Sokratą" (III, 9, 6–8) Sokratas dėsto „Filebo" analizę primenančias „beprotybės" (μανία) ir „pavydo" sampratas, „beprotybę" siedamas su „savęs nežinojimu", o pavydą apibrėždamas kaip draugų gerovės keliamą kančią. Vis dėlto Ksenofonto Sokratas nesako, kad pavyduoliai džiaugtųsi draugų nelaimėmis: jie tik pavydžiai liūdi dėl draugų sėkmės, bet ištiktiems nelaimės draugams skuba padėti (III, 9, 8). Be to, Ksenofonto veikale „beprotybė" ir „pavydas" aptariami vienas paskui kitą, tačiau (kitaip nei „Filebe") nenurodant jokio jų tarpusavio ryšio. Ksenofonto Sokratas neužsimena ir apie šių jausmų vaidmenį komedijos žanro srityje. Kita vertus, „Atsiminimų" Sokrato aiškinimai parodo, kad jis puikiai supranta, kad dauguma žmonių toli gražu nepritartų jo įsitikinimui, esą „savęs nepažįstantis" žmogus atsiduria ties beprotybės riba.

420 Plg. 49 a8, kur kalbama apie „žaidybinį pavydą" (τὸν παιδικὸν φθόνον).

„pavydas" yra tam tikra kančia (47 e1–3), tačiau pavyduoliui teikia džiaugsmą aplinkinių žmonių nelaimės (48 b8–12). Sokratas dar turės paaiškinti, *kokios* nelaimės (arba „blogybės", κακά) tinka būti vaizduojamos komedijose ir kas yra žiūrovų džiaugsmui jas patiriantys *aplinkiniai*, tačiau jau dabar galima suprasti, apie kokios kančios priemaišą ir kokiame malonume jis ketina kalbėti. Aišku ir tai, kad, jo manymu, pagrindinis komedijos žanro variklis yra pavydas.

Sokratas nesiima skirti „blogybių" rūšių[421], bet kitu, jam patogesniu keliu veda pašnekovą prie savo komiškojo pavydo sampratos. Pasak Sokrato, viena neabejotina blogybė yra beprotybė ir kvailybė (ἄνοια), kurią jis apibūdina kaip būseną (πάθος), priešingą garsiajam Delfų šventovės priesakui „Pažink save"[422]. „Nepažinti savęs", – tai yra klysti dėl savo tikrosios vertės, – žmogus gali trejopai: *pervertindamas* arba turimo turto dydį, arba savo kūno grožį, arba, dažniausiai, savo sielos turimą dorybę ir išmintį (48 c–49 a). Akivaizdu, kad savęs nepažįstantis žmogus savo turtus, grožį arba dorybę galėtų ir *menkinti*, tačiau čia, kaip ir kitur Platono dialoguose, Sokratą veikiau domina daugumos žmonių polinkis perdėti savo vertę, ypač savo išmintį[423]. Kalbėdamas apie tokias žmonių klaidas ir nelaimes dialogo protagonistas nuosekliai vartoja žodį δοξάζειν („turėti nuomonę", „manyti")[424]: nepažindami savęs žmonės *mano*, *tariasi* esantys turtingesni,

421 Tokiu atveju jis galėtų kalbėti apie žmogaus daiktams, kūnui ir sielai nutinkančias nelaimes (arba „blogybes"). Tokia trichotomija toliau iškyla skiriant „savęs nepažinimo" rūšis.

422 Tiek Platono dialogai, tiek Ksenofonto „Atsiminimai" (plg. ankstesnę n. 419) liudija, kad istorinis Sokratas, regis, išties labai gerbė šį priesaką ir juo grindė etinius ir egzistencinius savo vertinimus.

423 „Apologijos" Sokrato pripažinimu, būtent rodydamas menką jų *tariamos* išminties vertę jis labiausiai prieš save nuteikė Atėnų piliečius.

424 Taip pat plg. 49 a2 ir 49 d11: δοξοσοφία ir δοξοκαλία.

išvaizdesni arba išmintingesni nei išties esama. Tie iš jų, kurie, be klaidingos *nuomonės* apie save, turi ir galią, mums kelia priešiškumą ir baimę, o bejėgiai bepročiai – tik juoką (49 b–c). Tokie ir bus tinkamiausi komedijos žanro kūrinio veikėjai. Juoktis iš „priešų" (tokiais Sokratas vadina galingus ir grėsmingus neišmanėlius) nelaimių, pasak jo, nebūtų nei neteisinga, nei pavyduoliška, tačiau džiaugtis dėl „draugų", tai yra mums nekenksmingų ir nepavojingų žmonių, beprotybės, tad ir bėdos verčia vien pavydas (49 d–e)[425]. Pavydas, kaip jau sakyta, yra kančia, o juokas – malonumas, vadinasi, juokdamiesi iš komedijų personažų, kuomet komedijos autorius įtaigiai nuvainikuoja pasipūtėlių pretenzijas, malonumą maišome su kančia (49 e–50 a). *Quod erat demonstrandum.*

Anot Sokrato, pats pavydas yra malonumo priemaišų turinti kančia (47 e1–3). Kalbėdamas apie pavydo kančioje glūdintį malonumą jis, regis, turi omenyje pavydą palydintį arba, tiksliau, jo sukeliamą džiaugsmą dėl kitų žmonių nelaimių[426].

---

425 Plg. 50 a2 *sq* ir Ksenofonto „Atsiminimų apie Sokratą" aiškinimus, esą Sokratas manė, kad pavydas – tai tam tikra kančia, tačiau ne tokia, kuri kyla dėl draugų nelaimių arba dėl priešų sėkmių – „pavyduoliais jis vadino tik tuos žmones, kurie liūdi, kai draugams gerai sekasi" (III, 9, 8, 1–4). Toks „pavydo" apibrėžimas paaiškina, kodėl „Filebo" Sokratui rūpi išskirti atgrasius ir „priešiškus" ir, kita vertus, nepavojingus ir draugiškus neišmanėlius. Taip pat „pavydą" apibrėžia Platono Akademijoje surašyti „Apibrėžimai": „Pavydas yra kančia [liūdesys] dėl draugų turimų gėrybių, esamų arba būsimų."

426 Nors 50 a5 *sqq* žodžiai („malonumą maišydami su pavydu") verčia manyti, kad juoko malonumas yra vienas dalykas, o pavydo kančia – kas kita, ką tuomet turime manyti apie pačiame „pavyde" (o ne greta jo) esantį malonumą? Man regis, abiem atvejais omenyje turimas tas pats malonumo ir kančios mišinys, tačiau, norėdamas išskirti kančios elementą komedijos malonume, Sokratas turėjo apie jį kalbėti atskirai. Vis dėlto, kaip rodo ankstesni Sokrato aiškinimai, malšinamo pavydo malonumą patirti galime tik tuomet, kai nesame galutinai jo atsikratę.

Tų pačių ingredientų mišinį Sokratas įžvelgia komedijos žiūrovų jausenoje. Skirtumas tėra tas, kad komedijos keliamame jausme vyrauja malonumas, o pats pavydas būtų vien kančia, jei čia pat neturėtume guodžiančio kitiems žmonėms nutinkančių nelaimių vaizdo. Vargu tad, ar Sokrato „pavyde" įžvelgiamą kančios ir malonumo mišinį dera skirti nuo to mišinio, kurį patiria komedijų žiūrovai. Sylvainas Delcomminette'as[427], kurio manymu, būtina daryti tokią skirtį, aiškina, kad pavyde kančia sumyšta su (virtualaus) prisilietimo prie trokštamų gėrybių (tų pačių, kurių kitiems pavydime) malonumu. Savaime tokia analizė atrodo ganėtinai prasminga, tačiau šis „Filebo" tekstas jai, regis, neteikia jokios konkrečios medžiagos.

Sokratas ne viską paaiškina, bet veikiausiai turėtume suprasti, kad pavyduolis pavydi kitų žmonių (kad ir tariamai) turimų gėrybių – turtų, grožio, stiprybės, dorybės ir išminties. Pavydi, nes jaučia, kad pats tokio gėrio neturi arba stokoja. Šis žinojimas (arba pajauta) sukelia skausmingą būseną, o kai (komedijos autoriaus dėka) pasirodo, kad ir kiti neturi tų trokštamų gėrybių, jis gali atsipalaiduoti ir pasidžiaugti stokos malšinimo malonumu[428]. Tokį malonumą patiriame vien tuomet, kai jaučiame stoką ir pavydo kančią. Vadinasi, Sokrato manymu, išties išmintingas žmogus neturėtų jokio akstino teatre džiaugtis su kitais pavydžiai nusiteikusiais piliečiais[429]. Tikras išminčius (kaip ir dievai) jokio pavydo jausti negali, tad ir komedijos jam nėra juokingos. Kita vertus, pats jis tikrai gali kelti pavydą, o poetas, pritaikydamas Sokrato nusakytą pavydo malšinimo būdą, gali jį paversti puikiu

---

427 Delcomminette (2006), p. 442–443.

428 Plg. *ibid.*, p. 446 *sq.*

429 Išminties jis turėtų akivaizdžiai daugiau už kitus, o, kalbant apie kitus turtus, – aukso krūva nėra jo ateities svajonė (plg. 39 e–40 b).

pavyduolių juoko taikiniu. Šia proga sunku būtų neprisiminti paties istorinio Sokrato vaidmens Aristofano komedijoje „Debesys" ir šios jo veiklos inscenizacijos pasekmių[430]. „Apologijoje" Sokratas aiškina, kad grėsmingiausi jo priešai yra ne dabar ieškinį teismui pateikę Meletas ir Anitas, bet gerokai ankstesniais laikais tarp daugelio žmonių paskleidęs *pavydas* ir (su juo susijęs) šmeižtas[431], o didžiausi šių pražūtingų jausmų kurstytojai buvę komedijų kūrėjai[432]. Aristofano „Debesyse" Sokratas pavaizduotas kaip pseudoišminčius, netikros (ir pavojingos) išminties mokytojas[433]. Gintis Sokratas galėjo tik pašauktas į teismą, kur, anot „Apologijos", be kita ko, labai stengėsi parodyti neturįs jokios išminties, kurios kiti atėniečiai jam galėtų pavydėti – išmintingas jis esąs nebent tuo, kad, kitaip nei kiti, neklysta dėl savo žinojimo

---

430 Sokratą pašiepė ir kiti komedijų rašytojai, tačiau, regis, vien Aristofanas jį padarė pagrindiniu pjesės personažu. Platono „Sokrato apologijoje" Sokratas mini būtent Aristofano „Debesyse" vaizduojamą pseudoišminčių vardu Sokratas, turėjusį parodyti didelę moralinę jo skleidžiamo mokslo žalą.

431 „Apologija" 18 a-e (d2: φθόνῳ καὶ διαβολῇ), 28 a2-b2 (a7 *sq*: ἡ τῶν πολλῶν διαβολή τε καὶ φθόνος). Plg. „Eutifronas" 3 c-d.

432 „Apologija" 18 b4-d2.

433 Plg. L. Stausso svarstymus (*Socrates and Aristophanes*, New York, 1966, p. 5): „Draugo išmintis gali būti ne tokia didelė, kaip jam atrodo, todėl jis gali būti ganėtinai juokingas, bet jo išmintis gali būti pakankamai didelė, kad suteiktų progą pavydui. Ši mintis vargiai tinka komedijos apskritai analizei, bet ji turi prasmės kaip komedijos *par excellence*, tai yra ‚Debesų' paaiškinimas: toli gražu nebūdamas Sokrato priešas Aristofanas buvo jo draugas, bet šiek tiek pavydėjo jam išminties – net ir jauno Sokrato išminties. Kita vertus, taip pat būtų galima pasakyti, kad pirminis komedijų kūrėjo pavydo objektas buvo ne Sokrato išmintis, bet jo iškili panieka minios plojimams, nuo kurių neišvengiamai priklauso dramų kūrėjas, arba visiška Sokrato laisvė."

ribotumo. Platonas neabejotinai buvo nusiteikęs apmąstyti išminties, pavydo ir poetinio jų vaizdo santykius. Aptariamas „Filebo" svarstymas yra vienas iš tokių apmąstymų vaisių. Kita vertus, jis pasiūlė ir savo draminę išminties ir pavydo santykio versiją: filosofinėse Platono dramose Sokratas, viena vertus, nenori savo išmintimi sukelti pašnekovų pavydo, kita vertus, nepašiepdamas jų neišmanymo, išties nepavydžiai ja dalijasi.

„Apologijoje" iškeltas ir „Filebe" aptariamas komedijos ryšys su pavydu kelia dar vieną mintį: nors tekste nėra jokių aiškesnių nuorodų, galima spėti, kad, komedijų žiūrovų sukeliamus jausmus siedamas su „pavydu", Platonas sąmoningai apverčia tradicinį graikų įsitikinimą, esą *dievų* „pavydas" tampa *tragedijai* medžiagą teikiančių galingųjų veikėjų likimų priežastimi. Platono dialoguose ne sykį primenama, kad dievai *nėra* pavydūs[434]. O štai daugumos žmonių pavydas – yra tikrasis *komiškojo* žanro variklis[435].

Kalbant apie Sokrato išskiriamus mišriuosius pačios sielos potyrius verta pažymėti, kad iki šiol jis svarstė vien apie tokias kančias ir malonumus, kurie yra susiję su kūno patirtimi[436]. Jo 31 d *sqq* išdėstyta kančios (kaip gyvo organizmo darnos irimo) ir malonumo (kaip tokios darnos atkūrimo) samprata galėtų būti pritaikyta ir sielos atvejui, tačiau Sokratas niekur nepaaiškina, kaip tai derėtų daryti. Antai, jei „pavydas" kelia kančią, ar verta, prisimenant Platono tridalės sielos sampratą, įsivaizduoti, kad tokios būsenos sieloje neproporcingai įsitempia ambicingasis „garbėtroškos"

---

434 „Faidras" 247 a7, „Timajas" 27 d7 *sqq*.

435 Pasak A. Wersinger (1999, p. 318), „esama tam tikro akibrokšto, kai Sokratas iškelia *komiškąjį* pavydo matmenį".

436 Galima manyti, kad išimtį sudaro tik 39 e–40 b aiškinimai apie dievų žmonėms siunčiamus būsimos laimės vaizdinius.

(ir „geidžiamasis"?) pradas, o komedijos reginys jį (juos) atpalaiduoja? Kad ir kaip būtų, ėmęs kalbėti apie pačios sielos kančias ir malonumus, Sokratas jau žengė svarbų žingsnį link tokių sielos patirčių kaip mokslai ir protingumas aptarimo.

50 e5–52 b9
Grynieji malonumai

Baigęs mišriųjų malonumų aptarimą, Sokratas imasi grynųjų: „Taigi, sekdami pačią prigimtį (κατὰ φύσιν), po mišriųjų malonumų iš eilės privalėtume (ὑπὸ δή τινος ἀνάγκης) imtis tų, kuriuose nesama mišinio" (50 e5–7). Šiais žodžiais siekiama pabrėžti, kad pasirinkta svarstymo tvarka nėra atsitiktinė, bet atitinka tiriamo dalyko prigimtį ir logikos dėsnius. Akivaizdu ir tai, kad Sokratas laikosi 44 d nusibrėžto plano: pasigilinus į malonumų neigėjų teiginius, paaiškinti, kokie malonumai jam pačiam atrodo tikri (ἀληθεῖς). *Expressis verbis* grynumo ir tikrumo (ἀλήθεια) santykį Sokratas svarstys kiek vėliau (52 d6 *sqq*), tačiau jau dabar galima matyti, kad malonumų grynumą (ne-mišrumą, τὰς ἀμείκτους) jis prilygina jų tikrumui.

Pasak Sokrato, Filebo priešų požiūris, esą malonumai tėra kančių nutraukimas (λυπῶν παῦλαν), jam padėjo parodyti du dalykus: (1) kad kai kurie malonumai tik „*atrodo* esantys (εἶναι δοκούσας), bet visai nėra [esantys] (οὔσας δ' οὐδαμῶς)", o (2) dar kiti „daro didelių ir gausių malonumų įspūdį (φαντασθείσας), tačiau yra sumišę tiek su kančiomis, tiek su atilsiu (ἀναπαύσεσιν) nuo kūną ir sielą trikdančių (ἀπορίας) didžiausių skausmų" (51 a5–9). Sokrato žodžiai gali nustebinti – mat Filebo priešų požiūrio analizė iki šiol buvo siejama vien su antrosios rūšies malonumais, o apie pirmuosius (klaidingus) jis kalbėjo anksčiau, dar neužsiminęs apie „tikrus Filebo priešus". Vadinasi, galima manyti, kad dabar jis nori tylomis paskutinės analizės išvadas (retrospektyviai)

pritaikyti ir ankstesniems savo aiškinimams apie malonumų klaidingumą. Regis, toks taikymas yra ganėtinai pagrįstas. Išties, tiek su trokštamomis, vadinasi, dabartyje *skausmingai* trūkstamomis gėrybėmis susiję (pirmoji klaidingų malonumų rūšis), tiek iš esamo skausmo perspektyvos pervertinami ateities malonumai (antroji klaidingų malonumų rūšis) yra neatskiriami nuo juos lydinčios kančios. Vis dėlto anksčiau Sokratas juos vertino kitaip, neversdamas abejoti pačios malonumo patirties autentiškumu: abiem minėtais atvejais malonumo klaidingumą nustatyti galėtų tik išorinis vertintojas, žinantis, koks patiriamo malonumo turinys (pirmoji rūšis) ir dydis (antroji rūšis) yra teisingas ir koks – klaidingas. O „mišriųjų" malonumų netikrumas yra vertinamas iš pačių patirties *subjektų* perspektyvos: patys malonumo gerbėjai turi pripažinti, kad besimėgaudami savo malonumais jie gauna visai ne tai, ko trokšta, kadangi jų malonumai yra beviltiškai suteršti kančios, ir juo smarkesni ir mielesni jie jiems atrodo – juo labiau[437]. Išorinio vertinimo išvados hedonistams galėtų nerūpėti, tačiau dėl teiginių apie *subjektyvios* jų patirties vertę jie tikrai turėtų sunerimti – pasirodo, jie patiria ne vien tai, ką mėgsta, bet ir tai, ko labiausiai nekenčia ir vengia.

Kalbėdamas apie grynuosius malonumus, Sokratas ir toliau laikosi tokios, vidinės patirties perspektyvos. Hedonistai turi sužinoti, kad gryną malonumą taip pat įmanoma patirti, bet tik pasirinkus tinkamą patirties objektą. Sokratas paaiškina, kas, jo manymu, kelia tokius (grynus, vadinasi, tikrus) malonumus: gražios spalvos, formos, dauguma kvapų, garsai

---

437 Tokią malonumų aptarimo perspektyvų skirtį Sokrato analizėje nuosekliai įžvelgia S. Delcomminette'as (2006), p. 356–361 *et sqq.* Anot šio autoriaus, ištiesų paveikti ir įtikinti hedonistus leidžia tik antroji – vidinės patirties perspektyva.

ir „visi dalykai, kurių stoka nejaučiama ir nesuteikia kančios, bet kurie sukelia juntamus ir malonius, kančių nesuterštus prisipildymus“ (51 b3–7). Graikiško sakinio struktūra yra tokia, kad žodžiai apie stokos ir kančios jausmo nesukeliančius, bet malonumo pripildančius dalykus galėtų nusakyti atskirą patirties objektų kategoriją, šalia anksčiau išvardintų „spalvų“, „formų“, „kvapų“ ir „garsų“. Vis dėlto labiau tikėtina, kad Sokratas taip apibūdina bendriausią visų grynojo malonumo patirties objektų savybę. Įsidėmėtina, kad „Timajuje“ 65 a–b nejuntamos stokos ir malonaus prisipildymo būsena siejama būtent su kvapų malonumais. Pasak šio dialogo protagonisto, malonūs kvapai aiškiai parodo, kad tos kūno dalys, kurios (dėl jas sudarančių dalelių savybių) nuo prigimtinės būsenos „tolsta ir tuštėja pamažu, o prisipildo iškart ir gausiai, tuštėjimui lieka nejautrios, tačiau prisipildymą pajunta, tad kančių mirtingajam sielos pradui nekelia, bet teikia didžiausius malonumus“ (65 a1–6)[438]. Šis aiškinimas parodo, kad, Platono akimis žiūrint, net ir laikantis minėtos malonumo kaip pakrikusios darnos atkūrimo sampratos, kančios elementas patirties subjekto gali likti nepajustas. Tad, „jei, žvelgiant iš išorės, visai grynas ir kančios neturintis malonumas atrodo neįmanomas, taip nebeatrodo, jei į jį žvelgiama iš vidinės patirties perspektyvos, tai yra kuomet paisoma subjektyvių jo iškilimo sąmonėje sąlygų“[439].

Protarchas nesupranta išvardytų pavyzdžių ir jų apibendrinimo prasmės. Sokratas sutinka, kad dalykas reikalauja

---

438 „Valstybėje“ 584 b Sokratas kvapų malonumus laiko ryškiausiu pavyzdžiu, paneigiančiu malonumo kaip kančios nutraukimo (παῦλαν λύπης) sampratą: pasak jo, tokie malonumai „staiga apima prieš tai nekentėjusį žmogų ir būna neįtikėtinai stiprūs, o nutrūkę nepalieka jokio skausmo“.

439 Delcomminette (2006), p. 454.

išsamesnių paaiškinimų, ir jų pateikia. Vis dėlto apie grynuosius malonumus jis kalba kur kas lakoniškiau nei prieš tai – apie klaidinguosius ir mišriuosius, tad nesunku suprasti, kodėl Protarchas prisipažįsta vargiai gebąs jį sekti (plg. 51 d4 *sq*). Sokratas pradeda nuo gražių formų (σχήματα), paaiškindamas, kad jis turi omenyje visai ne tą grožį, apie kurį veikiausiai pagalvotų dauguma žmonių – ne gyvų būtybių ir ne jų atvaizdų, bet grožį, kurį teikia „tam tikras tiesumas ir apskritumas, taip pat plokštumos ir kūnai, kurie iš jų atsiranda naudojant arba apręžtuvą, arba liniuotę ir kampainį“ (51 c1–5). Sokratas pabrėžia, kad tokios taisyklingos geometrinės figūros yra gražios savaime (*καθ' αὑτά*), o ne ko nors kito atžvilgiu (πρός τι). Žodžiai „patys savaime iš prigimties visada yra gražūs“ primena mąstomųjų pavidalų apibūdinimus kituose Platono dialoguose, tad galima manyti, kad dabar Sokrato minimos gražios figūros išsiskiria savo artumu tokiems mąstomiesiems pavyzdžiams[440]. Jei figūrų grožį vertintume atsižvelgdami į kitų tos pačios rūšies dalykų išvaizdą (kaip paprastai būna su gyvomis būtybėmis ir jų atvaizdais), tuomet malonumą patirtume kaip grožio stokos sukelto kentėjimo malšinimo vyksmą. Vadinasi, tai būtų toks pat mišrus malonumas, kokius Sokratas aptarė sekdamas Filebo priešų pėdsakais[441].

Sokratas nieko nepasako apie tai, kokią nejuntamą stoką malšina taisyklingų geometrinių figūrų grožis. Prisimenant „Timajo“ aiškinimus apie regimos dangaus darnos poveikį sielos darnai[442] galima spėti, kad ir dabar galėtų būti kalbama apie panašų, nejuntamai kiek pakrikusios sielos darnos

---

440 Plg. Hampton (1990), p. 71.

441 Kančios malšinimo grožio akivaizdoje patirtį nusako „Puotos“ Diotima (206 b–e) ir „Faidro“ Sokratas (251 a–252 a).

442 Plg. „Timajas“ 90 c–d.

stiprinimo ir tobulinimo malonumą. Kad ir kaip būtų, Sokratas aptariamų malonumų grynumą čia sieja ne su kokio nors nejuntamo trūkumo šalinimu, bet su tuo, kad jo minimi gražūs dalykai (figūros, spalvos ir garsai) gražūs yra ne santykinai, bet absoliučiai – savaime, visada ir iš prigimties (51 c6 *sq*, 51 d6–8). Veikiausiai turėtume suprasti, kad būtent toks taisyklingų, tinkamą matą turinčių figūrų, savaime gražių spalvų ir garsų grožio „absoliutumas" lemia, kad jų stebėjimas nenumato jokios grožio skalės, tad ir jokios (grožio ir bjaurumo poros) beribiškumo patirties, kuomet malonumas neišvengiamai būtų matuojamas kančios atžvilgiu. Kita vertus, elementariausios taisyklingos formos savyje turi ne vien tinkamą matą, bet ir tam tikrą paprasčiausią darną (συμμετρία)[443]. Šių savybių reikšmė labiausiai išryškėja dialogo pabaigoje aptariant gero gyvenimo mišinio vertybių hierarchiją.

Nors tiek „Timajuje", tiek „Valstybėje" kvapų malonumai minimi kaip akivaizdžiausias grynųjų malonumų pavyzdys, dabar Sokratas juos vadina „mažiau dieviškais" (51 e1)[444]. Galima suprasti, kad tokie malonumai, viena vertus, yra labiausiai pasiekiami daugumai žmonių, todėl ir tinka kaip populiarus grynųjų malonumų pavyzdys, kita vertus, yra susiję su „mažiau dieviška" uoslės jusle. Kitaip nei rega ir klausa, ši nepagauna formų grožio ir neveda prie dieviškųjų astronomijos ir muzikos mokslų atradimų[445].

---

443 Plg. Delcomminette (2006), p. 459–463.

444 C. Hampton (1990, p. 71) pastebi, kad, jei kvapų malonumai yra „mažiau dieviški", galima manyti, kad prieš tai minėtus malonumus dera laikyti tiesiog „dieviškais", o toks apibūdinimas Platono dialoguose visų pirma yra siejamas su mąstomybe – „dieviški" malonumai yra dėl jų artumo apibrėžtiems mąstomiesiems pavidalams.

445 Plg. „Valstybė" 529 c *sqq*, „Didysis Hipijas" 297 e–298 a, 299 a ir Delcomminette (2006), p. 457. „Timajo" protagonistas aiškina, kad kvapai nėra susiję su uostomo dalyko sandara (66 d3: συμμετρία).

Būtent mokslai sudaro paskutinę Sokrato išskiriamą grynųjų malonumų objektų rūšį. Pasak jo, su mokslais (μαθήματα) susijusius malonumus taip pat galima laikyti grynais, jei sutinkame, kad, viena vertus, nėra dėl mokslų alkio pačioje pradžioje kylančių skausmų, kita vertus, dėl užmaršties netekę įgytų mokslų žmonės dėl to taip pat nesikankina (52 a–b). Protarchas sutinka, kad skausmas netekus žinojimo gali kilti tik *apmąstant* patirtą trūkumą (ἔν τισι λογισμοῖς τοῦ παθήματος), bet pati savaime tokia netektis nėra skausminga. Sokratas daro išvadą, „kad tokie mokslų malonumai nėra sumišę su kančiomis ir kad jie – tikrai ne daugumai žmonių, bet labai nedidelei mažumai" (52 b). Tai, kad mokslo malonumai čia siejami su labai nedidele mažuma, rodo, kad Sokratas veikiausiai omenyje turi dialektiką ir kitus jai artimus (matematinius) mokslus. Mintis apie tokių mokslų malonumų iškilumą ir grynumą Platono dialogų skaitytojų neturėtų stebinti. „Valstybės" Sokratas gana įtaigiai parodė, kad filosofo malonumas yra daug grynesnis ir tikresnis už kitais sielos pradais sekančių žmonių malonumus[446]. Kita vertus, lieka neaišku, ar, Sokrato manymu, mokslo malonumams dera taikyti tą pačią kančios ir malonumo santykio schemą, kokia rėmėsi ankstesnė jo malonumo rūšių analizė. Kitaip tariant, galima klausti, ar sakydamas, kad mokslų patirtis nėra susijusi su kančia, Sokratas nori pabrėžti, (1) kad tokie malonumai apskritai turi kitokią prigimtį ar (2) kad mokslams tinka anksčiau pateiktas grynojo malonumo objektų apibrėžimas – „visi dalykai, kurių stoka nejaučiama ir nesuteikia kančios, bet kurie sukelia juntamus ir malonius kančių nesuterštus prisipildymus" (51 b5–7)?

Kituose Platono dialoguose galima rasti panašiai skambančių ir panašiai klausti verčiančių teiginių. Antai, Faidras

446 „Valstybė" 581 e–586 e.

jo vardu pavadintame dialoge teigia, kad pokalbio su Sokratu malonumai toli pranoksta tuos malonumus, kurie ateina tik po kančios, be kurios jų ir nebūtų. Tokie, pasak jo, esantys bemaž visi su kūnu susiję malonumai – „todėl jie pelnytai gavo vergiškų malonumų vardą“[447]. Viena vertus, šiais žodžiais aiškiai paneigiamas mokslų (arba filosofinio pokalbio) malonumo ryšys su kančia. Kita vertus, galima spėti, kad, net ir pritardamas jaunajam bičiuliui, Sokratas galėtų paaiškinti, jog tam tikros stokos esama ir nevergiškų malonumų atveju, tik čia ji lieka nejuntama (todėl nevirsta kančia), o štai „prisipildoma“ staigiai ir gausiai. Kad tokio aiškinimo iš Platono dialogų protagonistų išties galima tikėtis, rodo anksčiau minėtas kvapų malonumų atvejis: „Valstybėje“ Sokratas jį pateikia kaip aiškiausią su kančia nesusijusio malonumo pavyzdį, o „Timajo“ protagonistas paaiškina, kad malonių kvapų patirtį lemiančios stokos mes tiesiog nejaučiame. Ten pat „Valstybėje“, nesutikdamas, kad visi malonumai tėra kančių atsikratymas, Sokratas ne tik primena tokius grynuosius malonumus, kokie yra kvapai (584 b), bet ir paaiškina, kad dauguma žmonių iš kančios „apačios“ tesugeba pakilti iki tam tikro neutralios būsenos „vidurio“, kur baigiasi malšinamos kančios veikimas, tačiau nė nenutuokia apie tikrą, tai yra virš neutralios būsenos iškylantį (mąstymo malonumų) „viršų“ (584 d–585 a).

Tokie aiškinimai verčia manyti, kad mąstymo malonumams nebetinka prisipildymo ir sugrįžimo į normalią darnos būseną samprata, tačiau Sokratas čia pat kūno patiriamas alkio, troškimo ir panašias tuštėjimo (κενώσεις) būsenas palygina su nežinojimu ir kvailumu – tai būtų tam tikras sielos tuštumas (κενότης). Tęsdamas palyginimą jis aiškina, kad kūną pripildo valgiai ir gėrimai, o sielą – teisingos nuomonės,

447 „Faidras“ 258 e.

žinojimas ir supratimas. Pastaruoju atveju prisipildymas, pasak Sokrato, būna kur kas tikresnis (585 a–c)[448]. Galima sutikti su tais dialogų tyrėjais, kurie mano, kad „tuštėjimo" (κένωσις) ir „tuštumo" (κενότης) sąvokos „Valstybės" tekste (585 a8–b4) pasirinktos neatsitiktinai – pirmoji nusako juntamą ir skausmingą „tuštėjimo" vyksmą, o antroji – tam tikrą būseną, kurios galime ir nejausti[449]. Proto stoka gali ir dažniausiai būna neskausminga. Būtent todėl dialogų protagonistui būna taip nelengva įtikinti pašnekovus, kad jiems *trūksta* (tikro) žinojimo ir supratimo. Skausmingas būna kaip tik tokių pašnekovų patiriamas atsivertimas – esamos tuštumos pajutimas[450]. Kita vertus, patyrę filosofai stokos skausmo taip pat nejaučia. Veikiausiai taip yra todėl, kad, nė nespėję pajusti žinojimo stokos, jie čia pat geba mintimis prie jo prisiliesti[451]. Svarbu ir tai, kad mokslų malonumus patiria protingoji sielos galia, o Sokratas jau seniai yra paaiškinęs, kad būtent protas geba suteikti beribiškumui ribą. Nenuostabu

---

448 Originalų sprendimą komentaruose „Filebui" apmąstydamas grynųjų malonumų prigimties klausimą siūlo Damaskijas. Pasak šio kūrybingai (ir dažnai aristoteliškai) Platono malonumo sampratą aiškinančio autoriaus, grynųjų malonumų atveju, „esant stipriai (arba ‚sveikai') prigimtinei būsenai, prisipildoma tarytum (šią) prigimtį lenkiančio prado (ὑπερφυεστέρου), todėl ir galima sakyti, kad gyva būtybė stokoja, tačiau ne kokio nors prarasto, bet (dar) nesamo dalyko (μὴ παρόντος)" (*In Philebum* 206, 12–15). Tokiu būdu „prisipildymo" schema suderinama su kančios nebuvimo faktu: kančios nėra, nes, esant stipriai ir sveikai prigimtinei būsenai, gyvo organizmo darna nėra pakrikusi. Malonumas iškyla ne kaip pakrikimo kompensavimas, bet kaip jį turtinantis priedas. Plg. Van Riel (2008), p. cli–clii.

449 R. Hackforthas (1945, p. 99, n. 3) cituoja A. E. Tayloro *Commentary on Plato's Timaeus*, 1928, p. 451. Taip pat plg. Hampton (1990), p. 72.

450 Plg. „Menonas" 79 e–80 d, „Teaitetas" 148 e, 151 a–b.

451 Plg. Delcomminette (2006), p. 475.

tad, kad mokslo malonumai palieka neišvengiamo santykio su kančia terpę. Sokrato svarstymo tęsinys pabrėžia būtent tokį grynumo ir apibrėžtumo (saikingumo) ryšį[452].

Kalbėdamas apie grynuosius malonumus Sokratas grįžta prie malonumą sukeliančio *objekto* klausimo (plg. 12 c6–e2 ir 37 a–b, e) – gryną malonumą kelti gali tik savyje apibrėžti ir jokio reliatyvumo, tad ir beribiškumo neturintys dalykai. Tolesni aiškinimai apie radimosi (*genesis*) ir būties (*ousia*) santykį (53 c4–55 a11) priklauso to paties klausimo laukui.

52 c1–53 c3

Grynumas, tikrumas ir grožis

Sokratas jau parodė, kad smarkūs malonumai yra sumišę su kančia. Dabar jis primena, kad tai verčia juos priskirti prie beribių giminės. Išties, pats „smarkumas" jau seniai buvo pavadintas būdinga beribių giminės žyme (24 b9–c2). Grynuosius malonumus Sokratas dabar pavadina nesmarkiais ir siūlo juos skirti prie kitos (trečiosios) – iš ribos ir beribiškumo gimstančių, matą turinčių esybių giminės, τῶν ἐμμέτρων (52 c1–d1). Ar tai neprieštarauja ankstesniam Sokrato teiginiui, esą „malonumas pats yra beribis ir priklauso nei pradžios, nei vidurio, nei pabaigos savyje ir savaime neturinčiai ir niekad neturėsiančiai giminei" (31 a8–10)? Gretinant tokius, regis, prieštaringus Sokrato teiginius galima įžvelgti ne vien paradoksą, bet ir jo nurodomą paradoksalios malonumo prigimties

452 E. Benitezas (1999, p. 344, n. 1) pastebi, kad 52 b6–8 teiginys apie mokslų teikiamus malonumus „galėtų komplikuoti svarstymą versdamas klausti, ar intelektualinis gyvenimas geras *dėl to*, kad jis yra malonus, ar malonus todėl, kad geras". Anot Benitezo, šis klausimas „Filebe" neiškyla. Vargu, ar galima su šiuo vertinimu sutikti: klausimas nėra keliamas *tokiu* pavidalu, tačiau dialogo svarstymai apie proto, malonumo ir gyvenimo gerumo santykį neabejotinai su juo yra susiję.

apibrėžimą: malonumas *savaime* priklauso beribių dalykų giminei, kur jis yra sumišęs su kančios priešingybe. Ribą, matą ir tikrą būtį beribiai dalykai tegali gauti iš juos apibrėžiančios (ribos) prigimties. Gryną malonumą iš natūralios jo negrynumo būsenos išskirti gali tik protas. Tiesa, aiškiai apie tokį proto poveikį malonumui Sokratas nekalba. Jis apskritai nepaaiškina, kaip ir kokį matą gauna grynieji malonumai ir kaip veikia matą malonumui uždedantis protas. Apie grynųjų malonumų „saikingumą" (ἐμμετρία) tepasakyta, kad jie neturi netyrų malonumų „nesaikingumo" (ἀμετρία): „Platonas mus palieka su negatyvia ἐμμετρία samprata."[453]

Kita vertus, Sokrato aiškinimai puikiai sujungia etinę ir ontologinę malonumo vertinimo perspektyvas: etiškai smerktinas besaikis malonumas neturi tinkamo mato, todėl tai nėra grynas malonumas. Etinis malonumo vertinimas nebuvo ryškus netikrųjų ir mišriųjų malonumų aptarimo motyvas. Tačiau jis neabejotinai yra svarbus sprendžiant malonumo ir gėrio santykio klausimą. Verta priminti, kad pats pirmas apie malonumų įvairumą liudijantis Sokrato pavyzdys turėjo aiškų etinį skambesį: „Apie nesitvardantį žmogų sakome jį patiriant malonumą, bet tą patį sakome ir apie pačiu santūrumu besidžiaugiantį santūruolį. [...] Arba: kalbame apie pakvaišusių nuomonių ir lūkesčių kupino bepročio patiriamą malonumą, bet, kita vertus, ir apie pačiu protavimu besidžiaugiančio protautojo malonumą. Bet argi nepelnytai bepročiu palaikytum žmogų, kuris teigtų, jog tokie malonumai vienas į kitą yra panašūs?" (12 c8–d6). Dabar pasidarė aišku, kad Sokrato pavyzdys priešpriešina besaikius ir saikingus malonumus ir kaip Sokratas supranta „saiko" arba „mato" reikšmę.

Grynuosius malonumus Sokratui išskirti padėję „Filebo priešai" todėl yra taip karingai nusiteikę neigti malonumo

---

453 Tai pabrėžia R. Hackforthas (1945), p. 103.

tikrovę, kad jie *sutinka* su Filebo šalininkų nuomone, esą malonumas tegali būti *beribis*. Būtent tokį beribį malonumą, kaip parodo Sokratas, jie ir smerkia. Anot Sokrato, pats „beribiškumas" (neapibrėžtumas) liudija apie malonumo ryšį su kančios priešingybe, tad, jei manysime, kad *tikriausias* malonumas yra beribis, tuomet Filebo priešai nė kiek neklysta – tokie malonumai išties yra netikri, nes neišskiriamai sumišę su kančia. Sokratas tai parodo, taikydamas savo „beribiškumo" kaip reliatyvių priešingybių poros sampratą. Bet jei malonumui galėsime suteikti ribą, jį apibrėžti, jis nebeturės kančios polio ir bus grynas. Ribą neapibrėžtybei teikia protas, vadinasi „grynu" gryną malonumą laikyti tegalima kalbant apie jo santykį su kančia, bet ne apie proto vaidmenį – su protu „grynas" malonumas vienaip ar kitaip būtinai turi būti susidėjęs[454]. Proto apibrėžtas malonumas priklauso nebe beribiškumo, bet mišinių giminei, o ši priklausomybė jam suteikia *tikrovę*[455], nes, kaip anksčiau aiškino Sokratas (26 d7–27 c1), esybė (οὐσία) gimsta tuomet, kai beribiškumui uždedamas ribos matas. Skirtingai nei anksčiau svarstyti malonumai, grynieji malonumai yra apibrėžti ne vien dialektiškai (tikrą malonumo dalį išskiriant iš malonumo ir kančios mišinio), bet taip pat savyje, *ontiškai*[456].

Nuo pat grynųjų malonumų aptarimo pradžios (50 e5 *sqq*) pašnekovai juos sutapatina su *tikraisiais* malonumais: Sokratas žada po mišriųjų imtis priemaišų neturinčių malonumų ir priduria, kad Filebo priešai suteikia progą suprasti, kad esama tokių malonumų, kurie tik *atrodo* (δοκούσας) esantys, bet nėra, ir kitų, kurie *rodosi* (φαντασθείσας) dideli ir gausūs, bet yra sumišę su kančiomis. Sokrato žodžiai verčia Protarchą

---

454 Plg. Delcomminette (2006), p. 454 *sq*.

455 Plg. *ibid*., p. 452.

456 *Ibid*., p. 482.

klausti, kokius malonumus, Sokrato manymu, dera laikyti tikrais – ne atrodančiais, bet esančiais (51 b1 *sq*). Dabar Sokratas ketina aptarti ir apibendrinti patį grynumo ir tikrumo tapatumo klausimą: „Ką turėtume pripažinti esant artima tiesai? Ar tai, kas tyra, gryna ir pakankama, ar tai, kas smarku, gausu ir pasižymi didumu?“ (52 d6 *sq*). Pasak Sokrato, šis klausimas yra svarbus, norint tinkamai įvertinti ginčą sukėlusius kandidatus – mokslą ir malonumą (52 d10–14). Kitaip tariant, jis siūlo sutikti, kad, norint pažinti ir įvertinti[457] kokį nors dalyką, dera žiūrėti į gryniausią dalyko atmainą, o ne į smarkiausias jo apraiškas. Tad grynumas tampa esminiu epistemologiniu kriterijumi. Kita vertus, tai bus ir ontologinis kriterijus – „kriterijus, kuris mums leidžia pažinti tikrą malonumo prigimtį, yra ir tas kriterijus, kurį turi atitikti pats malonumas, kad būtų tikras“[458]. Filebo priešai neskyrė malonumo regimybės nuo jo tikrovės, tad ir vertino malonumą pagal ryškiausias jo apraiškas. Sokratas siūlo malonumą, kaip ir kiekvieną pavidalą, vertinti ne pagal regimybę, bet pagal „gryną“ turinį.

Jis siūlo imti baltumo pavyzdį: pats tikriausias (ἀληθέστατον) būtų ne didžiausias baltumas, bet toks, kuriame nebūtų jokių kitų spalvų priemaišų (53 a2–b7). Pats savaime dydis visai nereiškia tikrumo – gausiame baltume gali būti gausiai įmaišyta kitų spalvų. Tas pats grynumo ir tikrumo tapatumas galioja malonumams[459]: mažas, bet grynas malonumas yra tikresnis už visus smarkius, su kančiomis sumišusius malonumus (53 b8–c3). Tikresnis malonumas yra ir malonesnis (53 c1), kaip tikras baltumas – baltesnis (53 b3),

---

457 Plg. 52 e4: κρίσιν. Apie 52 e3 κρίσιν taisymą į κρᾶσιν žr. paaišk. *ad loc.*
458 Delcomminette (2006), p. 483.
459 „Faidone“ 67 b1 Sokratas taip pat tapatina grynumą ir tikrumą: „visa, kas gryna (τὸ εἰλικρινές), o tai turbūt yra tai, kas tikra (τὸ ἀληθές).“ Tačiau „Faidone“ kalbėta tik apie *mąstymo* grynumą.

mat ir vienas, ir kitas labiau atitinka savo pavidalo grynumą. Tai leidžia suprasti ankstesnį Sokrato teiginį, esą pati malonumo deivė rūpinasi nubrėžti ribas besočių žmonių įžūlumui (26 b7–c1) – mat apibrėžtas malonumas yra tikresnis ir *malonesnis* už beribį. Jei tikresnis (ἀληθεστέρα) malonumas yra ir malonesnis, hedonistams belieka pripažinti tiesos (ir „tikrumo", ἀλήθεια) pranašumą ir pirmenybę[460].

Galima sutikti[461], kad hedonizmo ir proto (mokslo) santykis Platono panašiai yra vertinamas jau „Protagore": čia Sokratas teigia, kad malonumas savaime nėra blogis, bet blogą jį daro iš jo plaukiančios kančios (353 c–354 a), ir kad tik tam tikras matavimo mokslas galėtų padėti jų išvengti (356 c4–357 b5). Vadinasi, jau „Protagore" Sokratas žinojimo pranašumą parodo remdamasis pačių hedonistų įsitikinimais. Kita vertus, „Filebe" matavimo mokslas yra siejamas ne vien su skausmingų pasekmių vertinimu, bet taikomas paties malonumo prigimties analizei, siekiant išskirti gryną, kančios neturinčią jo dalį. Dar daugiau: matavimas čia nebėra vien vertinimo įrankis – matas taip pat veikia ir keičia malonumo prigimtį.

Netikėta gali pasirodyti tai, kad 53 b Sokratas kalba ne vien apie grynųjų malonumo atmainų tikrumą, bet ir apie jų *grožį* (53 b5: κάλλιον καὶ ἀληθέστερον, 53 c2: ἀληθεστέρα καὶ καλλίων). Jis visai nepaaiškina, kodėl grynas baltumas yra gražesnis už mišrųjį, o grynas malonumas – už priemaišų turinčius malonumus. Kita vertus, būtent grožis vėliau tampa vienu iš trijų pagrindinių pretendentų vertinimo kriterijų: „Jei pasitelkę *vieną* pavidalą neįstengiame sumedžioti gėrio, imkime *tris* – grožį, darną ir tiesą" (65 a1 *sqq*). Veikiausiai, galutiniam vertinimui taikoma grožio kategorija

---

460 S. Delcomminette'as (2006, p. 489) šia proga kalba apie hedonizmo paneigimą „iš vidaus" (*refutation interne de l'hedonisme*).
461 Žr. Delcomminette (2006), p. 489 *sq*, n. 67.

dabartiniame Sokrato svarstyme iškyla dėl to paties ryšio su saiku ir darna (52 c9: ἐμμετρία, 52 d1: τῶν ἐμμέτρων), apie kurį bus kalbama ir veikalo pabaigoje: „Štai ir matome, kad gėrio galia rado prieglobstį grožio prigimtyje. Juk saikas ir darna (μετριότης γὰρ καὶ συμμετρία) visur virsta grožiu ir dorybe" (64 e5–7)[462]. Tinkamo mato ir grožio santykis pabrėžiamas ir ankstesniame tekste pašnekovams aptariant pagrindines visybėje esančių dalykų gimines: grožis atsiranda beribiškumui uždėjus tinkamą ribos matą (26 b5–7). Tad Sokratas dabar, regis, tiesiog kildina „grožį" iš minėto grynųjų malonumų saikingumo (51 c1–d2). Galima manyti, kad tą patį būtiną ryšį tarp saiko, grožio ir malonumo grynumo nusako ir ankstesni Sokrato aiškinimai apie gražių figūrų ir spalvų keliamus malonumus (51 c1–d2). Jis kalbėjo apie tam tikrą apibrėžtį savyje turinčias spalvas ir pavidalus, kurie kelia ir jiems būdingus (51 d1: οἰκείας, „savo", „giminingus") malonumus.

Vis dėlto aiškiau grožio ir malonumo grynumo ryšio Sokratas niekur nesvarsto[463]. Gali būti, kad grožio kriterijaus svarbą vertinant malonumą lemia ir hedonistinės Filebo šalininkų vertybės: pats Filebas dialoge du kartus pavadintas „gražuoliu" (11 c7, 26 b8)[464], grožis ir patrauklumas yra ir labai

---

462 Taip pat plg. 61 b8 *sq*: „labiau tikėtina, kad tai, ko ieškome, aiškiau išvysime *gražiai*, o ne blogai sumaišytame gyvenime?"

463 Taip pat nepaaiškintas, tik deklaruotas lieka galutinio vertinimo teiginys apie visišką proto ir supratimo grožį (65 e).

464 Pastaruoju atveju Filebo grožis (ir jo deivė!) veikiausiai neatsitiktinai yra paminėtas apibendrinant svarstymus, anot kurių, gražius dalykus sukuria beribiškumui suteiktas matas: „Nebeminėsiu tūkstančio kitų dalykų, tokių kaip sveikatos lydimi grožis ir stiprybė arba sielose esanti nepaprastai gražių dalykų gausybė. Mat ši deivė, *gražusis* Filebai, išvydusi jokios soties ir malonumų ribos neturinčių žmonių įžūlumą ir visišką jų niekšybę, suteikė ribą brėžiančius įstatymą ir tvarką" (26 b5–10).

brangi hedonistų deivės savybė (23 a2–5). Suprantama tad, kad hedonistai turi būti jautrūs ne vien malonumo tikrumo, bet ir jo grožio klausimui – rinktis ne vien malonesnį, bet ir *gražesnį* malonumą[465].

53 c4–55 a11

Malonumas kaip radimasis (tapsmas)

Nusakęs ryšį tarp malonumo, tikrumo, mato ir grožio, Sokratas imasi klausimo, kuris išprovokavo visą dialogo svarstymą – apie malonumo ir *Gėrio* santykį. Prie šio esminio klausimo jis pereina ūmai, neparūpindamas jokio sklandesnio ryšio: „O kaip dėl štai ko: ar nesame apie malonumą girdėję, kad visada tėra *radimasis*, tačiau nėra jokios malonumo *būties*? Esama juk tokių gudročių, kurie siekia mums tai parodyti, už ką turime jiems būti dėkingi" (53 c4–7). Kai kurie „Filebo" tyrėjai šią svarstymo dalį laiko ne itin vykusiai į tekstą įterptu ekskursu[466]. Taip manyti juos verčia ne vien tai, kaip staiga Sokratas šoka prie naujos temos, bet ir tai, kad jis vėl kalba apie malonumą kaip apie *visumą*, tarytum pamiršęs aptartas esmines malonumo rūšių skirtybes. Komentatorius gerokai glumina ir tai, kad pačią prielaidą, jog malonumas esąs radimasis (*genesis*), Sokratas pateikia ne kaip savo, bet kaip kažin kokių „gudragalvių" (53 c6: κομψοί τινες) teiginį. Galbūt autoriaus siekta dialektiškai išplėtoti kitų mąstytojų teiginį[467]

---

465 Į tą pačią jautrią hedonistų vietą taiko ir 65 e9–66 a3 galutinio malonumų vertinimo žodžiai.

466 Pasak R. Hackfortho (1945, p. 105), „šiuolaikinis autorius jį būtų nukėlęs į priedus". Anot J. Goslingo (1975, p. 220), „gali pasirodyti, kad Platonas šį gabalą turėjo po ranka, nenorėjo jo atsisakyti, bet ir sklandžiai įterpti negebėjo, tad, nerasdamas kito sprendimo, galiausiai negrabiai įbruko šion vieton." Goslingas siūlo tokiam įspūdžiui nepasiduoti.

467 Plg. Hackforth (1945), p. 105–107.

arba (jei autoriais laikysime Aristipo sekėjus hedonistus) juo pasinaudoti savo polemikos su hedonizmu tikslais[468]?

Atidesnis žvilgsnis į baigiamąjį malonumo prigimties aptarimą rodo, kad manantieji, jog tai tėra poleminis ir (arba) dialektinis priedas, kuriam Platonas negebėjo surasti geresnės vietos, neabejotinai klysta. Tai, kad aptaręs įvairias malonumų atmainas Sokratas imasi bendresnio jo apibūdinimo, nė kiek neprieštarauja dialogo pradžioje nurodytoms dialektinio svarstymo taisyklėms[469]: paėmęs tam tikrą, dar neartikuliuotą malonumo vienetą, Sokratas siekė nurodyti smulkesnius jo pavidalus, o juos išskyręs ir aptaręs grįžta prie pirmykščio visos malonumo giminės gerumo klausimo[470]. Tai, kad teiginį apie malonumą kaip radimąsi Sokratas (nuoširdžiai ar ironiškai jiems už tai dėkodamas) pasiskolina iš kažkokių „gudročių", visai neturėtų stebinti: Platono Sokratas svarbesnes savo analizės sąvokas ir esmingesnius teiginius mėgsta pateikti kaip kažin kada ir kažin kur nugirstus, kas toli gražu nereiškia, kad jų aptarimas nėra nuosekli bendro jo sumanyto tyrimo dalis. Pačiame „Filebe" visos pagrindinės vienių (kad ir kokie jie būtų) analizės sąvokos vienaip ar kitaip yra gaunamos „iš dievų" (16 c5 *sqq*, 16 e3 *sq*, 25 b7–12), o laiku paminėta „išrankuolių" nuostata (44 b6 *sqq*) leidžia Sokratui žengti svarbiausius malonumo prigimties aptarimo žingsnius.

Dialogo protagonistui galima būtų prikišti ir tai, kad jis vėl imasi malonumo ir Gėrio klausimo, nors pašnekovų seniai jau sutarta, jog nei malonumas, nei protas vieni negali

---

468 Plg. Gadamer (1931), p. 158.

469 Plg. 16 c–19 a.

470 S. Delcomminette'as (2006, p. 493 *sqq*) įtikimai parodo, kad argumentas apie malonumą kaip radimąsi „yra visiškai savo vietoje ir yra iš esmės svarbus siekiant užbaigti malonumo analizę".

žmogaus gyvenimo padaryti gero ir kad geriausias gyvenimas turėtų būti „mišrus" (20 b–22 c). Tačiau būtent tai, kad malonumo gerumą dabar siūloma įvertinti per jo santykį su „radimosi" (*genesis*) ir „būties" (*ousia*) kategorijomis, rodo, kad malonumo gerumas čia yra siejamas su *mišraus* darinio prigimtimi. Mat, anksčiau aiškinęs apie keturias visybės dalykų gimines Sokratas jau vartojo *radimosi* ir *būties* sąvokas, taip nusakydamas iš beribiškumo ir ribos atsirandančio *mišinio* būtį. Trečiąją (darnių mišinių) giminę Sokratas tuomet vadino „atsiradimu būčiai (γένεσιν εἰς οὐσίαν) iš kartu su riba sukuriamų [t. y. beribiškumui suteikiamų] matų" (26 d7–9) ir „atsiradusia esybe" (arba „būtimi", γεγενημένην οὐσίαν) (27 b8 *sq*). Vėliau, ėmęs svarstyti malonumo ir kančios atsiradimą *mišriojoje* (sveiko organizmo darnos) giminėje (31 b *sqq*), jis paaiškino, kad malonumas – tai pakrikusių organizmo pradų sugrįžimas į savo esybę (arba „būtį", 32 b3 *sq*: τὴν δ' εἰς τὴν αὑτῶν οὐσίαν ὁδόν). Tad suprantama, kad baigdamas nagrinėti malonumo prigimtį Sokratas aiškiau nusako malonumo santykį su darniai sumaišyto darinio (toks turėtų būti ir geras žmogaus gyvenimas) gėriu.

Pacitavęs „gudročių" teiginį, Sokratas pašnekovą prie „radimosi" ir „būties" sąvokų apibrėžimo veda tokiu keliu, kuris verčia į radimosi ir būties santykį įsižiūrėti įdėmiau ir neleidžia jų paversti labai paprasta schema. Visų pirma jis siūlo pamąstyti apie tokias dalykų poras, kai „vienas yra pats savaime, o kitas – amžinai siekiantis kito" (53 d3 *sq*). Protarchas nesupranta, tad Sokratui tenka šią dichotomiją sukonkretinti ir pateikti aiškesnį aptariamo santykio pavyzdį: „Pirmasis iš prigimties visada yra labai orus, o antrajam jo trūksta. [...] Manau, esame matę gražius ir taurius berniukus kartu su drąsiais jų gerbėjais" (53 d6–10). Pastarąjį pavyzdį Protarchas supranta kur kas geriau nei abstraktesnius

apibendrinimus (53 d11), tačiau jis vis vien nesugeba įžvelgti pateiktų klausimų ryšio su radimosi ir būties poros santykio klausimu (53 e2 *sq*). Sokratas paaiškina nesiekęs pasakyti „nieko įmantraus“. Anot jo, tai pats svarstymas (ὁ λόγος) sumanė juodu paerzinti, o „pasakyti nori tai, kad esantys dalykai visada būna arba dėl ko nors kito, arba tokie, dėl kurių atsiranda viskas, kas randasi dėl ko nors kito“ (53 e4–7).

Kad ir kokių papildomų užuominų būtų galima įžvelgti erzinančio svarstymo klausimuose, neabejotina, kad jie verčia esminiu radimosi ir būties santykio pradu laikyti siekį ir (erotinį) troškimą. Tai leidžia prisiminti, kad visas malonumo aptarimas prasidėjo nuo malonumo deivės Afroditės. Įvairių tuštėjimo ir pildymosi, irimo ir atsigavimo vyksmų aptarimai Afroditės figūrą nustūmė į atokesnį svarstymo kampą, tačiau dabartiniai Sokrato aiškinimai sėkmingai sugrąžina afroditinį arba erotinį malonumo matmenį. Radimasis vyksta stokojančiam ir trokštančiam pradui (fiziologinis troškimas tebūtų vienas akivaizdus tokio troškimo atvejis) veržiantis prie to, kas yra oru, pakankama, gražu ir gera (plg. 53 d9: καλὰ καὶ ἀγαθά). Tad ir malonumas eina ir veda prie grožio ir gėrio, tačiau pats jis tuomet Gėriu būti negali. Mat Protarchas nė kiek nedvejodamas atsako į klausimą: „Ar rastis yra dėl būties, ar būtis dėl radimosi“ (54 a7–9)? Rasties ir būties santykį jis palygina su laivų statyba ir jos produktais (laivais, 54 b1–4) ir noriai pritaria Sokrato teiginiui: „Visos priemonės, įrankiai ir visa žaliava visiems suteikiami dėl radimosi, ir kiekvienas radimasis visada būna dėl kokios nors kitos būties, o visas radimasis – dėl visos būties“ (54 c1–4).

Sokratui belieka padaryti galutinę išvadą dėl malonumo ir gėrio santykio: gėris yra tai, ko siekia dėl jo atsirandantys dalykai, vadinasi, malonumas, jei tai yra dėl atsirasiančios būties vykstąs radimasis, negali būti *priskirtas* prie gėrio (būti

„gėrio skirtyje", ἐν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ μοίρᾳ, 54 c10, d1 *sq*)[471]. Sokratas primena, kad dera „padėkoti tam žmogui, kuris apie malonumą paskelbė, kad esama tik radimosi, tačiau nėra jokios jo būties". Ir paaiškina, kodėl: „Mat toks aiškiai išjuokia teigiančius, esą malonumas – gėris" (54 d4–7). Šie žodžiai nereiškia, kad malonumas tegali būti blogas, bet tik tai, kad jis nėra tapatus Gėriui. Blogas malonumas yra tik tuomet, kai jis tampa tikslu. Pasak Sokrato, žmogus, teigiantis, kad malonumas yra radimasis, „visada pasijuoks iš tų, kurių tikslas tėra radimasis" (54 e1 *sq*: τῶν ἐν ταῖς γενέσεσιν ἀποτελουμένων)[472]. Mat tas, kas renkasi radimąsi, renkasi ir jo sąlygą – nykimą, vadinasi, beribiškumą. Sokratas paaiškina, kodėl tai nutinka: malonumų siekiantys žmonės „malšindami alkį, troškulį arba ką nors kita, ką malšina radimasis, džiaugiasi radimusi, nes jis jiems teikia malonumą, ir teigia, kad nesutiktų gyventi be troškulio, alkio ir nepatirdami visų kitų šiuos potyrius lydinčių dalykų, kuriuos galima būtų paminėti" (54 e4–8)[473].

---

471 Žodžiai apie „gėrio skirtį" primena ankstesnius svarstymus, kuomet pašnekovai aiškinosi, koks gyvenimas gali būti laikomas siektinu gėriu: „Ar būtina gėrio skirtis (τὴν τἀγαθοῦ μοῖραν) yra būti tobulam ar netobulam" (20 d1 *sq*)? Toks žodyno panašumas neabejotinai nėra atsitiktinis, bet rodo, kad Sokratas dabar vėl kalba apie Gėrį kaip didžiausią siekiamybę.

472 Anksčiau Sokratas aiškino, kad Gėrį (tobulą ir pakankamą) pažįstantis žmogus vien jo tesiekia ir nesirūpina jokiais kitais dalykais, išskyrus tuos, kurie ateina kartu su gėrio tikslu (πλὴν τῶν ἀποτελουμένων ἅμα ἀγαθοῖς). Plg. paaišk. *ad* 20 d10.

473 Tokių hedonistų džiaugsmus ir sėkmingo gyvenimo sampratą iškalbingai dėstė „Gorgijo" Kaliklis (492 d–494 c). Pasak jo, gyvenimas, neskirtas aistroms ir troškimams tenkinti, prilygsta akmenų arba numirėlių būviui (492 e5 *sq*, 494 a6–b2). Sokratas atkerta, kad paties Kaliklio šlovinamas gyvenimas žmogų verčia nuolatos tarytum kiauru rėčiu pilti vandenį į taip pat kiaurą puodynę (493 a1–494 a5, b3–8).

Radimosi malonumas gali lydėti į būties (atkuriamos darnos) gėrį, bet, jei pats malonumas (radimasis) tampa troškimo objektu, tuomet, užuot kur nors vedęs, jis įkalina žmogų nesibaigiančioje beribių (ir besaikių) priešingybių kaitoje.

Teiginys, kad malonumas yra „radimasis" (arba „tapsmas", *genesis*), ko gero, yra pats bendriausias „Filebe" Sokrato siūlomas malonumo apibrėžimas. Tad suprantama, kad būtent juo Sokratas pabaigia savo malonumo analizę: tik aptarus skirtingas malonumo atmainas galima matyti, kas yra pati bendriausia šios giminės savybė[474]. Mat paaiškėjo, kad ne visi malonumai yra *beribiai*. Kita vertus, net ir saikingieji ir grynieji malonumai iškyla kaip tam tikras *radimasis* (tapsmas), tenkinantis (jų atveju nejuntamą) darnos poreikį. Gražios ir paprastos formos, spalvos, garsai (ir kvapai), juolab mokslai neabejotinai leidžia artimai prisiliesti prie mąstomųjų pavidalų darnos. Grynųjų malonumų subjektas siekia *ne pačių malonumų*, ne radimosi, bet būties. Galbūt būtent todėl, Platono dialogų Sokrato vertinimu, pačius gryniausius ir gražiausius malonumus teikia proto ir mąstymo troškimo (mąstomosios būties siekio) tenkinimas[475]. Taip žiūrint galima suprasti,

---

474 Kaip pastebi S. Delcomminette'as (2006), p. 498: „Skirtingai nei *apeiron* kategorija, kuri, kaip mes dabar matome, negali apimti *visų* malonumų, apibrėžimas, anot kurio, malonumas esąs *genesis*, atskleidžia pačią malonumo *esmę*."

475 Plg. Delcomminette (2006), p. 503 *sq*: „Malonumo beribiškumas kyla ne iš pačios jo prigimties, bet iš malonumo objekto beribiškumo: troškimą nepasotinamą daro tai, kad jis trokšta malonumo, kuris yra *apeiron*. Vadinasi, norint nutraukti nesibaigiantį ir beviltišką ratą, į kurį mus įsuka toks troškimas, nereikia, kaip daro Filebas, siekti mūsų troškimo begalybės užpildyti begaliniu malonumu. Priešingai, reikia liautis trokšti tokio objekto, kuris troškimą padaro nepasotinamą, ir atsigręžti į mąstomybę, taip paverčiant troškimą mąstymu, vadinasi, apibrėžtumo šaltiniu."

kodėl užbaigdamas aiškinimus apie malonumą kaip radimąsi Sokratas teigia, kad malonumų tenkinimui gyvenimą skiriantis „žmogus rinktųsi nykimą ir radimąsi[476], bet ne aną trečiąjį gyvenimą, apie kurį sakėme, kad jame nesama nei džiaugsmo, nei kančios, bet galima kuo tyriausiai protauti“ (55 a5–8).

Gali pasirodyti netikėta, kad Sokratas dabar grįžta prie proto gyvenimo idealo, kuris anksčiau buvo pripažintas netinkamu – nevertu rinktis (21 d–22 b)[477]. Kita vertus, mąstymo gyvenimą Sokratas čia vadina ne malonumo gyvenimo alternatyva, bet „trečiuoju“ – taip jis kalbėjo kitoje dialogo vietoje, kuomet nykimo ir atsigavimo būsenų kaitai priešpriešino tam tikrą „trečią būseną“ (32 e9: τρίτη διάθεσις), kurioje nebūtų nei džiaugsmo, nei liūdesio – taip gali gyventi tas, „kas pasirinko mąstymo ir proto gyvenimą“, ir toks gyvenimas būtų „pats dieviškiausias“ (33 a8–b11). Veikiausiai neatsitiktinai Sokratas įspėjo Protarchą gerai įsiminti trečios būsenos galimybę – pasak jo, tai bus nemenkai svarbu norint įvertinti malonumą (33 a3–5)[478]. Galima manyti, kad dabartinė svarstymo vieta ir yra tas atvejis, kuomet Protarchas turėtų prisiminti ankstesnius Sokrato žodžius. Po visų dialogo protagonisto aiškinimų apie grynuosius malonumus ir radimosi bei būties santykį, ko gero, turime suprasti, kad rinkdamasis dieviškiausią proto ir mąstymo gyvenimą žmogus gauna ir grynus, beribių priešingybių kaitos nesukeliančius malonumus, vadinasi, *de facto* jo pasirinktas gyvenimas bus

---

476 31 e10–32 b4 aptardamas bendriausias malonumo ir kančios iškilimo sąlygas Sokratas aiškiai siejo kančią su „nykimu“.

477 Plg. H.-G. Gadamer (1931, p. 158): „Visas argumentas yra poleminis ekskursas ir priedas. Čia neatsižvelgiama į pasiektą problemos analizės padėtį – visų pirma, nė kiek nepaisoma prielaidos, kad ‚geras gyvenimas‘ turi būti *mišrus*.“

478 Taip pat plg. 33 b11–c3.

mišrus ir savyje turės proto apibrėžtų malonumų[479]. Malonumas yra gero gyvenimo dalis, tačiau jame atsidurti jis tegali kaip mąstymo veiklos ir sielos darnos atkūrimo vaisius[480].

Teiginys, kad malonumas tėra radimasis, bet ne būtis, Sokrato pateikiamas kaip prielaida – *jei* malonumas būtų radimasis (54 c6, d1). Ją esą iškėlė kai kurie gudrūs (κομψοί τινες) žmonės[481], kuriems Sokratas pabrėžtinai yra dėkingas (53 c4–7, 54 d4–6). Kai kurių tyrėjų nuomone, tai, greta kitų malonumo sampratos analizės nenuoseklumų, rodo, kad Platonas šioje dialogo vietoje įterpė tam tikrą poleminį ekskursą, nelabai pasirūpinęs jį suderinti su veikalo visuma[482]. Dauguma „Filebo" aiškintojų spėja[483], kad malonumą radimusi vadinantys „gudruoliai" turėtų būti hedonizmo teoretikas Aristipas (ir jo sekėjai). Mat Diogeno Laertijo žiniomis (*VPh* II, 85), Aristipas „[gyvenimo] tikslu (τέλος)

479 Tokiu būdu „Filebo" Sokratas grįžta prie „Valstybės" protagonisto teiginio, kad proto gyvenimas ne tik labiausiai prisiliečia prie tiesos, bet ir yra pats maloniausias (581 c8–585 a3).

480 Plg. Delcomminette (2006), p. 501. R. Hackforthas (1945, p. 111, n. 3) siūlė manyti, kad Sokratas nenori pasakyti, kad gryno proto gyvenimas žmogui būtų geras; jis tik nurodo jį kaip malonumą tikslu verčiančio gyvenimo priešingybę: „Šitaip Kaliklio idealas yra tiesiogiai priešpriešinamas Speusipo idealui, bet Platonas tikisi, kad iš to, kas jau buvo pasakyta, jo skaitytojas supras, kad pastarasis idealas nėra jo paties idealas." Vis dėlto patosas, su kuriuo Sokratas tyro mąstymo gyvenimui priešpriešina *nykimo* bei radimosi gyvenimo pasirinkimą, verčia manyti, kad anas gyvenimas, jo (ir jam pritariančio pašnekovo) manymu, yra gerokai pranašesnis.

481 54 d4 *sq* kalbama apie *vieną* teiginio autorių: „Taigi [...] reikia padėkoti tam žmogui, kuris apie malonumą paskelbė, kad esama tik radimosi, tačiau nėra jokios jo būties."

482 Plg. H.-G. Gadamer (1935), p. 158. Žr. ankstesnę n. 477.

483 Pradedant bent jau E. Zellerio „Graikų filosofijos istorija" (1898[4]). Taip pat plg. paaišk. *ad* 54 e1 *sq*.

vadino jutimą pasiekiantį švelnų judėjimą". Sokratas kalba ne apie „judėjimą" (*kinēsis*), bet apie „rastį" („tapsmą", *genesis*), o tai galėjo būti „poleminė dedukcija"[484] – vietoj „judėjimo" kalbėdamas apie „rastį" hedonistų oponentas jų poziciją daro labiau pažeidžiamą kritikai[485]. Taip (polemiškai) hedonistų teiginį pakeisti galėjo arba pats Platonas, arba radikalus hedonizmo priešas Speusipas, jei jo veikalas „Aristipas"[486] buvo parašytas anksčiau už „Filebą"[487]. Tad yra labai tikėtina, kad pabrėžtinai dėkodamas teiginio apie malonumo tapsmą autoriams Sokratas ironizuoja – šaunuoliai, jie patys duoda oponentams į rankas patogų polemikos ginklą[488]. Kita vertus, matėme, jog, kad ir kokia būtų istorinė teiginio autorių (arba autoriaus) tapatybė, mintis, kad malonumas susijęs su tapsmu, vedančiu prie harmoningos ir patvarios būties, „Filebe" iškyla gerokai anksčiau ir atitinka bendrą malonumo ir gėrio santykio aptarimo šiame dialoge strategiją.

---

484 Taip mano J. Dillonas (1999), p. 95, n. 2. Aristotelio teigimu („Nikomacho etika" 1153 a15 *sq*), kai kurie mąstytojai „malonumą laiko tapsmu, kadangi jis iš esmės geras (κυρίως ἀγαθόν)". Vadinasi, anot Aristotelio, malonumą tapsmu (*genesis*) vadinti galėjo ir malonumo gerbėjai.

485 Aristotelis „Nikomacho etikoje" (1152 b12–15) cituoja tokį antihedonistų argumentą: „Malonumas visada yra juntamas tapsmas, siekiantis prigimtinės būsenos (εἰς φύσιν), bet joks tapsmas nėra giminingas tikslui, kaip jokios statybos – namui." Aristotelis šį argumentą sieja su tokių mąstytojų pozicija, kuri „visai nelaiko malonumo gėriu" (1152 b12). Kaip matėme, „Filebe" dėstoma malonumo samprata palieka vietos ir geriems – gryniems, saikingiems ir tikriems malonumams.

486 Išliko tik veikalo pavadinimas, tačiau galima neabejoti, kad tai buvo poleminis kūrinys.

487 Jei Speusipo „Aristipas" yra vėlesnis, tuomet veikiausiai jis bus perėmęs Platono argumentą. Plg. Dillon (1999), p. 95, n. 2.

488 Plg. kruopščios A. Dièso analizės išvadas (1941, p. lxv–lxvii).

Sokratas siūlė pamąstyti, kas plaukia iš teiginio, kad malonumas esąs tapsmas, bet neturi būties. Tokie apmąstymai leido sugrąžinti pokalbį prie malonumo ir (G)gėrio santykio klausimo. Tad ir galutinė Protarcho išvada kalba apie malonumą ir (G)gėrį: „Panašu, kad išeina didžiulė nesąmonė (ἀλογία), kuomet mums teigiama, esą malonumas yra gėris" (55 a9–11). Įsidėmėtina ir tai, kad Protarcho žodžiai pabrėžia teiginio apie malonumo tapatumą gėriui *a-logiškumą*. Radikalus hedonizmas yra nesuderinamas su proto argumentais. Filebas tikrai ne be reikalo nusprendė laikytis atokiau.

55 a12–c3
Teiginio apie malonumo tapatumo Gėriui absurdiškumas: papildomi įrodymai

Užbaigdamas malonumo analizei skirtą (didžiausią) dialogo dalį Sokratas pateikia papildomų argumentų, verčiančių pašnekovą sutikti, kad minėtas teiginys apie malonumo tapatumą Gėriui veda prie stačiai absurdiškų išvadų (55 c2 *sq*: „didžiausios įmanomos nesąmonės", ὡς δυνατὸν ἀλογώτατα). Antai, tai reikštų, (1) kad gėris yra vien sieloje[489], arba, (2) kad drąsa, santūrumas, mąstymas ir panašios sielos gėrybės nėra gėris (mat, dorybės nebūtinai teikia vien malonumą), ir (3) kad žmogaus gerumas tiesiogiai priklausytų vien nuo jo patiriamų džiaugsmų, o ne nuo kitų dorybių[490] (55 b1–c1). Regis, tokius argumentus Sokratas galėjo pateikti jau pačioje dialogo pradžioje ir taip ryžtingai pasipriešinti malonumo tapatinimui su Gėriu. Tačiau „Filebo" Sokratas pasirinko kitą kelią, viena vertus, pateikdamas gerokai išsamesnį ir analitiškesnį

489 Tokia išvada daroma prisimenant ankstesnius aiškinimus apie *psichinę* malonumo patirties prigimtį – 35 d.
490 Šis argumentas išsamiai plėtojamas „Gorgijuje" 498 d2–499 b3.

malonumo paveikslą, kita vertus, anksti iškeldamas klausimą apie galimą malonumo vietą geriausiame gyvenime.

55 c4–59 d9

Mokslo ir protingumo analizė

Baigęs malonumų tyrimą Sokratas paragina Protarchą taip pat stropiai „padaužyti" ir mąstymą bei mokslą – „ar neaptiksime kokios silpnos vietos, idant suradę tai, kas juose turi gryniausią prigimtį, bendram mišiniui galėtume paimti pačias tikriausias tiek jų, tiek malonumo dalis (μέρεσιν ἀληθεστάτοις)" (55 c4–9)[491]. Ir čia pat imasi darbo: „Taigi, man regis, viena mokslo žinių dalis yra susijusi su gamyba, o kita – su auklėjimu ir ugdymu. Ar taip?" (59 d1–3). Pažadėjęs ištirti „mąstymo" ir „mokslo" (ἐπιστήμη) patvarumą, Sokratas ima rikiuoti „mokslus". Dėl „mąstymo" (νοῦς) vėliau paaiškėja, kad šis „gražiausias vardas" (kaip ir „protingumo", φρόνησις) tinka tik tikrąją esybę apmąstančiam mokslui, tai yra dialektikai[492]. Kiti mokslai dėliojami pagal tai, kiek jie priartėja prie tokio mokslo grynumo ir tikrumo, o tai priklauso nuo jų „tikslumo" (ἀκρίβεια)[493], „aiškumo" (τὸ σαφές, σαφήνεια)[494] ir „patvarumo" (τὸ βέβαιον)[495].

Taigi Sokratas pasiūlo ne išsamią ir objektyvią mokslų klasifikaciją, bet nubrėžia jų *grynumo ir tikrumo skalę*. Eugenio Benitezas[496] parodė, kad „Filebo" mokslų hierarchija yra labai artima „Valstybėje" (VI, 509 d–511 e) nubrėžtai pažinimo (žinojimo) lygmenų schemai. Nėra reikalo manyti, esą tai rodo, kad

491 Apie 55 c8 teksto taisymą (κρίσιν taisant į κρᾶσιν) žr. paaišk. *ad loc.*

492 Dialogo pabaigoje vertinant kandidatų „gerumą", mąstymui ir supratimui atitenka trečioji vieta, o „pačios sielos mokslams, menams ir teisingoms nuomonėms" – ketvirtoji (66 b5–c3).

493 56 b6, c4–9, 57 c3, d1, e3, 58 c3, 59 a11.

494 56 a6 *sq*, 57 b5–c7, 58 c2 *sq*, 59 a11.

495 56 a7, 59 b4 *sq*, c2, taip pat plg. 62 b5–7.

496 1999, p. 356–358.

Platonas arba neskiria hierarchinės dalykų tvarkos nuo neutralios „taksonomijos", arba, kad ir nujausdamas problemą, negeba su ja susitvarkyti[497]. Mat jo Sokratas dabar nekelia tikslo sudaryti išsamią mokslų „abėcėlę". Objektyvios ir išsamios klasifikacijos pašnekovai atsisakė tuomet, kai Protarchas pripažino nepajėgsiąs taip aptarti malonumo (ir proto) giminės, o Sokratas paguodė, kad to daryti, galimas daiktas, ir nereikės, jei paaiškės, kad geriausiąjį gyvenimą sudaro malonumų ir proto giminių mišinys. Toliau dėstoma visybėje esančių mišinių analizė malonumą skyrė prie beribiškumo, o mąstymą – prie darnaus mišinio priežasties giminės. Tiek malonumas, tiek mąstymas ir mokslas toliau aptariami laikantis tokių jų giminės sampratų: malonumus siekta apibrėžti ieškant grynojo jų pavidalo, o mąstymo giminės grynumas vertinamas pagal tai, kaip veiksmingai jos nariai geba beribiškumui taikyti matą ir ribą. Iš čia plaukia ir „tikslumo" bei „aiškumo" kriterijų svarba.

Dialogo pradžioje mokslų įvairumo prielaida nuramino Protarchą ir privertė jį sutikti taip pat diferencijuotai pažvelgti į malonumo giminę[498]. Mintis apie abiejų giminių mišinį taip pat leido įsivaizduoti lygius mišinio partnerius. Tačiau visybės dalykus suskaidžius į keturias rūšis ir malonumą bei mąstymą priskyrus prie beribių (malonumas) ir priežasties (mąstymas) giminių, hipotetinės lygybės nebeliko. Tad tai, kad dabar tiriant mokslus einama kitu keliu nei aptariant malonumus, nėra ydingas veikalo nenuoseklumas, bet nuoseklus ankstesnės analizės tęsinys[499]. „Mokslų" (taip pat „menų" arba „amatų") veikimas gražiai parodo

---

497 Taip mano E. Benitezas (1999), p. 361. Panaši yra ir R. Hackfortho nuomonė (1945), p. 114 *sq*. Su tokiu vertinimu polemizuoja S. Delcomminette'as (2006), p. 510 *sqq*.

498 13 e4–14 b3.

499 Plg. Delcomminette (2006), p. 510 *sqq*.

„priežastinę" mąstymo giminės prigimtį. Visi jie turi reikalą su tam tikra neapibrėžtybe ir visi padeda atsirasti tam tikram darnos dariniui – antai, statiniui, laivui, melodijai arba sveikatai. Rezultato kokybė priklauso tiek nuo mokslų taikomų įrankių tikslumo, tiek nuo jų taikymo objekto patvarumo.

Nors Sokratas ragina mąstymą ir mokslą ištirti taip pat negailestingai, kaip tai buvo padaryta su malonumais, greitai paaiškėja, kad jis nė „neketina su plaktuku eiti nuo mokslo prie mokslo"[500] ir akivaizdžiai „per daug jų pagaili"[501]. Iškalbingas yra jau pats malonumų ir mokslų aptarimų trukmės santykis: malonumas svarstomas šešis kartus ilgiau nei mokslai[502]. Tai gali būti susiję su minėtu jų giminių skirtingumu. Suprantama, kad beribiškumui priklausantis malonumas tyrėjui kelia kur kas daugiau vargo nei priežasties giminaitis mąstymas. Tai, kad malonumas pirma buvo priskirtas prie *beribių* dalykų, vertė manyti, kad jis gali būti apibrėžtas ir *tapti* darnaus darinio dalimi. Todėl tikroji malonumų giminės prigimtis – radimasis paaiškėjo tik tuomet, kai buvo apžiūrėtos visos negrynos ir grynosios malonumų atmainos. Mąstymo – priežasties giminė yra gerokai patvaresnė. Ji keičia malonumą, bet pati jo nėra veikiama. Todėl Sokratas gali tiesiai imtis įvairių jos narių grynumo, tai yra gebėjimo būti veiksminga priežastimi vertinimo[503].

Į šią malonumo ir mąstymo nelygybę dera pažvelgti ir iš bendresnės – pagrindinio dialogo užmojo perspektyvos, prisimenant, kad „Filebe" visų pirma siekiama apibrėžti ne mąstymą, o *malonumą*. Jei Platonas būtų užsimojęs atidžiau

---

500 Frede (1997), p. 319.

501 Benitez (1999), p. 361.

502 Malonumams tirti skirti dvidešimt keturi *Stephanus* puslapiai, mokslams – keturi.

503 Tai paaiškina S. Delcomminette'as (2006), p. 508, 511.

panagrinėti *mąstymo* giminę, jis neabejotinai būtų radęs įvairių gudrių kelių prie jos prieiti. Tačiau „Filebas" tikrai nėra ta vieta, kur jis norėtų imtis tokio darbo. Tam jo Sokratas čia paprasčiausiai neturi tinkamo pašnekovo[504]: Filebui pokalbis įgriso dialogui nė neprasidėjus, kiti klausytojai lieka nebylūs, o apie intelektualinį stropiojo Protarcho akiratį iškalbingai liudija tai, kad, Sokratui pasiūlius pačiu tikriausiu mokslu laikyti dialektiką, tas ima cituoti retoriką giriantį Gorgiją[505]. Mąstymo giminė „Filebe" yra ne tyrimo objektas, bet malonumo apibrėžimo įrankis[506]. Todėl jos nariai dabar yra vertinami pagal gebėjimą teikti aiškų matą savo veikimo objektui.

55 d1–57 e5
Žemesnieji mokslai

Pradėdamas mokslų vertinimą Sokratas juos visus plačiu mostu skiria į „gamybinius"[507] ir „edukacinius" (susijusius su „auklėjimu ir ugdymu")[508]. Šis skirstymas tenubrėžia bendriausią prasidedančio tyrimo lauką, kurį Sokratas čia pat ima sluoksniuoti skirdamas pagal mokslų tyrumo ir tikslumo *lygį*: aukštesnė gamybinių mokslų dalis daugiau naudojasi skaičiaus, mato ir svorio menais, kita vertus, ir šie matematiniai mokslai turi du – aiškesnį bei tikslesnį (teorinį) ir mažiau tikslų (taikomąjį) – lygius.

---

504 J. Goslingas (1999, p. 53 *sq*) panašiai svarsto apie Platono nekalbumą mąstomųjų pavidalų klausimu. Jo manymu, „Filebe" atviriau apie mąstomuosius „pavidalus" vengiama kalbėti ne todėl, kad Platonas būtų apleidęs šią esminę savo mokymo prielaidą, bet veikiau todėl, kad Sokratas čia kalbasi ne su senų bičiulių ir bendraminčių būriu, bet su jaunuoliu, kuriam jo mąstymo nuostatos yra ganėtinai tolimos.

505 58 a–b.

506 Plg. D. Frede (1997), p. 328, 330.

507 τὸ δημιουργικόν, αἱ χειροτεχνικαί.

508 περὶ παιδείαν καὶ τροφήν.

Sokratas aiškiai parodo, kad mokslai bus rikiuojami pagal jų „moksliškumą“ ir tyrumą: „Dėl rankų darbo amatų pirmiausia pasvarstykime, ar nėra taip, kad viena jų dalis labiau laikosi mokslo, o kita mažiau, tad vieną dera laikyti pačia gryniausia, o kitą – mažiau gryna?“ (55 d5–8). Toliau nurėžiamas viršutinis visų aptariamų mokslų sluoksnis – „vadovaujantieji“ (ἡγεμονικαί), tai yra skaičių, mato ir svorio mokslai. Atėmus šiuos, aiškų matą taikančius mokslus, lieka praktine patirtimi besiremiantys „vadinamieji menai“ (55 d10–56 a2). Prie tokių – „besitaikančių“ („stochastinių“) menų Sokratas skiria muziką, gydymą, žemdirbystę, laivavedybą ir karybą (56 a3–b3, c4–6). O štai statybos menai naudoja daugybę matavimo įrankių, tad ir yra gerokai tikslesni ir meniškesni už daugelį kitų mokslų (56 b4–c6).

Anksčiau išskirtus „pirmaujančius“ (56 c9: πρώτας, arba „vadovaujančius“, ἡγεμονικάς, 55 d10) mokslus Sokratas taip pat ragina laikyti dvejopais: „Visų pirma, skaičių menas (ἀριθμητική). Ar nereikėtų pripažinti, kad vienoks jis yra daugelio žmonių, o kitoks – filosofuojančiųjų?“ (56 d4–6). „Filosofuojančiųjų“ (kitaip tariant, teorinėje) matematikoje skaičiuojami tik abstraktūs ir absoliučiai vienodi vienetai (56 d9–e3)[509]. Tokį pat dvilypumo santykį sutariama įžvelgti ir tarp filosofinio bei taikomojo (statyba, prekyba) skaičiavimo ir matavimo (λογιστική καὶ μετρητική) menų (56 e7–57 a5)[510].

---

509 D. Frede (1997, p. 324) pastebi, kad tokia matematika neleidžia sudėti ne vien kriaušių ir obuolių (kaip yra įprasta mokyklinėse matematikos pratybose), bet ir tos pačios rūšies skirtingo dydžio vaisių.
510 „Valstybėje“ Sokratas taip pat skiria „filosofinę“ ir „nefilosofinę“ aritmetikos ir geometrijos atmainas, tačiau tuomet jis omenyje turi ne pačius mokslus, bet veikiau jų paskirtį: valstybės sargybiniai skaičiavimo turi imtis ne prekybos reikalais, bet dėl karo ir kad pajėgtų nuo radimosi nugręžti sielą prie tiesos ir esybės; dėl pažinimo, o ne dėl prekybos (525 b–d).

Sokratas primena, kad šio skirstymo imtasi siekiant „nubrėžti malonumų atitikmenį“ ir tiriant, „ar vienas mokslas yra grynesnis už kitą mokslą, kaip vienas malonumas yra grynesnis už kitą“ (57 a5–b2). Grynumą jis dabar *expliciter* sutapatina su aiškumu bei tikslumu ir, paklausęs, ar filosofų, ar nefilosofų menas turi didesnį aiškumą ir grynumą, – sulaukia ryžtingo Protarcho atsakymo: matematiniai „menai pranoksta visus kitus, o tarp jų tikslumu ir teisingumu matų ir skaičių dalykuose nenusakomai išsiskiria tie, kurie atitinka tikrųjų filosofų polėkį“ (57 c9–d2).

Sokratas nebegrįžta prie tyrimo pradžioje iškeltos „gamybos“ ir „ugdybos“ sričių dichotomijos. Nors yra aišku, kad matematiniai mokslai gamybos sričiai nepriklauso[511], pereidamas prie jų Sokratas tekalba apie tikslumą ir aiškumą, tačiau nepasako, kaip tai yra susiję su „gamybos“ ir „ugdybos“ sričių specifika. Atsakant už jį, veikiausiai būtų galima paaiškinti, kad šiedvi mokslų ir menų grupės turi skirtingus taikymo objektus: vieni dirba su juntamaisiais daiktais, kiti – su mąstomaisiais. Tai lemia ir didesnį pastarųjų tikslumą – mat jų objektai yra patvaresni. Svarbu pastebėti ir tai, kad ugdymo mokslai formuoja ne mąstomybę (kuri nuo jų nepriklauso ir negali priklausyti), bet jos pažinimą. Gamybos mokslai sukuria tam tikrą juntamą dalyką, ugdybos – aiškų žinojimą apie mąstomus objektus[512]. Kita vertus, Sokratas veikiausiai neatsitiktinai atsisako nubrėžti ryškesnę ribą: gamybiniai mokslai dirbti gali tik turėdami ugdybos mokslų apibrėžtus mąstymo įrankius[513].

---

511 Plg. „Eutidemas“ 290 b10–c3: geometrai, astronomai ir aritmetikos žinovai nepagamina geometrinių figūrų, bet jas atranda. Todėl matematiniai mokslai šiame dialoge skiriami prie medžioklės.

512 Tai pagrįstai pabrėžia S. Delcomminette’as (2006), p. 514.

513 Plg. Delcomminette, *ibid.*

Sokrato aiškinimai rodo, kad „mokslas" griežtąja prasme gali būti tik visiškai *tikras*, tačiau „mokslu" ir „menu" yra vadinamas ir neaiškumo bei netikslumo priemaišų turintis, mažiau „mokslinis", mažiau „meninis", ko gero, netgi netikras žinojimas[514]. Vargu, ar tai, kad mokslų skirstymui taikomos „beribiškumui" būdingos sąvokos „labiau" ir „mažiau", reiškia, kad į juos dabar imta žiūrėti kaip į beribių giminės narius. Veikiausiai turime suprasti, kad didesnis ar mažesnis mokslų tikslumas ir aiškumas priklauso tam *dialektiniam* kiekvienos esybės „beribiškumui" (neartikuliuotam *kontinuumui*), apie kurį Sokratas kalbėjo dialogo pradžioje dėstydamas dieviškąjį esybių vienių nagrinėjimo mokslą. Tad dialektika čia pati Sokrato lūpomis nužvelgia savo giminės grynumą ir tikrumą. Būtent ją dabar ir prieina iki filosofinės matematikos mokslų grynumo jau pakilę pašnekovai.

57 e6–59 d9
Dialektika

Sutaręs su pašnekovu pačiais tiksliausiais laikyti „filosofų polėkį" atitinkančius matematinius mokslus, Sokratas dar nemano, kad juodu jau yra pasiekę gryniausią mokslo atmainą. Gryniausias ir tikriausias mokslas, anot jo, būtų dialektika. Jos pranašumą Sokratas pirma iškelia pasitelkdamas žaismingą retoriką: „Bet svarstymo galia (ἡ τοῦ διαλέγεσθαι δύναμις) mus atstumtų, Protarchai, jei kurią nors kitą įvertintume geriau nei ją" (57 e6–7). O Protarchui pasidomėjus, kaip apie ją dera kalbėti, pareiškia, kad kiekvienas gali suprasti, ką jis turįs omenyje: „Visi, kam kliuvo nors truputis proto, nelygstamai tikriausiu neabejotinai laiko žinojimą apie tai, kas yra ir turi tikrą bei visada tapačią gimtį" (58 a1–5). Sokratas prašo Protarchą pasakyti, koks būtų jo sprendimas.

---

514 Plg. 56 a6 *sq*, b6, 62 b5–7.

Pašnekovui turėtų būti nelengva atlaikyti Sokrato spaudimą („Visi, kam kliuvo nors truputis proto... O tu?"), tačiau čia pasireiškia senoji jo mokykla. Kol Sokratas klausinėjo apie santykinį mokslų tikslumą ir tikrumą, Protarchas klusniai juo sekė[515], tačiau, išgirdęs apie „nelygstamai tikriausią" („tikrumu toli lenkiantį", μακρῷ ἀληθεστάτην) žinojimą, sunerimo: „Aš, Sokratai, daug sykių esu girdėjęs Gorgiją sakant, jog visus menus toli lenkia įtaigos menas – jo vergais viskas tampa ne per prievartą, bet savo noru, ir tai esąs už visus kitus nelygstamai geresnis (‚gerumu toli lenkiąs', μακρῷ ἀρίστη) menas" (58 a7–b2). Tai, kad matematinio tikslumo ir aiškumo taku vedęs svarstymas atvedė prie dialektikos ir *retorikos* akistatos, gali pasirodyti netikėta. Kita vertus, dialogo pradžioje pašnekovus pažindindamas su savo mėgstamiausiu dieviškuoju tyrimo metodu Sokratas jį panašiai priešpriešino „eristikai"[516]. Galbūt baigiant pagrindinę tyrimo dalį siekiama dar sykį kelią, kuriuo veda Sokratas, atriboti nuo kitokių svarstymo kelių (arba klystkelių). Kartu primenama, kokį intelektualinį „bagažą" turintį pašnekovą Sokratas turėjo vestis[517]. Turint omenyje Protarcho autoritetų jam įteigtas mintis[518], jiedu su Sokratu išties toli nuėjo.

Komentatorius paprastai labiau glumina kitas dalykas – tai, kad Sokratas stebėtinai lengvai pripažįsta, kad retorika galbūt yra žmonėms *naudingesnis* mokslas, bet dialektika (minėta „svarstymo galia") iš visų išsiskiria savo artumu tiesai, tikrumu ir proto bei mąstymo grynumu (58 c–d). Protarchui akivaizdžiai patinka Sokrato pasiūlytas kompromisas:

---

515 Plg. 57 d1 *sq*: ἀκριβείᾳ καὶ ἀληθείᾳ ... διαφέρουσιν.

516 17 a3–5.

517 Plg. D. Frede (1997), p. 328.

518 58 a7–8: Ἤκουον („girdėdavau") μὲν ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, ἑκάστοτε („vis", „kaskart") Γοργίου πολλάκις („dažnai").

„Žiūrėk – tikrai neužsitrauksi Gorgijo nemalonės, jei pripažinsi, kad pagal žmonėms teikiamą naudą jo menas yra pranašesnis“ (58 c5 *sq*). Gavęs tokią nuolaidą, jis lengvai sutinka nominaciją už tikslumą ir tikrumą atiduoti Sokrato favoritei (58 e1 *sq*). Kai kurie komentatoriai čia įžvelgia Platono požiūrio į retoriką metamorfozę[519]. Tai mažai tikėtina ir vargu ar reikalinga prielaida[520]. Retorikos naudą skelbianti intermedija Sokrato svarstymui veikiausiai paranki tuo, kad leidžia aiškiau ir kategoriškiau nusakyti mokslų vertinimo kriterijų: žiūrima ne praktinės naudos, bet (kaip ir malonumų atveju) – tikslumo ir grynumo.

Kažin ar Sokratas (arba pats Platonas) yra pamiršęs, kad jau pirmas dialogo teiginys apie proto giminę skelbė, kad tokie proto „giminės“ nariai kaip teisinga nuomonė ir neklaidingi svarstymai jų turėti gebančioms būtybėms yra *patys naudingiausi* (11 c1 *sq*: ὠφελιμώτατον). Regis, dabar jau galėtume aną teiginį suprasti, o svarstymo tęsinys dar aiškiau parodys, kad būtent grynoji proto veikla teikia veiksmingus įrankius visiems žmonių menams ir mokslams. Kita vertus, nors pašnekovai vėliau sutaria į galutinį gerojo gyvenimo mišinį dėti visus (ne tik grynuosius) mokslus, mes nieko neišgirsime apie neva didžiausio ir naudingiausio retorikos mokslo ingredientą. Sokrato reveransą retorikos mokslo autoritetui nuvertina ir tai, kad, Protarchui sutikus didžiausią proto ir mąstymo tyrumą sieti su tiesos siekiančios sielos galios veikla[521], Sokratas ima aiškinti, kad žinojimo tikrumas

---

519 Anot R. Hackfortho (1945, p. 113), čia išreikštas požiūris į retoriką gerokai skiriasi nuo „Gorgijo“ Sokrato paniekos šiam menui.

520 J. Goslingas (1975, p. 129, *ad loc.*) pastebi, kad „Sokrato mandagumas paprastai būna kur kas priešiškesnis nei daugumos žmonių keiksmažodžiai“.

521 Tylomis sutariama, kad tai ir būtų dialektikos mokslas.

ir patvarumas lydi ne *nuomones* apie besikeičiančius radimosi pasaulio dalykus, bet tik nekintamų esybių suvokimą, ir siūlo mokslų vertinimo išvadą skelbti atsiribojus nuo autoritetų – „tikrai turime palikti mane, Gorgiją bei Filebą"[522].

Išskirtinį dialektikos tyrumą Sokratas čia, kaip ir „Valstybėje", sieja su šio mokslo objektu: kitaip nei dauguma menų, taip pat ir pasaulio prigimtį tiriantys mokslai, ji turi reikalą ne su atsirandančiais ir netvariais dalykais, bet su amžinai tapačia tikrove. Nenuostabu, kad minėti mokslai negeba pasiekti jokio tvirto žinojimo (58 e5–59 b6). O štai dialektikos objektai jai leidžia turėti įmanomai patvarų, aiškų ir tikslų jų žinojimą bei supratimą. Todėl dialektinis žinojimas sutampa su gryniausia mąstymo ir proto veikla (59 c2–d9). Kiti mokslai tą pačią mąstymo galią apreiškia tik dalinai ir miglotai. Kadangi Sokratas nepasako, kuo dialektika būtų pranašesnė už filosofinės matematikos mokslus, telieka numanyti, koks galėtų būti jo aiškinimas. Vieną įtikimą šio klausimo sprendimą galima rasti gretinant „Filebą" su „Politike" brėžiama skirtimi tarp (santykinio) mato ir (tam tikro) „tinkamo mato" (τὸ μέτριον)[523]. Pasak „Politiko" protagonisto, be tinkamo mato nebūtų jokio meno, kita vertus, jei esama menų, turi būti ir toks – tinkamas matas (284 d7–9). Išties, jei matematiniai mokslai gali taikyti tikslų matą, tai žinojimą apie tai, *koks* matas tinka vienam arba kitam dalykui, jie gali gauti tik iš dialektikos. Mat tik šis mokslas pažįsta tikruosius ir nekintamus dalykų *pavidalus*. Turėti tokių dialektinių žinių privalo ne vien matematikai, bet ir kiekvienas sėkmingai

---

522 58 e4–59 b11. Kita vertus, „svarstymo" vardu padaryta išvada (59 c2 *sqq*: didžiausias žinojimo tyrumas sietinas su nekintamą tikrovę apmąstančiais mąstymu ir protu) vis dėlto sutampa su paties Sokrato laikysena.

523 Taip daro S. Delcomminette'as (2005a).

darbuotis siekiantis amatininkas. Geras amatininkas turi bent iš dalies nusimanyti apie gaminamo dalyko pavidalą ir laikytis jo numatomo tinkamo mato[524]. „Filebe" įžvelgiama žinia apie dialektikos mokslo ryšį su *tinkamu matu* neabejotinai praturtina iš „Valstybės" VII knygos gerai žinomą tikrąją būtį pažįstančios ir todėl visus kitus mokslus „vainikuojančios" dialektikos paveikslą.

59 d10–65 a6
Mišinys

59 d10–61 b10
Kodėl mišinys? Mišinys ir Gėris

Baigęs mąstymo giminės tyrumo analizę, Sokratas čia pat nubrėžia prie maišymui paruoštos medžiagos dirbti atsistojusių „amatininkų" (καθαπερεὶ δημιουργοῖς) paveikslą. Toks, pašnekovų sutarimu, taiklus judviejų palyginimas su amatininkais negali nepriminti ką tik aptartų „gamybinių" mokslų, kaip ir anksčiau minėtos demiurginės mąstymo veiklos[525]. Akivaizdu, kad *ipso facto* maišytojai turės imtis protui, o ne malonumui artimos veiklos, ir kad tai pašnekovų pozicijas padaro gerokai nelygias. Juolab kad ankstesni Sokrato aiškinimai apie keturias visybės dalykų gimines parodė, kad mąstymas priklauso darnaus mišinio *priežasties*, o malonumas – beribės neapibrėžties giminei. Tiriant malonumus

524 Plg. Delcomminette (2005a), p. 378 *sq*. Kadangi „Filebo" svarstymai apie dialektinį metodą ir sėkmingai kuriamus mišinius leidžia minėtu būdu įsivaizduoti dialektikos mokslo vaidmenį, galima sutikti, kad „Filebas" parodo tai, kas buvo žadėta „Politike": dialogo protagonistas užsimena, jog ryšys tarp menų ir tinkamo mato kada nors bus parodytas tiksliau (284 d1 *sq*).

525 Plg. 55 d1 ir 27 b1, 28 e–31 a.

paaiškėjo ir tai, kad dauguma jų, ypač patys didžiausi ir smarkiausi, yra netyri, vadinasi, negalės patekti į mišinį, o patys tyriausi lydi pažinimo veiklą.

Visa tai prisiminus atrodytų, kad vaidmenų ir vietų skirstymo klausimas jau yra išspręstas. Tačiau Sokratas dabar, regis, labai sąmoningai vengia kokių nors užuominų apie atskleistą varžovų nelygybę. Jis siūlo Protarchui dar sykį (59 e10–60 a2: „regis, išties vykusi yra patarlė, kad du ir tris kartus dera žodžiu kartoti tai, kas yra gera") nužvelgti nueitą svarstymo kelią. Iš skaitytojų galbūt tikimasi atidumo visiems šio kelio vingiams, tačiau Protarchui dabar primygtinai primenami tik du jo epizodai, būtent tie, kurie leidžia negalvoti apie akivaizdų mąstymo padėties pranašumą. Visų pirma – dialogo pradžios situacija. Protarcho perimtą Filebo tezę Sokratas dabar nusako pačiu radikaliausiu pavidalu: „Filebas teigė, jog malonumas yra teisingas visų gyvūnų tikslas (σκοπὸν ὀρθόν) ir visi turi jo siekti. Ir kad tai ir esąs visų gėris, o du vardus – ‚gera' ir ‚malonu' – teisinga yra skirti tam tikram vienam dalykui ir vienai prigimčiai" (60 a7–b1). Kaip ir dialogo pradžioje, Filebas čia pavaizduotas agresyviu tezės proponentu. Sokratui tenka neigti *beribes* malonumo gerbėjų pretenzijas. Protingumo pranašumas skelbiamas kur kas kukliau – jis yra didesnis Gėrio dalininkas, tačiau Sokratas nė neketina jo tapatinti su Gėriu. Dar primygtiniau Sokratas prašo prisiminti ir dar sykį sutarti[526], kad tiek grynas malonumo gyvenimas, tiek malonumo priemaišų neturintis proto gyvenimas savaime nebūtų pakankamas. Vadinasi, nebūtų ir Gėris, nes Gėrio prigimčiai būdingas visiškas

---

526 Priminęs ankstesnį svarstymą (60 b7–d2), Sokratas paragina *dar kartą* apie tai pamąstyti ir, reikalui esant, pataisyti ankstesnę išvadą (60 d3–60 e5). Protarchas netgi sukyla: „Kiek galima klausti to paties dalyko?" (60 e6 *sq*).

tobulumas („užbaigtumas") – kas jį turėtų, tam nieko netrūktų. Kalbant apie malonumo nepakankamumą sutraukai kartojami pagrindiniai ankstesnio svarstymo argumentai (60 d6–e1, plg. 21 a8–d5). Juos primindamas, Sokratas, kaip ir anksčiau, parodo, kad be proto giminės gebėjimų malonumų gyvenimas tiesiog negalėtų būti žmogiškojo gyvenimo patirtimi. Apie malonumų visai neturintį proto gyvenimą čia ir vėl nė nemėginama aiškinti, ko tokiam gyvenimui trūktų ir kodėl jis nebūtų patrauklus ir savaime pakankamas (60 e1–4, plg. 21 d9–e4), tačiau sutariama, kad ir jis nebūtų „tobulas ir visiems siektinas" (61 a1–2)[527]. Pripažinus, kad nei malonumas, nei protas negali suteikti pakankamo ir tobulo – Gėrio gyvenimo, iškyla reikalas pateikti bent jau tam tikrą Gėrio apybraižą (τινα τύπον αὐτοῦ), kad būtų galima paskirti gerumo vietas besirungiantiems mišinio ir vertinimo dalyviams (61 a4–6). Čia Protarcho laukia maloni staigmena – pasirodo, kelią, vedantį Gėrio link, jie jau turi (61 a7 *sq*). Mat dabartinė Sokrato apklausa parodė tą patį, ką ir ankstesnis jo aiškinimasis – Gėris gyvena mišriame gyvenime (61 a9–b7, plg. 22 a–b). O ryškesnio jo apreiškimo neabejotinai galima tikėtis *gražiame* mišinyje (61 b8–10).

Malonumo ir proto santykio su Gėriu klausimas, prie kurio dabar grįžta Sokratas, varžovų pozicijas bent jau laikinai sulygina – abudu nusileidžia Gėriui. Kartu dar sykį pabrėžiama, kad vertinti malonumą ir nurodyti jo vietą Sokratas pasirengęs tik Gėrio „šviesoje", tiksliau – jo „buveinėje". Būtent santykis su Gėriu turės lemti maišymo (κρᾶσις) sudėtį ir galutinio dalyvių vertinimo (κρίσις) rezultatus. O Gėris, kaip turėjo parodyti primintas ir atnaujintas pašnekovų

527 Galbūt verta atkreipti dėmesį į tai, kad čia, kaip ir ankstesniame tekste (21 e3–4), kalbama apie *visiems* (ne nedidelei mažumai) siektiną (αἱρετός) ir patrauklų gyvenimą.

sutarimas, gyvena *darnioje visybėje*, o ne kurioje nors vienoje jos dalyje (61 a7–b10). Tad arčiausia Gėrio bus tas, kas labiau atitinka esminius tokios gražios ir darnios visybės bruožus. Jei dialogo skaitytojai vis dėlto prisimena ir kitas Sokrato aiškinimų vietas, jie gali numanyti, kad jau pats sutarimas Gėrio ieškoti *mišriajame* – malonumo *ir* proto gyvenime – įleidžia protą į malonumo beribiškumą ir leidžia drąsiau kalbėti apie apibrėžiantį jo veikimą[528].

61 b11–64 b5
Mišinio dalys

61 b11–c9
Dvi versmės

Priminęs gražaus mišinio svarbą sprendžiant dialogo klausimą, Sokratas sugrąžina pašnekovą prie numatomo darbo. Dabar judviejų veikla lyginama su gėrimo maišymu. Įprasta, kad svarbesnį dialogo žingsnį Sokratas pradeda dievobaimingumo nata. Šįkart, pasitelkdamas mitinius gėrimo maišymo veiklos archetipus, Sokratas ragina darbą pradėti malda dievams, „ar tai būtų Dionisas, ar Hefaistas, ar kuris nors kitas šią garbingą maišymo skirtį gavęs dievas" (61 c1 *sq*)[529]. Nors kalbama apie žmogaus gyvenimo mišinio gerumą, svarstymo tęsinys patvirtins, kad svarbiausi jo pradai išties *dieviški*.

Sokratas tęsia palyginimą. Jiedu dabar prieš save turi tarytum dvi versmes: kaip medus saldaus ir svaigaus malonumo ir tarytum vanduo griežto bei sveiko proto. Nors ankstesni malonumo ir proto giminių aptarimai parodė, kad

528 Mat Sokratas pašnekovui seniai yra įrodęs, kad mąstymas yra labai artimas mišinio priežasties giminaitis.
529 Apie Dioniso ir Hefaisto figūrų reikšmę žr. paaišk. *ad loc.*

šios giminės dažnai yra susijusios[530], dabar iš jų sutariama semtis kaip iš dviejų skirtingų gyvenimo šaltinių, o kiek vėliau pripažįstama, kad gerame mišinyje nenukenčia ir įvairūs jo pradai[531]. Išties, geriausiame ir patraukliausiame gyvenime, pašnekovų sutarimu, turėtų būti tiek malonumo, tiek proto giminių narių. Kita vertus, siekiant padaryti išties gerą mišinį, tuoj pat (61 d1 *sqq*) bus prisiminta, kokios šių giminių dalys pripažintos *pačiomis tikriausiomis*, tad ir pradų išlikimas veikiausiai turėtų būti siejamas su *tikriausia* judviejų prigimtimi.

61 d1–62 a1
Saugesnis maišymo būdas

Nors Sokratas, regis, jau anksčiau yra užsiminęs apie tai, kad maišyti reikės vien tikriausias malonumo ir proto giminių dalis[532], Protarchas elgiasi taip, lyg nieko apie tai nebūtų girdėjęs[533],

530 Antai, klaidingos nuomonės gali tapti netikro malonumo priežastimi, saikingi malonumai vargu ar galėtų atsirasti be proto, o žinių įgijimą lydi grynieji malonumai.

531 64 d8–e3. S. Delcomminette'as (2006, p. 546) pastebi, kad „mišinys", apie kurį dabar kalba Sokratas, neturėtų būti suprantamas kaip tokia pradų jungtis, kurią stoikai vėliau vadino σύγχυσις („susiliejimas"). Tokiame mišinyje *susilieję* pradai išnyksta tapdami kitu, nauju dalyku. Kitą mišinio (μῖξις) rūšį stoikai vadino čia Sokrato vartojamu žodžiu κρᾶσις – tokios rūšies mišinyje kiekvienas pradas išsaugo savo prigimtį. Delcomminette'as spėja (*ibid.*, n. 4), kad κρᾶσις vartosena „Filebe" galėjo būti šios stoikų išskiriamos sąvokos šaltinis.

532 Plg. 52 d6–e4, 55 c7–9 ir paaišk. *ad loc.*

533 Ar tai reiškia, kad derėtų atsisakyti minties minėtose ankstesnio teksto vietose κρίσιν („vertinimas", „sprendimas") taisyti į κρᾶσιν („mišinys")? O gal Protarcho užmaršumas tiesiog laiku suteikia dialogo protagonistui progą dar sykį priminti esminę maišymo taisyklę? Ką tik taip pat buvo priminti svarstymai apie mišraus gyvenimo pranašumą. Tiesa, jų Protarchas nebuvo pamiršęs.

ir į klausimą: „Ar kiekvieną malonumą maišydami su kiekvienu protingumu turėtume didžiausią tikimybę gauti gražų mišinį"? – atsako: „Galbūt" (61 d1–3). Sokratui tenka priminti tai, kas anksčiau buvo pasakyta apie skirtingą malonumų tikrumą ir nevienodą menų ir mokslų tikslumą bei tikrumą[534]. Jo manymu, saugiau būtų pirma sumaišyti tikriausias abiejų giminių dalis, o tuomet žiūrėti, ar tokiam mišiniui nieko nebetrūksta.

62 a2–d6
Menai ir mokslai

Sokratas siūlo įsivaizduoti tikriausią dialektinį žinojimą apie tikrąsias esybes turintį žmogų – toks „nusimano apie patį teisingumą, kas tai yra, turi su tokiu supratimu sutinkančią aiškinimo galią (λόγον), o ir apie visas kitas esybes taip pat mąsto (διανοούμενος)" (62 a2–5). Tai, kad apibūdindamas filosofą dialektiką Sokratas visų pirma mini *teisingumo* išmanymą, negali nepriminti pagrindinio „Valstybės" klausimo ir tame dialoge plėtotos teisingumo kaip tinkamo dalių santykio sampratos. Kadangi šioje baigiamojoje „Filebo" dalyje taip pat labai svarbus yra darnios visybės ir jos sudėties klausimas, „Valstybės" teisingumą čia išties būtų galima priminti.

---

534 Dabar Sokratas skiria du – skirtingo tikslumo „menų" („amatų", τέχναι, 61 d8) ir įvairaus tikrumo „mokslų" (ἐπιστῆμαι, 61 d10) – lygius. Anksčiau (55 c–59 b) abi sąvokos vartotos veikiau sinonimiškai. Plg. 56 b6: (τεχνικωτέραν τῶν πολλῶν ἐπιστημῶν, „techniškesnį už daugumą mokslų"). Vis dėlto 55 d5–8 teigiama, kad viena „menų" dalis „mokslo" laikosi labiau, kita – mažiau, todėl viena bus tyriausia, o kita – mažiau tyra. Akivaizdu, kad τέχναι ir ἐπιστῆμαι „Filebe" (kaip ir kituose Platono dialoguose) kartais gali būti vartojami kaip sinonimai (plg. 62 c7: Sokratas ryžtasi į mišinį leisti visus „mokslus"), tačiau didžiausią tikslumą ir tikrumą Sokratas čia sieja su „mokslu".

Kita vertus, Sokratas dabar siekia aptarti kitą dalyką ir imasi kito pavyzdžio: ar pakaks tokio *mokslo*, jei filosofas dialektikas „gebės paaiškinti apie rutulį ir patį dieviškąjį apskritimą, tačiau neišmanys žmogiškojo rutulio ir šių mūsų apskritimų, tad ir statydamas namą ir visur kitur vis taip pat naudosis liniuotėmis ir apskritimais?" (62 a7–b2). Protarcho manymu, tokia, vien į dieviškus mokslus panirusio mąstytojo būsena būtų juokinga (62 b3–4).

Savaime suprantama, filosofų nepraktiškumas juokingas atrodė ne vien Protarchui. Gerai žinoma Talio istorija: mąstytojui stebint dangų ir įkritus į nepastebėtą šulinį, trakė tarnaitė smagiai pasijuokė iš filosofo, kuris spokso į dangų ir nemato, ką turįs po kojomis. Šį anekdotą Sokratas primena „Teaitete" (174 a), kuomet jis apie filosofų „nešiopasauliškumą" kalba su pasididžiavimu: taip, tikrieji filosofai išties nė nenutuokia, kas vyksta čia, žemėje juos supančiame gyvenime (173 c6–175 b7). Užtat, jei patiems juos pašiepiantiems kaimynams tektų, aukštai iškilus, nuo kasdienio gyvenimo klausimų pereiti prie bendriausių apibrėžimų ir pamėginti paaiškinti, kas yra „pats teisingumas ir neteisybė" arba „kas yra žmogaus gyvenimo laimė ir nelaimė", tuomet jų bejėgio pasimetimo vaizdas taip pat leistų pasijuokti – šįkart nepragmatiško filosofinio mąstymo žmogui (175 b9–d7)[535].

---

535 J. Goslingas (1975, p. 134) pagrįstai pastebi, kad „apskritai, Platonas nemano, kad filosofinis žinojimas yra nenaudingas, veikiau gyvybiškai svarbus norint tinkamai tvarkyti reikalus. Kalbėdamas apie filosofų nepraktiškumą (antai, „Valstybė" VII, „Gorgijas" 508–510), jis juos vaizduoja ne kaip neišmanėlius, kurie nežinotų, kaip reikia gyventi, bet kaip žmones, kurie nėra prisitaikę prie savo meto viešojo gyvenimo. O prisitaikę jie nėra prie esamos politinio gyvenimo suirutės. Platonas nemano, kad viešojo gyvenimo veikėjai išties žino, ką jie veikia."

Taigi Protarchas į filosofo negebėjimą prisitaikyti prie praktinių gyvenimo darbų reaguoja taip, kaip įprasta nefilosofinio mąstymo žmonėms – jam tokia būsena atrodo juokinga. Nauja yra tai, kad Sokratas dabar nesiima ginti ir aukštinti filosofų keistumo, bet nuolankiai sutinka į gero gyvenimo mišinį dėti ir nelabai tyrus ir tikslius mokslus, taip pat ir taikymosi bei mėgdžiojimo kupiną muziką (62 b5–c8, plg. 56 a3–7). Ar tai, kad Sokratas čia pasirodo toks nuolaidus, reiškia, jog pagyvenęs Platonas nutarė atsisakyti ankstesnio filosofinio kelio radikalumo ir pasiūlyti gyvenimo reikmėms labiau pritaikytą versiją[536]? Ar (kas yra kiek labiau tikėtina) tokiu būdu pabrėžiama, kad Sokratas *nusileidžia* prie Protarcho (filosofijai atvirų) akiračio žmonių ir siekia pasiūlyti jiems, ne filosofų mažumai tinkamą gero gyvenimo pavyzdį[537]? Antra vertus, ir Protarcho atstovaujamų žmonių[538] laikysena čia priartėja prie filosofinio idealo – mat ne

536 S. Delcomminette'as (2006, p. 548, n. 7) vardija taip maniusius XX a. tyrėjus ir mini Horno (*Platonstudien*, Wien, 1863, p. 395 *sq*) nuomonę, esą tai teikia pagrindą neigti veikalo autentiškumą.

537 Plg. Frede (1997), p. 350. „Valstybės" filosofų valdovų auklėjimo programa taip pat numato, kad, apie penkerius metus skyrę dialektikos mokslui, jie dar penkiolika metų turi tobulinti praktinio vadovavimo įgūdžius, „idant ir patyrimu (ἐμπειρίᾳ) kitiems nenusileistų" (539 e2–540 a4), o tai bus ne geriausias ir laimingiausias filosofų gyvenimas, bet dieviškai kilni jų tarnystė bendrapiliečiams, kuriems toks – filosofų vadovaujamas gyvenimas išties būtų pats geriausias ir laimingiausias (540 b3–c2). Filosofai valstybės darbus dirbs ne dėl jų „grožio" („prakilnumo", οὐχ ὡς καλόν τι), bet todėl, kad tai yra „*būtina*" – 540 b4–5. Plg. 62 b8 ir c3 (paklaustas apie galimybę į mišinį dėti statybų ir muzikos menus, Protarchas du kartus atsako: „Būtina", ἀναγκαῖον) ir 62 e8–9.

538 Ne filosofijos „korifėjų". Plg. „Teaitetas" 173 c6–8: „Kalbėkime apie iškiliausius (περὶ τῶν κορυφαίων). Kokia prasmė kalbėti apie tuos, kurie menkai tesiverčia filosofija?"

Sokratas, bet pats Protarchas pastebi, kad visus kitus menus ir mokslus į mišinį dėti saugu *tuomet*, kai jame jau esama pirmaujančiųjų (62 d1–3)[539]. Tačiau tai reiškia, kad, norėdamas gyventi pagal taip maišomo gerojo gyvenimo receptą, Protarchas pats turėtų tapti dialektiku, tad ir filosofu...

Dabartiniai pašnekovų svarstymai apie tikriausio mokslo nepakankamumą gerajam gyvenimui neabejotinai yra susiję su ankstesniu retorikos naudos ir dialektikos tikrumo aptarimu (58 a–e). Sokratas turi progą dar sykį pabrėžti, kad tikriausias mokslas išsiskiria ne praktine nauda, bet artumu nekintamai tikrovei. Praktinėms gyvenimo reikmėms praverčia ir mažiau tyros, prie šio pasaulio kintamybės labiau pritaikytos mokslo atmainos. Tačiau, kaip parodė ankstesnis menų ir mokslų aptarimas, visos jos turi turėti tam tikrą „mokslo" dalį. Gali nustebinti tai, kad, kalbėdamas apie netikros liniuotės (τοῦ ψευδοῦς κανόνος) ir netikro apskritimo meną, Sokratas dabar su mokslais sieja ne tik mažesnio grynumo, bet ir *netikrumo* bei *negrynumo* galimybę. Anksčiau, aptardamas menų ir mokslų hierarchiją, Sokratas kalbėjo vien apie *skirtingo masto* tikrumą, tikslumą ir grynumą. „Netikro" mokslo galimybės jis nepripažįsta. Galiausiai, būtent todėl mišinyje atsiduria *visi* menai ir mokslai. Apsispręsdamas į mišinį leisti visus mokslus, Sokratas vengia kalbėti apie negrynumą ir sako, kad leidžia sumyšti tyriesiems ir tiems, kuriems trūksta tyrumo (62 c7–8). Apie malonumų „negrynumą" jis kalbėjo

539 Anksčiau „pirmaisiais" (56 c9: πρῶται) arba „vadovaujančiais" (55 d10: ἡγεμονικαί) buvo pavadinti matematiniai mokslai (tiek filosofų, tiek daugumos žmonių). Filosofų matematika buvo pripažinta tikslesne ir tikresne (57 b9–e5), bet dialektika ir ją pralenkė tikrumu ir patvarumu (58 a–59 c). Dabar „pirmaisiais" Protarchas, regis, pavadina pirma Sokrato išvardintus filosofinius – dialektikos ir matematikos mokslus.

drąsiau, skirdamas grynus malonumus ir tuos, „kuriuos, ko gero, pagrįstai galėtume pavadinti negrynaisiais“ (52 c1–3)[540].

Paklaustas, ar į gerą gyvenimą reikės įmaišyti ir nepatvarų bei netyrą „netikros liniuotės ir apskritimo“ meną, Protarchas atsako: „Teks, jei dar ketiname kaskart susirasti namo vedantį kelią“ (62 b8–9). Veikiausiai tuo norima pasakyti, kad tokiam veiksmui nepakanka vien geometrinio tikslumo, tačiau reikalingos įvairios praktinės žinios, kad pakeliui neįkristume į kokį šulinį. Žodžiai apie kelią namo atliepia ankstesnius Sokrato svarstymus apie kelią, vedantį link Gėrio buveinės (61 a7–b2), tad, regis, ir patikslina pašnekovų planą – ieškoma šiame žmogaus gyvenime esančio Gėrio būsto. Tai, kad į gerąjį gyvenimą sudedami *visi* menai ir mokslai, nereiškia, kad geru gyvenimu besidžiaugiantis žmogus visus juos privalėtų mokėti. Turėdamas esminį tikriausių ir patvariausių mokslų ingredientą jis galėtų rinktis ir kitus konkrečią jo gyvenimo situaciją atitinkančius įrankius.

62 d7–64 a6
Malonumai

Sokratas siūlo grįžti prie malonumo versmės ir klausia, ar judviem nederėtų ir su malonumais pasielgti taip, kaip ką tik buvo padaryta su mokslais, *visus* juos leidus į mišinį (62 e3–4). Protarchas pasirodo apdairus ir tikrai nebelinkęs pasitikėti visais malonumais: „Kur kas saugiau būtų pirma leisti tikruosius“ (62 e6–7). Tuomet Sokratas siūlo, o Protarchas sutinka įmaišyti ir „būtinuosius“ malonumus, jei tokių esama (62 e8–10). Apie „būtinuosius“ malonumus iki šiol „Filebe“ užsiminta nebuvo. Kita vertus, dabar paaiškėjo, kad ir anksčiau minėtus statybos ir muzikos menus Sokratas taip pat sutiktų vadinti „būtinaisiais“. Mat jis sako: „Jei, kaip ir ten

540 Vis dėlto 62 b6 užsiminta ir apie „negryną“ meną.

[tai yra mokslų atveju], esama kokių nors būtinų malonumų..."[541] Galima suprasti, kad tiek vienu, tiek kitu atveju kalbama apie šio gyvenimo reikmėms tenkinti būtinus menus ir malonumus.

Kas vadintina „būtinais" malonumais, aiškina „Valstybės" Sokratas (558 d4–559 d3, 561 a1–8, 571 b3–c1)[542]. Būtinus malonumus jis sieja su būtinų potraukių („troškimų", „norų", ἐπιθυμίαι) tenkinimu. „Būtinais", pasak Sokrato, laikytini tokie troškimai, „kurių mes negalime atsikratyti, ir tokie, kurių tenkinimas mums teikia naudos" (558 d11–e2). Šių rūšių troškimai atitinka būtiną mūsų prigimties potraukį (558 e2–4). „Nebūtini" yra tokie troškimai ir su jais susiję malonumai, „kurių galima atsikratyti, jei stengsiesi nuo pat jaunumės, ir kurie mumyse nepadaro nieko gera, o kai kurie ir kenkia" (559 a3–4). Būtinų troškimų pavyzdys būtų noras valgyti tiek, kiek tai yra naudinga sveikatai, gerai jausenai ir pačiai gyvybei palaikyti (559 a8–b7). Tokie troškimai ir su jais susiję malonumai yra naudingi žmogaus veikimui (559 c3–5). O štai troškimas mėgautis įvairesniais gardėsiais jaunystėje galėtų būti nuslopintas tinkamo auklėjimo. Jis kenkia ir kūnui, ir sielai – jos gebėjimui protauti ir tvardytis („protingumui ir santūrumui", 559 b8–c2). Tad „būtini" malonumai, kaip ir būtinieji mokslai, yra neišvengiami gyvenant radimosi pasaulyje. Iki šiol „Filebe" Sokratas taip jų nevadino, tačiau apie troškimo ir alkio prigimtį svarstyta nemažai, tad dabar skaitytojas be didelio vargo gali pritaikyti anų svarstymų medžiagą. Turėdamas reikalą su radimosi pasauliu, protas negali

541 Plg. paaišk. *ad loc.*

542 Apie „būtinuosius" malonumų objektus ir „būtinuosius" malonumus „Nikomacho etikoje" kalba Aristotelis. „Būtinais" jis vadina maistą ir erotinius santykius (Afroditės reikalus) (1147 b23–31, 1148 a21 *sq*, 1149 b8), o „būtini", tad ir geri malonumai neperžengia tinkamo tokių būtinų poreikų tenkinimo saiko (1154 a11–18).

nepripažinti „būtinų" malonumų reikmės, bet tai nereiškia, kad jis negali daryti jiems jokios įtakos ir jų „auklėti"[543].

Sutarus pirma įmaišyti grynuosius ir būtinuosius malonumus, Sokratas pasiūlo į malonumus pažvelgti taip pat, kaip prieš tai į menus: „Jei, kaip sakėme apie menus, gyvenime yra nekenksminga ir naudinga visus juos išmanyti, dabar tą patį pasakysime ir apie malonumus: jei mums naudinga ir niekam nekenksminga gyvenime džiaugtis visais malonumais, tuomet visus juos reikia įmaišyti?" (63 a1–5). Pasiūlymas yra provokacinis – ankstesni svarstymai turėjo atimti Protarchui norą remtis hedonistine prielaida, esą „mums naudinga ir niekam nekenksminga gyvenime džiaugtis visais malonumais". Tad dabar turėdamas neįtikėtiną galimybę į gero gyvenimo mišinį prastumti *visus* malonumus, jis jaučiasi pasimetęs: „Ką tuomet turime apie juos sakyti? Ir ką daryti?" (63 a6–7). Čia subliūkšta ir įvadinių svarstymų apie mišinio gėrį sukurta dalyvių lygybės iliuzija.

Sokratas leidžia Protarchui atsipūsti ir pasiūlo klausti pačių malonumų ir protingumų[544] – ar jie sutiktų gyventi su visa (kvazipoleminiame dialogo kontekste) varžovo gimine (63 a8–10 *sqq*)? Tokiu būdu, artėjant veikalo pabaigai ir galutiniam pretendentų vertinimui, malonumo ir protingumo giminės turi progą pačios prabilti savo vardu. Tačiau kalbėti jos turės ne apie savo giminės pranašumą, bet apie dviejų giminių sugyvenimo galimybę. Nors dabar iškilo reikalas spręsti, ar verta į mišinį leisti visus *malonumus*, pirmą žodį

543 Plg. Delcomminette (2006), p. 553 *sq*.

544 „Protingumas" (φρόνησις) čia užima „mokslo" arba „meno" vietą. Įvairios mokslų atmainos turi didesnio arba mažesnio masto protingumą, tad tam tikra prasme galima kalbėti apie įvairius „protingumus". Netrukus Sokratas ima klausinėti „mąstymą" (νοῦς) ir „protą" („protingumą") – abu vardai nusako gryniausią ir tikriausią mąstymo veiklos rūšį. Plg. 59 d1.

suteikdamas malonumams Sokratas mandagiai jų klausia, ar jie norėtų gyventi su visa protingumo gimine, ar atskirai nuo protingumo (63 b2–4). Sokratas neabejoja, kad malonumų atsakymas sutaptų su ankstesnio svarstymo išvada apie vien malonumų turinčio gyvenimo nepakankamumą[545]. Puikiai išmokę dialogo pamoką malonumai turėtų atsakyti, kad „vienui vienai be priemaišų“ gyventi „kuriai nors giminei nėra nei išties įmanoma, nei naudinga“ (63 b7–c1)[546]. Tolesni malonumų žodžiai liudija apie dar didesnį jų įžvalgumą. Pasirodo, malonumai įvertino proto gebėjimą perprasti jų prigimtį: „geriausia iš visų giminių, palyginus vieną su kita, mūsų manymu, mums būtų gyventi kartu su ta, kuri, be visų kitų dalykų, kiek įmanoma tobulai pažįsta ir kiekvieną iš mūsų“ (63 c1–3). Malonumai kalba taip, tarsi būtų gerai įsidėmėję ne vien „Filebo“ analizės rezultatus, bet ir „Valstybės“ 586 d4–587 a6 Sokrato pamokymus apie tai, kad gryniausius ir tinkamiausius malonumus skirtingi sielos pradai patiria tuomet, kai leidžiasi vadovaujami protingojo prado. „Sekdami mokslu ir protu (ἐπιστήμῃ καὶ λόγῳ) ir jų lydimi“ geismingojo ir garbėtroškos pradų troškimai „gaus pačius tikriausius malonumus, kiek jiems yra įmanu tokių gauti, nes seks tikrybe (‚tiesa‘, ἀληθείᾳ)“ (586 d4–e1). Tai bus ne tik tikriausi, bet ir kiekvienam pradui labiausiai tinkami („savi“, οἰκεῖαι) malonumai (586 e1–3, 586 e6–587 a6).

Tai, kad malonumai dabar patys ima dalyvauti svarstymuose, yra neabejotinai simbolinis įvykis. Dialogas prasideda malonumo adepto atsisakymu kalbėtis; mėginant įsivaizduoti

---

545 Į ankstesnį (20 e–21 d, 60 d–e) svarstymą nukreipia 63 b7 žodžiai: „kaip anksčiau sakyta.“

546 Labiausiai toks teiginys tinka pačiai malonumo giminei – anksčiau išties buvo parodyta, kad jai negera likti vienai, be mąstymo ir proto „priemaišų“.

gryną malonumų gyvenimą, Protarchą ištinka *afasija*; o štai dabar protingai prabyla net ne Filebo vietą svarstyme užėmęs Protarchas, bet patys (be Filebo kontrolės galutinai likę) malonumai. Kalbėtis atsisakęs Filebas į dialogą visai nebeįsiterpia. Veikiausiai dabar Sokrato prakalbinti išmintingai kalba būtent tie malonumo giminės atstovai, kurie jau yra patyrę proto įtaką ir galės tapti gero mišinio dalyviais. Protarchas abiejų pašnekovų vardu pagiria gražų jų atsakymą (63 c5).

Protingumas ir mąstymas, paklausti, ar jiems „mišinyje dar *trūksta*[547] malonumų", iškart imasi savo tiriamojo ir analizuojamojo darbo: „*Kokių* malonumų?" (63 c5–8)[548]. Juk (Sokrato atstovaujamas) protas nuo pat dialogo pradžios reikalavo pripažinti, kad esama skirtingų malonumų, o kiek vėliau ėmėsi svarstyti įvairius jų pavidalus. Sokratui tenka paaiškinti, kad jis klausiąs, ar, be tikrųjų malonumų, mąstymo giminei dar *reikia*, kad kartu apsigyventų didžiausi ir stipriausi malonumai (63 d2–4). Lengva nuspėti, ką į tai atsakys protingumo giminės nariai – tą patį, ką apie malonumų ir mąstymo santykį sakė „Faidono" Sokratas: kaip ir visi kūno reikalai ir rūpesčiai, jie yra didžiausia kliūtis protauti ir mąstyti (63 d4–e3, 7–8; plg. „Faidonas" 65 c5–10)[549]. Maišyti su mąstymu beprotybe ar kitokia nedorybe („blogybe", κακία) sekančius malonumus būtų didžiausia nesąmonė (ἀλογία)[550],

547 63 c6: τι προσδεῖσθε. Plg. 63 d2–3: ἆρ' ἔτι προσδεῖσθ' ὑμῖν; žodis „trūkti" čia yra svarbus, mat pašnekovai sutarė, kad Gėriui nieko *netrūksta*. Plg. 20 d, 20 e6, 21 a11, 60 c3, 64 b5.

548 J. Goslingas (1975, p. 134, *ad loc.*) spėja, kad 63 c8 ποίων, „kokių" galbūt atliepia 17 b8, d1 ir 19 b3, kalbant apie gebėjimą išskirti vieno pavidalo rūšis, vartotą žodį ὁποῖα, „kokių".

549 „Timajuje" 86 b1–c3 taip pat teigiama, kad stipraus malonumo pagautas žmogus „pašėlsta ir mažiausiai geba protauti".

550 Suprantama, kad būtų „nelogiška" (arba „alogiška") su „protingumu" (φρόνησις) maišyti „beprotybės" (ἀφροσύνη) sekėjus.

jei norime išvysti „gražiausią ir mažiausiai nesutariantį mišinį“ (63 e7–9). Šie proto giminės atstovų žodžiai rodo, kad į mišinį gali patekti tik su protu jau gerai sutariantys malonumai. Išties proto giminė mielai sutinka į mišinį, šalia „beveik savų“ tikrųjų ir tyrųjų, priimti ir tokius malonumus, kurie lydi sveikatą ir santūrumą, ir apskritai visų dorybių palydovus (63 e3–7).

„Sveikatą ir santūrumą lydintys malonumai“ turėtų būti tie patys „būtini“ malonumai, dėl kurių, kaip ir dėl tyrųjų malonumų, pašnekovai jau buvo sutarę (62 e8–10). Veikiausiai kalbama apie sveikatai, tai yra sveikai kūno darnai, palaikyti būtinus valgymo, gėrimo ir panašius malonumus. „Santūrumas“ (σωφρονεῖν), ko gero, nusako tokių malonumų (protingo) nuosaikumo sąlygą[551]. Proto giminė prisimena ir visas kitas dorybes – visus dorybes lydinčius malonumus taip pat galima imti į mišinį. Iki šiol „Filebe“ apie tokius („moralinius“) malonumus nebuvo kalbėta. Bet, prisimenant „Valstybės“ aiškinimus apie teisingą doros sielos santvarką ir tinkamus visų pradų malonumus, galima manyti, kad dorybės čia taip pat visų pirma yra siejamos su darnos palaikymu. Tad ir tokiems malonumams nesunkiai galima pritaikyti „Filebe“ Sokrato dėstomą malonumo kaip darnos atkūrimo patirties sampratą[552].

---

551 Graikų kalboje žodis σωφρονεῖν savaime byloja apie aiškų ryšį su (sveiku, σω-) protu (φρονεῖν).

552 Todėl vargu, ar galima sutikti su R. Hackforthu (1945, p. 128–129), kuris svarsto, jog „moraliniai“ malonumai anksčiau „Filebe“ minėti nebuvo todėl, kad Platonas jiems negalėtų taikyti šiame dialoge plėtojamos malonumo kaip prisipildymo (πλήρωσις) sampratos. Kai kurių komentatorių manymu, dorybės čia yra paminėtos kaip bendra „būtinųjų“ malonumų tinkamumo sąlyga. Plg. Hampton, p. 82 ir Delcomminette (2006), p. 555, n. 13. Vis dėlto aišku, kad labiausiai tokiam vaidmeniui tinka „santūrumas“ (σωφροσύνη).

Galima pastebėti, kad proto giminės kalboje grįžtama prie dialogo pradžioje minėtų protavimo, santūrumo ir, kita vertus, nesivaldymo ir beprotybės malonumų (12 c8–d6). Tuomet Sokratas teigė, kad tokius skirtingus malonumus pripažinti panašiais galėtų nebent beprotis. Protarchas dar nebuvo pasirengęs su juo sutikti. Dabartinė proto giminės kalba ryžtingai skiria minėtus malonumus, o Protarchas noriai sutinka, kad pasakyta išties protingai (64 a6).

Tai, kad Sokratas nusprendė paklausti pačių malonumų nuomonės, veikiausiai yra susiję ir su pašnekovų pabrėžiamu siekiu sukurti tokį darinį, kuriame būtų kuo mažiau vidinės nesantaikos, στᾶσις (63 e10: ἀστασιαστοτάτην). Čia ir vėl verta prisiminti „Valstybės" Sokrato aiškinimus: santūrus esąs tas žmogus, kurio sielos pradai, visų pirma malonumų siekiantis ir protingasis, draugiškai sutaria (τῇ φιλίᾳ καὶ συμφωνίᾳ), kad valdyti turi protingasis ir kad negalima prieš jį sukilti (μὴ στασιάζωσιν αὐτῷ) (442 c10–d3). Toks draugiškas sutarimas nekelti vidinio karo yra ir teisingos sielos tvarkos – teisingumo dorybės pagrindas (442 d4–6). Suprantama, kad tai, kas „Valstybėje" kalbėta apie darnius sielos pradų santykius, tinka ir „Filebo" svarstymams apie proto ir malonumo turinčio gyvenimo darną[553]. Malonumo ir proto giminių kalbos rodo, kad jiedu gali susitarti dėl gražaus ir darnaus sugyvenimo galimybės.

64 a7–b5
Tikrumas (tiesa, ἀλήθεια)

Sokratas primena dar vieną mišiniui „būtiną" dalyką, tačiau ši būtinybė yra kitokia nei į mišinį įdėtų būtinų malonumų. Jų reikėjo tam, kad būtų galima gyventi kintamybės pasaulyje, o dabar Sokratas kalba apie tai, be ko apskritai negali

553 Plg. Gosling (1975), p. 134, *ad* 63 e9 ir Hampton (1999), p. 82.

atsirasti jokia esamybė: „Bet štai kas dar yra *būtina* ir be ko niekada negalėtų atsirasti nė vienas daiktas. [...] Kam neįmaišysime tiesos (ἀλήθεια), tas niekad negalės išties (ἀληθῶς) atsirasti, o atsiradęs – būti" (64 b2–3).

„Filebo" aiškintojai ties šia vieta dažnai suglumsta: kam dar reikėjo dėti tiesą, jei mišinyje ir taip jau esama *tikrųjų* mokslų ir malonumų? Juolab kad netrukus bus patikinta, kad „protas arba yra tas pats kas tiesa, arba yra labiausiai į ją panašus ir daugiausia jos turi"[554]. Siūlyta nemažai atsakymų. Antai, anot Dorotheos Frede, Platonas tokiu būdu norėjęs „parodyti, kad mišinys turi ne vien remtis žmonių sutarimu, bet ir turėti pagrindą tikrovėje (mišraus gyvenimo Pavidale)"[555]. Kiti tyrėjai ragina suprasti, kad mišiniui negana jo pradų tiesos – pats mišinys taip pat turi ją turėti[556]. Verity Harte manymu, „tiesa" „Filebe" visų pirma yra susijusi su darinio struktūros suprantamumu[557]. Sylvainas Delcomminette'as siūlo manyti, kad dabar kalbėdamas apie tiesą Sokratas nededa į mišinį naujo komponento, bet išskiria esminį gauto mišinį aspektą[558]. Reginaldas Hackforthas čia įžvelgia „kone humoristinę tam tikros abejonės išraišką": „Ar gyvenimas, dėl kurio atradimo mes tiek vargome, išties gali būti gyvenamas? O gal, kaip ‚Valstybės' IX knygos pabaigoje būgštauja Glaukonas, tai tebus gryna filosofų išmonė (ἐν λόγοις κείμενον)? Sokrato teiginio nereikia suprasti pažodiškai – jei mūsų mišrusis gyvenimas yra

554 Plg. Horn (1893), p. 398. Pasak šio autoriaus, „šis teiginys yra vienas iš netikėčiausių visame ‚Filebe'. [...] Tad mes čia susiduriame su nesuprantamu dalyku, kurių nuo šiol, artėjant veikalo pabaigai, sparčiai gausės."

555 Frede (1993), p. 78, n. 3.

556 Plg. Bury (1897), p. 208; Friedländer (1969), p. 347.

557 Harte (1999).

558 Delcomminette (2006), p. 557.

gryna išmonė, mes negalime pripūsti į jį tikrovės. Veikiau tokiu būdu Platonas išreiškia savo viltį ir tikėjimą, kad nurodyta gyvenimo rūšis nėra nepasiekiamas idealas, kartu pripažindamas, kad tik tokiu atveju visas į dialogą įdėtas darbas nebuvo bergždžias."[559]

Kartu su kitais „Filebo" teiginiais apie „tiesą" (ἀλήθεια) šie Sokrato žodžiai taip pat verčia tyrėjus mąstyti apie šio žodžio apimamų „tiesos" ir „tikrovės" prasmių santykį[560]. Robertas Bury, ko gero, pagrįstai skiria objektyvią ir subjektyvią žodžio suvokimo perspektyvas. Subjektyviai ἀλήθεια gali būti tapatinama su ją pažįstančiais „mąstymu" ir „protu" (plg. 65 d2–3), o „objektyvi" ἀλήθεια sietina su idealiąja Tikrove ir šia prasme jos turi turėti visos mišinio dalys[561].

Regis, arčiausiai tiesos būtų Hackfortho įžvalga, tačiau ją derėtų papildyti primenant ankstesnius Sokrato aiškinimus apie mišriųjų *esybių* atsiradimą[562], o tuomet Sokrato žodžiuose liks mažiau melancholiškos ironijos. Dabar Sokratas kaip tik kalba apie naujo *mišinio* esybės atsiradimo vyksmą – jis *tikrai* turi atsirasti būčiai.

64 b5–c4
Svarstymo visybė ir Gėrio prieangis

Į mišinį įdėjus tiesos, Sokratui belieka pasidžiaugti vykusiu kūriniu. Jis kreipiasi į Protarchą ir Filebą: „Jei šiam mišiniui dar ko nors trūksta, judu su Filebu sakykite. O man regis, mūsų svarstymas jau yra pabaigtas tarytum kokia bekūnė tvarka (κόσμος τις ἀσώματος), tinkama gražiai valdyti sielą

559 Hackforth (1945), p. 133.
560 Plg. Gosling (1975), p. 134–135, 212–214.
561 Bury (1897), p. 209–210.
562 26 d8–9: „atsiradimas būčiai iš kartu su riba sukuriamų matų"; 27 b8–9: „sumaišytą ir atsiradusią esybę."

turintį kūną“ (64 b5–8). Sokratas veikiausiai neatsitiktinai čia vėl prisimena ir, regis, seniai pamirštą Filebą – visi pagrindiniai dialogo dalyviai turėtų paliudyti, jog svarstymo visybė yra sukurta. Nenuostabu, kad, apibrėžus malonumą ir (kad ir negalutinai) jo vietą gerajame gyvenime, Filebas (neapibrėžtas ir beribis malonumas) savo balso nebeturi. Atsiliepia vien Protarchas: „Manyk, kad ir aš esu tokios nuomonės, Sokratai“ (64 b9).

Sokratas ragina sutikti, kad yra sukurta tam tikra „tvarka“ – *kosmos*. *Kosmos* čia gali nusakyti keletą dalykų. Viena vertus, Sokratas kalba apie pabaigtą „svarstymą“ (λόγος) – pašnekovai turi prieš akis viso dialogo darbo vaisių – tokį, kuriam nieko nebetrūksta. Tai primena Platono mąstymui būdingą „svarstymo“ palyginimą su visas kūno dalis turinčia gyva būtybe[563]. Sokratas tikisi, kad pašnekovų sukurtas darnusis „žodis“, nubrėžęs tinkamą gero gyvenimo sudėtį ir tvarką[564], galės tapti šio pasaulio gyvų būtybių („sielą turinčio kūno“) gyvenimo vadovu. Galima manyti, kad tai yra ta pati „tvarka“ („būsena“, διάθεσις), apie kurią kalbėta pačioje dialogo pradžioje, kuomet buvo sutarta, kad kiekvienas pašnekovas „pamėgins nurodyti tam tikrą sielos būklę ir būseną, galinčią kiekvienam žmogui suteikti laimingą gyvenimą“ (11 d4–6). Netrukus Sokratas ir vėl kalbės apie διάθεσις, klausdamas Protarcho, kas yra „pats vertingiausias mišinio dalykas ir toji svarbiausia priežastis, dėl kurios tokia būsena („tvarka“, διάθεσις) visiems tampa patraukli“ (64 c5–7).

---

563 Plg. „Faidras“ 264 b–c ir Pradeau (2002), p. 298, n. 311.

564 Ch. Badhamas (1878, p. 92) pabrėžia, kad omenyje turimas ne svarstymas, bet jo turinys – visų į mišinį priimtų pradų dermė. Tačiau Sokratas kalba apie „svarstymą“ (λόγος), kuris čia yra tapatinamas su jo turiniu.

Kita vertus, žodžiai apie svarstymo *kosmą* verčia prisiminti ankstesnius Sokrato aiškinimus apie visybės makro- ir žmogaus mikro-kosmo panašumą (29 a–30 c)[565]. Juolab kad protingumo giminės lūpomis ką tik buvo priminta, kad siekiama „suprasti, koks būtų prigimtinis žmogaus ir visybės gėris" (64 a1–2). Dabartiniam Sokrato svarstymui tinka tai, ką jis iškilmingai teigė „Gorgijuje" – kad „dangų, žemę, dievus ir žmones sieja bendrystė, nuosaikumas (‚tvarkingumas', κοσμιότης), santūrumas, todėl ši visybė ir yra vadinama ‚tvarka' (κόσμον), o ne ‚netvarkingumu' (ἀκοσμίαν) arba ‚palaidumu'" (507 e6–508 a4). Tinkama tvarka yra bendriausias visų visybių darnos dėsnis.

Prieš (mąstymo) akis turėdami sukurtą svarstymo visybę pašnekovai atsiduria prie pat ieškotos Gėrio buveinės. Sokratas apie tai pareiškia gana netikėtai: „Stovime prie pat Gėrio durų ir visko, kas yra gera, buveinės" (64 c1–2), tačiau pats įvykis neturėtų stebinti, kadangi Sokratas jau anksčiau yra paskelbęs (iš įžvalgaus „svarstymo", *logo* gautą) žinią, kad Gėris *gyvena* mišriajame gyvenime, o aiškiausiai jį išvysti galima tikėtis gražiai sumaišytame gyvenime (61 a7–b9). Gyvenamojo būsto metafora iškyla ir ankstesniame pokalbyje su malonumo ir mąstymo giminėmis[566]: malonumams siūloma gyventi (63 b3: οἰκεῖν) kartu su protingumu; protingumo ir mąstymo klausiama, ar jie sutiktų priimti dar ir tokius „sugyventinius" (63 d3: συνοίκους) kaip smarkiausi malonumai; o jie pasipiktinę aiškina, kaip tokie smarkuoliai jaukia jų gyvenamąsias sielas (63 d6: ἐν αἷς οἰκοῦμεν)[567].

---

565 Tuomet Sokratas kalbėjo, kad mąstymas sutvarko visybę ir jos dalis, „kuria kosmą": διακοσμεῖν (28 e3), κοσμοῦσά τε καὶ συντάττουσα (30 c5).

566 Plg. La Taille (1999), p. 374.

567 Taip pat plg. 63 e4: οἰκείας ir (tolesniame tekste) 64 c9: οἰκειότερον.

Dabar darnaus gyvenimo būstas pastatytas[568]. Nenuostabu tad, kad aiškinimo kelias jau yra atvedęs prie pat Gėrio „durų" (ἐπὶ προθύροις). Πρόθυρα („prieangis" arba tiesiog vieta priešais įėjimą į būstą) yra tokia vieta, kur einantysis stabteli, laukia, tikisi priėmimo ir (arba) susimąsto. „Prie durų" (tiesa, kaimyninio namo) ilgai mąsto „Puotos" Sokratas prieš pasirodydamas puotoje Agatono namuose[569].

Žodžiai apie sukurtą svarstymo „tvarką" neabejotinai parengia tolesnius aiškinimus apie mišinio gerumą lemiančius matą, darną („proporciją", συμμετρία) ir grožį, nes visa tai yra *akivaizdžios* kosmo savybės (κόσμος gali reikšti ir „puošmeną", „puošnumą"). Būsto metafora su šiomis savybėmis taip pat gali būti susijusi. Kadangi graikų architektūros kanonas remiasi matu ir proporcija, kalbėjimas apie Gėrio būstą gali kelti minčių apie taisyklingų proporcijų fasadą[570].

64 c5–65 a6

Mišinio gerumo priežastis

Sokratas ryžtingai imasi veikti pagal seniai nubrėžtą planą. Jau dialogo pradžioje, sutarus dėl mišraus („bendro") gyvenimo pranašumo, jis kalbėjo, kad svarbu bus įžvelgti tokio gyvenimo gerumo *priežastį*, o tuomet spręsti, kas jai būtų artimesnis – mąstymas („protas", νοῦς) ar malonumas. Sokratas pranašavo mąstymo pergalę, o malonumui nežadėjo nė trečios vietos[571]. Atėjo metas įvardyti minėtą priežastį, galutinai

---

568 Aišku, nereikia pamiršti ir Sokrato – miniai nusileidžiančio *durininko* (θυρωρός) vaidmens (62 c5–8).

569 „Puota" 175 a–d.

570 Taip svarsto A. de La Taille (1999), p. 375.

571 22 c7–e3. Sokratas minėjo, kad kiekvienas pašnekovas galbūt mėgins įrodyti, jog mišraus gyvenimo gerumo priežastis – jo kandidatas (22 d1–4), tačiau dabar tokia galimybė nėra svarstoma.

įvertinti malonumo ir mąstymo kandidatūras ir įsitikinti Sokrato mąstymo pranašysčių taiklumu. Tad dabar nuo mišinio, κρᾶσις, įvardijant jo gerumo priežastį, einama prie pretendentų vertinimo, κρίσις (64 c5–d2). Sokrato teigimu, atsakymas į klausimą apie mišinio gerumą ir vertingumą yra labai akivaizdus – „Ko gero, nėra nė vieno žmogaus, kuris šito nežinotų" (64 d7): mišinio vertę lemia „matas ir darnos prigimtis" (64 d9: μέτρου καὶ τῆς συμμέτρου φύσεως)[572]. O tai reiškia, kad „gėrio galia rado prieglobstį grožio prigimtyje. Juk matas ir darna visur virsta grožiu ir dorybe" (64 e5–7)[573]. Sokratas primena ir apie tiesą – jos taip pat reikėjo dėti į mišinį (64 e9–11) – ir daro išvadą: „Taigi, jei pasitelkę *vieną* pavidalą (μιᾷ ... ἰδέᾳ) neįstengiame sumedžioti gėrio, imkime *tris* – grožį, darną bei tiesą (κάλλει καὶ συμμετρίᾳ καὶ ἀληθείᾳ) ir pasakykime, kad tikrai teisinga būtų visa tai kaip tam tikrą vienį laikyti mišinyje esančių dalykų priežastimi ir kad dėl *jo* gerumo mišinys taip pat tampa geras" (65 a1–5).

Ankstesniame svarstyme nesunku įžvelgti dabar paskelbto teiginio apie matą, grožį ir tiesą elementus. Antai, svarstant visybės *mišinius* aiškinta, kad juos sukuria *matus* uždedanti ribos giminė (26 d8–9). Tarp tokio ribos veikimo vaisių buvo minėtas ir *grožis* (26 b1, 5–7). Dabar Sokrato įvardintos trejybės nariai siejami ir 52 c1–53 c3 svarstyme apie matą (52 c4: ἐμμετρίαν,

---

572 Toliau Sokratas kalba apie μετριότης ir (arba) συμμετρία; 64 e6: μετριότης γὰρ καὶ συμμετρία, 65 a2: συμμετρία, 65 b8: μετριότης. Kol kas visi šie žodžiai vartojami tarytum sinonimiškai, tačiau vėliau (66 a6–b3) μέτρον ir τὸ μέτριον atsidurs tarp pirmosios vietos laimėtojų, o τὸ σύμμετρον (kartu su grožiu, tobulumu ir pakankamumu) gaus antrąją.

573 Gėris, grožis ir matas panašiai yra jungiami „Timajuje" 87 c4–5: „Viskas, kas gera, yra gražu, o kas gražu negali neturėti mato (‚būti be mato', ἄμετρον)", ir „Politike" 284 b1–2: „Saugodami (tinkamą) matą (amatai) sukuria visus gerus ir gražius dalykus."

52 d1: τῶν ἐμμέτρων) turinčių malonumų tikrumą ir grožį. Tam tikra prasme malonumas jau tuomet buvo apibrėžtas pagal mato, grožio ir tikrumo kriterijus, tokiu būdu išskiriant pačią gryniausią jo dalį – tikrąjį malonumą. Dabar svarstomas gerojo gyvenimo *mišinys*. Suprantama tad, kad jam tinka visos anksčiau minėtos mišinio giminės savybės. Matas, darna ir grožis gali būti susiję su Gėrio buveinės metafora (64 c1–3) ir neabejotinai yra susiję su svarstymo *kosmo* vaizdiniu (64 b6–8). Vis dėlto aiškiai minėti trys mišinio gerumo ir kartu malonumo bei proto vertinimo kriterijai čia yra įvardyti pirmą kartą.

Teiginys apie grožį kaip neišvengiamą mato ir darnos vaisių yra būdingas ne vien Platono mąstymui, bet ir apskritai graikų grožio sampratai, kuri grožį vaizduoja kaip tam tikros visybės dalių darną[574]. Gero gyvenimo grožis kyla iš darnaus jo dalių sugyvenimo, kiekvienai užimant jai tinkamą visybės vietą[575]. Apie tiesos santykį su kitais Gėrio trejybės nariais Sokratas čia nieko nesako, jis tik primena, kad ir jos mišinyje esama. Vis dėlto galima manyti, kad tik su matu ir darna susijęs apibrėžtumas dalykui leidžia *tikrai* būti, o pažįstančiam subjektui – *išties* jį pažinti[576].

Gali pasirodyti, kad Gėrio trejybės nariai nėra visai lygūs. Tam tikrą jų nelygybę rodo ir skirtingos jų gerumo vietos galutinėje gėrybių („turtų") rikiuotėje[577]. Apie matą ir

574 Todėl veikiau nei su „matu" („saiku", τὸ μέτρον, μετριότης) grožis yra sietinas su darnų dalių santykį nusakančia συμμετρία. Neatsitiktinai abu jie atsiduria antroje mišinio gėrybių vietoje, o „matas" – pirmoje.

575 Plg. Delcomminette (2006), p. 581.

576 Delcomminette, *ibid.*

577 Matas užima pirmą vietą, grožis (kartu su darna) – antrą, o tiesa, kai kurių tyrėjų nuomone, lieka trečioje vietoje. Tiesos vietą aptarsiu netrukus; labiau tikėtina, kad, Sokrato manymu, jos turi *visi* mišinio komponentai.

darną pasakyta, kad tai yra būtina kiekvieno (savo dalių nepanaikinančio) mišinio sąlyga (64 d9–e3). Grožis iškyla kaip neišvengiama mato ir darnos apraiška, jų buvimo akivaizdybė (64 e5–7). Išties, dažniausiai mes nežinome, koks būtų tinkamas matas[578], tačiau grožio buvimą galima laikyti įrodymu, kad jo čia esama. Apie dalyko tiesą „iš akies" spręsti sektųsi kur kas sunkiau. Kad ir kaip būtų, akivaizdu, kad Sokratas nori pasakyti, kad visi trejybės nariai yra tam tikros esminės Gėrio apraiškos – apie matą visi žino, kad be jo negali būti (tikro) mišinio, grožį kiekvienas regi, o be tiesos (tikrumo) tiesiog negali būti jokio tikro (ir teisingai pažinto) dalyko. Pagaliau, apibendrindamas savo aiškinimus, Sokratas visą trejybę (grožį, darną ir tiesą) *kaip tam tikrą vienį* pavadina mišinyje esančių dalykų (gerumo) priežastimi.

Anksčiau Sokratas kalbėjo apie tokias esmines Gėrio savybes kaip jo tobulumas, pakankamumas ir visiškas patrauklumas (20 d, 60 b10–c5). Remiantis šiais kriterijais buvo apibrėžtas mišraus gyvenimo pranašumas ir gerumas. Dabar ieškoma sudaryto *mišinio* gerumo priežasties. Vis dėlto „tobulumas" ir „pakankamumas" (τέλεον καὶ ἱκανόν) galutiniame gėrybių reitinge užims antrąją vietą šalia darnos ir grožio (66 b1–3). „Patrauklumas" (αἱρετός) bus praleistas. Nesunku suprasti, kodėl: „patrauklumas" nusako gėrio santykį su jo *dar neturinčiu* subjektu, todėl jis nebus paminėtas dėliojant vidines gerojo gyvenimo gėrybes.

Svarstydamas visybėje esančias gimines, Sokratas *priežastimi* vadino tą giminę, kurios narių veikimas lemia tai,

578 D. Frede (1997, p. 359, n. 5) pastebi, kad „matas ir darna", apie kuriuos dabar kalba Sokratas, nėra iš akies nustatoma apytikslė proporcija, jie reikalauja tikslaus „skaičiaus", kuris beribės giminės narius padarytų „darnius" („bendramačius", σύμμετρα) ir „sutariančius" (σύμφωνα) – 25 d11–e2.

kad riba apibrėžia beribiškumą, *sukurdama* darnų mišinį, o iškiliausias, bent jau vienintelis aptartas tokios giminės atstovas buvo protas („mąstymas", νοῦς)[579]. Dabar Sokratas kalba nebe apie mišinio *atsiradimo* priežastį, bet apie tą priežastį, kuri nulemia *esamo* mišinio *gerumą*. Panašų priežasties vertinimo *perspektyvos* skirtingumą galima rasti „Didžiajame Hipijuje" (295 c1–300 b3) ir, žinoma, garsiame „Faidono" Sokrato pasakojime apie „priežasties" paieškas, turėjusias lemiamą reikšmę jo intelektualinei biografijai (95 e7–102 a1). Kaip ir „Filebe", abiejuose dialoguose išskiriama, viena vertus, tokia „priežasties" samprata, kuri apibrėžia dalyko atsiradimą lemiančią „gamybinę" priežastį, kita vertus, – loginė dialektinė „priežasties" samprata[580]. Sylvainas Delcomminette'as pastebi, kad nėra reikalo loginę dialektinę priežastį tapatinti su kuria nors viena iš keturių Aristotelio išskiriamų priežasčių, kad ir su formaliąja. Mat visos Aristotelio priežastys yra susijusios su atsiradimu, o loginė dialektinė Platono priežasties samprata (kaip liudija „Faidono" Sokrato aiškinimai apie „antrąjį plaukimą") kaip tik reikalauja palikti radimosi pasaulį ir į dalykus žiūrėti tarytum *sub specie aeternitatis*[581]. Klausti apie loginę dialektinę Gėrio priežastį reiškia mėginti apibrėžti patį Gėrio pavidalą[582].

Tai, kad Gėrio pavidalas čia siejamas su „priežastimi", leidžia manyti, kad šioje „Filebo" vietoje išties kalbama apie mąstomąjį Gėrio pavidalą („Idėją") ir kad minėta trejybė turi suteikti šiam pavidalui turinį – Gėrio pavidalą sudaro mato, grožio ir tiesos vienybė. Tuomet galima spėti,

579 26 e1–27 c1, 28 c6–31 a10.
580 Delcomminette (2006), p. 569–575.
581 Delcomminette (2006), p. 575.
582 Plg. 64 a2, 65 a2, 67 a12 ir Delcomminette (2006), p. 576–577.

kad nė vienas iš trejybės narių nėra tapatus Gėriui ir kiekvienas gali būti laikomas tam tikru mąstomuoju pavidalu, tačiau visi jie yra neatskiriamai susiję, tad dalyvaudamas viename iš jų dalykas dalyvauja ir dviejuose kituose, vadinasi, ir Gėryje[583].

65 a7–66 a3

Malonumo ir proto vertinimas

Galima pradėti vertinti malonumą ir protą – „Protarchai, dabar jau kiekvienas sugebėtų būti malonumo ir proto teisėju (κριτής), katras iš jų yra gimingesnis didžiausiam gėriui ir katras vertesnis, tiek tarp žmonių, tiek tarp dievų" (65 a7–b2). Nuveiktas darbas suteikė tokius vertinimo įrankius, kad, anot Sokrato, bet kas dabar pajėgtų nustatyti dialogo pradžios varžovų vietas. Gali nustebinti, kad Sokratas kalba apie malonumo ir proto vertę „tiek tarp žmonių, tiek tarp dievų" – vis dėlto pašnekovų kurtas gerasis gyvenimo mišinys aiškiai taikytas kūne gyvenančiam žmogui. Apie kokius tad dievus čia kalbama? Veikiausiai žodžiai apie dievus sietini su dieviškaisiais vertinimo kriterijais (Gėrio pavidalo dalininkais), kurie išties turi universalią reikšmę[584] ir lemia to paties žmogiškojo gyvenimo dieviškumą.

Tad dabar Protarchas turės įvertinti malonumą ir protą pagal patį Gėrio pavidalą išreiškiančios trejybės kriterijus – grožį, tiesą ir matą. Turint omenyje tai, kad minėti kriterijai

583 Tokios yra ryžtingos S. Delcomminette'o išvados (2006, p. 583–584), kuris laiko „Filebą" Platono „agatologijos" (Gėrio mokslo) vadovu. Šis tyrėjas (*ibid.*, p. 587–614) „Filebo" Gėrio pavidalo apibūdinimą kruopščiai lygina su garsiais „Valstybės" teiginiais ta pačia tema. Daugumos komentatorių manymu, „Filebo" pašnekovai taip ir neįžengia į pačią Gėrio buveinę ir lieka jos prieangyje. Plg. Frede (1997), p. 359–360.

584 Plg. 64 a1–3.

išreiškia skirtingus to paties pavidalo aspektus, galima numanyti, kad vertinimo rezultatas visais atvejais bus tas pats: vienam trejybės nariui artimesnis kandidatas toks pat turės pasirodyti ir dviejų kitų atžvilgiu. Kita vertus, pradedamas lyginimas ir vertinimas leis įsitikinti, kad trys kriterijai išties sudaro (Gėrio pavidalo) vienybę[585]. Tai, kad kriterijus yra trigubas, leidžia labiau pasidžiaugti proto pergale (kad nugalės būtent jis, nesunku nuspėti) – triguba pergalė išties yra įspūdingesnė už viengubą[586]. Bet „Filebo" tyrimo kontekste dar svarbiau yra pabrėžti malonumo *pralaimėjimą*, triskart nurodant, kad, matuojant Gėrio matu, dialogo pradžioje iškeltos beribės jo pretenzijos neturi jokio pagrindo ir turi būti gerokai apkarpytos.

Protarchas pasidaro labai greitas. Sokratas siūlo jam ilgiau pamąstyti, bet tas veržte veržiasi paskelbti galutinę tyrimo išvadą (plg. 65 c2–4, d7). Galima svarstyti: ar taip norima pabrėžti rezultatų akivaizdumą (plg. 65 b3: „Tai akivaizdu"), ar tai, kad, Protarchui ilgiau pamąsčius ir nesuskubus atsakyti, išvados galėtų būti kiek kitokios[587]? Labiausiai komentatorius glumina tai, kad imdamasis vertinimo Protarchas kalba ne apie tuos grynuosius malonumus, kurie buvo mielai priimti į mišinį, ir ne apie būtinuosius, kuriuos taip pat sutikta paimti, bet apie pačius beribiškiausius ir neapibrėžčiausius filebininkų džiaugsmus, kurie nė nedvejojant buvo palikti už gero gyvenimo visybės ribų. Kodėl tad Protarchas dabar

---

585 Delcomminette (2006), p. 615–616.

586 Plg. Frede (1997), p. 359.

587 Antai, D. Frede (1997, p. 361) manymu, skubėdamas Protarchas „suvulgarina" vertinimo kriterijus, kadangi kalba apie „pačius vulgariausius" malonumus. Pasak šios tyrėjos, „Sokratui pasiekus ‚Gėrio buveinės' prieangį, Protarchas, nors ir yra apsisprendęs už protą, tebestovi prie juslinių malonumo namų."

prie jų sugrįžta[588]? Atsakyti būtų galima nurodant, kad dabar turi būti vertinami dialogo pradžioje pašnekovų iškelti pretendentai, o ne gerojo gyvenimo mišinio komponentai[589]. Šis mišinys leido apibrėžti vertinimo įrankius, o pritaikyti juos reikės „natūralios", tai yra beribės ir neapibrėžtos, būsenos malonumams, o ne tiems malonumams, kuriuos iš neapibrėžtybės išskyrė matą jai uždėjęs protas[590]. Vertinimas, kurio dabar imasi Protarchas, visų pirma turi aiškiai konstatuoti tokio malonumo pralaimėjimą[591].

Sokratas ragina pradėti nuo tiesos. Protarchui atrodo, kad nuspręsti yra labai lengva: „Malonumas – didžiausias apgavikas. Sakoma, jog meilės malonumų reikaluose (o šie malonumai atrodo patys didžiausi) dievai netgi atleidžia už priesaikos sulaužymą, tarytum malonumai būtų vaikai ir neturėtų nė menkiausio proto. O protas arba yra tas pats

---

588 Tokį klausimą kelia ir Damaskijas (*In Philebum* 248): „Kodėl parodydamas proto pranašumą jis (Sokratas) remiasi žemiausiais malonumais, kurie yra negražūs, nors jie ir nebuvo priimti į mišinį?" Atsakydamas į šį klausimą Damaskijas siūlo suprasti, kad, jei kokia nors savybė dalykui priklauso kaip pirminė, ji priklauso *visam* dalykui, kaip jutimo galia – gyvūnams. Tad „jei grožis būtų būdingoji malonumo savybė, kaip jutimo galia – gyvūno, tuomet ir patys žemiausi malonumai būtų gražūs, kaip ir žemiausios gyvūno galios junta."

589 Vis dėlto taip paaiškindami nutarimą vertinti pačius „vulgariausius" malonumus sutinkame, kad vertinimas vyksta pagal anksčiau Sokrato smerktą malonumų priešų metodiką – žvelgiama ne į pačius tikriausius, bet į didžiausius malonumus. Plg. 44 d8–45 a3, 53 a5–c3 (šis tekstas aiškiai kalba apie didesnį saikingųjų malonumų tikrumą ir grožį) ir Frede (1997), p. 362.

590 Plg. Hackforth (1945), p. 134.

591 Tai, kad grynieji malonumai vis dėlto gauna vietą (kad ir penktą) gero mišinio gėrybių kataloge, yra dar vienas, šįkart pozityvus malonumo ir proto gretinimo vaisius. Proto apibrėžta ir išskirta malonumų dalis gali būti gero gyvenimo vertybe (κτῆμα).

kas tiesa, arba yra labiausiai į ją panašus ir daugiausia jos turi" (65 c5–d3). Protarcho žodžiai dailiai primena, kad čia kalbama apie „proto neturinčius" (65 d1–2) malonumus. Jokios garbės tarp dievų tokie malonumai nesulaukia, nebent atlaidumo, kaip nepakaltinami vaikai. O štai mąstymą Protarchas yra pasirengęs sutapatinti su tiesa, o tai reikštų – su pačiu Gėrio pavidalu.

Gretinimas su saiku (μετριότης) nusako esminę viso veikalo temą. Po visų ankstesnių Sokrato aiškinimų Protarchui išties nesunku yra atsakyti, kad „nerastume dalyko, kuris turėtų labiau besaikę prigimtį nei malonumas ir pasimėgavimas, o, kita vertus, nieko, kas turėtų daugiau saiko nei protas ir mokslas" (65 d8–10). Akivaizdu, kad Protarchas čia ir vėl kalba apie tokį malonumą, kurį dievina Filebas (plg. 27 e) ir kurį turėjo apibrėžti visas dialogo svarstymas. O protas ir vėl kone sutapatinamas su matu (65 d10: ἐμμετρώτερον).

Atsakymas į klausimą apie proto ir malonumo grožį arba bjaurumą, regis, savaime plaukia iš ankstesnio vertinimo, kadangi jau buvo pripažinta, kad matas visur virsta grožiu[592]. Protarchui atsakyti į klausimą padeda ir tai, kad „grožis" ir „bjaurumas" graikų kalboje turi ryškią etinę reikšmę. Tad malonumo „grožio" vertinimas čia virsta moraliniu jo pasmerkimu. Apie kai kurių malonumų „bjaurumą" panašiai kalbama „Didžiajame Hipijuje" (298 d5–299 a6), o „Puotoje" (204 b2–4, 210 c6–e1) – apie išminties ir mokslo „grožį"[593].

66 a4–c10

Gerojo gyvenimo vertybių vietos

Tai, kaip Sokratas atsiliepia į Protarcho vertinimus, parodo, kas išties laikytina *svarbiausia veikalo žinia* – jis ragina

---

592 Plg. Hackforth (1945), p. 135.

593 Plg. „Puota" 204 b2–4, 210 c6–e1.

Protarchą „visam pasauliui" paskelbti (kitur siųsti šauklius[594], o šalia esantiems pačiam paaiškinti), kad malonumas „nėra pirmasis turtas (‚gėrybė', κτῆμα) ir netgi ne antrasis", o tuomet ima vardinti geram gyvenimui priskirtų vertybių vietas, kol pagaliau prieina penktąją malonumo vietą. Damaskijas, komentuodamas „Filebą", pastebi, kad Platonas savo dialoguose skelbia tik du tokius, visuotinai platinti skirtus pranešimus (κηρύγματα): „Vieną – prieš malonumą, kitą – ‚Valstybėje' už teisingumą, kadangi šis yra nepelnytai niekinamas, o anas taip pat nepelnytai vertinamas. Kartu jis parodo, kad tik šie du teiginiai yra visuotinai platintini" (*In Philebum* 250).

„Valstybės" IX knygoje Sokratas ragina Glaukoną samdytis šauklį visiems pranešti apie penkių sielos (ir valstybės) santvarkos vertinimo (κρίσις) rezultatus – geriausia ir laimingiausia buvo pripažinta karališkoji santvarka, o prasčiausia ir vargingiausia – tironiškoji (580 b–c). Vargu, ar dviejų veikalų deklaracijų panašumas yra atsitiktinis. Be Damaskijo minimų priežasčių, svarbu yra tai, kad abiejuose kūriniuose esminės reikšmės turi tinkamos visybės santvarkos (κόμος, διάθεσις, δικαιοσύνη) tema – „Valstybėje" skelbiami penkių santvarkų vertinimo rezultatai, „Filebe" – gerosios santvarkos narių „reitingai". Penktoje, paskutinėje vietoje vienu atveju atsiduria blogaisiais malonumais išsiskirianti tironiško valdymo tvarka, kitoje – grynieji malonumai[595].

Sokratas ima vardinti darnaus mišinio gėrybes. Pirma vieta atitenka „matui" (μέτρον), „tam, kas turi matą" (τὸ μέτριον),

---

594 66 a4–5: ὑπό τε ἀγγέλων πέμπων.

595 D. Frede (1997, p. 368–369) kelia klausimą dėl dviejų sąrašų gretinimo prasmės. Jos manymu, „Filebo" žodžiai apie šauklius galėtų būti sąmoninga nuoroda į „Valstybėje" paskelbtą deklaraciją: „Valstybės" pranešimą parengia ilgas tyrimo darbas, o „Filebo" žinia suskamba kaip „perkūnas iš giedro dangaus".

tinkamumui („kas turi καιρός", καίριον) ir visiems „tokiais laikytiniems dalykams" (66 a6–8)[596]. Antra – tam, „kas yra darnu (τὸ σύμμετρον), gražu (καλόν), tobula (τὸ τέλεον), pakankama (ἱκανόν)" ir „visiems kitiems šios giminės dalykams" (66 b1–3). Dėl trečio laimėtojo Sokratas nujaučia (ὡς ἡ ἐμὴ μαντεία), kad „ne kažin kaip nukryptum nuo tiesos juo pripažinęs mąstymą ir protingumą" (66 b5–6). Ketvirtoje vietoje atsiduria „pačiai sielai priskirti" mokslai, menai ir teisingos nuomonės (66 b8–c2). Penktoje – „tokie malonumai, kuriuos apibrėžėme kaip beskausmius, pavadinome grynais ir priskyrėme pačiai sielai; jie lydi mokslus, o kartais – pojūčius" (66 c3–6).

Sokrato paskelbtą vertybių reitingą galima laikyti graikų išminties tradicijos skelbti „kas yra geriausia" (antai, „matas geriausia") variacija. Galbūt todėl, jo manymu, šį hierarchinį gėrybių katalogą verta paskleisti kuo plačiau. Įsidėmėtina, kad pačioje hierarchijos viršūnėje atsiduria „matas", o jos apačioje – pašnekovų apibrėžti (plg. 66 c4–5: ὁρισάμενοι) malonumai. Seniai yra pastebėta[597], kad pirmąsias reitingo vietas užima ne mišinio ingredientai, bet abstraktūs (arba „formalūs") geros visybės komponentai. Kiek anksčiau Sokratas buvo paskelbęs, kad Gėrio pavidalą atskleidžia gerame mišinyje įžvelgiama mato (darnos), grožio ir tiesos trejybė. Dabar pirmoje vietoje atsiduria „matas" ir panašūs vardai, nusakantys patį „apibrėžtumą". Kalbant apie mišinio sudėtį, tai gali būti tinkamas kiekvieno į jį imamo elemento „mastas". Tuomet ryškiausias mato buvimo geroje visybėje rezultatas būtų jo gebėjimas uždėti tinkamą ribą malonumams[598]. Antrojo rango gėrybės yra susijusios su tinkamu *visybės dalių santykiu*. Akivaizdu, kad

---

596 Apie graikiško teksto problemą žr. paaišk. *ad loc.*
597 Plg. Bury (1897), p. 209.
598 Plg. Hackforth (1945), p. 138.

būtent jį nusako „darna" („proporcingumas", τὸ σύμ-μετρον) ir „grožis". „Tobulumas" ir „pakankamumas" taip pat gali nusakyti visas tinkamai sudėtas dalis turinčios *visybės* savybę.

„Filebo" komentuotojai paprastai suklūsta: kur dingo trečiasis Gėrio pavidalo elementas – „tiesa" arba „tikrumas"? Daugelis siūlo manyti, kad „tiesai" atstovauja trečiosios vietos laimėtojai – „mąstymas ir protas" (νοῦν καὶ φρόνησιν)[599]. Juk visai neseniai Protarchas teigė, kad „protas arba yra tas pats kas tiesa, arba yra labiausiai į ją panašus ir daugiausia jos turi (‚pats tikriausias', ἀληθέστατον)" (65 d2-3). O dabar Sokratas sako, kad trečion vieton dėdamas mąstymą ir protą „ne kažin kiek nukryptum nuo *tiesos*" (οὐκ ἂν μέγα τι τῆς ἀληθείας παρεξέλθοις). Nors tai galėtų būti viso labo *modus loquendi*, norint pasakyti: „nesuklystume", – daugelis tyrėjų čia įžvelgia užuominą į mąstymo ir proto tapatinimą su tiesa ir tikrove. Tuomet tektų pripažinti, kad vienas iš mišinio ingredientų, jį sutapatinus su vienu iš Gėrio pavidalo atstovų, čia yra tapatinamas su pačiu Gėrio pavidalu. Regis, „Valstybės" Sokratas tam nepritartų (plg. 505 b-c).

Labiau tikėtina, kad tiesa turi būti laikoma būtinu *visų* mišinio narių ir jo visumos komponentu[600]. Išties, Sokratas neseniai paskelbė, kad tiesa yra būtiniausia visų dalykų atsiradimo ir buvimo sąlyga (64 b2-3, plg. 64 e9-10)[601]. Galima prisiminti ir „Valstybės" Sokrato teiginį, kad „niekas nesitenkina tariamų turtų turėjimu (τὰ δοκοῦντα κτᾶσθαι), visi siekia turėti *tikruosius* (‚esančius', τὰ ὄντα), o tariamybės (τὴν δὲ δόξαν) čia jau niekas nebevertina" (505 d7-9). Ar tai

599 Taip manė jau F. Susemihlis (1863), p. 81. Naujesni šio požiūrio apologetai yra Harte (1999), p. 398 ir Delcomminette'as (2006), p. 623.
600 Plg. Damaskijas, *In Philebum* 234-235, Frede (1997), p. 364, Lang (2010), p. 166.
601 Tai pabrėžia Ph. Lang (2010), p. 166.

nereiškia, kad ir kiekvienas iš Sokrato dabar „Filebe" rikiuojamų turtų (κτήματα) būtinai turi būti tikras[602]?

Ankstesni Sokrato aiškinimai jau parodė, kad dialektikos mokslas mąstymą ir protą turi pačiu tyriausiu pavidalu, o kiti mokslai ir amatai rikiuojasi žemiau, priklausomai nuo jų taikomų įrankių tikslumo ir objekto apibrėžtumo (55 d–59 d). Tad dabar dialektika kartu su jai tinkamiausiais „mąstymo" ir „protavimo" vardais užima trečią vietą, o kiti – ne visai tyri „pačios sielos" mokslai laimi ketvirtąją. Hierarchinės skalės viduryje atsidūrusi dialektika tampa aiškia jungtimi tarp Gėrio pavidalo savybių ir konkrečių gerojo gyvenimo pradų[603].

Gėrybių dėlionę Sokratas užbaigia cituodamas Orfėjo eiles: „O ties šeštąja karta nutraukite darną giesmingą (κόσμον ἀοιδῆς)", ir priduria: „Štai ir mūsų svarstymas, ko gero, liovęsis ties šeštąja vertinimo vieta" (66 c8–10). Šie žodžiai galėtų reikšti arba tai, kad šeštosios vietos nebebus skirta, arba tai, kad ji (šeštoji vieta) turi būti paskutinė. Aiškintojai, siūlantys manyti, kad šeštąją vietą Sokratas kažkam dar turėjo skirti, dažniausiai siūlo kuriant gero gyvenimo mišinį iškilusių „būtinųjų" malonumų kandidatūrą (62 e8–10, plg. 63 e4–5)[604]. Kiti nurodo proto giminės kalboje minėtus sveikatą ir dorybę lydinčius malonumus (plg. 63 e5–6)[605]. Prieš tokią prielaidą visų pirma kalba tai, kad, ganėtinai kruopščiai išvardijęs kitus „laureatus", Sokratas nepateikia jokios užuominos į tai, kas galėtų atsidurti šeštojoje vietoje, o netrukus apibendrindamas atlikto vertinimo rezultatus mini tik penktąją malonumo

---

602 Verta pridurti, kad minimoje „Valstybės" vietoje aptariami dabartiniam „Filebo" svarstymui labai artimi Gėrio ir žmonių pripažįstamų gėrybių klausimai.

603 Plg. Delcomminette (2006), p. 623–624.

604 Plg. Damaskijas, *In Philebum* 253, Poste (1860), p. viii.

605 Tokią galimybę svarsto R. Hackforthas (1945), p. 139 ir 140, n. 3.

vietą (67 a14–15) ir kalba taip, tarsi ši vieta gėrybių sąraše ir būtų paskutinė. Būtinieji malonumai (prie kurių veikiausiai priskirtini ir sveikatą lydintieji) į gėrybių sąrašą nepatenka veikiausiai todėl, kad jie nėra savaime geri, tik būtini sveikai darnai palaikyti[606]. Dorybės palydovai nėra minimi arba dėl tos pačios priežasties, arba todėl, kad juos dera skirti prie grynųjų malonumų[607]. Orfiniai (arba kvaziorfiniai) žodžiai[608] ne tik suteikia progą nutraukti gėrybių sąrašą, bet ir sugrąžina darnios ir užbaigtos svarstymo visybės (*kosmo*) vaizdą (plg. 64 b5–8).

Dialogo pradžioje (16 d–e) aptartos dialektinio tyrimo taisyklės reikalavo išskirti tikslų vieną pavidalą turinčio dalyko elementų skaičių ir tik tuomet likusią dalį leisti į beribę neapibrėžtybę. Galima manyti, kad dabar Sokratas atliko panašų veiksmą – išskyręs aiškius gerojo gyvenimo dėmenis likusią negrynų ir neapibrėžtų malonumų dalį paleido neapibrėžtybėn[609].

66 c10–67 b9

Paskutinė svarstymo apžvalga

Svarstymo *kosmos* tikrai yra sukurtas. Pasak Sokrato, „belieka tarytum uždėti galvą viskam, kas buvo pasakyta“ (66 c10–d2)[610]. Siūlydamas dar – trečią kartą Dzeuso Gelbėtojo garbei pereiti visą svarstymą Sokratas su juo atsisveikina, nes Dzeusui Gelbėtojui aukota puotos pabaigoje[611]. Kalbėdamas apie „trečią kartą“ Sokratas visų pirma turi omenyje tradicines aukojimo

606 Plg. Gosling (1975), p. 226, Hampton (1990), p. 86–87, Frede (1997), p. 366–367.

607 Delcomminette (2006), p. 625.

608 Žr. paaišk. *ad loc.*

609 Pradeau (2002), p. 301, n. 324.

610 Plg. paaišk. *ad loc.*

611 Plg. paaišk. *ad loc.*

apeigas ir vargu, ar suskaičiuoja, kiek kartų svarstymas iki šiol jau buvo pakartotas. Protarchas veikiausiai taip pat neskaičiuoja, tik supranta, kad Sokrato „trečias kartas" reiškia *dar vieną pakartojimą* (66 d9–10). Su aukojimu Dzeusui Gelbėtojui siejamas trečiasis kartas graikų laikytas laimingu. Laimingos pabaigos savo svarstymui Sokratas dabar ir linki.

Protarchas gali turėti omenyje ir neseniai Sokrato primintą posakį, esą „du ir tris kartus dera žodžiu kartoti tai, kas yra gera" (59 e10–60 a2). Tuomet – taip pat Dzeuso garbei – buvo pakartoti pradiniai dialogo dalyvių teiginiai (60 a7–b6)[612] ir išvados dėl mišraus gyvenimo pranašumo (60 b7–61 a6), vengiant kalbėti apie vieno iš pretendentų pergalę. Dabar, paskutinį kartą peržvelgdamas svarstymą, Sokratas jį pateikia kaip triuškinamo malonumo pralaimėjimo istoriją (plg. 66 e3–5, 8–10, 67 a10–67 b1). Jis pasako dar kai kuriuos dalykus, kurių iki šiol atviriau nėra minėjęs – kad Filebo teiginys apie malonumo Gėrį jį labai piktina todėl, kad jam pritaria „tūkstančiai žmonių" (66 e2–3, plg. 67 b3), ir tai, kad jis iš anksto *nujautė* svarstymo eigą (66 e1–2, 7). Būtent tokia – „daugumos žmonių", apie malonumo vertę sprendžiančių pagal gyvulių gyvenimo aistras, ir filosofų Mūzos išpranašautų teiginių priešprieša Sokratas užbaigia visą dialogo dėstymą (61 b1–7). Įsidėmėtina, kad Filebo pozicija čia virsta „jaučių, arklių ir kitų gyvulių" teiginiais, o Sokrato figūrą pakeičia filosofijos Mūzos pranašavietėje paskelbti žodžiai. Malonumas čia įmanomai nužemintas, o protas pavaizduotas dieviškosios tikrovės (Gėrio pavidalo?) tarpininku – regis, būtent toks ir yra „Filebe" tikrą malonumo vertę ir vietą gerame gyvenime parodyti pasiryžusio Sokrato vaidmuo.

Kartu paėmus, visos bendresnės dialogo turinio apžvalgos primena pradines oponentų pozicijas, išvadas apie mišraus

---

612 Pradiniai teiginiai (be pačios dialogo pradžios) kartojami 19 c–d (čia juos apibendrina Protarchas).

gyvenimo pranašumą ir teiginius apie gerokai iškilesnę proto ir kuklesnę malonumo vietas. Teiginys apie proto pranašumą visuomet yra pateikiamas kaip reakcija į nežabotas malonumo pretenzijas būti tapatinamam su Gėriu. Sokratui tenka jį pastatyti į jo (paskutinę) vietą gero gyvenimo visybėje.

67 b10–13
„Dar šis bei tas liko, Sokratai..."

Sokrato klausimą: „Tad jau paleidžiate mane?" - „Filebo" svarstymų kontekste galima suprasti kaip (provokuojantį) siūlymą jau *paleisti* jį (arba svarstymą) į neapibrėžtybę (plg. 16 e1–2). Protarchas nė neabejoja, kad taip neatsitiks: „Tu juk tikrai nesitrauksi (οὐ γὰρ δήπου σύ γε ἀπερεῖς) anksčiau už mus" (67 b11–12). Sokratas visuomet liks ten, kur siekiama (dialektinio) apibrėžtumo. Todėl ir du, ir tris kartus gražu pereiti tą patį svarstymą[613]. Žodžiai apie „likusias smulkmenas"[614] leidžia tikėtis, kad tai ir vėl bus padaryta. Kita vertus, dialoge išties liko nemažai vėlesniam svarstymo metui atidėtų klausimų (plg. 23 d9–e2, 33 b10–c4, 41 a5–6, 50 d7–e1)[615], o jei šalia Sokrato veikalo pabaigoje atsidurtų ne Protarchas, bet gerokai priekabesni įvairių amžių „Filebo" tyrėjai, vargu, ar jam apskritai kada nors pavyktų palikti šio dialogo vietą.

---

613 Plg. Delcomminette (2006), p. 626–627 ir 24 d8–e2: „Kaip sakei, nelengva yra sekti šį svarstymą. Vis dėlto dar ir dar sykį jį pakartojus, ko gero, pavyktų pasiekti pakankamą susitarimą tarp klausiančiojo ir klausiamojo."

614 „Smulkmenos" Sokrato svarstymuose gali nusakyti labai didelius klausimus ir labai svarbias temas. Antai, 20 c7 jo minimos „smulkmenos" pasirodo besančios esminės Gėrio savybės.

615 50 d7–e1 Sokratas žada „rytoj" aptarti likusius mišriųjų sielos malonumų klausimus. R. Hackforthas (1945, p. 142, n. 2) neabejoja, kad paskutiniai Protarcho žodžiai sietini būtent su šiuo pažadu. Bet juk Sokratas klausimą žadėjo svarstyti *kitą* dieną.

ΦΙΛΗΒΟΣ / FILEBAS

11 a {ΣΩ.} Ὅρα δή, Πρώταρχε, τίνα λόγον μέλλεις παρὰ Φιλή-
βου δέχεσθαι νυνὶ καὶ πρὸς τίνα τὸν παρ' ἡμῖν ἀμφισβητεῖν,
11 b1 ἐὰν μή σοι κατὰ νοῦν ᾖ λεγόμενος. βούλει συγκεφαλαιω-
σώμεθα ἑκάτερον;
{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.
{ΣΩ.} Φίληβος μὲν τοίνυν ἀγαθὸν εἶναί φησι τὸ χαίρειν
11 b5 πᾶσι ζῴοις καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ τέρψιν, καὶ ὅσα τοῦ γένους
ἐστὶ τούτου σύμφωνα· τὸ δὲ παρ' ἡμῶν ἀμφισβήτημά ἐστι
μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τὸ φρονεῖν καὶ τὸ νοεῖν καὶ μεμνῆσθαι καὶ
τὰ τούτων αὖ συγγενῆ, δόξαν τε ὀρθὴν καὶ ἀληθεῖς λογισμούς,
τῆς γε ἡδονῆς ἀμείνω καὶ λῴω γίγνεσθαι σύμπασιν ὅσαπερ
11 c1 αὐτῶν δυνατὰ μεταλαβεῖν· δυνατοῖς δὲ μετασχεῖν ὠφελιμώ-
τατον ἁπάντων εἶναι πᾶσι τοῖς οὖσί τε καὶ ἐσομένοις. μῶν
οὐχ οὕτω πως λέγομεν, ὦ Φίληβε, ἑκάτεροι;
{ΦΙ.} Πάντων μὲν οὖν μάλιστα, ὦ Σώκρατες.
11 c5 {ΣΩ.} Δέχῃ δὴ τοῦτον τὸν νῦν διδόμενον, ὦ Πρώταρχε,
λόγον;
{ΠΡΩ.} Ἀνάγκη δέχεσθαι· Φίληβος γὰρ ἡμῖν ὁ καλὸς
ἀπείρηκεν.
{ΣΩ.} Δεῖ δὴ περὶ αὐτῶν τρόπῳ παντὶ τἀληθές πῃ περαν-
11 c10 θῆναι;
11 d1 {ΠΡΩ.} Δεῖ γὰρ οὖν.
{ΣΩ.} Ἴθι δή, πρὸς τούτοις διομολογησώμεθα καὶ τόδε.
{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;
{ΣΩ.} Ὡς νῦν ἡμῶν ἑκάτερος ἕξιν ψυχῆς καὶ διάθεσιν
11 d5 ἀποφαίνειν τινὰ ἐπιχειρήσει τὴν δυναμένην ἀνθρώποις πᾶσι
τὸν βίον εὐδαίμονα παρέχειν. ἆρ' οὐχ οὕτως;
{ΠΡΩ.} Οὕτω μὲν οὖν.

Sokratas. Žiūrėk, Protarchai, kokį Filebo teiginį dabar tu- 11 a
rėsi perimti ir kokiam mūsų teiginiui paprieštarauti, jei tau
nepatinka, ką dėstome. Nori, kad sutrauktai juos abu dabar 11 b
pateiktume?
Protarchas. Žinoma.
Sokratas. Taigi, Filebas teigia, kad visų gyvų būtybių gėris
esąs džiaugsmas, malonumas, mėgavimasis ir visi kiti prie
šios giminės derantys dalykai. O mes prieštaraujame, kad
ne tai yra gėris, bet protingumas, supratimas, atmintis ir tai,
kas jiems yra gimininga – teisinga nuomonė bei neklaidingi
svarstymai tikrai yra geresni už malonumą ir naudingesni
visoms jų turėti gebančioms būtybėms. O visoms toms, kurios 11 c
geba jų turėti, tai yra visų naudingiausia – tiek dabar esan-
čioms, tiek būsimosioms. Ar ne šitaip mudu teigiame, Filebai?
Filebas. Tikrų tikriausiai taip, Sokratai.
Sokratas. Taigi, Protarchai, ar imi tau dabar įteikiamą
teiginį?
Protarchas. Teks imti, kadangi mūsų gražuolis Filebas
pailso.
Sokratas. Reikia juk vienaip ar kitaip siekti prieiti tiesą
apie šiuos dalykus?
Protarchas. Išties, reikia. 11 d
Sokratas. Tuomet sutarkime dėl dar vieno dalyko.
Protarchas. Dėl kokio?
Sokratas. Kad dabar kiekvienas iš mudviejų pamėgins nu-
rodyti tam tikrą sielos būklę ir būseną, galinčią kiekvienam
žmogui suteikti laimingą gyvenimą. Ar ne taip?
Protarchas. Taip.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ὑμεῖς μὲν τὴν τοῦ χαίρειν, ἡμεῖς δ' αὖ τὴν
τοῦ φρονεῖν;
11 d10 {ΠΡΩ.} Ἔστι ταῦτα.
{ΣΩ.} Τί δ' ἂν ἄλλη τις κρείττων τούτων φανῇ; μῶν οὐκ,
11 e1 ἂν μὲν ἡδονῇ μᾶλλον φαίνηται συγγενής, ἡττώμεθα μὲν
ἀμφότεροι τοῦ ταῦτα ἔχοντος βεβαίως βίου, κρατεῖ δὲ ὁ τῆς
12 a1 ἡδονῆς τὸν τῆς φρονήσεως;
{ΠΡΩ.} Ναί.
{ΣΩ.} Ἂν δέ γε φρονήσει, νικᾷ μὲν φρόνησις τὴν ἡδονήν,
ἡ δὲ ἡττᾶται; ταῦθ' οὕτως ὁμολογούμενά φατε, ἢ πῶς;
12 a5 {ΠΡΩ.} Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.
{ΣΩ.} Τί δὲ Φιλήβῳ; τί φῄς;
{ΦΙ.} Ἐμοὶ μὲν πάντως νικᾶν ἡδονὴ δοκεῖ καὶ δόξει· σὺ δέ,
Πρώταρχε, αὐτὸς γνώσῃ.
{ΠΡΩ.} Παραδούς, ὦ Φίληβε, ἡμῖν τὸν λόγον οὐκ ἂν
12 a10 ἔτι κύριος εἴης τῆς πρὸς Σωκράτη ὁμολογίας ἢ καὶ τοὐ-
ναντίον.
12 b1 {ΦΙ.} Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλὰ γὰρ ἀφοσιοῦμαι καὶ μαρτύρομαι
νῦν αὐτὴν τὴν θεόν.
{ΠΡΩ.} Καὶ ἡμεῖς σοι τούτων γε αὐτῶν συμμάρτυρες ἂν
εἶμεν, ὡς ταῦτα ἔλεγες ἃ λέγεις. ἀλλὰ δὴ τὰ μετὰ ταῦτα
12 b5 ἑξῆς, ὦ Σώκρατες, ὅμως καὶ μετὰ Φιλήβου ἑκόντος ἢ ὅπως
ἂν ἐθέλῃ πειρώμεθα περαίνειν.
{ΣΩ.} Πειρατέον ἀπ' αὐτῆς δὴ τῆς θεοῦ, ἣν ὅδε Ἀφροδίτην
μὲν λέγεσθαί φησι, τὸ δ' ἀληθέστατον αὐτῆς ὄνομα Ἡδονὴν
εἶναι.
12 b10 {ΠΡΩ.} Ὀρθότατα.
12 c1 {ΣΩ.} Τὸ δ' ἐμὸν δέος, ὦ Πρώταρχε, ἀεὶ πρὸς τὰ τῶν θεῶν
ὀνόματα οὐκ ἔστι κατ' ἄνθρωπον, ἀλλὰ πέρα τοῦ μεγίστου
φόβου. καὶ νῦν τὴν μὲν Ἀφροδίτην, ὅπῃ ἐκείνῃ φίλον,
ταύτῃ προσαγορεύω· τὴν δὲ ἡδονὴν οἶδα ὡς ἔστι ποικίλον,
12 c5 καὶ ὅπερ εἶπον, ἀπ' ἐκείνης ἡμᾶς ἀρχομένους ἐνθυμεῖσθαι δεῖ
καὶ σκοπεῖν ἥντινα φύσιν ἔχει. ἔστι γάρ, ἀκούειν μὲν οὕτως

Sokratas. Taigi, anot jūsų, tai bus džiaugsmas, o, anot mūsų, – protavimas?

Protarchas. Taip.

Sokratas. O jei kokia nors kita būsena pasirodytų besanti
už jas pranašesnė? Jeigu pasirodys, kad ji yra artimesnė 11 e
malonumui, tuomet abu prisipažinsime pralaimėję šitokį
pranašumą tvirtai turinčiam gyvenimui, bet, kita vertus, ma- 12 a
lonumo gyvenimas ims viršų prieš proto? Ar ne taip?

Protarchas. Taip.

Sokratas. O jeigu ji bus artimesnė protui, tuomet protas laimi prieš malonumą, o šis pralaimi. Ar sutinkate, kad taip būtų sutarta? Ar kaip?

Protarchas. Manau, kad šitaip.

Sokratas. O tu, Filebai, ką pasakysi?

Filebas. Manau ir manysiu, jog, kad ir kaip būtų, laimi malonumas. Bet tu pats žinokis, Protarchai.

Protarchas. Filebai, kadangi perdavei mums svarstymą, nebegalėsi spręsti, kur sutikti su Sokratu, o kur – ne.

Filebas. Tiesą sakai. Tad noriu likti švarus, ir pati deivė 12 b
tebūnie mano liudininkė.

Protarchas. Ir mes galėtume paliudyti, kad kalbėjai taip, kaip dabar sakai. Bet tolesnius dalykus, Sokratai, gal ir Filebui pritariant, ar kaip *jis* norės, *mudu* mėginkime apsvarstyti iki galo.

Sokratas. Reikia mėginti pradedant nuo pačios deivės, kuri, anot jo, vadinasi Afroditė, bet tikrasis jos vardas – Malonumas.

Protarchas. Tikrų tikriausiai.

Sokratas. Tačiau dievų vardams, Protarchai, aš jaučiu ne 12 c
tai kad žmogišką, bet ir už pačią didžiausią didesnę baimę. Tad Afroditę dabar vadinu taip, kaip jai patinka, o apie malonumą žinau, kad tai yra margas dalykas ir, kaip sakiau, turime pradėti nuo jo, mėgindami apmąstyti ir įžvelgti, kokią

ἁπλῶς, ἕν τι, μορφὰς δὲ δήπου παντοίας εἴληφε καί τινα τρόπον ἀνομοίους ἀλλήλαις. ἰδὲ γάρ· ἥδεσθαι μέν φαμεν
12 d1 τὸν ἀκολασταίνοντα ἄνθρωπον, ἥδεσθαι δὲ καὶ τὸν σωφρονοῦντα αὐτῷ τῷ σωφρονεῖν· ἥδεσθαι δ' αὖ καὶ τὸν ἀνοηταίνοντα καὶ ἀνοήτων δοξῶν καὶ ἐλπίδων μεστόν, ἥδεσθαι δ' αὖ τὸν φρονοῦντα αὐτῷ τῷ φρονεῖν· καὶ τούτων τῶν ἡδονῶν
12 d5 ἑκατέρας πῶς ἄν τις ὁμοίας ἀλλήλαις εἶναι λέγων οὐκ ἀνόητος φαίνοιτο ἐνδίκως;

{ΠΡΩ.} Εἰσὶ μὲν γὰρ ἀπ' ἐναντίων, ὦ Σώκρατες, αὗται πραγμάτων, οὐ μὴν αὐταί γε ἀλλήλαις ἐναντίαι. πῶς γὰρ
12 e1 ἡδονῇ γε ἡδονὴ μὴ[1] οὐχ ὁμοιότατον ἂν εἴη, τοῦτο αὐτὸ ἑαυτῷ, πάντων χρημάτων;

{ΣΩ.} Καὶ γὰρ χρῶμα, ὦ δαιμόνιε, χρώματι· κατά γε αὐτὸ τοῦτο οὐδὲν διοίσει τὸ χρῶμα εἶναι πᾶν, τό γε μὴν μέλαν
12 e5 τῷ λευκῷ πάντες γιγνώσκομεν ὡς πρὸς τῷ διάφορον εἶναι καὶ ἐναντιώτατον ὂν τυγχάνει. καὶ δὴ καὶ σχῆμα σχήματι κατὰ ταὐτόν· γένει μέν ἐστι πᾶν ἕν, τὰ δὲ μέρη τοῖς μέρεσιν
13 a1 αὐτοῦ τὰ μὲν ἐναντιώτατα ἀλλήλοις, τὰ δὲ διαφορότητ' ἔχοντα μυρίαν που τυγχάνει, καὶ πολλὰ ἕτερα οὕτως ἔχονθ' εὑρήσομεν. ὥστε τούτῳ γε τῷ λόγῳ μὴ πίστευε, τῷ πάντα τὰ ἐναντιώτατα ἓν ποιοῦντι. φοβοῦμαι δὲ μή τινας ἡδονὰς
13 a5 ἡδοναῖς εὑρήσομεν ἐναντίας.

{ΠΡΩ.} Ἴσως· ἀλλὰ τί τοῦθ' ἡμῶν βλάψει τὸν λόγον;

{ΣΩ.} Ὅτι προσαγορεύεις αὐτὰ ἀνόμοια ὄντα ἑτέρῳ, φήσομεν, ὀνόματι· λέγεις γὰρ ἀγαθὰ πάντ' εἶναι τὰ ἡδέα. τὸ μὲν οὖν μὴ οὐχὶ ἡδέα εἶναι τὰ ἡδέα λόγος οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ·
13 b1 κακὰ δ' ὄντα αὐτῶν τὰ πολλὰ καὶ ἀγαθὰ δέ, ὡς ἡμεῖς φαμέν, ὅμως πάντα σὺ προσαγορεύεις ἀγαθὰ αὐτά, ὁμολογῶν ἀνόμοια εἶναι, τῷ λόγῳ εἴ τίς σε προσαναγκάζοι. τί οὖν δὴ ταὐτὸν ἐν ταῖς κακαῖς ὁμοίως καὶ ἐν ἀγαθαῖς ἐνὸν πάσας ἡδονὰς
13 b5 ἀγαθὸν εἶναι προσαγορεύεις;

---

1 μὴ secl. Badham, Burnet.

jis turi prigimtį. Mat šiaip tai skamba kaip koks vienis, tačiau jis tikrai turi įvairių, tam tikru požiūriu vienas į kitą nepanašių pavidalų. Žiūrėk: apie nesitvardantį žmogų sakome jį patiriant malonumą, bet tą patį sakome ir apie pa- 12 d
čiu santūrumu besidžiaugiantį santūruolį... Arba: kalbame apie pakvaišusių nuomonių ir lūkesčių kupino bepročio patiriamą malonumą, bet, kita vertus, ir apie pačiu protavimu besidžiaugiančio protautojo malonumą. Bet argi nepelnytai bepročiu palaikytum žmogų, kuris teigtų, kad tokie malonumai vienas į kitą yra panašūs?

Protarchas. Jie kyla iš priešingų dalykų, Sokratai, bet patys tarpusavyje tikrai nėra priešingi! Kaipgi malonumas ga- 12 e
lėtų nebūti labiausiai panašus į malonumą, tai yra į save patį veikiau nei į visus kitus dalykus?

Sokratas. Bet ir spalva į spalvą, įstabusis tu mano. Kiek tai bus *spalva*, tarp jų visų nebus jokio skirtumo, tačiau visi žinome, kad juoda ne tik kad skiriasi nuo baltos, bet dar yra didžiausia jos priešingybė. Lygiai taip ir figūros – pagal giminę visos jos yra viena, tačiau kai kurios šios giminės dalys yra didžiausios priešingybės, o kitos turi tūkstantį skirtumų. 13 a
Galėtume rasti daugybę kitų tokių dalykų. Taigi netikėk teiginiu, kuris visas didžiausias priešingybes verčia vieniu. Bijau, kad rasime ir vienas kitam priešingų malonumų...

Protarchas. Galbūt. Bet kuo tas pakenks mūsų teiginiui?

Sokratas. Tuo, pasakysime mes, jog dalykus, kurie nėra panašūs, tu vadini dar kitu vardu. Sakai, kad visi malonūs dalykai yra *geri*. Niekas ir nesiima ginčytis ir įrodinėti, esą malonūs dalykai nėra malonūs, tačiau, kaip mes teigiame, 13 b
dauguma jų yra blogi, nors yra ir gerų, tačiau tu juos visus vadini gerais, nors, svarstymo priremtas, pripažįsti, jog jie yra skirtingi. Kas tad vienodai yra tiek bloguose, tiek geruose malonumuose, kad visus juos vadini gėriu?

{ΠΡΩ.} Πῶς λέγεις, ὦ Σώκρατες; οἴει γάρ τινα συγχωρή-
σεσθαι, θέμενον ἡδονὴν εἶναι τἀγαθόν, εἶτα ἀνέξεσθαί σου
13 c1 λέγοντος τὰς μὲν εἶναί τινας ἀγαθὰς ἡδονάς, τὰς δέ τινας
ἑτέρας αὐτῶν κακάς;

{ΣΩ.} Ἀλλ' οὖν ἀνομοίους γε φήσεις αὐτὰς ἀλλήλαις εἶναι
καί τινας ἐναντίας.

13 c5 {ΠΡΩ.} Οὔτι καθ' ὅσον γε ἡδοναί.

{ΣΩ.} Πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν φερόμεθα λόγον, ὦ Πρώταρχε,
οὐδ' ἄρα ἡδονὴν ἡδονῆς διάφορον, ἀλλὰ πάσας ὁμοίας εἶναι
φήσομεν, καὶ τὰ παραδείγματα ἡμᾶς τὰ νυνδὴ λεχθέντα
οὐδὲν τιτρώσκει, πεισόμεθα δὲ καὶ ἐροῦμεν ἅπερ οἱ πάντων
13 d1 φαυλότατοί τε καὶ περὶ λόγους ἅμα νέοι.

{ΠΡΩ.} Τὰ ποῖα δὴ λέγεις;

{ΣΩ.} Ὅτι σε μιμούμενος ἐγὼ καὶ ἀμυνόμενος ἐὰν τολμῶ
λέγειν ὡς τὸ ἀνομοιότατόν ἐστι τῷ ἀνομοιοτάτῳ πάντων
13 d5 ὁμοιότατον, ἕξω τὰ αὐτὰ σοὶ λέγειν, καὶ φανούμεθά γε
νεώτεροι τοῦ δέοντος, καὶ ὁ λόγος ἡμῖν ἐκπεσὼν οἰχήσεται.
πάλιν οὖν αὐτὸν ἀνακρουώμεθα, καὶ τάχ' ἂν ἰόντες εἰς τὰς
ὁμοίας ἴσως ἄν πως ἀλλήλοις συγχωρήσαιμεν.

13 e1 {ΠΡΩ.} Λέγε πῶς;

{ΣΩ.} Ἐμὲ θὲς ὑπὸ σοῦ πάλιν ἐρωτώμενον, ὦ Πρώταρχε.

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον δή;

{ΣΩ.} Φρόνησίς τε καὶ ἐπιστήμη καὶ νοῦς καὶ πάνθ' ὁπόσα
13 e5 δὴ κατ' ἀρχὰς ἐγὼ θέμενος εἶπον ἀγαθά, διερωτώμενος ὅτι
ποτ' ἐστὶν ἀγαθόν, ἆρ' οὐ ταὐτὸν πείσονται τοῦτο ὅπερ ὁ σὸς
λόγος;

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Πολλαί τε αἱ συνάπασαι ἐπιστῆμαι δόξουσιν εἶναι
13 e10 καὶ ἀνόμοιοί τινες αὐτῶν ἀλλήλαις· εἰ δὲ καὶ ἐναντίαι πῃ
14 a1 γίγνονταί τινες, ἆρα ἄξιος ἂν εἴην τοῦ διαλέγεσθαι νῦν, εἰ
φοβηθεὶς τοῦτο αὐτὸ μηδεμίαν ἀνόμοιον φαίην ἐπιστήμην
ἐπιστήμῃ γίγνεσθαι, κἄπειθ' ἡμῖν οὕτως ὁ λόγος ὥσπερ
μῦθος ἀπολόμενος οἴχοιτο, αὐτοὶ δὲ σῳζοίμεθα ἐπί τινος
14 a5 ἀλογίας;

Protarchas. Ką tu kalbi, Sokratai? Manai, kas nors, pripa-
žinęs malonumą gėriu, paskui leis tau teigti, esą kai kurie 13 c
malonumai yra geri, o kai kurie – kitokie ir blogi?

Sokratas. Bet tu sutiksi, kad jie yra nepanašūs, o kai ku-
rie ir priešingi?

Protarchas. Bet ne tuo, kad yra malonumai.

Sokratas. Grįžtame prie to paties teiginio, Protarchai, –
teigsime, kad malonumas nesiskiria nuo malonumo ir visi
jie yra panašūs. Ką tik minėti pavyzdžiai mūsų nė kiek ne-
užgauna – manysime ir kalbėsime kaip paskutiniai neišma- 13 d
nėliai ir svarstymų naujokai.

Protarchas. Ką tu kalbi?

Sokratas. Tai, kad jeigu mėgdžiodamas tave ir mėginda-
mas apsiginti drįsčiau teigti, kad pats nepanašiausias dalykas
yra labiausiai panašus į patį nepanašiausią, tada kalbėčiau
tą patį kaip ir tu. Tuomet pasirodytume didesni naujokai
nei mums pritiktų, o mūsų svarstymas išlėktų ir pradingtų.
Tad stumkime jį atgal, ir galbūt grįžę į tą pačią padėtį rasime,
kaip mudviem susitarti.

Protarchas. Sakyk, kaip? 13 e

Sokratas. Dabar tu, Protarchai, imk manęs klausinėti.

Protarchas. Ko?

Sokratas. Protavimas, mokslas, mąstymas ir visa kita, ką
iškėliau pradžioje, paklaustas, kas yra Gėris, ir teigdamas,
kad tai esą geri dalykai, – ar jiems dabar *neatsitiks taip pat*,
kaip ir tavo teiginiui?

Protarchas. Kodėl?

Sokratas. Pasirodys, kad mokslų esama daug ir kad kai ku-
rie iš jų yra nepanašūs vienas į kitą. O jei dar atsirastų prie-
šingų mokslų..., ar būčiau vertas dabar dalyvauti svarstyme, 14 a
jei, išsigandęs šio dalyko, imčiau teigti, esą joks mokslas nėra
nepanašus į kitą mokslą? Mūsų svarstymas tuomet pranyktų
tarsi žuvęs mitas, o patys mes išsigelbėtume užsikabinę už
kokios nors beprasmybės...

{ΠΡΩ.} Ἀλλ' οὐ μὴν δεῖ τοῦτο γενέσθαι, πλὴν τοῦ σωθῆναι. τό γε μήν μοι ἴσον τοῦ σοῦ τε καὶ ἐμοῦ λόγου ἀρέσκει· πολλαὶ μὲν ἡδοναὶ καὶ ἀνόμοιοι γιγνέσθων, πολλαὶ δὲ ἐπιστῆμαι καὶ διάφοροι.

14 b1 {ΣΩ.} Τὴν τοίνυν διαφορότητα, ὦ Πρώταρχε, τοῦ ἀγαθοῦ[2] τοῦ τ' ἐμοῦ καὶ τοῦ σοῦ μὴ ἀποκρυπτόμενοι, κατατιθέντες δὲ εἰς τὸ μέσον, τολμῶμεν, ἄν πῃ ἐλεγχόμενοι μηνύσωσι πότερον ἡδονὴν τἀγαθὸν δεῖ λέγειν ἢ φρόνησιν ἤ τι τρίτον ἄλλο εἶναι.
14 b5 νῦν γὰρ οὐ δήπου πρός γε αὐτὸ τοῦτο φιλονικοῦμεν, ὅπως ἀγὼ τίθεμαι, ταῦτ' ἔσται τὰ νικῶντα, ἢ ταῦθ' ἃ σύ, τῷ δ' ἀληθεστάτῳ δεῖ που συμμαχεῖν ἡμᾶς ἄμφω.

{ΠΡΩ.} Δεῖ γὰρ οὖν.

14 c1 {ΣΩ.} Τοῦτον τοίνυν τὸν λόγον ἔτι μᾶλλον δι' ὁμολογίας βεβαιωσώμεθα.

{ΠΡΩ.} Τὸν ποῖον δή;

{ΣΩ.} Τὸν πᾶσι παρέχοντα ἀνθρώποις πράγματα ἑκοῦσί τε
14 c5 καὶ ἄκουσιν ἐνίοις καὶ ἐνίοτε.

{ΠΡΩ.} Λέγε σαφέστερον.

{ΣΩ.} Τὸν νυνδὴ παραπεσόντα λέγω, φύσει πως πεφυκότα θαυμαστόν. ἓν γὰρ δὴ τὰ πολλὰ εἶναι καὶ τὸ ἓν πολλὰ θαυμαστὸν λεχθέν, καὶ ῥᾴδιον ἀμφισβητῆσαι τῷ τούτων
14 c10 ὁποτερονοῦν τιθεμένῳ.

{ΠΡΩ.} Ἆρ' οὖν λέγεις ὅταν τις ἐμὲ φῇ Πρώταρχον ἕνα
14 d1 γεγονότα φύσει πολλοὺς εἶναι πάλιν τοὺς ἐμὲ καὶ ἐναντίους ἀλλήλοις, μέγαν καὶ σμικρὸν τιθέμενος καὶ βαρὺν καὶ κοῦφον τὸν αὐτὸν καὶ ἄλλα μυρία;

{ΣΩ.} Σὺ μέν, ὦ Πρώταρχε, εἴρηκας τὰ δεδημευμένα τῶν
14 d5 θαυμαστῶν περὶ τὸ ἓν καὶ πολλά, συγκεχωρημένα δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν ὑπὸ πάντων ἤδη μὴ δεῖν τῶν τοιούτων ἅπτεσθαι, παιδαριώδη καὶ ῥᾴδια καὶ σφόδρα τοῖς λόγοις ἐμπόδια ὑπολαμβανόντων γίγνεσθαι, ἐπεὶ μηδὲ τὰ τοιάδε, ὅταν τις

2 τοῦ ἀγαθοῦ secl. Bury, Burnet.

Protarchas. Tikrai nereikia, kad taip atsitiktų, išskyrus išsigelbėjimą. Bet man patinka, kad mudviejų teiginiai dabar lygūs: tebūnie daug nepanašių malonumų, bet ir mokslų – daug ir skirtingų.

Sokratas. Taigi, Protarchai, neslėpkime nei manojo, nei 14 b
tavojo gėrio skirtingumo, bet, priešingai, iškėlę jį aikštėn drįskime tirti – gal jie mums nurodys, ar gėriu turėtume vadinti malonumą, ar protingumą, o gal tai esąs koks nors kitas, trečias dalykas? Juk ne dėl to dabar varžomės, kad nugalėtų būtent tai, ką aš teigiu, arba tai, ką tu, bet turbūt abudu išvien turėtume kovoti didžiausios tiesos pusėje?

Protarchas. Išties turėtume.

Sokratas. Taigi dar kartą susitarimu sustiprinkime štai 14 c
tokį teiginį.

Protarchas. Kokį?

Sokratas. Tą, kuris kelia rūpesčių visiems žmonėms, ar jie to nori, ar (kartais kai kurie ir) nenori.

Protarchas. Kalbėk aiškiau.

Sokratas. Kalbu apie tą, kurį dabar sutikome, kažin kaip iš prigimties įstabų. Juk įstabiai yra pasakyta, kad daugis yra vienis, o vienis – daugis, ir lengva yra prieštarauti tam, kas skelbtų arba viena, arba kita.

Protarchas. Antai, jei kas sakytų, jog aš, Protarchas, iš pri- 14 d
gimties būdamas vienas, taip pat esu daugelis „aš“, net ir vienas kitam priešingų, teigdamas, kad tas pats „aš“ esu ir didelis, ir mažas, sunkus ir lengvas ir aibę kitų tokių dalykų. Tai turi galvoje?

Sokratas. Tu, Protarchai, kalbi apie visuotinai žinomus vienio ir daugio stebuklus, dėl kurių kone visų jau sutariama, kad nereikia jų nė liesti, nes manoma, jog tai esą vaikiška, nerimta ir kelia daug kliūčių svarstymams. Taip pat ir dėl tokių
atvejų, kuomet kas nors svarstydamas išskiria kokio nors 14 e

14 e1 ἑκάστου τὰ μέλη τε καὶ ἅμα μέρη διελὼν τῷ λόγῳ, πάντα ταῦτα τὸ ἓν ἐκεῖνο εἶναι διομολογησάμενος, ἐλέγχῃ καταγελῶν ὅτι τέρατα διηνάγκασται φάναι, τό τε ἓν ὡς πολλά ἐστι καὶ ἄπειρα, καὶ τὰ πολλὰ ὡς ἓν μόνον.

14 e5 {ΠΡΩ.} Σὺ δὲ δὴ ποῖα, ὦ Σώκρατες, ἕτερα λέγεις, ἃ μήπω συγκεχωρημένα δεδήμευται περὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον λόγον;

15 a1 {ΣΩ.} Ὁπόταν, ὦ παῖ, τὸ ἓν μὴ τῶν γιγνομένων τε καὶ ἀπολλυμένων τις τιθῆται, καθάπερ ἀρτίως ἡμεῖς εἴπομεν. ἐνταυθοῖ μὲν γὰρ καὶ τὸ τοιοῦτον ἕν, ὅπερ εἴπομεν νυνδή, συγκεχώρηται τὸ μὴ δεῖν ἐλέγχειν· ὅταν δέ τις ἕνα ἄνθρωπον
15 a5 ἐπιχειρῇ τίθεσθαι καὶ βοῦν ἕνα καὶ τὸ καλὸν ἓν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἕν, περὶ τούτων τῶν ἑνάδων καὶ τῶν τοιούτων ἡ πολλὴ σπουδὴ μετὰ διαιρέσεως ἀμφισβήτησις γίγνεται.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

15 b1 {ΣΩ.} Πρῶτον μὲν εἴ τινας δεῖ τοιαύτας εἶναι μονάδας ὑπολαμβάνειν ἀληθῶς οὔσας· εἶτα πῶς αὖ ταύτας, μίαν ἑκάστην οὖσαν ἀεὶ τὴν αὐτὴν καὶ μήτε γένεσιν μήτε ὄλεθρον προσδεχομένην, ὅμως εἶναι βεβαιότατα μίαν ταύτην; μετὰ
15 b5 δὲ τοῦτ' ἐν τοῖς γιγνομένοις αὖ καὶ ἀπείροις εἴτε διεσπασμένην καὶ πολλὰ γεγονυῖαν θετέον, εἴθ' ὅλην αὐτὴν αὑτῆς χωρίς, ὃ δὴ πάντων ἀδυνατώτατον φαίνοιτ' ἄν, ταὐτὸν καὶ ἓν ἅμα ἐν ἑνί τε καὶ πολλοῖς γίγνεσθαι. ταῦτ' ἔστι τὰ
15 c1 περὶ τὰ τοιαῦτα ἓν καὶ πολλά, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνα, ὦ Πρώταρχε, ἁπάσης ἀπορίας αἴτια μὴ καλῶς ὁμολογηθέντα καὶ εὐπορίας ἂν[3] αὖ καλῶς.

{ΠΡΩ.} Οὐκοῦν χρὴ τοῦθ' ἡμᾶς, ὦ Σώκρατες, ἐν τῷ νῦν
15 c5 πρῶτον διαπονήσασθαι;

{ΣΩ.} Ὡς γοῦν ἐγὼ φαίην ἄν.

{ΠΡΩ.} Καὶ πάντας τοίνυν ἡμᾶς ὑπόλαβε συγχωρεῖν σοι τούσδε τὰ τοιαῦτα· Φίληβον δ' ἴσως κράτιστον ἐν τῷ νῦν ἐπερωτῶντα μὴ κινεῖν εὖ κείμενον.

3 ἂν secl. Badham, Burnet.

dalyko narius bei dalis ir pripažinęs, jog visa tai esąs anas vienis, šaiposi rodydamas, kad yra priverstas teigti baisias keistenybes, esą vienis yra daugybė ir net begalybė, o daugybė têra vienintelis vienis.

Protarchas. O kokius kitus šio teiginio stebuklus, Sokratai, tu turi galvoje, dėl kurių dar nesama visuotinio sutarimo?

Sokratas. Tuos, vaike, kuomet kalbama ne apie atsiran- 15 a
dančių ir žūstančių dalykų vienį, kaip mes dabar kalbėjome. Mat, kaip ką tik sakėme, sutariama, kad nėra reikalo aiškintis dėl tokio ir tokiuose dalykuose esančio vienio. Bet kuomet imama kalbėti apie „vieną žmogų“ arba „vieną jautį“, „vieną grožį“ arba „vieną gėrį“, štai didelis stropumas skaidant tokias ir panašias „vienybes“ kelia ginčus.

Protarchas. Kokius?

Sokratas. Visų pirma, ar reikia manyti, jog tikrai esama 15 b
kokių nors tokių vienetų? Be to, kokiu būdu jie, jei kiekvienas visada yra vienas ir tas pats ir neprisileidžia nei atsiradimo, nei žuvimo, vis dėlto tvirčiausiai yra šis vienas? Toliau: ar reikia teigti, kad atsirandančių daiktų begalybėje jis būna išskaidytas ir tampa daugiu, ar kad visas būna skyrium nuo savęs paties? Šitai atrodytų mažiausiai įmanoma – kad tas pats ir vienas dalykas kartu būtų ir vienyje, ir daugyje. Štai kokie klausimai dėl tokių vieno ir daugio, 15 c
o ne anie, Protarchai, yra visų kliūčių priežastis, kuomet neteisingai dėl jų susitariama, o jeigu sutariama teisingai, tuomet ir kliūčių nelieka.

Protarchas. Turbūt, Sokratai, pirmiausia čia dabar ir turėsime paplušėti?

Sokratas. Bent aš taip manyčiau.

Protarchas. Manyk, kad ir mes visi tau dėl šito pritariame. O Filebo dabar turbūt būtų geriau nebeklausinėti ir nejudinti to, kas gerai padėta.

15 d1 {ΣΩ.} Εἶεν· πόθεν οὖν τις ταύτης ἄρξηται πολλῆς οὔσης
καὶ παντοίας περὶ τὰ ἀμφισβητούμενα μάχης; ἆρ᾽ ἐνθένδε;

{ΠΡΩ.} Πόθεν;

{ΣΩ.} Φαμέν που ταὐτὸν ἓν καὶ πολλὰ ὑπὸ λόγων γιγνό-
15 d5 μενα περιτρέχειν πάντῃ καθ᾽ ἕκαστον τῶν λεγομένων ἀεί,
καὶ πάλαι καὶ νῦν. καὶ τοῦτο οὔτε μὴ παύσηταί ποτε οὔτε
ἤρξατο νῦν, ἀλλ᾽ ἔστι τὸ τοιοῦτον, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, τῶν
λόγων αὐτῶν ἀθάνατόν τι καὶ ἀγήρων πάθος ἐν ἡμῖν· ὁ δὲ
πρῶτον αὐτοῦ γευσάμενος ἑκάστοτε τῶν νέων, ἡσθεὶς ὥς
15 e1 τινα σοφίας ηὑρηκὼς θησαυρόν, ὑφ᾽ ἡδονῆς ἐνθουσιᾷ τε καὶ
πάντα κινεῖ λόγον ἄσμενος, τοτὲ μὲν ἐπὶ θάτερα κυκλῶν καὶ
συμφύρων εἰς ἕν, τοτὲ δὲ πάλιν ἀνειλίττων καὶ διαμερίζων,
εἰς ἀπορίαν αὑτὸν μὲν πρῶτον καὶ μάλιστα καταβάλλων,
15 e5 δεύτερον δ᾽ ἀεὶ τὸν ἐχόμενον, ἄντε νεώτερος ἄντε πρεσβύτερος
ἄντε ἧλιξ ὢν τυγχάνῃ, φειδόμενος οὔτε πατρὸς οὔτε μητρὸς
16 a1 οὔτε ἄλλου τῶν ἀκουόντων οὐδενός, ὀλίγου δὲ καὶ τῶν ἄλλων
ζῴων, οὐ μόνον τῶν ἀνθρώπων, ἐπεὶ βαρβάρων γε οὐδενὸς
ἂν φείσαιτο, εἴπερ μόνον ἑρμηνέα ποθὲν ἔχοι.

{ΠΡΩ.} Ἆρ᾽, ὦ Σώκρατες, οὐχ ὁρᾷς ἡμῶν τὸ πλῆθος, ὅτι
16 a5 νέοι πάντες ἐσμέν, καὶ οὐ φοβῇ μή σοι μετὰ Φιλήβου
συνεπιθώμεθα, ἐὰν ἡμᾶς λοιδορῇς; ὅμως δὲ μανθάνομεν γὰρ
ὃ λέγεις, εἴ τις τρόπος ἔστι καὶ μηχανὴ τὴν μὲν τοιαύτην
ταραχὴν ἡμῖν ἔξω τοῦ λόγου εὐμενῶς πως ἀπελθεῖν, ὁδὸν δέ
16 b1 τινα καλλίω ταύτης ἐπὶ τὸν λόγον ἀνευρεῖν, σύ τε προθυμοῦ
τοῦτο καὶ ἡμεῖς συνακολουθήσομεν εἰς δύναμιν· οὐ γὰρ
σμικρὸς ὁ παρὼν λόγος, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Οὐ γὰρ οὖν, ὦ παῖδες, ὥς φησιν ὑμᾶς προσαγο-
16 b5 ρεύων Φίληβος. οὐ μὴν ἔστι καλλίων ὁδὸς οὐδ᾽ ἂν γένοιτο
ἧς ἐγὼ ἐραστὴς μέν εἰμι ἀεί, πολλάκις δέ με ἤδη διαφυ-
γοῦσα ἔρημον καὶ ἄπορον κατέστησεν.

{ΠΡΩ.} Τίς αὕτη; λεγέσθω μόνον.

16 c1 {ΣΩ.} Ἣν δηλῶσαι μὲν οὐ πάνυ χαλεπόν, χρῆσθαι δὲ
παγχάλεπον· πάντα γὰρ ὅσα τέχνης ἐχόμενα ἀνηυρέθη
πώποτε διὰ ταύτης φανερὰ γέγονε. σκόπει δὲ ἣν λέγω.

Sokratas. Tebūnie. Nuo ko tad dabar pradėjus šį mūšį dėl 15 d
įvairiopos ginčytinų dalykų gausybės? Gal štai nuo ko?

Protarchas. Nuo ko?

Sokratas. Ko gero, sutiksime, kad iš kalbų kylančių vienio ir daugio tapatybė kiaurai persmelkia kiekvieną kalbėjimą, kad ir ką ar kada nors, ar dabar svarstytume. Ir niekad tai nesibaigs, ir ne dabar prasidėjo, bet, man regis, tokia yra pačių mūsų kalbų nemirtinga ir nesenstanti savybė. Pirmą kartą
jos paragavęs jaunuolis nudžiunga tarytum radęs kažin kokį 15 e
išminties lobį, iš to malonumo pasidaro pats nesavas, mielai griebia kiekvieną teiginį – tai susuka jį viena kryptimi ir suverčia į vieną daiktą, tai vėl išvynioja ir suskirsto dalimis didžiausią keblumą keldamas sau pačiam, o paskui ir kiekvienam šalia esančiam, ar tai būtų koks už jį jaunesnis, ar vyresnis, ar to paties amžiaus žmogus. Toks negailės nei tėvo,
nei motinos, nei jokio kito klausytojo, ne tik kad žmogaus, 16 a
bet, ko gero, nė kito gyvūno. Bent jau jokio barbaro jis tikrai nepagailėtų, jei tik pavyktų kur nors gauti vertėją.

Protarchas. Sokratai, matai, kiek mūsų daug, ir visi esame jauni? Ar nebijai, kad užgriūsime tave kartu su Filebu, jei mus peiksi? Nors suprantame, apie ką kalbi. Jeigu esama kokio nors būdo ir priemonės padaryti, kad tokia sumaištis malonėtų pasitraukti nuo mūsų svarstymo, o mes jam ras-
tume kokį kitą, gražesnį kelią, pasistenk tai padaryti, o mes 16 b
kiek pajėgdami tavimi seksime. Juk ne menką dalyką svarstome, Sokratai!

Sokratas. Išties nemenką, vaikai, kaip jus vadina Filebas. Tikrai nėra ir negalėtų būti kelio, gražesnio už tą, kurį amžinai esu įsimylėjęs, nors jis jau daug sykių pasprukęs palikdavo mane vieną ir pasimetusį.

Protarchas. Kas tai? Kad tik išgirstume!

Sokratas. Nurodyti jį nėra labai sunku, bet juo pasinau- 16 c
doti – nepaprastai sunkus reikalas. Visi kada nors atrasti

{ΠΡΩ.} Λέγε μόνον.
16 c5 {ΣΩ.} Θεῶν μὲν εἰς ἀνθρώπους δόσις, ὥς γε καταφαίνεται
ἐμοί, ποθὲν ἐκ θεῶν ἐρρίφη διά τινος Προμηθέως ἅμα
φανοτάτῳ τινὶ πυρί· καὶ οἱ μὲν παλαιοί, κρείττονες ἡμῶν
καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες, ταύτην φήμην παρέδοσαν,
ὡς ἐξ ἑνὸς μὲν καὶ πολλῶν ὄντων τῶν ἀεὶ λεγομένων εἶναι,
16 c10 πέρας δὲ καὶ ἀπειρίαν ἐν αὑτοῖς σύμφυτον ἐχόντων. δεῖν
16 d1 οὖν ἡμᾶς τούτων οὕτω διακεκοσμημένων ἀεὶ μίαν ἰδέαν περὶ
παντὸς ἑκάστοτε θεμένους ζητεῖν – εὑρήσειν γὰρ ἐνοῦσαν[4].
ἐὰν οὖν μεταλάβωμεν, μετὰ μίαν δύο, εἴ πως εἰσί, σκοπεῖν,
εἰ δὲ μή, τρεῖς ἤ τινα ἄλλον ἀριθμόν, καὶ τῶν ἓν ἐκείνων
16 d5 ἕκαστον πάλιν ὡσαύτως, μέχριπερ ἂν τὸ κατ' ἀρχὰς ἓν μὴ
ὅτι ἓν καὶ πολλὰ καὶ ἄπειρά ἐστι μόνον ἴδῃ τις, ἀλλὰ καὶ
ὁπόσα· τὴν δὲ τοῦ ἀπείρου ἰδέαν πρὸς τὸ πλῆθος μὴ προσ-
φέρειν πρὶν ἄν τις τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ πάντα κατίδῃ τὸν
16 e1 μεταξὺ τοῦ ἀπείρου τε καὶ τοῦ ἑνός, τότε δ' ἤδη τὸ ἓν
ἕκαστον τῶν πάντων εἰς τὸ ἄπειρον μεθέντα χαίρειν ἐᾶν.
οἱ μὲν οὖν θεοί, ὅπερ εἶπον, οὕτως ἡμῖν παρέδοσαν σκοπεῖν
καὶ μανθάνειν καὶ διδάσκειν ἀλλήλους· οἱ δὲ νῦν τῶν ἀν-
17 a1 θρώπων σοφοὶ ἓν μέν, ὅπως ἂν τύχωσι, καὶ πολλὰ θᾶττον
καὶ βραδύτερον ποιοῦσι τοῦ δέοντος, μετὰ δὲ τὸ ἓν ἄπειρα
εὐθύς, τὰ δὲ μέσα αὐτοὺς ἐκφεύγει – οἷς διακεχώρισται τό τε
διαλεκτικῶς πάλιν καὶ τὸ ἐριστικῶς ἡμᾶς ποιεῖσθαι πρὸς
17 a5 ἀλλήλους τοὺς λόγους.
{ΠΡΩ.} Τὰ μέν πως, ὦ Σώκρατες, δοκῶ σου μανθάνειν,
τὰ δὲ ἔτι σαφέστερον δέομαι ἃ λέγεις ἀκοῦσαι.
{ΣΩ.} Σαφὲς μήν, ὦ Πρώταρχε, ἐστὶν ἐν τοῖς γράμ-
μασιν ὃ λέγω, καὶ λάμβαν' αὐτὸ ἐν τούτοις οἷσπερ καὶ
17 b1 πεπαίδευσαι.
{ΠΡΩ.} Πῶς;
{ΣΩ.} Φωνὴ μὲν ἡμῖν ἐστί που μία διὰ τοῦ στόματος
ἰοῦσα, καὶ ἄπειρος αὖ πλήθει, πάντων τε καὶ ἑκάστου.

4 ἑνοῦσαν. scripsi : ἐνοῦσαν – Burnet.

meno dalykai paaiškėjo einant šiuo keliu. Žiūrėk, apie kokį kelią aš kalbu.

Protarchas. Tu tik kalbėk!

Sokratas. Tai yra dievų dovana žmonėms, – man tas yra akivaizdu, per kažkokį Prometėją iš kažkur nuo jų numesta kartu su kažin kokia skaisčiausia ugnimi. Senovės žmonės, buvę pranašesni už mus ir gyvenę arčiau dievų, mums perdavė tokią žinią, kad visi dalykai, kurie vadinami esančiais, susideda iš vienio ir daugio ir kad savyje turi suaugusius ribą
ir beribiškumą. O kadangi taip yra sutvarkyta, turime visada 16 d
numanyti esant vieną kiekvieno dalyko pavidalą ir stengtis jį ten esantį surasti. O jei pavyksta jį sučiupti, po vieno turime žiūrėti, ar čia nebus dviejų, o gal trijų arba koks kitas skaičius, o paskui taip pat dėl kiekvieno tokio vieneto, kol bus matyti ne tik tai, kad anas pradinis vienis yra ir daugis, ir begalė dalykų, bet ir kiekis. O beribiškumo pavidalo daugybei taikyti nereikia prieš tai aiškiai neišvydus viso jos skaičiaus, esan-
čio tarp beribiškumo ir vieno, ir tik tuomet gali atsisveiki- 16 e
nęs paleisti beribiškuman kurio nors iš esančių dalykų vienį. Taigi dievai, kaip sakiau, mums perdavė tokį būdą nagrinėti,
mokytis ir vieniems kitus mokyti. Tačiau dabartiniai išmin- 17 a
čiai vienį skelbia kaip pasitaiko, daugį greičiau arba lėčiau nei derėtų, po vieno tuoj pat deda beribiškumą, o tarpinių dalykų nė nepagauna, bet jie ir sudaro skirtumą tarp dialektikos arba eristikos būdu vykstančių mūsų svarstymų.

Protarchas. Kai kuriuos tavo kalbos dalykus, Sokratai, kaip ir suprantu, bet dėl kai kurių turėčiau išgirsti dar aiškesnę kalbą.

Sokratas. Tai, apie ką kalbu, Protarchai, aiškiai parodo
raidės. Tad imk ir suprask šį dalyką iš to, ko dar vaikystėje 17 b
esi išmokęs.

Protarchas. Kokiu būdu?

17 b5 {ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Καὶ οὐδὲν ἑτέρῳ γε τούτων ἐσμέν πω σοφοί, οὔτε ὅτι τὸ ἄπειρον αὐτῆς ἴσμεν οὔθ' ὅτι τὸ ἕν· ἀλλ' ὅτι πόσα τ' ἐστὶ καὶ ὁποῖα, τοῦτό ἐστι τὸ γραμματικὸν ἕκαστον ποιοῦν ἡμῶν.

17 b10 {ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

{ΣΩ.} Καὶ μὴν καὶ τὸ μουσικὸν ὃ τυγχάνει ποιοῦν, τοῦτ' ἔστι ταὐτόν.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

17 c1 {ΣΩ.} Φωνὴ μέν που κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην[5] ἐστὶ μία ἐν αὐτῇ.

{ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;

{ΣΩ.} Δύο δὲ θῶμεν βαρὺ καὶ ὀξύ, καὶ τρίτον ὁμότονον.

17 c5 ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Οὕτως.

{ΣΩ.} Ἀλλ' οὔπω σοφὸς ἂν εἴης τὴν μουσικὴν εἰδὼς ταῦτα μόνα, μὴ δὲ εἰδὼς ὥς γ' ἔπος εἰπεῖν εἰς ταῦτα οὐδενὸς ἄξιος ἔσῃ.

17 c10 {ΠΡΩ.} Οὐ γὰρ οὖν.

{ΣΩ.} Ἀλλ', ὦ φίλε, ἐπειδὰν λάβῃς τὰ διαστήματα ὁπόσα ἐστὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς φωνῆς ὀξύτητός τε πέρι καὶ βαρύτητος,

17 d1 καὶ ὁποῖα, καὶ τοὺς ὅρους τῶν διαστημάτων, καὶ τὰ ἐκ τούτων ὅσα συστήματα γέγονεν – ἃ κατιδόντες οἱ πρόσθεν παρέδοσαν ἡμῖν τοῖς ἑπομένοις ἐκείνοις καλεῖν αὐτὰ ἁρμονίας, ἔν τε ταῖς κινήσεσιν αὖ τοῦ σώματος ἕτερα τοιαῦτα ἐνόντα

17 d5 πάθη γιγνόμενα, ἃ δὴ δι' ἀριθμῶν μετρηθέντα δεῖν αὖ φασι ῥυθμοὺς καὶ μέτρα ἐπονομάζειν, καὶ ἅμα ἐννοεῖν ὡς οὕτω δεῖ περὶ παντὸς ἑνὸς καὶ πολλῶν σκοπεῖν – ὅταν γὰρ αὐτά

17 e1 τε λάβῃς οὕτω, τότε ἐγένου σοφός, ὅταν τε ἄλλο τῶν ἓν ὁτιοῦν ταύτῃ σκοπούμενος ἕλῃς, οὕτως ἔμφρων περὶ τοῦτο

5 κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην B Diès : ante κατ' add. καὶ τὸ TW, Burnet : καὶ κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην Hermann.

Sokratas. Juk kalba, kuri išeina iš mūsų – kiekvieno ir visų – lūpų, yra viena, o, kita vertus, beribė savo daugiu.

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Ir nei vieno, nei kito dalyko žinojimas dar toli gražu nepadaro mūsų žinovais – nei apie kalbos beribiškumą, nei apie jos vienybę. Bet jei žinome, kiek ir kokių dalykų joje esama, šitai kiekvieną iš mūsų paverčia gramatikos žinovu.

Protarchas. Tikra tiesa.

Sokratas. Ir muzikos žinovu padaro tas pat.

Protarchas. Kokiu būdu?

Sokratas. Juk, kaip ir aname mene, šiam rūpimas garsas 17 c
yra vienas?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Tačiau mes pripažinsime esant du dalykus – „žema" ir „aukšta", ir dar trečią – „lygu". Ar kaip kitaip?

Protarchas. Šitaip.

Sokratas. Tačiau žinodamas vien šiuos dalykus dar netapsi muzikos žinovu, o jeigu ir šito nežinosi, tuomet šioje srityje būsi, galima sakyti, nieko vertas.

Protarchas. Išties nieko.

Sokratas. Tačiau, bičiuli, kuomet suvoksi, koks yra garso aukštumo ir žemumo intervalų skaičius ir kokių jų esama, 17 d
taip pat intervalų ribas ir kiek iš jų susidaro derinių... – juos įžvelgti sugebėję mūsų pirmtakai mus, savo palikuonis, pamokė vadinti juos „dermėmis", o kūno judesiuose jo būsenomis virstančius kitus panašius derinius nurodė matuoti skaičiais ir skirti jiems „ritmų" ir „metrų" vardą, be to, suprasti, kad šitaip dera nagrinėti kiekvieną vienį ir daugį.
Taigi, kuomet taip esi suvokęs šiuos dalykus, virsti žinovu, 17 e
ir kai tokiu pat būdu perpranti kokį nors kitą vienį, tikrai išmanai tą dalyką. O kiekvieno dalyko begalybė ir kiekviename esanti daugybė tave visuomet padaro *be galo* nesupratingą,

γέγονας· τὸ δ' ἄπειρόν σε ἑκάστων καὶ ἐν ἑκάστοις πλῆθος ἄπειρον ἑκάστοτε ποιεῖ τοῦ φρονεῖν καὶ οὐκ ἐλλόγιμον οὐδ'
17 e5 ἐνάριθμον, ἅτ' οὐκ εἰς ἀριθμὸν οὐδένα ἐν οὐδενὶ πώποτε ἀπιδόντα.

{ΠΡΩ.} Κάλλιστα, ὦ Φίληβε, ἔμοιγε τὰ νῦν λεγόμενα εἰρηκέναι φαίνεται Σωκράτης.

18 a1 {ΦΙ.} Κἀμοὶ ταῦτά γε αὐτά· ἀλλὰ τί δή ποτε πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος οὗτος νῦν εἴρηται καὶ τί ποτε βουλόμενος;

{ΣΩ.} Ὀρθῶς μέντοι τοῦθ' ἡμᾶς, ὦ Πρώταρχε, ἠρώτηκε Φίληβος.

18 a5 {ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν, καὶ ἀποκρίνου γε αὐτῷ.

{ΣΩ.} Δράσω ταῦτα διελθὼν σμικρὸν ἔτι περὶ αὐτῶν τούτων. ὥσπερ γὰρ ἓν ὁτιοῦν εἴ τίς ποτε λάβοι, τοῦτον, ὥς φαμεν, οὐκ ἐπ' ἀπείρου φύσιν δεῖ βλέπειν εὐθὺς ἀλλ' ἐπί τινα ἀριθμόν, οὕτω καὶ τὸ ἐναντίον ὅταν τις τὸ ἄπειρον
18 b1 ἀναγκασθῇ πρῶτον λαμβάνειν, μὴ ἐπὶ τὸ ἓν εὐθύς, ἀλλ' [ἐπ'] ἀριθμὸν αὖ τινα πλῆθος ἕκαστον ἔχοντά τι κατανοεῖν, τελευτᾶν τε ἐκ πάντων εἰς ἕν. πάλιν δὲ ἐν τοῖς γράμμασι τὸ νῦν λεγόμενον λάβωμεν.

18 b5 {ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Ἐπειδὴ φωνὴν ἄπειρον κατενόησεν εἴτε τις θεὸς εἴτε καὶ θεῖος ἄνθρωπος – ὡς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεῦθ τινα τοῦτον γενέσθαι λέγων, ὃς πρῶτος τὰ φωνήεντα ἐν τῷ ἀπείρῳ κατενόησεν οὐχ ἓν ὄντα ἀλλὰ πλείω, καὶ πάλιν
18 c1 ἕτερα φωνῆς μὲν οὔ, φθόγγου δὲ μετέχοντά τινος, ἀριθμὸν δέ τινα καὶ τούτων εἶναι, τρίτον δὲ εἶδος γραμμάτων διεστήσατο τὰ νῦν λεγόμενα ἄφωνα ἡμῖν· τὸ μετὰ τοῦτο διῄρει τά τε ἄφθογγα καὶ ἄφωνα μέχρι ἑνὸς ἑκάστου, καὶ τὰ φωνή-
18 c5 εντα καὶ τὰ μέσα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἕως ἀριθμὸν αὐτῶν λαβὼν ἑνί τε ἑκάστῳ καὶ σύμπασι στοιχεῖον ἐπωνόμασε· καθορῶν δὲ ὡς οὐδεὶς ἡμῶν οὐδ' ἂν ἓν αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἄνευ πάντων αὐτῶν μάθοι, τοῦτον τὸν δεσμὸν αὖ λογισάμενος ὡς
18 d1 ὄντα ἕνα καὶ πάντα ταῦτα ἕν πως ποιοῦντα μίαν ἐπ' αὐτοῖς ὡς οὖσαν γραμματικὴν τέχνην ἐπεφθέγξατο προσειπών.

nereikšmingą ir tokį, su kuriuo „nesiskaitoma“, nes pats visai nepaisai jokio jokiame dalyke esančio skaičiaus.

Protarchas. Filebai, man regis, kad šiuos dalykus Sokratas dabar labai gražiai pasakė!

Filebas. Man taip pat. Tačiau ką bendra ši kalba turi su 18 a
mumis ir ko ja siekiama?

Sokratas. Ogi teisingai Filebas mudviejų šito klausia, Protarchai.

Protarchas. Žinoma. Tad ir atsakyk jam.

Sokratas. Taip ir padarysiu dar kiek pasvarstęs tuos pačius dalykus. Kaip paėmus kokį nors vienį, sakėme, nereikia stačiai žiūrėti beribiškumo prigimties, bet pirma – tam tikro
skaičiaus, taip ir priešingu atveju, kuomet pirma tenka imtis 18 b
beribiškumo – ne iškart žiūrėti vienio, bet pirmiau apmąstyti, koks yra kokios nors daugybės skaičius ir tik remiantis visais šiais dalykais galiausiai eiti prie vienio. Dar sykį imkime raides, kad suprastume, apie ką kalbama.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Kai kaži koks dievas, o gal ir dieviškas žmogus perprato kalbos beribiškumą – pasakojama, toks buvęs Egipto Teutas, kuris pirmas suprato, jog beribiškume esama
ne vieno, bet daugelio skambančių balsių, ir kad dar esama 18 c
tokių, kurie neturi balso, tačiau turi tam tikrą garsą, ir jų taip pat yra tam tikras skaičius, o trečiai raidžių rūšiai priskyrė tokias, kurias mes dabar vadiname bebalsiais. Po to jis išskyrė visus paskirus begarsių ir bebalsių vienetus, taip pat ir balsių bei viduriniųjų, o gavęs tam tikrą jų skaičių kiekvienai ir visiems kartu suteikė „raidės“ vardą. Matydamas, jog niekas iš mūsų nė vienos iš jų negalėtų suprasti be visų
kitų, ir suvokęs, kad čia esama vieno ryšio, visas raides pa- 18 d
darančio tam tikru vieniu, paskyrė joms vieną mokslą, kuriam davė gramatikos vardą.

{ΦΙ.} Ταῦτ' ἔτι σαφέστερον ἐκείνων αὐτά γε πρὸς ἄλληλα,
ὦ Πρώταρχε, ἔμαθον· τὸ δ' αὐτό μοι τοῦ λόγου νῦν τε καὶ
18 d5 σμικρὸν ἔμπροσθεν ἐλλείπεται.

{ΣΩ.} Μῶν, ὦ Φίληβε, τὸ τί πρὸς ἔπος αὖ ταῦτ' ἐστίν;

{ΦΙ.} Ναί, τοῦτ' ἔστιν ὃ πάλαι ζητοῦμεν ἐγώ τε καὶ Πρώταρχος.

{ΣΩ.} Ἦ μὴν ἐπ' αὐτῷ γε ἤδη γεγονότες ζητεῖτε, ὡς φῄς,
18 e1 πάλαι.

{ΦΙ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Ἆρ' οὐ περὶ φρονήσεως ἦν καὶ ἡδονῆς ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ λόγος, ὁπότερον αὐτοῖν αἱρετέον;

18 e5 {ΦΙ.} Πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Καὶ μὴν ἕν γε ἑκάτερον αὐτοῖν εἶναί φαμεν.

{ΦΙ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Τοῦτ' αὐτὸ τοίνυν ἡμᾶς ὁ πρόσθεν λόγος ἀπαιτεῖ,
πῶς ἔστιν ἓν καὶ πολλὰ αὐτῶν ἑκάτερον, καὶ πῶς μὴ ἄπειρα
19 a1 εὐθύς, ἀλλά τινά ποτε ἀριθμὸν ἑκάτερον ἔμπροσθεν κέκτηται
τοῦ ἄπειρα αὐτῶν ἕκαστα γεγονέναι;

{ΠΡΩ.} Οὐκ εἰς φαῦλόν γε ἐρώτημα, ὦ Φίληβε, οὐκ οἶδ'
ὅντινα τρόπον κύκλῳ πως περιαγαγὼν ἡμᾶς ἐμβέβληκε
19 a5 Σωκράτης. καὶ σκόπει δὴ πότερος ἡμῶν ἀποκρινεῖται τὸ
νῦν ἐρωτώμενον. ἴσως δὴ γελοῖον τὸ ἐμὲ τοῦ λόγου διάδοχον παντελῶς ὑποστάντα διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὸ νῦν
ἐρωτηθὲν ἀποκρίνασθαι σοὶ πάλιν τοῦτο προστάττειν· γελοιό-
19 b1 τερον δ' οἶμαι πολὺ τὸ μηδέτερον ἡμῶν δύνασθαι. σκόπει
δὴ τί δράσομεν. εἴδη γάρ μοι δοκεῖ νῦν ἐρωτᾶν ἡδονῆς
ἡμᾶς Σωκράτης εἴτε ἔστιν εἴτε μή, καὶ ὁπόσα ἐστὶ καὶ ὁποῖα·
τῆς τ' αὖ φρονήσεως πέρι κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως.

19 b5 {ΣΩ.} Ἀληθέστατα λέγεις, ὦ παῖ Καλλίου· μὴ γὰρ δυνάμενοι τοῦτο κατὰ παντὸς ἑνὸς καὶ ὁμοίου καὶ ταὐτοῦ δρᾶν
καὶ τοῦ ἐναντίου, ὡς ὁ παρελθὼν λόγος ἐμήνυσεν, οὐδεὶς εἰς
οὐδὲν οὐδενὸς ἂν ἡμῶν οὐδέποτε γένοιτο ἄξιος.

19 c1 {ΠΡΩ.} Σχεδὸν ἔοικεν οὕτως, ὦ Σώκρατες, ἔχειν. ἀλλὰ
καλὸν μὲν τὸ σύμπαντα γιγνώσκειν τῷ σώφρονι, δεύτερος

Filebas. Šių dalykų tarpusavio santykius, Protarchai, supratau dar aiškiau nei anuos. Tačiau man ir šioje kalboje vis dar trūksta to paties, ką dabar minėjau.

Sokratas. Turbūt, Filebai, vėl: ką bendra tai turi su mūsų klausimu?

Filebas. Taip. Šitai mudu su Protarchu seniai jau siekiame suprasti.

Sokratas. Vadinasi, seniai, kaip sakai, ieškote to, prie pat
ko jau esate. 18 e

Filebas. Kaip tai?

Sokratas. Ar ne apie protingumą ir malonumą mūsų nuo pat pradžios svarstyta – katrą iš jų verta rinktis?

Filebas. Kaipgi ne.

Sokratas. Ir mes sakome, jog kiekvienas iš judviejų yra vienis?

Filebas. Žinoma.

Sokratas. Taigi, ankstesnis svarstymas reikalauja atsakyti
būtent į šį klausimą: kaip kiekvienas iš judviejų yra ir vie-
nis, ir daugis ir kaip jiedu ne iš karto yra begalybė, bet pirma 19 a
gauna tam tikrą skaičių ir tik paskui visa tai tampa begalybe?

Protarchas. Išties nemenkas tai yra klausimas, į kurį nė nežinau, kokiu būdu, kažin kaip apsukęs ratą, įvėlė mus Sokratas! Nagi žiūrėk, katras iš mūsų mėgins į jį atsakyti? Ko gero, būtų juokinga, jei pasišovęs visiškai perimti svarstymą dabar,
negebėdamas atsakyti į šį klausimą, jį vėl užkraučiau tau? Bet,
manau, kur kas juokingiau būtų, jei nė vienas to nesugebė- 19 b
tume. Taigi žiūrėk, ką dabar darysime. Man regis, Sokratas mūsų dabar klausia apie malonumo rūšis – ar jų esama, ar ne? Kokių ir kiek? Ir lygiai to paties apie protingumą.

Sokratas. Visiškai teisingai kalbi, Kalijo sūnau! Išties, negalėdamas šito padaryti su kiekvienu vieniu, panašiu bei tapačiu, ir su jo priešingybe, niekas iš mūsų, kaip parodė mūsų nueitas svarstymas, niekad ničnieko nebūtų vertas.

δ᾽ εἶναι πλοῦς δοκεῖ μὴ λανθάνειν αὐτὸν αὑτόν. τί δή μοι
τοῦτο εἴρηται τὰ νῦν; ἐγώ σοι φράσω. σὺ τήνδε ἡμῖν τὴν
19 c5 συνουσίαν, ὦ Σώκρατες, ἐπέδωκας πᾶσι καὶ σεαυτὸν πρὸς
τὸ διελέσθαι τί τῶν ἀνθρωπίνων κτημάτων ἄριστον. Φιλή-
βου γὰρ εἰπόντος ἡδονὴν καὶ τέρψιν καὶ χαρὰν καὶ πάνθ᾽
ὁπόσα τοιαῦτ᾽ ἐστί, σὺ πρὸς αὐτὰ ἀντεῖπες ὡς οὐ ταῦτα
19 d1 ἀλλ᾽ ἐκεῖνά ἐστιν ἃ πολλάκις ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναμιμνῄσκομεν
ἑκόντες, ὀρθῶς δρῶντες, ἵν᾽ ἐν μνήμῃ παρακείμενα ἑκάτερα
βασανίζηται. φῂς δ᾽, ὡς ἔοικε, σὺ τὸ προσρηθησόμενον
ὀρθῶς ἄμεινον ἡδονῆς γε ἀγαθὸν εἶναι νοῦν, ἐπιστήμην,
19 d5 σύνεσιν, τέχνην καὶ πάντα αὖ τὰ τούτων συγγενῆ, ⟨ἃ⟩ κτᾶσθαι
δεῖν ἀλλ᾽ οὐχὶ ἐκεῖνα. τούτων δὴ μετ᾽ ἀμφισβητήσεως
ἑκατέρων λεχθέντων ἡμεῖς σοι μετὰ παιδιᾶς ἠπειλήσαμεν
19 e1 ὡς οὐκ ἀφήσομεν οἴκαδέ σε πρὶν ἂν τούτων τῶν λόγων
πέρας ἱκανὸν γένηταί τι διορισθέντων, σὺ δὲ συνεχώρησας καὶ
ἔδωκας εἰς ταῦθ᾽ ἡμῖν σαυτόν, ἡμεῖς δὲ δὴ λέγομεν, καθάπερ
οἱ παῖδες, ὅτι τῶν ὀρθῶς δοθέντων ἀφαίρεσις οὐκ ἔστι· παῦσαι
19 e5 δὴ τὸν τρόπον ἡμῖν ἀπαντῶν τοῦτον ἐπὶ τὰ νῦν λεγόμενα.

{ΣΩ.} Τίνα λέγεις;

20 a1 {ΠΡΩ.} Εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλων καὶ ἀνερωτῶν ὧν μὴ δυναί-
μεθ᾽ ἂν ἱκανὴν ἀπόκρισιν ἐν τῷ παρόντι διδόναι σοι. μὴ
γὰρ οἰώμεθα τέλος ἡμῖν εἶναι τῶν νῦν τὴν πάντων ἡμῶν
ἀπορίαν, ἀλλ᾽ εἰ δρᾶν τοῦθ᾽ ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν, σοὶ δραστέον·
20 a5 ὑπέσχου γάρ. βουλεύου δὴ πρὸς ταῦτα αὐτὸς πότερον ἡδονῆς
εἴδη σοι καὶ ἐπιστήμης διαιρετέον ἢ καὶ ἐατέον, εἴ πῃ καθ᾽
ἕτερόν τινα τρόπον οἷός τ᾽ εἶ καὶ βούλει δηλῶσαί πως ἄλλως
τὰ νῦν ἀμφισβητούμενα παρ᾽ ἡμῖν.

20 b1 {ΣΩ.} Δεινὸν μὲν τοίνυν ἔτι προσδοκᾶν οὐδὲν δεῖ τὸν ἐμέ,
ἐπειδὴ τοῦθ᾽ οὕτως εἶπες· τὸ γὰρ εἰ βούλει ῥηθὲν λύει πάντα
φόβον ἑκάστων πέρι. πρὸς δὲ αὖ τοῖς μνήμην τινὰ δοκεῖ
τίς μοι δεδωκέναι θεῶν ἡμῖν.

20 b5 {ΠΡΩ.} Πῶς δὴ καὶ τίνων;

{ΣΩ.} Λόγων ποτέ τινων πάλαι ἀκούσας ὄναρ ἢ καὶ
ἐγρηγορὼς νῦν ἐννοῶ περί τε ἡδονῆς καὶ φρονήσεως, ὡς

Protarchas. Ko gero, taip ir yra, Sokratai. Bet, jeigu išmin- 19 c
tingam žmogui gražu viską žinoti, *tai antrasis kelias, regis,*
būtų bent jau pačiam dėl savęs neklysti. Kodėl aš tai dabar
sakau? Paaiškinsiu tau. Iš tavęs, Sokratai, mes visi gavome šį
pokalbį ir patį tave, kad būtų galima apibrėžti, kas iš žmonių
turimų dalykų yra geriausia. Filebui pasakius, kad tai esąs
malonumas, mėgavimasis, džiaugsmas ir visi kiti tokie da-
lykai, tu paprieštaravai, kad tai esantys ne šie, bet kiti daly- 19 d
kai, kuriuos mes dažnai bei noriai prisimename ir teisingai
darome, idant atmintyje greta padėję galėtume tirti ir viena,
ir kita. Tad tu, *regis,* teigi, kad už malonumą didesniu gėriu
teisinga būtų vadinti protą, mokslą, suvokimą, mokėjimą ir
visus kitus jiems giminingus dalykus. Jų, o ne anų esą ir reikia
siekti turėti. Kai ginčijantis buvo išdėstyti abu teiginiai, mes
tau juokais pagrasinome, kad nepaleisime tavęs namo, kol 19 e
svarstomi dalykai negaus tinkamo ir galutinio apibrėžimo, ir
tu sutikai, kad gautume tave šiam reikalui. Štai mes ir sakome,
kaip vaikai, jog negalima atimti sykį duotos dovanos. Taigi
liaukis šitokiu būdu dabar svarstydamas mums priešintis!

Sokratas. Kokį būdą turi omenyje?

Protarchas. Verti mus sutrikti ir klausinėji klausimų, į ku- 20 a
riuos mes dabar negebame tau tinkamai atsakyti. Vis dėlto
nemanykime, kad visų mūsų sutrikimas ir būtų dabarti-
nio svarstymo tikslas, bet jei mes negebame jo pasiekti, šito
darbo teks imtis tau, nes esi pasižadėjęs. Pats spręsk, ar tau
tam reikės išskirti malonumo ir mokslo rūšis, ar galėsi to
nedaryti, jei kokiu nors kitu būdu galėtum arba norėtum
išaiškinti tai, dėl ko mes dabar nesutariame.

Sokratas. Jei taip sakai, vadinasi, nieko baisaus galiu nebe- 20 b
laukti. Mat žodžiai „jei norėtum" išvaiko visas baimes, kurių
galėtų kilti dėl kurio nors dalyko. Be to, man regis, kažkuris
iš dievų mums siunčia vieną priminimą.

Protarchas. Kaip siunčia? Ir apie ką?

οὐδέτερον αὐτοῖν ἐστι τἀγαθόν, ἀλλὰ ἄλλο τι τρίτον, ἕτερον
μὲν τούτων, ἄμεινον δὲ ἀμφοῖν. καίτοι τοῦτό γε ἂν ἐναρ-
20 c1 γῶς ἡμῖν φανῇ νῦν, ἀπήλλακται μὲν ἡδονὴ τοῦ νικᾶν· τὸ
γὰρ ἀγαθὸν οὐκ ἂν ἔτι ταὐτὸν αὐτῇ γίγνοιτο. ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Οὕτως.

{ΣΩ.} Τῶν δέ γε εἰς τὴν διαίρεσιν εἰδῶν ἡδονῆς οὐδὲν ἔτι
20 c5 προσδεησόμεθα κατ' ἐμὴν δόξαν. προϊὸν δ' ἔτι σαφέστερον
δείξει.

{ΠΡΩ.} Κάλλιστ' εἰπὼν οὕτω καὶ διαπέραινε.

{ΣΩ.} Μίκρ' ἄττα τοίνυν ἔμπροσθεν ἔτι διομολογησώμεθα.

{ΠΡΩ.} Τὰ ποῖα;

20 d1 {ΣΩ.} Τὴν τἀγαθοῦ μοῖραν πότερον ἀνάγκη τέλεον ἢ μὴ
τέλεον εἶναι;

{ΠΡΩ.} Πάντων δήπου τελεώτατον, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Τί δέ; ἱκανὸν τἀγαθόν;

20 d5 {ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ; καὶ πάντων γε εἰς τοῦτο διαφέρειν
τῶν ὄντων.

{ΣΩ.} Τόδε γε μήν, ὡς οἶμαι, περὶ αὐτοῦ ἀναγκαιότατον
εἶναι λέγειν, ὡς πᾶν τὸ γιγνῶσκον αὐτὸ θηρεύει καὶ ἐφίεται
βουλόμενον ἑλεῖν καὶ περὶ αὐτὸ κτήσασθαι, καὶ τῶν ἄλλων
20 d10 οὐδὲν φροντίζει πλὴν τῶν ἀποτελουμένων ἅμα ἀγαθοῖς.

{ΠΡΩ.} Οὐκ ἔστι τούτοις ἀντειπεῖν.

20 e1 {ΣΩ.} Σκοπῶμεν δὴ καὶ κρίνωμεν τόν τε ἡδονῆς καὶ τὸν
φρονήσεως βίον ἰδόντες χωρίς.

{ΠΡΩ.} Πῶς εἶπες;

{ΣΩ.} Μήτε ἐν τῷ τῆς ἡδονῆς ἐνέστω φρόνησις μήτ' ἐν
20 e5 τῷ τῆς φρονήσεως ἡδονή. δεῖ γάρ, εἴπερ πότερον αὐτῶν
ἐστὶ τἀγαθόν[6], μηδὲν μηδενὸς ἔτι προσδεῖσθαι· δεόμενον δ'
21 a1 ἂν φανῇ πότερον, οὐκ ἔστι που τοῦτ' ἔτι τὸ ὄντως ἡμῖν
ἀγαθόν.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

---

6 ἐστὶ τἀγαθόν B, Diès : ἐστ' ἀγαθόν T, Burnet.

Sokratas. Kadaise, gal sapnuodamas, o gal ir budėdamas
esu girdėjęs kalbų – dabar suprantu, kad apie malonumą ir
protingumą, esą nė vienas iš jų nėra Gėris, bet kad esąs kaž-
koks trečias dalykas, nuo anų abiejų besiskiriąs ir už abu
geresnis... O jei šitai mums dabar pasidarytų akivaizdu, ma- 20 c
lonumas netektų galimybės laimėti pergalę. Juk tuomet Gėris
nebebūtų jam tapatus? Ar ne taip?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Tad mums, mano manymu, visai neberūpės ma-
lonumo rūšių skaidymo reikalai. Bet svarstymo tęsinys dar
aiškiau tai parodys.

Protarchas. Puikiai pasakyta. Taip ir padaryk!

Sokratas. Pirma dar susitarkime dėl kai kurių smulkmenų.

Protarchas. Kokių?

Sokratas. Ar būtina Gėrio skirtis yra būti tobulam ar 20 d
netobulam?

Protarchas. Visų tobuliausiam, Sokratai!

Sokratas. O ar Gėris yra savaime pakankamas?

Protarchas. Kaipgi kitaip? Tuo jis ir išsiskiria iš visų esan-
čių dalykų.

Sokratas. Ir štai ką, manau, apie jį būtiniausiai reikia pa-
sakyti: kas jį pažįsta, jį medžioja ir vejasi, norėdamas pagauti
ir įsigyti sau, o kitkuo nė kiek nesirūpina, vien tuo, kas at-
eina kartu su Gėrio tikslu.

Protarchas. Neįmanoma tam paprieštarauti.

Sokratas. O dabar panagrinėkime ir įvertinkime malo- 20 e
numo ir protingumo gyvenimus atskirai į juos pažvelgę.

Protarchas. Ką turi omenyje?

Sokratas. Tegu malonumo gyvenime nebūna protingumo,
o protingumo gyvenime – malonumo. Mat jeigu katras iš jų
yra Gėris, jis visai nieko nebeturi stokoti. O jei katrą pama-
tysime ko nors stokojant, vadinasi, tai nebebus tas tikrasis 21 a
Gėris, kurio mes ieškome.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἐν σοὶ πειρώμεθα βασανίζοντες ταῦτα;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Ἀποκρίνου δή.

{ΠΡΩ.} Λέγε.

{ΣΩ.} Δέξαι' ἄν, Πρώταρχε, σὺ ζῆν τὸν βίον ἅπαντα ἡδόμενος ἡδονὰς τὰς μεγίστας;

{ΠΡΩ.} Τί δ' οὔ;

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν ἔτι τινὸς ἄν σοι προσδεῖν ἡγοῖο, εἰ τοῦτ' ἔχεις παντελῶς;

{ΠΡΩ.} Οὐδαμῶς.

{ΣΩ.} Ὅρα δή, τοῦ φρονεῖν καὶ τοῦ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι
21 b1 [τὰ δέοντα][7] καὶ ὅσα τούτων ἀδελφά, μῶν μὴ δέοι' ἄν τι;

{ΠΡΩ.} Καὶ τί; πάντα γὰρ ἔχοιμ' ἄν που τὸ χαίρειν ἔχων.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν οὕτω ζῶν ἀεὶ μὲν διὰ βίου ταῖς μεγίσταις ἡδοναῖς χαίροις ἄν;

{ΠΡΩ.} Τί δ' οὔ;

{ΣΩ.} Νοῦν δέ γε καὶ μνήμην καὶ ἐπιστήμην καὶ δόξαν μὴ κεκτημένος ἀληθῆ, πρῶτον μὲν τοῦτο αὐτό, εἰ χαίρεις ἢ μὴ χαίρεις, ἀνάγκη δήπου σε ἀγνοεῖν, κενόν γε ὄντα πάσης φρονήσεως;

{ΠΡΩ.} Ἀνάγκη.

21 c1 {ΣΩ.} Καὶ μὴν ὡσαύτως μνήμην μὴ κεκτημένον ἀνάγκη δήπου μηδ' ὅτι ποτὲ ἔχαιρες μεμνῆσθαι, τῆς τ' ἐν τῷ παραχρῆμα ἡδονῆς προσπιπτούσης μηδ' ἡντινοῦν μνήμην ὑπομένειν· δόξαν δ' αὖ μὴ κεκτημένον ἀληθῆ μὴ δοξάζειν χαίρειν χαίροντα, λογισμοῦ δὲ στερόμενον μηδ' εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ὡς χαιρήσεις δυνατὸν εἶναι λογίζεσθαι, ζῆν δὲ οὐκ ἀνθρώπου βίον, ἀλλά τινος πλεύμονος ἢ τῶν ὅσα θαλάττια μετ' ὀστρείνων ἔμψυχά ἐστι σωμάτων. ἔστι ταῦτα, ἢ παρὰ
21 d1 ταῦτα ἔχομεν ἄλλως πως[8] διανοηθῆναι;

7 secl. Badham, Diès.

8 ἔχομεν ἄλλως πως T, Diès : ἐχόμενα ἄλλως B : ἄλλα Burnet.

Protarchas. Kaipgi galėtų būti?

Sokratas. Pamėginsime tai išbandyti tavo pavyzdžiu?

Protarchas. Gerai.

Sokratas. Nagi, atsakyk.

Protarchas. Klausk.

Sokratas. Protarchai, ar sutiktum visą gyvenimą turėti pačius didžiausius malonumus?

Protarchas. Kodėl gi ne.

Sokratas. Ar manytum, kad tau dar ko nors trūksta, jeigu šitai visiškai turėtum?

Protarchas. Jokiu būdu.

Sokratas. Pažiūrėk: argi tau nė kiek netrūktų proto, mąs-
tymo, svarstymo ir visų jiems giminingų dalykų? 21 b

Protarchas. Ir ko gi? Juk, turėdamas džiaugsmą, viską turėčiau.

Sokratas. Vadinasi, šitaip gyvendamas visą laiką džiaugtumeisi didžiausiais malonumais?

Protarchas. Kodėl gi ne.

Sokratas. Bet neturėdamas mąstymo, atminties, mokslo ir teisingos nuomonės visų pirma nė nežinotum, ar tu džiaugiesi, ar nesidžiaugi. Ar tai nebūtų neišvengiama? Juk tavyje nebūtų jokio supratimo?

Protarchas. Būtų neišvengiama.

Sokratas. Be to, neturėdamas atminties tikriausiai nie- 21 c
kaip negalėtum atsiminti kada nors patirto džiaugsmo, ir apie dabar pat ištinkantį malonumą neliktų jokio atminimo. Neturėdamas teisingos nuomonės nė nemanytum, kad džiaugdamasis tu džiaugeisi, o stokodamas gebėjimo svarstyti neįstengtum numatyti ateities džiaugsmo. Gyventum ne žmogaus, bet kažin kokios medūzos arba kitokio, kūnu
su kriaukle suaugusio jūros gyvio gyvenimą. Ar taip ir yra, 21 d
ar kaip kitaip galėtume tai įsivaizduoti?

Protarchas. Kokiu gi būdu?

Sokratas. Tad ar verta mums rinktis tokį gyvenimą?

{ΠΡΩ.} Καὶ πῶς;

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν αἱρετὸς ἡμῖν βίος ὁ τοιοῦτος;

{ΠΡΩ.} Εἰς ἀφασίαν παντάπασί με, ὦ Σώκρατες, οὗτος ὁ
21 d5 λόγος ἐμβέβληκε τὰ νῦν.

{ΣΩ.} Μήπω τοίνυν μαλθακιζώμεθα, τὸν δὲ τοῦ νοῦ μεταλαβόντες αὖ βίον ἴδωμεν.

{ΠΡΩ.} Τὸν ποῖον δὴ λέγεις;

{ΣΩ.} Εἴ τις δέξαιτ' ἂν αὖ ζῆν ἡμῶν φρόνησιν μὲν καὶ
21 d10 νοῦν καὶ ἐπιστήμην καὶ μνήμην πᾶσαν πάντων κεκτημένος,
21 e1 ἡδονῆς δὲ μετέχων μήτε μέγα μήτε σμικρόν, μηδ' αὖ λύπης,
ἀλλὰ τὸ παράπαν ἀπαθὴς πάντων τῶν τοιούτων.

{ΠΡΩ.} Οὐδέτερος ὁ βίος, ὦ Σώκρατες, ἔμοιγε τούτων αἱρετός, οὐδ' ἄλλῳ μή ποτε, ὡς ἐγᾦμαι, φανῇ.

22 a1 {ΣΩ.} Τί δ' ὁ συναμφότερος, ὦ Πρώταρχε, ἐξ ἀμφοῖν
συμμειχθεὶς κοινὸς γενόμενος;

{ΠΡΩ.} Ἡδονῆς λέγεις καὶ νοῦ καὶ φρονήσεως;

{ΣΩ.} Οὕτω καὶ τῶν τοιούτων [λέγω] ἔγωγε.

22 a5 {ΠΡΩ.} Πᾶς δήπου τοῦτόν γε αἱρήσεται πρότερον ἢ 'κεί-
νων ὁποτερονοῦν, καὶ πρὸς τούτοις [γε] οὐχ ὁ μέν, ὁ δ' οὔ.

{ΣΩ.} Μανθάνομεν οὖν ὅτι νῦν ἡμῖν ἐστι τὸ συμβαῖνον ἐν τοῖς παροῦσι λόγοις;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν, ὅτι γε τρεῖς μὲν βίοι προυτέθησαν,
22 b1 τοῖν δυοῖν δ' οὐδέτερος ἱκανὸς οὐδὲ αἱρετὸς οὔτε ἀνθρώπων
οὔτε ζῴων οὐδενί.

{ΣΩ.} Μῶν οὖν οὐκ ἤδη τούτων γε πέρι δῆλον ὡς οὐ-
δέτερος αὐτοῖν εἶχε τἀγαθόν; ἦν γὰρ ἂν ἱκανὸς καὶ τέλεος
22 b5 καὶ πᾶσι φυτοῖς καὶ ζῴοις αἱρετός, οἷσπερ δυνατὸν ἦν οὕτως
ἀεὶ διὰ βίου ζῆν· εἰ δέ τις ἄλλα ᾑρεῖθ' ἡμῶν, παρὰ φύσιν ἂν τὴν τοῦ ἀληθῶς αἱρετοῦ ἐλάμβανεν ἄκων ἐξ ἀγνοίας ἤ τινος ἀνάγκης οὐκ εὐδαίμονος.

{ΠΡΩ.} Ἔοικε γοῦν ταῦθ' οὕτως ἔχειν.

22 c1 {ΣΩ.} Ὡς μὲν τοίνυν τήν γε Φιλήβου θεὸν οὐ δεῖ δια-
νοεῖσθαι ταὐτὸν καὶ τἀγαθόν, ἱκανῶς εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ.

Protarchas. Šis tavo aiškinimas, Sokratai, padarė taip, jog visai netekau žado.

Sokratas. Dar neištižkime, bet imkime ir pažvelkime į mąstymo gyvenimą.

Protarchas. Apie kokį gyvenimą tu kalbi?

Sokratas. Ar kas nors iš mūsų sutiktų gyventi apsirūpinęs protu, mąstymu, mokslu ir visu įmanomu visų dalykų
atminimu, tačiau neturėdamas jokio – nei didelio, nei mažo 21 e
malonumo, taip pat ir jokio nemalonumo, bet visai nepatirdamas tokių dalykų?

Protarchas. Man, Sokratai, nė vienas iš šių dviejų gyvenimų neatrodo vertas rinktis, manau, kad ir kitiems taip pat.

Sokratas. O vienas ir kitas kartu, Protarchai? Toks, kuris 22 a
atsirastų abudu sumaišius?

Protarchas. Kalbi apie malonumo ir mąstymo bei proto mišinį?

Sokratas. Taip, apie tokį gyvenimą aš ir kalbu.

Protarchas. Ko gero, kiekvienas verčiau pasirinks tokį gyvenimą nei katrą nors iš anų dviejų, taip, kiekvienas be išimties.

Sokratas. Matome tad, kokią išvadą dabar svarstydami prieiname?

Protarchas. Aišku. Kad buvo pasiūlyti trys gyvenimai ir 22 b
kad iš dviejų nė vienas nėra nei savaime pakankamas, nei vertas rinktis žmogui arba kokiam nors kitam gyvam padarui.

Sokratas. Vadinasi, bent jau dėl šių dviejų gyvenimų yra aišku, kad nė vienas iš jų neturi Gėrio? Kitaip būtų savaime pakankamas, tobulas ir vertas rinktis visiems augalams ir gyviams, kurie turėtų galimybę taip gyventi visą gyvenimą. O jei kas nors iš mūsų rinktųsi ką nors kita, tai būtų pasirinkimas, priešingas tikrojo pasirinkimo prigimčiai, padarytas ne savo noru dėl neišmanymo arba kokios nors kitos nelaimingos būtinybės.

Protarchas. Panašu, kad taip ir yra.

{ΦΙ.} Οὐδὲ γὰρ ὁ σὸς νοῦς, ὦ Σώκρατες, ἔστι τἀγαθόν, ἀλλ'
ἕξει που ταὐτὰ ἐγκλήματα.
22 c5 {ΣΩ.} Τάχ' ἄν, ὦ Φίληβε, ὅ γ' ἐμός· οὐ μέντοι τόν γε
ἀληθινὸν ἅμα καὶ θεῖον οἶμαι νοῦν, ἀλλ' ἄλλως πως ἔχειν.
τῶν μὲν οὖν νικητηρίων πρὸς τὸν κοινὸν βίον οὐκ ἀμφισβητῶ
πω ὑπὲρ νοῦ, τῶν δὲ δὴ δευτερείων ὁρᾶν καὶ σκοπεῖν χρὴ πέρι
22 d1 τί δράσομεν· τάχα γὰρ ἂν τοῦ κοινοῦ τούτου βίου αἰτιῴμεθ'
ἂν ἑκάτερος ὁ μὲν τὸν νοῦν αἴτιον, ὁ δ' ἡδονὴν εἶναι, καὶ
οὕτω τὸ μὲν ἀγαθὸν τούτων ἀμφοτέρων οὐδέτερον ἂν εἴη, τάχα
δ' ἂν αἴτιόν τις ὑπολάβοι πότερον αὐτῶν εἶναι. τούτου δὴ
22 d5 πέρι καὶ μᾶλλον ἔτι πρὸς Φίληβον διαμαχοίμην ἂν ὡς ἐν
τῷ μεικτῷ τούτῳ βίῳ, ὅτι ποτ' ἔστι τοῦτο ὃ λαβὼν ὁ βίος
οὗτος γέγονεν αἱρετὸς ἅμα καὶ ἀγαθός, οὐχ ἡδονὴ ἀλλὰ νοῦς
τούτῳ συγγενέστερον καὶ ὁμοιότερόν ἐστι, καὶ κατὰ τοῦτον
22 e1 τὸν λόγον οὔτ' ἂν τῶν πρωτείων οὐδ' αὖ τῶν δευτερείων
ἡδονῇ μετὸν ἀληθῶς ἄν ποτε λέγοιτο· πορρωτέρω δ' ἐστὶ
τῶν τριτείων, εἴ τι τῷ ἐμῷ νῷ δεῖ πιστεύειν ἡμᾶς τὰ νῦν.
{ΠΡΩ.} Ἀλλὰ μήν, ὦ Σώκρατες, ἔμοιγε δοκεῖ νῦν μὲν
22 e5 ἡδονή σοι πεπτωκέναι καθαπερεὶ πληγεῖσα ὑπὸ τῶν νυνδὴ
λόγων· τῶν γὰρ νικητηρίων πέρι μαχομένη κεῖται. τὸν δὲ
23 a1 νοῦν, ὡς ἔοικε, λεκτέον ὡς ἐμφρόνως οὐκ ἀντεποιεῖτο τῶν
νικητηρίων· τὰ γὰρ αὔτ' ἔπαθεν ἄν. τῶν δὲ δὴ δευτερείων
στερηθεῖσα ἡδονὴ παντάπασιν ἄν τινα καὶ ἀτιμίαν σχοίη
πρὸς τῶν αὑτῆς ἐραστῶν· οὐδὲ γὰρ ἐκείνοις ἔτ' ἂν ὁμοίως
23 a5 φαίνοιτο καλή.
{ΣΩ.} Τί οὖν; οὐκ ἄμεινον αὐτὴν ἐᾶν ἤδη καὶ μὴ τὴν
ἀκριβεστάτην αὐτῇ προσφέροντα βάσανον καὶ ἐξελέγχοντα
λυπεῖν;
{ΠΡΩ.} Οὐδὲν λέγεις, ὦ Σώκρατες.
23 b1 {ΣΩ.} Ἆρ' ὅτι τὸ ἀδύνατον εἶπον, λυπεῖν ἡδονήν;
{ΠΡΩ.} Οὐ μόνον γε ἀλλ' ὅτι καὶ ἀγνοεῖς ὡς οὐδείς πώ
σε ἡμῶν μεθήσει πρὶν ἂν εἰς τέλος ἐπεξέλθῃς τούτων τῷ
λόγῳ.

Sokratas. Taigi, man regis, pakankamai įrodyta, jog nerei- 22 c
kia manyti, kad Filebo deivė ir Gėris yra tas pat.

Filebas. Kad ir tavo protas, Sokratai, nėra Gėris, nes ir jam
bus galima pateikti tuos pačius kaltinimus.

Sokratas. Manajam galbūt, Filebai. Tačiau, manau, ne tik-
rajam, dieviškajam protui – su juo būtų kitaip. Dėl proto per-
galės prieš bendrąjį gyvenimą nebesiginčysiu, tačiau dėl
antrosios vietos dar reikia žiūrėti ir svarstyti, ką darysime. 22 d
Galbūt vardindamas šio bendrojo gyvenimo priežastis vie-
nas iš mūsų priežastimi pavadintų protą, o kitas malonumą.
Tuomet nė vienas iš jų nebūtų Gėris, tačiau katrą nors vieną
būtų galima laikyti Gėrio priežastimi... O štai dėl ko aš dar
mieliau pakovočiau su Filebu: kad ir kas būtų tai, ką gavęs
ir savyje turėdamas šis mišrusis gyvenimas tampa ir vertas
rinktis, ir geras, ne malonumas, bet protas yra tam dalykui
gimingesnis ir į jį panašesnis. O jei taip pasakytume, ne- 22 e
bebūtų pagrindo kalbėti nei apie pirmąją, nei apie antrąją
malonumo vietą, bet ir iki trečiosios jam yra labai labai toli,
jei dabar turime pasitikėti manuoju protu.

Protarchas. Bet, Sokratai, man dabar atrodo, jog malonu-
mas krito tarsi pakirstas šių tavo teiginių. Juk jis kovojo dėl
pirmenybės... O apie protą, regis, tenka pasakyti, kad jis pro- 23 a
tingai padarė nereikalaudamas pergalės, nes būtų patyręs tą
patį. Bet netekęs ir antrosios vietos malonumas tikriausiai
netgi užsitrauktų nešlovę prieš savo gerbėjus, kadangi ir
jiems nebeatrodytų toks pats gražus.

Sokratas. Ką gi. Ar nebūtų geriau jau jį palikti ir nebeskau-
dinti kruopštesniu tikrinimu ir nagrinėjimu?

Protarchas. Niekus kalbi, Sokratai.

Sokratas. Todėl, kad pasakiau neįmanomą dalyką: „Skau- 23 b
dinti malonumą"?

Protarchas. Ne vien, bet ir todėl, jog nesupranti, kad nie-
kas iš mūsų tavęs nepaleis, kol svarstydamas iki galo neap-
tarsi šių dalykų.

23 b5 {ΣΩ.} Βαβαῖ ἄρα, ὦ Πρώταρχε, συχνοῦ μὲν λόγου τοῦ λοιποῦ, σχεδὸν δὲ οὐδὲ ῥᾳδίου πάνυ τι νῦν. καὶ γὰρ δὴ φαίνεται δεῖν ἄλλης μηχανῆς, ἐπὶ τὰ δευτερεῖα ὑπὲρ νοῦ πορευόμενον οἷον βέλη ἔχειν ἕτερα τῶν ἔμπροσθεν λόγων· ἔστι δὲ ἴσως ἔνια καὶ ταὐτά. οὐκοῦν χρή;

23 b10 {ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

23 c1 {ΣΩ.} Τὴν δέ γε ἀρχὴν αὐτοῦ διευλαβεῖσθαι πειρώμεθα τιθέμενοι.

{ΠΡΩ.} Ποίαν δὴ λέγεις;

{ΣΩ.} Πάντα τὰ νῦν ὄντα ἐν τῷ παντὶ διχῇ διαλάβωμεν,
23 c5 μᾶλλον δ', εἰ βούλει, τριχῇ.

{ΠΡΩ.} Καθ' ὅτι, φράζοις ἄν;

{ΣΩ.} Λάβωμεν ἄττα τῶν νυνδὴ λόγων.

{ΠΡΩ.} Ποῖα;

{ΣΩ.} Τὸν θεὸν ἐλέγομέν που τὸ μὲν ἄπειρον δεῖξαι τῶν
23 c10 ὄντων, τὸ δὲ πέρας;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Τούτω δὴ τῶν εἰδῶν τὰ δύο τιθώμεθα, τὸ δὲ τρίτον
23 d1 ἐξ ἀμφοῖν τούτοιν ἕν τι συμμισγόμενον. εἰμὶ δ', ὡς ἔοικεν, ἐγὼ γελοῖός τις ἱκανῶς[9] κατ' εἴδη διιστὰς καὶ συναριθμούμενος.

{ΠΡΩ.} Τί φῄς, ὠγαθέ;

23 d5 {ΣΩ.} Τετάρτου μοι γένους αὖ προσδεῖν φαίνεται.

{ΠΡΩ.} Λέγε τίνος.

{ΣΩ.} Τῆς συμμείξεως τούτων πρὸς ἄλληλα τὴν αἰτίαν ὅρα, καὶ τίθει μοι πρὸς τρισὶν ἐκείνοις τέταρτον τοῦτο.

{ΠΡΩ.} Μῶν οὖν σοι καὶ πέμπτου προσδεήσει διάκρισίν
23 d10 τινος δυναμένου;

{ΣΩ.} Τάχ' ἄν· οὐ μὴν οἶμαί γε ἐν τῷ νῦν· ἂν δέ τι δέῃ,
23 e1 συγγνώσῃ πού μοι σὺ μεταδιώκοντι πέμπτον [βίον].

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

---

9 ἱκανῶς TW Diès : ἱκανός : B : ἄνθρωπος Badham, Burnet.

Sokratas. Oi oi, Protarchai! Ilgas dar lieka svarstymas ir, sakyčiau, nuo šiol toli gražu nelengvas. Regis, žygiuojant kautis dėl antrosios proto vietos reikės kitokios priemonės – tarsi kitokių strėlių, skirtingų nei ankstesni teiginiai. Bet turbūt kai kurie galėtų būti tie patys. Tad ar verta?

Protarchas. Kaipgi kitaip?

Sokratas. Pamėginkime tad būti kuo atsargesni pasirink- 23 c
dami šio svarstymo pradžią.

Protarchas. Apie kokią pradžią kalbi?

Sokratas. Visus dabar visybėje esančius dalykus padalinkime perpus arba, jeigu nori, veikiau į tris dalis.

Protarchas. Gal paaiškintum, kodėl?

Sokratas. Paimkime kai ką iš ankstesnių teiginių.

Protarchas. Ką?

Sokratas. Esame sakę, kad dievas parodė, jog esybėse esama beribiškumo ir ribos?

Protarchas. Aišku.

Sokratas. Tad šitos tebūnie dvi mūsų rūšys, o trečia – tam 23 d
tikras iš šių dviejų sumaišytas vienis. Ko gero, esu ganėtinai juokingas, kai šitaip skirstau ir skaičiuoju rūšis!

Protarchas. Ką nori pasakyti, gerasis?

Sokratas. Regis, man dar trūksta ketvirtos giminės...

Protarchas. Sakyk, kokios?

Sokratas. Pažvelk į šių rūšių tarpusavio maišymosi priežastį ir dėk ją man ketvirtą prie anų trijų.

Protarchas. Ar tau neprireiks dar kokios penktos, turinčios galią skirti?

Sokratas. Galbūt. Bet manau, kad ne dabar. O jei prireiktų, 23 e
tikriausiai man atleisi, kuomet imsiu ieškoti penktosios.

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Taigi, pirmiausia paimkime tris iš keturių ir, pastebėję, kad dvi iš jų yra suskaidytos ir išskirstytos į daugį,

{ΣΩ.} Πρῶτον μὲν δὴ τῶν τεττάρων τὰ τρία διελόμενοι,
τὰ δύο τούτων πειρώμεθα, πολλὰ ἑκάτερον ἐσχισμένον καὶ
23 e5 διεσπασμένον ἰδόντες, εἰς ἓν πάλιν ἑκάτερον συναγαγόντες,
νοῆσαι πῇ ποτε ἦν αὐτῶν ἓν καὶ πολλὰ ἑκάτερον.

{ΠΡΩ.} Εἴ μοι σαφέστερον ἔτι περὶ αὐτῶν εἴποις, τάχ᾽ ἂν
ἑποίμην.

24 a1 {ΣΩ.} Λέγω τοίνυν τὰ δύο ἃ προτίθεμαι ταὔτ᾽ εἶναι ἅπερ
νυνδή, τὸ μὲν ἄπειρον, τὸ δὲ πέρας ἔχον· ὅτι δὲ τρόπον
τινὰ τὸ ἄπειρον πόλλ᾽ ἐστί, πειράσομαι φράζειν. τὸ δὲ πέρας
ἔχον ἡμᾶς περιμενέτω.

24 a5 {ΠΡΩ.} Μένει.

{ΣΩ.} Σκέψαι δή. χαλεπὸν μὲν γὰρ καὶ ἀμφισβητήσιμον
ὃ κελεύω σε σκοπεῖν, ὅμως δὲ σκόπει. θερμοτέρου καὶ
ψυχροτέρου πέρι πρῶτον ὅρα πέρας εἴ ποτέ τι νοήσαις ἄν, ἢ
τὸ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ἐν αὐτοῖς οἰκοῦν⟨τε⟩ τοῖς γένεσιν,
24 b1 ἕωσπερ ἂν ἐνοικῆτον, τέλος οὐκ ἂν ἐπιτρεψαίτην γίγνεσθαι·
γενομένης γὰρ τελευτῆς καὶ αὐτὼ τετελευτήκατον.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα λέγεις.

{ΣΩ.} Ἀεὶ δέ γε, φαμέν, ἔν τε τῷ θερμοτέρῳ καὶ ψυχροτέρῳ
24 b5 τὸ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ἔνι.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα.

{ΣΩ.} Ἀεὶ τοίνυν ὁ λόγος ἡμῖν σημαίνει τούτω μὴ τέλος
ἔχειν· ἀτελῆ δ᾽ ὄντε δήπου παντάπασιν ἀπείρω γίγνεσθον.

{ΠΡΩ.} Καὶ σφόδρα γε, ὦ Σώκρατες.

24 b10 {ΣΩ.} Ἀλλ᾽ εὖ γε, ὦ φίλε Πρώταρχε, ὑπέλαβες καὶ
24 c1 ἀνέμνησας ὅτι καὶ τὸ σφόδρα τοῦτο, ὃ σὺ νῦν ἐφθέγξω,
καὶ τό γε ἠρέμα τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχετον τῷ μᾶλλόν τε καὶ
ἧττον· ὅπου γὰρ ἂν ἐνῆτον, οὐκ ἐᾶτον εἶναι ποσὸν ἕκαστον,
ἀλλ᾽ ἀεὶ σφοδρότερον ἡσυχαιτέρου καὶ τοὐναντίον ἑκάσταις
24 c5 πράξεσιν ἐμποιοῦντε τὸ πλέον καὶ τὸ ἔλαττον ἀπεργάζεσθον,
τὸ δὲ ποσὸν ἀφανίζετον. ὃ γὰρ ἐλέχθη νυνδή, μὴ ἀφανί-
σαντε τὸ ποσόν, ἀλλ᾽ ἐάσαντε αὐτό τε καὶ τὸ μέτριον ἐν τῇ
24 d1 τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ σφόδρα καὶ ἠρέμα ἕδρᾳ ἐγγενέσθαι,
αὐτὰ ἔρρει ταῦτα ἐκ τῆς αὐτῶν χώρας ἐν ᾗ ἐνῆν. οὐ γὰρ

pamėginkime, kiekvieną vėl suvedę į viena, suvokti, kokiu
būdu juodvi gali būti ir vienis, ir daugis?

Protarchas. Jeigu kiek aiškiau apie jas kalbėtum, gal ir pa-
jėgčiau tavimi sekti.

Sokratas. Taigi sakau, jog dvi giminės, nuo kurių pradedu, 24 a
yra tos pačios, kurias dabar minėjome: beribiškumas ir tai,
kas turi ribą. O kad beribiškumas tam tikra prasme yra dau-
gis, tuoj pamėginsiu paaiškinti. Tuo tarpu tai, kas turi ribą,
tegu palaukia.

Protarchas. Jis laukia.

Sokratas. Tad žiūrėk! Tai, ką tave kviečiu nagrinėti, yra
sunkus ir ginčytinas dalykas, bet vis dėlto pasistenk įsižiū-
rėti. Pirma paimkime „karščiau“ ir „šalčiau“ – žiūrėk, ar ga-
lėtum įsivaizduoti jų ribą? Gal šiose rūšyse įsikūrę „labiau“
ir „mažiau“, kol jie ten gyvena, neleidžia ateiti pabaigai? Mat, 24 b
pabaigai atėjus, jie ir patys pasibaigtų?

Protarchas. Visiškai teisingai kalbi.

Sokratas. O mes sutinkame, jog tame, kas yra „karščiau“
arba „šalčiau“, visuomet yra „labiau“ ir „mažiau“?

Protarchas. Visiškai.

Sokratas. Vadinasi, mūsų svarstymas mums rodo, kad jiedu
niekad neturi pabaigos. O neturėdami pabaigos jie, reikia
manyti, tampa visiškai beribiai.

Protarchas. Smarkiai beribiai, Sokratai.

Sokratas. Mielasis Protarchai, tikrai puikiai atsakei ir pri- 24 c
minei, kad ir šis „smarkiai“, kurį dabar paminėjai, kartu su
„švelniai“ turi tą pačią galią, kaip ir „labiau“ bei „mažiau“. Mat
ten, kur jų esama, jie neleidžia būti kokiam nors kiekiui, bet,
visiems veiksmams suteikdami arba daugiau smarkumo nei
švelnumo, arba priešingai, jie sukuria „daugiau“ ir „mažiau“,
o kiekį panaikina. Mat, kaip dabar sakėme, nepanaikinę kie-
kio ir leidę jam kartu su saiku įsikurti „labiau“ bei „mažiau“ 24 d

ἔτι θερμότερον οὐδὲ ψυχρότερον εἴτην ἂν λαβόντε τὸ ποσόν· προχωρεῖ γὰρ καὶ οὐ μένει τό τε θερμότερον ἀεὶ καὶ τὸ
24 d5 ψυχρότερον ὡσαύτως, τὸ δὲ ποσὸν ἔστη καὶ προϊὸν ἐπαύσατο. κατὰ δὴ τοῦτον τὸν λόγον ἄπειρον γίγνοιτ' ἂν τὸ θερμότερον καὶ τοὐναντίον ἅμα.

{ΠΡΩ.} Φαίνεται γοῦν, ὦ Σώκρατες· ἔστι δ', ὅπερ εἶπες, οὐ ῥᾴδια ταῦτα συνέπεσθαι. τὸ δὲ εἰς αὖθίς τε καὶ αὖθις
24 e1 ἴσως λεχθέντα τόν τε ἐρωτῶντα καὶ τὸν ἐρωτώμενον ἱκανῶς ἂν συμφωνοῦντας ἀποφήναιεν.

{ΣΩ.} Ἀλλ' εὖ μὲν λέγεις καὶ πειρατέον οὕτω ποιεῖν. νῦν μέντοι ἄθρει τῆς τοῦ ἀπείρου φύσεως εἰ τοῦτο δεξόμεθα
24 e5 σημεῖον, ἵνα μὴ πάντ' ἐπεξιόντες μηκύνωμεν.

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον δὴ λέγεις;

{ΣΩ.} Ὁπόσ' ἂν ἡμῖν φαίνηται μᾶλλόν τε καὶ ἧττον γιγνόμενα καὶ τὸ σφόδρα καὶ ἠρέμα δεχόμενα καὶ τὸ λίαν καὶ ὅσα
25 a1 τοιαῦτα πάντα, εἰς τὸ τοῦ ἀπείρου γένος ὡς εἰς ἓν δεῖ πάντα ταῦτα τιθέναι, κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον ὃν ἔφαμεν ὅσα διέσπασται καὶ διέσχισται συναγαγόντας χρῆναι κατὰ δύναμιν μίαν ἐπισημαίνεσθαί τινα φύσιν, εἰ μέμνησαι.

25 a5 {ΠΡΩ.} Μέμνημαι.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὰ μὴ δεχόμενα ταῦτα, τούτων δὲ τὰ ἐναντία πάντα δεχόμενα, πρῶτον μὲν τὸ ἴσον καὶ ἰσότητα, μετὰ δὲ τὸ ἴσον τὸ διπλάσιον καὶ πᾶν ὅτιπερ ἂν πρὸς ἀριθμὸν ἀριθμὸς
25 b1 ἢ μέτρον ᾖ πρὸς μέτρον, ταῦτα σύμπαντα εἰς τὸ πέρας ἀπολογιζόμενοι καλῶς ἂν δοκοῖμεν δρᾶν τοῦτο. ἢ πῶς σὺ φῄς;

{ΠΡΩ.} Κάλλιστά γε, ὦ Σώκρατες.

25 b5 {ΣΩ.} Εἶεν· τὸ δὲ τρίτον τὸ μεικτὸν ἐκ τούτοιν ἀμφοῖν τίνα ἰδέαν φήσομεν ἔχειν;

{ΠΡΩ.} Σὺ καὶ ἐμοὶ φράσεις, ὡς οἶμαι.

{ΣΩ.} Θεὸς μὲν οὖν, ἄνπερ γε ἐμαῖς εὐχαῖς ἐπήκοος γίγνηταί τις θεῶν.

25 b10 {ΠΡΩ.} Εὔχου δὴ καὶ σκόπει.

{ΣΩ.} Σκοπῶ· καί μοι δοκεῖ τις, ὦ Πρώταρχε, αὐτῶν φίλος ἡμῖν νυνδὴ γεγονέναι.

ir „smarkiai" bei „švelniai" buveinėje, jie patys turi išsikraustyti iš jų užimamos vietos. Juk gavę tam tikrą kiekį, jie nebebūtų „karščiau" arba „šalčiau". Mat „karščiau" nuolat juda į priekį ir nelieka vietoje, kaip ir „šalčiau", o kiekis sustoja ir liaujasi ėjęs priekin. Tad šitaip svarstant išeina, kad „karščiau", o drauge ir jo priešingybė pasirodo esantys beribiai.

Protarchas. Bent jau taip atrodo, Sokratai, nors, kaip sakei, nelengva yra sekti šį svarstymą. Vis dėlto dar ir dar sykį jį 24 e
pakartojus, ko gero, pavyktų pasiekti pakankamą sutarimą tarp klausiančiojo ir klausiamojo.

Sokratas. Gerai sakai. Taip ir reikia mėginti padaryti. Bet dabar žiūrėk – ar sutiksime, jog tokia bus beribiškumo prigimties žymė, idant negaištume peržvelgdami visus atvejus.

Protarchas. Apie kokią žymę kalbi?

Sokratas. Viską, ką matysime tampant „labiau" arba „mažiau" ir priimant „smarkiai", „švelniai", „per daug" ir visa, 25 a
kas į tai panašu, reikia dėti į beribiškumo giminę kaip į tam tikrą vienį – kaip anksčiau sakėme, jog, surinkus visa, kas yra išblaškyta ir išskaidyta, reikia pagal galimybę pažymėti tai kaip tam tikrą vieną prigimtį. *Jei atsimeni.*

Protarchas. Atsimenu.

Sokratas. O tai, kas nepriima tokių dalykų, bet priima visas jų priešingybes – visų pirma „lygu" ir lygybę, o po „lygu" – dvigubumą ir viską, kas būtų skaičius skaičiaus atžvilgiu arba matas mato atžvilgiu? Ar atrodytume gražiai pasielgę, 25 b
jei priskirtume tai prie ribos? Ką pasakysi?

Protarchas. Kuo gražiausiai, Sokratai.

Sokratas. Gerai. O trečioji, iš šių dviejų sumaišyta giminė? Kaip nusakysime jos turimą pavidalą?

Protarchas. Manau, kad tu ir tai man paaiškinsi.

Sokratas. Dievas paaiškins, jei tik kuris iš dievų išgirs mano maldas.

25 c1 {ΠΡΩ.} Πῶς λέγεις τοῦτο καὶ τίνι τεκμηρίῳ χρῇ;

{ΣΩ.} Φράσω δῆλον ὅτι· σὺ δέ μοι συνακολούθησον τῷ λόγῳ.

{ΠΡΩ.} Λέγε μόνον.

25 c5 {ΣΩ.} Θερμότερον ἐφθεγγόμεθα νυνδή πού τι καὶ ψυχρότερον. ἦ γάρ;

{ΠΡΩ.} Ναί.

{ΣΩ.} Πρόσθες δὴ ξηρότερον καὶ ὑγρότερον αὐτοῖς καὶ
πλέον καὶ ἔλαττον καὶ θᾶττον καὶ βραδύτερον καὶ μεῖζον
25 c10 καὶ σμικρότερον καὶ ὁπόσα ἐν τῷ πρόσθεν τῆς τὸ μᾶλλόν
τε καὶ ἧττον δεχομένης ἐτίθεμεν εἰς ἓν φύσεως.

25 d1 {ΠΡΩ.} Τῆς τοῦ ἀπείρου λέγεις;

{ΣΩ.} Ναί. συμμείγνυ δέ γε εἰς αὐτὴν τὸ μετὰ ταῦτα τὴν αὖ τοῦ πέρατος γένναν.

{ΠΡΩ.} Ποίαν;

25 d5 {ΣΩ.} Ἣν καὶ νυνδή, δέον ἡμᾶς καθάπερ τὴν τοῦ ἀπείρου συνηγάγομεν εἰς ἕν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ περατοειδοῦς συναγαγεῖν, οὐ συνηγάγομεν. ἀλλ᾽ ἴσως καὶ νῦν ταὐτὸν δράσεις[10], ⟨εἰ⟩ τούτων ἀμφοτέρων συμμισγομένων[11] καταφανὴς κἀκείνη γενήσεται.

{ΠΡΩ.} Ποίαν καὶ πῶς λέγεις;

{ΣΩ.} Τὴν τοῦ ἴσου καὶ διπλασίου, καὶ ὁπόση παύει πρὸς
25 e1 ἄλληλα τἀναντία διαφόρως ἔχοντα, σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα
ἐνθεῖσα ἀριθμὸν ἀπεργάζεται.

{ΠΡΩ.} Μανθάνω· φαίνῃ γάρ μοι λέγειν μιγνῦσι[12] ταῦτα γενέσεις τινὰς ἐφ᾽ ἑκάστων αὐτῶν συμβαίνειν.

25 e5 {ΣΩ.} Ὀρθῶς γὰρ φαίνομαι.

{ΠΡΩ.} Λέγε τοίνυν.

{ΣΩ.} Ἆρα οὐκ ἐν μὲν νόσοις ἡ τούτων ὀρθὴ κοινωνία τὴν ὑγιείας φύσιν ἐγέννησεν;

26 a1 {ΠΡΩ.} Παντάπασι μὲν οὖν.

10 δράσεις *scripsi* : *δράσει* BTW Burnet : δράσασι Badham, Diès.
11 συμμισγομένων Jackson : συναγομένων BTW Burnet, Diès.
12 μιγνῦσι Klitsch : μειγνὺς Burnet : μιγνὺς BTW.

Protarchas. Tad melskis ir žiūrėk!

Sokratas. Žiūriu. Ir man regis, Protarchai, kažkuris iš jų jau parodė mums palankumą.

Protarchas. Ką turi omenyje ir kokį tam turi įrodymą? 25 c

Sokratas. Be abejo, paaiškinsiu. O tu sek mano svarstymą.

Protarchas. Tu tik kalbėk.

Sokratas. Ką tik minėjome „karščiau“ ir „šalčiau“. Ar ne?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Pridėk prie jų „sausiau“ ir „drėgniau“, „gausiau“ ir „rečiau“, „greičiau“ ir „lėčiau“, „stambiau“ ir „smulkiau“ ir visa kita, ką anksčiau dėjome į „labiau“ ir „mažiau“ priimančios prigimties vienį.

Protarchas. Kalbi apie beribiškumo prigimtį? 25 d

Sokratas. Taip. O dabar į ją įmaišyk ribos šeimyną.

Protarchas. Kokią?

Sokratas. Tą, kurios vis dar nesuvedėme į viena, nors, kaip į viena suvedėme beribiškumo giminę, taip pat turėjome suvesti ir tą, kuri turi ribą. Bet galbūt ir dabar tą patį nuveiksi, jei, sumaišę šias dvi gimines, ir aną išvysime kuo aiškiausiai.

Protarchas. Kokią? Ir ką turi omenyje?

Sokratas. Lygumo, dvigubumo ir apskritai tokią, kuri pa-
daro galą priešingybių skirtingumui ir, suteikdama skaičių, 25 e
padaro jas bendramates ir sutariančias.

Protarchas. Suprantu. Man atrodo, jog tu sakai, kad, įmaišius šiuos dalykus, dėl jų visada įvyksta tam tikrų atsiradimų.

Sokratas. Ir teisingai atrodo.

Protarchas. Taigi tęsk.

Sokratas. Ar ligos atveju teisingas jų dalyvavimas nesukuria sveikatos prigimties?

Protarchas. Žinoma. 26 a

Sokratas. Ar ne tie patys dalykai, atsirasdami tokiuose beribiuose dalykuose kaip „aukštai“, „žemai“, „greitai“ ir „lėtai“, sukuria ribą ir tobuliausiai sutvarko visą muzikos meną?

{ΣΩ.} Ἐν δὲ ὀξεῖ καὶ βαρεῖ καὶ ταχεῖ καὶ βραδεῖ, ἀπείροις οὖσιν, ἆρ' οὐ ταὐτὰ ἐγγιγνόμενα[13] ταῦτα ἅμα πέρας τε ἀπηργάσατο καὶ μουσικὴν σύμπασαν τελεώτατα συνεστήσατο;

{ΠΡΩ.} Κάλλιστά γε.

{ΣΩ.} Καὶ μὴν ἔν γε χειμῶσιν καὶ πνίγεσιν ἐγγενόμενα[14] τὸ μὲν πολὺ λίαν καὶ ἄπειρον ἀφείλετο, τὸ δὲ ἔμμετρον καὶ ἅμα σύμμετρον ἀπηργάσατο.

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

26 b1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν ἐκ τούτων ὧραί τε καὶ ὅσα καλὰ πάντα ἡμῖν γέγονε, τῶν τε ἀπείρων καὶ τῶν πέρας ἐχόντων συμμειχθέντων;

{ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;

{ΣΩ.} Καὶ ἄλλα γε δὴ μυρία ἐπιλείπω λέγων, οἷον μεθ' ὑγιείας κάλλος καὶ ἰσχύν, καὶ ἐν ψυχαῖς αὖ πάμπολλα ἕτερα καὶ πάγκαλα. ὕβριν γάρ που καὶ σύμπασαν πάντων πονηρίαν αὕτη κατιδοῦσα ἡ θεός, ὦ καλὲ Φίληβε, πέρας οὔτε ἡδονῶν οὐδὲν οὔτε πλησμονῶν ἐνὸν ἐν αὐτοῖς, νόμον καὶ τάξιν πέρας ἔχοντ' ἔθετο· καὶ σὺ μὲν ἀποκναῖσαι φῂς
26 c1 αὐτήν, ἐγὼ δὲ τοὐναντίον ἀποσῶσαι λέγω. σοὶ δέ, ὦ Πρώταρχε, πῶς φαίνεται;

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα, ὦ Σώκρατες, ἔμοιγε κατὰ νοῦν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὰ μὲν δὴ τρία ταῦτα εἴρηκα, εἰ συννοεῖς.

{ΠΡΩ.} Ἀλλ' οἶμαι κατανοεῖν· ἓν μὲν γάρ μοι δοκεῖς τὸ ἄπειρον λέγειν, ἓν δὲ καὶ δεύτερον τὸ πέρας ἐν τοῖς οὖσι· τρίτον δὲ οὐ σφόδρα κατέχω τί βούλει φράζειν.

{ΣΩ.} Τὸ γὰρ πλῆθός σε, ὦ θαυμάσιε, ἐξέπληξε τῆς τοῦ τρίτου γενέσεως· καίτοι πολλά γε καὶ τὸ ἄπειρον παρέ-
26 d1 σχετο γένη, ὅμως δ' ἐπισφραγισθέντα τῷ τοῦ μᾶλλον καὶ ἐναντίου γένει ἓν ἐφάνη.

{ΠΡΩ.} Ἀληθῆ.

{ΣΩ.} Καὶ μὴν τό γε πέρας οὔτε πολλὰ εἶχεν, οὔτ' ἐδυσκολαίνομεν ὡς οὐκ ἦν ἓν φύσει.

---

13 ἐγγιγνόμενα secl. Burnet.

14 ἐγγενόμενα B Diès : ἐγγενομένη TW Burnet.

Protarchas. Ir kuo gražiausiai!

Sokratas. O atsirasdami šalčiuose ir karščiuose jie panaikina tai, ko yra per daug, ir beribiškumą, sukurdami saikingumą, o kartu ir bendramatiškumą.

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Ar ne iš šių dalykų, sumaišius beribius ir tuos, 26 b
kurie turi ribą, atsiranda metų laikai ir viskas, ką turime gražaus?

Protarchas. Kaipgi kitaip?

Sokratas. Nebeminėsiu tūkstančio kitų dalykų, tokių kaip sveikatos lydimi grožis ir stiprybė arba sielose esanti nepaprastai gražių dalykų gausybė. Mat ši deivė, gražusis Filebai, išvydusi jokios soties ir malonumų ribos neturinčių žmonių įžūlumą ir visišką jų niekšybę, suteikė ribą brėžiančius įsta-
tymą ir tvarką. Anot tavęs, ji juos nutrina, o aš sakau, kad, 26 c
priešingai, saugo. O tau, Protarchai, kaip atrodo?

Protarchas. Man, Sokratai, tai labai tinka.

Sokratas. Taigi, jei mane supratai, išvardijau šias tris gimines.

Protarchas. Atrodo, supratau. Man regis, kalbi apie vieną beribiškumo giminę ir apie dar vieną, antrą – esybėse esančią ribą. O dėl trečios nelabai pagaunu, ką nori pasakyti.

Sokratas. Mat tave, mano įstabusis, pribloškė šios trečios *giminės tapsmų gausumas.* Beribiškumas taip pat turėjo daug
giminių, tačiau, pažymėtos ta pačia „labiau“ ir jo priešingy- 26 d
bės giminės žyme, jos pasirodė esančios viena.

Protarchas. Išties.

Sokratas. O riba nei turėjo tokios daugybės, nei mes galėjome skųstis, kad ji pagal savo prigimtį nėra viena.

Protarchas. Kaipgi galėtume?

Sokratas. Niekaip. Bet suprask, ką aš vadinu trečiąja: išskiriu vieną giminę, kurią sudaro visos šių dviejų atžalos – tai yra atsiradimas būčiai iš kartu su riba sukuriamų matų.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

{ΣΩ.} Οὐδαμῶς. ἀλλὰ τρίτον φάθι με λέγειν, ἓν τοῦτο τιθέντα τὸ τούτων ἔκγονον ἅπαν, γένεσιν εἰς οὐσίαν ἐκ τῶν μετὰ τοῦ πέρατος ἀπειργασμένων μέτρων.

26 d10 {ΠΡΩ.} Ἔμαθον.

26 e1 {ΣΩ.} Ἀλλὰ δὴ πρὸς τρισὶ τέταρτόν τι τότε ἔφαμεν εἶναι γένος σκεπτέον· κοινὴ δ' ἡ σκέψις. ὅρα γὰρ εἴ σοι δοκεῖ ἀναγκαῖον εἶναι πάντα τὰ γιγνόμενα διά τινα αἰτίαν γίγνεσθαι.

26 e5 {ΠΡΩ.} Ἔμοιγε· πῶς γὰρ ἂν χωρὶς τούτου γίγνοιτο;

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἡ τοῦ ποιοῦντος φύσις οὐδὲν πλὴν ὀνόματι τῆς αἰτίας διαφέρει, τὸ δὲ ποιοῦν καὶ τὸ αἴτιον ὀρθῶς ἂν εἴη λεγόμενον ἕν;

{ΠΡΩ.} Ὀρθῶς.

27 a1 {ΣΩ.} Καὶ μὴν τό γε ποιούμενον αὖ καὶ τὸ γιγνόμενον οὐδὲν πλὴν ὀνόματι, καθάπερ τὸ νυνδή, διαφέρον εὑρήσομεν. ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Οὕτως.

27 a5 {ΣΩ.} Ἆρ' οὖν ἡγεῖται μὲν τὸ ποιοῦν ἀεὶ κατὰ φύσιν, τὸ δὲ ποιούμενον ἐπακολουθεῖ γιγνόμενον ἐκείνῳ;

{ΠΡΩ.} Πάνυ γε.

{ΣΩ.} Ἄλλο ἄρα καὶ οὐ ταὐτὸν αἰτία τ' ἐστὶ καὶ τὸ δουλεῦον εἰς γένεσιν αἰτίᾳ.

27 a10 {ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὰ μὲν γιγνόμενα καὶ ἐξ ὧν γίγνεται πάντα τὰ τρία παρέσχετο ἡμῖν γένη;

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα.

27 b1 {ΣΩ.} Τὸ δὲ δὴ πάντα ταῦτα δημιουργοῦν λέγομεν τέταρτον, τὴν αἰτίαν, ὡς ἱκανῶς ἕτερον ἐκείνων δεδηλωμένον;

{ΠΡΩ.} Ἕτερον γὰρ οὖν.

{ΣΩ.} Ὀρθῶς μὴν ἔχει, διωρισμένων τῶν τεττάρων, ἑνὸς
27 b5 ἑκάστου μνήμης ἕνεκα ἐφεξῆς αὐτὰ καταριθμήσασθαι.

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Πρῶτον μὲν τοίνυν ἄπειρον λέγω, δεύτερον δὲ πέρας, ἔπειτ' ἐκ τούτων τρίτον μεικτὴν καὶ γεγενημένην

Protarchas. Supratau.

Sokratas. Bet tąsyk sakėme, kad, be trijų, reikia ieškoti tam 26 e
tikros ketvirtos giminės. O ieškoti reikės kartu. Žiūrėk, ar, tavo manymu, visi atsirandantys dalykai būtinai atsiranda dėl tam tikros priežasties?

Protarchas. Manau, kad taip. Kaipgi jie be šito galėtų atsirasti?

Sokratas. O darančiojo prigimtis, išskyrus vardą, niekuo nesiskiria nuo priežasties, todėl teisinga būtų sakyti, kad darantysis ir priežastininkas yra viena?

Protarchas. Teisinga.

Sokratas. Ir tarp to, kas padaroma, ir to, kas atsiranda, taip 27 a
pat, kaip ir čia, nerasime jokio skirtumo, tik vardo? Ar kaip?

Protarchas. Šitaip.

Sokratas. Na, o darantysis pagal prigimtį visuomet eina pirmas, o padaromas dalykas atsiranda jam įkandin?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Vadinasi, priežastis ir tai, kas tarnauja priežasčiai atsiradimo labui, yra skirtingi ir netapatūs dalykai?

Protarchas. Ne kitaip.

Sokratas. Tad visa, kas atsiranda, ir tai, iš ko atsiranda visi dalykai, duoda mums tris gimines?

Protarchas. Visiškai taip.

Sokratas. O tai, kas visa tai kuria, pavadinsime ketvirtąja – 27 b
priežasties gimine, aiškiai parodę, kad ji skiriasi nuo kitų.

Protarchas. Išties skiriasi.

Sokratas. O, apibrėžus šias keturias gimines, teisinga būtų paeiliui visas jas išvardinti, idant kiekvieną įsimintume?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Taigi, pirmą paminėsiu beribiškumą, antrą – ribą, paskui – trečią, iš šių dviejų sumaišytą ir atsiradusią esybę. O jei mišinio ir atsiradimo priežastį pavadinčiau ketvirtąja, ar kartais nepasakyčiau ko nors netinkama? 27 c

οὐσίαν· τὴν δὲ τῆς μείξεως αἰτίαν καὶ γενέσεως τετάρτην λέγων ἆρα μὴ πλημμελοίην ἄν τι;

{ΠΡΩ.} Καὶ πῶς;

{ΣΩ.} Φέρε δή, τὸ μετὰ τοῦθ' ἡμῖν τίς ὁ λόγος, καὶ τί ποτε βουληθέντες εἰς ταῦτα ἀφικόμεθα; ἆρ' οὐ τόδε ἦν; δευτερεῖα ἐζητοῦμεν πότερον ἡδονῆς γίγνοιτ' ἂν ἢ φρονήσεως. οὐχ οὕτως ἦν;

{ΠΡΩ.} Οὕτω μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Ἄρ' οὖν ἴσως νῦν, ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω διειλόμεθα, κάλλιον ἂν καὶ τὴν κρίσιν ἐπιτελεσαίμεθα πρώτου πέρι καὶ δευτέρου, περὶ ὧν δὴ τὸ πρῶτον ἠμφεσβητήσαμεν;

{ΠΡΩ.} Ἴσως.

{ΣΩ.} Ἴθι δή· νικῶντα μὲν ἔθεμέν που τὸν μεικτὸν βίον ἡδονῆς τε καὶ φρονήσεως. ἦν οὕτως;

{ΠΡΩ.} Ἦν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τοῦτον μὲν τὸν βίον ὁρῶμέν που τίς τέ ἐστι καὶ ὁποίου γένους;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Καὶ μέρος γ' αὐτὸν φήσομεν εἶναι τοῦ τρίτου οἶμαι γένους· οὐ γὰρ δυοῖν[15] τινοῖν ἐστι μικτὸν ἐκεῖνο[16] ἀλλὰ συμπάντων τῶν ἀπείρων ὑπὸ τοῦ πέρατος δεδεμένων, ὥστε ὀρθῶς ὁ νικηφόρος οὗτος βίος μέρος ἐκείνου γίγνοιτ' ἄν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Εἶεν· τί δὲ ὁ σός, ὦ Φίληβε, ἡδὺς καὶ ἄμεικτος ὤν; ἐν τίνι γένει τῶν εἰρημένων λεγόμενος ὀρθῶς ἄν ποτε λέγοιτο; ὧδε δ' ἀπόκριναί μοι πρὶν ἀποφήνασθαι.

{ΦΙ.} Λέγε μόνον.

{ΣΩ.} Ἡδονὴ καὶ λύπη πέρας ἔχετον, ἢ τῶν τὸ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον δεχομένων ἐστόν;

{ΦΙ.} Ναί, τῶν τὸ μᾶλλον, ὦ Σώκρατες· οὐ γὰρ ἂν ἡδονὴ πᾶν ἀγαθὸν ἦν, εἰ μὴ ἄπειρον ἐτύγχανε πεφυκὸς καὶ πλήθει καὶ τῷ μᾶλλον.

---

15 ante δυοῖν habent ὁ TW, secl. Jackson, Burnet.

16 μικτὸν ἐκεῖνο Schütz : μικτὸς ἐκεῖνος mss, secl. Jackson, Burnet.

Protarchas. Kodėl turėtum?

Sokratas. Nagi, ką toliau svarstysime? Ir ko siekdami priėjome šiuos dalykus? Ar ne todėl, kad aiškinomės dėl antrosios vietos, – ar malonumui ji atitektų, ar protui? Ar ne taip buvo?

Protarchas. Tikrai taip.

Sokratas. Tad gal dabar, kuomet šitaip viską suskaidėme, galėtume gražiau baigti spręsti dėl pirmosios ir antrosios vietos, dėl kurių ir pradėjome ginčytis?

Protarchas. Gal.

Sokratas. Eime toliau. Pergalę, regis, suteikėme mišria- 27 d
jam – malonumo ir protingumo gyvenimui. Ar šitaip buvo?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Tad dabar turbūt pažiūrėsime, koks yra šis gyvenimas ir kokios giminės?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Ir, manau, pasakysime, kad jis yra trečiosios giminės dalis. Juk ana mišrioji giminė yra sudaryta ne iš kokių nors dviejų, bet iš visų ribos susaistytų beribių dalykų, tad būtų teisinga, jei šis pergalę laimėjęs gyvenimas būtų anos giminės dalis.

Protarchas. Visiškai teisinga.

Sokratas. Puiku. O kaip tavasis, Filebai, malonus ir prie- 27 e
maišų neturįs gyvenimas? Kuriai iš minėtų giminių teisinga būtų jį priskirti? Bet štai ką man dar atsakyk prieš pasakydamas savo nuomonę.

Filebas. Tu tik kalbėk.

Sokratas. Ar malonumas ir kančia turi ribą, ar juodu yra iš tų dalykų, kuriems tinka „labiau" ir „mažiau"?

Filebas. Taip, iš tų, kurie „labiau", Sokratai. Juk malonumas nebūtų visiškas gėris, jei tai nebūtų dalykas beribis tiek gausa, tiek savo „labiau".

Sokratas. Ir kančia taip pat nebūtų visiškas blogis, File- 28 a
bai. Tad mudviem reikės aiškintis, koks kitas dalykas, ne

28 a1 {ΣΩ.} Οὐδέ γ' ἄν, ὦ Φίληβε, λύπη πᾶν κακόν· ὥστ' ἄλλο τι νῷν σκεπτέον ἢ τὴν τοῦ ἀπείρου φύσιν ὡς παρέχεταί τι μέρος ταῖς ἡδοναῖς ἀγαθοῦ. τούτω δή σοι τῶν ἀπεράντων γε γένους ἔστων· φρόνησιν δὲ καὶ ἐπιστήμην καὶ νοῦν εἰς τί ποτε τῶν προειρημένων, ὦ Πρώταρχέ τε καὶ Φίληβε, νῦν θέντες οὐκ ἂν ἀσεβοῖμεν; οὐ γάρ μοι δοκεῖ σμικρὸς ἡμῖν εἶναι ὁ κίνδυνος κατορθώσασι καὶ μὴ περὶ τὸ νῦν ἐρωτώμενον.

28 b1 {ΦΙ.} Σεμνύνεις γάρ, ὦ Σώκρατες, τὸν σεαυτοῦ θεόν.

{ΣΩ.} Καὶ γὰρ σύ, ὦ ἑταῖρε, τὴν σαυτοῦ· τὸ δ' ἐρωτώμενον ὅμως ἡμῖν λεκτέον.

{ΠΡΩ.} Ὀρθῶς τοι λέγει Σωκράτης, ὦ Φίληβε, καὶ αὐτῷ πειστέον.

{ΦΙ.} Οὐκοῦν ὑπὲρ ἐμοῦ σύ, Πρώταρχε, προῄρησαι λέγειν;

{ΠΡΩ.} Πάνυ γε· νῦν μέντοι σχεδὸν ἀπορῶ, καὶ δέομαί γε, ὦ Σώκρατες, αὐτόν σε ἡμῖν γενέσθαι προφήτην, ἵνα μηδὲν ἡμεῖς σοι περὶ τὸν ἀγωνιστὴν ἐξαμαρτάνοντες παρὰ μέλος φθεγξώμεθά τι.

28 c1 {ΣΩ.} Πειστέον, ὦ Πρώταρχε· οὐδὲ γὰρ χαλεπὸν οὐδὲν ἐπιτάττεις. ἀλλ' ὄντως σε ἐγώ, καθάπερ εἶπε Φίληβος, σεμνύνων ἐν τῷ παίζειν ἐθορύβησα, νοῦν καὶ ἐπιστήμην ἐρόμενος ὁποίου γένους εἶεν;

{ΠΡΩ.} Παντάπασί γε, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Ἀλλὰ μὴν ῥᾴδιον· πάντες γὰρ συμφωνοῦσιν οἱ σοφοί, ἑαυτοὺς ὄντως σεμνύνοντες, ὡς νοῦς ἐστι βασιλεὺς ἡμῖν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς. καὶ ἴσως εὖ λέγουσι. διὰ μακροτέρων δ', εἰ βούλει, τὴν σκέψιν αὐτοῦ τοῦ γένους ποιησώμεθα.

28 d1 {ΠΡΩ.} Λέγ' ὅπως βούλει, μηδὲν μῆκος ἡμῖν ὑπολογιζόμενος, ὦ Σώκρατες, ὡς οὐκ ἀπεχθησόμενος.

{ΣΩ.} Καλῶς εἶπες. ἀρξώμεθα δέ πως ὧδε ἐπανερωτῶντες.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Πότερον, ὦ Πρώταρχε, τὰ σύμπαντα καὶ τόδε τὸ καλούμενον ὅλον ἐπιτροπεύειν φῶμεν τὴν τοῦ ἀλόγου καὶ εἰκῇ δύναμιν καὶ τὸ ὅπῃ ἔτυχεν, ἢ τἀναντία, καθάπερ οἱ πρόσθεν ἡμῶν ἔλεγον, νοῦν καὶ φρόνησίν τινα θαυμαστὴν συντάττουσαν διακυβερνᾶν;

beribiškumo prigimtis, malonumams suteikia tam tikrą Gėrio dalį. Taigi, šiedu tebūnie, kaip sakai, neapibrėžtųjų dalykų giminės. O protas, mokslas ir mąstymas? Kuriai iš išvardintų giminių juos dabar priskyrę, Protarchai ir Filebai, nepasielgtume kaip bedieviai? Man regis, mūsų tyko nemenkas pavojus, jei nesugebėsime teisingai atsakyti į šį klausimą.

Filebas. Labai iškeli savo dievą, Sokratai. 28 b

Sokratas. Kad ir tu savąją deivę, Filebai. Vis dėlto turime atsakyti į klausimą.

Protarchas. Teisingai Sokratas kalba, Filebai. Reikia jam paklusti.

Filebas. Argi nesi apsisprendęs kalbėti vietoj manęs, Protarchai?

Protarchas. Žinoma. Tačiau dabar esu kiek pasimetęs ir prašau tavęs, Sokratai, patį tapti mūsų aiškintoju, idant, kaip sakai, nesuklystume dėl šio varžybų dalyvio ir nepasakytume ko nors netinkama.

Sokratas. Reikia paklusti, Protarchai, juolab kad neliepi 28 c
nieko sudėtinga. Bet ar išties, juokais ėmęs, kaip sako Filebas, labai pakiliai kalbėti, sutrikdžiau tave klausdamas, kokiai giminei priklausytų protas ir mokslas?

Protarchas. Visiškai, Sokratai.

Sokratas. Bet juk tai lengva. Visi išminčiai, išties aukštai save keldami, sutaria, kad protas yra mūsų dangaus ir žemės karalius. Ir, ko gero, teisingai kalba. Bet, jei sutinki, panagrinėkime šią giminę ilgėliau.

Protarchas. Kalbėk, kaip nori, Sokratai. Ir nesirūpink dėl 28 d
ilgumo, tatai mūsų neišvargins.

Sokratas. Gražiai pasakei. Pradėkime tad nuo štai kokio klausimo.

Protarchas. Kokio?

Sokratas. Protarchai, ar sakysime, kad visus dalykus ir tai, kas vadinama visybe, prižiūri neprotingo ir netvarkingo

28 e1 {ΠΡΩ.} Οὐδὲν τῶν αὐτῶν, ὦ θαυμάσιε Σώκρατες· ὃ μὲν γὰρ σὺ νῦν λέγεις, οὐδὲ ὅσιον εἶναί μοι φαίνεται. τὸ δὲ νοῦν πάντα διακοσμεῖν αὐτὰ φάναι καὶ τῆς ὄψεως τοῦ κόσμου καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων καὶ πάσης τῆς περιφορᾶς ἄξιον, καὶ οὐκ ἄλλως ἔγωγ' ἄν ποτε περὶ αὐτῶν εἴποιμι οὐδ' ἂν δοξάσαιμι.

{ΣΩ.} Βούλει δῆτά τι καὶ ἡμεῖς τοῖς ἔμπροσθεν ὁμολογού-
29 a1 μενον συμφήσωμεν ὡς ταῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ μὴ μόνον οἰώμεθα δεῖν τἀλλότρια ἄνευ κινδύνου λέγειν, ἀλλὰ καὶ συγκινδυνεύωμεν καὶ μετέχωμεν τοῦ ψόγου, ὅταν ἀνὴρ δεινὸς φῇ ταῦτα μὴ οὕτως ἀλλ' ἀτάκτως ἔχειν;

29 a5 {ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὐκ ἂν βουλοίμην;

{ΣΩ.} Ἴθι δή, τὸν ἐπιόντα περὶ τούτων νῦν ἡμῖν λόγον ἄθρει.

{ΠΡΩ.} Λέγε μόνον.

{ΣΩ.} Τὰ περὶ τὴν τῶν σωμάτων φύσιν ἁπάντων τῶν
29 a10 ζῴων, πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ πνεῦμα καθορῶμέν που καὶ γῆν καθάπερ οἱ χειμαζόμενοι φασίν[17], ἐνόντα ἐν τῇ συστάσει.

29 b1 {ΠΡΩ.} Καὶ μάλα· χειμαζόμεθα γὰρ ὄντως ὑπ' ἀπορίας ἐν τοῖς νῦν λόγοις.

{ΣΩ.} Φέρε δή, περὶ ἑκάστου τῶν παρ' ἡμῖν λαβὲ τὸ τοιόνδε.

29 b5 {ΠΡΩ.} Ποῖον;

{ΣΩ.} Ὅτι μικρόν τε τούτων ἕκαστον παρ' ἡμῖν ἔνεστι καὶ φαῦλον καὶ οὐδαμῇ οὐδαμῶς εἰλικρινὲς ὂν καὶ τὴν δύναμιν οὐκ ἀξίαν τῆς φύσεως ἔχον. ἐν ἑνὶ δὲ λαβὼν περὶ πάντων νόει ταὐτόν. οἷον πῦρ ἔστι μέν που παρ' ἡμῖν,
29 b10 ἔστι δ' ἐν τῷ παντί.

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

29 c1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν σμικρὸν μέν τι τὸ παρ' ἡμῖν καὶ ἀσθενὲς καὶ φαῦλον, τὸ δ' ἐν τῷ παντὶ πλήθει τε θαυμαστὸν καὶ κάλλει καὶ πάσῃ δυνάμει τῇ περὶ τὸ πῦρ οὔσῃ.

---

17 χειμαζόμενοι φασίν Bury, Diès : χειμαζόμενοι, φασίν Burnet.

prado galia ir atsitiktinumas? Arba, priešingai, kaip teigė mūsų pirmtakai, juos tvarko bei valdo mąstymas ir kažkoks nuostabus protas?

Protarchas. Tai visai skirtingi dalykai, įstabusis Sokratai! 28 e
Man regis, net neleistina kalbėti taip, kaip tu dabar sakei. O štai teigti, kad visa tai sutvarko mąstymas, būtų pasaulio tvarkos, saulės, mėnulio, žvaigždžių ir viso dangaus judėjimo reginio vertas teiginys, ir pats aš niekad kitaip apie tai nei pasakyčiau, nei pagalvočiau.

Sokratas. Vadinasi, nori, kad ir mes pritartume bendrai mūsų pirmtakų nuomonei, jog taip ir yra, ir ne vien many- 29 a
tume, kad dera saugiai kartoti svetimus teiginius, bet ir patys nepabijotume pavojaus ir prisiimtume savo papeikimo dalį, jei koks gabus vyras imtų teigti, jog viskas yra ne taip ir kad jokios tvarkos nėra.

Protarchas. Kaip galėčiau nenorėti?

Sokratas. Taigi eikš, žiūrėk, koks šių dalykų aptarimas dabar mūsų laukia.

Protarchas. Tu tik kalbėk.

Sokratas. Visų gyvų būtybių kūnų prigimtyje aiškiai matome jų sudėtyje esančius ugnį, vandenį, orą ir, kaip šaukia audros ištikti jūreiviai, – „žemę!"?

Protarchas. Žinoma. Išties esame ištikti šių svarstymų su- 29 b
keltų neaiškumų audros.

Sokratas. Taigi, apie kiekvieną iš mumyse esančių pradų suprask štai ką.

Protarchas. Ką?

Sokratas. Kad kiekvienas iš šių pradų mumyse tėra mažas, menkas, visai negrynas ir neturi savo prigimties vertos galios. Suprask apie vieną ir tą patį manyk apie visus. Antai, ugnis yra mumyse, bet yra ir visybėje.

Protarchas. Ne kitaip.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλ' ἀληθὲς ὃ λέγεις.

29 c5 {ΣΩ.} Τί δέ; τρέφεται καὶ γίγνεται ἐκ τούτου καὶ αὔξεται τὸ τοῦ παντὸς πῦρ ὑπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν πυρός, ἢ τοὐναντίον ὑπ' ἐκείνου τό τ' ἐμὸν καὶ τὸ σὸν καὶ τὸ τῶν ἄλλων ζῴων ἅπαντ' ἴσχει ταῦτα;

{ΠΡΩ.} Τοῦτο μὲν οὐδ' ἀποκρίσεως ἄξιον ἐρωτᾷς.

29 d1 {ΣΩ.} Ὀρθῶς· ταὐτὰ γὰρ ἐρεῖς οἶμαι περί τε τῆς ἐν τοῖς ζῴοις γῆς τῆς ἐνθάδε καὶ τῆς ἐν τῷ παντί, καὶ τῶν ἄλλων δὴ πάντων ὅσων ἠρώτησα ὀλίγον ἔμπροσθεν. οὕτως ἀποκρινῇ;

{ΠΡΩ.} Τίς γὰρ ἀποκρινόμενος ἄλλως ὑγιαίνων ἄν ποτε
29 d5 φανείη;

{ΣΩ.} Σχεδὸν οὐδ' ὁστισοῦν· ἀλλὰ τὸ μετὰ τοῦτο ἑξῆς ἕπου. πάντα γὰρ ἡμεῖς ταῦτα τὰ νυνδὴ λεχθέντα ἆρ' οὐκ εἰς ἓν συγκείμενα ἰδόντες ἐπωνομάσαμεν σῶμα;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

29 e1 {ΣΩ.} Ταὐτὸν δὴ λαβὲ καὶ περὶ τοῦδε ὃν κόσμον λέγομεν· [διὰ] τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον ἂν εἴη που σῶμα, σύνθετον ὂν ἐκ τῶν αὐτῶν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα λέγεις.

29 e5 {ΣΩ.} Πότερον οὖν ἐκ τούτου τοῦ σώματος ὅλως τὸ παρ' ἡμῖν σῶμα ἢ ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν τοῦτο τρέφεταί τε καὶ ὅσα νυνδὴ περὶ αὐτῶν εἴπομεν εἴληφέν τε καὶ ἔχει;

{ΠΡΩ.} Καὶ τοῦθ' ἕτερον, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἄξιον ἐρωτήσεως.

30 a1 {ΣΩ.} Τί δέ; τόδε ἆρα ἄξιον; ἢ πῶς ἐρεῖς;

{ΠΡΩ.} Λέγε τὸ ποῖον.

{ΣΩ.} Τὸ παρ' ἡμῖν σῶμα ἆρ' οὐ ψυχὴν φήσομεν ἔχειν;

{ΠΡΩ.} Δῆλον ὅτι φήσομεν.

30 a5 {ΣΩ.} Πόθεν, ὦ φίλε Πρώταρχε, λαβόν, εἴπερ μὴ τό γε τοῦ παντὸς σῶμα ἔμψυχον ὂν ἐτύγχανε, ταὐτά γε ἔχον τούτῳ καὶ ἔτι πάντῃ καλλίονα;

{ΠΡΩ.} Δῆλον ὡς οὐδαμόθεν ἄλλοθεν, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Οὐ γάρ που δοκοῦμέν γε, ὦ Πρώταρχε, τὰ τέτταρα
30 a10 ἐκεῖνα, πέρας καὶ ἄπειρον καὶ κοινὸν καὶ τὸ τῆς αἰτίας γένος
30 b1 ἐν ἅπασι τέταρτον ἐνόν, τοῦτο ἐν μὲν τοῖς παρ' ἡμῖν ψυχήν

Sokratas. Mumyse tai yra smulkus, silpnas ir menkas daiktas, o visybėje – įstabus savo gausa, grožiu ir visa ugniai būdinga galia.

Protarchas. Labai teisingai kalbi.

Sokratas. Ką gi. Ar visybės ugnis minta, gimsta ir yra auginama mumyse esančios ugnies, ar, priešingai, manoji, tavoji ir visų kitų gyvūnų ugnis visa tai turi iš anos ugnies?

Protarchas. Neverta nė atsakinėti į tokį klausimą.

Sokratas. Teisingai. Manau, jog tą patį pasakysi ir apie čia 29 d
gyvūnuose esančią žemę bei tą, kuri yra visybėje, taip pat ir apie visus kitus pradus, apie kuriuos klausiau kiek anksčiau. Ar toks bus tavo atsakymas?

Protarchas. Kas gi kitaip atsakydamas į šį klausimą galėtų pasirodyti esąs sveikai protaujantis žmogus?

Sokratas. Ko gero, niekas. Bet sek toliau. Ar, pamatę visus dabar paminėtus dalykus sudėtus į viena, nevadiname to kūnu?

Protarchas. Ne kitaip.

Sokratas. Tą patį suprask ir apie tai, ką vadiname pasau- 29 e
liu, – tai taip pat turėtų būti kūnas, kadangi yra sudėtas iš tų pačių pradų.

Protarchas. Visiškai teisingai kalbi.

Sokratas. Ar mūsų kūnas viską turi iš ano kūno, ar anas minta ir viską, ką dabar minėjome, turi gavęs iš mūsiškio?

Protarchas. Štai dar vienas dalykas, Sokratai, kurio nė neverta klausti.

Sokratas. Ką gi. O šito ar verta? Ar ką pasakysi? 30 a

Protarchas. Sakyk, ko?

Sokratas. Ar teigsime, kad mūsų kūnas turi sielą?

Protarchas. Aišku, kad teigsime.

Sokratas. O iš kur, mielasis Protarchai, jis ją būtų gavęs, jei visybės kūnas būtų besielis ir neturėtų tų pačių dalykų, kaip ir mūsiškis, tik kur kas gražesnių?

τε παρέχον καὶ σωμασκίαν ἐμποιοῦν καὶ πταίσαντος σώματος ἰατρικὴν καὶ ἐν ἄλλοις ἄλλα συντιθὲν καὶ ἀκούμενον πᾶσαν καὶ παντοίαν σοφίαν ἐπικαλεῖσθαι, τῶν δ' αὐτῶν τούτων
30 b5 ὄντων ἐν ὅλῳ τε οὐρανῷ καὶ κατὰ μεγάλα μέρη, καὶ προσέτι καλῶν καὶ εἰλικρινῶν, ἐν τούτοις δ' οὐκ ἄρα μεμηχανῆσθαι τὴν τῶν καλλίστων καὶ τιμιωτάτων φύσιν.
30 c1 {ΠΡΩ.} Ἀλλ' οὐδαμῶς τοῦτό γ' ἂν λόγον ἔχοι.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν εἰ μὴ τοῦτο, μετ' ἐκείνου τοῦ λόγου ἂν ἑπόμενοι βέλτιον λέγοιμεν ὡς ἔστιν, ἃ πολλάκις εἰρήκαμεν, ἄπειρόν τε ἐν τῷ παντὶ πολύ, καὶ πέρας ἱκανόν, καί τις
30 c5 ἐπ' αὐτοῖς αἰτία οὐ φαύλη, κοσμοῦσά τε καὶ συντάττουσα ἐνιαυτούς τε καὶ ὥρας καὶ μῆνας, σοφία καὶ νοῦς λεγομένη δικαιότατ' ἄν.

{ΠΡΩ.} Δικαιότατα δῆτα.

{ΣΩ.} Σοφία μὴν καὶ νοῦς ἄνευ ψυχῆς οὐκ ἄν ποτε
30 c10 γενοίσθην.

{ΠΡΩ.} Οὐ γὰρ οὖν.

30 d1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν ἐν μὲν τῇ τοῦ Διὸς ἐρεῖς φύσει βασιλικὴν μὲν ψυχήν, βασιλικὸν δὲ νοῦν ἐγγίγνεσθαι διὰ τὴν τῆς αἰτίας δύναμιν, ἐν δ' ἄλλοις ἄλλα καλά, καθ' ὅτι φίλον ἑκάστοις λέγεσθαι.

30 d5 {ΠΡΩ.} Μάλα γε.

{ΣΩ.} Τοῦτον δὴ τὸν λόγον ἡμᾶς μή τι μάτην δόξῃς, ὦ Πρώταρχε, εἰρηκέναι, ἀλλ' ἔστι τοῖς μὲν πάλαι ἀποφηναμένοις ὡς ἀεὶ τοῦ παντὸς νοῦς ἄρχει σύμμαχος ἐκείνοις.

{ΠΡΩ.} Ἔστι γὰρ οὖν.

30 d10 {ΣΩ.} Τῇ δέ γε ἐμῇ ζητήσει πεπορικὼς ἀπόκρισιν, ὅτι νοῦς
30 e1 ἐστὶ γένους τις[18] τοῦ πάντων αἰτίου λεχθέντος· τῶν τεττάρων ἦν ἡμῖν ἓν τοῦτο[19]. ἔχεις γὰρ δήπου νῦν ἡμῶν ἤδη τὴν ἀπόκρισιν.

18 γένους τις Diès : γένους τῆς B, Burnet : γενούστης TW.

19 [τῶν τεττάρων, [ὧν] ἦν ἡμῖν ἓν τοῦτο] Burnet : ὧν in marg. T^2, s. l. W^2, om. BTW.

Protarchas. Aišku, kad iš niekur kitur, Sokratai.

Sokratas. Mes juk nemanome, Protarchai, kad anos keturios giminės – riba, beribiškumas, bendroji ir visuose esanti 30 b
ketvirtoji priežasties giminė – kad ji pasitelkia visą ir visokeriopą išmintį, kuomet mumyse parūpina sielą, ugdo kūną, gydo jo negalias ir kitus dalykus tvarko bei taiso, o visame danguje esant tiems patiems pradams, be to, dideliais kiekiais, o dar – gražiems ir gryniems, nėra pasirūpinta gražiausių ir vertingiausių dalykų prigimtimi?

Protarchas. Tai būtų tikra nesąmonė. 30 c

Sokratas. O jei taip, tuomet sekdami anuo kitu teiginiu veikiau tarsime, jog, kaip daug sykių esame sakę, visybėje yra daug beribiškumo, pakankamai ribos, o greta jų – tam tikra nemenka priežastis, kuri tvarko ir dėlioja metus, metų laikus bei mėnesius ir tikrai nusipelno būti vadinama išminties ir mąstymo vardu.

Protarchas. Išties nusipelno.

Sokratas. O išmintis ir mąstymas niekad negalėtų atsirasti be sielos?

Protarchas. Tikrai negalėtų.

Sokratas. Vadinasi, sakysi, kad – dėl priežasties galios – 30 d
Dzeuso prigimtyje esama karališkos sielos ir karališko mąstymo, o kituose dievuose – kitų gražių dalykų, pagal tai, kokį vardą kiekvienam patinka turėti.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Ir nemanyk, Protarchai, kad šį svarstymą pateikėme be reikalo. Jis yra sąjungininkas tų žmonių, kurie seniai yra paskelbę, jog visybę nuolat valdo mąstymas.

Protarchas. Iš tiesų.

Sokratas. O mano nagrinėjimui jis parūpino atsakymą, kad mąstymas priklauso minėtai visko priežasties giminei, vie- 30 e
nai iš anų keturių. Juk dabar turbūt jau turi mūsų atsakymą?

{ΠΡΩ.} Ἔχω καὶ μάλα ἱκανῶς· καίτοι με ἀποκρινάμενος
30 e5 ἔλαθες.

{ΣΩ.} Ἀνάπαυλα γάρ, ὦ Πρώταρχε, τῆς σπουδῆς γίγνεται ἐνίοτε ἡ παιδιά.

{ΠΡΩ.} Καλῶς εἶπες.

31 a1 {ΣΩ.} Νοῦς δήπου[20], ὦ ἑταῖρε, οὗ μὲν γένους ἐστὶ καὶ τίνα ποτὲ δύναμιν κέκτηται, σχεδὸν ἐπιεικῶς ἡμῖν τὰ νῦν δεδήλωται.

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

31 a5 {ΣΩ.} Καὶ μὴν ἡδονῆς γε ὡσαύτως πάλαι τὸ γένος ἐφάνη.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα.

{ΣΩ.} Μεμνώμεθα δὴ καὶ ταῦτα περὶ ἀμφοῖν, ὅτι νοῦς
μὲν αἰτίας ἦν συγγενὴς καὶ τούτου σχεδὸν τοῦ γένους, ἡδονὴ
δὲ ἄπειρός τε αὐτὴ καὶ τοῦ μήτε ἀρχὴν μήτε μέσα μήτε τέλος
31 a10 ἐν αὐτῷ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχοντος μηδὲ ἕξοντός ποτε γένους.

31 b1 {ΠΡΩ.} Μεμνησόμεθα· πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Δεῖ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο, ἐν ᾧ τέ ἐστιν ἑκάτερον αὐ-
τοῖν καὶ διὰ τί πάθος γίγνεσθον ὁπόταν γίγνησθον ἰδεῖν
ἡμᾶς. πρῶτον τὴν ἡδονήν· ὥσπερ τὸ γένος αὐτῆς πρότερον
31 b5 ἐβασανίσαμεν, οὕτω καὶ ταῦτα πρότερα. λύπης δὲ αὖ χωρὶς
τὴν ἡδονὴν οὐκ ἄν ποτε δυναίμεθα ἱκανῶς βασανίσαι.

{ΠΡΩ.} Ἀλλ' εἰ ταύτῃ χρὴ πορεύεσθαι, ταύτῃ πορευώμεθα.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν σοὶ καθάπερ ἐμοὶ φαίνεται τῆς γενέσεως αὐτῶν πέρι;

31 c1 {ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Ἐν τῷ κοινῷ μοι γένει ἅμα φαίνεσθον λύπη τε καὶ ἡδονὴ γίγνεσθαι κατὰ φύσιν.

{ΠΡΩ.} Κοινὸν δέ γε, ὦ φίλε Σώκρατες, ὑπομίμνῃσκε
31 c5 ἡμᾶς τί ποτε τῶν προειρημένων βούλει δηλοῦν.

{ΣΩ.} Ἔσται ταῦτ' εἰς δύναμιν, ὦ θαυμάσιε.

{ΠΡΩ.} Καλῶς εἶπες.

20 Νοῦς δήπου Bekker, Diès : νῦν δή νοῦς B : νῦν δή που TW : νῦν δήπου Burnet.

Protarchas. Turiu ir juo esu visai patenkintas, nors ir nepastebėjau, kaip tu man atsakei.

Sokratas. Mat, Protarchai, pramoga kartais leidžia pailsėti nuo rimtumo.

Protarchas. Gražiai pasakei.

Sokratas. Tad dėl mąstymo, bičiuli, dabar, ko gero, pa- 31 a
kankamai išsiaiškinta, kokios jis giminės ir kokią turi galią?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. O dėl malonumo giminės seniai jau aišku?

Protarchas. Tikrai aišku.

Sokratas. Taigi apie juodu įsiminkime dar tai, kad mąstymas yra giminingas priežasčiai ir, galima sakyti, yra jos giminės, o malonumas pats yra beribis ir priklauso nei pradžios, nei vidurio, nei pabaigos savyje ir savaime neturinčiai ir niekad neturėsiančiai giminei.

Protarchas. Įsiminsime, kaipgi ne. 31 b

Sokratas. O toliau turime pažiūrėti, kur juodu yra ir dėl kokios būsenos atsiranda, kuomet atsiranda. Pirma – malonumas. Kaip jo giminę ištyrėme pirmiau, taip ir dabar nuo jo pradėkime. Tačiau atskirai nuo kančios niekaip negalėtume pakankamai gerai jo ištirti.

Protarchas. Na, jei reikia eiti tokiu keliu, juo ir eikime.

Sokratas. Taigi, ar tu esi tos pačios nuomonės dėl jų atsiradimo, kaip ir aš?

Protarchas. Kokios? 31 c

Sokratas. Man atrodo, kad ir kančia, ir malonumas pagal savo prigimtį kartu atsiranda bendrojoje giminėje.

Protarchas. Mielasis Sokratai, primink mums, kurią iš anksčiau minėtų giminių tu vadini „bendrąja"?

Sokratas. Padarysiu, ką galėsiu, įstabusis mano.

Protarchas. Gražiai pasakei.

Sokratas. Taigi bendrąja laikykime trečią iš minėtų keturių.

{ΣΩ.} Κοινὸν τοίνυν ὑπακούωμεν ὃ δὴ τῶν τεττάρων
τρίτον ἐλέγομεν.
31 c10 {ΠΡΩ.} Ὃ μετὰ τὸ ἄπειρον καὶ πέρας ἔλεγες, ἐν ᾧ καὶ
ὑγίειαν, οἶμαι δὲ καὶ ἁρμονίαν, ἐτίθεσο;
31 d1 {ΣΩ.} Κάλλιστ' εἶπες. τὸν νοῦν δὲ ὅτι μάλιστ' ἤδη
πρόσεχε.
{ΠΡΩ.} Λέγε μόνον.
{ΣΩ.} Λέγω τοίνυν τῆς ἁρμονίας μὲν λυομένης ἡμῖν ἐν
31 d5 τοῖς ζῴοις ἅμα λύσιν τῆς φύσεως καὶ γένεσιν ἀλγηδόνων ἐν
τῷ τότε γίγνεσθαι χρόνῳ.
{ΠΡΩ.} Πάνυ λέγεις εἰκός.
{ΣΩ.} Πάλιν δὲ ἁρμοττομένης τε καὶ εἰς τὴν αὐτῆς φύσιν
ἀπιούσης ἡδονὴν γίγνεσθαι λεκτέον, εἰ δεῖ δι' ὀλίγων περὶ
31 d10 μεγίστων ὅτι τάχιστα ῥηθῆναι.
31 e1 {ΠΡΩ.} Οἶμαι μέν σε ὀρθῶς λέγειν, ὦ Σώκρατες, ἐμφανέ-
στερον δὲ ἔτι ταὐτὰ ταῦτα πειρώμεθα λέγειν.
{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὰ δημόσιά που καὶ περιφανῆ ῥᾷστον
συννοεῖν;
31 e5 {ΠΡΩ.} Ποῖα;
{ΣΩ.} Πείνη μέν που λύσις καὶ λύπη;
{ΠΡΩ.} Ναί.
{ΣΩ.} Ἐδωδὴ δέ, πλήρωσις γιγνομένη πάλιν, ἡδονή;
{ΠΡΩ.} Ναί.
31 e10 {ΣΩ.} Δίψος δ' αὖ φθορὰ καὶ λύπη [καὶ λύσις], ἡ δὲ τοῦ
32 a1 ὑγροῦ πάλιν τὸ ξηρανθὲν πληροῦσα δύναμις ἡδονή· διά-
κρισις δέ γ' αὖ καὶ διάλυσις ἡ παρὰ φύσιν, τοῦ πνίγους
πάθη, λύπη, κατὰ φύσιν δὲ πάλιν ἀπόδοσίς τε καὶ ψῦξις
ἡδονή.
32 a5 {ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.
{ΣΩ.} Καὶ ῥίγους ἡ μὲν παρὰ φύσιν τοῦ ζῴου τῆς ὑγρό-
τητος πῆξις λύπη· πάλιν δ' εἰς ταὐτὸν ἀπιόντων καὶ δια-
κρινομένων ἡ κατὰ φύσιν ὁδὸς ἡδονή. καὶ ἑνὶ λόγῳ σκόπει
εἴ σοι μέτριος ὁ λόγος ὃς ἂν φῇ τὸ ἐκ τῆς ἀπείρου καὶ
32 b1 πέρατος κατὰ φύσιν ἔμψυχον γεγονὸς εἶδος, ὅπερ ἔλεγον ἐν

Protarchas. Tą, apie kurią kalbėjai po beribiškumo ir ribos
ir kuriai, regis, priskyrei sveikatą ir darną?
Sokratas. Puikiai sakai. O dabar būk kuo atidesnis. 31 d
Protarchas. Tu tik kalbėk.
Sokratas. Taigi, noriu pasakyti, kad gyvose būtybėse iš-
yrant darnai tuo pat metu išyra jų prigimtis ir atsiranda
skausmas.
Protarchas. Labai tikėtina, kad yra taip, kaip sakai.
Sokratas. O kai darna vėl atsiranda ir grįžta į savo pri-
gimtį, tuomet gimsta malonumas – taip turime pasakyti,
jei tenka kuo trumpiau ir glausčiau paaiškinti svarbiau-
sius dalykus.
Protarchas. Manau, kad tu teisingai kalbi, Sokratai, bet 31 e
pamėginkime šiuos dalykus išdėstyti dar aiškiau.
Sokratas. Turbūt paprasčiausia būtų paimti įprastus ir
akivaizdžius atvejus?
Protarchas. Kokius?
Sokratas. Antai, alkis – tai irimas ir kančia?
Protarchas. Taip.
Sokratas. O valgymas, kuomet vėl prisipildoma, – malo-
numas?
Protarchas. Taip.
Sokratas. Taip pat ir troškulys yra nykimas ir kančia, o tai, 32 a
kas išdžiūvo, vėl pripildanti drėgmės galia – malonumas.
Prigimčiai priešingos išsiskyrimo ir irimo būsenos, kurias
sukelia karštis, – tai kančia, o prigimties atsigavimas ir at-
sivėsinimas – malonumas.
Protarchas. Žinoma.
Sokratas. Šalčio sukeliamas prigimčiai priešiškas gyvūno
drėgmės sustingimas – kančia, o prigimties kelias grįžtant į
tą pačią būseną ir išsiskiriant – malonumas. Žodžiu, žiūrėk,
ar tinkamas tau atrodo aiškinimas, anot kurio, jei iš beribiš-
kumo ir ribos atsiradęs gyvos prigimties pavidalas, apie kurį 32 b

τῷ πρόσθεν, ὅταν μὲν τοῦτο φθείρηται, τὴν μὲν φθορὰν
λύπην εἶναι, τὴν δ' εἰς τὴν αὑτῶν οὐσίαν ὁδόν, ταύτην δὲ
αὖ πάλιν τὴν ἀναχώρησιν πάντων ἡδονήν.
32 b5 {ΠΡΩ.} Ἔστω· δοκεῖ γάρ μοι τύπον γέ τινα ἔχειν.
{ΣΩ.} Τοῦτο μὲν τοίνυν ἓν εἶδος τιθώμεθα λύπης τε καὶ
ἡδονῆς ἐν τούτοις τοῖς πάθεσιν ἑκατέροις;
{ΠΡΩ.} Κείσθω.
{ΣΩ.} Τίθει τοίνυν αὐτῆς τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ τούτων τῶν
32 c1 παθημάτων προσδόκημα τὸ μὲν πρὸ τῶν ἡδέων ἐλπιζόμενον ἡδὺ
καὶ θαρραλέον, τὸ δὲ πρὸ τῶν λυπηρῶν φοβερὸν καὶ ἀλγεινόν.
{ΠΡΩ.} Ἔστι γὰρ οὖν τοῦθ' ἡδονῆς καὶ λύπης ἕτερον
εἶδος, τὸ χωρὶς τοῦ σώματος αὐτῆς τῆς ψυχῆς διὰ προσδοκίας
32 c5 γιγνόμενον.
{ΣΩ.} Ὀρθῶς ὑπέλαβες. ἐν γὰρ τούτοις οἶμαι, κατά γε
τὴν ἐμὴν δόξαν, εἰλικρινέσιν τε ἑκατέροις γιγνομένοις, ὡς
δοκεῖ, καὶ ἀμείκτοις λύπης τε καὶ ἡδονῆς, ἐμφανὲς ἔσεσθαι
32 d1 τὸ περὶ τὴν ἡδονήν, πότερον ὅλον ἐστὶ τὸ γένος ἀσπαστόν,
ἢ τοῦτο μὲν ἑτέρῳ τινὶ τῶν προειρημένων δοτέον ἡμῖν γενῶν,
ἡδονῇ δὲ καὶ λύπῃ, καθάπερ θερμῷ καὶ ψυχρῷ καὶ πᾶσι τοῖς
τοιούτοις, τοτὲ μὲν ἀσπαστέον αὐτά, τοτὲ δὲ οὐκ ἀσπαστέον,
32 d5 ὡς ἀγαθὰ μὲν οὐκ ὄντα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἔνια δεχόμενα τὴν
τῶν ἀγαθῶν ἔστιν ὅτε φύσιν.
{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα λέγεις, ὅτι ταύτῃ πῃ δεῖ διαπορηθῆναι
τὸ νῦν μεταδιωκόμενον.
{ΣΩ.} Πρῶτον μὲν τοίνυν τόδε συνίδωμεν· [ὡς] εἴπερ
32 e1 ὄντως ἔστι τὸ λεγόμενον, διαφθειρομένων μὲν αὐτῶν ἀλγη-
δών, ἀνασῳζομένων δὲ ἡδονή, τῶν μήτε διαφθειρομένων
μήτε ἀνασῳζομένων ἐννοήσωμεν πέρι, τίνα ποτὲ ἕξιν δεῖ
τότε ἐν ἑκάστοις εἶναι τοῖς ζῴοις, ὅταν οὕτως ἴσχῃ. σφόδρα
32 e5 δὲ προσέχων τὸν νοῦν εἰπέ· ἆρα οὐ πᾶσα ἀνάγκη πᾶν ἐν
τῷ τότε χρόνῳ ζῷον μήτε τι λυπεῖσθαι μήτε ἥδεσθαι μήτε
μέγα μήτε σμικρόν;
{ΠΡΩ.} Ἀνάγκη μὲν οὖν.

anksčiau kalbėjau, nyksta, toks nykimas yra kančia, o kelias į savo esybę, kuomet viskas sugrįžta atgal, – malonumas.

Protarchas. Tebūnie. Man regis, čia jau esama tam tikros apibrėžties.

Sokratas. Taigi tai laikykime viena, šiose abiejose būsenose esančia kančios ir malonumo rūšimi?

Protarchas. Laikykime.

Sokratas. O dabar paimkime pačios šias būsenas patirian- 32 c
čios sielos laukimą – maloniai viltingą ir drąsų, tikintis malonių dalykų, arba baimingą ir skausmingą prieš tai, kas nemalonu.

Protarchas. Tai išties yra kita malonumo ir kančios rūšis, ji priklauso sielai ir atsiranda iš jos lūkesčių, atskirai nuo kūno.

Sokratas. Teisingai supratai. Manau, kad tokie atvejai, kuomet (bent jau tokia būtų mano nuomonė) kančia ir malonumas, regis, būna gryni ir neturi vienas kito priemaišų,
aiškiai parodys, kaip yra su malonumu – ar visa ši giminė 32 d
yra pageidaujama, ar šitai turime priskirti kuriai nors kitai iš minėtų giminių, o malonumas ir kančia, kaip ir karšta, šalta ir visi tokie dalykai, kartais yra pageidautini, o kartais – ne, kadangi jie nėra Gėris, tačiau pasitaiko, jog kai kada kai kurie iš jų prisiima Gėrio prigimtį.

Protarchas. Esi visiškai teisus. Šitaip ir turime judėti prie to, ko dabar siekiame.

Sokratas. Pirma tad pasižiūrėkime į štai ką. Jei iš tiesų, 32 e
kaip sakome, gyvų būtybių nykimas yra skausmas, o atsigavimas – malonumas, pasvarstykime apie tas, kurios nei nyksta, nei atsigauna. Kokia tuomet, kai taip yra, turi būti jų būsena? Smarkiai susikaupk ir sakyk: ar nėra visiškai būtina pripažinti, kad tuo metu joks gyvūnas nepatiria nieko – nei menkiausios kančios, nei malonumo?

Protarchas. Tikrai būtina.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἔστι τις τρίτη ἡμῶν ἡ τοιαύτη διάθεσις
33 a1 παρά τε τὴν τοῦ χαίροντος καὶ παρὰ τὴν τοῦ λυπουμένου;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Ἄγε δὴ τοίνυν, ταύτης προθυμοῦ μεμνῆσθαι. πρὸς γὰρ τὴν τῆς ἡδονῆς κρίσιν οὐ σμικρὸν μεμνῆσθαι ταύτην
33 a5 ἔσθ' ἡμῖν ἢ μή. βραχὺ δέ τι περὶ αὐτῆς, εἰ βούλει, διαπεράνωμεν.

{ΠΡΩ.} Λέγε ποῖον.

{ΣΩ.} Τῷ τὸν τοῦ φρονεῖν ἑλομένῳ[21] βίον οἶσθ' ὡς τοῦτον τὸν τρόπον οὐδὲν ἀποκωλύει ζῆν.

33 b1 {ΠΡΩ.} Τὸν τοῦ μὴ χαίρειν μηδὲ λυπεῖσθαι λέγεις;

{ΣΩ.} Ἐρρήθη γάρ που τότε ἐν τῇ παραβολῇ τῶν βίων μηδὲν δεῖν μήτε μέγα μήτε σμικρὸν χαίρειν τῷ τὸν τοῦ νοεῖν καὶ φρονεῖν βίον ἑλομένῳ.

33 b5 {ΠΡΩ.} Καὶ μάλα οὕτως ἐρρήθη.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν οὕτως ἂν ἐκείνῳ γε ὑπάρχοι· καὶ ἴσως οὐδὲν ἄτοπον εἰ πάντων τῶν βίων ἐστὶ θειότατος.

{ΠΡΩ.} Οὔκουν εἰκός γε οὔτε χαίρειν θεοὺς οὔτε τὸ ἐναντίον.

33 b10 {ΣΩ.} Πάνυ μὲν οὖν οὐκ εἰκός· ἄσχημον γοῦν αὐτῶν ἑκάτερον γιγνόμενόν ἐστιν. ἀλλὰ δὴ τοῦτο μὲν ἔτι καὶ εἰς
33 c1 αὖθις ἐπισκεψόμεθα, ἐὰν πρὸς λόγον τι ᾖ, καὶ τῷ νῷ πρὸς τὰ δευτερεῖα, ἐὰν μὴ πρὸς τὰ πρωτεῖα δυνώμεθα προσθεῖναι, προσθήσομεν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα λέγεις.

33 c5 {ΣΩ.} Καὶ μὴν τό γε ἕτερον εἶδος τῶν ἡδονῶν, ὃ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἔφαμεν εἶναι, διὰ μνήμης πᾶν ἐστι γεγονός.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Μνήμην, ὡς ἔοικεν, ὅτι ποτ' ἔστιν πρότερον ἀναληπτέον, καὶ κινδυνεύει πάλιν ἔτι πρότερον αἴσθησιν μνήμης,
33 c10 εἰ μέλλει τὰ περὶ ταῦθ' ἡμῖν κατὰ τρόπον φανερά πῃ γενήσεσθαι.

33 d1 {ΠΡΩ.} Πῶς φῄς;

21 [Τῷ] τὸν τοῦ φρονεῖν [ἑλομένῳ] secl. Badham, Burnet.

Sokratas. Ar čia neturime kažkokios trečios būsenos, greta 33 a
tos, kai džiaugiamasi, ir tos, kuomet kenčiama?

Protarchas. Ne kitaip.

Sokratas. Taigi, pasistenk ją įsiminti. Mat, norint įvertinti malonumą, nemenkai svarbu, ar gebėsime ją prisiminti, ar negebėsime. Tad, jei nori, dar trumpai ją aptarkime.

Protarchas. Sakyk, kaip?

Sokratas. Žinai, kad niekas netrukdo šitaip gyventi tam, kas pasirinko proto gyvenimą?

Protarchas. Turi omenyje gyvenimą be džiaugsmo ir liū- 33 b
desio?

Sokratas. Juk esame sakę, lygindami gyvenimus, jog tas, kas pasirinko mąstymo ir proto gyvenimą, visai neturėtų džiaugtis?

Protarchas. Būtent taip ir sakėme.

Sokratas. Vadinasi, tokiam ir priklausytų šitaip gyventi. Ir, ko gero, visai nekeista, kad šis gyvenimas yra pats dieviškiausias.

Protarchas. Bent jau nepanašu, kad dievai džiaugtųsi arba, priešingai, liūdėtų.

Sokratas. Tikrai nepanašu. Bent jau nei viena, nei kita
jiems netiktų. Tačiau šį dalyką galėsime panagrinėti vė- 33 c
liau, jei tai bus susiję su mūsų svarstymu, ir pridėsime prie mąstymo galimybės laimėti antrą vietą, jei negalėsime jam skirti pirmosios.

Protarchas. Labai teisingai kalbi.

Sokratas. O štai antroji malonumų rūšis, kuri, kaip sakėme, priklauso pačiai sielai, visada atsiranda iš atminties.

Protarchas. Kokiu būdu?

Sokratas. Regis, pirma turime prisiminti atmintį – kas tai yra, ir netgi, bijau, prieš atmintį – jutimą, jei norime tinkamai išsiaiškinti šiuos dalykus.

Protarchas. Ką nori pasakyti? 33 d

{ΣΩ.} Θὲς τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν ἑκάστοτε παθημάτων τὰ μὲν ἐν τῷ σώματι κατασβεννύμενα πρὶν ἐπὶ τὴν ψυχὴν διεξελθεῖν ἀπαθῆ ἐκείνην ἐάσαντα, τὰ δὲ δι᾽ ἀμφοῖν ἰόντα καί τινα ὥσπερ σεισμὸν ἐντιθέντα ἴδιόν τε καὶ κοινὸν ἑκατέρῳ.

{ΠΡΩ.} Κείσθω.

{ΣΩ.} Τὰ μὲν δὴ μὴ δι᾽ ἀμφοῖν ἰόντα ἐὰν τὴν ψυχὴν ἡμῶν φῶμεν λανθάνειν, τὰ δὲ δι᾽ ἀμφοῖν μὴ λανθάνειν, ἆρ᾽ ὀρθότατα ἐροῦμεν;

33 e1 {ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Τὸ τοίνυν λεληθέναι μηδαμῶς ὑπολάβῃς ὡς λέγω λήθης ἐνταῦθά που γένεσιν· ἔστι γὰρ λήθη μνήμης ἔξοδος, ἡ δ᾽ ἐν τῷ λεγομένῳ νῦν οὔπω γέγονε. τοῦ δὴ μήτε ὄντος μήτε γεγονότος πω γίγνεσθαι φάναι τινὰ ἀποβολὴν ἄτοπον. ἦ γάρ;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Τὰ τοίνυν ὀνόματα μετάβαλε μόνον.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Ἀντὶ μὲν τοῦ λεληθέναι τὴν ψυχήν, ὅταν ἀπαθὴς αὕτη γίγνηται τῶν σεισμῶν τῶν τοῦ σώματος, ἣν νῦν λήθην
34 a1 καλεῖς ἀναισθησίαν ἐπονόμασον.

{ΠΡΩ.} Ἔμαθον.

{ΣΩ.} Τὸ δ᾽ ἐν ἑνὶ πάθει τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα κοινῇ γιγνόμενον κοινῇ καὶ κινεῖσθαι, ταύτην δ᾽ αὖ τὴν κίνησιν ὀνομάζων αἴσθησιν οὐκ ἀπὸ τρόπου φθέγγοι᾽ ἄν.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα λέγεις.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἤδη μανθάνομεν ὃ βουλόμεθα καλεῖν τὴν αἴσθησιν;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Σωτηρίαν τοίνυν αἰσθήσεως τὴν μνήμην λέγων ὀρθῶς ἄν τις λέγοι κατά γε τὴν ἐμὴν δόξαν.

34 b1 {ΠΡΩ.} Ὀρθῶς γὰρ οὖν.

{ΣΩ.} Μνήμης δὲ ἀνάμνησιν ἆρ᾽ οὐ διαφέρουσαν λέγομεν;

Sokratas. Sutik, jog kai kurie iš mūsų kūno patyrimų užgęsta kūne anksčiau nei pasiekia sielą ir palieka ją nejautrią, o kiti pereina tiek kūną, tiek sielą, sukeldami tarsi tam tikrą sukrėtimą – kiekvienam savą ir abiem bendrą.

Protarchas. Tebūnie.

Sokratas. Ar nebūsime visiškai teisūs, jei teigsime, kad apie tuos patyrimus, kurie nepereina per juos abu, sielai nežinoma, o apie tuos, kurie pereina, – žinoma?

Protarchas. Kaipgi ne. 33 e

Sokratas. Tik jokiu būdu nemanyk, kad žodžiais „lieka nežinoma“ norėčiau pasakyti, kad čia atsiranda užmarštis. Juk užmarštis – tai atminimo pasitraukimas, o šiuo mūsų atveju jis nė nebuvo atsiradęs. O kalbėti, esą netenkama to, ko nėra ir net nebuvo atsiradę – nesąmonė. Ar ne?

Protarchas. Ne kitaip.

Sokratas. Tad tau tereikia pakeisti vardus.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Užuot sakęs, jog sielai, kuomet ji būna nepaveikta kūno sukrėtimų, „lieka nežinoma“, kalbėk ne apie „užmarštį“, kaip dabar, bet vadink tai „nejautrumu“. 34 a

Protarchas. Supratau.

Sokratas. Bet kuomet siela ir kūnas, kartu patirdami vieną potyrį, ir juda kartu? Turbūt nesuklystum šį judesį pavadindamas „jutimu“?

Protarchas. Labai teisingai kalbi.

Sokratas. Tad jau supratome, ką mes vadiname „jutimu“?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Taigi, teisinga būtų sakyti, kad „atmintis – tai jutimo išsaugojimas“. Bent jau tokia būtų mano nuomonė.

Protarchas. Tikrai teisinga. 34 b

Sokratas. Ar mes nesakome, kad prisiminimas skiriasi nuo atminties?

{ΠΡΩ.} Ἴσως.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν οὐ τόδε;

34 b5 {ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Ὅταν ἃ μετὰ τοῦ σώματος ἔπασχέν ποθ' ἡ ψυχή, ταῦτ' ἄνευ τοῦ σώματος αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ ὅτι μάλιστα ἀναλαμβάνῃ, τότε ἀναμιμνῄσκεσθαί που λέγομεν. ἦ γάρ;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

34 b10 {ΣΩ.} Καὶ μὴν καὶ ὅταν ἀπολέσασα μνήμην εἴτ' αἰσθή-
σεως εἴτ' αὖ μαθήματος αὖθις ταύτην ἀναπολήσῃ πάλιν
34 c1 αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ, καὶ ταῦτα σύμπαντα ἀναμνήσεις, οὐ μνήμας[22]
που λέγομεν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθῶς λέγεις.

{ΣΩ.} Οὗ δὴ χάριν ἅπαντ' εἴρηται ταῦτ', ἔστι τόδε.

34 c5 {ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Ἵνα πῃ τὴν ψυχῆς ἡδονὴν χωρὶς σώματος ὅτι μάλιστα καὶ ἐναργέστατα λάβοιμεν, καὶ ἅμα ἐπιθυμίαν· διὰ γὰρ τούτων πως ταῦτα ἀμφότερα ἔοικεν δηλοῦσθαι.

{ΠΡΩ.} Λέγωμεν τοίνυν, ὦ Σώκρατες, ἤδη τὸ μετὰ ταῦτα.

34 c10 {ΣΩ.} Πολλά γε περὶ γένεσιν ἡδονῆς καὶ πᾶσαν [τὴν]
34 d1 μορφὴν αὐτῆς ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικε, λέγοντας σκοπεῖν. καὶ
γὰρ νῦν πρότερον ἔτι φαίνεται ληπτέον ἐπιθυμίαν εἶναι τί
ποτ' ἔστι καὶ ποῦ γίγνεται.

{ΠΡΩ.} Σκοπῶμεν τοίνυν· οὐδὲν γὰρ ἀπολοῦμεν.

34 d5 {ΣΩ.} Ἀπολοῦμεν μὲν οὖν [καὶ] ταῦτά γε, ὦ Πρώταρχε· εὑρόντες ὃ νῦν ζητοῦμεν, ἀπολοῦμεν τὴν περὶ αὐτὰ ταῦτα ἀπορίαν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθῶς ἠμύνω· τὸ δ' ἐφεξῆς τούτοις πειρώμεθα λέγειν.

34 d10 {ΣΩ.} Οὐκοῦν νυνδὴ πείνην τε καὶ δίψος καὶ πολλὰ ἕτερα
34 e1 τοιαῦτα ἔφαμεν εἶναί τινας ἐπιθυμίας;

{ΠΡΩ.} Σφόδρα γε.

---

22 οὐ μνήμας Diès : [καὶ μνήμας] mss : secl. Gloël, Burnet.

Protarchas. Ko gero.

Sokratas. Ar ne štai tokiu dalyku?

Protarchas. Kokiu?

Sokratas. Kai siela pati savyje, be kūno, kuo geriausiai atgauna tai, ką kadaise yra patyrusi kartu su kūnu, tada sakome ją prisimenant. Ar ne taip?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Ir tuomet, kai netekusi kokio nors jutimo arba
žinojimo atminties siela taip pat pati savyje ją susigrąžina,
visa tai irgi vadiname prisiminimais, ne atminimais? 34 c

Protarchas. Teisingai sakai.

Sokratas. O štai ko dėlei visa tai sakėme.

Protarchas. Dėl ko?

Sokratas. Idant kuo geriau ir kuo akivaizdžiau perprastume sielos atskirai nuo kūno patiriamą malonumą, taip pat ir troškimą. Juk visa tai, regis, leidžia aiškiai juos išvysti.

Protarchas. Tad jau svarstykime toliau, Sokratai.

Sokratas. Atrodo, šiam nagrinėjimui būtina aptarti dau-
gybę su malonumo atsiradimu ir visais jo pavidalais susiju- 34 d
sių dalykų. Štai ir dabar, regis, pirmiau dar reikia suprasti,
kas yra ir kur atsiranda troškimas.

Protarchas. Taigi žiūrėkime, juk nieko neprarasime.

Sokratas. Kai ką prarasime, Protarchai. Jeigu rasime tai, ko dabar ieškome, prarasime su šiais dalykais susijusį keblumą.

Protarchas. Teisingai atsikirtai. Bet mėginkime svarstyti toliau.

Sokratas. Ar nesakėme dabar, kad alkis, troškulys ir dau-
gybė kitų tokių dalykų yra tam tikri troškimai? 34 e

Protarchas. Dar kaip.

Sokratas. Į kokį tad vienodumą žvelgdami vienu vardu vadiname tokius skirtingus dalykus?

{ΣΩ.} Πρὸς τί ποτε ἄρα ταὐτὸν βλέψαντες οὕτω πολὺ διαφέροντα ταῦθ' ἑνὶ προσαγορεύομεν ὀνόματι;

34 e5 {ΠΡΩ.} Μὰ Δί' οὐ ῥᾴδιον ἴσως εἰπεῖν, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὅμως λεκτέον.

{ΣΩ.} Ἐκεῖθεν δὴ ἐκ τῶν αὐτῶν πάλιν ἀναλάβωμεν.

{ΠΡΩ.} Πόθεν δή;

{ΣΩ.} Διψῇ γέ που λέγομεν ἑκάστοτέ τι;

34 e10 {ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;

{ΣΩ.} Τοῦτο δέ γ' ἐστὶ κενοῦται;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν τὸ δίψος ἐστὶν ἐπιθυμία;

{ΠΡΩ.} Ναί, πώματός γε.

35 a1 {ΣΩ.} Πώματος, ἢ πληρώσεως πώματος;

{ΠΡΩ.} Οἶμαι μὲν πληρώσεως.

{ΣΩ.} Ὁ κενούμενος ἡμῶν ἄρα, ὡς ἔοικεν, ἐπιθυμεῖ τῶν ἐναντίων ἢ πάσχει· κενούμενος γὰρ ἐρᾷ πληροῦσθαι.

35 a5 {ΠΡΩ.} Σαφέστατά γε.

{ΣΩ.} Τί οὖν; ὁ τὸ πρῶτον κενούμενος ἔστιν ὁπόθεν εἴτ' αἰσθήσει πληρώσεως ἐφάπτοιτ' ἂν εἴτε μνήμῃ, τούτου ὃ μήτ' ἐν τῷ νῦν χρόνῳ πάσχει μήτ' ἐν τῷ πρόσθεν πώποτε ἔπαθεν;

35 a10 {ΠΡΩ.} Καὶ πῶς;

35 b1 {ΣΩ.} Ἀλλὰ μὴν ὅ γε ἐπιθυμῶν τινὸς ἐπιθυμεῖ, φαμέν.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Οὐκ ἄρα ὅ γε πάσχει, τούτου ἐπιθυμεῖ. διψῇ γάρ, τοῦτο δὲ κένωσις· ὁ δ' ἐπιθυμεῖ πληρώσεως.

35 b5 {ΠΡΩ.} Ναί.

{ΣΩ.} Πληρώσεώς γ' ἄρα πῄ τι τῶν τοῦ διψῶντος ἂν ἐφάπτοιτο.

{ΠΡΩ.} Ἀναγκαῖον.

{ΣΩ.} Τὸ μὲν δὴ σῶμα ἀδύνατον· κενοῦται γάρ που.

{ΠΡΩ.} Ναί.

Protarchas. Dėl Dzeuso, Sokratai! Ko gero, nelengva pasakyti, bet vis dėlto reikia.

Sokratas. Vėl pradėkime nuo tų pačių dalykų.

Protarchas. Nuo kokių?

Sokratas. Sakydami „trokšta", visada kažką turime omenyje?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Ir tai reiškia: „tuštėja"?

Protarchas. Ne kitaip.

Sokratas. Ar troškulys yra troškimas?

Protarchas. Taip. Gėrimo troškimas.

Sokratas. Ar gėrimo, ar *prisipildyti* gėrimo? 35 a

Protarchas. Manyčiau, kad prisipildyti.

Sokratas. Vadinasi, panašu, kad tas iš mūsų, kuris tuštėja, trokšta to, kas yra priešinga jo patiriamai būsenai, kadangi tuštėdamas geidžia prisipildyti.

Protarchas. Visiškai aišku.

Sokratas. Ką gi. O tas, kuris tuštėja pirmą kartą, – kuo, jutimu ar atmintimi jis galėtų liesti prisipildymą, kurio nei tuo metu patiria, nei apskritai kada nors yra patyręs?

Protarchas. Kaipgi galėtų?

Sokratas. Bet mes sakome, kad trokštantysis trokšta kokio nors dalyko? 35 b

Protarchas. Kaipgi kitaip?

Sokratas. Vadinasi, trokšta ne to paties, ką patiria. Juk jis jaučia troškulį, o tai yra ištuštėjimas, o trokšta prisipildymo.

Protarchas. Taip.

Sokratas. Vadinasi, kažkuris iš dalykų, priklausančių tam, kas jaučia troškulį, gali turėti sąlytį su prisipildymu?

Protarchas. Būtent taip.

Sokratas. Bet tai negali būti kūnas. Juk jis tuštėja.

Protarchas. Taip.

{ΣΩ.} Τὴν ψυχὴν ἄρα τῆς πληρώσεως ἐφάπτεσθαι λοιπόν, τῇ μνήμῃ δῆλον ὅτι· τῷ γὰρ ἂν ἔτ' ἄλλῳ ἐφάψαιτο;

{ΠΡΩ.} Σχεδὸν οὐδενί.

{ΣΩ.} Μανθάνομεν οὖν ὃ συμβέβηχ' ἡμῖν ἐκ τούτων τῶν λόγων;

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Σώματος ἐπιθυμίαν οὔ φησιν ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος γίγνεσθαι.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Ὅτι τοῖς ἐκείνου παθήμασιν ἐναντίαν ἀεὶ παντὸς ζῴου μηνύει τὴν ἐπιχείρησιν.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα.

{ΣΩ.} Ἡ δ' ὁρμή γε ἐπὶ τοὐναντίον ἄγουσα ἢ τὰ παθήματα δηλοῖ πού μνήμην οὖσαν τῶν τοῖς παθήμασιν ἐναντίων.

{ΠΡΩ.} Πάνυ γε.

{ΣΩ.} Τὴν ἄρα ἐπάγουσαν ἐπὶ τὰ ἐπιθυμούμενα ἀποδείξας μνήμην ὁ λόγος ψυχῆς σύμπασαν τήν τε ὁρμὴν καὶ ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ζῴου παντὸς ἀπέφηνεν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα.

{ΣΩ.} Διψῆν ἄρα ἡμῶν τὸ σῶμα ἢ πεινῆν ἤ τι τῶν τοιούτων πάσχειν οὐδαμῇ ὁ λόγος αἱρεῖ.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

{ΣΩ.} Ἔτι δὴ καὶ τόδε περὶ ταὐτὰ ταῦτα κατανοήσωμεν. βίου γὰρ εἶδός τί μοι φαίνεται βούλεσθαι δηλοῦν ὁ λόγος ἡμῖν ἐν τούτοις αὐτοῖς.

{ΠΡΩ.} Ἐν τίσι καὶ ποίου πέρι βίου φράζεις;

{ΣΩ.} Ἐν τῷ πληροῦσθαι καὶ κενοῦσθαι καὶ πᾶσιν ὅσα περὶ σωτηρίαν τέ ἐστι τῶν ζῴων καὶ τὴν φθοράν, καὶ εἴ τις τούτων ἐν ἑκατέρῳ γιγνόμενος ἡμῶν ἀλγεῖ, τοτὲ δὲ χαίρει κατὰ τὰς μεταβολάς.

{ΠΡΩ.} Ἔστι ταῦτα.

Sokratas. Tuomet belieka siela – ji gali turėti sąlytį su prisipildymu, aišku, kad atmintimi. Kuo gi kitu ji galėtų tai 35 c
padaryti?

Protarchas. Ko gero, niekuo.

Sokratas. Taigi suprantame, koks dalykas plaukia iš šių mūsų svarstymų?

Protarchas. Koks?

Sokratas. Kūnas troškimų neturi – štai ką teigia šis mūsų svarstymas.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Mat jis rodo, kad kiekvienos gyvos būtybės siekis yra priešingas kūno potyriams.

Protarchas. Visiškai.

Sokratas. O siekis, vedąs potyriams priešinga linkme, veikiausiai rodo, jog esama atminties apie potyriams priešingus dalykus?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Taigi įrodęs, kad prie trokštamų dalykų veda at- 35 d
mintis, mūsų svarstymas atskleidė, kad visi siekiai, troškimai ir visų gyvų būtybių valdymas priklauso sielai.

Protarchas. Tikrų tikriausiai.

Sokratas. Vadinasi, svarstymas įrodo, jog niekaip negali būti, kad mūsų kūnas trokštų, alktų arba patirtų ką nors panašaus.

Protarchas. Tikra tiesa.

Sokratas. Dar kai ką apie šiuos dalykus turime suprasti. Man regis, mūsų svarstymas mums norėtų parodyti, kad juose glūdi ir tam tikra gyvenimo rūšis.

Protarchas. Kur „juose"? Ir kokį gyvenimą turi omenyje? 35 e

Sokratas. Prisipildyme, tuštėjime ir visuose kituose tokiuose patyrimuose, kurie yra susiję su gyvų būtybių išlikimu arba išnykimu, kuomet kas nors iš mūsų, išgyvendamas vieną arba kitą būseną, pakaitomis patiria tai skausmą, tai džiaugsmą.

{ΣΩ.} Τί δ' ὅταν ἐν μέσῳ τούτων γίγνηται;

{ΠΡΩ.} Πῶς ἐν μέσῳ;

{ΣΩ.} Διὰ μὲν τὸ πάθος ἀλγῇ, μεμνῆται δὲ τῶν ἡδέων ⟨ὧν⟩
35 e10 γενομένων παύοιτ' ἂν τῆς ἀλγηδόνος, πληρῶται δὲ μήπω· τί
36 a1 τότε; φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν αὐτὸν ἐν μέσῳ τῶν παθημάτων εἶναι;

{ΠΡΩ.} Φῶμεν μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Πότερον ἀλγοῦνθ' ὅλως ἢ χαίροντα;

{ΠΡΩ.} Μὰ Δί', ἀλλὰ διπλῇ τινὶ λύπῃ λυπούμενον, κατὰ
36 a5 μὲν τὸ σῶμα ἐν τῷ παθήματι, κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν προσδοκίας
τινὶ πόθῳ.

{ΣΩ.} Πῶς, ὦ Πρώταρχε, τὸ διπλοῦν τῆς λύπης εἶπες; ἆρ'
οὐκ ἔστι μὲν ὅτε τις ἡμῶν κενούμενος ἐν ἐλπίδι φανερᾷ τοῦ
36 b1 πληρωθήσεσθαι καθέστηκε, τοτὲ δὲ τοὐναντίον ἀνελπίστως
ἔχει;

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα γε.

{ΣΩ.} Μῶν οὖν οὐχὶ ἐλπίζων μὲν πληρωθήσεσθαι τῷ
36 b5 μεμνῆσθαι δοκεῖ σοι χαίρειν, ἅμα δὲ κενούμενος ἐν τούτοις
τοῖς χρόνοις[23] ἀλγεῖν;

{ΠΡΩ.} Ἀνάγκη.

{ΣΩ.} Τότε ἄρ' ἄνθρωπος καὶ τἆλλα ζῷα λυπεῖταί τε ἅμα
καὶ χαίρει.

36 b10 {ΠΡΩ.} Κινδυνεύει.

{ΣΩ.} Τί δ' ὅταν ἀνελπίστως ἔχῃ κενούμενος τεύξεσθαι
πληρώσεως; ἆρ' οὐ τότε τὸ διπλοῦν γίγνοιτ' ἂν περὶ τὰς
λύπας πάθος, ὃ σὺ νυνδὴ κατιδὼν ᾠήθης ἁπλῶς εἶναι
36 c1 διπλοῦν;

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Ταύτῃ δὴ τῇ σκέψει τούτων τῶν παθημάτων τόδε
χρησώμεθα.

36 c5 {ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

23 τοῖς χρόνοις secl. Badham, Burnet.

Protarchas. Taip ir yra.

Sokratas. O kas būna, kai kas nors atsiduria viduryje?

Protarchas. Kaip „viduryje"?

Sokratas. Dėl esamos būsenos jaučia skausmą, bet prisi-
mena malonius dalykus, kurie galėtų nutraukti skausmą, ta-
čiau dar neprisipildo. Kas tuomet? Sutiksime ar ne tokį esant 36 a
patyrimų viduryje?

Protarchas. Sutiksime.

Sokratas. Ar jis jaučia tik skausmą, ar tik džiaugsmą?

Protarchas. Dėl Dzeuso! Toks patiria kažkokį dvigubą skausmą – kūnu dėl išgyvenamo patyrimo, o siela todėl, kad kažkaip ilgesingai tikisi.

Sokratas. Kodėl, Protarchai, kalbi apie dvigubą skausmą?
Ar nėra taip, kad kartais tuštėdamas kas nors iš mūsų turi
aiškią viltį prisipildyti, o kitąsyk, priešingai, neturi jokios 36 b
vilties?

Protarchas. Būtent taip.

Sokratas. Tad ar tau neatrodo, kad tikėdamasis prisipildyti jis džiaugiasi prisimindamas, bet, tuo pat metu tuštėdamas, tokiais atvejais patiria skausmą?

Protarchas. Būtinai.

Sokratas. Taigi tuomet žmogus ir visos kitos gyvos būtybės kartu ir kenčia, ir džiaugiasi?

Protarchas. Ko gero.

Sokratas. O kai tuštėjant nėra jokios vilties sulaukti pri-
sipildymo? Ar ne čia atsiranda dvigubas kančios patyrimas,
apie kurį tu ką tik, vos į jį pažvelgęs, manei jį tiesiog esant
dvigubą. 36 c

Protarchas. Tikra tiesa, Sokratai.

Sokratas. Šį nagrinėjimą dabar panaudokime štai kokiam reikalui.

Protarchas. Kokiam?

{ΣΩ.} Πότερον ἀληθεῖς ταύτας τὰς λύπας τε καὶ ἡδονὰς ἢ ψευδεῖς εἶναι λέξομεν; ἢ τὰς μέν τινας ἀληθεῖς, τὰς δ' οὔ;

{ΠΡΩ.} Πῶς δ', ὦ Σώκρατες, ἂν εἶεν ψευδεῖς ἡδοναὶ ἢ λῦπαι;

36 c10 {ΣΩ.} Πῶς δέ, ὦ Πρώταρχε, φόβοι ἂν ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς, ἢ προσδοκίαι ἀληθεῖς ἢ μή, ἢ δόξαι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς;

36 d1 {ΠΡΩ.} Δόξας μὲν ἔγωγ' ἄν που συγχωροίην, τὰ δ' ἕτερα ταῦτ' οὐκ ἄν.

{ΣΩ.} Πῶς φῄς; λόγον μέντοι τινὰ κινδυνεύομεν οὐ πάνυ σμικρὸν ἐπεγείρειν.

36 d5 {ΠΡΩ.} Ἀληθῆ λέγεις.

{ΣΩ.} Ἀλλ' εἰ πρὸς τὰ παρεληλυθότα, ὦ παῖ 'κείνου τἀνδρός, προσήκοντα τοῦτο,[24] σκεπτέον.

{ΠΡΩ.} Ἴσως τοῦτό γε.

{ΣΩ.} Χαίρειν τοίνυν δεῖ λέγειν τοῖς ἄλλοις μήκεσιν ἢ καὶ

36 d10 ὁτῳοῦν τῶν παρὰ τὸ προσῆκον λεγομένων.

{ΠΡΩ.} Ὀρθῶς.

36 e1 {ΣΩ.} Λέγε δή μοι· θαῦμα γάρ μέ γε ἔχει διὰ τέλους ἀεὶ περὶ τὰ αὐτὰ ἃ νυνδὴ προυθέμεθα ἀπορήματα. πῶς δὴ φῄς; ψευδεῖς, αἱ δ' ἀληθεῖς οὐκ εἰσὶν ἡδοναί;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

36 e5 {ΣΩ.} Οὔτε δὴ ὄναρ οὔθ' ὕπαρ, ὥς φῄς, [ἐστιν] οὔτ' ἐν μανίαις οὔτ' ἐν παραφροσύναις οὐδεὶς ἔσθ' ὅστις ποτὲ δοκεῖ μὲν χαίρειν, χαίρει δὲ οὐδαμῶς, οὐδ' αὖ δοκεῖ μὲν λυπεῖσθαι, λυπεῖται δ' οὔ.

{ΠΡΩ.} Πάνθ' οὕτω ταῦτα, ὦ Σώκρατες, ἔχειν πάντες

36 e10 ὑπειλήφαμεν.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν ὀρθῶς; ἢ σκεπτέον εἴτ' ὀρθῶς εἴτε μὴ ταῦτα λέγεται;

{ΠΡΩ.} Σκεπτέον, ὥς γ' ἐγὼ φαίην ἄν.

---

24 προσήκοντα τοῦτο, σκεπτέον. scripsi : προσήκοντα, τοῦτο σκεπτέον. Burnet.

Sokratas. Ar tokias kančias ir malonumus vadinsime teisingais, ar klaidingais? O gal kai kuriuos – teisingais, o kitus – ne?

Protarchas. Kaip, Sokratai, malonumai arba kančios galėtų būti klaidingi?

Sokratas. O kaip, Protarchai, gali būti teisingos arba klaidingos baimės? O tikri arba klaidingi lūkesčiai? Arba nuomonės?

Protarchas. Dėl nuomonių aš gal ir sutikčiau, bet dėl viso 36 d
kito – ne.

Sokratas. Ką nori pasakyti? Bet bijau, kad pažadinsime nemenką svarstymą.

Protarchas. Teisingai sakai.

Sokratas. Bet, to vyro vaike, jei tai yra susiję su tuo, apie ką kalbėjome, reikia nagrinėti.

Protarchas. Šitai, ko gero, yra susiję.

Sokratas. Vadinasi, turime palikti visas kitas ilgas ir šiaip su dalyku nesusijusias kalbas.

Protarchas. Tikrai.

Sokratas. Nagi, sakyk. Mat šie mus dabar sugluminę 36 e
dalykai man išties visuomet kelia nuostabą. Tai kaip tu sakai? Negali būti, kad vieni malonumai yra klaidingi, o kiti – tikri?

Protarchas. O kaip galėtų?

Sokratas. Vadinasi, pasak tavęs, nebūna taip, kad žmogus, sapnuodamas ar būdraudamas, ar pamišimo arba beprotybės pagautas, kartais manytų, jog džiaugiasi, tačiau visai nesidžiaugtų, arba manytų, kad kenčia, tačiau nekentėtų?

Protarchas. Visi mes, Sokratai, suprantame, kad viskas taip ir yra.

Sokratas. Bet ar teisingai? O gal reikia panagrinėti, ar teisingai šitaip teigiama, ar ne?

Protarchas. Reikia. Bent aš taip manyčiau.

37 a1 {ΣΩ.} Διορισώμεθα δὴ σαφέστερον ἔτι τὸ νυνδὴ λεγόμενον ἡδονῆς τε πέρι καὶ δόξης. ἔστιν γάρ πού τι δοξάζειν ἡμῖν;

{ΠΡΩ.} Ναί.

37 a5 {ΣΩ.} Καὶ ἥδεσθαι;

{ΠΡΩ.} Ναί.

{ΣΩ.} Καὶ μὴν καὶ τὸ δοξαζόμενόν ἐστί τι;

{ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;

{ΣΩ.} Καὶ τό γε ᾧ τὸ ἡδόμενον ἥδεται;

37 a10 {ΠΡΩ.} Καὶ πάνυ γε.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὸ δοξάζον, ἄντε ὀρθῶς ἄντε μὴ ὀρθῶς δοξάζῃ, τό γε δοξάζειν ὄντως οὐδέποτε ἀπόλλυσιν.

37 b1 {ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

{ΣΩ.} Οὐκοῦν καὶ τὸ ἡδόμενον, ἄντε ὀρθῶς ἄντε μὴ ὀρθῶς ἥδηται, τό γε ὄντως ἥδεσθαι δῆλον ὡς οὐδέποτ' ἀπολεῖ.

{ΠΡΩ.} Ναί, καὶ τοῦθ' οὕτως ἔχει.

37 b5 {ΣΩ.} Ὅτῳ ποτὲ οὖν δὴ τρόπῳ δόξα ψευδής τε καὶ ἀληθὴς ἡμῖν φιλεῖ γίγνεσθαι, τὸ δὲ τῆς ἡδονῆς μόνον ἀληθές, δοξάζειν δ' ὄντως καὶ χαίρειν ἀμφότερα ὁμοίως εἴληχεν;[25]

{ΠΡΩ.} Σκεπτέον.

37 b10 {ΣΩ.} Ἆρ' ὅτι δόξῃ μὲν ἐπιγίγνεσθον ψεῦδός τε καὶ
37 c1 ἀληθές, καὶ ἐγένετο οὐ μόνον δόξα διὰ ταῦτα ἀλλὰ καὶ ποιά τις ἑκατέρα, σκεπτέον φῂς τοῦτ' εἶναι;

{ΠΡΩ.} Ναί.

{ΣΩ.} Πρὸς δέ γε τούτοις, εἰ καὶ τὸ παράπαν ἡμῖν τὰ μέν
37 c5 ἐστι ποί' ἄττα, ἡδονὴ δὲ καὶ λύπη μόνον ἅπερ ἐστί, ποιὼ τινε δὲ οὐ γίγνεσθον, καὶ ταῦθ' ἡμῖν διομολογητέον.

{ΠΡΩ.} Δῆλον.

{ΣΩ.} Ἀλλ' οὐδὲν τοῦτό γε χαλεπὸν ἰδεῖν, ὅτι καὶ ποιώ τινε· πάλαι γὰρ εἴπομεν ὅτι μεγάλαι τε καὶ σμικραὶ καὶ
37 c10 σφόδρα ἑκάτεραι γίγνονται, λῦπαί τε καὶ ἡδοναί.

---

25 post εἴληχεν ⟨σκεπτέον⟩ add. Baiter, Burnet.

Sokratas. Tuomet aiškiau apibrėžkime tai, ką dabar svarstome apie malonumą ir nuomonę. Juk yra toks dalykas – „turėti nuomonę“? 37 a

Protarchas. Taip.

Sokratas. Ir „patirti malonumą“?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Yra ir tai, kas manoma?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Taip pat ir tai, kas teikia malonumą tam, kas jį patiria?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. O kai kas nors turi nuomonę, ar teisingai, ar neteisingai jis manytų, niekur nedingsta tai, kad jis tikrai turi nuomonę...

Protarchas. Kaipgi galėtų. 37 b

Sokratas. Ir jeigu kas nors patiria malonumą, ar teisingai, ar neteisingai jis juo džiaugtųsi, aišku, kad ir čia niekur nedings tai, kad jis tikrai patiria malonumą.

Protarchas. Išties. Ir čia taip yra.

Sokratas. Kokiu tad būdu mūsų nuomonė linkusi būti arba teisinga, arba klaidinga, o malonumas – vien teisingas, nors abudu turi tą patį nuomonės ir džiaugsmo turėjimo tikroviškumą?

Protarchas. Reikia nagrinėti.

Sokratas. Sakai, reikia nagrinėti tai, kad prie nuomonės dar prisideda klaidingumas arba teisingumas ir dėl to nuomonė nėra vien nuomonė, bet visada tampa tam tikra – vienokia arba kitokia? 37 c

Protarchas. Taip.

Sokratas. Be to, ar, apskritai, vieni dalykai būna tam tikri, o malonumas ir kančia tėra tai, kas jie yra, tačiau netampa tam tikri – ir dėl šito turime susitarti.

Protarchas. Aišku.

37 d1 {ΠΡΩ.} Παντάπασι μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Ἂν δέ γε πονηρία τούτων, ὦ Πρώταρχε, προσγίγνηταί τινι, πονηρὰν μὲν φήσομεν οὕτω γίγνεσθαι δόξαν, πονηρὰν δὲ καὶ ἡδονήν;

37 d5 {ΠΡΩ.} Ἀλλὰ τί μήν, ὦ Σώκρατες;

{ΣΩ.} Τί δ', ἂν ὀρθότης ἢ τοὐναντίον ὀρθότητι τινὶ τούτων προσγίγνηται; μῶν οὐκ ὀρθὴν μὲν δόξαν ἐροῦμεν, ἂν ὀρθότητα ἴσχῃ, ταὐτὸν δὲ ἡδονήν;

{ΠΡΩ.} Ἀναγκαῖον.

37 e1 {ΣΩ.} Ἂν δέ γε ἁμαρτανόμενον τὸ δοξαζόμενον ᾖ, τὴν δόξαν τότε ἁμαρτάνουσάν γε οὐκ ὀρθὴν ὁμολογητέον οὐδ' ὀρθῶς δοξάζουσαν;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

37 e5 {ΣΩ.} Τί δ', ἂν αὖ λύπην ἤ τινα ἡδονὴν περὶ τὸ ἐφ' ᾧ λυπεῖται ἢ τοὐναντίον ἁμαρτάνουσαν ἐφορῶμεν, ὀρθὴν ἢ χρηστὴν ἤ τι τῶν καλῶν ὀνομάτων αὐτῇ προσθήσομεν;

{ΠΡΩ.} Ἀλλ' οὐχ οἷόν τε, εἴπερ ἁμαρτήσεταί γε ἡδονή.

37 e10 {ΣΩ.} Καὶ μὴν ἔοικέν γε ἡδονὴ πολλάκις οὐ μετὰ δόξης ὀρθῆς ἀλλὰ μετὰ ψεύδους ἡμῖν γίγνεσθαι.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ; καὶ τὴν μὲν δόξαν γε, ὦ Σώκρατες,
38 a1 ἐν τῷ τοιούτῳ καὶ τότε λέγομεν ψευδῆ, τὴν δ' ἡδονὴν αὐτὴν οὐδεὶς ἄν ποτε προσείποι ψευδῆ.

{ΣΩ.} Ἀλλὰ προθύμως ἀμύνεις τῷ τῆς ἡδονῆς, ὦ Πρώταρχε, λόγῳ τὰ νῦν.

38 a5 {ΠΡΩ.} Οὐδέν γε, ἀλλ' ἅπερ ἀκούω λέγω.

{ΣΩ.} Διαφέρει δ' ἡμῖν οὐδέν, ὦ ἑταῖρε, ἡ μετὰ δόξης τε ὀρθῆς καὶ μετ' ἐπιστήμης ἡδονὴ τῆς μετὰ τοῦ ψεύδους καὶ ἀνοίας[26] πολλάκις ἑκάστοις ἡμῶν ἐγγιγνομένης;

38 b1 {ΠΡΩ.} Εἰκὸς γοῦν μὴ σμικρὸν διαφέρειν.

---

26 ἀνοίας mss, Pradeau : ἀγνοίας Cornarius, Burnet, Diès.

Sokratas. Bet visai nesunku pamatyti, kad jie yra ir *tam tikri*. Seniai juk sakėme, kad tiek kančios, tiek malonumai būna ir dideli, ir maži, taip pat ir smarkūs.

Protarchas. Visiškai taip. 37 d

Sokratas. O jei, Protarchai, prie kurio iš šių dalykų prisidėtų negerumas, sakysime, kad nuomonė dėl to tampa negera ir kad malonumas taip pat tampa negeras.

Protarchas. O kaipgi, Sokratai.

Sokratas. O jei prie kurio nors iš jų prisidėtų teisingumas arba tai, kas jam priešinga? Nejau teisingumą įgijusios nuomonės nepavadinsime teisinga, taip pat ir malonumo?

Protarchas. Privalėsime.

Sokratas. O jei manoma klaidingai, ar tokią klystančią nuo- 37 e
monę reikia pripažinti neteisinga ir neteisingai manančia?

Protarchas. Kaipgi kitaip.

Sokratas. Na, o jei išvysime kančią arba kokį nors malonumą klystant dėl to, kas sukelia kančią arba, priešingai, malonumą, ar pavadinsime jį teisingu, šauniu ir suteiksime dar kokį kitą gražų vardą?

Protarchas. Tai būtų neįmanoma, jei malonumas išties suklystų.

Sokratas. O juk panašu, kad mūsų patiriamas malonumas dažnai būna lydimas ne teisingos, bet klaidingos nuomonės.

Protarchas. Kaipgi ne. Ir tokią nuomonę, Sokratai, tuomet 38 a
pavadintume klaidinga, bet paties malonumo niekas niekad klaidingu nepavadintų!

Sokratas. Bet kaip karštai tu dabar, Protarchai, gini malonumo reikalą!

Protarchas. Visai ne. Tiesiog kartoju, ką girdžiu.

Sokratas. Ar mums nėra jokio skirtumo, bičiuli, ar malonumas atsiranda lydimas tinkamos nuomonės ir žinojimo, ar, kaip mums visiems dažnai pasitaiko, kartu su klaidinga nuomone ir beprotybe?

{ΣΩ.} Τῆς δὴ διαφορᾶς αὐτοῖν ἐπὶ θεωρίαν ἔλθωμεν.

{ΠΡΩ.} Ἄγ' ὅπῃ σοι φαίνεται.

{ΣΩ.} Τῇδε δὴ ἄγω.

{ΠΡΩ.} Πῇ;

{ΣΩ.} Δόξα, φαμέν, ἡμῖν ἔστι μὲν ψευδής, ἔστι δὲ καὶ ἀληθής;

{ΠΡΩ.} Ἔστιν.

{ΣΩ.} Ἕπεται μὴν ταύταις, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, ἡδονὴ καὶ λύπη πολλάκις, ἀληθεῖ καὶ ψευδεῖ δόξῃ λέγω.

{ΠΡΩ.} Πάνυ γε.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἐκ μνήμης τε καὶ αἰσθήσεως δόξα ἡμῖν καὶ τὸ διαδοξάζειν ἐγχειρεῖν γίγνεθ' ἑκάστοτε;

38 c1 {ΠΡΩ.} Καὶ μάλα.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν ἡμᾶς ὧδε περὶ ταῦτα ἀναγκαῖον ἡγούμεθ' ἴσχειν;

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Πολλάκις ἰδόντι τινὶ πόρρωθεν μὴ πάνυ σαφῶς τὰ καθορώμενα συμβαίνειν βούλεσθαι κρίνειν φαίης ἂν ταῦθ' ἅπερ ὁρᾷ;

{ΠΡΩ.} Φαίην ἄν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὸ μετὰ τοῦτο αὐτὸς αὑτὸν οὗτος ἀνέροιτ' ἂν ὧδε;

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Τί ποτ' ἄρ' ἔστι τὸ παρὰ τὴν πέτραν τοῦθ' ἑστάναι φανταζόμενον ὑπό τινι δένδρῳ; ταῦτ' εἰπεῖν ἄν τις πρὸς ἑαυτὸν δοκεῖ σοι, τοιαῦτ' ἄττα κατιδὼν φαντασθέντα αὑτῷ ποτε;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν μετὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος ὡς ἀποκρινόμενος ἂν πρὸς αὑτὸν εἴποι τοῦτο, ὡς ἔστιν ἄνθρωπος, ἐπιτυχῶς εἰπών;

{ΠΡΩ.} Καὶ πάνυ γε.

{ΣΩ.} Καὶ παρενεχθείς γ' αὖ τάχ' ἂν ὡς ἔστι τινῶν ποιμένων ἔργον τὸ καθορώμενον ἄγαλμα προσείποι.

{ΠΡΩ.} Μάλα γε.

Protarchas. Panašu, jog skirtumas nemenkas. 38 b

Sokratas. Eime apžiūrėti to judviejų skirtumo.

Protarchas. Vesk tuo keliu, kuris tau atrodo tinkamas.

Sokratas. Vesiu štai kokiu.

Protarchas. Kokiu?

Sokratas. Sakome, kad mūsų nuomonė būna klaidinga, bet būna ir teisinga?

Protarchas. Būna.

Sokratas. O joms, tai yra teisingai ir klaidingai nuomonei, įkandin, kaip dabar sakėme, dažnai seka malonumas ir kančia.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. O mūsų nuomonė ir siekis ją susidaryti visuomet atsiranda iš atminimo ir jutimo?

Protarchas. Žinoma. 38 c

Sokratas. Ar, mūsų manymu, čia būtinai štai kaip privalo būti?

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Ar sutiktum, jog dažnai atsitinka taip, kad iš tolo nelabai aiškiai dalykus matantis žmogus panoro nuspręsti, ką jis mato?

Protarchas. Sutikčiau.

Sokratas. O tuomet jis štai kaip pats savęs paklaustų.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. „Tai kas gi ten rodosi stovįs prie uolos po medžiu?" Ar, tavo manymu, šitaip sau pasakytų žmogus, kuriam panašiai kažkas pasirodytų? 38 d

Protarchas. O kaipgi.

Sokratas. O paskui tas žmogus, lyg pats sau atsakydamas, tartų, jog tai esąs žmogus – ir pataikytų.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. O nuklydęs galėtų tarti, kad tai, ką jis regi, esanti kokių piemenų padirbta statula.

Protarchas. Aišku.

38 e1 {ΣΩ.} Κἂν μέν τίς γ' αὐτῷ παρῇ, τά τε πρὸς αὐτὸν ῥηθέντα ἐντείνας εἰς φωνὴν πρὸς τὸν παρόντα αὐτὰ ταῦτ' ἂν πάλιν φθέγξαιτο, καὶ λόγος δὴ γέγονεν οὕτως ὃ τότε δόξαν ἐκαλοῦμεν;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Ἂν δ' ἄρα μόνος ᾖ τοῦτο ταὐτὸν πρὸς αὑτὸν διανοούμενος, ἐνίοτε καὶ πλείω χρόνον ἔχων ἐν αὑτῷ πορεύεται.

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Τί οὖν; ἆρα σοὶ φαίνεται τὸ περὶ τούτων ὅπερ ἐμοί;

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Δοκεῖ μοι τότε ἡμῶν ἡ ψυχὴ βιβλίῳ τινὶ προσεοικέναι.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

39 a1 {ΣΩ.} Ἡ μνήμη ταῖς αἰσθήσεσι συμπίπτουσα εἰς ταὐτὸν κἀκεῖνα ἃ περὶ ταῦτ' ἐστὶ τὰ παθήματα φαίνονταί μοι σχεδὸν οἷον γράφειν ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς τότε λόγους· καὶ ὅταν μὲν ἀληθῆ γράφῃ τοῦτο τὸ πάθημα[27], δόξα τε ἀληθὴς καὶ λόγοι ἀπ' αὐτοῦ συμβαίνουσιν ἀληθεῖς ἐν ἡμῖν γιγνόμενοι· ψευδῆ δ' ὅταν ὁ τοιοῦτος παρ' ἡμῖν γραμματεὺς γράψῃ, τἀναντία τοῖς ἀληθέσιν ἀπέβη.

39 b1 {ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν δοκεῖ μοι, καὶ ἀποδέχομαι τὰ ῥηθέντα οὕτως.

{ΣΩ.} Ἀποδέχου δὴ καὶ ἕτερον δημιουργὸν ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐν τῷ τότε χρόνῳ γιγνόμενον.

{ΠΡΩ.} Τίνα;

{ΣΩ.} Ζωγράφον, ὃς μετὰ τὸν γραμματιστὴν τῶν λεγομένων εἰκόνας ἐν τῇ ψυχῇ τούτων γράφει.

{ΠΡΩ.} Πῶς δὴ τοῦτον αὖ καὶ πότε λέγομεν;

{ΣΩ.} Ὅταν ἀπ' ὄψεως ἤ τινος ἄλλης αἰσθήσεως τὰ τότε δοξαζόμενα καὶ λεγόμενα ἀπαγαγών τις τὰς τῶν δοξασθέντων
39 c1 καὶ λεχθέντων εἰκόνας ἐν αὑτῷ ὁρᾷ πως. ἢ τοῦτο οὐκ ἔστι γιγνόμενον παρ' ἡμῖν;

27 [τοῦτο τὸ πάθημα] secl. Badham, Burnet.

Sokratas. O jei šalia būtų dar kas nors, tuomet balsu ta- 38 e
ręs tai, ką pats sau sakė, vėl tą patį pasakytų šalia esančiam žmogui – šitaip tai, ką anksčiau pavadinome nuomone, virstų kalba.

Protarchas. O kaipgi.

Sokratas. O jei taip su savimi samprotaudamas jis būtų vienas, galėtų ir ilgesnį laiką keliauti tai savyje laikydamas.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Ką gi. Ar dėl šių dalykų tau susidaro toks pats vaizdas, kaip ir man?

Protarchas. Koks?

Sokratas. Man regis, tuomet mūsų siela panaši į kokią knygą.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Man atrodo, su jutimais sutinkanti atmintis ir 39 a
anie su jais susiję potyriai mūsų sielose tarytum rašo kalbas. Ir jei toks potyris rašo teisingus dalykus, mumyse dėl jo atsiranda teisinga nuomonė ir teisingos kalbos. O kai tas mūsų raštininkas rašo neteisingai, išeina tiesai priešingi dalykai.

Protarchas. Man būtent taip ir atrodo. Priimu tokį 39 b
aiškinimą.

Sokratas. Tuomet priimk dar vieną amatininką, kuris tuo pat metu įsikuria mūsų sielose.

Protarchas. Kokį?

Sokratas. Dailininką, kuris raštininkui įkandin sieloje piešia anų kalbų vaizdus.

Protarchas. Kaipgi ir kada sakysime jį atsirandant?

Sokratas. Kai žmogus, atitraukęs nuo regos arba kito jutimo tai, kas tuomet manoma arba kalbama, savyje tam ti- 39 c
kru būdu regi anų nuomonių ir kalbų vaizdus. Ar mums taip neatsitinka?

Protarchas. Ir dar kaip.

{ΠΡΩ.} Σφόδρα μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν αἱ μὲν τῶν ἀληθῶν δοξῶν καὶ λόγων εἰκόνες
39 c5 ἀληθεῖς, αἱ δὲ τῶν ψευδῶν ψευδεῖς;

{ΠΡΩ.} Παντάπασιν.

{ΣΩ.} Εἰ δὴ ταῦτ' ὀρθῶς εἰρήκαμεν, ἔτι καὶ τόδε ἐπὶ
τούτοις σκεψώμεθα.

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

39 c10 {ΣΩ.} Εἰ περὶ μὲν τῶν ὄντων καὶ τῶν γεγονότων ταῦτα
ἡμῖν οὕτω πάσχειν ἀναγκαῖον, περὶ δὲ τῶν μελλόντων οὔ;

{ΠΡΩ.} Περὶ ἁπάντων μὲν οὖν τῶν χρόνων ὡσαύτως.

39 d1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν αἵ γε διὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἡδοναὶ καὶ λῦπαι
ἐλέχθησαν ἐν τοῖς πρόσθεν ὡς πρὸ τῶν διὰ τοῦ σώματος
ἡδονῶν καὶ λυπῶν προγίγνοιντ' ἄν, ὥσθ' ἡμῖν συμβαίνει τὸ
προχαίρειν τε καὶ προλυπεῖσθαι περὶ τὸν μέλλοντα χρόνον
39 d5 εἶναι γιγνόμενον;

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

{ΣΩ.} Πότερον οὖν τὰ γράμματά τε καὶ ζωγραφήματα, ἃ
σμικρῷ πρότερον ἐτίθεμεν ἐν ἡμῖν γίγνεσθαι, περὶ μὲν τὸν
39 e1 γεγονότα καὶ τὸν παρόντα χρόνον ἐστίν, περὶ δὲ τὸν μέλλοντα
οὐκ ἔστιν;

{ΠΡΩ.} Σφόδρα γε.

{ΣΩ.} Ἆρα σφόδρα λέγεις, ὅτι πάντ' ἐστὶ ταῦτα ἐλπίδες
39 e5 εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον οὖσαι, ἡμεῖς δ' αὖ διὰ παντὸς τοῦ
βίου ἀεὶ γέμομεν ἐλπίδων;

{ΠΡΩ.} Παντάπασι μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Ἄγε δή, πρὸς τοῖς νῦν εἰρημένοις καὶ τόδε ἀπόκριναι.

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

39 e10 {ΣΩ.} Δίκαιος ἀνὴρ καὶ εὐσεβὴς καὶ ἀγαθὸς πάντως ἆρ'
οὐ θεοφιλής ἐστιν;

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Τί δέ; ἄδικός τε καὶ παντάπασι κακὸς ἆρ' οὐ
40 a1 τοὐναντίον ἐκείνῳ;

{ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;

{ΣΩ.} Πολλῶν μὴν ἐλπίδων, ὡς ἐλέγομεν ἄρτι, πᾶς
ἄνθρωπος γέμει;

Sokratas. Teisingų nuomonių ir kalbų vaizdai yra teisingi, o klaidingų – klaidingi.

Protarchas. Būtent taip.

Sokratas. Jei tad šiuos dalykus būsime tinkamai aptarę, štai dar ką papildomai pasvarstykime.

Protarchas. Ką?

Sokratas. Ar mes šitai būtinai patiriame dėl esamų ir buvusių dalykų, o dėl būsimųjų – ne?

Protarchas. Dėl visų laikų vienodai.

Sokratas. O anksčiau mes jau sakėme, kad pačios sielos 39 d
patiriami malonumai ir kančios gali kilti pirmiau nei kūno malonumai ir kančios, todėl išeina, kad mes iš anksto džiaugiamės ir kenčiame dėl ateityje atsirasiančių dalykų.

Protarchas. Tikra tiesa.

Sokratas. Na, o mumyse, kaip ką tik teigėme, atsirandantys
rašmenys ir paveikslai yra susiję su praeitu ir esamu laiku, 39 e
o su būsimuoju – nesusiję?

Protarchas. Dar kaip!

Sokratas. Sakai: „Dar kaip“, nes visa tai yra su būsimuoju laiku siejamos viltys, o mes per visą savo gyvenimą nuolat esame kupini vilčių?

Protarchas. Būtent taip.

Sokratas. Nagi, prie visko, ką esame pasakę, dar pridėk atsakymą į tokį klausimą.

Protarchas. Į kokį?

Sokratas. Ar teisingas, dievobaimingas ir apskritai doras žmogus nėra mielas dievams?

Protarchas. Ne kitaip.

Sokratas. Ką gi. O neteisingas ir visiškai blogas – ar ne
priešingai anam? 40 a

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. O mes ką tik sakėme, kad kiekvienas žmogus yra kupinas daugybės vilčių?

{ΠΡΩ.} Τί δ' οὔ;

{ΣΩ.} Λόγοι μὴν εἰσιν ἐν ἑκάστοις ἡμῶν, ἃς ἐλπίδας ὀνομάζομεν;

{ΠΡΩ.} Ναί.

{ΣΩ.} Καὶ δὴ καὶ τὰ φαντάσματα ἐζωγραφημένα· καί τις ὁρᾷ πολλάκις ἑαυτῷ χρυσὸν γιγνόμενον ἄφθονον καὶ ἐπ' αὐτῷ πολλὰς ἡδονάς· καὶ δὴ καὶ ἐνεζωγραφημένον αὐτὸν ἐφ' αὑτῷ χαίροντα σφόδρα καθορᾷ.

{ΠΡΩ.} Τί δ' οὔ;

{ΣΩ.} Τούτων οὖν πότερα φῶμεν τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ὡς τὸ πολὺ τὰ γεγραμμένα παρατίθεσθαι ἀληθῆ διὰ τὸ θεοφιλεῖς εἶναι, τοῖς δὲ κακοῖς ὡς αὖ ⟨τὸ⟩ πολὺ τοὐναντίον, ἢ μὴ φῶμεν;

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα φατέον.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν καὶ τοῖς κακοῖς ἡδοναί γε οὐδὲν ἧττον πάρεισιν ἐζωγραφημέναι, ψευδεῖς δὲ αὗταί που.

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Ψευδέσιν ἄρα ἡδοναῖς τὰ πολλὰ οἱ πονηροὶ χαίρουσιν, οἱ δ' ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀληθέσιν.

{ΠΡΩ.} Ἀναγκαιότατα λέγεις.

{ΣΩ.} Εἰσὶν δὴ κατὰ τοὺς νῦν λόγους ψευδεῖς ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἡδοναί, μεμιμημέναι μέντοι τὰς ἀληθεῖς ἐπὶ τὰ γελοιότερα, καὶ λῦπαι δὲ ὡσαύτως.

{ΠΡΩ.} Εἰσίν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἦν δοξάζειν μὲν ὄντως ἀεὶ τῷ τὸ παράπαν δοξάζοντι, μὴ ἐπ' οὖσι δὲ μηδ' ἐπὶ γεγονόσι μηδὲ ἐπ' ἐσομένοις ἐνίοτε.

{ΠΡΩ.} Πάνυ γε.

{ΣΩ.} Καὶ ταῦτά γε ἦν οἶμαι τὰ ἀπεργαζόμενα δόξαν ψευδῆ τότε καὶ τὸ ψευδῶς δοξάζειν. ἦ γάρ;

{ΠΡΩ.} Ναί.

{ΣΩ.} Τί οὖν; οὐκ ἀνταποδοτέον ταῖς λύπαις τε καὶ ἡδοναῖς τὴν τούτων ἀντίστροφον ἕξιν ἐν ἐκείνοις;

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Tad kiekviename iš mūsų yra kalbų, kurias vadiname viltimis.

Protarchas. Taip.

Sokratas. Taip pat ir nupieštų vaizdinių: žmogus gali dažnai save regėti turintį neribotą kiekį aukso ir gausybę su tuo susijusių malonumų. Dar daugiau – jis mato ir savimi smarkiai besidžiaugiančio savęs paties paveikslą.

Protarchas. Kodėl gi ne. 40 b

Sokratas. Ar sutiksime, kad raštai, kurie yra pateikiami geriesiems, dažniausiai būna teisingi, nes jie yra mieli dievams, o blogiesiems – dažniausiai priešingai. Ar nesutiksime?

Protarchas. Žinoma, reikia sutikti.

Sokratas. Vadinasi, blogieji turi ne mažiau juose nupieštų malonumų, tačiau šie turbūt bus klaidingi?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Taigi, nedorėliai dažniausiai džiaugiasi klaidin- 40 c
gais malonumais, o geri žmonės teisingais?

Protarchas. Visiškai privalu tai pripažinti.

Sokratas. Vadinasi, anot šių mūsų svarstymų, žmonių sielose esama klaidingų malonumų, kurie vien juokingai pamėgdžioja teisinguosius. Taip pat ir kančių.

Protarchas. Esama.

Sokratas. O mes jau matėme, kad, jei kas nors turi nuomonę, jis ją tikrai turi, nors kitąsyk tai ir būtų nuomonė apie nesamus, nebūtus arba ateityje nebūsiančius dalykus?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Manau, kad tuomet tai ir būtų klaidingą nuo- 40 d
monę ir klaidingos nuomonės turėjimą lemiantys dalykai. Juk taip?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Ką gi. Ar nereikia pripažinti, kad kančios ir malonumai, savo ruožtu, turi tokią pačią padėtį jų dalykų atžvilgiu?

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Ὡς ἦν μὲν χαίρειν ὄντως ἀεὶ τῷ τὸ παράπαν ὁπωσοῦν καὶ εἰκῇ χαίροντι, μὴ μέντοι ἐπὶ τοῖς οὖσι μηδ' ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν ἐνίοτε, πολλάκις δὲ καὶ ἴσως πλειστάκις ἐπὶ
40 d10 τοῖς μηδὲ μέλλουσί ποτε γενήσεσθαι.

40 e1 {ΠΡΩ.} Καὶ ταῦθ' οὕτως ἀναγκαῖον, ὦ Σώκρατες, ἔχειν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ὁ αὐτὸς λόγος ἂν εἴη περὶ φόβων τε καὶ θυμῶν καὶ πάντων τῶν τοιούτων, ὡς ἔστι καὶ ψευδῆ πάντα τὰ τοιαῦτα ἐνίοτε;

40 e5 {ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Τί δέ; πονηρὰς δόξας κἀχρήστους[28] ἄλλως ἢ ψευδεῖς γιγνομένας ἔχομεν εἰπεῖν;

{ΠΡΩ.} Οὐκ ἄλλως.

{ΣΩ.} Οὐδ' ἡδονάς γ' οἶμαι κατανοοῦμεν ὡς ἄλλον τινὰ
40 e10 τρόπον εἰσὶν πονηραὶ πλὴν τῷ ψευδεῖς εἶναι.

41 a1 {ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν τοὐναντίον, ὦ Σώκρατες, εἴρηκας. σχεδὸν γὰρ τῷ ψεύδει μὲν οὐ πάνυ πονηρὰς ἄν τις λύπας τε καὶ ἡδονὰς θείη, μεγάλῃ δὲ ἄλλῃ καὶ πολλῇ συμπιπτούσας πονηρίᾳ.

41 a5 {ΣΩ.} Τὰς μὲν τοίνυν πονηρὰς ἡδονὰς καὶ διὰ πονηρίαν οὔσας τοιαύτας ὀλίγον ὕστερον ἐροῦμεν, ἂν ἔτι δοκῇ νῷν· τὰς δὲ ψευδεῖς κατ' ἄλλον τρόπον ἐν ἡμῖν πολλὰς καὶ πολ-
41 b1 λάκις ἐνούσας τε καὶ ἐγγιγνομένας λεκτέον. τούτῳ γὰρ ἴσως χρησόμεθα πρὸς τὰς κρίσεις.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔκ; εἴπερ γε εἰσίν.

{ΣΩ.} Ἀλλ', ὦ Πρώταρχε, εἰσὶν κατά γε τὴν ἐμήν.
41 b5 τοῦτο δὲ τὸ δόγμα ἕως ἂν κέηται παρ' ἡμῖν, ἀδύνατον ἀνέλεγκτον δήπου γίγνεσθαι.

{ΠΡΩ.} Καλῶς.

{ΣΩ.} Περιιστώμεθα δὴ καθάπερ ἀθληταὶ πρὸς τοῦτον αὖ τὸν λόγον.

28 κἀχρήστους Apelt, Diès : καὶ χρηστὰς mss, Burnet.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Taip, jog kad ir kuo žmogus džiaugtųsi, tegu ir bergždžiai, dėl dalykų, kurių nėra, gal nė nebuvo, o dažnai, ko gero, net dažniausiai, dėl tokių, kurių niekada nebus, – malonumas visuomet tikrai patiriamas.

Protarchas. Ir čia taip privalo būti, Sokratai. 40 e

Sokratas. Ar ne tą patį turėtume pasakyti apie baimę, pyktį ir visus tokius dalykus – kad jie visi kartais gali būti ir klaidingi?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Ką gi. Ar neturėtume pasakyti, kad nuomonės tampa blogos ir netikusios dėl jų klaidingumo? Ar kaip kitaip?

Protarchas. Ne kitaip.

Sokratas. Man regis, ir dėl malonumų suprantame, kad nėra jokio kito būdo, kaip jie galėtų būti blogi kitaip nei būdami klaidingi.

Protarchas. Yra visiškai priešingai, nei tu kalbi, Sokratai. 41 a
Ko gero, dėl klaidingumo niekas nelaikytų kančių ir malonumų labai blogais, veikiau tuos, kurie susideda su kitokiu dideliu ir smarkiu blogiu.

Sokratas. Apie bloguosius malonumus, kurie tokie tampa dėl blogumo, pasakysime kiek vėliau, jei mudviem tas tebeatrodys reikalinga. O dabar turime pakalbėti apie kitokiu būdu mumyse dažnai esančius ir atsirandančius gausius klai- 41 b
dinguosius malonumus. Nes šitai mums veikiausiai pravers priimant mūsų sprendimą.

Protarchas. Kaipgi ne. Jei tokių išties esama.

Sokratas. Esama, Protarchai, bent jau mano galva. Bet kol tai nebus mūsų abiejų pripažintas teiginys, negalime turbūt jo palikti neištirto.

Protarchas. Puiku.

Sokratas. Tad stokime dabar prieš šį teiginį tarsi varžybų dalyviai.

41 b10 {ΠΡΩ.} Ἴωμεν.
{ΣΩ.} Ἀλλὰ μὴν εἴπομεν, εἴπερ μεμνήμεθα, ὀλίγον ἐν
41 c1 τοῖς πρόσθεν, ὡς ὅταν αἱ λεγόμεναι ἐπιθυμίαι ἐν ἡμῖν ὦσι,
δίχα ἄρα τότε τὸ σῶμα καὶ χωρὶς τῆς ψυχῆς τοῖς παθήμασι
διείληπται.
{ΠΡΩ.} Μεμνήμεθα καὶ προερρήθη ταῦτα.
41 c5 {ΣΩ.} Οὐκοῦν τὸ μὲν ἐπιθυμοῦν ἦν ἡ ψυχὴ τῶν τοῦ
σώματος ἐναντίων ἕξεων, τὸ δὲ τὴν ἀλγηδόνα ἤ τινα διὰ
πάθος ἡδονὴν τὸ σῶμα ἦν τὸ παρεχόμενον;
{ΠΡΩ.} Ἦν γὰρ οὖν.
{ΣΩ.} Συλλογίζου δὴ τὸ γιγνόμενον ἐν τούτοις.
41 c10 {ΠΡΩ.} Λέγε.
41 d1 {ΣΩ.} Γίγνεται τοίνυν, ὁπόταν ᾖ ταῦτα, ἅμα παρακεῖσθαι
λύπας τε καὶ ἡδονάς, καὶ τούτων αἰσθήσεις ἅμα παρ'
ἀλλήλας ἐναντίων οὐσῶν γίγνεσθαι, ὃ καὶ νυνδὴ ἐφάνη.
{ΠΡΩ.} Φαίνεται γοῦν.
41 d5 {ΣΩ.} Οὐκοῦν καὶ τόδε εἴρηται καὶ συνωμολογημένον ἡμῖν
ἔμπροσθε κεῖται;
{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;
{ΣΩ.} Ὡς τὸ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ἄμφω τούτω δέχεσθον,
λύπη τε καὶ ἡδονή, καὶ ὅτι τῶν ἀπείρων εἴτην.
41 d10 {ΠΡΩ.} Εἴρηται. τί μήν;
{ΣΩ.} Τίς οὖν μηχανὴ ταῦτ' ὀρθῶς κρίνεσθαι;
41 e1 {ΠΡΩ.} Πῇ δὴ καὶ πῶς;
{ΣΩ.} Εἰ τὸ βούλημα ἡμῖν τῆς κρίσεως τούτων ἐν τοιού-
τοις τισὶ διαγνῶναι βούλεται ἑκάστοτε τίς τούτων πρὸς
ἀλλήλας μείζων καὶ τίς ἐλάττων καὶ τίς μᾶλλον καὶ τίς
41 e5 σφοδροτέρα, λύπη τε πρὸς ἡδονὴν καὶ λύπη πρὸς λύπην καὶ
ἡδονὴ πρὸς ἡδονήν.
{ΠΡΩ.} Ἀλλ' ἔστι ταῦτά τε τοιαῦτα καὶ ἡ βούλησις τῆς
κρίσεως αὕτη.
{ΣΩ.} Τί οὖν; ἐν μὲν ὄψει τὸ πόρρωθεν καὶ ἐγγύθεν ὁρᾶν
42 a1 τὰ μεγέθη τὴν ἀλήθειαν ἀφανίζει καὶ ψευδῆ ποιεῖ δοξάζειν,
ἐν λύπαις δ' ἄρα καὶ ἡδοναῖς οὐκ ἔστι ταὐτὸν τοῦτο
γιγνόμενον;

Protarchas. Pirmyn.

Sokratas. Turbūt atsimename, kad kiek anksčiau sakėme, 41 c
jog, kuomet mumyse esama vadinamųjų troškimų, tuomet
potyriai pačiumpa kūną vieną, atskirai nuo sielos.

Protarchas. Prisimename. Išties taip buvo pasakyta.

Sokratas. Ir tai, kas trokšta, buvo siela, kuri trokšta
esamai kūno padėčiai priešingų būsenų, o tai, kas teikia
skausmą arba kokį nors su esamu patyrimu susijusį malo-
numą, – kūnas.

Protarchas. Taip ir buvo.

Sokratas. Nagi, daryk išvadą apie tai, kas tuomet atsitinka.

Protarchas. Tu sakyk.

Sokratas. Ogi, kai šitaip yra, kančios ir malonumai atsi- 41 d
duria greta, ir kartu atsiranda šių priešybių pajautos. Ką tik
esame tai matę.

Protarchas. Nagi taip.

Sokratas. Na, ar jau buvo pasakyta bei mudviejų sutarta
ir dėl štai ko?

Protarchas. Dėl ko?

Sokratas. Kad abudu, tiek kančia, tiek malonumas, prisi-
ima „labiau" ir „mažiau" ir kad priklauso prie beribių dalykų.

Protarchas. Buvo pasakyta, kaipgi ne.

Sokratas. Kokiu tad būdu būtų galima teisingai įvertinti
šiuos dalykus?

Protarchas. Kada ir kaip? 41 e

Sokratas. Kai tokiu atveju norėdami juos įvertinti mes kie-
kvieną sykį siekiame įžvelgti, katras yra didesnis, o katras
mažesnis, ir katras stipresnis bei smarkesnis, ir lyginame
kančią su malonumu arba kančią su kančia ir malonumą
su malonumu.

Protarchas. Taip ir būna ir šitaip norisi įvertinti.

Sokratas. Ką gi? Regėjimo atveju tai, kad dydžius ma-
tome iš toli arba iš arti, paslepia tiesą ir verčia susidaryti 42 a

{ΠΡΩ.} Πολὺ μὲν οὖν μᾶλλον, ὦ Σώκρατες.

42 a5 {ΣΩ.} Ἐναντίον δὴ τὸ νῦν τῷ σμικρὸν ἔμπροσθε γέγονεν.

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον λέγεις;

{ΣΩ.} Τότε μὲν αἱ δόξαι ψευδεῖς τε καὶ ἀληθεῖς αὗται γιγνόμεναι τὰς λύπας τε καὶ ἡδονὰς ἅμα τοῦ παρ' αὑταῖς παθήματος ἀνεπίμπλασαν.

42 b1 {ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

{ΣΩ.} Νῦν δέ γε αὐταὶ διὰ τὸ πόρρωθέν τε καὶ ἐγγύθεν ἑκάστοτε μεταβαλλόμεναι θεωρεῖσθαι, καὶ ἅμα τιθέμεναι παρ' ἀλλήλας, αἱ μὲν ἡδοναὶ παρὰ τὸ λυπηρὸν μείζους φαί-
42 b5 νονται καὶ σφοδρότεραι, λῦπαι δ' αὖ διὰ τὸ παρ' ἡδονὰς τοὐναντίον ἐκείναις.

{ΠΡΩ.} Ἀνάγκη γίγνεσθαι τὰ τοιαῦτα διὰ ταῦτα.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ὅσῳ μείζους τῶν οὐσῶν ἑκάτεραι καὶ ἐλάττους φαίνονται, τοῦτο ἀποτεμόμενος ἑκατέρων τὸ φαινόμενον
42 c1 ἀλλ' οὐκ ὄν, οὔτε αὐτὸ ὀρθῶς φαινόμενον ἐρεῖς, οὐδ' αὖ ποτε τὸ ἐπὶ τούτῳ μέρος τῆς ἡδονῆς καὶ λύπης γιγνόμενον ὀρθόν τε καὶ ἀληθὲς τολμήσεις λέγειν.

{ΠΡΩ.} Οὐ γὰρ οὖν.

42 c5 {ΣΩ.} Τούτων τοίνυν ἑξῆς ὀψόμεθα ἐὰν τῇδε ἀπαντῶμεν ἡδονὰς καὶ λύπας ψευδεῖς ἔτι μᾶλλον ἢ ταύτας φαινομένας τε καὶ οὔσας ἐν τοῖς ζῴοις.

{ΠΡΩ.} Ποίας δὴ καὶ πῶς λέγεις;

{ΣΩ.} Εἴρηταί που πολλάκις ὅτι τῆς φύσεως ἑκάστων
42 c10 διαφθειρομένης μὲν συγκρίσεσι καὶ διακρίσεσι καὶ πλη-
42 d1 ρώσεσι καὶ κενώσεσι καί τισιν αὔξαις καὶ φθίσεσι λῦπαί τε καὶ ἀλγηδόνες καὶ ὀδύναι καὶ πάνθ' ὁπόσα τοιαῦτ' ὀνόματα ἔχει συμβαίνει γιγνόμενα.

{ΠΡΩ.} Ναί, ταῦτα εἴρηται πολλάκις.

42 d5 {ΣΩ.} Εἰς δέ γε τὴν αὐτῶν φύσιν ὅταν καθιστῆται, ταύτην αὖ τὴν κατάστασιν ἡδονὴν ἀπεδεξάμεθα παρ' ἡμῶν αὐτῶν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθῶς.

{ΣΩ.} Τί δ' ὅταν περὶ τὸ σῶμα μηδὲν τούτων γιγνόμενον
42 d10 ἡμῶν ᾖ;

klaidingą nuomonę, o štai su kančiomis ir malonumais šitaip neatsitinka?

Protarchas. Netgi labiau, Sokratai.

Sokratas. Tad čia išeina priešingai, nei mums ką tik buvo.

Protarchas. Apie ką kalbi?

Sokratas. Tą sykį buvo taip, kad nuomonės, būdamos klaidingos arba teisingos, savo būsena užkrėsdavo ir kančias bei malonumus.

Protarchas. Tikra tiesa. 42 b

Sokratas. O šįkart kančios ir malonumai patys regisi, kai pakaitomis į juos žvelgi iš toli arba iš arti ir tarpusavyje gretini – malonumai didesni ir smarkesni greta kankinančių dalykų, o kančios – priešingai, greta padėjus malonumus.

Protarchas. Tokiais atvejais būtent taip ir privalo būti.

Sokratas. Taigi, jei imsi tą dalį, dėl kurios jiedu atrodo didesni arba mažesni nei yra, ir nukirsi tai, kas vien tik atrodo, 42 c
bet ko nesama, tuomet nesakysi, kad ši regimybė yra teisinga, ir turbūt nedrįsi tikra ir teisinga pavadinti su ja susijusios malonumo ir kančios dalies?

Protarchas. Na jau ne.

Sokratas. O dabar pažiūrėsime, ar šiuo keliu traukdami kartais neaptiksime už šiuos dar labiau klaidingų malonumų ir kančių, kurie regimai ir tikrai yra gyvose būtybėse.

Protarchas. Kokių gi? Ir kaip?

Sokratas. Regis, daug sykių esame sakę, kad, kiekvienos būtybės prigimčiai yrant dėl jungimosi, išsiskyrimo, pil- 42 d
dymosi, tuštėjimo arba kokio nors kito augimo ir nykimo, atsiranda kančios, skausmai, sopuliai ir visi kiti taip vadinami dalykai?

Protarchas. Išties, daug sykių.

Sokratas. O kai būtybė grįžta į savo prigimtį, tokį sugrįžimą mes jau sutikome laikyti malonumu?

Protarchas. Teisingai.

{ΠΡΩ.} Πότε δὲ τοῦτ᾽ ἂν γένοιτο, ὦ Σώκρατες;

42 e1 {ΣΩ.} Οὐδὲν πρὸς λόγον ἐστίν, ὦ Πρώταρχε, ὃ σὺ νῦν ἤρου τὸ ἐρώτημα.

{ΠΡΩ.} Τί δή;

{ΣΩ.} Διότι τὴν ἐμὴν ἐρώτησιν οὐ κωλύει ἐμὲ[29] διερέσθαι
42 e5 σε πάλιν.

{ΠΡΩ.} Ποίαν;

{ΣΩ.} Εἰ δ᾽ οὖν μὴ γίγνοιτο, ὦ Πρώταρχε, φήσω, τὸ τοιοῦτον, τί ποτε ἀναγκαῖον ἐξ αὐτοῦ συμβαίνειν ἡμῖν;

{ΠΡΩ.} Μὴ κινουμένου τοῦ σώματος ἐφ᾽ ἑκάτερα φῄς;

42 e10 {ΣΩ.} Οὕτως.

{ΠΡΩ.} Δῆλον δὴ τοῦτό γε, ὦ Σώκρατες, ὡς οὔτε ἡδονὴ γίγνοιτ᾽ ἂν ἐν τῷ τοιούτῳ ποτὲ οὔτ᾽ ἄν τις λύπη.

43 a1 {ΣΩ.} Κάλλιστ᾽ εἶπες. ἀλλὰ γὰρ οἶμαι τόδε λέγεις, ὡς ἀεί τι τούτων ἀναγκαῖον ἡμῖν συμβαίνειν, ὡς οἱ σοφοί φασιν· ἀεὶ γὰρ ἅπαντα ἄνω τε καὶ κάτω ῥεῖ.

{ΠΡΩ.} Λέγουσι γὰρ οὖν, καὶ δοκοῦσί γε οὐ φαύλως
43 a5 λέγειν.

{ΣΩ.} Πῶς γὰρ ἄν, μὴ φαῦλοί γε ὄντες; ἀλλὰ γὰρ ὑπεκστῆναι τὸν λόγον ἐπιφερόμενον τοῦτον βούλομαι. τῇδ᾽ οὖν διανοοῦμαι φεύγειν, καὶ σύ μοι σύμφευγε.

{ΠΡΩ.} Λέγε ὅπῃ.

43 a10 {ΣΩ.} Ταῦτα μὲν τοίνυν οὕτως ἔστω, φῶμεν πρὸς τούτους·
43 b1 σὺ δ᾽ ἀπόκριναι πότερον ἀεὶ πάντα, ὁπόσα πάσχει τι τῶν ἐμψύχων, ταῦτ᾽ αἰσθάνεται τὸ πάσχον, καὶ οὔτ᾽ αὐξανόμενοι λανθάνομεν ἡμᾶς αὐτοὺς οὔτε τι τῶν τοιούτων οὐδὲν πάσχοντες, ἢ πᾶν τοὐναντίον;

43 b5 {ΠΡΩ.} Ἅπαν δήπου τοὐναντίον· ὀλίγου γὰρ τά γε τοιαῦτα λέληθε πάνθ᾽ ἡμᾶς.

{ΣΩ.} Οὐ τοίνυν καλῶς ἡμῖν εἴρηται τὸ νυνδὴ ῥηθέν, ὡς αἱ μεταβολαὶ κάτω τε καὶ ἄνω γιγνόμεναι λύπας τε καὶ ἡδονὰς ἀπεργάζονται.

---

29 κωλύει ἐμὲ B, Diès : κωλύσεις ἐμὲ TW : κωλύεις με Burnet.

Sokratas. Na, o kai nieko tokio mūsų kūnui neatsitinka?

Protarchas. Kada gi šitaip galėtų būti, Sokratai?

Sokratas. Tai, ko dabar paklausei, Protarchai, visai ne- 42 e
svarbu mūsų svarstymui.

Protarchas. Kodėl gi?

Sokratas. Todėl, kad tas man netrukdo pakartoti to paties klausimo.

Protarchas. Kokio?

Sokratas. Pasakysiu: *jei* nieko tokio neatsitiktų, Protarchai, kas mums iš to neišvengiamai plauktų?

Protarchas. Kalbi apie tokį atvejį, kai kūnas nejudėtų jokia linkme?

Sokratas. Taip.

Protarchas. Tas aišku, Sokratai: tokiame kūne niekada neatsirastų nei malonumas, nei kokia nors kančia.

Sokratas. Kuo puikiausiai pasakei. Bet, manding, tu nori 43 a
pasakyti, jog kas nors iš jų mus neišvengiamai nuolatos ištinka, juk išmintingi žmonės sako: „Viskas nuolat teka pirmyn atgal.“

Protarchas. Išties sako, ir neatrodo, kad tai būtų netikusios kalbos.

Sokratas. Kitaip ir negalėtų būti, juk ir patys jie nėra netikę žmonės. Bet aš ketinu išvengti šio teiginio antpuolio. Štai kaip galvoju sprukti, o tu sek paskui mane.

Protarchas. Sakyk, kokiu keliu.

Sokratas. „Tebūnie taip, kaip sakote“, – tarkime jiems. O tu 43 b
atsakyk: ar ką nors patirianti gyva būtybė visada jaučia viską, ką ji patiria, ir mūsų nelieka nepastebėta nei tai, kad augame, nei joks kitas panašus potyris? Ar yra visai priešingai?

Protarchas. Visai priešingai. Bemaž visi tokie dalykai mūsų lieka nepastebėti.

Sokratas. Vadinasi, negerai ką tik sakėme, esą „pirmyn atgal“ vykstantys pokyčiai sukuria kančias ir malonumus.

Protarchas. Kaipgi ne.

43 b10 {ΠΡΩ.} Τί μήν;
43 c1 {ΣΩ.} Ὧδ' ἔσται κάλλιον καὶ ἀνεπιληπτότερον τὸ λεγό-
μενον.

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Ὡς αἱ μὲν μεγάλαι μεταβολαὶ λύπας τε καὶ ἡδονὰς
43 c5 ποιοῦσιν ἡμῖν, αἱ δ' αὖ μέτριαί τε καὶ σμικραὶ τὸ παράπαν
οὐδέτερα τούτων.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότερον οὕτως ἢ 'κείνως, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν εἰ ταῦτα οὕτω, πάλιν ὁ νυνδὴ ῥηθεὶς βίος
ἂν ἥκοι.

43 c10 {ΠΡΩ.} Ποῖος;

{ΣΩ.} Ὃν ἄλυπόν τε καὶ ἄνευ χαρμονῶν ἔφαμεν εἶναι.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα λέγεις.

{ΣΩ.} Ἐκ δὴ τούτων τιθῶμεν τριττοὺς ἡμῖν βίους, ἕνα
43 d1 μὲν ἡδύν, τὸν δ' αὖ λυπηρόν, τὸν δ' ἕνα μηδέτερα. ἢ πῶς
ἂν φαίης σὺ περὶ τούτων;

{ΠΡΩ.} Οὐκ ἄλλως ἔγωγε ἢ ταύτῃ, τρεῖς εἶναι τοὺς βίους.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν οὐκ ἂν εἴη τὸ μὴ λυπεῖσθαί ποτε ταὐτὸν τῷ
43 d5 χαίρειν;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

{ΣΩ.} Ὁπόταν οὖν ἀκούσῃς ὡς ἥδιστον πάντων ἐστὶν
ἀλύπως διατελεῖν τὸν βίον ἅπαντα, τί τόθ' ὑπολαμβάνεις
λέγειν τὸν τοιοῦτον;

43 d10 {ΠΡΩ.} Ἡδὺ λέγειν φαίνεταί ἔμοιγε οὗτος τὸ μὴ λυπεῖσθαι.

43 e1 {ΣΩ.} Τριῶν ὄντων οὖν ἡμῖν, ὧντινων βούλει, τίθει, καλ-
λίοσιν ἵνα ὀνόμασι χρώμεθα, τὸ μὲν χρυσόν, τὸ δ' ἄργυρον,
τρίτον δὲ τὸ μηδέτερα τούτων.

{ΠΡΩ.} Κεῖται.

43 e5 {ΣΩ.} Τὸ δὴ μηδέτερα τούτων ἔσθ' ἡμῖν ὅπως θάτερα
γένοιτο ἄν, χρυσὸς ἢ ἄργυρος;

{ΠΡΩ.} Καὶ πῶς ἄν;

{ΣΩ.} Οὐδ' ἄρα ὁ μέσος βίος ἡδὺς ἢ λυπηρὸς λεγόμενος
ὀρθῶς ἄν ποτε οὔτ' εἰ δοξάζοι τις, δοξάζοιτο, οὔτ' εἰ λέγοι,
43 e10 λεχθείη, κατά γε τὸν ὀρθὸν λόγον.

Sokratas. Gražiau ir nepriekaištingiau būtų štai kaip 43 c
pasakyti.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Kad *dideli* pokyčiai mumyse sukelia kančias ir malonumus, o saikingi ir smulkūs nedaro nei vieno, nei kito.

Protarchas. Šitaip būtų teisingiau nei anaip, Sokratai.

Sokratas. O jei taip, vėl turėtų grįžti ką tik minėtas gyvenimas.

Protarchas. Koks?

Sokratas. Tas, kuris, kaip sakėme, neturi nei kančių, nei džiaugsmų.

Protarchas. Labai teisingai kalbi.

Sokratas. Tad, pasiremdami šitais dalykais, tarkime, kad
esama trejopo gyvenimo: vienas – malonus, kitas – kanki- 43 d
nantis ir dar vienas – nei toks, nei anoks. Ar kaip tu apie tai pasakytum?

Protarchas. Aš – ne kitaip, tik šitaip: esama trijų gyvenimų.

Sokratas. Taigi nekentėti niekada nebūtų tas pats kaip džiaugtis?

Protarchas. Kaipgi galėtų.

Sokratas. Tad, kai išgirsti, kad maloniausia yra visą gyvenimą nugyventi be kančių, kaip tuomet supranti tą, kuris taip kalba?

Protarchas. Man regis, tas, kuris taip sako, malonumu vadina kančių nebuvimą.

Sokratas. Imkime tad tris dalykus, kuriuos nori, ir tarkime, 43 e
idant gražesniais vardais juos pavadintume, kad vienas yra auksas, kitas – sidabras, o trečias – nei viena, nei kita.

Protarchas. Tarkime.

Sokratas. Ar tai, kas nėra nei viena, nei kita, galėtų tapti katruo nors iš jų, auksu arba sidabru?

Protarchas. Kaipgi galėtų.

Sokratas. Vadinasi, manyti, kad vidurinis gyvenimas gali būti arba malonus, arba skausmingas, būtų neteisinga

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

44 a1 {ΣΩ.} Ἀλλὰ μήν, ὦ ἑταῖρε, λεγόντων γε ταῦτα καὶ δοξαζόντων αἰσθανόμεθα.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα.

{ΣΩ.} Πότερον οὖν καὶ χαίρειν οἴονται τότε ὅταν μὴ λυπῶνται;

{ΠΡΩ.} Φασὶ γοῦν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν οἴονται τότε χαίρειν· οὐ γὰρ ἂν ἔλεγόν που.

{ΠΡΩ.} Κινδυνεύει.

{ΣΩ.} Ψευδῆ γε μὴν δοξάζουσι περὶ τοῦ χαίρειν, εἴπερ χωρὶς τοῦ μὴ λυπεῖσθαι καὶ τοῦ χαίρειν ἡ φύσις ἑκατέρου.

{ΠΡΩ.} Καὶ μὴν χωρίς γε ἦν.

{ΣΩ.} Πότερον οὖν αἱρώμεθα παρ' ἡμῖν ταῦτ' εἶναι, καθάπερ
44 b1 ἄρτι, τρία, ἢ δύο μόνα, λύπην μὲν κακὸν τοῖς ἀνθρώποις, τὴν δ' ἀπαλλαγὴν τῶν λυπῶν, αὐτὸ τοῦτο ἀγαθὸν ὄν, ἡδὺ προσαγορεύεσθαι;

{ΠΡΩ.} Πῶς δὴ νῦν τοῦτο, ὦ Σώκρατες, ἐρωτώμεθα ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν; οὐ γὰρ μανθάνω.

{ΣΩ.} Ὄντως γὰρ τοὺς πολεμίους Φιλήβου τοῦδε, ὦ Πρώταρχε, οὐ μανθάνεις.[30]

{ΠΡΩ.} Λέγεις δὲ αὐτοὺς τίνας;

{ΣΩ.} Καὶ μάλα δεινοὺς λεγομένους τὰ περὶ φύσιν, οἳ τὸ παράπαν ἡδονὰς οὔ φασιν εἶναι.

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

44 c1 {ΣΩ.} Λυπῶν ταύτας εἶναι πάσας ἀποφυγάς, ἃς νῦν οἱ περὶ Φίληβον ἡδονὰς ἐπονομάζουσιν.

{ΠΡΩ.} Τούτοις οὖν ἡμᾶς πότερα πείθεσθαι συμβουλεύεις, ἢ πῶς, ὦ Σώκρατες;

{ΣΩ.} Οὔκ, ἀλλ' ὥσπερ μάντεσι προσχρῆσθαί τισι, μαντευομένοις οὐ τέχνῃ ἀλλά τινι δυσχερείᾳ φύσεως οὐκ ἀγεννοῦς λίαν μεμισηκότων τὴν τῆς ἡδονῆς δύναμιν καὶ νενομικότων

30 οὐ μανθάνεις Diès : οὐ μανθάνεις; Burnet.

nuomonė, jei kas nors taip manytų, ir neteisingi žodžiai, jei taip kalbėtų – bent jau teisingai samprotaujant.

Protarchas. Kaipgi kitaip.

Sokratas. Ir vis dėlto, bičiuli, patiriame, kad šitaip kal- 44 a
bama ir manoma.

Protarchas. Dar kaip.

Sokratas. Tad jie mano, jog, kai nekenčia, tuomet patiria džiaugsmą?

Protarchas. Bent šitaip teigia.

Sokratas. Vadinasi, mano, kad džiaugiasi. Antraip turbūt taip nekalbėtų?

Protarchas. Bijau, kad taip.

Sokratas. Taigi jų nuomonė apie džiaugsmą yra klaidinga, jei šie du dalykai – neturėti kančių ir džiaugtis – kiekvienas turi savo atskirą prigimtį.

Protarchas. Matėme, kad turi.

Sokratas. Taigi, turime pasirinkti: ar, kaip ką tik sakėme,
mumyse esama trijų dalykų, ar tik dviejų, ir kančią vadin- 44 b
sime žmonių blogybe, o kančių atsikratymą, kuris ir būtų gėris, – maloniu dalyku?

Protarchas. Kodėl gi mes dabar šito savęs klausiame, Sokratai? Nesuprantu.

Sokratas. Todėl, kad išties nesupranti, Protarchai, kas yra šio mūsų Filebo priešai.

Protarchas. Kokius priešus turi omenyje?

Sokratas. Tai yra žmonės, laikomi baisiai išmanančiais prigimties dalykus, kurie teigia, jog malonumų išvis nesama.

Protarchas. Kaip tai?

Sokratas. Esą visa tai, ką Filebo šalininkai dabar vadina 44 c
malonumais, tėra išsivadavimas iš kančių.

Protarchas. Ar patari mums su jais sutikti, ar kaip, Sokratai?

οὐδὲν ὑγιές, ὥστε καὶ αὐτὸ τοῦτο αὐτῆς τὸ ἐπαγωγὸν γοήτευμα,
44 d1 οὐχ ἡδονήν, εἶναι. τούτοις μὲν οὖν ταῦτα ἂν προσχρήσαιο,
σκεψάμενος ἔτι καὶ τὰ ἄλλα αὐτῶν δυσχεράσματα· μετὰ δὲ
ταῦτα αἵ γέ μοι δοκοῦσιν ἡδοναὶ ἀληθεῖς εἶναι πεύσῃ, ἵνα
ἐξ ἀμφοῖν τοῖν λόγοιν σκεψάμενοι τὴν δύναμιν αὐτῆς παρα-
44 d5 θώμεθα πρὸς τὴν κρίσιν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθῶς λέγεις.

{ΣΩ.} Μεταδιώκωμεν δὴ τούτους, ὥσπερ συμμάχους, κατὰ
τὸ τῆς δυσχερείας αὐτῶν ἴχνος. οἶμαι γὰρ τοιόνδε τι λέγειν
αὐτούς, ἀρχομένους ποθὲν ἄνωθεν, ὡς εἰ βουληθεῖμεν ὁτουοῦν
44 e1 εἴδους τὴν φύσιν ἰδεῖν, οἷον τὴν τοῦ σκληροῦ, πότερον εἰς τὰ
σκληρότατα ἀποβλέποντες οὕτως ἂν μᾶλλον συννοήσαιμεν
ἢ πρὸς τὰ πολλοστὰ σκληρότητι; δεῖ δή σε, ὦ Πρώταρχε,
καθάπερ ἐμοί, καὶ τούτοις τοῖς δυσχερέσιν ἀποκρίνεσθαι.

44 e5 {ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν, καὶ λέγω γε αὐτοῖς ὅτι πρὸς τὰ
πρῶτα μεγέθει.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν εἰ καὶ τὸ τῆς ἡδονῆς γένος ἰδεῖν ἥντινά
ποτ' ἔχει φύσιν βουληθεῖμεν, οὐκ εἰς τὰς πολλοστὰς ἡδονὰς
45 a1 ἀποβλεπτέον, ἀλλ' εἰς τὰς ἀκροτάτας καὶ σφοδροτάτας
λεγομένας.

{ΠΡΩ.} Πᾶς ἄν σοι ταύτῃ συγχωροίη τὰ νῦν.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν, αἱ πρόχειροί γε αἵπερ καὶ μέγισται τῶν
45 a5 ἡδονῶν, ὃ λέγομεν πολλάκις, αἱ περὶ τὸ σῶμά εἰσιν αὗται;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Πότερον οὖν καὶ μείζους εἰσὶ καὶ γίγνονται περὶ τοὺς
κάμνοντας ἐν ταῖς νόσοις ἢ περὶ ὑγιαίνοντας; εὐλαβηθῶμεν
δὲ μὴ προπετῶς ἀποκρινόμενοι πταίσωμέν πῃ. τάχα γὰρ
45 b1 ἴσως φαῖμεν ἂν περὶ ὑγιαίνοντας.

{ΠΡΩ.} Εἰκός γε.

{ΣΩ.} Τί δ'; οὐχ αὗται τῶν ἡδονῶν ὑπερβάλλουσιν, ὧν ἂν
καὶ ἐπιθυμίαι μέγισται προγίγνωνται;

45 b5 {ΠΡΩ.} Τοῦτο μὲν ἀληθές.

Sokratas. Ne, veikiau pasitelkti juos tarsi žynius, kurie
pranašauja ne todėl, kad toks būtų jų amatas, o dėl tam tikro
jų ganėtinai taurios prigimties išrankumo: ėmę pernelyg
neapkęsti malonumo galios, jie nutarė, jog joje nėra nieko
sveika, tad ir pati jos trauka teesanti apžavai, o ne malonu- 44 d
mas. Juos tad dabar galėtum pasitelkti pasigilinęs ir į kitus
jų priekabius. Paskui patirsi, kokie malonumai man pačiam
atrodo tikri, idant, peržvelgę abu teiginius, galėtume įver-
tinti malonumo galią.

Protarchas. Teisingai sakai.

Sokratas. Taigi sekime jais tarsi sąjungininkais, eidami
jų išrankumo pėdsakais. Manau, kad pradėdami iš toliau jie
maždaug štai ką nori pasakyti: „Jei norėtume pamatyti kokio 44 e
nors pavidalo prigimtį, antai kietumo, ar geriau ją suvoktume,
žiūrėdami į pačius kiečiausius dalykus, ar į tuos, kurių kie-
tumas mažesnis?" Protarchai, kaip atsakai man, dabar turi
atsakyti ir šiems išrankuoliams.

Protarchas. Žinoma. Sakysiu jiems, kad į tuos, kurie pir-
mauja dydžiu.

Sokratas. Vadinasi, jei taip pat norėtume pamatyti, kokią
prigimtį turi malonumo giminė, turėtume žiūrėti ne į smul-
kesnius malonumus, bet į tuos, kurie vadinami kraštutiniais 45 a
ir stipriausiais.

Protarchas. Kiekvienas čia tau pritartų.

Sokratas. O įprasčiausi, kaip ir didžiausi iš visų malonumų,
kaip dažnai sakome, yra tie, kurie susiję su kūnu.

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. O ar didesni malonumai iškyla ligų kamuoja-
miems žmonėms, ar sveikiesiems? Tik būkime atsargūs, kad,
paskubėję atsakyti, kartais nesuklystume. Juk veikiausiai at- 45 b
sakytume, kad sveikiesiems?

Protarchas. Ko gero.

{ΣΩ.} Ἀλλ᾽ οὐχ οἱ πυρέττοντες καὶ ἐν τοιούτοις νοσήμασιν ἐχόμενοι μᾶλλον διψῶσι καὶ ῥιγοῦσι καὶ πάντα ὁπόσα διὰ τοῦ σώματος εἰώθασι πάσχειν, μᾶλλόν τ᾽ ἐνδείᾳ συγγίγνονται καὶ ἀποπληρουμένων μείζους ἡδονὰς ἴσχουσιν; ἢ τοῦτο οὐ
45 b10 φήσομεν ἀληθὲς εἶναι;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν νῦν ῥηθὲν φαίνεται.

45 c1 {ΣΩ.} Τί οὖν; ὀρθῶς ἂν φαινοίμεθα λέγοντες ὡς εἴ τις τὰς μεγίστας ἡδονὰς ἰδεῖν βούλοιτο, οὐκ εἰς ὑγίειαν ἀλλ᾽ εἰς νόσον ἰόντας δεῖ σκοπεῖν; ὅρα δὲ μή με ἡγῇ διανοούμενον ἐρωτᾶν σε εἰ πλείω χαίρουσιν οἱ σφόδρα νοσοῦντες τῶν
45 c5 ὑγιαινόντων, ἀλλ᾽ οἴου μέγεθός με ζητεῖν ἡδονῆς, καὶ τὸ σφόδρα περὶ τοῦ τοιούτου ποῦ ποτε γίγνεται ἑκάστοτε. νοῆσαι γὰρ δεῖ φαμεν ἥντινα φύσιν ἔχει καὶ τίνα λέγουσιν οἱ φάσκοντες μηδ᾽ εἶναι τὸ παράπαν αὐτήν.

45 d1 {ΠΡΩ.} Ἀλλὰ σχεδὸν ἕπομαι τῷ λόγῳ σου.

{ΣΩ.} Τάχα, ὦ Πρώταρχε, οὐχ ἧττον δείξεις. ἀπόκριναι γάρ· ἐν ὕβρει μείζους ἡδονάς – οὐ πλείους λέγω, τῷ σφόδρα δὲ καὶ τῷ μᾶλλον ὑπερεχούσας – ὁρᾷς ἢ ἐν τῷ σώφρονι βίῳ;
45 d5 λέγε δὲ προσέχων τὸν νοῦν.

{ΠΡΩ.} Ἀλλ᾽ ἔμαθον ὃ λέγεις, καὶ πολὺ τὸ διαφέρον ὁρῶ. τοὺς μὲν γὰρ σώφρονάς που καὶ ὁ παροιμιαζόμενος
45 e1 ἐπίσχει λόγος ἑκάστοτε, ὁ τὸ "μηδὲν ἄγαν" παρακελευόμενος, ᾧ πείθονται· τὸ δὲ τῶν ἀφρόνων τε καὶ ὑβριστῶν μέχρι μανίας ἡ σφοδρὰ ἡδονὴ κατέχουσα περιβοήτους ἀπεργάζεται.

45 e5 {ΣΩ.} Καλῶς· καὶ εἴ γε τοῦθ᾽ οὕτως ἔχει, δῆλον ὡς ἔν τινι πονηρίᾳ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ οὐκ ἐν ἀρετῇ μέγισται μὲν ἡδοναί, μέγισται δὲ καὶ λῦπαι γίγνονται.

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τούτων τινὰς προελόμενον δεῖ σκοπεῖσθαι
45 e10 τίνα ποτὲ τρόπον ἐχούσας ἐλέγομεν αὐτὰς εἶναι μεγίστας.

46 a1 {ΠΡΩ.} Ἀνάγκη.

{ΣΩ.} Σκόπει δὴ τὰς τῶν τοιῶνδε νοσημάτων ἡδονάς, τίνα ποτὲ ἔχουσι τρόπον.

Sokratas. Ką gi. O ar ne tie malonumai būna didesni, kurie ateina po didesnių troškimų?

Protarchas. Tas tiesa.

Sokratas. Bet ar labiau trokšta, šąla ir visus kitus paprastai per kūną patiriamus dalykus kenčia ne tie, kurie karščiuoja arba turi kokią nors kitą negalią? Tokie susiduria su didesne stoka, o ją pripildę patiria didesnį malonumą. Ar sakysime, kad tai netiesa?

Protarchas. Dabar tikrai akivaizdu, kad yra taip, kaip pasakyta.

Sokratas. Ką gi. Ar nebūtų akivaizdu, kad teisingai sakome, 45 c
kad, norint išvysti pačius didžiausius malonumus, reikia žiūrėti ne į sveikatą, bet į ligą. Tik, žiū, nemanyk, kad aš tavęs noriu klausti, ar smarkiai sergantys žmonės džiaugiasi labiau už sveikuosius. Suprask, jog man rūpi malonumo dydis ir tai, kokiais atvejais pasiekiamas jo smarkumas. Juk sakėme, kad reikia perprasti, kokia yra malonumo prigimtis ir kaip ją suvokia tie, kurie teigia, jog malonumo išvis nesama.

Protarchas. Bemaž sugebu sekti tavo svarstymą. 45 d

Sokratas. Tuoj ir pats ne prasčiau galėsi rodyti kelią, Protarchai. Atsakyk: ar didesnius malonumus – turiu omenyje ne gausesnius, bet tokius, kurie išsiskiria savo „smarkiai" ir „labiau" – matai besaikiame gyvenime, ar santūriajame? Būk atidus atsakydamas.

Protarchas. Supratau, ką nori pasakyti, ir matau didelį skirtumą. Juk santūriuosius visur sulaiko garsusis priesakas, 45 e
kuris liepia: „Nieko per daug", ir kurio jie klauso. O protą ir saiką pametusius žmones garsina beprotiškai juos užvaldę smarkūs malonumai.

Sokratas. Puiku. O jei išties taip yra, aišku, kad didžiausi malonumai, kaip ir didžiausios kančios, gimsta prastõs, o ne doros būklės sieloje ir kūne.

{ΠΡΩ.} Ποίων;

46 a5 {ΣΩ.} Τὰς τῶν ἀσχημόνων, ἃς οὓς εἴπομεν δυσχερεῖς
μισοῦσι παντελῶς.

{ΠΡΩ.} Ποίας;

{ΣΩ.} Οἷον τὰς τῆς ψώρας ἰάσεις τῷ τρίβειν καὶ ὅσα
τοιαῦτα, οὐκ ἄλλης δεόμενα φαρμάξεως· τοῦτο γὰρ δὴ τὸ
46 a10 πάθος ἡμῖν, ὦ πρὸς θεῶν, τί ποτε φῶμεν ἐγγίγνεσθαι;
πότερον ἡδονὴν ἢ λύπην;

{ΠΡΩ.} Σύμμεικτον τοῦτό γ' ἄρ', ὦ Σώκρατες, ἔοικε γίγνεσθαί τι κακόν.

46 b1 {ΣΩ.} Οὐ μὲν δὴ Φιλήβου γε ἕνεκα παρεθέμην τὸν λόγον·
ἀλλ' ἄνευ τούτων, ὦ Πρώταρχε, τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ταύταις
ἑπομένων, ἂν μὴ κατοφθῶσι, σχεδὸν οὐκ ἄν ποτε δυναίμεθα
διακρίνασθαι τὸ νῦν ζητούμενον.

46 b5 {ΠΡΩ.} Οὐκοῦν ἰτέον ἐπὶ τὰς τούτων συγγενεῖς.

{ΣΩ.} Τὰς ἐν τῇ μείξει κοινωνούσας λέγεις;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Εἰσὶ τοίνυν μείξεις αἱ μὲν κατὰ τὸ σῶμα ἐν αὐτοῖς
46 c1 τοῖς σώμασιν, αἱ δ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἐν τῇ ψυχῇ· τὰς δ' αὖ
τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀνευρήσομεν λύπας ἡδοναῖς
μειχθείσας τοτὲ μὲν ἡδονὰς τὰ συναμφότερα, τοτὲ δὲ λύπας
ἐπικαλουμένας.

46 c5 {ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Ὁπόταν ἐν τῇ καταστάσει τις ἢ τῇ διαφθορᾷ τἀναντία
ἅμα πάθη πάσχῃ, ποτὲ ῥιγῶν θέρηται καὶ θερμαινόμενος
ἐνίοτε ψύχηται, ζητῶν οἶμαι τὸ μὲν ἔχειν, τοῦ δὲ ἀπαλλάτ-
τεσθαι, τὸ δὴ λεγόμενον πικρῷ γλυκὺ μεμειγμένον, μετὰ
46 d1 δυσαπαλλακτίας παρόν, ἀγανάκτησιν καὶ ὕστερον σύντασιν
ἀγρίαν ποιεῖ.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα ἀληθὲς τὸ νῦν λεγόμενον.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν αἱ τοιαῦται μείξεις αἱ μὲν ἐξ ἴσων εἰσὶ
46 d5 λυπῶν τε καὶ ἡδονῶν, αἱ δ' ἐκ τῶν ἑτέρων πλειόνων;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Λέγε δὴ τὰς μέν, ὅταν πλείους λῦπαι τῶν ἡδονῶν
γίγνωνται – τὰς τῆς ψώρας λεγομένας νυνδὴ ταύτας εἶναι

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Vadinasi, reikia išsirinkti kai kuriuos iš jų ir pasižiūrėti, dėl kokio jų turimo bruožo juos pavadinome pačiais didžiausiais.

Protarchas. Būtinai. 46 a

Sokratas. Taigi pažiūrėk, kokį bruožą turi štai šias negalias lydintys malonumai.

Protarchas. Kokias negalias?

Sokratas. Atgrasias. Jų malonumų visiškai neapkenčia mūsų minėti išrankuoliai.

Protarchas. Kokių malonumų?

Sokratas. Antai tokių, kurie kyla, kuomet niežai gydomi trinant, ir visais tokiais atvejais, kai reikia tokių pačių vaistų. Juk – dėl dievų – kaip pavadinsime tuomet mums kylantį potyrį – malonumu ar kančia?

Protarchas. Sokratai, regis, tai būtų kažin kokia mišri blogybė.

Sokratas. Tikrai ne dėl Filebo dabar apie tai kalbėjau, ta- 46 b
čiau aiškiai neišvydę šių ir juos lydinčių malonumų, ko gero, niekaip neįstengtume išspręsti mūsų dabar tiriamo klausimo.

Protarchas. Vadinasi, reikia imtis šiems giminingų malonumų.

Sokratas. Turi omenyje tokius, kurie dalyvauja mišinyje?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Taigi, vieni mišiniai yra susiję su kūnu ir būna
pačiuose kūnuose, kiti priklauso pačiai sielai ir yra sieloje, 46 c
bet rasime ir tokių, kai yra sumišę sielos ir kūno kančios ir malonumai – kartu paėmus, jiems kartais taikomas malonumų, o kitąsyk – kančių vardas.

Protarchas. Kaip tai?

Sokratas. Kai, būdamas atsigavimo ar nykimo būsenos, žmogus kartu patiria priešingus potyrius: tai kaista šaldamas,

καὶ τὰς τῶν γαργαλισμῶν.[31] ὁπόταν ἐντὸς[32] τὸ ζέον
46 d10 ἢ καὶ τὸ φλεγμαῖνον, τῇ τρίψει δὲ καὶ τῇ κνήσει μὴ ἐφικνῆταί
46 e1 τις, τὸ δ' ἐπιπολῆς μόνον διαχέῃ, τοτὲ φέροντες εἰς πῦρ αὐτὰ
καὶ εἰς τοὐναντίον ἀπορίαις[33] μεταβάλλοντες ἐνίοτε ἀμηχάνους
ἡδονάς, τοτὲ δὲ τοὐναντίον, τοῖς ἐντὸς πρὸς τὰ τῶν ἔξω, λύπας
ἡδοναῖς συγκερασθείσας[34], εἰς ὁπότερ' ἂν ῥέψῃ, παρέσχοντο
46 e5 τῷ τὰ συγκεκριμένα βίᾳ διαχεῖν ἢ τὰ διακεκριμένα συγχεῖν
47 a1 – καὶ[35] ὁμοῦ λύπας ἡδοναῖς παρατιθέναι.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ὁπόταν αὖ πλείων ἡδονὴ κατὰ τὰ τοιαῦτα[36]
πάντα συμμειχθῇ, τὸ μὲν ὑπομεμειγμένον τῆς λύπης γαρ-
47 a5 γαλίζει τε καὶ ἠρέμα ἀγανακτεῖν ποιεῖ, τὸ δ' αὖ τῆς ἡδονῆς
πολὺ πλέον ἐγκεχυμένον συντείνει τε καὶ ἐνίοτε πηδᾶν ποιεῖ, καὶ παντοῖα μὲν χρώματα, παντοῖα δὲ σχήματα, παντοῖα δὲ πνεύματα ἀπεργαζόμενον πᾶσαν ἔκπληξιν καὶ βοὰς μετὰ ἀφροσύνης ἐνεργάζεται;

47 b1 {ΠΡΩ.} Μάλα γε.

{ΣΩ.} Καὶ λέγειν τε, ὦ ἑταῖρε, αὐτόν τε περὶ ἑαυτοῦ ποιεῖ
καὶ ἄλλον ὡς ταύταις ταῖς ἡδοναῖς τερπόμενος οἷον ἀποθνή-
σκει· καὶ ταύτας γε δὴ παντάπασιν ἀεὶ μεταδιώκει τοσούτῳ
47 b5 μᾶλλον ὅσῳ ἂν ἀκολαστότερός τε καὶ ἀφρονέστερος ὢν τυγχάνῃ, καὶ καλεῖ δὴ μεγίστας ταύτας, καὶ τὸν ἐν αὐταῖς ὅτι μάλιστ' ἀεὶ ζῶντα εὐδαιμονέστατον καταριθμεῖται.

{ΠΡΩ.} Πάντα, ὦ Σώκρατες, τὰ συμβαίνοντα πρὸς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων εἰς δόξαν διεπέρανας.

47 c1 {ΣΩ.} Περί γε τῶν ἡδονῶν, ὦ Πρώταρχε, τῶν ἐν τοῖς
κοινοῖς παθήμασιν αὐτοῦ τοῦ σώματος τῶν ἐπιπολῆς τε καὶ

---

31 γαργαλισμῶν. ὁπόταν Apelt : γαργαλισμῶν – ὁπόταν Burnet.
32 ἐντὸς mss Diès : ⟨ἐν τοῖς⟩ ἐντὸς Burnet.
33 ἀπορίαις BT, Diès : ἀπορίας W : ἀπυρίαις W² : πυρίαις Burnet.
34 τοτὲ δὲ τοὐναντίον, τοῖς ἐντὸς πρὸς τὰ τῶν ἔξω, λύπας ἡδοναῖς συγκερασθείσας Delcomminette (2006) : τοτὲ δὲ τοὐναντίον τοῖς ἐντὸς πρὸς τὰ τῶν ἔξω, λύπας ἡδοναῖς συγκερασθείσας Burnet, Diès.
35 [καὶ] Burnet.
36 τὰ τοιαῦτα W, Diès : ⟨τὰ⟩ τοιαῦτα Burnet.

o kitąsyk šąla kaisdamas, siekdamas, manding, viena išlaikyti, o kito atsikratyti – toks, kaip sakoma, saldumu atmieštas
kartumas, kurio sunku atsikratyti, suerzina, o vėliau sukelia 46 d
žiaurią įtampą.

Protarchas. Labai teisingai dabar kalbi.

Sokratas. O kančių ir malonumų tokiuose mišiniuose būna arba po lygiai, arba vienų katrų daugiau.

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Manyk, kad dabar paminėti niežai arba kutulys yra tokie mišiniai, kur kančių būna daugiau nei malonumų. Kai viduje verda ir dega, o trindamasis ir kasydamasis žmo-
gus negali ten pasiekti, bet vien iškedena paviršių, tuomet, 46 e
nebežinodamas ko griebtis ir kišdamas tą dalį tai į ugnį, tai į šaltį, jis gali sukelti nenusakomą malonumą, o kitąsyk, priešingai (vidų gretinant su išore), su malonumais sumišusias kančias, nelygu kur krypstama, nes tuomet jėga išskiriama
tai, kas sujungta, arba suliejama, kas išskirta, tad kančios 47 a
dedamos greta malonumų.

Protarchas. Tikra tiesa.

Sokratas. O kai iš visų šių dalykų mišinio atsiranda didesnis malonumas, tuomet kančios priemaiša kutena ir švelniai erzina, o daug gausiau įlietas malonumo pradas įtempia, kartais priverčia šokinėti ir, sukeldamas visokiausius spalvos, raiškos ir kvapo pasikeitimus, visiškai pritrenkia ir verčia beprotiškai rėkti.

Protarchas. Tai jau tikrai. 47 b

Sokratas. Šitai, bičiuli, ir patį tokį žmogų apie save, ir kitus verčia kalbėti, esą besimėgaudamas tokiais malonumais jis tarytum miršta. Ir juo didesnis būna pasileidėlis ir beprotis, juo labiau be paliovos siekia tokių malonumų, juos vadina pačiais didžiausiais, o žmogų, kuris visą gyvenimą kiek įmanydamas juose praleidžia, laiko pačiu laimingiausiu.

ἐντὸς κερασθέντων· περὶ δέ γ' ὧν ψυχὴ σώματι τἀναντία
συμβάλλεται, λύπην τε ἅμα πρὸς ἡδονὴν καὶ ἡδονὴν πρὸς
47 c5 λύπην, ὥστ' εἰς μίαν ἀμφότερα κρᾶσιν ἰέναι, ταῦτα ἔμπροσθε
μὲν διήλθομεν, ὡς, ὁπόταν [αὖ] κενῶται, πληρώσεως ἐπιθυμεῖ,
καὶ ἐλπίζων μὲν χαίρει, κενούμενος δὲ ἀλγεῖ, ταῦτα δὲ τότε
47 d1 μὲν οὐκ ἐμαρτυράμεθα, νῦν δὲ λέγομεν ὡς ψυχῆς πρὸς σῶμα
διαφερομένης ἐν πᾶσι τούτοις πλήθει ἀμηχάνοις οὖσι μεῖξις
μία λύπης τε καὶ ἡδονῆς συμπίπτει γενομένη.

{ΠΡΩ.} Κινδυνεύεις ὀρθότατα λέγειν.

47 d5 {ΣΩ.} Ἔτι τοίνυν ἡμῖν τῶν μείξεων λύπης τε καὶ ἡδονῆς
λοιπὴ μία.

{ΠΡΩ.} Ποία, φῄς;

{ΣΩ.} Ἣν αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὑτῇ πολλάκις λαμβάνειν
σύγκρασιν ἔφαμεν.

47 d10 {ΠΡΩ.} Πῶς οὖν δὴ τοῦτ' αὐτὸ λέγομεν;

47 e1 {ΣΩ.} Ὀργὴν καὶ φόβον καὶ πόθον καὶ θρῆνον καὶ ἔρωτα
καὶ ζῆλον καὶ φθόνον καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἆρ' οὐκ αὐτῆς τῆς
ψυχῆς τίθεσαι ταύτας λύπας τινάς;

{ΠΡΩ.} Ἔγωγε.

47 e5 {ΣΩ.} Οὐκοῦν αὐτὰς ἡδονῶν μεστὰς εὑρήσομεν ἀμηχάνων;
ἢ δεόμεθα ὑπομιμνῄσκεσθαι [τὸ ⟨ἐν⟩ τοῖς θυμοῖς καὶ ταῖς
ὀργαῖς,] τὸ

47 e7 ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι
ὅς τε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο,

48 a1 καὶ τὰς ἐν τοῖς θρήνοις καὶ πόθοις ἡδονὰς ἐν λύπαις οὔσας
ἀναμεμειγμένας;

{ΠΡΩ.} Οὔκ, ἀλλ' οὕτω ταῦτά γε καὶ οὐκ ἄλλως ἂν
συμβαίνοι γιγνόμενα.

48 a5 {ΣΩ.} Καὶ μὴν καὶ τάς γε τραγικὰς θεωρήσεις, ὅταν ἅμα
χαίροντες κλάωσι, μέμνησαι;

{ΠΡΩ.} Τί δ' οὔ;

{ΣΩ.} Τὴν δ' ἐν ταῖς κωμῳδίαις διάθεσιν ἡμῶν τῆς ψυχῆς,
ἆρ' οἶσθ' ὡς ἔστι κἀν τούτοις μεῖξις λύπης τε καὶ ἡδονῆς;

Protarchas. Sokratai, pasakei viską, kas sudaro daugumos
žmonių nuomonę.

Sokratas. Kiek tai yra susiję su malonumais, kylančiais į 47 c
viena sumyštant paties kūno paviršiaus ir vidaus potyriams.
O apie tokius, kai sielos indėlis būna priešingas kūno indė-
liui, kai dedama kančia prie malonumo arba malonumas prie
kančios, kad abudu sueitų į vieną mišinį, anksčiau esame
aptarę, jog, kuomet žmogus tuštėja, jis trokšta prisipildyti,
tad vildamasis patiria džiaugsmą, o tuštėdamas - skausmą.
Bet tuomet nesame teigę, o štai dabar sakome, kad visais to- 47 d
kiais nenusakomai gausiais atvejais, kuomet siela nesuta-
ria su kūnu, atsiranda vienas kančios ir malonumo mišinys.

Protarchas. Regis, kalbi tikrą tiesą.

Sokratas. Taigi mums liko dar viena kančios ir malonumo
mišinio rūšis.

Protarchas. Sakyk, kokia?

Sokratas. Tokia, dažna, kuomet, kaip sakėme, pati siela
gauna su savimi sumišti.

Protarchas. O ką gi tatai reiškia?

Sokratas. Ar pykčio, baimės, ilgesio, raudų, meilės, troš- 47 e
kimo, pavydo ir visų kitų tokių dalykų nelaikai tam tikromis
pačios sielos kančiomis?

Protarchas. Laikau.

Sokratas. Ar jose nerasime gausybės nenusakomų ma-
lonumų? Ar reikia priminti: „...kuris net protingąjį vyrą
supykdo ir daug saldesnis yra už varvantį medų"? O malo- 48 a
numus, įmaišytus į raudų ir ilgesio kančias?

Protarchas. Nereikia. Būtent taip visa tai ir būna. Kitaip
negalėtų.

Sokratas. Atsimeni ir tragedijų vaidinimus, kuomet žiū-
rovai džiaugiasi vaitodami?

Protarchas. Kaipgi ne.

{ΠΡΩ.} Οὐ πάνυ κατανοῶ.

48 b1 {ΣΩ.} Παντάπασι γὰρ οὐ ῥᾴδιον, ὦ Πρώταρχε, ἐν τούτῳ συννοεῖν τὸ τοιοῦτον ἑκάστοτε πάθος.

{ΠΡΩ.} Οὔκουν ὥς γ᾽ ἔοικεν ἐμοί.

{ΣΩ.} Λάβωμέν γε μὴν αὐτὸ τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ σκοτεινότερόν ἐστιν, ἵνα καὶ ἐν ἄλλοις ῥᾷον καταμαθεῖν τις οἷός τ᾽ ᾖ μεῖξιν λύπης τε καὶ ἡδονῆς.

{ΠΡΩ.} Λέγοις ἄν.

{ΣΩ.} Τό τοι νυνδὴ ῥηθὲν ὄνομα φθόνου πότερα λύπην τινὰ ψυχῆς θήσεις, ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Οὕτως.

{ΣΩ.} Ἀλλὰ μὴν ὁ φθονῶν γε ἐπὶ κακοῖς τοῖς τῶν πέλας ἡδόμενος ἀναφανήσεται.

48 c1 {ΠΡΩ.} Σφόδρα γε.

{ΣΩ.} Κακὸν μὴν ἄνοια[37] καὶ ἣν δὴ λέγομεν ἀβελτέραν ἕξιν.

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Ἐκ δὴ τούτων ἰδὲ τὸ γελοῖον ἥντινα φύσιν ἔχει.

{ΠΡΩ.} Λέγε μόνον.

{ΣΩ.} Ἔστιν δὴ πονηρία μέν τις τὸ κεφάλαιον, ἕξεώς τινος ἐπίκλην λεγομένη· τῆς δ᾽ αὖ πάσης πονηρίας ἐστὶ τοὐναντίον πάθος ἔχον ἢ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς γραμμάτων.

{ΠΡΩ.} Τὸ "γνῶθι σαυτὸν" λέγεις, ὦ Σώκρατες;

48 d1 {ΣΩ.} Ἔγωγε. τοὐναντίον μὴν ἐκείνῳ δῆλον ὅτι τὸ μηδαμῇ γιγνώσκειν αὑτὸν λεγόμενον ὑπὸ τοῦ γράμματος ἂν εἴη.

{ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Ὦ Πρώταρχε, πειρῶ δὲ αὐτὸ τοῦτο τριχῇ τέμνειν.

{ΠΡΩ.} Πῇ φῄς; οὐ γὰρ μὴ δυνατὸς ὦ.

{ΣΩ.} Λέγεις δὴ δεῖν ἐμὲ τοῦτο διελέσθαι τὰ νῦν;

{ΠΡΩ.} Λέγω, καὶ δέομαί γε πρὸς τῷ λέγειν.

37 ἄνοια mss, Pradeau : ἄγνοια Cornarius, Burnet, Diès.

Sokratas. O mūsų sielos būsena stebint komedijas? Žinai, jog ir čia esama kančios ir malonumo mišinio?

Protarchas. Nelabai suprantu.

Sokratas. Išties, Protarchai, nėra lengva suvokti, kokio čia 48 b
kaskart esama potyrio.

Protarchas. Nėra. Bent jau man taip atrodo.

Sokratas. Juo tamsesnis tai yra dalykas, juo labiau turime pasistengti tai suvokti, idant kitais atvejais lengviau būtų perprasti kančios ir malonumo mišinį.

Protarchas. Malonėk kalbėti.

Sokratas. Tai, ką dabar pavadinome „pavydu", ar tai būtų tam tikros sielos kančios vardas, ar kaip pasakysi?

Protarchas. Šitaip.

Sokratas. Kita vertus, akivaizdu, kad pavyduoliui teikia malonumą aplinkinius ištinkančios blogybės?

Protarchas. Dar kokį! 48 c

Sokratas. O neprotingumas, kaip ir savybė, kurią vadiname kvailumu, yra blogybė?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Turėdamas visa tai omenyje žiūrėk, kokia yra juokingumo prigimtis.

Protarchas. Tu tik kalbėk.

Sokratas. Kartu paėmus, tai yra tam tikra yda, vadinama pagal tam tikrą savybę. Kita vertus, tai yra tokia visų ydų dalis, kuri pasižymi būsena, priešinga tai, kurią nusako Delfų įrašas.

Protarchas. Kalbi apie „Pažink save", Sokratai?

Sokratas. Apie jį. O jo priešybė, aišku, būtų, jei įrašas sa- 48 d
kytų visai savęs nepažinti.

Protarchas. Na ir?

Sokratas. Pamėgink, Protarchai, šitai suskaidyti į tris dalis.

Protarchas. Ką turi omenyje, Sokratai? Bijau, kad negebėsiu.

Sokratas. Sakai, man dabar reikės padalinti?

Protarchas. Sakau, be to, dar ir maldauju.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν οὐ τῶν ἀγνοούντων αὐτοὺς κατὰ τρία ἀνάγκη τοῦτο τὸ πάθος πάσχειν ἕκαστον;

{ΠΡΩ.} Πῶς;

{ΣΩ.} Πρῶτον μὲν κατὰ χρήματα, δοξάζειν εἶναι πλουσιώτερον ἢ κατὰ τὴν αὐτῶν οὐσίαν.

{ΠΡΩ.} Πολλοὶ γοῦν εἰσὶν τὸ τοιοῦτον πάθος ἔχοντες.

{ΣΩ.} Πλείους δέ γε οἳ μείζους καὶ καλλίους αὐτοὺς δοξάζουσι, καὶ πάντα ὅσα κατὰ τὸ σῶμα εἶναι διαφερόντως τῆς οὔσης αὐτοῖς ἀληθείας.

{ΠΡΩ.} Πάνυ γε.

{ΣΩ.} Πολὺ δὲ πλεῖστοί γε οἶμαι περὶ τὸ τρίτον εἶδος τὸ τῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς διημαρτήκασιν, ἀρετῇ δοξάζοντες βελτίους ἑαυτούς, οὐκ ὄντες.

{ΠΡΩ.} Σφόδρα μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Τῶν ἀρετῶν δ' ἆρ' οὐ σοφίας πέρι τὸ πλῆθος πάντως ἀντεχόμενον μεστὸν ἐρίδων καὶ δοξοσοφίας ἐστὶ ψευδοῦς;

{ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;

{ΣΩ.} Κακὸν μὲν δὴ πᾶν ἄν τις τὸ τοιοῦτον εἰπὼν ὀρθῶς ἂν εἴποι πάθος.

{ΠΡΩ.} Σφόδρα γε.

{ΣΩ.} Τοῦτο τοίνυν ἔτι διαιρετέον, ὦ Πρώταρχε, δίχα, εἰ μέλλομεν τὸν παιδικὸν ἰδόντες φθόνον ἄτοπον ἡδονῆς καὶ λύπης ὄψεσθαι μεῖξιν.

{ΠΡΩ.} Πῶς οὖν τέμνομεν δίχα, λέγεις;[38]

{ΣΩ.} Πάντες ὁπόσοι ταύτην τὴν ψευδῆ δόξαν περὶ ἑαυτῶν ἀνοήτως δοξάζουσι, καθάπερ ἁπάντων ἀνθρώπων, καὶ τούτων ἀναγκαιότατον ἕπεσθαι τοῖς μὲν ῥώμην αὐτῶν καὶ δύναμιν, τοῖς δὲ οἶμαι τοὐναντίον.

{ΠΡΩ.} Ἀνάγκη.

{ΣΩ.} Ταύτῃ τοίνυν δίελε, καὶ ὅσοι μὲν αὐτῶν εἰσι μετ' ἀσθενείας τοιοῦτοι καὶ ἀδύνατοι καταγελώμενοι τιμωρεῖσθαι, γελοίους τούτους φάσκων εἶναι τἀληθῆ φθέγξῃ· τοὺς δὲ

38 πῶς ... λέγεις; Protarcho tribuunt BTW, Diès : post λέγεις; addit ναί supra lineam T², Socrati continuat Burnet.

Sokratas. Ar neprivalome sutikti, kad visi, kurie savęs nepažįsta, šitą būseną patiria dėl vieno iš trijų dalykų?

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Pirma, dėl pinigų, kuomet mano, jog yra turtin- 48 e
gesni nei jų turimas turtas.

Protarchas. Išties daug kas šitai patiria.

Sokratas. Bet dar daugiau yra tokių, kurie manosi esą aukštesni, gražesni ir išsiskiriantys visomis kitomis kūno savybėmis, kurių iš tiesų neturi.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. O dauguma, manding, klysta dėl trečios, sieloje esančių dalykų rūšies, manydama, kad išsiskiria dorybe, nors taip nėra.

Protarchas. Dar ir kaip!

Sokratas. O iš dorybių, ar ne dėl išminties turėjimo la- 49 a
biausiai varžosi dauguma, tvinkdama kivirčais ir netikra, tariama išmintimi?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Ar būtų teisinga pasakyti, jog toks potyris visada yra blogis?

Protarchas. Dar koks!

Sokratas. Jį, Protarchai, dar reikia padalinti perpus, jei, išvydę žaidybinį pavydą, ketiname jame įžvelgti neįprastą malonumo ir kančios mišinį.

Protarchas. Apie kokį skaidymą į dvi dalis kalbi?

Sokratas. Kaip ir visiems žmonėms, taip ir tiems, kurie 49 b
neprotingai apie save yra tokios klaidingos nuomonės, neišvengiamai būna taip, kad vienus iš jų lydi jėga ir galia, o kitus, manding, šių dalykų priešingybė.

Protarchas. Tai neišvengiama.

Sokratas. Šitaip ir skaidyk, ir apie tuos iš jų, kurie yra bejėgiai ir pajuokiami neišgali atkeršyti, kalbėsi tiesą sakydamas, jog jie yra juokingi, o tuos, kurie įstengia atkeršyti

δυνατοὺς τιμωρεῖσθαι καὶ ἰσχυροὺς φοβεροὺς καὶ ἐχθροὺς
49 c1 προσαγορεύων ὀρθότατον τούτων σαυτῷ λόγον ἀποδώσεις. ἄνοια[39] γὰρ ἡ μὲν τῶν ἰσχυρῶν ἐχθρά τε καὶ αἰσχρά – βλαβερὰ γὰρ καὶ τοῖς πέλας αὐτή τε καὶ ὅσαι εἰκόνες αὐτῆς εἰσιν – ἡ δ' ἀσθενὴς ἡμῖν τὴν τῶν γελοίων εἴληχε
49 c5 τάξιν τε καὶ φύσιν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα λέγεις. ἀλλὰ γὰρ ἡ τῶν ἡδονῶν καὶ λυπῶν μεῖξις ἐν τούτοις οὔπω μοι καταφανής.

{ΣΩ.} Τὴν τοίνυν τοῦ φθόνου λαβὲ δύναμιν πρῶτον.

{ΠΡΩ.} Λέγε μόνον.

49 d1 {ΣΩ.} Λύπη τις ἄδικός ἐστί που καὶ ἡδονή;

{ΠΡΩ.} Τοῦτο μὲν ἀνάγκη.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τοῖς τῶν ἐχθρῶν κακοῖς οὔτ' ἄδικον οὔτε φθονερόν ἐστι τὸ χαίρειν;

49 d5 {ΠΡΩ.} Τί μήν;

{ΣΩ.} Τὰ δέ γε τῶν φίλων ὁρῶντας ἔστιν ὅτε κακὰ μὴ λυπεῖσθαι, χαίρειν δέ, ἆρα οὐκ ἄδικόν ἐστιν;

{ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὴν ἄνοιαν[40] εἴπομεν ὅτι κακὸν πᾶσιν;

49 d10 {ΠΡΩ.} Ὀρθῶς.

{ΣΩ.} Τὴν οὖν τῶν φίλων δοξοσοφίαν καὶ δοξοκαλίαν καὶ
49 e1 ὅσα νυνδὴ διήλθομεν, ἐν τρισὶν λέγοντες εἴδεσιν γίγνεσθαι, γελοῖα μὲν ὁπόσα ἀσθενῆ, μισητὰ δ' ὁπόσα ἐρρωμένα, ⟨φῶμεν⟩ ἢ μὴ φῶμεν ὅπερ εἶπον ἄρτι, τὴν τῶν φίλων ἕξιν ταύτην ὅταν ἔχῃ τις τὴν ἀβλαβῆ τοῖς ἄλλοις, γελοίαν εἶναι;

49 e5 {ΠΡΩ.} Πάνυ γε.

{ΣΩ.} Κακὸν δ' οὐχ ὁμολογοῦμεν αὐτὴν ἄνοιάν[41] γε οὖσαν εἶναι;

{ΠΡΩ.} Σφόδρα γε.

{ΣΩ.} Χαίρομεν δὲ ἢ λυπούμεθα, ὅταν ἐπ' αὐτῇ γελῶμεν;

50 a1 {ΠΡΩ.} Δῆλον ὅτι χαίρομεν.

---

39 ἄνοια mss, Pradeau : ἄγνοια Cornarius, Burnet, Diès.

40 ἄνοιαν mss, Pradeau : ἄγνοιαν Cornarius, Burnet, Diès.

41 ἄνοιαν mss, Pradeau : ἄγνοιαν Cornarius, Burnet, Diès.

ir yra galingi, tikrai teisingai sau apibrėši juos pavadi- 49 c
nęs baisiais ir atgrasiais. Juk galingųjų kvailybė atgrasi ir bjauri, nes ji yra žalinga aplinkiniams, kaip ir visi jos vaizdai, o bejėgei kvailybei skiriame juokingosios prigimties dalykų vietą.

Protarchas. Labai teisingai kalbi. Tačiau man dar nepasidarė aišku, kokio malonumų ir kančių mišinio čia esama.

Sokratas. Pirma perprask pavydo galią.

Protarchas. Kalbėk, kalbėk.

Sokratas. Veikiausiai esama neteisingų kančių ir malo- 49 d
numų?

Protarchas. Tai neišvengiama.

Sokratas. O džiaugtis dėl priešus ištinkančių blogybių nėra nei neteisinga, nei pavyduoliška?

Protarchas. Na ir?

Sokratas. Bet jei kas nors ne kenčia, o džiaugiasi regėdamas draugus ištinkančias blogybes, ar tai nėra neteisinga?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. O mes esame sakę, jog kvailybė visiems yra blogis?

Protarchas. Tikrai.

Sokratas. Na, o draugų tariama išmintis, tariamas grožis
ir visa, ką dabar aptarėme sakydami, jog tai atsitinka trimis 49 e
pavidalais ir kas neturi galios, yra juokinga, o kas galinga, tas atgrasu? Ar sutiksime, jog, kaip sakiau, tokia draugų būsena, jei ji negali kitiems pakenkti, yra juokinga, ar ne?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Bet mes pripažįstame, kad tai yra kvailybė, tad ir blogis?

Protarchas. Dar koks!

Sokratas. O mes, ar džiaugiamės, ar kenčiame, kuomet iš to juokiamės?

Protarchas. Aišku, kad džiaugiamės. 50 a

{ΣΩ.} Ἡδονὴν δὲ ἐπὶ τοῖς τῶν φίλων κακοῖς, οὐ φθόνον
ἔφαμεν εἶναι τὸν τοῦτ' ἀπεργαζόμενον;

{ΠΡΩ.} Ἀνάγκη.

50 a5 {ΣΩ.} Γελῶντας ἄρα ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς τῶν φίλων γελοίοις
φησὶν ὁ λόγος, κεραννύντας ἡδονὴν αὖ φθόνῳ, λύπῃ τὴν
ἡδονὴν συγκεραννύναι· τὸν γὰρ φθόνον ὡμολογῆσθαι λύπην
ψυχῆς ἡμῖν πάλαι, τὸ δὲ γελᾶν ἡδονήν, ἅμα γίγνεσθαι δὲ
τούτω ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις.

50 a10 {ΠΡΩ.} Ἀληθῆ.

50 b1 {ΣΩ.} Μηνύει δὴ νῦν ὁ λόγος ἡμῖν ἐν θρήνοις τε καὶ ἐν
τραγῳδίαις[42], μὴ τοῖς δράμασι μόνον ἀλλὰ
καὶ τῇ τοῦ βίου συμπάσῃ τραγῳδίᾳ καὶ κωμῳδίᾳ, λύπας
ἡδοναῖς ἅμα κεράννυσθαι, καὶ ἐν ἄλλοις δὴ μυρίοις.

50 b5 {ΠΡΩ.} Ἀδύνατον μὴ ὁμολογεῖν ταῦτα, ὦ Σώκρατες, εἰ
καί τις φιλονικοῖ πάνυ πρὸς τἀναντία.

{ΣΩ.} Ὀργὴν μὴν καὶ πόθον καὶ θρῆνον καὶ φόβον καὶ
50 c1 ἔρωτα καὶ ζῆλον καὶ φθόνον προυθέμεθα καὶ ὁπόσα τοιαῦτα,
ἐν οἷς ἔφαμεν εὑρήσειν μειγνύμενα τὰ νῦν πολλάκις
λεγόμενα. ἦ γάρ;

{ΠΡΩ.} Ναί.

50 c5 {ΣΩ.} Μανθάνομεν οὖν ὅτι θρήνου πέρι καὶ φθόνου καὶ
ὀργῆς πάντα ἐστὶ τὰ νυνδὴ διαπερανθέντα;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὐ μανθάνομεν;

{ΣΩ.} Οὐκοῦν πολλὰ ἔτι τὰ λοιπά;

{ΠΡΩ.} Καὶ πάνυ γε.

50 c10 {ΣΩ.} Διὰ δὴ τί μάλισθ' ὑπολαμβάνεις με δεῖξαί σοι τὴν
ἐν τῇ κωμῳδίᾳ μεῖξιν; ἆρ' οὐ πίστεως χάριν, ὅτι τήν γε ἐν
50 d1 τοῖς φόβοις καὶ ἔρωσι καὶ τοῖς ἄλλοις ῥᾴδιον κρᾶσιν ἐπι-
δεῖξαι· λαβόντα δὲ τοῦτο παρὰ σαυτῷ ἀφεῖναί με μηκέτι
ἐπ' ἐκεῖνα ἰόντα δεῖν μηκύνειν τοὺς λόγους, ἀλλ' ἁπλῶς
λαβεῖν τοῦτο, ὅτι καὶ σῶμα ἄνευ ψυχῆς καὶ ψυχὴ ἄνευ
50 d5 σώματος καὶ κοινῇ μετ' ἀλλήλων ἐν τοῖς παθήμασι μεστά
ἐστι συγκεκραμένης ἡδονῆς λύπαις; νῦν οὖν λέγε πότερα

42 ⟨καὶ κωμῳδίαις⟩ post τραγῳδίαις addit Hermann, Burnet, Diès.

Sokratas. O ar nesakėme, jog malonumą dėl draugus ištinkančių blogybių sukelia pavydas?

Protarchas. Tai neišvengiama.

Sokratas. Taigi, svarstymas teigia, kad, juokdamiesi iš to, ką juokinga turi draugai ir maišydami malonumą su pavydu, mes maišome malonumą su kančia, nes pavydas, kaip seniai esame pripažinę, – tai sielos kančia, juokas yra malonumas, o tuomet jiedu kartu atsiranda.

Protarchas. Tiesa.

Sokratas. Taigi svarstymas mums rodo, kad ir raudose, ir 50 b
tragedijose – ne vien vaidinimuose, bet ir visoje gyvenimo tragedijoje ir komedijoje, kančios yra sumišusios su malonumais, kaip ir tūkstančiuose kitų dalykų.

Protarchas. Neįmanoma su tuo nesutikti, Sokratai, kad ir kaip veržtumeis iškelti priešingą teiginį.

Sokratas. Paėmėme pyktį, ilgesį, raudas, baimę, meilę, 50 c
troškimą, pavydą ir visus kitus tokius dalykus ir sakėme juose rasiantys mūsų dabar vis minimų dalykų mišinį. Juk taip?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Bet mes suprantame, kad viskas, ką dabar esame aptarę, pasakyta apie raudą, pavydą ir pyktį?

Protarchas. Suprantame, kaipgi ne.

Sokratas. Taigi liko dar daug kitų dalykų?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. O kodėl, manai, tau esu parodęs būtent kome-
dijoje esantį mišinį? Ar ne tam, kad įsitikintum, jog lengva 50 d
būtų parodyti mišinį, kurio esama baimėje, meilėje ir kituose dalykuose? Ir kad šitai suvokęs atleistum mane nuo pareigos tęsti aiškinimus imantis kitų atvejų, bet kad tiesiog suvoktum, jog tiek kūne be sielos, tiek sieloje be kūno, tiek jų abiejų potyriuose apstu su kančiomis sumišusio malonumo? Sakyk tad, ar paleidi mane, ar ketini čia sulaukti vidurnakčio?

ἀφίης με ἢ μέσας ποιήσεις νύκτας; εἰπὼν δὲ σμικρὰ οἶμαί σου τεύξεσθαι μεθεῖναί με· τούτων γὰρ ἁπάντων αὔριον
50 e1 ἐθελήσω σοι λόγον δοῦναι, τὰ νῦν δὲ ἐπὶ τὰ λοιπὰ βούλομαι στέλλεσθαι πρὸς τὴν κρίσιν ἣν Φίληβος ἐπιτάττει.

{ΠΡΩ.} Καλῶς εἶπες, ὦ Σώκρατες· ἀλλ᾽ ὅσα λοιπὰ ἡμῖν διέξελθε ὅπῃ σοι φίλον.

{ΣΩ.} Κατὰ φύσιν τοίνυν μετὰ τὰς μειχθείσας ἡδονὰς ὑπὸ δή τινος ἀνάγκης ἐπὶ τὰς ἀμείκτους πορευοίμεθ᾽ ἂν ἐν τῷ μέρει.

51 a1 {ΠΡΩ.} Κάλλιστ᾽ εἶπες.

{ΣΩ.} Ἐγὼ δὴ πειράσομαι μεταβαλὼν σημαίνειν ἡμῖν αὐτάς. τοῖς γὰρ φάσκουσι λυπῶν εἶναι παῦλαν πάσας τὰς ἡδονὰς οὐ πάνυ πως πείθομαι, ἀλλ᾽ ὅπερ εἶπον, μάρτυσι καταχρῶμαι πρὸς τὸ τινὰς ἡδονὰς εἶναι δοκούσας, οὔσας δ᾽ οὐδαμῶς, καὶ μεγάλας ἑτέρας τινὰς ἅμα καὶ πολλὰς φαντασθείσας, εἶναι δ᾽ αὐτὰς συμπεφυρμένας ὁμοῦ λύπαις τε καὶ ἀναπαύσεσιν ὀδυνῶν τῶν μεγίστων περί τε σώματος καὶ ψυχῆς ἀπορίας.

51 b1 {ΠΡΩ.} Ἀληθεῖς δ᾽ αὖ τίνας, ὦ Σώκρατες, ὑπολαμβάνων ὀρθῶς τις διανοοῖτ᾽ ἄν;

{ΣΩ.} Τὰς περί τε τὰ καλὰ λεγόμενα χρώματα καὶ περὶ τὰ σχήματα καὶ τῶν ὀσμῶν τὰς πλείστας καὶ τὰς τῶν φθόγγων καὶ ὅσα τὰς ἐνδείας ἀναισθήτους ἔχοντα καὶ ἀλύπους τὰς πληρώσεις αἰσθητὰς καὶ ἡδείας καθαρὰς λυπῶν[43] παραδίδωσιν.

{ΠΡΩ.} Πῶς δὴ ταῦτα, ὦ Σώκρατες, αὖ λέγομεν οὕτω;

{ΣΩ.} Πάνυ μὲν οὖν οὐκ εὐθὺς δῆλά ἐστιν ἃ λέγω, πει-
51 c1 ρατέον μὴν δηλοῦν. σχημάτων τε γὰρ κάλλος οὐχ ὅπερ ἂν ὑπολάβοιεν οἱ πολλοὶ πειρῶμαι νῦν λέγειν, ἢ ζῴων ἤ τινων ζωγραφημάτων, ἀλλ᾽ εὐθύ τι λέγω, [φησὶν ὁ λόγος,][44] καὶ περιφερὲς καὶ ἀπὸ τούτων δὴ τά τε τοῖς τόρνοις γιγνόμενα ἐπίπεδά τε καὶ στερεὰ καὶ τὰ τοῖς κανόσι καὶ γωνίαις,

43 καθαρὰς λυπῶν secl. Stallbaum, Burnet.

44 [φησὶν ὁ λόγος] ut glossam seclusi.

Man regis, dar šį bei tą pridūręs pasieksiu, kad mane paleistum – visus šiuos dalykus rytoj mielai tau paaiškinsiu, o da- 50 e
bar ketinu imtis to, kas mums dar liko norint priimti Filebo reikalaujamą sprendimą.

Protarchas. Puikiai pasakei, Sokratai. Tad tuos likusius dalykus aptark, kaip pačiam patinka.

Sokratas. Taigi, sekdami pačia prigimtimi, po mišriųjų malonumų iš eilės privalėtume traukti link tų, kuriuose nesama priemaišų.

Protarchas. Puikiai pasakei. 51 a

Sokratas. Tad aš dabar pamėginsiu iš eilės mums jas paaiškinti. Ne kažin kaip tikiu tais, kurie teigia, esą malonumai tėra kančių nutraukimas, bet, kaip sakiau, juos pasitelkiu kaip liudytojus, kad esama malonumų, kurie atrodo esantys, bet visai nėra, ir dar tokių, kurie daro didelių ir gausių malonumų įspūdį, tačiau yra sumišę tiek su kančiomis, tiek su atilsiu nuo kūną ir sielą trikdančių didžiausių skausmų.

Protarchas. O kokius malonumus, Sokratai, laikydamas 51 b
tikrais, žmogus teisingai galvotų?

Sokratas. Susijusius su spalvomis, kurios vadinamos gražiomis, figūromis, dauguma kvapų, garsais ir visais dalykais, kurių stoka nejaučiama ir nesuteikia kančios, bet kurie kelia juntamus ir malonius, kančių nesuterštus prisipildymus.

Protarchas. Kodėl gi, Sokratai, šitaip galime sakyti?

Sokratas. Tikrai ne iškart aišku, ką noriu pasakyti. Pamėginkime paaiškinti. Figūrų grožis, kurį dabar mėginu 51 c
nusakyti, nėra gyvų būtybių arba kokių nors jų atvaizdų grožis, kaip pamanytų dauguma žmonių. Ne, aš dabar turiu omenyje tam tikrą tiesumą ir apskritumą, taip pat plokštumas ir kūnus, kurie iš jų atsiranda naudojant arba aprėžtuvą, arba liniuotę ir kampainį, jei tu mane supranti. Sakau, kad jie nėra gražūs kieno nors atžvilgiu, kaip kiti

εἴ μου μανθάνεις. ταῦτα γὰρ οὐκ εἶναι πρός τι καλὰ λέγω, καθάπερ ἄλλα, ἀλλ' ἀεὶ καλὰ καθ' αὑτὰ πεφυκέναι καί τινας
51 d1 ἡδονὰς οἰκείας ἔχειν, οὐδὲν ταῖς τῶν κνήσεων προσφερεῖς· καὶ χρώματα δὴ τοῦτον τὸν τύπον ἔχοντα καλὰ καὶ ἡδονάς[45]. ἀλλ' ἆρα μανθάνομεν, ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Πειρῶμαι μέν, ὦ Σώκρατες· πειράθητι δὲ καὶ σὺ σαφέστερον ἔτι λέγειν.

{ΣΩ.} Λέγω δὴ ἠχὰς τῶν φθόγγων τὰς λείας καὶ λαμπράς, τὰς ἕν τι καθαρὸν ἱείσας μέλος, οὐ πρὸς ἕτερον καλὰς ἀλλ' αὐτὰς καθ' αὑτὰς εἶναι, καὶ τούτων συμφύτους ἡδονὰς ἑπομένας.

{ΠΡΩ.} Ἔστι γὰρ οὖν καὶ τοῦτο.

51 e1 {ΣΩ.} Τὸ δὲ περὶ τὰς ὀσμὰς ἧττον μὲν τούτων θεῖον γένος ἡδονῶν· τὸ δὲ μὴ συμμεμεῖχθαι ἐν αὐταῖς ἀναγκαίους λύπας, καὶ ὅπῃ τοῦτο καὶ ἐν ὅτῳ τυγχάνει γεγονὸς ἡμῖν, τοῦτ' ἐκείνοις τίθημι ἀντίστροφον ἅπαν. ἀλλ', εἰ κατανοεῖς, ταῦτα εἴδη δύο λεγομένων ἡδονῶν.

{ΠΡΩ.} Κατανοῶ.

{ΣΩ.} Ἔτι δὴ τοίνυν τούτοις προσθῶμεν τὰς περὶ τὰ
52 a1 μαθήματα ἡδονάς, εἰ ἄρα δοκοῦσιν ἡμῖν αὗται πείνας μὲν μὴ ἔχειν τοῦ μανθάνειν μηδὲ διὰ μαθημάτων πείνην ἀλγηδόνας ἐξ ἀρχῆς γιγνομένας.

{ΠΡΩ.} Ἀλλ' οὕτω συνδοκεῖ.

{ΣΩ.} Τί δέ; μαθημάτων πληρωθεῖσιν ἐὰν ὕστερον ἀποβολαὶ διὰ τῆς λήθης γίγνωνται, καθορᾷς τινας ἐν αὐταῖς ἀλγηδόνας;

{ΠΡΩ.} Οὔ τι φύσει γε, ἀλλ' ἔν τισι λογισμοῖς τοῦ
52 b1 παθήματος, ὅταν τις στερηθεὶς λυπηθῇ διὰ τὴν χρείαν.

{ΣΩ.} Καὶ μήν, ὦ μακάριε, νῦν γε ἡμεῖς αὐτὰ τὰ τῆς φύσεως μόνον παθήματα χωρὶς τοῦ λογισμοῦ διαπεραίνομεν.

{ΠΡΩ.} Ἀληθῆ τοίνυν λέγεις ὅτι χωρὶς λύπης ἡμῖν λήθη γίγνεται ἑκάστοτε ἐν τοῖς μαθήμασιν.

45 [καλὰ καὶ ἡδονάς] secludebat Burnet : καλὰ καὶ ἡδονάς ἔχοντα transposuit Richards, Diès.

dalykai, bet patys savaime iš prigimties visada yra gražūs ir teikia tam tikrus savo malonumus, nė kiek nepanašius 51 d
į tuos, kuriuos sukelia kasymasis. Taip pat ir tokį pavidalą turinčios gražios spalvos ir jų malonumai. Tad suprantame mes tai, ar kaip?

Protarchas. Mėginu, Sokratai. Bet ir tu pamėgink dar aiškiau pasakyti.

Sokratas. Sakau, kad garsai, kurių švelnus ir skaidrus skambesys skleidžia tam tikrą vieną gryną gaidą, yra gražūs ne ko nors kito atžvilgiu, bet patys savaime, ir kad juos lydi prigimtinai su jais suaugę malonumai.

Protarchas. Išties tokių esama.

Sokratas. Su kvapais susijusių malonumų giminė yra ma- 51 e
žiau dieviška. Bet pagal tai, kad juose nėra įmaišyta neišvengiamų kančių, nesvarbu, kaip ir kur jie mums pasitaiko, visa tai laikau anų dalykų atitikmeniu. Tad, jei supranti, tokios yra dvi aptariamų malonumų rūšys.

Protarchas. Suprantu.

Sokratas. O prie jų dar pridėkime mokslų malonumus. 52 a
Aišku, jei, mūsų manymu, jų nelydi mokslo alkis, ir jei nėra dėl mokslų alkio pačioje pradžioje kylančių skausmų.

Protarchas. Man taip pat atrodo.

Sokratas. Ką gi. O kai prisipildžiusieji mokslų vėliau dėl užmaršties jų netenka, ar įžvelgtum čia kokių nors skausmų?

Protarchas. Tikrai ne pačioje mokslų prigimtyje, bet tam tikruose patyrimo apmąstymuose, jei kas jų netekęs ken- 52 b
tėtų dėl stokos.

Sokratas. Bet, palaimingasis mano, juk mes dabar ir kalbame būtent apie tai, kas patiriama iš prigimties, atskirai nuo apmąstymų.

Protarchas. Teisingai tad sakai, kad mokslų užmarštis mumyse visuomet įvyksta nesukeldama kančios.

{ΣΩ.} Ταύτας τοίνυν τὰς τῶν μαθημάτων ἡδονὰς ἀμείκτους τε εἶναι λύπαις ῥητέον καὶ οὐδαμῶς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ τῶν σφόδρα ὀλίγων.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὐ ῥητέον;

52 c1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν ὅτε μετρίως ἤδη διακεκρίμεθα χωρὶς τάς τε καθαρὰς ἡδονὰς καὶ τὰς σχεδὸν ἀκαθάρτους ὀρθῶς ἂν λεχθείσας, προσθῶμεν τῷ λόγῳ ταῖς μὲν σφοδραῖς ἡδοναῖς ἀμετρίαν, ταῖς δὲ μὴ τοὐναντίον ἐμμετρίαν· καὶ ⟨τὰς⟩ τὸ μέγα καὶ τὸ σφοδρὸν αὖ ⟨δεχομένας⟩, καὶ πολλάκις καὶ ὀλιγάκις γιγνομένας τοιαύτας, [τῆς][46] τοῦ ἀπείρου γε ἐκείνου καὶ ἧττον καὶ μᾶλλον διά τε σώματος καὶ ψυχῆς φερομένου
52 d1 [προς]θῶμεν αὐτὰς εἶναι γένους, τὰς δὲ μὴ τῶν ἐμμέτρων.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα λέγεις, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Ἔτι τοίνυν πρὸς τούτοις μετὰ ταῦτα τόδε αὐτῶν διαθεατέον.

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Τί ποτε χρὴ φάναι πρὸς ἀλήθειαν εἶναι; τὸ καθαρόν τε καὶ εἰλικρινὲς καὶ τὸ ἱκανόν[47] ἢ τὸ σφόδρα τε καὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ μέγα;

{ΠΡΩ.} Τί ποτ᾽ ἄρα, ὦ Σώκρατες, ἐρωτᾷς βουλόμενος;

{ΣΩ.} Μηδέν, ὦ Πρώταρχε, ἐπιλείπειν ἐλέγχων ἡδονῆς
52 e1 τε καὶ ἐπιστήμης, εἰ τὸ μὲν ἄρ᾽ αὐτῶν ἑκατέρου καθαρόν ἐστι, τὸ δ᾽ οὐ καθαρόν, ἵνα καθαρὸν ἑκάτερον ἰὸν εἰς τὴν κρᾶσιν[48] ἐμοὶ καὶ σοὶ καὶ συνάπασι τοῖσδε ῥᾴω παρέχῃ τὴν κρίσιν.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα.

{ΣΩ.} Ἴθι δή, περὶ πάντων, ὅσα καθαρὰ γένη λέγομεν, οὑτωσὶ διανοηθῶμεν· προελόμενοι πρῶτον αὐτῶν ἕν τι σκοπῶμεν.

53 a1 {ΠΡΩ.} Τί οὖν προελώμεθα;

---

46 τῆς damnavit Estienne, seclusit Stallbaum, Diès.

47 καὶ τὸ ἱκανόν transposuit Jakson, Diès : post τὸ μέγα mss : καὶ τὸ ἱταμόν Burnet.

48 κρᾶσιν Badham, Diès : κρίσιν mss, Burnet.

Sokratas. Tuomet reikia pasakyti, kad šie mokslų malonumai nėra sumišę su kančiomis ir kad jie – tikrai ne daugumai žmonių, bet labai nedidelei mažumai.

Protarchas. Kaipgi nesakysi.

Sokratas. O jei jau esame tinkamai išskyrę grynuosius 52 c
malonumus ir tuos, kuriuos, ko gero, pagrįstai galėtume pavadinti negrynaisiais, toliau mintyse priskirkime smarkiesiems malonumams nesaikingumą, o priešingiems – saikingumą. Ir tuos, kurie prisiima dydį ir smarkumą, ar jie dažnai, ar retai tokie taptų, tokius priskirsime anai beribiškumo giminei, kurios „mažiau" ir „labiau" veikia tiek kūne, tiek sieloje, o kitus skirkime prie saikingųjų. 52 d

Protarchas. Labai teisingai kalbi, Sokratai.

Sokratas. O po viso šito štai dar ką turime juose įžvelgti.

Protarchas. Ką?

Sokratas. Ką turėtume pripažinti esant artima tiesai? Ar tai, kas tyra, gryna ir pakankama, ar tai, kas smarku, gausu ir pasižymi didumu?

Protarchas. Ko gi, Sokratai, sieki šitaip klausdamas?

Sokratas. Nieko, Protarchai, nepraleisti tirdamas malonumą ir mokslą, ar jiedu turi kažką gryna ir kažką ne- 52 e
gryna, idant tai, ką abudu turi gryna, keliautų į mišinį ir leistų man, tau ir visiems čia esantiems lengviau priimti sprendimą.

Protarchas. Visiškai teisingai.

Sokratas. Taigi, štai kaip pamąstykime apie visas gimines, kurias vadiname grynomis. Pirma pasirinkime ir panagrinėkime kurią nors vieną.

Protarchas. Kurią tad pasirinkus? 53 a

Sokratas. Jei nori, pirma patyrinėkime baltumo giminę.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Kaip tuomet suprastume baltumo grynumą ir kas tai būtų? Ar tai, kas yra didžiausia ir gausiausia, ar

{ΣΩ.} Τὸ λευκὸν ἐν τοῖς πρῶτον, εἰ βούλει, θεασώμεθα γένος.

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

53 a5 {ΣΩ.} Πῶς οὖν ἂν λευκοῦ καὶ τίς καθαρότης ἡμῖν εἴη; πότερα τὸ μέγιστόν τε καὶ πλεῖστον ἢ τὸ ἀκρατέστατον, ἐν ᾧ χρώματος μηδεμία μοῖρα ἄλλη μηδενὸς ἐνείη;

{ΠΡΩ.} Δῆλον ὅτι τὸ μάλιστ' εἰλικρινὲς ὄν.

{ΣΩ.} Ὀρθῶς. ἆρ' οὖν οὐ τοῦτο ἀληθέστατον, ὦ Πρώ-
53 b1 ταρχε, καὶ ἅμα δὴ κάλλιστον τῶν λευκῶν πάντων θήσομεν, ἀλλ' οὐ τὸ πλεῖστον οὐδὲ τὸ μέγιστον;

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατά γε.

{ΣΩ.} Σμικρὸν ἄρα καθαρὸν λευκὸν μεμειγμένου πολλοῦ
53 b5 λευκοῦ λευκότερον ἅμα καὶ κάλλιον καὶ ἀληθέστερον ἐὰν φῶμεν γίγνεσθαι, παντάπασιν ἐροῦμεν ὀρθῶς.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Τί οὖν; οὐ δήπου πολλῶν δεησόμεθα παραδειγμάτων τοιούτων ἐπὶ τὸν τῆς ἡδονῆς πέρι λόγον, ἀλλ' ἀρκεῖ
53 b10 νοεῖν ἡμῖν αὐτόθεν ὡς ἄρα καὶ σύμπασα ἡδονὴ σμικρὰ
53 c1 μεγάλης καὶ ὀλίγη πολλῆς, καθαρὰ λύπης, ἡδίων καὶ ἀληθεστέρα καὶ καλλίων γίγνοιτ' ἄν.

{ΠΡΩ.} Σφόδρα μὲν οὖν, καὶ τό γε παράδειγμα ἱκανόν.

{ΣΩ.} Τί δὲ τὸ τοιόνδε; ἆρα περὶ ἡδονῆς οὐκ ἀκηκόαμεν
53 c5 ὡς ἀεὶ γένεσίς ἐστιν, οὐσία δὲ οὐκ ἔστι τὸ παράπαν ἡδονῆς; κομψοὶ γὰρ δή τινες αὖ τοῦτον τὸν λόγον ἐπιχειροῦσι μηνύειν ἡμῖν, οἷς δεῖ χάριν ἔχειν.

{ΠΡΩ.} Τί δή;

{ΣΩ.} Διαπερανοῦμαί σοι τοῦτ' αὐτὸ ἐπανερωτῶν, ὦ
53 d1 Πρώταρχε φίλε.

{ΠΡΩ.} Λέγε καὶ ἐρώτα μόνον.

{ΣΩ.} Ἐστὸν δή τινε δύο, τὸ μὲν αὐτὸ καθ' αὑτό, τὸ δ' ἀεὶ ἐφιέμενον ἄλλου.

53 d5 {ΠΡΩ.} Πῶς τούτω καὶ τίνε λέγεις;

{ΣΩ.} Τὸ μὲν σεμνότατον ἀεὶ πεφυκός, τὸ δ' ἐλλιπὲς ἐκείνου.

{ΠΡΩ.} Λέγ' ἔτι σαφέστερον.

tai, kas visai nėra sumišę ir kame nėra jokios kitos spalvos dalies?

Protarchas. Aišku, tai, kas labiausiai gryna.

Sokratas. Teisingai. Ar ne šitai, Protarchai, laikysime pačiu tikriausiu, o kartu ir gražiausiu iš visų baltumų? Bet ne 53 b
tą, kuris gausiausias arba didžiausias?

Protarchas. Visiškai teisinga.

Sokratas. Vadinasi, jei teigsime, kad mažas grynas baltumas yra baltesnis, o kartu ir gražesnis bei tikresnis už gausų maišytą baltumą, būsime visiškai teisūs?

Protarchas. Tikrai teisūs.

Sokratas. Ką gi. Turbūt mūsų svarstymui apie malonumą nereikės aibės tokių pavyzdžių? Gal šito pakaks, idant suvok-
tume, jog ir kiekvienas malonumas, tegu ir mažas bei retas, 53 c
kuris yra grynas ir neturi kančios, bus malonesnis, tikresnis ir gražesnis už bet kurį didelį ir dažną malonumą?

Protarchas. Dar kaip. Pakanka ir šito pavyzdžio.

Sokratas. O kaip dėl štai ko: ar nesame apie malonumą girdėję, kad visada tėra radimasis, tačiau nėra jokios malonumo būties. Esama juk tokių gudročių, kurie siekia mums tai parodyti, už ką turime jiems būti dėkingi.

Protarchas. Kodėl gi?

Sokratas. Paaiškinsiu tai tau, mielasis Protarchai, pateik-
damas klausimus. 53 d

Protarchas. Nagi, kalbėk, klausk!

Sokratas. Esama tam tikrų dviejų dalykų: vienas – pats savaime, o kitas – amžinai siekiantis kito.

Protarchas. Ką nori pasakyti ir kokie tai dalykai?

Sokratas. Pirmasis iš prigimties visada yra labai orus, o antrajam jo trūksta.

Protarchas. Sakyk dar aiškiau.

Sokratas. Manau, esame matę gražius ir taurius berniukus kartu su drąsiais jų gerbėjais.

{ΣΩ.} Παιδικά που καλὰ καὶ ἀγαθὰ τεθεωρήκαμεν ἅμα
53 d10 καὶ ἐραστὰς ἀνδρείους αὐτῶν.

{ΠΡΩ.} Σφόδρα γε.

{ΣΩ.} Τούτοις τοίνυν ἐοικότα δυοῖν οὖσι δύο ἄλλα ζήτει
53 e1 κατὰ πάνθ' ὅσα λέγομεν εἶναι.

{ΠΡΩ.} Τὸ τρίτον ἔτ' ἐρῶ; λέγε σαφέστερον, ὦ Σώκρατες, ὅτι λέγεις.

{ΣΩ.} Οὐδέν τι ποικίλον, ὦ Πρώταρχε· ἀλλ' ὁ λόγος
53 e5 ἐρεσχηλεῖ νῷν, λέγει δ' ὅτι τὸ μὲν ἕνεκά του τῶν ὄντων
ἔστ' ἀεί, τὸ δ' οὗ χάριν ἑκάστοτε τὸ τινὸς ἕνεκα γιγνόμενον
ἀεὶ γίγνεται.

{ΠΡΩ.} Μόγις ἔμαθον διὰ τὸ πολλάκις λεχθῆναι.

{ΣΩ.} Τάχα δ' ἴσως, ὦ παῖ, μᾶλλον μαθησόμεθα προ-
54 a1 ελθόντος τοῦ λόγου.

{ΠΡΩ.} Τί γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Δύο δὴ τάδε ἕτερα λάβωμεν.

{ΠΡΩ.} Ποῖα;

54 a5 {ΣΩ.} Ἕν μέν τι γένεσιν πάντων, τὴν δὲ οὐσίαν ἕτερον ἕν.

{ΠΡΩ.} Δύο ἀποδέχομαί σου ταῦτα, οὐσίαν καὶ γένεσιν.

{ΣΩ.} Ὀρθότατα. πότερον οὖν τούτων ἕνεκα ποτέρου, τὴν γένεσιν οὐσίας ἕνεκα φῶμεν ἢ τὴν οὐσίαν εἶναι γενέσεως ἕνεκα;

54 a10 {ΠΡΩ.} Τοῦτο ὃ προσαγορεύεται οὐσία εἰ γενέσεως ἕνεκα τοῦτ' ἔστιν ὅπερ ἐστί, νῦν πυνθάνῃ;

{ΣΩ.} Φαίνομαι.

54 b1 {ΠΡΩ.} Πρὸς θεῶν ἆρ' [ἂν] ἐπανερωτᾷς με τοιόνδε τι; λέγ', ὦ Πρώταρχε, μοί, πότερα πλοίων ναυπηγίαν ἕνεκα φῂς γίγνεσθαι μᾶλλον ἢ πλοῖα ἕνεκα ναυπηγίας, καὶ πάνθ' ὁπόσα τοιαῦτ' ἐστίν;

54 b5 {ΣΩ.} Λέγω τοῦτ' αὐτό, ὦ Πρώταρχε.

{ΠΡΩ.} Τί οὖν οὐκ αὐτὸς ἀπεκρίνω σαυτῷ, ὦ Σώκρατες;

{ΣΩ.} Οὐδὲν ὅτι οὔ· σὺ μέντοι τοῦ λόγου συμμέτεχε.

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

54 c1 {ΣΩ.} Φημὶ δὴ γενέσεως μὲν ἕνεκα φάρμακά τε καὶ πάντα ὄργανα καὶ πᾶσαν ὕλην παρατίθεσθαι πᾶσιν, ἑκάστην δὲ

Protarchas. Dar ir kaip!

Sokratas. Taigi paieškok dviejų kitų, kurie būtų panašūs į
šiuodu, – visuose dalykuose, kuriuos sakome esant. 53 e

Protarchas. Ir trečią kartą turėsiu pasakyti: sakyk aiškiau, Sokratai, apie ką kalbi?

Sokratas. Nieko įmantraus, Protarchai. Tiesiog svarstymas mus paerzina, o pasakyti nori tai, kad esantys dalykai visada būna arba dėl ko nors kito, arba tokie, dėl kurių atsiranda viskas, kas randasi dėl ko nors kito.

Protarchas. Vos supratau, Sokratai, iš daugelio pakartojimų.

Sokratas. Galbūt greitai, vaike, svarstymui paėjus į priekį, 54 a
suprasime dar daugiau.

Protarchas. Kodėl gi ne.

Sokratas. Imkime dar du kitus dalykus.

Protarchas. Kokius?

Sokratas. Vieną – visko rastį, o kitą – būtį.

Protarchas. Imu iš tavęs šiuodu – būtį ir rastį.

Sokratas. Labai teisingai. Katra tad iš jų yra katros dėlei? Kaip pasakysime: ar rastis dėl būties, ar būtis dėl radimosi?

Protarchas. Ar tai, kas vadinama būtimi, dėl radimosi yra tai, kas yra? Šito klausi?

Sokratas. Regis, taip.

Protarchas. Dėl dievų! Klausi manęs tokio dalyko: „Sakyk 54 b
man, Protarchai, ar, anot tavęs, veikiau laivų statyba yra dėl laivų, ar laivai dėl laivų statybos?" Ir taip toliau, ir panašiai.

Sokratas. Būtent tai ir sakau, Protarchai.

Protarchas. Ko gi pats sau neatsakai, Sokratai?

Sokratas. Kodėl gi ne. Bet ir tu dėkis prie svarstymo.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Taigi sakau: visos priemonės, įrankiai ir visa 54 c
žaliava visiems suteikiami dėl radimosi, ir kiekvienas radimasis visada būna dėl kokios nors kitos būties, o visas radimasis – dėl visos būties.

γένεσιν ἄλλην ἄλλης οὐσίας τινὸς ἑκάστης ἕνεκα γίγνεσθαι,
σύμπασαν δὲ γένεσιν οὐσίας ἕνεκα γίγνεσθαι συμπάσης.
54 c5 {ΠΡΩ.} Σαφέστατα μὲν οὖν.
{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἡδονή γε, εἴπερ γένεσίς ἐστιν, ἕνεκά τινος
οὐσίας ἐξ ἀνάγκης γίγνοιτ' ἄν.
{ΠΡΩ.} Τί μήν;
{ΣΩ.} Τό γε μὴν οὗ ἕνεκα τὸ ἕνεκά του γιγνόμενον ἀεὶ
54 c10 γίγνοιτ' ἄν, ἐν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ μοίρᾳ ἐκεῖνό ἐστι· τὸ δὲ
τινὸς ἕνεκα γιγνόμενον εἰς ἄλλην, ὦ ἄριστε, μοῖραν θετέον.
{ΠΡΩ.} Ἀναγκαιότατον.
54 d1 {ΣΩ.} Ἆρ' οὖν ἡδονή γε εἴπερ γένεσίς ἐστιν, εἰς ἄλλην
ἢ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μοῖραν αὐτὴν τιθέντες ὀρθῶς θήσομεν;
{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα μὲν οὖν.
{ΣΩ.} Οὐκοῦν ὅπερ ἀρχόμενος εἶπον τούτου τοῦ λόγου, τῷ
54 d5 μηνύσαντι τῆς ἡδονῆς πέρι τὸ γένεσιν μέν, οὐσίαν δὲ μηδ'
ἡντινοῦν αὐτῆς εἶναι, χάριν ἔχειν δεῖ· δῆλον γὰρ ὅτι οὗτος
τῶν φασκόντων ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι καταγελᾷ.
{ΠΡΩ.} Σφόδρα γε.
54 e1 {ΣΩ.} Καὶ μὴν αὐτὸς οὗτος ἑκάστοτε καὶ τῶν ἐν ταῖς
γενέσεσιν ἀποτελουμένων καταγελάσεται.
{ΠΡΩ.} Πῶς δὴ καὶ ποίων λέγεις;
{ΣΩ.} Τῶν ὅσοι ἐξιώμενοι ἢ πείνην ἢ δίψαν ἤ τι τῶν
54 e5 τοιούτων, ὅσα γένεσις ἐξιᾶται, χαίρουσι διὰ τὴν γένεσιν ἅτε
ἡδονῆς οὔσης αὐτῆς, καί φασι ζῆν οὐκ ἂν δέξασθαι μὴ
διψῶντές τε καὶ πεινῶντες καὶ τἆλλα ἅ τις ἂν εἴποι πάντα
τὰ ἑπόμενα τοῖς τοιούτοις παθήμασι μὴ πάσχοντες.
55 a1 {ΠΡΩ.} Ἐοίκασι γοῦν.
{ΣΩ.} Οὐκοῦν τῷ γίγνεσθαί γε τοὐναντίον ἅπαντες τὸ
φθείρεσθαι φαῖμεν ἄν.
{ΠΡΩ.} Ἀναγκαῖον.
55 a5 {ΣΩ.} Τὴν δὴ φθορὰν καὶ γένεσιν αἱροῖτ' ἄν τις τοῦθ'
αἱρούμενος, ἀλλ' οὐ τὸν τρίτον ἐκεῖνον βίον, τὸν ἐν ᾧ μήτε
χαίρειν μήτε λυπεῖσθαι, φρονεῖν δ' ἦν δυνατὸν[49] ὡς οἷόν τε
καθαρώτατα.

49 δυνατὸν secl. Stallbaum, Burnet.

Protarchas. Visiškai aišku.

Sokratas. Tad malonumas, jei tai yra radimasis, privalėtų būti dėl tam tikros būties?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Tam, dėl ko atsiranda tai, kas visada atsiranda dėl ko nors kito, skirta priklausyti Gėriui. O kas atsiranda dėl ko nors, tam, puikusis mano, reikia suteikti kitą skirtį.

Protarchas. Visiškai būtina.

Sokratas. Vadinasi, teisingai padarysime malonumą, jei 54 d
tai yra radimasis, priskirdami ne Gėrio, bet kitai skirčiai?

Protarchas. Visiškai teisingai.

Sokratas. Taigi, kaip sakiau pradėdamas šį aiškinimą, reikia padėkoti tam žmogui, kuris apie malonumą paskelbė, kad esama tik radimosi, tačiau nėra jokios jo būties. Mat toks aiškiai išjuokia teigiančius, esą malonumas – Gėris.

Protarchas. Ir dar kaip!

Sokratas. Jis taip pat visada pasijuoks iš žmonių, kurių 54 e
tikslas tėra radimasis.

Protarchas. Kodėl ir apie kokius žmones tu kalbi?

Sokratas. Apie tuos, kurie malšindami alkį, troškulį arba ką nors kita, ką malšina radimasis, džiaugiasi radimusi, nes jis jiems teikia malonumą, ir teigia, kad nesutiktų gyventi be troškulio, alkio ir nepatirdami visų kitų šiuos potyrius lydinčių dalykų, kuriuos galima būtų paminėti.

Protarchas. Panašu, kad taip ir būna. 55 a

Sokratas. O radimosi priešingybe mes visi pripažintume nykimą?

Protarchas. Būtinai.

Sokratas. Vadinasi, rinkdamasis šiuos dalykus žmogus rinktųsi nykimą ir radimąsi, bet ne aną trečią gyvenimą, apie kurį sakėme, kad jame nesama nei džiaugsmo, nei kančios, bet galima kuo tyriausiai protauti.

{ΠΡΩ.} Πολλή τις, ὡς ἔοικεν, ὦ Σώκρατες, ἀλογία συμ-
55 a10 βαίνει γίγνεσθαι, ἐάν τις τὴν ἡδονὴν ὡς ἀγαθὸν ἡμῖν τιθῆται.

{ΣΩ.} Πολλή, ἐπεὶ καὶ τῇδε ἔτι λέγωμεν.

{ΠΡΩ.} Πῇ;

55 b1 {ΣΩ.} Πῶς οὐκ ἄλογόν ἐστι μηδὲν ἀγαθὸν εἶναι μηδὲ καλὸν μήτε ἐν σώμασι μήτ' ἐν πολλοῖς ἄλλοις πλὴν ἐν ψυχῇ, καὶ ἐνταῦθα ἡδονὴν μόνον, ἀνδρείαν δὲ ἢ σωφροσύνην ἢ νοῦν ἤ τι τῶν ἄλλων ὅσα ἀγαθὰ εἴληχε ψυχή, μηδὲν
55 b5 τοιοῦτον εἶναι; πρὸς τούτοις δὲ ἔτι τὸν μὴ χαίροντα, ἀλγοῦντα δέ, ἀναγκάζεσθαι φάναι κακὸν εἶναι τότε ὅταν ἀλγῇ, κἂν ᾖ ἄριστος πάντων, καὶ τὸν χαίροντα αὖ, ὅσῳ μᾶλλον χαίρει,
55 c1 τότε ὅταν χαίρῃ, τοσούτῳ διαφέρειν πρὸς ἀρετήν.

{ΠΡΩ.} Πάντ' ἐστὶ ταῦτα, ὦ Σώκρατες, ὡς δυνατὸν ἀλογώτατα.

{ΣΩ.} Μὴ τοίνυν ἡδονῆς μὲν πάντως ἐξέτασιν πᾶσαν ἐπι-
55 c5 χειρῶμεν ποιήσασθαι, νοῦ δὲ καὶ ἐπιστήμης οἷον φειδόμενοι σφόδρα φανῶμεν· γενναίως δέ, εἴ πῄ τι σαθρὸν ἔχει, πᾶν περικρούωμεν, ὡς ὅτι καθαρώτατόν ἐστ' αὐτῶν φύσει, τοῦτο κατιδόντες εἰς τὴν κρᾶσιν[50] χρώμεθα τὴν κοινὴν τοῖς τε τούτων καὶ τοῖς τῆς ἡδονῆς μέρεσιν ἀληθεστάτοις.

55 c10 {ΠΡΩ.} Ὀρθῶς.

55 d1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν ἡμῖν τὸ μὲν οἶμαι δημιουργικόν ἐστι τῆς περὶ τὰ μαθήματα ἐπιστήμης, τὸ δὲ περὶ παιδείαν καὶ τροφήν. ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Οὕτως.

55 d5 {ΣΩ.} Ἐν δὴ ταῖς χειροτεχνικαῖς διανοηθῶμεν πρῶτα εἰ τὸ μὲν ἐπιστήμης αὐτῶν μᾶλλον ἐχόμενον, τὸ δ' ἧττον ἔνι, καὶ δεῖ τὰ μὲν ὡς καθαρώτατα νομίζειν, τὰ δ' ὡς ἀκαθαρτότερα.

{ΠΡΩ.} Οὐκοῦν χρή.

55 d10 {ΣΩ.} Τὰς τοίνυν ἡγεμονικὰς διαληπτέον ἑκάστων αὐτῶν χωρίς;

---

50 κρᾶσιν Schleiermacher, Badham, Diès : κρίσιν mss, Burnet.

Protarchas. Sokratai, panašu, kad išeina didžiulė nesąmonė, kuomet mums teigiama, esą malonumas yra Gėris.

Sokratas. Tikrai didžiulė, nes dar štai kaip apie tai galėtume svarstyti.

Protarchas. Kaip?

Sokratas. Argi nebūtų nesąmonė, jei jokio gėrio ir jokio 55 b
grožio nebūtų nei kūnuose, nei daugybėje kitų dalykų, išskyrus sielą, ir čia tai būtų vien malonumas, o narsa, santūrumas, mąstymas ir visos kitos sielai atitenkančios gėrybės – visai ne? Be to, žmogų, kuris nesidžiaugia, bet patiria skausmą, privalėtume laikyti blogu tuomet, kai jis patiria skausmą, nors jis ir būtų pats geriausias, o tą, kuris džiaugiasi, – juo 55 c
labiau išsiskiriančiu dorybe, juo labiau jis džiaugdamasis džiaugiasi.

Protarchas. Negali būti didesnių nesąmonių už visa tai, Sokratai.

Sokratas. Bet nesiveržkime visais būdais ištirti vien malonumo, kad nepasirodytų, jog labai stengiamės apsaugoti mąstymą ir mokslą. Šauniai tad padaužykime juos visur kur – ar neaptiksime kokios silpnos vietos, idant suradę tai, kas juose turi gryniausią prigimtį, bendram mišiniui galėtume paimti pačias tikriausias tiek jų, tiek malonumo dalis.

Protarchas. Teisingai.

Sokratas. Taigi, manding, viena mokslo žinių dalis yra 55 d
susijusi su gamyba, o kita – su auklėjimu ir ugdyba. Ar taip?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Dėl rankų darbo amatų pirmiausia pamąstykime, ar nėra taip, kad viena jų dalis labiau laikosi mokslo, o kita mažiau, tad vieną dera laikyti pačia gryniausia, o kitą – mažiau gryna.

Protarchas. Reikia taip padaryti.

Sokratas. Toliau iš jų visų reikia išskirti tuos, kurie vadovauja.

{ΠΡΩ.} Ποίας καὶ πῶς;
55 e1 {ΣΩ.} Οἷον πασῶν που τεχνῶν ἄν τις ἀριθμητικὴν χωρίζῃ
καὶ μετρητικὴν καὶ στατικήν, ὡς ἔπος εἰπεῖν φαῦλον τὸ
καταλειπόμενον ἑκάστης ἂν γίγνοιτο.
{ΠΡΩ.} Φαῦλον μὲν δή.
55 e5 {ΣΩ.} Τὸ γοῦν μετὰ ταῦτ᾽ εἰκάζειν λείποιτ᾽ ἂν καὶ τὰς
αἰσθήσεις καταμελετᾶν ἐμπειρίᾳ καί τινι τριβῇ, ταῖς τῆς
στοχαστικῆς προσχρωμένους δυνάμεσιν ἃς πολλοὶ τέχνας
56 a1 ἐπονομάζουσι, μελέτῃ καὶ πόνῳ τὴν ῥώμην ἀπειργασμένας.
{ΠΡΩ.} Ἀναγκαιότατα λέγεις.
{ΣΩ.} Οὐκοῦν μεστὴ μέν που μουσικὴ πρῶτον, τὸ σύμ-
φωνον ἁρμόττουσα οὐ μέτρῳ ἀλλὰ μελέτης στοχασμῷ, καὶ
56 a5 σύμπασα αὐτῆς αὐλητική, τὸ μέτρον ἑκάστης χορδῆς τῷ
στοχάζεσθαι φερομένης θηρεύουσα, ὥστε πολὺ μεμειγμένον
ἔχειν τὸ μὴ σαφές, σμικρὸν δὲ τὸ βέβαιον.
{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.
56 b1 {ΣΩ.} Καὶ μὴν ἰατρικήν τε καὶ γεωργίαν καὶ κυβερνητικὴν
καὶ στρατηγικὴν ὡσαύτως εὑρήσομεν ἐχούσας.
{ΠΡΩ.} Καὶ πάνυ γε.
{ΣΩ.} Τεκτονικὴν δέ γε οἶμαι πλείστοις μέτροις τε καὶ
56 b5 ὀργάνοις χρωμένην τὰ πολλὴν ἀκρίβειαν αὐτῇ πορίζοντα
τεχνικωτέραν τῶν πολλῶν ἐπιστημῶν παρέχεται.
{ΠΡΩ.} Πῇ;
{ΣΩ.} Κατά τε ναυπηγίαν καὶ κατ᾽ οἰκοδομίαν καὶ ἐν
πολλοῖς ἄλλοις τῆς ξυλουργικῆς. κανόνι γὰρ οἶμαι καὶ
56 c1 τόρνῳ χρῆται καὶ διαβήτῃ καὶ στάθμῃ καί τινι προσαγωγίῳ
κεκομψευμένῳ.
{ΠΡΩ.} Καὶ πάνυ γε, ὦ Σώκρατες, ὀρθῶς λέγεις.
{ΣΩ.} Θῶμεν τοίνυν διχῇ τὰς λεγομένας τέχνας, τὰς μὲν
56 c5 μουσικῇ συνεπομένας ἐν τοῖς ἔργοις ἐλάττονος ἀκριβείας
μετισχούσας, τὰς δὲ τεκτονικῇ πλείονος.
{ΠΡΩ.} Κείσθω.
{ΣΩ.} Τούτων δὲ ταύτας ἀκριβεστάτας εἶναι τέχνας, ἃς
νυνδὴ πρώτας εἴπομεν.

Protarchas. Kuriuos ir kaip?
Sokratas. Antai, jei nuo visų amatų atskirtum skaičių 55 e
meną, matavimą ir svėrimą, menkas, galima sakyti, iš kie-
kvieno teliktų daiktas.
Protarchas. Tikrai menkas.
Sokratas. Tuomet beliktų spėlioti ir patirtimi bei prati-
mais lavinti pojūčius telkiantis taiklumo gebas, kurias dau-
gelis vadina menais, kuomet lavinimas ir stropus darbas 56 a
išugdo jų stiprybę.
Protarchas. Būtent taip ir turėtume pasakyti.
Sokratas. Šito, ko gero, visų pirma yra kupinas muzikos,
kuri skambesį derina ne pagal matą, bet lavindama taiklumą,
toks ir visas aulo menas, kuris taikydamasis pagauna kie-
kvieno judančio garso matą. Todėl čia įmaišyta daug neaiš-
kumo ir mažai patvarumo.
Protarchas. Visiška tiesa.
Sokratas. Tą pačią padėtį rasime ir gydymo, žemdirbystės, 56 b
laivavedybos ir karybos menuose.
Protarchas. Žinoma.
Sokratas. O štai, manau, statybų menui, kuris naudoja
didžiausią daugybę matų ir įrankių, pastarieji suteikia di-
delį tikslumą ir daro jį meniškesnį už daugelį kitų mokslų.
Protarchas. Kur taip?
Sokratas. Laivų, namų statyboje ir daugelyje kitų dailidės
meno sričių. Juk čia, manding, naudojamasi liniuote, ap- 56 c
rėžtuvu, skriestuvu, blašku ir tam tikru gudriu kampainiu.
Protarchas. Labai teisingai kalbi, Sokratai.
Sokratas. Taigi dabar tai, kas vadinama menais, skirkime į
dvi dalis: vieni seka muzika, jų darbuose esama mažiau tiks-
lumo, o tų, kurie seka statyba, – daugiau.
Protarchas. Tebūnie.
Sokratas. O tarp šių patys tiksliausi bus tie, kuriuos dabar
pavadinome pirmaisiais.

56 c10 {ΠΡΩ.} Ἀριθμητικὴν φαίνῃ μοι λέγειν καὶ ὅσας μετὰ
ταύτης τέχνας ἐφθέγξω νυνδή.
56 d1 {ΣΩ.} Πάνυ μὲν οὖν. ἀλλ', ὦ Πρώταρχε, ἆρ' οὐ διττὰς
αὖ καὶ ταύτας λεκτέον; ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Ποίας δὴ λέγεις;

{ΣΩ.} Ἀριθμητικὴν πρῶτον ἆρ' οὐκ ἄλλην μέν τινα
56 d5 τὴν τῶν πολλῶν φατέον, ἄλλην δ' αὖ τὴν τῶν φιλοσο-
φούντων;

{ΠΡΩ.} Πῇ ποτε διορισάμενος οὖν ἄλλην, τὴν δὲ ἄλλην
θείη τις ἂν ἀριθμητικήν;

{ΣΩ.} Οὐ σμικρὸς ὅρος, ὦ Πρώταρχε. οἱ μὲν γάρ που
56 d10 μονάδας ἀνίσους καταριθμοῦνται τῶν περὶ ἀριθμόν, οἷον
στρατόπεδα δύο καὶ βοῦς δύο καὶ δύο τὰ σμικρότατα ἢ καὶ
56 e1 τὰ πάντων μέγιστα· οἱ δ' οὐκ ἄν ποτε αὐτοῖς συνακολουθή-
σειαν, εἰ μὴ μονάδα μονάδος ἑκάστης τῶν μυρίων μηδεμίαν
ἄλλην ἄλλης διαφέρουσάν τις θήσει.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα εὖ λέγεις οὐ σμικρὰν διαφορὰν τῶν
56 e5 περὶ ἀριθμὸν τευταζόντων, ὥστε λόγον ἔχειν δύ' αὐτὰς
εἶναι.

{ΣΩ.} Τί δέ; λογιστικὴ καὶ μετρητικὴ ⟨ἡ⟩ κατὰ τεκτονικὴν
καὶ κατ' ἐμπορικὴν τῆς κατὰ φιλοσοφίαν γεωμετρίας τε καὶ
57 a1 λογισμῶν καταμελετωμένων – πότερον ὡς μία ἑκατέρα λεκτέον
ἢ δύο τιθῶμεν;

{ΠΡΩ.} Τῇ πρόσθεν ἑπόμενος ἔγωγ' ἂν δύο κατὰ τὴν ἐμὴν
ψῆφον τιθείην ἑκατέραν τούτων.

57 a5 {ΣΩ.} Ὀρθῶς. οὗ δ' ἕνεκα ταῦτα προηνεγκάμεθα εἰς τὸ
μέσον, ἆρα ἐννοεῖς;

{ΠΡΩ.} Ἴσως, ἀλλὰ σὲ βουλοίμην ἂν ἀποφήνασθαι τὸ
νῦν ἐρωτώμενον.

{ΣΩ.} Δοκεῖ τοίνυν ἔμοιγε οὗτος ὁ λόγος, οὐχ ἧττον ἢ
57 a10 ὅτε λέγειν αὐτὸν ἠρχόμεθα, ταῖς ἡδοναῖς ζητῶν ἀντίστρο-
φον ἐνταῦθα προβεβληκέναι σκοπῶν ἆρά ἐστί τις ἑτέρας
57 b1 ἄλλη καθαρωτέρα ἐπιστήμης ἐπιστήμη, καθάπερ ἡδονῆς
ἡδονή.

Protarchas. Man regis, kalbi apie skaičių meną ir visus ki-
tus, kuriuos neseniai kartu su juo minėjai.
Sokratas. Žinoma. Bet, Protarchai, ar ir jų neturėtume 56 d
pripažinti dvejopais? Ar taip?

Protarchas. Kaip „dvejopais“?

Sokratas. Visų pirma, skaičių menas. Ar nereikėtų pripa-
žinti, kad vienoks jis yra daugelio žmonių, o kitoks – filoso-
fuojančiųjų?

Protarchas. Kaip tuomet reikėtų brėžti skirtį, kad pripa-
žintum, jog skaičių menai yra skirtingi?

Sokratas. Nemenka skirtis, Protarchai. Regis, vieni iš tų,
kurie turi reikalo su skaičiais, skaičiuoja nevienodus viene-
tus, antai dvi kariuomenes, du jaučius, du mažiausius ar ir
pačius didžiausius dalykus. O kiti niekad nesutiktų jais sekti, 56 e
kol nebūtų pripažinta, kad joks vienetas nesiskiria nuo tūks-
tančio kitų vienetų.

Protarchas. Labai teisingai kalbi – tarp turinčiųjų reikalą
su skaičiais esama nemenko skirtumo, tad yra prasmės skirti
du menus.

Sokratas. Ką gi. O jei lyginsime skaičiavimą ir matavimą,
kurie naudojami statyboje ir prekyboje, ir, kita vertus, filo-
sofijos ugdomus geometriją ir skaičiavimus, ar juos reikės 57 a
pripažinti vienu menu, ar laikysime dviem skirtingais?

Protarchas. Sekdamas ankstesniu keliu savo balsą atiduo-
čiau už tai, kad juos laikytume dviem skirtingais dalykais.

Sokratas. Teisingai. O ar supranti, kodėl mes tai dabar
iškėlėme?

Protarchas. Galbūt. Tačiau norėčiau, kad tu pats atsaky-
tum į šį klausimą.

Sokratas. Man regis, kad šis mūsų svarstymas siekia to
paties, kaip ir tuomet, kai jį pradėjome: dabar, norėdamas
nubrėžti malonumų atitikmenį, jis tiria, ar vienas mokslas
yra grynesnis už kitą mokslą, kaip vienas malonumas yra 57 b
grynesnis už kitą.

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα σαφὲς τοῦτό γε, ὅτι ταῦθ' ἕνεκα τούτων ἐπικεχείρηκεν.

{ΣΩ.} Τί οὖν; ἆρ' οὐκ ἐν μὲν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπ' ἄλλοις ἄλλην τέχνην οὖσαν ἀνηυρήκειν σαφεστέραν καὶ ἀσαφεστέραν ἄλλην ἄλλης;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Ἐν τούτοις δὲ ἆρ' οὔ τινα τέχνην ὡς ὁμώνυμον φθεγξάμενος, εἰς δόξαν καταστήσας ὡς μιᾶς, πάλιν ὡς
57 c1 δυοῖν ἐπανερωτᾷ τούτοιν αὐτοῖν τὸ σαφὲς καὶ τὸ καθαρὸν περὶ ταῦτα πότερον ἡ τῶν φιλοσοφούντων ἢ μὴ φιλοσοφούντων ἀκριβέστερον ἔχει;

{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα δοκεῖ μοι τοῦτο διερωτᾶν.

{ΣΩ.} Τίν' οὖν, ὦ Πρώταρχε, αὐτῷ δίδομεν ἀπόκρισιν;

{ΠΡΩ.} Ὦ Σώκρατες, εἰς θαυμαστὸν διαφορᾶς μέγεθος εἰς σαφήνειαν προεληλύθαμεν ἐπιστημῶν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν ἀποκρινούμεθα ῥᾷον;

{ΠΡΩ.} Τί μήν; καὶ εἰρήσθω γε ὅτι πολὺ μὲν αὗται τῶν ἄλλων τεχνῶν διαφέρουσι, τούτων δ' αὐτῶν αἱ περὶ τὴν
57 d1 τῶν ὄντως φιλοσοφούντων ὁρμὴν ἀμήχανον ἀκριβείᾳ καὶ ἀληθείᾳ περὶ μέτρα τε καὶ ἀριθμοὺς διαφέρουσιν.

{ΣΩ.} Ἔστω ταῦτα κατὰ σέ, καὶ σοὶ δὴ πιστεύοντες θαρροῦντες ἀποκρινούμεθα[51] τοῖς δεινοῖς περὶ λόγων ὁλκήν –

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Ὡς εἰσὶ δύο ἀριθμητικαὶ καὶ δύο μετρητικαὶ καὶ ταύταις ἄλλαι τοιαῦται συνεπόμεναι συχναί, τὴν διδυμότητα ἔχουσαι ταύτην, ὀνόματος δὲ ἑνὸς κεκοινωμέναι.

57 e1 {ΠΡΩ.} Διδῶμεν τύχῃ ἀγαθῇ τούτοις οὓς φῄς δεινοὺς εἶναι ταύτην τὴν ἀπόκρισιν, ὦ Σώκρατες.

{ΣΩ.} Ταύτας οὖν λέγομεν ἐπιστήμας ἀκριβεῖς μάλιστ' εἶναι;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Ἀλλ' ἡμᾶς, ὦ Πρώταρχε, ἀναίνοιτ' ἂν ἡ τοῦ διαλέγεσθαι δύναμις, εἴ τινα πρὸ αὐτῆς ἄλλην κρίναιμεν.

51 ἀποκρινούμεθα W, Diès : ἀποκρινόμεθα BT, Burnet.

Protarchas. Šitai tikrai akivaizdu: būtent todėl jis ir ėmėsi šių dalykų.

Sokratas. Ką gi. O ar jis anksčiau jau nėra atradęs, kad skirtingi skirtingų dalykų mokslai vienas nuo kito skiriasi ir didesniu ar mažesniu aiškumu?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. O dabar tam tikrą meną pavadinęs tuo pačiu vardu, idant manytume jį esant vieną, ima ir vėl kaip apie 57 c
du klausia apie tuos pačius menus: katras iš jų, ar filosofų, ar ne filosofų, turi didesnį aiškumą ir grynumą. Ar ne taip?

Protarchas. Man regis, būtent šito jis ir klausia.

Sokratas. Kokį tad, Protarchai, jam duosime atsakymą?

Protarchas. Nuostabiai didelį skirtumą tarp mokslų aiškumo priėjome, Sokratai.

Sokratas. Vadinasi, lengvai galėsime atsakyti?

Protarchas. Kaipgi ne. Išties reikia pasakyti, kad šitie menai pranoksta visus kitus, o tarp jų tikslumu ir teisingumu 57 d
matų ir skaičių dalykuose nenusakomai išsiskiria tie, kurie atitinka tikrųjų filosofų polėkį.

Sokratas. Tebūnie, kaip tu sakai. Tad pasikliaudami tavimi drąsiai atsakysime baisiems svarstymų tampymo mokovams.

Protarchas. Ką atsakysime?

Sokratas. Kad esama dviejų skaičiavimo mokslų, dviejų matavimo ir daugybė kitų jiems artimų mokslų, kurie visi turi tokį dvilypumą, nors ir yra vieno vardo bendrininkai.

Protarchas. Duokime tad, Sokratai, šiems, kaip sakai, bai- 57 e
siems mokovams tokį atsakymą. Ir telydi mus sėkmė.

Sokratas. Taigi šiuos mokslus laikysime pačiais tiksliausiais?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Bet svarstymo galia mus atstumtų, Protarchai, jei kurią nors kitą įvertintume geriau nei ją.

Protarchas. O kaip apie ją dera kalbėti?

{ΠΡΩ.} Τίνα δὲ ταύτην αὖ δεῖ λέγειν;
58 a1 {ΣΩ.} Δῆλον ὁτιὴ πᾶς ἂν τήν γε νῦν λεγομένην γνοίη·
τὴν γὰρ περὶ τὸ ὂν καὶ τὸ ὄντως καὶ τὸ κατὰ ταὐτὸν
ἀεὶ πεφυκὸς πάντως ἔγωγε οἶμαι ἡγεῖσθαι σύμπαντας
ὅσοις νοῦ καὶ σμικρὸν προσήρτηται μακρῷ ἀληθεστάτην
58 a5 εἶναι γνῶσιν. σὺ δὲ τί; πῶς τοῦτο, ὦ Πρώταρχε, δια-
κρίνοις ἄν;
{ΠΡΩ.} Ἤκουον μὲν ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, ἑκάστοτε Γορ-
γίου πολλάκις ὡς ἡ τοῦ πείθειν πολὺ διαφέροι πασῶν τεχνῶν
58 b1 – πάντα γὰρ ὑφ᾽ αὑτῇ δοῦλα δι᾽ ἑκόντων ἀλλ᾽ οὐ διὰ βίας
ποιοῖτο, καὶ μακρῷ ἀρίστη πασῶν εἴη τῶν τεχνῶν – νῦν δ᾽
οὔτε σοὶ οὔτε δὴ ἐκείνῳ βουλοίμην ἂν ἐναντία τίθεσθαι.
{ΣΩ.} "Τὰ ὅπλα" μοι δοκεῖς βουληθεὶς εἰπεῖν αἰσχυνθεὶς
58 b5 ἀπολιπεῖν.
{ΠΡΩ.} Ἔστω νῦν ταῦτα ταύτῃ ὅπῃ σοι δοκεῖ.
{ΣΩ.} Ἆρ᾽ οὖν αἴτιος ἐγὼ τοῦ μὴ καλῶς ὑπολαβεῖν σε;
{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;
{ΣΩ.} Οὐκ, ὦ φίλε Πρώταρχε, τοῦτο ἔγωγε ἐζήτουν πω,
58 c1 τίς τέχνη ἢ τίς ἐπιστήμη πασῶν διαφέρει τῷ μεγίστη καὶ
ἀρίστη καὶ πλεῖστα ὠφελοῦσα ἡμᾶς, ἀλλὰ τίς ποτε τὸ
σαφὲς καὶ τἀκριβὲς καὶ τὸ ἀληθέστατον ἐπισκοπεῖ, κἂν εἰ
σμικρὰ καὶ σμικρὰ ὀνινᾶσα, τοῦτ᾽ ἔστιν ὃ νῦν δὴ ζητοῦμεν.
58 c5 ἀλλ᾽ ὅρα – οὐδὲ γὰρ ἀπεχθήσῃ Γοργίᾳ, τῇ μὲν ἐκείνου
ὑπάρχειν τέχνῃ διδοὺς πρὸς χρείαν τοῖς ἀνθρώποις κρατεῖν,
ᾗ δ᾽ εἶπον ἐγὼ νῦν πραγματείᾳ, καθάπερ τοῦ λευκοῦ πέρι
τότε ἔλεγον, κἂν εἰ σμικρόν, καθαρὸν δ᾽ εἴη, τοῦ πολλοῦ
58 d1 καὶ μὴ τοιούτου διαφέρειν, τούτῳ γ᾽ αὐτῷ τῷ ἀληθεστάτῳ,
καὶ νῦν δὴ σφόδρα διανοηθέντες καὶ ἱκανῶς διαλογισάμενοι,
μήτ᾽ εἴς τινας ὠφελίας ἐπιστημῶν βλέψαντες μήτε τινὰς
εὐδοκιμίας, ἀλλ᾽ εἴ τις πέφυκε τῆς ψυχῆς ἡμῶν δύναμις
58 d5 ἐρᾶν τε τοῦ ἀληθοῦς καὶ πάντα ἕνεκα τούτου πράττειν,
ταύτην εἴπωμεν διεξερευνησάμενοι – τὸ καθαρὸν νοῦ τε καὶ
φρονήσεως εἰ ταύτην μάλιστα ἐκ τῶν εἰκότων ἐκτῆσθαι
φαῖμεν ἂν ἤ τινα ἑτέραν ταύτης κυριωτέραν ἡμῖν ζητητέον.

Sokratas. Aišku, kad kiekvienas turėtų pažinti tą, apie 58 a
kurią dabar kalbama. Manau, visi, kam kliuvo nors trupu-
tis proto, nelygstamai tikriausiu neabejotinai laiko žinojimą
apie tai, kas yra ir turi tikrą bei visada tapačią gimtį. O tu?
Koks būtų tavo vertinimas, Protarchai?

Protarchas. Aš, Sokratai, daug sykių esu girdėjęs Gorgiją
sakant, kad visus menus toli pranoksta įtaigos menas – jo 58 b
vergais visi tampa ne per prievartą, bet savo noru, ir tai esąs
už visus kitus nelygstamai geresnis menas. Bet dabar neno-
rėčiau kelti prieštaravimų nei tau, nei jam.

Sokratas. „Kelti *ginklų*", man regis, norėjai pasakyti, bet susigėdai ir nepasakei.

Protarchas. Tebūnie taip, kaip tau atrodo.

Sokratas. Gal čia aš esu kaltas, kad neteisingai supratai?

Protarchas. Ką?

Sokratas. Mat aš, mielasis Protarchai, ne tai norėjau su-
žinoti, koks menas arba koks mokslas visus pranoksta kaip 58 c
pats didžiausias, geriausias ir duodantis mums daugiausia
naudos, bet – kuris žiūri aiškumo, tikslumo ir didžiausio
tikrumo, nors pats ir būtų mažas ir mažai naudingas. Štai
ką mes dabar siekiame sužinoti. Bet žiūrėk – tikrai neužsi-
trauksi Gorgijo nemalonės, jei pripažinsi, kad pagal žmo-
nėms teikiamą naudą jo menas yra pranašesnis, o štai šiai
veiklai, apie kurią dabar kalbėjau, tinka tai, ką anksčiau
sakėme apie baltumą: tegu ir mažas, bet grynas baltumas
pranoksta gausybę ne tokio gryno baltumo – kaip tik dėl 58 d
šio didžiausio savo tikrumo. Tad ir dabar gerokai pamąstę
ir kaip reikiant apsvarstę, žiūrėdami ne kokios nors mokslų
naudos arba jų šlovės, bet, jei tam tikra įgimta mūsų sielos
galia geidžia tiesos ir viską dėl jos daro – ją ištyrę pasaky-
kime, ar galime teigti, kad veikiausiai būtent jai priklauso
didžiausias mąstymo ir proto grynumas, ar turime ieškoti
kitos, už ją viršesnės?

58 e1 {ΠΡΩ.} Ἀλλὰ σκοπῶ, καὶ χαλεπὸν οἶμαι συγχωρῆσαί τινα ἄλλην ἐπιστήμην ἢ τέχνην τῆς ἀληθείας ἀντέχεσθαι μᾶλλον ἢ ταύτην.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν ἐννοήσας τὸ τοιόνδε εἴρηκας ὃ λέγεις νῦν,
58 e5 ὡς αἱ πολλαὶ τέχναι, καὶ ὅσοι περὶ ταῦτα πεπόνηνται,
59 a1 πρῶτον μὲν δόξαις χρῶνται καὶ τὰ περὶ δόξαν ζητοῦσι συντεταμένως; εἴ τε καὶ περὶ φύσεως ἡγεῖταί τις ζητεῖν, οἶσθ' ὅτι τὰ περὶ τὸν κόσμον τόνδε, ὅπῃ τε γέγονεν καὶ ὅπῃ πάσχει τι καὶ ὅπῃ ποιεῖ, ταῦτα ζητεῖ διὰ βίου; φαῖμεν
59 a5 ἂν ταῦτα, ἢ πῶς;

{ΠΡΩ.} Οὕτως.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν οὐ περὶ τὰ ὄντα ἀεί, περὶ δὲ τὰ γιγνόμενα καὶ γενησόμενα καὶ γεγονότα ἡμῶν ὁ τοιοῦτος ἀνῄρηται τὸν πόνον;

59 a10 {ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

{ΣΩ.} Τούτων οὖν τι σαφὲς ἂν φαῖμεν τῇ ἀκριβεστάτῃ
59 b1 ἀληθείᾳ γίγνεσθαι, ὧν μήτε ἔσχε μηδὲν πώποτε κατὰ ταὐτὰ μήθ' ἕξει μήτε εἰς τὸ νῦν παρὸν ἔχει;

{ΠΡΩ.} Καὶ πῶς;

{ΣΩ.} Περὶ οὖν τὰ μὴ κεκτημένα βεβαιότητα μηδ' ἡντινοῦν
59 b5 πῶς ἄν ποτε βέβαιον γίγνοιθ' ἡμῖν καὶ ὁτιοῦν;

{ΠΡΩ.} Οἶμαι μὲν οὐδαμῶς.

{ΣΩ.} Οὐδ' ἄρα νοῦς οὐδέ τις ἐπιστήμη περὶ αὐτά ἐστιν τὸ ἀληθέστατον ἔχουσα.

{ΠΡΩ.} Οὔκουν εἰκός γε.

59 b10 {ΣΩ.} Τὸν μὲν δὴ σὲ καὶ ἐμὲ καὶ Γοργίαν καὶ Φίληβον χρὴ συχνὰ χαίρειν ἐᾶν, τόδε δὲ διαμαρτύρασθαι τῷ λόγῳ.

59 c1 {ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Ὡς ἢ περὶ ἐκεῖνα ἔσθ' ἡμῖν τό τε βέβαιον καὶ τὸ καθαρὸν καὶ ἀληθὲς καὶ ὃ δὴ λέγομεν εἰλικρινές, περὶ τὰ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ὡσαύτως ἀμεικτότατα ἔχοντα, ἢ [δεύτερος]
59 c5 ἐκείνων ὅτι μάλιστά ἐστι συγγενές· τὰ δ' ἄλλα πάντα δεύτερά τε καὶ ὕστερα λεκτέον.

Protarchas. Svarstau. Manau, sunku būtų sutikti, kad ku- 58 e
ris kitas mokslas arba menas tiesos laikosi labiau nei šis.

Sokratas. Šitaip dabar pasakei pagalvojęs apie tai, kad dau-
guma mokslų ir prie jų triūsiantys žmonės visų pirma remiasi 59 a
nuomone ir stropiai tiria su *nuomone* susijusius dalykus? O jei kas manosi tiriantis prigimties dalykus, supranti, jog tai yra šio pasaulio dalykai – kaip jie atsirado, ką patiria ir kaip veikia. Tai jis tiria visą gyvenimą. Ar galime taip teigti, ar kitaip?

Protarchas. Šitaip.

Sokratas. Vadinasi, toks žmogus triūsą triūsia ne dėl to, kas visada *yra*, bet dėl dalykų, kurie atsiranda, atsiras arba yra atsiradę?

Protarchas. Tikra tiesa.

Sokratas. Ar galėtume teigti, kad kuris nors iš šių dalykų
mums gali tapti tikrų tikriausiai aiškus, jei nė vienas iš jų 59 b
pastovus niekada nebuvo, nebus ir dabar toks nėra?

Protarchas. Kaip galėtume.

Sokratas. O kaip galėtume turėti kokį nors patvarų tikrumą dėl tokių dalykų, kurie patys neturi nė menkiausio patvarumo?

Protarchas. Man regis, niekaip.

Sokratas. Vadinasi, nėra šių dalykų supratimo arba mokslo, kuris turėtų tikriausią tiesą.

Protarchas. Panašu, jog nėra.

Sokratas. Taigi dabar tikrai turime palikti mane, Gorgiją
bei Filebą ir štai ką paliudyti mūsų svarstymu. 59 c

Protarchas. Ką?

Sokratas. Kad tvirtumą, grynumą, tikrumą ir tai, ką vadiname „švarumu“, mes turime ten, kur esama visada taip pat ir vienodai tveriančių ir jokių priemaišų neturinčių dalykų arba tokių, kurie jiems būtų labiausiai giminingi. O visa kita dera laikyti antriniais ir žemesniais dalykais.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα λέγεις.
{ΣΩ.} Τὰ δὴ τῶν ὀνομάτων περὶ τὰ τοιαῦτα κάλλιστα ἆρ'
οὐ τοῖς καλλίστοις δικαιότατον ἀπονέμειν;
59 c10 {ΠΡΩ.} Εἰκός γε.
59 d1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν νοῦς ἐστι καὶ φρόνησις ἅ γ' ἄν τις τιμήσειε
μάλιστα ὀνόματα;
{ΠΡΩ.} Ναί.
{ΣΩ.} Ταῦτ' ἄρα ἐν ταῖς περὶ τὸ ὂν ὄντως ἐννοίαις ἐστὶν
59 d5 ἀπηκριβωμένα ὀρθῶς κείμενα καλεῖσθαι.
{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.
{ΣΩ.} Καὶ μὴν ἅ γε εἰς τὴν κρίσιν ἐγὼ τότε παρεσχόμην
οὐκ ἄλλ' ἐστὶν ἢ ταῦτα τὰ ὀνόματα.
{ΠΡΩ.} Τί μήν, ὦ Σώκρατες;
59 d10 {ΣΩ.} Εἶεν. τὸ μὲν δὴ φρονήσεώς τε καὶ ἡδονῆς πέρι
59 e1 πρὸς τὴν ἀλλήλων μεῖξιν εἴ τις φαίη καθαπερεὶ δημιουργοῖς
ἡμῖν ἐξ ὧν ἢ ἐν οἷς δεῖ δημιουργεῖν τι παρακεῖσθαι, καλῶς
ἂν τῷ λόγῳ ἀπεικάζοι.
{ΠΡΩ.} Καὶ μάλα.
59 e5 {ΣΩ.} Τὸ δὴ μετὰ ταῦτα ἆρ' οὐ μειγνύναι ἐπιχειρητέον;
{ΠΡΩ.} Τί μήν;
{ΣΩ.} Οὐκοῦν τάδε προειποῦσι καὶ ἀναμνήσασιν ἡμᾶς
αὐτοὺς ὀρθότερον ἂν ἔχοι;
{ΠΡΩ.} Τὰ ποῖα;
59 e10 {ΣΩ.} Ἃ καὶ πρότερον ἐμνήσθημεν· εὖ δ' ἡ παροιμία
60 a1 δοκεῖ ἔχειν, τὸ καὶ δὶς καὶ τρὶς τό γε καλῶς ἔχον ἐπαναπολεῖν
τῷ λόγῳ δεῖν.
{ΠΡΩ.} Τί μήν;
{ΣΩ.} Φέρε δὴ πρὸς Διός· οἶμαι γὰρ οὑτωσί πως τὰ τότε
60 a5 λεχθέντα ῥηθῆναι.
{ΠΡΩ.} Πῶς;
{ΣΩ.} Φίληβός φησι τὴν ἡδονὴν σκοπὸν ὀρθὸν πᾶσι
ζῴοις γεγονέναι καὶ δεῖν πάντας τούτου στοχάζεσθαι, καὶ
δὴ καὶ τἀγαθὸν τοῦτ' αὐτὸ εἶναι σύμπασι, καὶ δύο ὀνόματα,

Protarchas. Tikrą tiesą sakai.
Sokratas. O dėl vardų, ar nebūtų visiškai teisinga šiems
gražiausiems dalykams ir vardus skirti pačius gražiausius?
Protarchas. Regis, taip.
Sokratas. O labiausiai gerbiami būtų mąstymo ir protin- 59 d
gumo vardai?
Protarchas. Taip.
Sokratas. Taigi, kai juos taikome tikrosios būties apmąsty-
mams, tai ir yra pati tobuliausia ir tikriausia jų vieta?
Protarchas. Žinoma.
Sokratas. O juk būtent šiuos vardus aš anuomet siūliau
mūsų vertinimui.
Protarchas. Kaipgi ne, Sokratai.
Sokratas. Gerai. O dėl protingumo ir malonumo tarpusa- 59 e
vio mišinio – jei kas tartų, kad mes tarsi amatininkai prie-
šais save dabar turime tai, iš ko arba kame turime daryti savo
dirbinį, pasakytų gražų palyginimą?
Protarchas. Labai gražų.
Sokratas. Taigi po viso šito ar nereikėtų mums jau imtis
maišymo?
Protarchas. Kodėl gi ne.
Sokratas. Geriau būtų prieš tai štai ką pasakyti ir sau priminti.
Protarchas. Ką?
Sokratas. Tai, ką ir anksčiau buvome prisiminę. Tačiau,
regis, išties vykusi yra patarlė, kad du ir tris kartus dera žo- 60 a
džiu kartoti tai, kas yra gera.
Protarchas. Kodėl gi ne.
Sokratas. Taigi, dėl Dzeuso! Manding, štai kaip anuomet
kalbėta...
Protarchas. Kaip?
Sokratas. Filebas teigė, kad malonumas yra teisingas visų
gyvūnų tikslas ir visi turi jo siekti. Ir kad tai ir esąs visų Gėris,
o du vardus – „gera“ ir „malonu“ – teisinga yra skirti tam

60 a10 ἀγαθὸν καὶ ἡδύ, ἑνί τινι καὶ φύσει μιᾷ τούτω ὀρθῶς
60 b1 τεθέντ' ἔχειν· Σωκράτης δ' ἓν μὲν οὔ φησι τοῦτ' εἶναι, δύο δὲ καθάπερ τὰ ὀνόματα, καὶ τό τε ἀγαθὸν καὶ ἡδὺ διάφορον ἀλλήλων φύσιν ἔχειν, μᾶλλον δὲ μέτοχον εἶναι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μοίρας τὴν φρόνησιν ἢ τὴν ἡδονήν. οὐ ταῦτ' ἔστιν
60 b5 τε καὶ ἦν τὰ τότε λεγόμενα, ὦ Πρώταρχε;

{ΠΡΩ.} Σφόδρα μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν καὶ τόδε καὶ τότε καὶ νῦν ἡμῖν ἂν συνομολογοῖτο;

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Τὴν τἀγαθοῦ διαφέρειν φύσιν τῷδε τῶν ἄλλων.

60 c1 {ΠΡΩ.} Τίνι;

{ΣΩ.} Ὧι παρείη τοῦτ' ἀεὶ τῶν ζῴων διὰ τέλους πάντως καὶ πάντῃ, μηδενὸς ἑτέρου ποτὲ ἔτι προσδεῖσθαι, τὸ δὲ ἱκανὸν τελεώτατον ἔχειν. οὐχ οὕτως;

60 c5 {ΠΡΩ.} Οὕτω μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τῷ λόγῳ ἐπειράθημεν χωρὶς ἑκάτερον ἑκατέρου θέντες εἰς τὸν βίον ἑκάστων, ἄμεικτον μὲν ἡδονὴν φρονήσει, φρόνησιν δὲ ὡσαύτως ἡδονῆς μηδὲ τὸ σμικρότατον ἔχουσαν;

60 c10 {ΠΡΩ.} Ἦν ταῦτα.

{ΣΩ.} Μῶν οὖν ἡμῖν αὐτῶν τότε πότερον ἱκανὸν ἔδοξεν
60 d1 εἶναί τῳ;

{ΠΡΩ.} Καὶ πῶς;

{ΣΩ.} Εἰ δέ γε παρηνέχθημέν τι τότε, νῦν ὁστισοῦν ἐπαναλαβὼν ὀρθότερον εἰπάτω, μνήμην καὶ φρόνησιν καὶ
60 d5 ἐπιστήμην καὶ ἀληθῆ δόξαν τῆς αὐτῆς ἰδέας τιθέμενος καὶ σκοπῶν εἴ τις ἄνευ τούτων δέξαιτ' ἄν οἱ καὶ ὁτιοῦν εἶναι ἢ καὶ γίγνεσθαι, μὴ ὅτι δή γε ἡδονὴν εἴθ' ὡς πλείστην εἴθ' ὡς σφοδροτάτην, ἣν μήτε ἀληθῶς δοξάζοι χαίρειν μήτε τὸ παράπαν γιγνώσκοι τί ποτε πέπονθε πάθος μήτ' αὖ
60 e1 μνήμην τοῦ πάθους μηδ' ὁντινοῦν χρόνον ἔχοι. ταὐτὰ δὲ λεγέτω καὶ περὶ φρονήσεως, εἴ τις ἄνευ πάσης ἡδονῆς καὶ τῆς βραχυτάτης δέξαιτ' ἂν φρόνησιν ἔχειν μᾶλλον ἢ μετά

tikram vienam dalykui ir vienai prigimčiai. O Sokratas teigė, 60 b
kad tai nėra vienas dalykas, bet du, kaip du yra ir jų vardai, ir kad „gera“ ir „malonu“ turi skirtingą prigimtį, o didesnę Gėrio dalį turi ne malonumas, bet protas. Ar ne šitaip, ar tokie buvo anie teiginiai, Protarchai?

Protarchas. Visiškai tokie.

Sokratas. Gal štai dėl ko dabar, kaip ir anuomet, dar sutarkime.

Protarchas. Dėl ko?

Sokratas. Kad Gėrio prigimtis iš visų kitų dalykų išsiskiria štai kuo.

Protarchas. Kuo? 60 c

Sokratas. Jei kuri nors gyva būtybė jį turi nuolatos, visai ir visaip, ji nebestokoja nieko kito, bet tobulai turi tai, ko jai pakanka. Ar taip?

Protarchas. Taip.

Sokratas. Taigi mes svarstydami kiekvieną išmėginome atskirai, gyvenimui suteikę arba protingumu neatmieštą malonumą, arba protingumą, kuris taip pat neturėtų nė menkiausio malonumo.

Protarchas. Taip ir padarėme.

Sokratas. Ir mums nepasirodė, jog kam nors galėtų pakakti kurio nors vieno?

Protarchas. Kaipgi galėtų. 60 d

Sokratas. O jei tuomet kiek paklydome, kas nori lai grįžta prie šių dalykų ir mus pataiso. Tegu tai pačiai rūšiai priskyręs atmintį, protingumą, žinojimą ir teisingą nuomonę pasižiūri, ar kas nors sutiktų be jų ką nors turėti arba įsigyti, kad ir malonumą, tegu ir patį didžiausią ir stipriausią, jei negalėtų nei teisingai nusimanyti apie savo džiaugsmą, nei
apskritai žinotų, ką patiria, be to, nė akimirką neišlaikytų šio 60 e
potyrio prisiminimo? Tą patį lai pasako ir apie protingumą: ar kas nors sutiktų veikiau turėti protingumą be jokio, kad

τινων ἡδονῶν [ἢ πάσας ἡδονὰς χωρὶς φρονήσεως μᾶλλον ἢ
60 e5 μετὰ φρονήσεως αὖ τινος][52].
{ΠΡΩ.} Οὐκ ἔστιν, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' οὐδὲν δεῖ ταῦτά γε
πολλάκις ἐπερωτᾶν.
61 a1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν τό γε τέλεον καὶ πᾶσιν αἱρετὸν καὶ τὸ
παντάπασιν ἀγαθὸν οὐδέτερον ἂν τούτων εἴη;
{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;
{ΣΩ.} Τὸ τοίνυν ἀγαθὸν ἤτοι σαφῶς ἢ καί τινα τύπον αὐτοῦ
61 a5 ληπτέον, ἵν', ὅπερ ἐλέγομεν, δευτερεῖα ὅτῳ δώσομεν ἔχωμεν.
{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα λέγεις.
{ΣΩ.} Οὐκοῦν ὁδὸν μέν τινα ἐπὶ τἀγαθὸν εἰλήφαμεν;
{ΠΡΩ.} Τίνα;
{ΣΩ.} Καθάπερ εἴ τίς τινα ἄνθρωπον ζητῶν τὴν οἴκησιν
61 b1 πρῶτον ὀρθῶς ἵν' οἰκεῖ πύθοιτο αὐτοῦ, μέγα τι δήπου πρὸς
τὴν εὕρεσιν ἂν ἔχοι τοῦ ζητουμένου.
{ΠΡΩ.} Πῶς δ' οὔ;
{ΣΩ.} Καὶ νῦν δή τις λόγος ἐμήνυσεν ἡμῖν, ὥσπερ καὶ
61 b5 κατ' ἀρχάς, μὴ ζητεῖν ἐν τῷ ἀμείκτῳ βίῳ τἀγαθὸν ἀλλ' ἐν
τῷ μεικτῷ.
{ΠΡΩ.} Πάνυ γε.
{ΣΩ.} Ἐλπὶς μὴν πλείων ἐν τῷ μειχθέντι καλῶς τὸ
ζητούμενον ἔσεσθαι φανερώτερον ἢ ἐν τῷ μή;
61 b10 {ΠΡΩ.} Πολύ γε.
{ΣΩ.} Τοῖς δὴ θεοῖς, ὦ Πρώταρχε, εὐχόμενοι κεραννύωμεν,
61 c1 εἴτε Διόνυσος εἴτε Ἥφαιστος εἴθ' ὅστις θεῶν ταύτην τὴν
τιμὴν εἴληχε τῆς συγκράσεως.
{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.
{ΣΩ.} Καὶ μὴν καθάπερ ἡμῖν οἰνοχόοις τισὶ παρεστᾶσι
61 c5 κρῆναι – μέλιτος μὲν ἂν ἀπεικάζοι τις τὴν τῆς ἡδονῆς,
τὴν δὲ τῆς φρονήσεως νηφαντικὴν καὶ ἄοινον αὐστηροῦ

52 [ἢ πάσας ἡδονὰς χωρὶς φρονήσεως μᾶλλον ἢ μετὰ φρονήσεως αὖ τινος] ut glossam delevit Hackforth, Frede (1997).

ir menkiausio malonumo nei kartu su kokiais nors malonumais? [Arba visus malonumus be protingumo veikiau nei kartu su tam tikru protingumu?]

Protarchas. Tai neįmanoma, Sokratai. Bet nėra reikalo daug sykių vis to paties klausti.

Sokratas. Taigi nei vienas, nei kitas iš jų nebūtų tobulas, 61 a
visiems siektinas ir visiškas Gėris?

Protarchas. Kaipgi galėtų.

Sokratas. Tad mums dabar reikia aiškiai suvokti Gėrį arba bent jau turėti tam tikrą jo apybraižą, idant žinotume, kam, kaip sakėme, galėsime suteikti antrą vietą.

Protarchas. Labai teisingai kalbi.

Sokratas. O tam tikrą kelią Gėrio link mes jau radome?

Protarchas. Kokį?

Sokratas. Tarkime, jei kas ieškodamas kokio nors žmogaus
pirma teisingai susižinotų, kur tas gyvenąs, turėtų kai ką iš- 61 b
ties svarbaus, kad galėtų rasti tą, kurio ieško.

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Štai ir mums dabar, kaip ir pradžioje, svarstymas nurodė, kad ieškoti Gėrio reikia ne priemaišų neturinčiame gyvenime, bet mišriajame.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Kita vertus, labiau tikėtina, jog tai, ko ieškome, aiškiau išvysime gražiai, o ne blogai sumaišytame gyvenime?

Protarchas. Kur kas labiau.

Sokratas. Taigi, Protarchai, pradėkime maišyti pasimels-
dami dievams, ar tai būtų Dionisas, ar Hefaistas, ar kuris ki- 61 c
tas šią garbingą maišymo skirtį gavęs dievas.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Dabar mes tarsi vyno pilstytojai prieš save turime dvi versmes: vieną, malonumo, galima būtų palyginti su medumi, o kitą, blaivią ir jokio vyno neturinčią protingumo

καὶ ὑγιεινοῦ τινος ὕδατος – ἃς προθυμητέον ὡς κάλλιστα συμμειγνύναι.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

61 d1 {ΣΩ.} Φέρε δὴ πρότερον· ἆρα πᾶσαν ἡδονὴν πάσῃ φρονήσει μειγνύντες τοῦ καλῶς ἂν μάλιστα ἐπιτύχοιμεν;

{ΠΡΩ.} Ἴσως.

{ΣΩ.} Ἀλλ᾽ οὐκ ἀσφαλές. ᾗ δὲ ἀκινδυνότερον ἂν
61 d5 μειγνύοιμεν, δόξαν μοι δοκῶ τινα ἀποφήνασθαι ἄν.

{ΠΡΩ.} Λέγε τίνα.

{ΣΩ.} Ἦν ἡμῖν ἡδονή τε ἀληθῶς, ὡς οἰόμεθα, μᾶλλον ἑτέρας ἄλλη καὶ δὴ καὶ τέχνη τέχνης ἀκριβεστέρα;

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

61 d10 {ΣΩ.} Καὶ ἐπιστήμη δὴ ἐπιστήμης διάφορος, ἡ μὲν ἐπὶ
61 e1 τὰ γιγνόμενα καὶ ἀπολλύμενα ἀποβλέπουσα, ἡ δ᾽ ἐπὶ τὰ μήτε γιγνόμενα μήτε ἀπολλύμενα, κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ ὡσαύτως ὄντα ἀεί. ταύτην εἰς τὸ ἀληθὲς ἐπισκοπούμενοι ἡγησάμεθα ἐκείνης ἀληθεστέραν εἶναι.

61 e5 {ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν ὀρθῶς.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν εἰ τἀληθέστατα τμήματα ἑκατέρας ἴδοιμεν πρῶτον συμμείξαντες, ἆρα ἱκανὰ ταῦτα συγκεκραμένα τὸν ἀγαπητότατον βίον ἀπεργασάμενα παρέχειν ἡμῖν, ἤ τινος ἔτι προσδεόμεθα καὶ τῶν μὴ τοιούτων;

62 a1 {ΠΡΩ.} Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ δρᾶν οὕτως.

{ΣΩ.} Ἔστω δή τις ἡμῖν φρονῶν ἄνθρωπος αὐτῆς περὶ δικαιοσύνης ὅτι ἔστιν, καὶ λόγον ἔχων ἑπόμενον τῷ νοεῖν, καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν ὄντων ὡσαύτως
62 a5 διανοούμενος.

{ΠΡΩ.} Ἔστω γὰρ οὖν.

{ΣΩ.} Ἆρ᾽ οὖν οὗτος ἱκανῶς ἐπιστήμης ἕξει, κύκλου μὲν καὶ σφαίρας αὐτῆς τῆς θείας τὸν λόγον ἔχων, τὴν δὲ ἀνθρωπίνην ταύτην σφαῖραν καὶ τοὺς κύκλους τούτους ἀγνοῶν,
62 b1 καὶ χρώμενος ἐν οἰκοδομίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοίως κανόσι καὶ τοῖς κύκλοις;

versmę – su griežtu ir sveiku vandeniu. Juos tad turime pasistengti kuo gražiausiai sumaišyti.

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Nagi, visų pirma: ar kiekvieną malonumą mai- 61 d
šydami su kiekvienu protingumu turėtume didžiausią tikimybę gauti gražų mišinį?

Protarchas. Galbūt.

Sokratas. Tačiau tai nebūtų saugu. Bet, regis, galėčiau pasakyti savo nuomonę, koks maišymo būdas būtų mažiau pavojingas.

Protarchas. Sakyk, koks.

Sokratas. Mūsų manymu, vienas malonumas yra tikresnis už kitą, o menas tikslesnis už kitą meną?

Protarchas. Kaipgi ne.

Sokratas. Ir mokslas nelygu mokslui: vienas žvelgia į tai, 61 e
kas atsiranda ir žūva, o kitas – į tai, kas nei atsiranda, nei žūva, bet visada yra taip pat ir vienodai. Žiūrėdami tiesos pastarąjį pripažinome esant už aną tikresnį.

Protarchas. Visai teisingai.

Sokratas. Tad gal pirma sumaišykime pačias tikriausias jų abiejų dalis ir pasižiūrėkime, ar jų mišinys įstengia sukurti ir mums suteikti patį patraukliausią gyvenimą, ar dar trūksta ko nors iš kitų dalių?

Protarchas. Man regis, taip ir turime daryti. 62 a

Sokratas. Paimkime tad protingą žmogų, kuris nusimano apie patį teisingumą, kas tai yra, turi su tokiu supratimu sutinkančią aiškinimo galią, o ir apie visas kitas esybes taip pat mąsto.

Protarchas. Imkime.

Sokratas. Ar toks žmogus turės pakankamai mokslo, jei gebės paaiškinti apie rutulį ir patį dieviškąjį apskritimą, tačiau neišmanys žmogiškojo rutulio ir šių mūsų apskritimų, tad ir statydamas namą ir visur kitur taip pat naudosis li- 62 b
niuotėmis ir apskritimais?

{ΠΡΩ.} Γελοίαν διάθεσιν ἡμῶν, ὦ Σώκρατες, ἐν ταῖς θείαις οὖσαν μόνον ἐπιστήμαις λέγομεν.

{ΣΩ.} Πῶς φῄς; ἦ τοῦ ψευδοῦς κανόνος ἅμα καὶ τοῦ κύκλου τὴν οὐ βέβαιον οὐδὲ καθαρὰν τέχνην ἐμβλητέον κοινῇ καὶ συγκρατέον;

{ΠΡΩ.} Ἀναγκαῖον γάρ, εἰ μέλλει τις ἡμῶν καὶ τὴν ὁδὸν ἑκάστοτε ἐξευρήσειν οἴκαδε.

62 c1 {ΣΩ.} Ἦ καὶ μουσικήν, ἣν ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔφαμεν στοχάσεώς τε καὶ μιμήσεως μεστὴν οὖσαν καθαρότητος ἐνδεῖν;

{ΠΡΩ.} Ἀναγκαῖον φαίνεται ἔμοιγε, εἴπερ γε ἡμῶν ὁ βίος ἔσται καὶ ὁπωσοῦν ποτε βίος.

{ΣΩ.} Βούλει δῆτα, ὥσπερ θυρωρὸς ὑπ' ὄχλου τις ὠθούμενος καὶ βιαζόμενος, ἡττηθεὶς ἀναπετάσας τὰς θύρας ἀφῶ πάσας τὰς ἐπιστήμας εἰσρεῖν καὶ μείγνυσθαι ὁμοῦ καθαρᾷ τὴν ἐνδεεστέραν;

62 d1 {ΠΡΩ.} Οὔκουν ἔγωγε οἶδα, ὦ Σώκρατες, ὅτι τις ἂν βλάπτοιτο πάσας λαβὼν τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, ἔχων τὰς πρώτας.

{ΣΩ.} Μεθιῶ δὴ τὰς συμπάσας ῥεῖν εἰς τὴν τῆς Ὁμήρου καὶ μάλα ποιητικῆς μισγαγκείας ὑποδοχήν;

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Μεθεῖνται· καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν τῶν ἡδονῶν πηγὴν
ἰτέον. ὡς γὰρ διενοήθημεν αὐτὰς μειγνύναι, τὰ τῶν ἀληθῶν
μόρια πρῶτον, οὐκ ἐξεγένεθ' ἡμῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ πᾶσαν
ἀγαπᾶν ἐπιστήμην εἰς ταὐτὸν μεθεῖμεν ἀθρόας καὶ πρόσθεν
62 e1 τῶν ἡδονῶν.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα λέγεις.

{ΣΩ.} Ὥρα δὴ βουλεύεσθαι νῷν καὶ περὶ τῶν ἡδονῶν, πότερα καὶ ταύτας πάσας ἀθρόας ἀφετέον ἢ καὶ τούτων πρώτας μεθετέον ἡμῖν ὅσαι ἀληθεῖς.

{ΠΡΩ.} Πολύ τι διαφέρει πρός γε ἀσφάλειαν πρώτας τὰς ἀληθεῖς ἀφεῖναι.

{ΣΩ.} Μεθείσθων δή. τί δὲ μετὰ ταῦτα; ἆρ' οὐκ εἰ μέν τινες ἀναγκαῖαι, καθάπερ ἐκεῖ, συμμεικτέον καὶ ταύτας;

{ΠΡΩ.} Τί δ' οὔ; τάς γε ἀναγκαίας δήπουθεν.

Protarchas. Juokingą būseną mes čia aptariame, Sokratai, kuomet atsidedama vien dieviškiesiems mokslams.

Sokratas. Ką tu sakai! Ar reikės kartu įdėti bei įmaišyti ir nepatvarų bei negryną netikros liniuotės ir netikro apskritimo meną?

Protarchas. Teks, jei dar ketiname kaskart susirasti namo vedantį kelią.

Sokratas. Ir muziką, apie kurią kiek anksčiau sakėme, kad 62 c
joje apstu taikymosi, mėgdžiojimo ir trūksta grynumo?

Protarchas. Man regis, tai neišvengiama norint, kad mūsų gyvenimas vis dar būtų gyvenimas.

Sokratas. Tad tu nori, kad aš tarsi minios stumte stumiamas durininkas pasiduočiau ir atverčiau duris visiems mokslams: lai visi suplūsta, ir tegu sumyšta grynasis ir tas, kuriam trūksta grynumo.

Protarchas. Nežinau, Sokratai, kaip nukentėtum priimda- 62 d
mas visus kitus mokslus, jei jau turi tuos pirmuosius.

Sokratas. Taigi leisti visiems tekėti į tą patį, kaip Homero labai poetiškai pasakyta, „slėnių santakos" prieglobstį?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Visiems leista. O dabar vėl reikia eiti prie malonumų versmės. Mat nepavyko, kaip buvome sumanę, pirma
sumaišyti tikrųjų mokslų ir malonumų dalių, kadangi iš mei-
lės kiekvienam mokslui visus kartu juos įsileidome dar prieš 62 e
malonumus.

Protarchas. Tikra tiesa.

Sokratas. Tad dabar laikas mums pasitarti ir dėl malonumų: ar juos taip pat visus kartu leisime, ar ir čia pirma reikia leisti tik tikruosius?

Protarchas. Kur kas saugiau būtų pirma leisti tikruosius.

Sokratas. Tebūnie. O paskui? Jei, kaip ir ten, esama dar kokių nors *būtinų* malonumų, ar juos taip pat turime įmaišyti?

Protarchas. Kodėl gi ne. Bent jau būtinuosius.

63 a1 {ΣΩ.} Εἰ δέ γε καί, καθάπερ τὰς τέχνας πάσας ἀβλαβές
τε καὶ ὠφέλιμον ἦν ἐπίστασθαι διὰ βίου, καὶ νῦν δὴ ταὐτὰ
λέγομεν περὶ τῶν ἡδονῶν, εἴπερ πάσας ἡδονὰς ἥδεσθαι διὰ
βίου συμφέρον τε ἡμῖν ἐστι καὶ ἀβλαβὲς ἅπασι, πάσας
63 a5 συγκρατέον;[53]
{ΠΡΩ.} Πῶς οὖν δὴ περὶ αὐτῶν τούτων λέγωμεν; καὶ πῶς
ποιῶμεν;
{ΣΩ.} Οὐχ ἡμᾶς, ὦ Πρώταρχε, διερωτᾶν χρή, τὰς ἡδονὰς
δὲ αὐτὰς καὶ τὰς φρονήσεις διαπυνθανομένους τὸ τοιόνδε
63 a10 ἀλλήλων πέρι.
63 b1 {ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;
{ΣΩ.} "Ὦ φίλαι, εἴτε ἡδονὰς ὑμᾶς χρὴ προσαγορεύειν
εἴτε ἄλλῳ ὁτῳοῦν ὀνόματι, μῶν οὐκ ἂν δέξαισθε οἰκεῖν μετὰ
φρονήσεως πάσης ἢ χωρὶς τοῦ φρονεῖν;" οἶμαι μὲν πρὸς
63 b5 ταῦτα τόδ' αὐτὰς ἀναγκαιότατον εἶναι λέγειν.
{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;
{ΣΩ.} Ὅτι καθάπερ ἔμπροσθεν ἐρρήθη, "Τὸ μόνον καὶ
ἔρημον εἰλικρινὲς εἶναί τι γένος οὔτε πάνυ τι δυνατὸν οὔτ'
63 c1 ὠφέλιμον· πάντων γε μὴν ἡγούμεθα γενῶν ἄριστον ἓν ἀνθ'
ἑνὸς συνοικεῖν ἡμῖν τὸ τοῦ γιγνώσκειν τἆλλά τε πάντα καὶ
[αὖ τὴν] αὐτὴν ἡμῶν τελέως εἰς δύναμιν ἑκάστην."
{ΠΡΩ.} "Καὶ καλῶς γε εἰρήκατε τὰ νῦν," φήσομεν.
63 c5 {ΣΩ.} Ὀρθῶς. πάλιν τοίνυν μετὰ τοῦτο τὴν φρόνησιν καὶ
τὸν νοῦν ἀνερωτητέον· "Ἆρ' ἡδονῶν τι προσδεῖσθε ἐν τῇ
συγκράσει;" φαῖμεν ἂν αὖ τὸν νοῦν τε καὶ τὴν φρόνησιν
ἀνερωτῶντες. "Ποίων," φαῖεν ἂν ἴσως, "ἡδονῶν;"
{ΠΡΩ.} Εἰκός.
63 d1 {ΣΩ.} Ὁ δέ γ' ἡμέτερος λόγος μετὰ τοῦτ' ἐστὶν ὅδε.
"Πρὸς ταῖς ἀληθέσιν ἐκείναις ἡδοναῖς," φήσομεν, "ἆρ' ἔτι
προσδεῖσθ' ὑμῖν τὰς μεγίστας ἡδονὰς συνοίκους εἶναι καὶ
τὰς σφοδροτάτας;" "Καὶ πῶς, ὦ Σώκρατες," ἴσως φαῖεν
63 d5 ἄν, "αἵ γ' ἐμποδίσματά τε μυρία ἡμῖν ἔχουσι, τὰς ψυχὰς ἐν

53 συγκρατέον; scripsi : συγκρατέον alii.

Sokratas. Bet jei, kaip sakėme apie menus, gyvenime yra 63 a
nekenksminga ir naudinga visus juos išmanyti, dabar tą patį
pasakysime ir apie malonumus: jei mums naudinga ir nie-
kam nekenksminga gyvenime džiaugtis visais malonumais,
tuomet visus juos reikia įmaišyti?
Protarchas. Ką tuomet turime apie juos sakyti? Ir ką daryti?
Sokratas. Ne mūsų, Protarchai, reikia klausti, bet pačių
malonumų ir protingumų, kad štai ką vieni apie kitus mums
pasakytų.
Protarchas. Ką? 63 b
Sokratas. „Mielieji – ar malonumais, ar kokiu kitu vardu
jus reikėtų vadinti, – ar sutiktumėte veikiau gyventi su vi-
somis protingumo giminėmis nei visai atskirai nuo protin-
gumo?" Man regis, štai ką jie būtinai į tai turėtų atsakyti.
Protarchas. Ką?
Sokratas. Kad, kaip anksčiau sakyta, „būti vienui vienai
ir be priemaišų kuriai nors giminei nėra nei išties įmanoma,
nei naudinga. O geriausia iš visų giminių, palyginus vieną su 63 c
kita, mūsų manymu, mums būtų gyventi kartu su ta, kuri,
be visų kitų dalykų, kiek įmanoma tobulai pažįsta ir kie-
kvieną iš mūsų."
Protarchas. „Tikrai puikiai pasakyta", – tarsime mes.
Sokratas. Teisingai. O dabar reikia klausti mąstymo
ir protingumo. „Ar jums mišinyje dar trūksta malo-
numų?" – tartume mes kreipdamiesi į protingumą ir mąs-
tymą. „Kokių", – ko gero, pasakytų jie, – „malonumų?"
Protarchas. Veikiausiai.
Sokratas. O tuomet mūsų kalba bus štai kokia: „Ar be anų 63 d
tikrųjų malonumų", – sakysime mes, – „jums dar reikia, kad
kartu apsigyventų patys didžiausi ir stipriausi malonumai?"
„Kaip galėtų reikėti, Sokratai", – ko gero, atsakytų, – „juk
jie mums kelia begalę kliūčių, pašėlusiai kankina ir jaukia
sielas, kuriose gyvename. Pirma neleidžia mums atsirasti,

αἷς οἰκοῦμεν ταράττουσαι διὰ μανίας [ἡδονάς], καὶ γίγνεσθαί
63 e1 τε ἡμᾶς τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐῶσι, τά τε γιγνόμενα ἡμῶν τέκνα ὡς
τὸ πολύ, δι' ἀμέλειαν λήθην ἐμποιοῦσαι, παντάπασι διαφθεί-
ρουσιν; ἀλλ' ἅς τε ἡδονὰς ἀληθεῖς καὶ καθαρὰς [ἃς] εἶπες,
σχεδὸν οἰκείας ἡμῖν νόμιζε, καὶ πρὸς ταύταις τὰς μεθ' ὑγιείας
63 e5 καὶ τοῦ σωφρονεῖν, καὶ δὴ καὶ συμπάσης ἀρετῆς ὁπόσαι
καθάπερ θεοῦ ὀπαδοὶ γιγνόμεναι αὐτῇ συνακολουθοῦσι πάντῃ,
ταύτας μείγνυ· τὰς δ' ἀεὶ μετ' ἀφροσύνης καὶ τῆς ἄλλης
κακίας ἑπομένας πολλή που ἀλογία τῷ νῷ μειγνύναι τὸν
βουλόμενον ὅτι καλλίστην ἰδόντα καὶ ἀστασιαστοτάτην μεῖξιν
64 a1 καὶ κρᾶσιν, ἐν ταύτῃ μαθεῖν πειρᾶσθαι τί ποτε ἔν τ' ἀνθρώπῳ
καὶ τῷ παντὶ πέφυκεν ἀγαθὸν καὶ τίνα ἰδέαν αὐτὴν εἶναί
ποτε μαντευτέον." ἆρ' οὐκ ἐμφρόνως ταῦτα καὶ ἐχόντως
ἑαυτὸν τὸν νοῦν φήσομεν ὑπέρ τε αὑτοῦ καὶ μνήμης καὶ
64 a5 δόξης ὀρθῆς ἀποκρίνασθαι τὰ νῦν ῥηθέντα;

{ΠΡΩ.} Παντάπασι μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Ἀλλὰ μὴν καὶ τόδε γε ἀναγκαῖον, καὶ οὐκ ἄλλως ἄν ποτε γένοιτο οὐδ' ἂν ἕν.

64 b1 {ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Ὧι μὴ μείξομεν ἀλήθειαν, οὐκ ἄν ποτε τοῦτο ἀληθῶς γίγνοιτο οὐδ' ἂν γενόμενον εἴη.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ ἄν;

64 b5 {ΣΩ.} Οὐδαμῶς. ἀλλ' εἴ τινος ἔτι προσδεῖ τῇ συγκράσει
ταύτῃ, λέγετε σὺ καὶ Φίληβος. ἐμοὶ μὲν γὰρ καθαπερεὶ κόσμος τις ἀσώματος ἄρξων καλῶς ἐμψύχου σώματος ὁ νῦν λόγος ἀπειργάσθαι φαίνεται.

{ΠΡΩ.} Καὶ ἐμοὶ τοίνυν, ὦ Σώκρατες, οὕτω λέγε δεδόχθαι.

64 c1 {ΣΩ.} Ἆρ' οὖν ἐπὶ μὲν τοῖς τοῦ ἀγαθοῦ νῦν ἤδη προθύροις
καὶ[54] τῆς οἰκήσεως ἐφεστάναι τῆς τοῦ τοιούτου[55] λέγοντες ἴσως ὀρθῶς ἄν τινα τρόπον φαῖμεν;

{ΠΡΩ.} Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.

54 [καὶ] secl. Badham, Burnet.

55 [τῆς τοῦ τοιούτου] secl. Badham, Burnet.

o kai atsiranda mūsų vaikai, dažniausiai visiškai juos išnai- 63 e
kina, nes verčia nerūpestingai pamiršti. Bet tuos malonumus, kuriuos pavadinai tikraisiais ir grynaisiais, gali laikyti kone mūsų giminaičiais, taip pat ir tuos, kurie lydi sveikatą ir santūrumą, o ir visus tuos, kurie, tapę dorybės, lyg kokios dievybės, palydovais, visur paskui ją seka – šiuos imk į mišinį. Bet maišyti su protingumu tuos malonumus, kurie niekada nesiskiria su beprotybe ir visomis kitomis nedorybėmis, būtų tikrai didžiulė nesąmonė, jei norima išvysti patį gražiausią
mišinį bei mažiausiai nesutariantį derinį ir žvelgiant į jį pa- 64 a
mėginti suprasti, koks būtų prigimtinis žmogaus ir visybės Gėris, ir nujausti tokio Gėrio pavidalą." Ar nepripažinsime, kad protas, kaip jam ir dera, protingai tai pasakė tiek apie save patį, tiek apie atmintį ir teisingą nuomonę?

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Bet štai kas dar yra būtina ir be ko niekada negalėtų atsirasti nė vienas daiktas.

Protarchas. Kas? 64 b

Sokratas. Kam neįmaišome tiesos, tas niekad negalėtų išties atsirasti, o atsiradęs – būti.

Protarchas. Kaipgi galėtų.

Sokratas. Niekaip. Tad, jei šiam mišiniui dar ko nors trūksta, judu su Filebu sakykite. O man regis, mūsų svarstymas jau yra pabaigtas tarytum kokia bekūnė tvarka, tinkama gražiai valdyti sielą turinčiam kūnui.

Protarchas. Manyk, kad ir aš esu tokios nuomonės, Sokratai.

Sokratas. Tad jei pasakytume, kad jau stovime prie pat 64 c
Gėrio durų ir visko, kas yra gēra, buveinės, turbūt tam tikra prasme būtume teisūs?

Protarchas. Man regis, taip.

Sokratas. O kas gi būtų pats vertingiausias mišinio dalykas ir toji svarbiausia priežastis, dėl kurios tokia būsena visiems

64 c5 {ΣΩ.} Τί δῆτα ἐν τῇ συμμείξει τιμιώτατον ἅμα καὶ μάλιστ' αἴτιον εἶναι δόξειεν ἂν ἡμῖν τοῦ πᾶσιν γεγονέναι προσφιλῆ τὴν τοιαύτην διάθεσιν; τοῦτο γὰρ ἰδόντες μετὰ τοῦτ' ἐπισκεψόμεθα εἴθ' ἡδονῇ εἴτε τῷ νῷ προσφυέστερον καὶ οἰκειότερον ἐν τῷ παντὶ συνέστηκεν.

64 d1 {ΠΡΩ.} Ὀρθῶς· τοῦτο γὰρ εἰς τὴν κρίσιν ἡμῖν ἐστι συμφορώτατον.

{ΣΩ.} Καὶ μὴν καὶ συμπάσης γε μείξεως οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἢ παντὸς ἀξία γίγνεται ἡτισοῦν ἢ τὸ
64 d5 παράπαν οὐδενός.

{ΠΡΩ.} Πῶς λέγεις;

{ΣΩ.} Οὐδείς που τοῦτο ἀνθρώπων ἀγνοεῖ.

{ΠΡΩ.} Τὸ ποῖον;

{ΣΩ.} Ὅτι μέτρου καὶ τῆς συμμέτρου φύσεως μὴ τυ-
64 d10 χοῦσα ἡτισοῦν καὶ ὁπωσοῦν σύγκρασις πᾶσα ἐξ ἀνάγκης ἀπόλλυσι τά τε κεραννύμενα καὶ πρώτην αὑτήν· οὐδὲ
64 e1 γὰρ κρᾶσις ἀλλά τις ἄκρατος συμπεφορημένη ἀληθῶς ἡ τοιαύτη γίγνεται ἑκάστοτε ὄντως τοῖς κεκτημένοις συμφορά.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

64 e5 {ΣΩ.} Νῦν δὴ καταπέφευγεν ἡμῖν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ δύναμις εἰς τὴν τοῦ καλοῦ φύσιν· μετριότης γὰρ καὶ συμμετρία κάλλος δήπου καὶ ἀρετὴ πανταχοῦ συμβαίνει γίγνεσθαι.

{ΠΡΩ.} Πάνυ μὲν οὖν.

{ΣΩ.} Καὶ μὴν ἀλήθειάν γε ἔφαμεν αὐτοῖς ἐν τῇ κράσει
64 e10 μεμεῖχθαι.

{ΠΡΩ.} Πάνυ γε.

65 a1 {ΣΩ.} Οὐκοῦν εἰ μὴ μιᾷ δυνάμεθα ἰδέᾳ τὸ ἀγαθὸν θηρεῦσαι, σὺν τρισὶ λαβόντες, κάλλει καὶ συμμετρίᾳ καὶ ἀληθείᾳ, λέγωμεν ὡς τοῦτο οἷον ἓν ὀρθότατ' ἂν αἰτιασαίμεθ' ἂν τῶν ἐν τῇ συμμείξει, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀγαθὸν ὂν τοιαύτην αὐτὴν
65 a5 γεγονέναι.

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα μὲν οὖν.

tampa patraukli? Kai tai pamatysime, tuomet galėsime pasižiūrėti, ar tai yra malonumui, ar mąstymui gimininingesnis ir artimesnis visybės dalykas.

Protarchas. Teisingai. Tai mums labai padės priimti 64 d
sprendimą.

Sokratas. O juk kiekviename mišinyje nėra sunku įžvelgti priežastį, dėl kurios jis tampa arba labai vertingas, arba visai bevertis.

Protarchas. Ką tu nori pasakyti?

Sokratas. Ko gero, nėra nė vieno žmogaus, kuris šito nežinotų.

Protarchas. Ko nežinotų?

Sokratas. Kad kiekvienas mato ir darnos prigimties neturintis mišinys, kad ir koks jis būtų ir kad ir kaip būtų padarytas, neišvengiamai sunaikina ir tai, kas sumaišyta ir dar
anksčiau – save patį. Juk tai nebe mišinys, bet kažin koks 64 e
grynas jovalas, tikra nelaimių krūva kiekvienam, kam toks atitenka.

Protarchas. Tikrų tikriausiai.

Sokratas. Štai ir matome, kad Gėrio galia rado prieglobstį grožio prigimtyje. Juk saikas ir darna visur virsta grožiu ir dorybe.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Be to, sakėme, kad kartu su jais mišinyje esama ir tiesos.

Protarchas. Žinoma.

Sokratas. Taigi, jei pasitelkę vieną pavidalą neįstengiame 65 a
sumedžioti Gėrio, imkime tris – grožį, darną bei tiesą ir pasakykime, kad tikrai teisinga būtų visa tai kaip tam tikrą vienį laikyti mišinyje esančių dalykų priežastimi ir kad dėl jo gerumo mišinys taip pat tampa geras.

Protarchas. Tikrų tikriausiai.

{ΣΩ.} Ἤδη τοίνυν, ὦ Πρώταρχε, ἱκανὸς ἡμῖν γένοιτ' ἂν ὁστισοῦν κριτὴς ἡδονῆς τε πέρι καὶ φρονήσεως, ὁπότερον
65 b1 αὐτοῖν τοῦ ἀρίστου συγγενέστερόν τε καὶ τιμιώτερον ἐν ἀνθρώποις τέ ἐστι καὶ θεοῖς.

{ΠΡΩ.} Δῆλον μέν, ὅμως δ' οὖν τῷ λόγῳ ἐπεξελθεῖν βέλτιον.

65 b5 {ΣΩ.} Καθ' ἓν ἕκαστον τοίνυν τῶν τριῶν πρὸς τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν νοῦν κρίνωμεν· δεῖ γὰρ ἰδεῖν ποτέρῳ ⟨ὡς⟩ μᾶλλον συγγενὲς ἕκαστον αὐτῶν ἀπονεμοῦμεν.

{ΠΡΩ.} Κάλλους καὶ ἀληθείας καὶ μετριότητος πέρι λέγεις;

65 b10 {ΣΩ.} Ναί. πρῶτον δέ γε ἀληθείας λαβοῦ, ὦ Πρώταρχε·
65 c1 καὶ λαβόμενος βλέψας εἰς τρία, νοῦν καὶ ἀλήθειαν καὶ ἡδονήν, πολὺν ἐπισχὼν χρόνον ἀπόκριναι σαυτῷ πότερον ἡδονὴ συγγενέστερον ἢ νοῦς ἀληθείᾳ.

{ΠΡΩ.} Τί δὲ χρόνου δεῖ; πολὺ γὰρ οἶμαι διαφέρετον.
65 c5 ἡδονὴ μὲν γὰρ ἁπάντων ἀλαζονίστατον, ὡς δὲ λόγος, καὶ ἐν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τἀφροδίσια, αἳ δὴ μέγισται δοκοῦσιν εἶναι, καὶ τὸ ἐπιορκεῖν συγγνώμην εἴληφε παρὰ θεῶν, ὡς
65 d1 καθάπερ παίδων τῶν ἡδονῶν νοῦν οὐδὲ τὸν ὀλίγιστον κεκτημένων· νοῦς δὲ ἤτοι ταὐτὸν καὶ ἀλήθειά ἐστιν ἢ πάντων ὁμοιότατόν τε καὶ ἀληθέστατον.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν τὸ μετὰ τοῦτο τὴν μετριότητα ὡσαύτως
65 d5 σκέψαι, πότερον ἡδονὴ φρονήσεως ἢ φρόνησις ἡδονῆς πλείω κέκτηται;

{ΠΡΩ.} Εὔσκεπτόν γε καὶ ταύτην σκέψιν προβέβληκας· οἶμαι γὰρ ἡδονῆς μὲν καὶ περιχαρείας οὐδὲν τῶν ὄντων πεφυκὸς ἀμετρώτερον εὑρεῖν ἄν τινα, νοῦ δὲ καὶ ἐπιστήμης
65 d10 ἐμμετρώτερον οὐδ' ἂν ἕν ποτε.

65 e1 {ΣΩ.} Καλῶς εἴρηκας. ὅμως δ' ἔτι λέγε τὸ τρίτον. νοῦς ἡμῖν κάλλους μετείληφε πλεῖον ἢ τὸ τῆς ἡδονῆς γένος, ὥστε εἶναι καλλίω νοῦν ἡδονῆς, ἢ τοὐναντίον;

Sokratas. Taigi, Protarchai, dabar jau kiekvienas sugebėtų
būti malonumo ir proto teisėju, katras iš jų yra gimininges- 65 b
nis didžiausiam Gėriui ir katras vertesnis, tiek tarp žmonių, tiek tarp dievų.

Protarchas. Tai akivaizdu, bet vis dėlto geriau iki galo pereiti šį svarstymą.

Sokratas. Tuomet po vieną įvertinkime visų trijų santykį su malonumu ir protu. Juk reikia pamatyti, katrą iš jų pripažinsime artimesne kiekvieno jų gimine.

Protarchas. Kalbi apie grožį, tiesą ir saiką?

Sokratas. Taip. Pirma tad imk tiesą, Protarchai. Paimk, 65 c
pasižiūrėk į tris dalykus – protą, tiesą ir malonumą, ilgesnį laiką pagalvok ir tuomet atsakyk sau pačiam, ar malonumas yra gimininingesnis tiesai, ar protas?

Protarchas. Ir kam čia reikia laiko? Manau, kad tarp judviejų esama didelio skirtumo. Malonumas – didžiausias apgavikas. Sakoma, jog meilės malonumų reikaluose (o šie malonumai atrodo patys didžiausi) dievai net atleidžia už priesaikos sulaužymą, tarytum malonumai būtų
vaikai ir neturėtų nė menkiausio proto. O protas arba yra 65 d
tas pats kas tiesa, arba yra labiausiai į ją panašus ir daugiausia jos turi.

Sokratas. Tuomet taip pat ištirk saiką: ar malonumas jo turi daugiau už protą, ar protas – už malonumą?

Protarchas. Ir vėl duodi tirti tikrai lengvą klausimą. Manau, niekas nerastų dalyko, kuris turėtų labiau besaikę prigimtį nei malonumas ir mėgavimasis, o, kita vertus, nieko, kas turėtų daugiau saiko nei protas ir mokslas.

Sokratas. Puikiai pasakei. Vis dėlto pasakyk ir apie trečią 65 e
dalyką: ar manysime, kad protas yra didesnis grožio dalininkas nei malonumo giminė ir todėl protas yra gražesnis už malonumą, ar priešingai?

{ΠΡΩ.} Ἀλλ' οὖν φρόνησιν μὲν καὶ νοῦν, ὦ Σώκρατες,
65 e5 οὐδεὶς πώποτε οὔθ' ὕπαρ οὔτ' ὄναρ αἰσχρὸν οὔτε εἶδεν οὔτε
ἐπενόησεν οὐδαμῇ οὐδαμῶς οὔτε γιγνόμενον οὔτε ὄντα οὔτε
ἐσόμενον.

{ΣΩ.} Ὀρθῶς.

{ΠΡΩ.} Ἡδονὰς δέ γέ που, καὶ ταῦτα σχεδὸν τὰς μεγίστας,
65 e10 ὅταν ἴδωμεν ἡδόμενον ὀντινοῦν, ἢ τὸ γελοῖον ἐπ' αὐταῖς ἢ τὸ
66 a1 πάντων αἴσχιστον ἑπόμενον ὁρῶντες αὐτοί τε αἰσχυνόμεθα
καὶ ἀφανίζοντες κρύπτομεν ὅτι μάλιστα, νυκτὶ πάντα τὰ
τοιαῦτα διδόντες, ὡς φῶς οὐ δέον ὁρᾶν αὐτά.

{ΣΩ.} Πάντῃ δὴ φήσεις, ὦ Πρώταρχε, ὑπό τε ἀγγέλων
66 a5 πέμπων καὶ παροῦσι φράζων, ὡς ἡδονὴ κτῆμα οὐκ ἔστι
πρῶτον οὐδ' αὖ δεύτερον, ἀλλὰ πρῶτον μέν πῃ περὶ μέτρον
καὶ τὸ μέτριον καὶ καίριον καὶ πάντα ὁπόσα χρὴ τοιαῦτα
νομίζειν, τὴν †αίδιον ᾑρῆσθαι.

{ΠΡΩ.} Φαίνεται γοῦν ἐκ τῶν νῦν λεγομένων.

66 b1 {ΣΩ.} Δεύτερον μὴν περὶ τὸ σύμμετρον καὶ καλὸν καὶ
τὸ τέλεον καὶ ἱκανὸν καὶ πάνθ' ὁπόσα τῆς γενεᾶς αὖ ταύτης
ἐστίν.

{ΠΡΩ.} Ἔοικε γοῦν.

66 b5 {ΣΩ.} Τὸ τοίνυν τρίτον, ὡς ἡ ἐμὴ μαντεία, νοῦν καὶ
φρόνησιν τιθεὶς οὐκ ἂν μέγα τι τῆς ἀληθείας παρεξέλθοις.

{ΠΡΩ.} Ἴσως.

{ΣΩ.} Ἆρ' οὖν οὐδ'[56], ἃ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἔθεμεν,
ἐπιστήμας τε καὶ τέχνας καὶ δόξας ὀρθὰς λεχθείσας, ταῦτ'
66 c1 εἶναι τὰ πρὸς τοῖς τρισὶ τέταρτα, εἴπερ τοῦ ἀγαθοῦ γέ ἐστι
μᾶλλον ἢ[57] τῆς ἡδονῆς συγγενῆ;

{ΠΡΩ.} Τάχ' ἄν.

{ΣΩ.} Πέμπτας τοίνυν, ἃς ἡδονὰς ἔθεμεν ἀλύπους ὁρισά-
66 c5 μενοι, καθαρὰς ἐπονομάσαντες τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ἐπιστήμαις,
τὰς δὲ αἰσθήσεσιν ἑπομένας;

56 οὐδ' Jackson : οὐ τέταρτα mss, Burnet : οὐ τεκμαρτά Diès.

57 [ἢ] secl. Stallbaum, Burnet.

Protarchas. Sokratai, juk niekas nei sapnuodamas, nei būdraudamas niekada nėra nei matęs, nei kaip nors sugalvojęs, kad protas ir supratimas pasidarytų, būtų arba galėtų tapti negražūs!

Sokratas. Teisingai.

Protarchas. O kai išvydę ką nors besimėgaujant malonumais, ko gero, pačiais stipriausiais, pamatome, kad jie kelia
arba juoką, arba baisiausią gėdą, ir patys susigėstame ir kiek 66 a
įmanydami stengiamės padaryti nematomus ir slepiame tokius dalykus palikdami juos nakčiai, tarytum dienos šviesai nederėtų jų regėti.

Sokratas. Visur tad, Protarchai, skelbsi – kitur siųsi šauklius, o čia esantiems pats paaiškinsi, kad malonumas nėra pirmasis turtas ir netgi ne antrasis, bet pirmasis yra ten, kur matas arba tai, kas turi matą, tinkamumas ir visi tokiais laikytini dalykai [amžiną rinktis].

Protarchas. Po to, kas pasakyta, atrodo, kad taip.

Sokratas. O antras – ten, kur yra tai, kas yra darnu, gražu, 66 b
tobula, pakankama ir visi kiti šios giminės dalykai.

Protarchas. Panašu, kad taip.

Sokratas. O dėl trečio spėju, jog ne kažin kaip nukryptum nuo tiesos juo pripažinęs mąstymą ir protingumą.

Protarchas. Ko gero.

Sokratas. Na, o tai, ką priskyrėme pačiai sielai – mokslus, menus ir tai, ką pavadinome teisingomis nuomonėmis, – ar
šie dalykai nebūtų ketvirti po anų trečiųjų, jei jie yra arti- 66 c
mesni Gėrio, o ne malonumo giminaičiai?

Protarchas. Veikiausiai.

Sokratas. Tuomet penkti – tokie malonumai, kuriuos apibrėžėme kaip beskausmius, pavadinome grynais ir priskyrėme pačiai sielai; jie lydi mokslus, o kartais – pojūčius.

Protarchas. Turbūt.

{ΠΡΩ.} Ἴσως.

{ΣΩ.} "Ἕκτῃ δ' ἐν γενεᾷ," φησὶν Ὀρφεύς, "καταπαύσατε κόσμον ἀοιδῆς·" ἀτὰρ κινδυνεύει καὶ ὁ ἡμέτερος
66 c10 λόγος ἐν ἕκτῃ καταπεπαυμένος εἶναι κρίσει. τὸ δὴ μετὰ
66 d1 ταῦθ' ἡμῖν οὐδὲν λοιπὸν πλὴν ὥσπερ κεφαλὴν ἀποδοῦναι τοῖς εἰρημένοις.

{ΠΡΩ.} Οὐκοῦν χρή.

{ΣΩ.} Ἴθι δή, τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι τὸν αὐτὸν διαμαρτυρά-
66 d5 μενοι λόγον ἐπεξέλθωμεν.

{ΠΡΩ.} Ποῖον δή;

{ΣΩ.} Φίληβος τἀγαθὸν ἐτίθετο ἡμῖν ἡδονὴν εἶναι πᾶσαν καὶ παντελῆ.

{ΠΡΩ.} Τὸ τρίτον, ὦ Σώκρατες, ὡς ἔοικας, ἔλεγες ἀρτίως
66 d10 τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐπαναλαβεῖν δεῖν λόγον.

66 e1 {ΣΩ.} Ναί, τὸ δέ γε μετὰ τοῦτο ἀκούωμεν. ἐγὼ γὰρ δὴ κατιδὼν ἅπερ νυνδὴ διελήλυθα, καὶ δυσχεράνας τὸν Φιλήβου λόγον οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλάκις μυρίων, εἶπον ὡς ἡδονῆς γε νοῦς εἴη μακρῷ βέλτιόν τε καὶ ἄμεινον τῷ τῶν
66 e5 ἀνθρώπων βίῳ.

{ΠΡΩ.} Ἦν ταῦτα.

{ΣΩ.} Ὑποπτεύων δέ γε καὶ ἄλλα εἶναι πολλὰ εἶπον ὡς εἰ φανείη τι τούτοιν ἀμφοῖν βέλτιον, ὑπὲρ τῶν δευτερείων νῷ πρὸς ἡδονὴν συνδιαμαχοίμην, ἡδονὴ δὲ καὶ δευτερείων
66 e10 στερήσοιτο.

67 a1 {ΠΡΩ.} Εἶπες γὰρ οὖν.

{ΣΩ.} Καὶ μετὰ ταῦτά γε πάντων ἱκανώτατα τούτοιν οὐδέτερον ἱκανὸν ἐφάνη.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα.

67 a5 {ΣΩ.} Οὐκοῦν παντάπασιν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ νοῦς ἀπήλλακτο καὶ ἡδονὴ μή τοι τἀγαθόν γε αὐτὸ μηδ' ἕτερον αὐτοῖν εἶναι, στερομένοιν αὐταρκείας καὶ τῆς τοῦ ἱκανοῦ καὶ τελέου δυνάμεως;

{ΠΡΩ.} Ὀρθότατα.

Sokratas. „O ties šeštąja karta", – sako Orfėjas, – „nutraukite darną giesmingą." Štai ir mūsų svarstymas, ko gero, liovęsis ties šeštąja vertinimo vieta. Taigi mums dabar belieka 66 d
tarytum uždėti galvą viskam, kas buvo pasakyta.

Protarchas. Reikia uždėti.

Sokratas. Taigi, trečiasis kartas Gelbėtojui: jo akivaizdoje dar sykį pereikime tą patį svarstymą.

Protarchas. Kokį?

Sokratas. Filebas teigė, kad mūsų gėris – tai visi ir visiški malonumai...

Protarchas. Sokratai, regis, tavo ką tik minėtas „trečias kartas" reiškia, kad trečią kartą turime nuo pat pradžios pakartoti mūsų svarstymą!

Sokratas. Taip. Bet paklausykime toliau. Tuomet aš, tu- 66 e
rėdamas omenyje tai, ką dabar esu išdėstęs, ir negalėdamas pakęsti Filebo teiginio (ne vien jis, bet tūkstančiai kitų tą patį teigia), tariau, kad už malonumą kur kas puikesnis ir žmogaus gyvenimui geresnis yra protas.

Protarchas. Taip ir buvo.

Sokratas. Kita vertus, įtardamas, jog esama daug kitų gerų dalykų, sakiau, kad, jei kuris nors iš jų pasirodytų esąs geresnis už juos abu, stočiau proto pusėn kautis prieš malonumą dėl antrosios vietos, kad malonumas ir jos negautų.

Protarchas. Išties sakei. 67 a

Sokratas. O paskui pasidarė daugiau nei pakankamai aišku, kad nė vieno iš jų dviejų nepakanka.

Protarchas. Tikra tiesa.

Sokratas. Taigi šis mūsų svarstymas tikrai atleido tiek protą, tiek malonumą, – nė vienas iš jų nėra pats Gėris, kadangi abu stokoja patenkinamumo, pakankamumo ir tobulumo galios.

Protarchas. Tikrų tikriausiai.

{ΣΩ.} Φανέντος δέ γε ἄλλου τρίτου κρείττονος τούτοιν ἑκατέρου, μυρίῳ γ᾽ αὖ νοῦς ἡδονῆς οἰκειότερον καὶ προσφυέστερον πέφανται νῦν τῇ τοῦ νικῶντος ἰδέᾳ.

{ΠΡΩ.} Πῶς γὰρ οὔ;

{ΣΩ.} Οὐκοῦν πέμπτον κατὰ τὴν κρίσιν, ἣν νῦν ὁ λόγος ἀπεφήνατο, γίγνοιτ᾽ ἂν ἡ τῆς ἡδονῆς δύναμις.

{ΠΡΩ.} Ἔοικεν.

67 b1 {ΣΩ.} Πρῶτον δέ γε οὐδ᾽ ἂν οἱ πάντες βόες τε καὶ ἵπποι καὶ τἆλλα σύμπαντα θηρία φῶσι τῷ τὸ χαίρειν διώκειν· οἷς πιστεύοντες, ὥσπερ μάντεις ὄρνισιν, οἱ πολλοὶ κρίνουσι τὰς ἡδονὰς εἰς τὸ ζῆν ἡμῖν εὖ κρατίστας εἶναι, καὶ τοὺς θηρίων ἔρωτας οἴονται κυρίους εἶναι μάρτυρας μᾶλλον ἢ τοὺς τῶν ἐν μούσῃ φιλοσόφῳ μεμαντευμένων ἑκάστοτε λόγων.

{ΠΡΩ.} Ἀληθέστατα, ὦ Σώκρατες, εἰρῆσθαί σοι νῦν ἤδη φαμὲν ἅπαντες.

{ΣΩ.} Οὐκοῦν καὶ ἀφίετέ με;

{ΠΡΩ.} Σμικρὸν ἔτι τὸ λοιπόν, ὦ Σώκρατες· οὐ γὰρ δήπου σύ γε ἀπερεῖς πρότερος ἡμῶν, ὑπομνήσω δέ σε τὰ λειπόμενα.

Sokratas. O kai pasirodė už juos abu pranašesnis trečias, tuomet tapo akivaizdu, jog protas šio nugalėtojo pavidalui yra tūkstantį kartų artimesnis ir giminingesnis nei malonumas.

Protarchas. Kaipgi kitaip.

Sokratas. Vadinasi, anot mūsų svarstymo dabar paskelbto nuosprendžio, malonumo galia būtų penkta?

Protarchas. Regis, taip.

Sokratas. Bet ne pirma, nors visi jaučiai, arkliai ir visi kiti 67 b
gyvuliai kartu paėmus ieškodami džiaugsmų taip teigia. Dauguma žmonių jais tiki tarytum pranašautojai paukščiais, todėl nusprendžia, kad malonumai turi didžiausią galią mūsų gyvenimą padaryti gerą. Jie mano, kad gyvulių aistros yra svarbesni liudytojai už tas aistras, kurias kelia filosofų Mūzos pranašavietės teiginiai.

Protarchas. Šie tavo žodžiai, Sokratai, – tikriausia tiesa. Dabar jau visi tai pripažįstame.

Sokratas. Tad jau paleidžiate mane?

Protarchas. Dar šis bei tas liko, Sokratai, – tu juk tikrai nesitrauksi anksčiau už mus. Tad aš tau priminsiu, kas mums lieka.

PAAIŠKINIMAI

Diogenas Laertijas „Filosofų gyvenimų“ III knygoje pateikia žinių apie platoniko Trasilo I a. po Kr. sudarytas Platono veikalų tetralogijas. „Filebas“ yra priskirtas trečiajai – po „Parmenido“, prieš „Puotą“ ir „Faidrą“ (*VPh* III, 58). Diogenas nurodo ir Trasilo leidime „Filebo“ turėtą antrą pavadinimą „Apie malonumą“ („Filebas, arba Apie malonumą“) ir jį vadina „etiniu“ dialogu. Kai kurių dialogų („Filebo“ tarp jų nėra) antrosios antraštės žinomos ir iš ankstesnių autorių, tačiau, regis, tik Trasilas antrąją antraštę suteikė visiems Platono dialogams (žr. J. Mansfeld, *Prolegomena. Questions to be Settled Before the Study of an Author, or a Text*, Leiden, 1994, p. 71–73).

VI a. platonikas Damaskijas savo „Filebo“ aiškinimus tradiciškai pradeda nuomonių apie dialogo „tikslą“ (ὁ σκοπός) apžvalga. Pirma minima nuomonė teigiančių, kad dialogo tikslas (dabar pasakytume „pagrindinė tema“) – malonumas. Taip manantieji kaip vieną iš pagrindinių įrodymų nurodo dialogo antraštę. Kitas argumentas – paties Sokrato laikysena: „pirma jis pasiūlo aptarti (διαλεχθῆναι) malonumą, paskui jį svarsto, galiausiai skelbia pačią išvadą (αὐτὸ τοῦτο συμπεραινόμενος), kad malonumas nėra gyvenimo tikslas“ (*In Philebum* 1). Tradicinė dialogo paantraštė vargu ar galėtų būti argumentas vieno ar kito pagrindinės temos apibrėžimo naudai. Tačiau Sokrato vadovaujamo pokalbio strategija ir kiti „Įvade“ (ypač p. 27–32) aptarti dialogo bruožai verčia sutikti, kad dialogas išties galėtų būti pavadintas „Apie malonumą“, patikslinant, kad kalbama apie „malonumo *vietą gerajame gyvenime*“. Tai paaiškintų kitų dialogo temų svarbą, antai „apie Gėrį“, „apie ribą ir beribiškumą“, „apie tris Gėrio

prieangio vienius – grožį, tiesą ir darną" ir kt. Plg. Damaskijo (*In Philebum* 2) minimus prieštaravimus, neleidžiančius pagrindinės dialogo temos tapatinti su malonumo aptarimu: „Kam gi reikėjo klausimo mastą pranokstančių svarstymų?" ir t. t. Daugumos platonikų, taip pat ir paties Damaskijo nuomone, pagrindinė dialogo tema – Gėris; jie nesutaria, ar imanentinis, ar transcendentinis (*In Philebum* 5–6). Apie G(g)ėrį „Filebe" neabejotinai svarstoma, tačiau nuoseklі veikalo analizė įtikina, kad ne jo apibrėžimo paieškos sudaro pagrindinę teminę ir metodinę dialogo giją.

Apie dialogo formą ir veikėjus žr. Įvadą, p. 16–19.

11 b1

jei tau nepatinka, ką dėstome. Vertimo žodis „nepatinka" perteikia graikų kalbos frazeologizmą ἐὰν μή σοι κατὰ νοῦν ᾖ. Būti kam nors κατὰ νοῦν reiškia atitikti to žmogaus „supratimą", „suvokimą" (νοῦς), vadinasi, „tikti" ir „patikti". Platono laikų graikiškai kalbančiam žmogui šis frazeologizmas reiškė „patikti", tačiau Platonas, regis, sąmoningai nori pabrėžti „etimologinę" jo reikšmę – „atitikti supratimą" (aišku, tais laikais, kai susiformavo κατὰ νοῦν vartosena, žodis νόος turėjo ne tokią *intelektualią* reikšmę, kaip Platono amžiuje), o kartu ir posakiu nusakomą susipynusį malonumo („patinka") ir „supratimo" („pagal suvokimą") santykį. Paradoksalią κατὰ νοῦν vartoseną šiame „Filebo" tekste išsamiai aptaria S. Benardete'as (1993), p. 92 *sq*.

Gali būti ir taip, kad šiais „Filebo" pradžioje Sokrato ištartais žodžiais norima, viena vertus, švelniai nurodyti, kad Protarchas (kitaip nei klausimą svarstyti atsisakęs Filebas) turįs protą ir gebės būti supratingas pašnekovas (plg. Meinwald, 2011, p. 485), kita vertus, kad visą pokalbį lems žinojimo

ir tiesos siekis, o ne besivaržančios pašnekovų ambicijos (plg. 11 c, 14 b). „Patinka" graikiškai gali nusakyti ir frazeologizmas καθ' ἡδονήν. Jo Platonas, regis, niekada nevartoja, o κατὰ νοῦν, Benardete'o (*loc. cit.*) skaičiavimais – 25 kartus.

11 b1–2

Nori, kad sutrauktai juos abu dabar pateiktume? „Sutrauktai pateiktume" perteikia συγκεφαλαιωσώμεθα. Tai yra ganėtinai „techninė" sąvoka. Norint tai pabrėžti, būtų galima versti „pateiktume santrauką (συγκεφαλαίωσις)".

11 b–c

Filebas teigia....mes prieštaraujame... Galbūt tai, kad Sokrato pozicija čia yra pateikiama kaip atsakas į radikalųjį oponento hedonizmą, nėra atsitiktinis dalykas. Gali būti, kad Platonas tokiu būdu paliudija, kad jo veikalas išties gimsta kaip *atsakas* į hedonizmo (tiek filosofinio, tiek populiariojo) iššūkį (daugiau apie tai žr. „Įvadas", sk. „„Filebas' ir hedonizmo klausimas Akademijos aplinkoje"). Kita vertus, toks vaidmenų paskirstymas atitinka pagrindinį veikalo užmojį pažaboti neribotas malonumo pretenzijas ir *nurodyti jam jo vietą* gerajame žmogaus gyvenime. Tai padarys Sokrato kandidatas.

Toliau svarstydami pašnekovai ne sykį primena (plg. 59 e10–60 a2: „regis, išties vykusi yra patarlė, kad du ir tris kartus dera kartoti tai, kas yra gera") veikalo pradžioje iškeltus teiginius, juos kiek pakeisdami. Žr. 11 d4–10, 13 a8, b3–5, 19 c6–d6, 60 a4–b6 ir 66 d7–e6 (galutinis apibendrinamas pradinių teiginių priminimas). M. Dixsaut (1999b, p. 34) pastebi, kad pokyčiais ir patikslinimais, kuriuos dialogo eigoje gauna pradinis Filebo teiginys (tik šią pirmą formuluotę jis patvirtino ryžtingu „tikrų tikriausiai taip", 11 c4: πάντων μὲν οὖν μάλιστα), Platonas jį daro vis labiau pažeidžiamą kritikai.

Bet ar ne tą patį patiria dauguma ryžtingų, tačiau mažai arba visai neartikuliuotų Sokrato oponentų teiginių? Patekę į Sokrato analizės lauką, jie kvočiami ir tikslinami pagal Sokrato tyrimo taisykles ir jo norima kryptimi.

11 b4–6

Filebas teigia, kad visų gyvų būtybių gėris esąs džiaugsmas, malonumas, mėgavimasis ir visi kiti prie šios giminės derantys dalykai. Graikų kalba „gėrį" šiame tekste nusako ἀγαθόν, be artikelio. Komentatoriai nuo senų laikų nesutaria svarstydami, ar artikelis čia praleistas sąmoningai (Filebas kalbėjo, kad malonumas ir jo giminaičiai laikytini „gėriu", bet neteigęs, kad tik ir būtent tai yra „Gėris", τἀγαθόν), ar ἀγαθόν suprastina kaip τἀγαθόν („Gėris"; tokia, be artikelio, ἀγαθόν vartosena pasitaiko kai kuriuose kituose Platono tekstuose). Veikiausiai toks reikšmės neapibrėžtumas numatytas paties autoriaus. Kol kas teigiama tik tai, kad malonumas vadintinas „geru". Tačiau Sokratas greitai sutaria su Filebą pakeitusiu Protarchu, jog kalbama apie hedonistų kandidato pretenzijas būti laikomu gyvenimo „Gėriu" (13 b7, 20 b8, 22 b3 *sq*, c1–4, d1–4, 54 c9–d8, 55 a9–c3, 60 a7–b6 *sqq*).

Perteikiant Filebo teiginį vartojami keli džiaugsmą, mėgavimąsi ir malonumą nusakantys žodžiai. Tolesniame tekste (19 c6–8) primindamas Filebo poziciją, Protarchas dar sykį įvardija tuos pačius „malonumą" (ἡδονή), „mėgavimąsi" (τέρψις) ir „džiaugsmą" (χαρά). Χαίρειν („džiaugtis", „džiūgauti") yra bendresnė džiaugsmo sąvoka, šiuo veiksmažodžiu graikai pasisveikindavo ir atsisveikindavo: „Džiaukis!", „Lik džiugus!" Jis vartojamas ir tolesniame svarstyme arba „atstovaudamas" malonumo, ἡδονή sąvokai, arba greta jos („džiaugtis malonumais"), dažnai kaip veiksmažodžio λυπεῖσθαι („liūdėti", „jausti, patirti nemalonumą")

priešprieša. „Malonumas“ (ἡδονή) yra įprasčiausia filosofinių svarstymų apie „mėgavimosi“ ir „malonumų“ prigimtį ir vietą žmonių gyvenime sąvoka. Būtent ji (*hedonė*) ir suteikė vardą išskirtinę malonumo vertę skelbiančio filosofinio (ir populiaraus) *hedonizmo* krypčiai. Ἡδονή (dgs. ἡδοναί) visų pirma siejama su fiziškai patiriamais malonumais: Filebo deivė – Afroditė (12 b). Platono „Protagore“ (337 c) žodžių sinonimikos išmanymu garsėjęs Prodikas aiškina, kad „linksmumu“, „džiaugsmu“ (εὐφραίνεσθαι) vadintinas pažinimo džiaugsmas („džiaugiamasi ką nors išmokstant ir dalyvaujant pažinime, mąstymu, φρονήσεως μεταλαμβάνοντα αὐτῇ τῇ διανοίᾳ“), „o malonumas kyla (ἥδεσθαι) valgant arba dar ką nors malonaus kūnu patiriant“. Τέρψις (verčiama „mėgavimasis“) graikų kalboje yra veikiau poetinės kalbos žodis, „Filebo“ tekste pavartotas tik čia ir 19 c7, abu kartus perteikiant Filebo teiginį.

Anot Aristotelio („Topika“ 112 b22 *sq*), minėtasis Prodikas „malonumus“ (ἡδονάς) skirstęs į „džiūgavimą“ (χαράν), „mėgavimąsi“ (τέρψιν) ir „linksmumą“ (εὐφροσύνην). Protarchas domisi Gorgijo mokymu (58 a–b), galbūt ir Filebą Platonas nori pavaizduoti neabejingą retorikai. Kad ir kaip būtų, Platonas noriai sieja retorikos meną su hedonistinėmis nuostatomis. Tai, kad hedonistų teigiamas gėris nusakytas kaip tam tikra sąvokų „grupė“, tiksliau „giminė“ (γένος), atitinka tolesnę Sokrato strategiją: visai netrukus jis ims kalbėti apie vidinį „malonumo“ giminės įvairumą (ir priešingumą, 12 c–13 c), o pasiremdamas šia analize pereis prie bendriausios metodinės viso dialogo nuostatos, reikalaujančios kruopščiai skirti sudedamąsias tam tikro vieneto (visumos) dalis. Kita vertus, šiame Filebo ginamą vertybę nusakančiame sąraše nerasime nė menkiausio vidinio priešingumo ženklo: tarp „džiaugsmo“, „malonumo“ ir „mėgavimosi“ galėtų būti nebent „atspalvio“ arba „prieskonio“ skirtumų.

Pasak Aristotelio (*loc. cit.*), „džiūgavimas", „mėgavimasis" ir „linksmumas" tėra to paties „malonumo" vardai. Filebo teiginys pabrėžia, kad kalbama apie derančius, sutariančius (σύμφωνα) giminės narius.

11 b6-8
mes... kad protingumas, supratimas, atmintis ir tai, kas jiems yra gimininga – teisinga nuomonė bei neklaidingi svarstymai. Filebui prieštaraujančio Sokrato teiginys taip pat iškelia tam tikrų – šįkart intelektinius gebėjimus nusakančių sąvokų „giminę" (συγγενῆ). „Giminės" sąvoka ne tik kelia būsimojo Sokrato tyrimo metodologijos (giminės skaidymas į rūšis) nuojautą, bet ir teikia pagrindą jam vėliau žaismingai kalbėti apie malonumo ir mąstymo „giminių" santykius (63 a8-64 a6). Šalia „aukštesniųjų" mąstymo galių Sokratas įvardija ir jų giminaičius – „teisingą nuomonę" (δόξα ὀρθή) ir „neklaidingus svarstymus". Kitur („Menonas", „Valstybė") jis skiria „teisingą nuomonę" nuo (tikrojo) žinojimo ir laiko ją aukščiausia filosofiškai nemąstančiai žmonių daugumai pasiekiama pažinimo rūšimi.

Tyrėjai (plg. Dixsaut, 1999b, p. 38) atkreipia dėmesį į tai, kad Sokrato iškeliamos protavimo giminės nariai yra gerokai įvairesni, nei Filebo minimi „malonumo" giminaičiai, ir skirtingai vardijami tolesniame dialogo tekste. Antai, 19 d3-6 primindamas Sokrato teiginį, Protarchas praleidžia φρόνησις („protingumas", „protas"), šalia νοῦς („mąstymas", „protas") paminėdamas „mokslą" (ἐπιστήμη), „suvokimą" (σύνεσις) ir „mokėjimą" („meną", „amatą", τέχνη). 21 a14-c6 ir 60 d4-5 vienos iš šių sąvokų minimos, kitos praleidžiamos. Sokrato sąraše – tiek protavimo gebėjimai („protas", „atmintis") ir jų veikimai („protauti", „mąstyti", „svarstyti" ir pan.), tiek jų vaisiai („teisinga nuomonė", „mokslas", „menas"). Visi jie laikomi giminaičiais – nusako arba skirtingus to paties, nuo

atminimo iki supratimo vedančio vyksmo tarpsnius, arba įvairias tos pačios giminės rūšis. Tačiau „proto" vieneto skirstymui Sokratas renkasi vien „mokslus", o mokslų (ἐπιστῆμαι) klasifikacija jo pateikiama kaip (pagal tikrumą ir grynumą) išskirtų malonumų pavidalų atitikmuo (55 c4–d9). Renkantis gero gyvenimo mišiniui tinkamus protingumo ir malonumų giminių narius taip pat svarstoma, kokie *mokslai* tokiam mišiniui tiktų (61 d7–62 e1).

Veiksmažodžiai φρονεῖν (čia verčiama „protavimas") ir νοεῖν („mąstymas") dialoge dažniausiai vartojami sinonimiškai, kaip ir daiktavardžiai φρόνησις (verčiama „protingumas", „protas", „supratimas") ir νοῦς („mąstymas", „protas", „supratimas"). Φρόνησις kartais minima (graikų kalboje šis žodis moteriškosios giminės) kaip vienas iš Sokrato ginamos giminės narių. Vis dėlto „Filebe" ši sąvoka dažniausiai nusako ir visą giminę – būtent φρόνησις yra Sokrato iškeliama alternatyva hedonistų idealui ir pagrindinė ἡδονή varžovė. Plg. 19 b2–4, 20 e1–5 („panagrinėkime ir įvertinkime malonumo ir protingumo gyvenimus atskirai į juos pažvelgę..."), 21 b9, 59 d10, 60 a7–b6, 60 c6–e5: „Taigi mes svarstydami kiekvieną išmėginome atskirai, gyvenimui suteikę arba protingumu [φρόνησις] neatmieštą malonumą, arba protingumą [φρόνησις], kuris taip pat neturėtų nė menkiausio malonumo" ir t. t. Platono „Faidone" φρόνησις dažniausiai nusako sielos artumą amžinai esančiai mąstomų dalykų tikrovei – „supratimą", „pažinimą". Νοῦς („mąstymas") ryškiausiu proto „partijos" protagonistu tampa tuomet, kai, sekant Anaksogoro tradicija, kalbama apie kosminę „mąstymo" visybės tvarkytojo galią (28 c–31 a). Plg. paaišk. *ad* 28 a4.

Veikalo pabaigoje hierarchiškai dėliojant menus ir mokslus (59 d1–9) paaiškėja, kad, anot Sokrato, „mąstymas" ir „protingumas" (νοῦς καὶ φρόνησις) tinka nusakyti gryniausiai patvarių esybių apmąstymo (dialektikos) veiklai.

11 b9

tikrai yra geresni už malonumą ir naudingesni visoms jų turėti gebančioms būtybėms. Graikiško teksto žodžius ἀμείνω καὶ λῴω geriau būtų versti „geresni ir pranašesni", bet tokį junginį sunku būtų suderinti su naudininku „kam?" („visoms... būtybėms"). Tęsdamas Sokratas kalba ir apie protingumo giminės „naudą". Junginys λωΐτερον καὶ ἄμεινον (abu žodžiai nusako būdvardžio „geras" lyginamąjį laipsnį) vartojamas Homero „Odisėjoje" (I, 376; II, 141), ir Platonas veikiausiai nepamiršta epinio jo skambesio (plg. „Įstatymai" 828 a).

11 c1–2

visoms toms, kurios geba jų turėti, tai yra visų naudingiausia – tiek dabar esančioms, tiek būsimosioms. Įdomu, kad Sokratas čia iškelia protavimo „naudą". Šis motyvas „Filebe" nėra plėtojamas. Kita vertus, antrojoje veikalo dalyje skirstydamas mokslus (ἐπιστῆμαι) Sokratas yra apsisprendęs juos vertinti ne pagal teikiamą naudą, bet pagal jų „aiškumą, tikslumą ir tikrumą", ir pasirengęs pripažinti, kad Gorgijo retorika žmonėms yra *naudingesnė* už (didžiausiu proto ir mąstymo grynumu išsiskiriančią) dialektiką (58 b9–d8). Plg. Įvadą, p. 215–216.

11 c7–8

gražuolis Filebas pailso. „Pailso" perteikia originalo ἀπείρηκεν. Filebas nebenori tęsti pradėto ginčo. Ἀπείρηκεν yra veiksmažodžio ἀπεῖπον (aoristo forma; esamuoju laiku vartojamas ἀπαγορεύω) perfekto forma. Dialogo pabaigoje Protarchas tikisi, kad Sokratas „nesitrauks" („nepails" tęsti svarstymo, οὐ ... ἀπερεῖς) anksčiau už savo pašnekovus. Apie šio žodžio vartoseną „Filebe" ir kituose Platono dialoguose žr. Įvadą, p. 25–26.

11 c9–10

siekti prieiti tiesą. „Prieiti tiesą" perteikia graikų τἀληθές... περανθῆναι – (siekti), kad „tiesa būtų pasiekta" arba „apibrėžta". Περαίνω (iš πέρας, „galas", „riba", „apibrėžtis") reiškia „pereiti iki galo, kiaurai", „pasiekti galą" ir „apibrėžti"; πεπερασμένος („apibrėžtas") yra ἄπειρος („beribis") priešingybė. Protarchas yra tos pačios nuomonės (12 b6): πειρώμεθα περαίνειν („mėginkime apsvarstyti iki galo"; πειράω, „mėginti" iš πεῖρα, „mėginimas", „patirtis"). Jis nenori likti be tiesos *apibrėžties* arba bent jau apibrėžtumo paieškų *patirties*. Kas nesutinka patirti pavidalą teikiančios Sokrato analizės poveikio ir nepatenka į jo vadovaujamo dialogo lauką, pasilieka svarstymo ir mąstymo užribyje – neįformintoje beribėje begalybėje. Taip pat plg. 19 e8–9, 20 c7 ir Įvadą, p. 27–28.

11 d4–6

nurodyti tam tikrą sielos būklę ir būseną, galinčią kiekvienam žmogui suteikti laimingą gyvenimą. Sokratas pateikia naują priešinamų teiginių versiją: filebininkai teigia, kad „laimingą gyvenimą" suteikia džiaugsmo (χαίρειν) būsena, o Sokratas – kad protavimas (φρονεῖν). Sokrato žodžiai skamba taip, kad galima manyti, jog jis skiria, viena vertus, tam tikrą sielos būseną, darančią gyvenimą laimingą bei sėkmingą, kita vertus, laimę, kaip tokios būsenos vaisių. Tuomet „būklė" (ἕξις) ir „būsena" (διάθεσις) būtų priemonės, vedančios prie laimės („sėkmės", *eudaimonia*) tikslo. Tačiau, kaip pastebi R. Hackforthas (1945, p. 13, n. 2), tolesniame svarstyme tokio skirstymo nesilaikoma: tinkamai sumaišytas mąstymo ir tam tikrų malonumų gyvenimas nėra vien būsena, bet ir tam tikras veikimas (ἐνέργεια). Kitaip tariant, anot „Filebo" svarstymų, tinkama būsena nuosekliai virsta sėkmingu veikimu. Hackfortho manymu,

Aristotelis, „Nikomacho etikoje“ 1098 b31 *sqq* pabrėždamas, kad laimė turi būti veikimas (ἐνέργεια), o ne vien „būsena“ (ἕξις), galbūt turi omenyje šią „Filebo“ vietą arba kito akademiko, Speusipo, „laimės“ apibrėžimą. Tradicija šiam filosofui priskiria teiginį, kad „laimė esanti tobula su prigimtimi sutinkančiųjų būsena arba gerųjų būsena“ (Klemensas Aleksandrietis, *Stromatai* II, 22, 133, 4). Abiem atvejais Aristotelio kritika veikiau būtų nukreipta prieš Akademijos mokymo raidę, nei prieš šio mokymo dvasią (Hackforth, *loc. cit.*).

11 d11

O jei kokia nors kita būsena pasirodytų besanti už jas pranašesnė? Šis Sokrato siūlymas nuspėja pagrindinę tolesnio svarstymo kryptį. Malonumas ir protas kovos ne dėl pirmosios vietos, bet dėl vietos gražiai sutvarkytame gyvenime.

12 a7–8

Manau ir manysiu, jog, kad ir kaip būtų, laimi malonumas. Bet tu pats žinokis, Protarchai. Filebas nusiteikęs likti su savo *nuomone* (δοκεῖ καὶ δόξει), rūpintis žinojimu (αὐτὸς γνώσῃ) palikdamas Protarchui.

12 b1–2

noriu likti švarus, ir pati deivė tebūnie mano liudininkė. Filebas būgštauja, kad kartu su Sokratu leisdamasis tirti malonumo sampratą jis nusižengs savo dievinamai vertybei (gėrybei), ir nori likti „švarus“, ὅσιος (12 b1: ἀφοσιοῦμαι), t.y. tinkamai atlikęs religines priedermes ir nesusitepęs jokia šventvagyste. Jis nė neketina suabejoti visišku malonumo pranašumu ir iškilmingai kviečia „pačią deivę“ būti jo tvirto apsisprendimo liudininke.

12 b4–6

tolesnius dalykus, Sokratai, gal ir Filebui pritariant, ar kaip jis norės, mudu mėginkime apsvarstyti iki galo. Protarchas stebėtinai lengvai atsiriboja nuo dogmatiškai užsispyrusio bičiulio ir nė kiek neišsigąsta Sokrato minties, kad gali atsirasti kokia nors kita, už malonumą ir protą pranašesnė būsena, kuomet filebininkų favoritė gėrybių varžybose tegalėtų pretenduoti į antrąją vietą.

„Mėginkime apsvarstyti iki galo" perteikia πειρώμεθα περαίνειν. Apie šiuose žodžiuose slypinčio kalambūro reikšmę žr. ankstesnį paaišk. *ad* 11 c9 *sq* ir Įvadą, p. 27–28.

12 b7

Reikia mėginti pradedant nuo pačios deivės. Įsidėmėtina, kad, atsiliepdamas į Protarcho raginimą, Sokratas pareiškia, kad mėginti tai padaryti (tai yra pereiti ir apibrėžti iškeltus klausimus) reikia pradedant „nuo pačios [Filebo] deivės". Plg. 12 c4–6: „Apie malonumą žinau, kad tai yra margas dalykas ir, kaip sakiau, turime pradėti nuo jo, mėgindami apmąstyti ir įžvelgti, kokią jis turi prigimtį." Šie Sokrato žodžiai atskleidžia, ką jis laiko pagrindiniu apibrėžiančios savo analizės taikiniu. Damaskijas (*In Philebum* 1) liudija, kad manantieji, jog pagrindinis „Filebo" taikinys (ὁ σκοπός) yra malonumas, įrodymu laikė tai, kad Sokratas būtent nuo jo pradeda visą svarstymą.

12 b8

bet tikrasis jos vardas – Malonumas. Filebas nesakė, koks yra deivės, iš pagarbos kuriai jis vengia filosofinės diskusijos, vardas. Tačiau Sokratas pagrįstai neabejoja, kad jis kalba apie Afroditę. Veikiausiai teigdamas, kad tikrasis jos vardas yra „Malonumas", Sokratas nori pasakyti, kad iš tikrųjų Filebas gerbia jo *dievinamą* malonumą. Graikų kalboje

daiktavardis „malonumas" (ἡδονή) yra moteriškosios giminės, tad siūlymas Filebo deivę vadinti ne Afrodite, o „Hedone" skamba natūraliau nei išvertus į kalbas, kur šis žodis yra vyriškosios giminės. Vėliau pašnekovai sutinka, kad deivė (veikiausiai omenyje turima ta pati Afroditė) nepakenčia nepasotinamų malonumų tenkinimo ir saugo ribas (26 b–c). „Septintame laiške" (335 b) Platonas panašiai teigia, kad „vergiški ir negražūs malonumai" (minimi greta nesaikingo valgymo ir gėrimo) neteisingai vadinami „Afroditės" malonumais (ἀφροδίσιος).

12 c1–3

dievų vardams... jaučiu... už pačią didžiausią didesnę baimę. Sokratas dievobaimingumu nenori nusileisti Filebui. Žinia, jo dievobaimingumas amžininkų religingumo kontekste yra ganėtinai neįprastas, kadangi pasižymi atsargiu ir nepatikliu požiūriu į tradicinės religijos teiginius. „Kratile" (400 d–401 a) Sokratas aiškina, kad tikruosius dievų vardus težino jie patys, bet ne žmonės, ir kad teisingas yra paprotys meldžiantis dievams pridurti, kad norima juos vadinti jiems (dievams) patinkančiais vardais. Plg. 12 c3 *sq*: „Afroditę dabar vadinu taip, kaip jai patinka" ir 30 d1–4: „dėl priežasties galios Dzeuso prigimtyje esama karališkosios sielos ir karališkojo mąstymo, o kituose dievuose – kitų gražių dalykų, pagal tai, kokį vardą kiekvienam patinka turėti." Taip pat plg. 63 b2–3 ir paaišk. *ad loc.*

12 c4–6

o apie malonumą žinau, kad tai yra margas dalykas... turime pradėti nuo jo, mėgindami apmąstyti ir įžvelgti, kokią jis turi prigimtį. Filebo deklaruojamo dievobaimingumo intermedija suteikia Sokratui patogią dingstį svarstymą pradėti nuo malonumo prigimties aptarimo. Minėtoje „Kratilo" vietoje (400 d–401 a) jis pabrėžia, kad, kalbant apie dievus,

gražiausia žmonių nuostata yra manyti, jog mes nieko apie juos nežinome: nei apie pačius dievus, nei apie tikruosius jų vardus. Dabar, priminęs savo atsargumą, Sokratas gali ryžtingai imtis religingos baimės jam nekeliančio malonumo prigimties klausimo – „o apie malonumą žinau". Malonumas esąs „margas" (ποικίλον), tai yra nepastovus ir įvairus. Būdvardis ποικίλος Platono dialoguose dalykus dažniausiai apibūdina neigiamai.

12 c6–8

jis tikrai turi įvairių, tam tikru požiūriu vienas į kitą nepanašių pavidalų. Sokratas nebekalba apie deivę. Tačiau tai, kaip jis apibūdina malonumą, rodo, kad jis veikiausiai dar nepamiršo Hedonės („Malonumo") ir Afroditės palyginimo. Apie malonumą Sokratas sako žinąs, jog tai – margas dalykas. Tai „skamba kaip koks vienis, tačiau jis tikrai turi įvairių, tam tikru požiūriu vienas į kitą nepanašių pavidalų (μορφὰς δὲ δήπου παντοίας εἴληφε)". Kita vertus, dievas, kaip „Valstybėje" 380 d–381 e polemizuodamas su tradicine mitologine dievų samprata išsamiau aiškina Sokratas, yra „paprastas" (ἁπλοῦς), niekada nekeičia to paties, tobulo savo pavidalo ir neįgyja įvairių formų (ἥκιστα ἂν πολλὰς μορφὰς ἴσχοι ὁ θεός). „Valstybės" teiginius su „Filebo" tekstu gretina R. Hackforthas, 1945, p. 14.

Kita vertus, „margumas" „Valstybėje" yra skiriamasis geidžiančiojo (malonumų besivaikančio, geismingojo) sielos prado (τὸ ἐπιθυμητικόν) bruožas. Jį Sokratas siūlo įsivaizduoti kaip „margą" daugiagalvę pabaisą (588 c7 *sq*: θηρίου ποικίλου καὶ πολυκεφάλου). Kai kurios tokios pabaisos galvos yra visai taikios (588 c8). Malonumą besirenkantis žmogus savo gyvenimą atiduotų į tokiõs pabaisos nagus, o protui leidęs teisingai sutvarkyti visų sielos gyvių santykius gyventų teisingai ir laimingai (588 e–589 c).

12 c8–d5

Apie nesitvardantį žmogų sakome jį patiriant malonumą, bet tą patį sakome ir apie pačiu santūrumu besidžiaugiantį santūruolį... Bet argi nepelnytai bepročiu palaikytum žmogų, kuris teigtų, kad tokie malonumai vienas į kitą yra panašūs? Sokrato pateikiamas skirtingų malonumų pavyzdys rodo, kad įvairumą jis sieja su patiriamo malonumo priežastimis arba objektu. Tai supranta ir Protarchas, tačiau jis nesutinka, kad objektų skirtingumas lemia skirtingą pačių malonumų kokybę: „Jie kyla iš priešingų dalykų, Sokratai, bet patys tarpusavyje tikrai nėra priešingi!" (12 d7 *sq*). Įsidėmėtina, kad, siekdamas akivaizdžiau parodyti malonumų nepanašumą, Sokratas sudaro (viena vertus) mažiausiai ir (kita vertus) labiausiai proto apibrėžtų malonumų poras: pasileidėlio ir „santūruolio" (τὸν σωφρονοῦντα), bepročio (τὸν ἀνοηταίνοντα) ir „protautojo" (τὸν φρονοῦντα). Tiesą sakant, malonios patirties objektas nusakytas tik „protingųjų" malonumų atveju – tai esanti pati santūrumo ir protingumo praktika („būti santūriam", σωφρονεῖν ir „protauti", φρονεῖν). Kas džiugina pasileidėlį ir beprotį, Sokratas nepasako. Veikiausiai todėl, kad pats jų džiaugsmo objektas yra kur kas labiau nepastovus ir neapibrėžtas. Tolesni Sokrato aiškinimai parodo, kad, jo manymu, grynuosius malonumus kelia paprasti ir aiškiai apibrėžti pavidalai – plg. 51 c–d.

Anot Sokrato, nematyti tokių nepanašių malonumų skirtumo galėtų tik žmogus, kuris pats jų analizei netaiko proto, todėl pelnytai galėtų būti laikomas bepročiu (ἀνόητος).

12 d8–e2

Kaipgi malonumas galėtų nebūti labiausiai panašus į malonumą, tai yra į save patį veikiau nei į visus kitus dalykus? Protarchas gina nuomonę, kad malonumas *per se* (kaip tam tikra pasitenkinimo patirtis) visada yra panašus į save patį.

Sokratas, viena vertus, malonumo jausmo nenori atskirti nuo jį sukeliančio objekto, kita vertus, siūlo „malonumą" laikyti tam tikra, skirtingus pavidalus apimančia *giminės* kategorija. Kaip „spalvos" samprata („giminė") nusako skirtingas, taip pat ir priešingomis laikomas spalvas, o „figūra" – įvairaus pavidalo formas, taip ir „malonumo" giminei priklauso skirtingi ir nepanašūs malonumai, o skiria juos pasitenkinimą sukeliančių objektų (arba situacijų) skirtybės.

13 a7–b3
dalykus, kurie nėra panašūs, tu vadini dar kitu vardu... tu juos visus vadini gerais, nors, svarstymo priremtas, pripažįsti, jog jie yra skirtingi. Sokratas sutinka, kad visos „malonumo" giminei priklausančios malonumo patirtys yra „malonios", bet nemato pagrindo visoms joms taip pat skirti „gerų" vardo. Anot Protarcho ginamos nuomonės, „malonumas" ir „gėris" yra koekstensyvios sąvokos. Tačiau Sokratas tokią nuomonę paneigia nurodydamas akivaizdžiai negirtinų, pasak jo, „blogų" malonumo būsenų atvejus (12 c–d). „Valstybėje" 505 c Sokratas teigia, kad žmonės (tokių yra dauguma), gėrį apibrėžiantys kaip malonumą, negali nepripažinti, jog esama *blogų* malonumų, vadinasi, tą patį dalyką laiko ir geru, ir blogu.

„Filebo" protagonistų pateiktos skirtingos malonumo prigimties sampratos filosofijos istorijoje aptinkamos ir gerokai vėliau. D. Frede (1997, p. 105 *sq*) glaustai apžvelgia Protarcho ir Sokrato sampratų likimą naujausioje filosofijos istorijoje. Antai, moderniosios utilitaristinės etikos pradininkas Jeremy Benthamas (1748–1832) didžiausią gėrį matavo patiriamo malonumo dydžiu ir pripažino vien kiekybinį malonumų skirtumą: visuomet reikia veikti taip, kad suteiktum kuo didesnę laimę (suprantamą kaip malonumas) didesniam skaičiui būtybių (J. Bentham, *An Introduction to the Principles of Morals*

and Legislation, London, 1824, ypač sk. 3; šią veikalo nuorodą pateikia Frede, *loc. cit.*). Johnas Stuartas Millis (1806–1873), siekdamas išvengti Benthamo teorijos sukuriamų keblumų (vis dėlto patenkinta kiaulė neturėtų būti geriau už nepatenkintą Sokratą! *Utilitarianism*, London, 1863, ypač sk. 2), stengėsi skirti aukštesniuosius ir žemesniuosius malonumus, nors ir nebuvo pasirengęs ryžtingiau vertinti malonumų pagal jų objektą, kaip tai darė Platono Sokratas. Millio siūlomas kiekybinių ir kokybinių kriterijų derinimas ardė utilitarizmo teorijos nuoseklumą, o Benthamo laimės samprata neleido savaiminiu blogiu laikyti jokios malonumo patirties, nors tai ir būtų sadisto kankintojo patiriamas malonumas. Tokiam vertinimui įrankių teikęs Platono intencionalizmas filosofams ilgą laiką atrodė nepatrauklus, kadangi, net ir pripažinus utilitarizmo silpnumą, malonumą tapo įprasta laikyti „epifenomenu" ir iracionaliu jausmu, kurio prigimtis turi rūpėti ne filosofijai, bet psichologijai. Platoniškoji malonumo samprata palankumo sulaukė tik XX a. viduryje, kuomet filosofai ėmė kalbėti apie „emocines" pažįstančio individo „nuostatas" ir pažintinį jausmų kaip „intencionalių būsenų" vaidmenį.

13 b3–5

Kas tad vienodai yra tiek bloguose, tiek geruose malonumuose, kad visus juos vadini gėriu? Protarchas lieka budrus ir nepatenka į Sokrato paspęstus spąstus. Jis nesutinka, kad jau būtų įrodyta, jog esama „blogų" malonumų, todėl neatsako į Sokrato klausimą ir pakartoja savo teiginį: malonumas savaime yra gėris.

13 d3–5

jeigu mėgdžiodamas tave... drįsčiau teigti, kad pats nepanašiausias dalykas yra labiausiai panašus į patį nepanašiausią.

Didžiausios nepanašybės turėtų vieną bendrybę – „nepanašumą", vadinasi, būtų panašios. Šis Sokrato sarkastiškai pateikiamas sofizmas atspindi *jo* požiūrį į malonumų prigimtį: jo manymu, Protarchas nenori paisyti akivaizdaus malonumų skirtumo. Tačiau pats Protarchas nepripažįsta, kad malonumas gali būti nepanašus į malonumą (12 d7–e2), todėl Sokrato kaltinimas, esą jis taikęs sofistines gudrybes, jam netinka. Nepanašybių panašumo argumentą, rodantį predikavimo veiksmo keliamas problemas, dėsto Platono dialogo Parmenidas („Parmenidas" 147 c–148 b).

13 d6–8

mūsų svarstymas išlėktų ir pradingtų. Tad stumkime jį atgal, ir galbūt grįžę į tą pačią padėtį rasime, kaip mudviem susitarti. R. Bury (*ad loc.*) pastebi, kad graikiškai „išlėktų ir pradingtų", ἐκπεσὼν οἰχήσεται skamba kaip jambinio trimetro antroji dalis, tad šie žodžiai galėtų būti citata iš kokios nors tragedijos arba tragiškojo stiliaus imitacija. Graikų kalbos vartosena parodo, kad Sokratas čia sujungia dvi metaforas: svarstymas gali atsidurti seklumoje („užlėkti" ant kranto, ἐκπεσών), tad pašnekovai turi stumti jį atgal į vandenį (ἀνακρουώμεθα), o patys jie, tarsi iš ringo iškritę imtynininkai, turi grįžti į ankstesnę kovos padėtį (εἰς τὰς ὁμοίας, *sc.* λαβάς). Antikos laikų autoriai, komentuodami Platono „Faidro" 236 b tekstą, kur pavartotas tas pats žodžių junginys εἰς τὰς ὁμοίας λαβὰς (ἐλήλυθας), „(grįžai) į tą pačią padėtį", paaiškina, kad iškritę iš „ringo" imtynininkai turėjo grįžti į tą pačią kovos padėtį (taip pat susipinti kojomis arba apglėbti priešininko nugarą), kurioje jie buvo prieš iškrisdami iš apibrėžto lauko (*Scholia in Platonem*, ed. W. C. Greene, *ad loc.*; Hermėjas, *In Platonis Phaedrum scholia*, p. 45–46 Couvreur).

14 a3–5

Mūsų svarstymas tuomet pranyktų tarsi žuvęs mitas, o patys mes išsigelbėtume užsikabinę už kokios nors beprasmybės. „Filebo" scholijuose (*ad loc.*) aiškinama, kad patarlė „mitas (pasaka, pasakojimas) žuvo" vartota kalbant apie jo (mito, pasakojimo) nepaisančius klausytojus, „Teaiteto" (*ad* 164 d) – kad „žuvęs" yra pasakoti nebaigtas „mitas", o Proklas (*In Rempublicam* II, 354, 24–27) – kad priežodis „mitas žuvo" įprastoje vartosenoje reiškė, jog mitai kalba apie nesamus dalykus, todėl ir „žūsta" vos papasakoti. Fotijus (*Lex.* 279, 1) aiškina, kad „mitas išgelbėtas" (μῦθος ἐσώθη) sakyta baigiant sekti mitus (pasakas) vaikams. Atrodo, kad pirminė posakio forma buvo „mitas žuvo" (μῦθος ἀπώλετο) veikiau nei „mitas yra išgelbėtas / nežuvo" (μῦθος ἐσώθη). Plg. Badham (1855) ir Bury (1897), *ad loc.*

Kad ir kaip būtų, Platonas šiame graikų kalbos priežodyje įžvelgia jam rūpimą svarstymo, tiriančio kalbėjimo(si) likimo temą (plg. „Teaitetas" 164 d, „Įstatymai" 645 b), kurią jis paprastai sieja su svarstymą plėtojančių pašnekovų būsena (plg. 13 d5–8): nerūpestingi arba nepakankamai įgudę tyrėjai gali pradanginti savo svarstymą, bet ir patys tuomet turės žiūrėti, kaip išsigelbėti. Netekę prasmingo aiškinimo(si), *logo*, jie, kaip skęstantieji šiaudo, turės griebtis kokios nors „nesąmonės" (arba „beprasmybės", *a-logia*). Kita vertus, išgelbėtas „pasakojimas" ir tvirtas „svarstymas", „aiškinimas" yra patikimiausia priemonė keltis per neaiškumo ir netikrumo kupiną žmogaus gyvenimą. Plg. „Valstybė" 621 b8–c1: „... šitaip buvo išgelbėtas ir nežuvo pasakojimas (‚mitas') ir mus galės išgelbėti, jei juo tikėsime" ir „Faidonas" 89 b9–d4.

Jei ir Protarchas, kaip svarstyme dalyvauti jau atsisakęs Filebas, nebendradarbiaus su svarstymą (*logą*) plėtojančiu Sokratu, judviem teks likti su *a-logia*.

14 b5–7
turbūt abudu išvien turėtume kovoti didžiausios tiesos pusėje? Platono dialogų Sokratas ne sykį skelbia šį mąstytojo veiklos imperatyvą: dera ieškoti tiesos, o ne ginti savo arba kokių nors kitų asmenų teiginius. Plg. „Faidonas" 91 b8–c2: „jei paklausysite manęs, mažai rūpinsitės Sokratu, o kur kas labiau – tiesa"; „Valstybė" 595 c2–3: „nedera žmogų gerbti labiau už pačią tiesą." Aristotelis seka šiuo priesaku, kuomet „Nikomacho etikoje" imdamasis Akademijos mokymo kritikos pastebi: „idant išsaugotume tiesą, geriau, net privalu atsisakyti ir to, kas mums yra artima, ypač jei esame filosofai; ir viena, ir kita mums yra miela, bet dera labiau gerbti tiesą" (1096 a12–17). Šią mintį perteikia ir žinomas lotyniškas posakis, pirmą kartą aptinkamas Servanteso „Don Kichote": *amicus Plato, sed magis amica veritas*.

Dialogo pabaigoje vertindamas menus ir mokslus Sokratas panašiai ragina pašnekovą pamiršti visus autoritetus („mane, Gorgiją bei Filebą") ir svarstymu (τῷ λόγῳ, tai ir būtų svarbiausias autoritetas) paliudyti, kad didžiausias tvirtumas, tyrumas, tikrumas ir grynumas lydi ne besirandančius dalykus nusakančias *nuomones*, bet nekintamas esybes, ir kad būtent tokių esybių apmąstymo veiklą labiausiai tinka vadinti „mąstymu ir protu" (νοῦς ἐστι καὶ φρόνησις) (58 e–59 d).

14 d8–e4
išskiria kokio nors dalyko narius bei dalis... priverstas teigti baisias keistenybes, esą vienis yra daugybė ir net begalybė, o daugybė tėra vienintelis vienis. „Baisios keistenybės" perteikia τέρατα. Platonas žodį τέρας („baisybė", „keistenybė") ne sykį vartoja kalbėdamas apie paradoksalius, vargiai suvokiamus teiginius. Žr. „Faidonas" 101 b1, „Teaitetas" 163 d6, 164 b5, 188 c4, „Eutidemas" 296 c3, „Menonas" 91 d6, „Didysis Hipijas" 300 e7. „Parmenide" 129 b1–3 Sokratas „baisia keistenybe"

pavadina teiginį, tapatinantį priešingus pavidalus: „Jei kas parodytų, kad *pats* panašumas tampa nepanašus arba nepanašumas – panašus, tai, manding, būtų stebuklas (τέρας)." Kita vertus, jei tas pat būtų teigiama apie abiejuose – „panašumo" ir „nepanašumo" – pavidaluose dalyvaujančius rasties dalykus, Sokratas čia neįžvelgtų nieko keista, kaip ir tuomet, jei kas parodytų, kad viskas yra ir vienis (juk dalyvauja vienyje), ir daugis (kadangi dalyvauja daugyje) (129 b3–6). Jaunasis Sokratas čia pat apibendrina savo nuostatą: „Taip pat ir dėl visų kitų dalykų: jei kas parodo, kad *pačios* giminės ir rūšys savyje patiria tokias priešingas būsenas, tai verta nuostabos" (129 c2–3). Kita vertus, „kas čia įstabaus, jei kas parodys, jog aš esu vienis *ir* daugis sakydamas (kai norės parodyti mane esant daugį), kad víena yra mano dešinė, kìta – kairė, o kas kita – priekis ir užpakalis, lygiai kaip ir viršus bei apačia (juk, manding, esu daugybės dalininkas), o kai norės parodyti, jog esu vienis, sakys, kad tarp mūsų septynių esu *vienas* žmogus (juk esu ir vienio dalininkas)" (129 c4–d2). Tokie juntamiesiems daiktams taikomi vienio ir daugio tapatumo teiginiai Sokrato nė kiek nestebina – tai yra tai, dėl ko „visi sutartume" (129 d6). Kas kita būtų, jei kas nors gebėtų tą patį paradoksalaus susiliejimo ir atskirties santykį įžvelgti pačiuose pavidaluose – „nuostabiai žavėčiausi" (129 d6–e4). Taigi, kitaip nei Protarchas, „Parmenido" skaitytojai tikrai žinotų, kokius teiginius apie vienio ir daugio tapatumą Sokratas pripažįsta „įstabiais" ir kokius „stebuklus" jis laiko banaliais, patardamas su jais nė neprasidėti.

Atrodo, kad paties Sokrato pasiūlytas netikro paradokso pavyzdys (14 d8–e4) prie tikrosios vienio / daugio problemos suvokimo atveda arčiau nei tas, kurį iškėlė Protarchas (14 c11–d3). Mat vėliau (16 c *sqq*) apibūdindamas mėgstamiausią savo tyrimo metodą Sokratas taip pat kalbės apie tinkamą dalyko (tik šįkart mąstomo) *narių išskyrimą*. Gali būti, kad

reikšmingas čia yra ir 14 e4 pavartotas žodis ἄπειρα: „esą vienis yra daugybė ir net begalybė (ἄπειρα), o daugybė tėra vienintelis vienis." C. Meinwald pastebi (1998, p. 169–170), kad, kitaip nei Protarcho, Sokrato pavyzdys *struktūriškai* atitinka toliau dėstomą *peras* ir *apeiria* santykių tipą, nes *apeira* čia, kaip ir 16 c *sqq*, nusako tai, kas lieka neapibrėžta, išskyrus pagrindinius dalyko elementus. Tai galėtų būti tiesiog labai smulkios dalyko dalys – *apeira* („begalybė") tokiu atveju galėtų turėti veikiau retorinės prasmės. Meinwald mano, kad omenyje čia turimos, nesant aiškios natūralios ribos, susiliejančios priešingybės, antai, kokio nors jau išskirto organo arba kaulo „viršus" ir „apačia" arba „kairė" ir „dešinė" – išties nežinia, kur baigiasi „viršus" ir prasideda „apačia" arba baigiasi „kairė" ir prasideda „dešinė", jei nėra nubrėžta jokios tai nusakančios ribos. Pasak minėtos autorės, dalykų „beribiškumas" / „neapibrėžtumas" (kai priešingybės „susilieja") yra tiesiogiai susijęs su jų skaičiaus beribiškumu – jie yra beribė neapibrėžtybė (1998, p. 170). Toks *apeiria* sąvokos aiškinimas visų pirma plaukia iš tolesnių Sokrato aiškinimų (24 a *sqq*) apie visybėje esančią *apeiria* rūšį. Nežinia, ar šią mintį išties galima įžvelgti jau šiame prie dialektikos problemų vedančiame pavyzdyje, nors minėtas „Parmenido" 129 c tekstas, kur kalbama apie Sokrato „kairę", „dešinę" ir panašiai, gal ir liudija tokios interpretacijos naudai.

15 a1

Tuos, vaike. Sokratas pavadina Protarchą „vaiku" (arba „berniuku", παῖ). Žinome, kad visi Sokrato pašnekovai už jį yra jaunesni (16 a4 *sq*). Galbūt Sokratas čia tokį kreipinį pasirenka ir todėl, kad Protarchas nurodė „nerimtus", „vaikiškus" (14 d7: παιδαριώδη) svarstymų paradoksus ir apskritai elgiasi kaip naujokas „aukštosios metafizikos" dalykų svarstymuose (plg. 13 c9–d1). Tolesniame tekste Sokratas taip – „vaikai"

(arba „berniukai“, παῖδες) kreipiasi į visą Filebo ir Protarcho draugiją sakydamas, kad šitaip savo bičiulius paprastai vadina Filebas (16 b4 *sq*). *Vaikišku* dialogo pabaigoje pats Protarchas pavadina ir (Filebo bičiulių gerbiamų Afroditės) malonumų pagyrūnų ir melagiūkščių būdą (65 c5–d2).

15 a4–6

„vieną žmogų“ arba „vieną jautį“, „vieną grožį“ arba „vieną gėrį“. Gali būti, kad šie pavyzdžiai parinkti neatsitiktinai: jie (veikiau žaismingai) primena pagrindinį dialogo klausimą: kas (anot hedonistų) yra *visų* gyvūnų ir/arba žmogaus Gėris. Plg. 67 b1 *sq* ir Gosling (1999), p. 53. Kita vertus, „žmogus“ ir „jautis“ Akademijos aplinkoje yra tipiniai pavyzdžiai, pasitelkiami įvairioms filosofinėms sąvokoms aptarti. Plg. Aristotelis, „Kategorijos“ 2b 26–28: „Vienas žmogus nėra didesnė esybė (‚labiau esybė‘) nei vienas jautis.“

15 a6–7

didelis stropumas skaidant tokias ir panašias „vienybes“ kelia ginčus. C. Meinwald (1996, p. 98) pagrįstai primena „Filebo“ kontekste labai svarbią, specifinę, išties *techninę* διαίρεσις („skaidymas“, „skirstymas“) sąvokos reikšmę Platono dialoguose. „Faidre“, „Sofiste“, tame pačiame „Filebe“ (18 c3, 49 b6, 48 d6, 20 c4, 20 a6, 49 a7), o ypač dažnai „Politike“ ji nusako „giminės“ (*genos*) skaidymo į „rūšis“ (*eidē*) procedūrą. Meinwald (*ibid.*, n. 10) pateikia ilgą (šešios standartinės teksto eilutės) tokių dialogų vietų sąrašą. Ji pastebi, kad kai kuriais kitais atvejais sunku spręsti, ar tai yra „techninė“, ar įprasta žodžio vartosena. Tad, regis, išties verta tolesniuose Sokrato žodžiuose (15 b1–8) ieškoti nuorodos į būtent tokio skaidymo sukeliamas problemas.

Kalbėdamas apie mąstomųjų vienetų skaidymą Sokratas pavartoja žodį ἑνάδες (περὶ τούτων τῶν ἑνάδων). Tai yra

vienintelis šio daiktavardžio vartosenos atvejis Platono dialoguose ir apskritai žinomuose klasikinių laikų tekstuose graikų kalba. Tikėtina, kad tai yra „Filebo“ svarstymo kontekste Platono sukurtas naujadaras. Galbūt šiuo žodžiu jis siekė pabrėžti būtent mąstomųjų vienių „vienumą“, kadangi klasikinėje kalboje vartotas daiktavardis μονάς (dgs. μονάδες) veikiau nurodo dalyko „vienišumą“. Taip svarsto D. Frede (1997, p. 119, n. 12).

Vėlesnėje platonizmo tradicijoje imta manyti, kad „henados“ mąstomuosius vienetus apibūdina iš jų kylančių grandžių atžvilgiu, o „monados“ – aukščiausiojo vienio atžvilgiu (Proklas, *In Parmenidem* 880, 30–38, Damaskijas, *In Philebum* 44). Nors naujųjų laikų tyrėjai, regis, vieningai sutaria, kad žodžiai *henades* ir *monades* šiame tekste vartojami sinonimiškai (vėliau, 56 d–e *monas* nusako ir matematinius vienetus), vieno iš naujesnių „Filebo“ 15 b mįslei skirto straipsnio autoriai F. Munizas ir G. Rudebuschas (2004) savo siūlomą teksto suvokimo problemos sprendimą grindžia būtent, jų manymu, esminiu skirtumu tarp *henadų* ir *monadų*: *henados* nusakančios bendriausius mąstomus vienetus („vienas žmogus“, „vienas jautis“, „vienas grožis“, „vienas gėris“), o *monados* – jų skaidymo rezultatus. Tačiau šios „Filebo“ vietos tekstas tikrai nėra palankus tokiai išradingai interpretacijai. 15 a6–7 („didelis stropumas skaidant tokias ir panašias „vienybes“, *henadas*, kelia ginčus“) ir 15 b1 („Visų pirma, ar reikia manyti, jog tikrai esama tam tikrų tokių vienetų, *monadas*?“) neabejotinai kalbama apie tuos pačius „vienetus“. Kita vertus, įstabu, kad minėto atradimo autoriai sugebėjo nepaminėti neoplatoninės tradicijos skirti *henadas* ir *monadas*.

15 b1–4 *sqq*

Visų pirma... be to... toliau. Pirmas Sokrato minimas ginčytinas dalykas nusako pačią tokių vienetų kaip „vienas žmogus“,

„vienas jautis" ir t.t. buvimo prielaidą. Sokratas sakė, kad ginčų (nesutarimų, ἀμφισβήτησις) kyla tuomet, kai imama (galbūt „mėginama", ἐπιχειρῇ) „teigti" (15 a1–2: Ὁπόταν... τις τιθῆται, a5: ἐπιχειρῇ τίθεσθαι) tokius vienetus. Sokrato išskiriamas antrą ir trečią problemas aptariau „Įvade". Kone populiariausias būdas spręsti antrosios problemos turinio klausimą ilgą laiką buvo jį jungti su trečiuoju, nors jau pati įvadinių žodžių seka – πρῶτον μέν („pirma")... εἶτα („paskui")... μετὰ δὲ τοῦτο („o po to") – ganėtinai iškalbingai liudija trijų klausimų išskyrimo labui, nes šie žodžiai ir kitur Platono dialoguose nurodo tris atskiras teiginio dalis (žr. Benitez, 1989, p. 25). Dviejų klausimų interpretacijos šalininkai 15 b4 ὅμως („vis dėlto") supranta proleptiškai, kaip nuorodą į tolesnį tekstą, kalbantį apie mąstomų vienetų buvimą atsirandančių dalykų *daugybėje*. Sekdami A. Dièsu (1941), jie nededa klaustuko ženklo po 15 b4 μίαν ταύτην. (Su klaustuku jį spausdino J. Burnetas; antrąjį klausimą skyrė ir VI a. „Filebą" komentavęs Damaskijas). Šios interpretacijos šalininkai mano galintys gauti tokios prasmės sakinį: „Be to, kokiu būdu jie kiekvienas visada yra vienas ir tas pats, neprisileidžia nei atsiradimo, nei žuvimo ir vis dėlto tvirčiausiai yra šis vienas, nors vėliau atsirandančių daiktų begalybėje (ar reikia manyti, kad jis būna išskaidytas ir tampa daugiu, ar kad visas būna skyrium nuo savęs paties, kas atrodytų mažiausiai įmanoma) tas pats ir vienas dalykas kartu būna ir vienyje, ir daugelyje?" Taip šį tekstą į vokiečių kalbą verčia D. Frede (1997), kuri šio graikiško sakinio struktūros stengiasi laikytis rūpestingiau nei dauguma kitų vertėjų. Vis dėlto šitaip jo išversti paprasčiausiai neįmanoma, nes 15 b7–8 žodžiai ταὐτὸν καὶ ἓν ἅμα ἐν ἑνί τε καὶ πολλοῖς γίγνεσθαι („tas pats ir vienas dalykas kartu būtų ir vienyje, ir daugelyje") neabejotinai sietini su prieš tai paminėtu buvimo daugyje būdu („kad visas būna skyrium nuo savęs paties") ir jo

vertinimu – ὃ δὴ πάντων ἀδυνατώτατον φαίνοιτ' ἄν, „šitai atrodytų mažiausiai įmanoma", būtent tai, „kad tas pats ir vienas dalykas kartu būtų ir vienyje, ir daugelyje" (toks pats teiginys labai panašiai nusakytas „Parmenide" 131 b1–2). Tai reiškia, kad visos 15 b4–8 sakinio konstrukcijos pagrindą sudaro žodis θετέον „teigtina", „manytina": ar (reikia teigti, θετέον) kad mąstomasis vienetas virsta daugiu? ar kad jis visas yra atskirtas nuo savęs paties? Tai ir būtų trečiasis Sokrato klausimas. Minėtą vertimo klaidą daro ir kai kurie trijų klausimų interpretacijos gynėjai, antai Mirhady (1992) ir Delcomminette'as (2002, p. 27–28).

15 c8–9

nejudinti to, kas gerai padėta. Sudos žodynas (x a.) aiškina patarlę „nejudinti gerai padėto (ramiai gulinčio) *blogio*": „Taip sakoma apie tuos, kurie nė nežinodami prisidaro rūpesčių." Scholijų „Filebui" autorius (akivaizdžiai anachroniškai, jei posakis gyvavęs jau Platono laikais) aiškina, kad taip sakyti imta po Rodo koloso istorijos: kolosui nukritus ir sugriovus daugelį namų, karalius (veikiausiai Ptolemajas III) norėjo jį atstatyti, tačiau rodiečiai, baimindamiesi, kad tas ir vėl negriūtų, sakė minėtus žodžius (Strabonas perteikia kiek skirtingą įvykių versiją). Šmaikštaudamas Protarchas siūlo nejudinti ramiai gulinčio (galimas daiktas, kad jis tuo metu išties guli) Filebo ir neprisidaryti papildomų rūpesčių.

15 d1–2

mūšį dėl įvairiopos ginčytinų dalykų gausybės. Žodžiai apie „mūšį" (μάχης) veikiausiai pratęsia ankstesniu Sokrato teiginiu (14 b5–7: „abudu išvien turėtume *kovoti*, συμμαχεῖν, didžiausios tiesos pusėje?") nusakytą nesavanaudės kovos už tiesą motyvą.

15 d4–6

iš kalbų kylančių vienio ir daugio tapatybė kiaurai persmelkia kiekvieną kalbėjimą, kad ir ką ar kada nors, ar dabar svarstytume. Žodžiais τὰ λεγόμενα ir οἱ λόγοι Sokratas čia veikiausiai nusako kokį nors klausimą (antai, „malonumo" arba „protingumo" prigimtį) svarstančių kalbėtojų formuluojamus „teiginius" (*logoi*), neišvengiamai numatančius predikavimo santykį (A yra B ir/arba C), tad ir vieneto skaidymą ir daugelį smulkesnių rūšių bei porūšių.

15 d7–8

nemirtinga ir nesenstanti savybė. Sokratas sako, kad „iš kalbų atsirandantis vieno ir daugio tapatumas" esąs tam tikra nemirtinga pačių kalbų („teiginių") savybė („būsena", πάθος) „mumyse". Vartodamas Homero poemoms būdingą būdvardžių junginį „nemirtinga ir nesenstanti" (ἀθάνατον καὶ ἀγήρων; „Iliada" II, 447; VIII, 539; XII, 323; XVII, 444, „Odisėja" V, 218; VII, 94, „Himnas Demetrai" 242) jis savo žodžiams suteikia epinės stilistikos skambesio.

15 d8–16 a3

Pirmą kartą jos paragavęs jaunuolis... jei tik pavyktų kur nors gauti vertėją. „Valstybėje" Sokratas perspėja apie pernelyg ankstyvo svarstymų (*logoi*) mokslo pavojų: kitaip nei brandesnio amžiaus mokiniai (nuo trisdešimties), „jaunuoliai, pirmą kartą paragavę svarstymų (λόγων), juos verčia pramoga; mėgdžiodami paneigėjus jie ir patys imasi neigti kitų teiginius ir džiaugiasi lyg šuniukai, teiginiais (τῷ λόγῳ) tampydami ir draskydami, kas tik šalia pasitaiko" (539 b). „Valstybėje" Sokratas kalba apie dialektikos („svarstymų", *logoi*) mokslams deramai nepasirengusių žmonių būseną (539 a5: τὸ πάθος τῶν οὕτω λόγων ἁπτομένων), „Filebe" – apie neįgudusių tyrėjų sielose jam

dabar labiausiai rūpimos kalbėjimo savybės sukeliamą potyrį. Šį potyrį Sokratas pavadina „entuziazmu“ (ἐνθουσιᾷ), dieviškojo apsėdimo būsena – galbūt todėl, kad minėtą kalbų („teiginių“) savybę ką tik apibūdino kaip nemirštančią ir nesenstančią (vadinasi – dievybę), o ši iškyla „mumyse“. Kiek vėliau (16 a7–8) Protarchas apie paradoksalios kalbų / teiginių prigimties sukeliamą *sumaištį* kalba taip, tarsi tai būtų kokia dievybė: gal Sokratas žinąs, kaip padaryti, kad ji maloniai sutiktų pasitraukti iš jų tyrimo kelio? Plg. Bury, *ad loc.*: *„as if Ταραχή were a goddess to be propitiated, in possession of the λόγος“*.

Komentatoriai įvairiai spėlioja, kokią metaforą numano pašaipūs Sokrato žodžiai apie entuziastingų jaunuolių veiksmus – jie griebia (išjudina, κινεῖ) kiekvieną teiginį (nė vieno nepalieka ramybėje): „tai susuka jį viena kryptimi (κυκλῶν) ir suverčia (συμφύρων) į vieną daiktą (į ‚vienį‘, ἕν), tai vėl išvynioja (ἀνειλίττων) ir suskirsto dalimis.“ Ch. Badhamas (1878) manė, kad Sokratas turi omenyje ritinį pirmyn atgal vyniojančio žmogaus judesius (Badhamą pritariamai cituoja R. Bury). Bet kaip ritinys galėtų būti „vėl suskirstytas į dalis“ (διαμερίζων)? Bury manymu, čia būtų galima įžvelgti turtus dėliojančio žmogaus paveikslą – toks tai suverčia viską krūvon, tai vėl išbarsto po vieną brangenybę. Išties, Sokratas sakė, kad teiginių paradoksų paragavęs jaunuolis džiaugiasi „tarytum radęs kažin kokį išminties *lobį*“. Vis dėlto prie tokio lobio dėliotojo paveikslo vargu ar tinka apibūdinimas „išvyniodamas“ (ἀνειλίττων). Ko gero, taikliausia būtų, kaip siūlo D. Frede (1997, p. 128, n. 27), Sokrato žodžius sieti su vilnos vėlimo arba tešlos kočiojimo veiksmais. Mūsų dienų vaizdais galėtume galvoti apie plastiliną arba modeliną entuziastingai minkantį ir savo darbelius žūtbūt kitiems parodyti skubantį vaiką.

15 e4–5

didžiausią keblumą keldamas sau pačiam, o paskui ir kiekvienam šalia esančiam. Vertimo „keblumas" perteikia graikų kalbos ἀπορία. Prieš nurodydamas, anot jo, geriausią kelią (ὁδός) ir būdą svarstyti iškylančius vienio ir daugio tapatumo klausimus, Sokratas ne sykį užsimena apie trikdančio neaiškumo ir padėties be aiškios išeities (ἀπορία) situaciją – į ją patenkama tuomet, kai nepavyksta tinkamai susitarti dėl mąstomųjų vienetų skaidymo veiksmų (15 c2) arba nė neieškoma kokio nors nuoseklesnio veikimo būdo (15 e4). Kita vertus, net ir mėgstamiausias Sokrato kelias ne sykį jį yra palikęs be aiškesnės išeities (16 b7: ἄπορον).

16 b4 *sq*

vaikai, kaip jus vadina Filebas. Plg. ankstesnius aiškinimus *ad* 15 a1 („Tuos, vaike..."). Sokrato manymu, ir Protarchas, ir jo bičiuliai tebėra prisirišę prie „vaikiškų" kalbų ir svarstymų žaidimų. Jo aiškinimai turėtų juos vesti prie brandesnio ir tikresnio dalykų supratimo.

16 b5–7

amžinai esu įsimylėjęs... pasprukęs palikdavo mane vieną ir pasimetusį. Gražuolis kelias sprunka nuo amžino savo gerbėjo ir įsimylėjėlio (ἐραστής) Sokrato. Graikų kalboje žodis „kelias", ἡ ὁδὸς yra moteriškosios giminės, todėl reikėtų sakyti „gražuolė". Kalbą apie „gražesnį" kelią pradėjo Protarchas (16 a8–b1: „rastume kokį kitą, gražesnį kelią"), o Sokratas iš šio brūkšnio išplėtojo visą paveikslą.

„Pasimetusį" perteikia ἄπορον. Likęs vienas („vienišas", ἔρημος), be mėgstamiausio savo tyrimo metodo Sokratas atsiduria *aporijos*, (intelektinio) keblumo padėtyje.

16 c1–2

bet juo pasinaudoti – nepaprastai sunkus reikalas. Veikalo tęsinys paliudys šio Sokrato teiginio teisingumą. Pašnekovams nepavyks nuosekliau pritaikyti ne tik šio dieviškojo metodo, bet ir modifikuotos bei pasaulio mišiniams tirti pritaikytos jo versijos.

16 c5–8

tai yra dievų dovana žmonėms... mums perdavė tokią žinią. „Valstybėje" 411 e svarstydamas tinkamo auklėjimo reikalus Sokratas apie „muziką" (menus) ir gimnastiką sako, kad šiuos du dalykus dievas padovanojęs skirtingoms sielos dalims lavinti. Kita vertus, Platono Sokratui yra būdinga įvairius (praktinius) *savo* gyvenimo apsisprendimus ir (teorinius) teiginius kildinti iš vienokios ar kitokios rūšies dieviškojo apreiškimo. Anot jo, tai būna kažin kokie įspėjantys ženklai, regėti sapnai ar nugirsti žodžiai. Plg. „Sokrato apologija" 31 c–d, „Faidonas" 60 e *sqq*. „Filebe" netrukus (20 b) Sokratas teigia iš dievų gavęs priminimą apie anksčiau girdėtas (judviejų su Protarchu svarstymui išties svarbias) kalbas, esą nei malonumas, nei protingumas savaime nėra gėris, „bet kad esąs kažkoks trečias dalykas, nuo anų abiejų besiskiriąs ir už abu geresnis". Dar vėliau (25 b7–12) Sokratas, pasimeldęs dievams, čia pat gauna atsakymą į iškilusį klausimą apie trečiąją pasaulio dalykų giminę (šalia „ribos" ir „beribiškumo", „neapibrėžtybės").

16 c5–8 teiginys, ko gero, yra radikalesnis ir bendresnis nei kiti filosofijos mokymo teiginius su dievų ženklais Platono dialoguose siejantys žodžiai. „Faidone" 85 d Sokrato pašnekovas Simijas užsimena apie galimybę ieškant atsakymo į itin sudėtingus klausimus pasiremti „dieviškuoju mokymu" arba „teiginiu" (*logos*). „Filebe" Sokratas teigia, kad mėgstamiausią jo tyrimo būdą žmonėms padovanojo (atskleidė, apreiškė) dievai.

Tai esąs tam tikras dieviškos kilmės „pranešimas" (φήμη), Sokrato kartai (jis sako „mums") perduotas (παρέδοσαν; tad kalbama ne vien apie δόσις, „dovana", bet ir apie παράδοσις, „tradiciją") ankstesnių ir „arčiau dievų gyvenusių" žmonių.

Kalbėdamas apie savo mėgstamiausią tyrimo kelią Sokratas pabrėžia su šiuo jo atsiradimu susijusį *aiškumą*: Sokratui yra „akivaizdu" (καταφαίνεται), kad tai esanti dievų dovana, žmonių gauta kartu su „skaisčiausia" (φανοτάτῳ) ugnimi. Dialektikos metodas atėjo tarytum *nušvitimas* ir „techninei" (menų ir amatų, τέχναι) pažangai pasitarnavo ne mažiau nei to paties žmonių geradario Prometėjo kadaise atnešta ugnis. Platono „Protagoro" protagonistas dėsto savo mito versiją pasakodamas, kaip Prometėjas pagelbėjo neapdairaus brolio Epimetėjo gyvenimui tinkamai neaprūpintai žmonijai: mąstydamas, kaip išgelbėti žmones, Prometėjas sugalvojo iš Hefaisto ir Atėnės pavogti „menų (amatų) išmanymą (τὴν ἔντεχνον σοφίαν) kartu su ugnimi – mat be ugnies niekas jo negalėjo nei įgyti, nei panaudoti, – ir padovanojo žmogui. Tokiu tad būdu žmogus gavo išgyventi leidusį išmanymą (‚išmanumą', ‚išmintį', περὶ τὸν βίον σοφίαν)", nors vis dar „neturėjo valstybinio gyvenimo mokslo" (τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν) („Protagoras" 321 c7–d5). Atrodo, kad „Filebo" žodžiais apie Prometėjo atradimą norėta priminti ankstesnį „Protagoro" pasakojimą: čia, kaip ir „Protagore", Prometėjas „išmanymą" ir „išmintį" atneša *kartu* su ugnimi (tradicinis mitas kalba tiesiog apie ugnies vagystę), tačiau „Filebe" minima „skaisčioji ugnis" nebėra įprasta materialioji ugnis, bet „*kažin kokia* ugnis" (ἅμα φανοτάτῳ τινὶ πυρί) – veikiausiai taip simboliškai nusakoma tinkamo tyrimo metodo žmogaus mąstymui atnešta šviesa. Tinkamiausias, tai yra dialektinis, tyrimo būdas nušviečia visų kitų menų kelią. Plg. 55 d–59 d.

Vėlesnio platonizmo tradicijoje šie „Filebo" žodžiai laikyti nuoroda į paties mąstymo atsiradimą. Plg. Julianas, *Or.* VI, 3, 1.

Pasak VI a. platoniko Damaskijo, „per Prometėją su skaisčiausia ugnimi atsiųsta dialektika“ esanti „tyriausia (aiškiausia) mąstymo ir proto akivaizdybė (αὐτοψία)“.

16 c2–3

Visi kada nors atrasti meno dalykai. Žodžiu „menas“ verčiamas graikų kalbos daiktavardis τέχνη, nusakantis specialų, dabar sakytume „profesionalų“ kokio nors dalyko išmanymą. 16 c–17 a metodinis Sokrato aiškinimas veda prie išvados, kad prasminga ir vaisinga malonumo prigimties analizė, norint pagrįstai įvertinti šio dalyko gerumą, turi būti organizuota „techniškai“, tai yra pagal tam tikras apibrėžtas taisykles. Sokratas nurodo bendriausius, jo teigimu, geriausio specialiosios analizės būdo principus, iliustruoja juos keliais pavyzdžiais, kol pašnekovas supranta, kad tokią analizę reikės pritaikyti ir malonumui (19 a–b).

16 c9

visi dalykai, kurie vadinami esančiais. Τῶν ἀεὶ λεγομένων εἶναι. Kai kurių tyrėjų manymu (visų pirma Striker 1970, p. 17–23), τὰ ἀεὶ λεγόμενα εἶναι čia nusako „amžinai esančius dalykus“, o *ne* „visus (ἀεί), kurie vadinami esančiais“ arba, tiksliau, „visus, apie kuriuos sakoma juos esant“. Šios pozicijos šalininkai veikiausiai klysta: atrodo, kad Sokratas turi omenyje minėtą universalią („nemirtingą ir nesenstančią“) kalbų (teiginių, *logoi*) prigimtį (15 d4–8). Galima manyti, kad 16 c9 τὰ ἀεὶ λεγόμενα εἶναι („visi dalykai, apie kuriuos sakoma juos esant“ arba „kurių buvimą teigiame“) turi priminti ankstesnius 15 d5 žodžius: καθ' ἕκαστον τῶν λεγομένων ἀεί („kiekvieno kalbėjimo / teigimo atveju“; „kad ir apie ką kalbėtume“). Viskas, ką galime teigti kaip esantį dalyką, nusakomą tam tikra bendresne sąvoka, „susideda iš vienio ir daugio ir... savyje turi suaugusius ribą ir beribiškumą“.

Taigi, čia veikiausiai nesiekiama pabrėžti, jog kalbama apie *amžinuosius* vienetus, o 23 c4 νῦν, „dabar" nebūtinai nusako tokių amžinųjų vienių (rasties) *dabartyje* esančių daiktų priešingybę. Kita vertus, aišku, kad 16 c *sqq* kalba apie mąstomųjų vienetų analizę, o 23 c *sqq* – apie juntamoje visybėje esančius dalykus, nors tai ir nereiškia, kad tokios visybės sudėtyje negali dalyvauti tam tikros mąstomosios apibrėžtys.

16 c10

turi suaugusius ribą ir beribiškumą. „Riba" perteikia πέρας, o „beribiškumas" – ἀπειρία. Πέρας taip pat būtų galima versti „apibrėžtis", o ἀπειρία – „neapibrėžtybė" arba „begalybė". Siekdama nuosekliau perteikti etimologinį sąvokų *peras* ir *apeiria, apeiron* ryšį, pastaruosius žodžius dažniau verčiau „beribiškumas", „beribis". Vis dėlto kai kur (15 b5, 16 d6, 17 e3–4, 18 e9, 19 a2) *apeiron* išverčiau „begalybė" ir „be galo".

16 d1

kadangi taip yra sutvarkyta. „Sutvarkyta" perteikia graikų kalbos διακεκοσμημένων: „esant tokiai tvarkai", *kosmui*. Tinkama („kosminė") kiekvienos visybės tvarka yra pamatinis „Filebo" klausimas. Malonumo vietos ieškoma būtent tokioje darnioje visybėje. Plg. 28 c–30 d, 63 e8–64 a3, 64 b5–9, 64 d9–e7.

16 d1–2

vieną kiekvieno dalyko pavidalą. „Pavidalas" perteikia daiktavardį ἰδέα. Taip į lietuvių kalbą paprastai verčiu Platono dialoguose ir vėlesnėje platonizmo tradicijoje sinonimiškai vartojamus daiktavardžius εἶδος ir ἰδέα. Abu žodžiai graikų kalboje gali nusakyti dalyko (1) „išvaizdą", „vaizdą" ir (2) „rūšį"

(plg. lotynų kalbos *species*). Platono ir platonikų tekstuose jie nusako ir garsiuosius juntamojo pasaulio dalykų pamatus bei pavyzdžius – mąstomąsias esybes. Vertėjai į kitas kalbas tokiame kontekste juos dažnai perteikia iš lotynų kalbos daiktavardžio *forma* kilusiais žodžiais. Lietuviškai tebėra ganėtinai neįprasta kalbėti apie, tarkime, „Platono pavidalų mokymą“. Kita vertus, vertimas „pavidalas“ turi neabejotinų privalumų, kadangi, kaip ir graikų žodžiai, gali reikšti tiek „vaizdą“ (o tai yra svarbu Platono kalbėjimo apie mąstomuosius pavyzdžius kontekste; plg. Alekniene 1999, p. 169), tiek (į smulkesnius pavidalus skiriamo vieneto, „giminės“, *genos*) „rūšį“.

Tyrėjai neturi vienos nuomonės dėl to, ar „Filebe“ Platonas tebesilaiko ankstesniuose dialoguose dėstyto ir „Parmenide“ kritikuoto „mokymo apie pavidalus“. Vis dėlto labiau pagrįsta atrodo nuomonė, kad „Filebo“ metodinius svarstymus dera laikyti ankstesniuose dialoguose Platono siūlyto analizės būdo plėtote: „Faidre“, „Sofiste“ ir „Politike“ dalyko pavidalas išskiriamas ir apibrėžiamas stambesnį vienetą („giminę“, *genos*) skaidant į smulkesnes „rūšis“ („pavidalus“, εἶδη, ἰδέαι), o „Filebe“ Sokratas siūlo „pavidalus“ skirti taikant matematiškai tinkamos „ribos“ matą. Žr. toliau 23 c ir Meinwald 2002, p. 99 *sq*; 2011, p. 492.

16 d4

arba koks kitas skaičius. Nubrėžtos „ribos“ lemia dalyko elementų „skaičių“ / „kiekį“. Žr. Meinwald (1998), p. 172.

16 d7

beribiškumo pavidalo. Žodis „pavidalas“ (ἰδέα) čia galėtų būti pavartotas ne specifine platonine, bet bendresne žodžio reikšme nenusakydamas mąstomojo „pavidalo“. Vis dėlto tolesni Sokrato svarstymai išties apibrėžia tam tikrą mąstomąjį „neapibrėžtybės“ „pavidalą“ – „neapibrėžtybės“

apibrėžtį sudaro joje glūdinti neatskiriamos „labiau" ir „mažiau" poros priešingybė. Plg. Gosling (1999).

16 e1–2

galį atsisveikinęs paleisti beribiškuman kurio nors iš esančių dalykų vienį. „Beribiškuman" arba „neapibrėžtybėn" tenka paleisti tai, kas lieka neapibrėžta pritaikius matematiškai tinkamą santykį („ribą"). Plg. 23 c *sqq.*

17 a1–2

daugį greičiau arba lėčiau nei derėtų. Galbūt Sokratas (kiek kalambūriškai) nori pasakyti, kad nevykę tyrėjai nepagauna tinkamos dalyko proporcijos – tad ir ritmo bei metro (plg. 17 d), todėl ir patys dalyką artikuliuoja „per greitai arba per lėtai". Kita vertus, teisus gali būti Ch. Badhamas, kuris pastebi (*ad loc.*), jog „per greitai" gali reikšti, kad netikę tyrėjai skubėdami neišskiria ir praleidžia būtinus dalyko narius, o „per lėtai", kad randa nereikalingų (tinkamos proporcijos neatitinkančių) vienetų.

17 a3–5

skirtumą tarp dialektikos arba eristikos būdu vykstančių mūsų svarstymų. Platono dialoguose „eristinis" svarstymo būdas dažnai priešpriešinamas „dialektiniam". Pirmasis siejamas su sofistų veikla: eristai („ginčininkai") sofistai („gudruoliai") siekia laimėti ginčą ir padaryti įspūdį klausytojams, tačiau neieško dalyko tiesos. Šioji rūpi dialektikos – teisingo tikrųjų esybių tyrimo kelio gerbėjams. Išsamiausiai „eristikos" apibrėžimas plėtojamas „Sofiste" 225 a–226 a.

17 a8–9

parodo raidės. „Raidės" čia nusako artikuliuoto balso (kalbos), o ne rašto elementus.

17 b3–4

kalba, kuri išeina iš mūsų... lūpų. Atrodo, kad φωνή šioje 17 b3 vietoje veikiau nei „garsą“ nusako garsinę *kalbos* išraišką – skambančią kalbą. Plg. „Teaitetas“ 163 b: girdėdami barbarų *phonē*, bet jos nemokėdami, negalime jos suprasti; Aristotelis, „Metafizika“ 1014 a26–31 ir Striker (1970), p. 24–30, D. Frede (1997), p. 148 *sq*.

17 b7–8

kiek ir kokių dalykų joje esama. Šiuos žodžius paaiškina trečias Sokrato pavyzdys (18 b *sqq*): įvairiausi kalbos garsai (tarties tipų begalybė) gali būti suskirstyti į pagrindinius, abėcėlės raidėmis nusakomus tipus. Tai, kas nepatenka į taip sudarytą sistemą, lieka neapibrėžtybėje.

17 b11–12

muzikos žinovu padaro tas pat. „Muzikos žinovu“ išverčiau μουσικός. Graikų kalboje šis žodis gali nusakyti tiek specialistą „muzikologą“, tiek „bendrąjį muzikinį išsilavinimą“ turintį žmogų.

17 c1–2

šiam rūpimas garsas yra vienas? Fonetikos tyrėjams garsas rūpi kitu požiūriu nei muzikos žinovams, tačiau ir vieni, ir kiti turi tam tikrą vieną „garsinį“ objektą. Kita vertus, dėl muzikinės (arba „toninės“) graikų kirčiavimo prigimties (kirčiuojamas skiemuo buvo tariamas aukštesniu tonu) kalbos ir muzikos tyrėjai turėjo nemažą bendrą darbo lauką. Plg. paaišk. *ad* 17 c4.

17 c4

„žema“ ir „aukšta“, ir dar trečią – „lygu“. βαρὺ καὶ ὀξύ, καὶ τρίτον ὁμότονον. ʽΟμότονον čia turėtų nusakyti kalbančiojo

balso aukščiui „lygų“ toną, kuris neatrodytų nei „žemas“, nei „aukštas“.

J.-Fr. Pradeau (2002, p. 243, n. 30) nuomone, 17 c kalbama ne apie „aukštą“, „žemą“ ir „lygų“ muzikos „tonus“, bet apie muzikos sąvokomis nusakytus žodžių kirčius. Graikų teoretikai toninius kalbos kirčius išties apibūdino muzikinėmis „aukštumo“, „žemumo“ ir „lygumo“ sąvokomis; muzikos terminais nusakė ir skirtingų kirčio tonų santykį. Žr. „Teaitetas“ 163 c, Dionisijas Halikarnasietis, *De compositione verborum* 11, 73 ir Kairienė, Strockis (*Graikų lyrikai. Mokymo priemonė klasikinės filologijos specialybės studentams*, Vilnius, 2006), p. 144 *sq*. Kita vertus, šios „Filebo“ vietos kontekstas aiškiai parodo, kad kalbama ne apie muzikinius kalbos kirčius, bet apie *muzikos* tonus – tolesni Sokrato aiškinimai apie garso aukštumo ir žemumo intervalus ir iš jų susidarančias „dermes“ (ἁρμονίαι) tinka tik muzikos menui. „Sofiste“ 253 a–b taip pat nuo raidžių ir gramatikos mokslo pereinama prie aukštų ir žemų muzikos tonų išmanymo klausimo.

17 c7–9

žinodamas vien šiuos dalykus, dar netapsi muzikos žinovu, o jeigu ir šito nežinosi, tuomet šioje srityje būsi, galima sakyti, nieko vertas. Aukšto ir žemo tonų skirtumas nusako būdingą muzikinio garso prigimties dalyką, tačiau dar nesudaro „muzikos“ – muzikinio santykio. Tokį santykį sukuria detaliau apibrėžta aukštumo ir žemumo skirtumų sistema, kurią ir turi išmanyti muzikos žinovas (μουσικός).

17 c11–d2

kuomet suvoksi, koks yra garso aukštumo ir žemumo intervalų skaičius ir kokių jų esama, taip pat intervalų ribas ir kiek iš jų susidaro derinių. A. Barkeris (1989, p. 64, n. 41) taip paaiškina Sokrato bendriausiais bruožais įvardytus

keturis muzikos išmanymo klausimus: (1) „garso aukštumo ir žemumo intervalų skaičius“ veikiausiai nusako muzikoje naudojamų skirtingų intervalų tipų kiekį; jų skaičius priklausytų nuo pasirinkto klasifikavimo pagrindo – pagal intervalų „dydį“ (tonas, pustonis, ketvirtis ir pan.) arba pagal jų funkcinę paskirtį muzikinėje sistemoje; (2) intervalų „kokybė“ („*kokių* jų esama“, ὁποῖα) galbūt sietina su jų „būdu“ („moteriška“ jonėnų, „vyriška“ dorėnų dermė ir pan; plg. Aristidas Kvintilianas, *De musica* II, 13–14); (3) „intervalų ribos“ nusako garsus, kurie gali būti suvokiami kaip tono *kontinuumo* taškai (Aristoksenas ir jo pirmtakai) arba kaip tam tikru santykiu siejami dydžiai (pitagorininkų tradicija); (4) o „deriniai“ (συστήματα) – tam tikras galimas, melodijų pagrindą sudarančias garsų ir intervalų kombinacijas. Tai, kaip apie tokius derinius kalbama šiame ir kitame sakinyje, rodo, kad Platonas turi omenyje istoriškai susiklosčiusias, o ne matematikos pagrindais sudėliotas sistemas.

17 d3

vadinti juos „dermėmis“. „Dermėmis“ – ἁρμονίας. Daugelis graikų autorių, taip pat Platonas „Valstybėje“ 398 c–399 c „dermes“ vadina „lydinėmis“, „dorėninėmis“, „fryginėmis“ ir pan. Tai turėtų būti įvairiõs intervalų derinimo struktūros deriniai – skirtingos ditonų, tonų ir ketvirčių derinimo sekos. Aristokseno (IV a. II pusė) ir vėlesnių autorių žiniomis, Eratoklio mokyklos atstovai (V a. pab.) aprašė skirtingas „dermes“ ir galimo jų suderinamumo sistemą. Kai kurie autoriai „harmonijas“ aiškiai sieja su oktavos sistemomis, antai, Aristoksenas, *Elementa harmonica* 36, 30–32, Nikomachas, *Harmonicum enchiridion* 9.

„Valstybės“ 398 c–399 c analizė remiasi V a. atėniečio muzikologo Damono mokslu. Tikėtina, kad ir čia omenyje turima Damono (intervalų „kokybe“ veikiau nei matematiniais

skaičiavimais pagrįsta) dermių sistema. Žr. Barker (1984), ch. 10, Appendix A, B ir (1989), p. 14 *sq*, p. 64, n. 42.

17 d6

skirti jiems „ritmų" ir „metrų" vardą. Platono „Valstybėje" 399 e Sokratas taip pat pirma aptaria harmonijas ir tada imasi „ritmų". „Valstybėje" kalbama apie *poezijos* ritmus, o šios „Filebo" vietos žodžiai apie „kūno judesius" verčia galvoti apie šokio meną. Plg. „Įstatymai" 648 e–649 a: „judėjimo tvarkos vardas – ‚ritmas', o balso, kai sumaišomi aukštumas ir žemumas, judėjimo tvarka vadinama ‚dermės' vardu." Vis dėlto šokio judesių *ritmai* čia, regis, siejami su žodžiu atliekamos poezijos *metrais* (o ne šokio „taktais", kaip supranta D. Frede, 1997). Kitaip nei „harmonijos", ritmai ir metrai matuojami skaičiumi – visų pirma trumpų ir ilgų skiemenų seka.

17 e3–6

nes pats visai nepaisai jokio jokiame dalyke esančio skaičiaus. Šie Sokrato žodžiai apibendrina pirmus du deramo vienio artikuliavimo pavyzdžius (17 a–b ir 17 b–d): einant nuo vienio prie beribiškumo (nebeapibrėžiamos begalybės) svarbu tinkamai įsidėmėti visus vienyje išskiriamus elementus. Tai – jau sudarytos sistemos, antai, gramatinės raidžių arba muzikinės tonų klasifikacijos *vartojimo* atvejis.

Sokratas čia kalambūru sieja tinkamai neištirto dalyko „beribiškumą" („neapibrėžtumą"; „neapibrėžtas" ir „beribis" yra viena graikų būdvardžio ἄπειρος reikšmė) ir mąstytojo „nepatyrimą" (ἄπειρον ποιεῖ τοῦ φρονεῖν); ἄπειρος taip pat gali reikšti „nepatyręs", „neišmanantis". Tokio kalambūro esama ir „Timajuje" 55 c–d: manyti, kad esama be galo daug pasaulių (ἀπείρους κόσμους), galėtų tik dalyko, kurį dera išmanyti, „*be galo* neišmanantis" žmogus (ὄντως ἀπείρου τινὸς εἶναι δόγμα, ὧν ἔμπειρον χρεὼν εἶναι).

Panašiu žodžių žaismu Sokratas čia sieja vidinį tiriamo dalyko „skaičių" („skaičius", ἀριθμός gali nusakyti tiek dalyko pradų *kiekį*, tiek juos siejančius matematiškai apibrėžiamus *santykius*), sandarą (λόγος veikiau nusako vidinę artikuliaciją) ir tyrėjo būseną: nepaisydamas dalyko sudėties ir struktūros (λόγος ir ἀριθμός), ir pats neturėsi λόγος – nebūsi ἐλλόγιμος „protingas" ir „reikšmingas" (tokios yra dvi būdvardžio ἐλλόγιμος reikšmės); neturėsi ir ἀριθμός, tad nebūsi ἐνάριθμος, toks, kuris yra „įtraukiamas į sąskaitą, apyskaitą", „vertinamas". Siekdama perteikti originalo žodžių žaismą, pasitelkiau barbarizmą „nesiskaitoma".

„Beribiškumas" su mąstymo ir proto stoka, tad su neaiškumu ir klaidingumu („melu", τὸ ψεῦδος) siejami ir Filolajui priskiriamo veikalo „Apie prigimtį" fragmente: τᾶς τῶ ἀπείρω καὶ ἀνοήτω καὶ ἀλόγω φύσιος τὸ ψεῦδος καὶ ὁ φθόνος ἐστί (fr. 11, 26–27 DK), o skaičius, anot to paties fragmento, dalykus padaro suprantamus, pažinius ir visada yra giminingas tiesai.

18 a1–2

ką bendra ši kalba turi su mumis ir ko ja siekiama. M. Dixsaut nuomone (1999b, p. 31), ši Filebo replika parodo daugiau nei vien jo negebėjimą arba nenorą suprasti, kaip Sokrato aiškinimai yra susiję su ginčo klausimu – ji rodo, kad Filebas apskritai nenori Sokrato analizei patikėti savo teiginio apie absoliučią malonumo vertę. Dialogas išties neatsitiktinai prasidėjo tik tuomet, kai Filebas savo vietą užleido *dialegesthai* (kartu kalbėtis ir tirti) pagal Sokrato taisykles sutikusiam Protarchui.

18 a6–7

dar kiek pasvarstęs tuos pačius dalykus. Užuot pradėjęs aiškinti Filebui, kodėl leidosi į ilgokas kalbas apie gramatiką ir muziką, Sokratas pateikia dar vieną kalbos kaip visumos

analizės pavyzdį. Galbūt jis taip daro norėdamas aptarti ir kitą judėjimo kryptį – nuo beribiškumo prie apibrėžtos daugumos. Veikiausiai, jo manymu, toks beribiškumo analizės pavyzdys kur kas geriau atitinka dialogo pašnekovų, ypač malonumo gynėjų situaciją (plg. 18 e–19 b) – išties, norint sudaryti neapibrėžto malonumo „abėcėlę", tektų gerokai paplušėti.

18 b6–8

Kai kažkoks dievas, o gal ir dieviškas žmogus perprato kalbos beribiškumą – pasakojama, toks buvęs Egipto Teutas. Pasak Sokrato, dialektinės analizės mokslą žmonėms padovanojo dievai (16 c–e). Įsidėmėtina, kad ir dabar Sokratas pateikia tokį pavyzdį, kuomet dialektinį metodą tam tikram reiškiniui pirmas pritaikyti geba „dievas" arba „dieviškas žmogus".

Teutu Platonas veikiausiai vadina egiptiečių dievą Djehuti (*Ḏḥwty*) – vieną iš svarbiausių egiptiečių panteono dievybių, laikytą dievų „raštininku" ir „rašto atradėju". „Faidre" 274 c *sqq* Sokratas daugiau pasakojo apie šios dievybės (*daimon*) rašto (rašmenų) atradimą, kartu minėdamas, kad jis taip pat yra atradęs „skaičių, skaičiavimą, geometriją, astronomiją, žaidimus šaškėmis (πεττείας) ir kauliukais (κυβείας)". Tad Platono dialogų Teutas, pats būdamas dievas arba „dieviškas žmogus" (θεῖος ἄνθρωπος), būtų ir tikrasis dievų žmonėms perduoto mokslo taikymo protagonistas.

Regis, „Teutu" (Θεῦθ) minėta egiptiečių dievybė vadinama tik Platono dialoguose. Kiti graikų autoriai jį vadina Θώθ arba Θωύθ, tačiau visi žinomi tekstai yra vėlesni už Platono dialogus, todėl sunku pasakyti, ar Platono laikais jau būta kokios nors šio egiptiečių dievo vardo perteikimo tradicijos ir ar Platonas sąmoningai norėjęs nuo jos atsiskirti, siekdamas suteikti sau didesnę improvizacijos laisvę. Taip pat nežinia, kada Totas buvo sutapatintas su graikų Hermiu. Jei tikėsime Jono Stobiečio „Antologijoje" išlikusiu liudijimu

(*Ecl.* I *Prooem.* 6: ἐκ τῶν Ἀριστοξένου περὶ ἀριθμητικῆς), apie tai kalbėjo jau Aristoksenas Tarentietis (IV a. prieš Kr. II pusė). „Filebo“ komentatoriai paprastai nurodo gerokai vėlesnį Cicerono liudijimą (*De natura deorum* III, 22).

Kad ir kaip būtų, gramatikos mokslo ir rašto atradėju laikydamas egiptiečių dievybę, Platonas nukrypsta nuo įprastesnio graikų intelektualų požiūrio į rašto kilmę. Platono amžininkai, viena vertus, žinojo apie finikietišką rašto kilmę (plg. Herodotas V, 58), kita vertus, rašto atsiradimą Graikijoje siejo su įvairiais *graikų* mitinės tradicijos personažais: Hermiu, Palamedu, Kadmu, Linu, Orfėju, Musaju ir tuo pačiu Prometėju (sunku pasakyti, ar visos tokios mito versijos gyvavo jau Platono laikais). Galbūt Platonas kalbos mokslo pradžią su Egiptu sieja iš pagarbos senai Egipto kultūrai (plg. „Timajas“ 22 b *sqq*). Tai, kad Egipte raštas buvo laikytas šventu ir turėjo savo dievą (Totą), galėjo jį paskatinti manyti, kad būtent ši šalis yra tikroji gramatikos mokslo gimtinė. Kita vertus, pasirinkęs Egipto senovės terpę, jis galėjo jaustis mažiau susaistytas graikų mitų tradicijos. Vis dėlto, jei Platonas būtų žinojęs, kad egiptiečių rašto ženklai (kaip ir arabų arba hebrajų kalbose) gali perteikti *tik priebalsius*, jis būtų turėjęs atsisakyti pasirinktos egiptietiškos gramatikos mokslo kilmės versijos. Plg. Frede (1997), p. 151–152.

18 b8–c5

daugelio skambančių balsių... ir... tokių, kurie neturi balso, tačiau turi tam tikrą garsą,.. o trečiai raidžių rūšiai priskyrė tokias, kurias mes dabar vadiname bebalsėmis... visus paskirus begarsių ir bebalsių vienetus, taip pat ir balsių bei viduriniųjų. Sokrato pasakojamos istorijos Teuto kalboje įžvelgiama klasifikacija atitinka klasikinį graikų gramatikų mokslą. Plg. „Kratilas“ 424 c, Aristotelis, „Poetika“ 1456 b25–31, Dionisijas Halikarnasietis, *De compositione verborum* 14, 17–24.

Kalboje išskiriamos trijų rūšių „raidės" (*elementa*, στοιχεῖα): „balsiai" (atitinka šiuolaikinės lietuvių kalbos gramatikos „balsius"; lotyniškai vadinami *vocales*), „bebalsiai" (lot. *mutae*) ir „pusbalsiai" (lot. *semivocales*) - Sokratas juos vadina „neturinčiais balso, tačiau turinčiais tam tikrą garsą" (18 c1, plg. „Kratilas" 424 c8) ir „viduriniaisiais" (18 c5). Pastarosios dvi rūšys („bebalsiai" ir „pusbalsiai") šiuolaikinėje lietuvių kalbos gramatikoje priskiriamos prie „priebalsių".

Balsiai (τὰ φωνήεντα / *vocales*): α, ε, η, ι, ο, υ, ω
Pusbalsiai (τὰ φθόγγου μετέχοντά τινος; τὰ μέσα, „vidurinieji" / τὰ ἡμίφωνα / *semivocales*): ζ, ξ, ψ, λ, μ, ν, ρ, ς
Bebalsiai (τὰ ἄφωνα / *mutae*): β, γ, δ, κ, π, τ, ϑ, φ, χ

Sokratas pabrėžia, kad Teutas kalbos elementus išskyrė iki smulkiausio sudedamojo prado (*stoicheion*) ir apibrėžė kiekvienos rūšies elementų kiekį (ἀριθμός), tačiau nepasako, koks yra išradėjo išskirtų kalbos pradmenų skaičius. Šis klausimas gramatikos žinovams kėlė gerokai daugiau neaiškumo nei raidžių („pradmenų") skirstymas į pagrindines rūšis. Pasak I a. prieš Kr. retorikos teoretiko Dionisijo Halikarnasiečio (*De compositione verborum* 14, 25 *sqq*), „sunku tiksliai pasakyti jų skaičių - šis klausimas ir mūsų pirmtakams atrodė gerokai keblus. Vieni manė, jog iš viso esama trylika kalbos pradų (τὰ τῆς φωνῆς στοιχεῖα), o likusieji susidaro iš jų, kiti - kad jų esama dar daugiau nei mums šiandien įprasti dvidešimt keturi. Šis mokslas veikiau priklauso gramatikos, metrikos, kai kam gali atrodyti, kad ir filosofijos sričiai." Pastaruosius citatos žodžius galima būtų laikyti nuoroda į „Filebo" aiškinimus. Kita vertus, kalbos elementų klasifikavimas vėliau gerokai rūpėjo Stojos filosofams. Siekdamas nurodyti išties nebeskaidomus kalbos vienetus, Platonas turėtų būti mažesnio raidžių kiekio sistemos šalininku - antai,

dvigubus priebalsius („viduriniuosius“, „pusbalsius“) ζ, ξ, ψ (*dz*, *ks*, *ps*) galima suskaidyti į tuos pačius d, z, k, s, p.

R. Eisleris-Feldafingas (1922) įrodinėjo, kad Platonas turėjo omenyje 24 elementų egiptiečių rašto sistemą, kurios keturi pirmi ženklai „graikų romėnų laikais“ ėmė reikšti balsius, o šių „balsių“ skaičius (4) galėjo būti laikomas tikra sistemos jungtimi (δεσμός), kadangi „pusbalsių“ joje būta 8, o „bebalsių“ – 12. Pasak šio autoriaus, 18 c8 δεσμός reikia suprasti ne įprasta šio žodžio reikšme – „saitas“, „ryšys“, bet kaip „pitagorininkų proporcijų mokslo *terminus technicus*“ (plg. „Timajas“ 31 b8–c4 ir Nikomachas Gerasietis, *Introductio arithmetica* II, 22, 2), tad 18 c7–d2 žodžius reikia versti: „Matydamas, jog niekas iš mūsų nė vienos iš jų negalėtų suprasti be visų kitų, jis apskaičiavo joms tokią skaičių jungtį [*Zahlenband*] (τοῦτον τὸν δεσμὸν αὖ λογισάμενος), kad, pati būdama viena (ὡς ὄντα ἕνα), ji ir jas visas padarytų tam tikru vieniu, kad jas valdytų vienas menas, kurį jis pavadino ‚raidžių menu'“ (p. 6–9). Deja, graikiško sakinio konstrukcija tikrai neleidžia taip suprasti ir versti šio sakinio, todėl tenka likti prie proziškesnės jo interpretacijos.

Sunku pasakyti, kiek raidžių, Platono žiniomis, turėjo egiptiečių raštas ir ar jame tuomet jau būta balsių. Apskritai, abejotina, kad Platonas manė, jog Teuto analizuota kalba turi būti laikoma universalia (idealia) žmonijos kalba, o jo atrasta sistema – universaliu idealios kalbos analizės įrankiu. Vargu, ar Platonas nieko nežinojo apie įvairių kalbų fonetinių sistemų skirtumus. Net ir nemokėdamas jokios svetimos kalbos, jis negalėjo nepastebėti graikų tarmių skirtumų (Frede, 1997, p. 155).

18 c6

„raidės“ vardą. „Raidė“ perteikia originalo στοιχεῖον. Šis žodis nusako sudėtinės visumos „pradmenį“, pamatinį „elementą“.

Graikų kalbos moksle στοιχεῖον visų pirma nusako „fonemą“. Pasak Aristotelio („Poetika“ 1456 b22–25), „‚raidė‘ (στοιχεῖον) yra neskaidomas garsas (φωνὴ ἀδιαίρετος), tačiau ne kiekvienas, o toks, iš kurio, sudedant su kitais, atsiranda kalba. Juk ir gyvuliai skleidžia neskaidomus garsus, tačiau nė vieno iš jų nepavadinsiu ‚raide‘ (στοιχεῖον)“.

Sokratas kalba apie Teuto išskirtus pamatinius žmonių kalbos garsus („fonemas“), tad ir vartoja žodį στοιχεῖον, o ne γράμμα (iš γράφω, „rašyti“) – pastarasis visų pirma nusako parašytą „raidę“, „rašmenį“. Būtent dėl „rašmenų“ (garsų žymėjimo sistemos atradimo) Teutas kritikuotas Platono „Faidre“ (274 d–275 b). Šiame „Faidro“ tekste žodis στοιχεῖον nė sykio nėra pavartotas. Sugebėti tinkamai išskirti ir apibrėžti skambančios kalbos elementus, be abejo, yra sunkesnis ir, Platono akimis, ko gero, naudingesnis darbas nei išskirtiems pradmenims pritaikyti (sąlyginai parinktus) ženklus. Στοιχεῖον („pradmuo“) Teuto atradimui apibūdinti labiau tinka dar ir todėl, kad, kitaip nei γράμμα, šis žodis nusako pamatinį, nebeskaidomą pradą, o grafinį raidės ženklą (antai, A, B, Γ) dar lengvai galima suskaidyti į keletą elementų.

18 d1–2

paskyrė joms vieną mokslą, kuriam davė gramatikos vardą. Στοιχεῖον („pradmuo“) graikų moksle apie kalbą visų pirma nusako neskaidomą skambančios kalbos elementą, tačiau kartais šis žodis vartojamas taip pat, kaip γράμμα. Žr. LSJ, *s.v.* Kad ir kaip būtų, mokslas apie kalbos „fonemas“ yra to paties „gramatikos“ (raidžių skaitymo ir rašymo) mokslo dalis. Paskutinis Teuto žingsnis gramatikos mokslo atradimo link buvo tai, jog jis suvokė, kad nė vienas iš išskirtų kalbos pradų negali būti suprastas be visų kitų – *todėl* visi jie ir sudaro vienį. 18 c7–d2 eilutės geriau nei kiti Sokrato žodžiai paliudija, kad Teuto kalbos analizės kryptį išties

reikia įsivaizduoti kaip einančią nuo neapibrėžtybės *prie vienio*. Vienio atradimas vainikuoja visas ankstesnes atradėjo pastangas.

Žodžiai apie vienos sistemos atradimą yra neabejotinai svarbūs visam „Filebo“ užmojui – nurodyti malonumo vietą darnioje gero gyvenimo visybėje (sistemoje). Apie „sistemos“ reikšmę „Filebo“ svarstymuose žr. Harte (1999).

18 d6

ką bendra tai turi su mūsų klausimu? Išties, galima spėti, kad Sokrato pašnekovai jau nuo 14 c pametė iš akių pagrindinio savo klausimo (apie malonumo ir protingumo vertę žmogaus gyvenimui) svarstymo giją.

19 a3-4

kažin kaip apsukęs ratą. „Eutifrone“ 15 b–c Sokratas priekaištauja Eutifronui, kad, atsakinėdamas į jo klausimus apie „dievobaimingumo“ prasmę, tas kažin kaip apsukęs ratą grįžo prie savo ankstesnio teiginio: „Pats esi gudresnis už Daidalą ir verti teiginius suktis ratu.“ Skaitytojams turi būti akivaizdu, kad tikrą Daidalo – svarstymų meistro darbą čia atliko ne Eutifronas, bet jį klausinėjęs Sokratas. „Lacheto“ veikėjas Nikijas pastebi (187 e), jog Sokratas, kad ir sukdamas ratu, geba atvesti pašnekovą prie norimo klausimo. Protarchas supranta, kad metodinis Sokrato „aplinkkelis“ galiausiai sugrąžino pokalbį prie kuriam laikui palikto (žr. 14 a–c) malonumo ir protingumo įvairovės klausimo.

19 b2-4

apie malonumo rūšis – ar jų esama, ar ne? Kokių ir kiek? Ir lygiai to paties apie protingumą. Prie malonumo rūšių („pavidalų“, εἴδη) bus sugrįžta gerokai įpusėjus veikalą (31 b *sqq*).

19 b5

Kalijo sūnau – žr. Įvadą, p. 18 *sq*.

19 b5–7

negalėdamas šito padaryti su kiekvienu vieniu, panašiu bei tapačiu, ir su jo priešingybe. Vienis yra „panašus (į save) ir (sau) tapatus". Visada vienodais ir sau tapačiais Platono dialoguose dažnai vadinami mąstomi „pavidalai" („idėjos"). Tapataus vienio priešingybe veikiausiai reikia laikyti „daugį" ir „įvairovę": Sokratas, regis, primena metodinės dalies pradžioje iškeltą „vienio" / „daugio" poros paradoksą. Plg. 17 d6–7 žodžius: „Šitaip dera nagrinėti kiekvieną vienį ir daugį." Kita vertus, dėstydamas dialektinio metodo taikymo taisykles, Sokratas dažniau kalbėjo apie „vienį" ir „beribiškumą", „begalybę". Anot jo, neapibrėžta daugybė (τὸ ἄπειρον πλῆθος) ir yra beribė („beribiškumas", „neapibrėžtybė"), o suskaičiuota ir išmatuota beribė „daugybė" virsta „vieniu". Apibrėžtą daugį jis vadina ne „daugiu" (πολλά), bet „skaičiumi" arba „kiekiu" (ὁπόσα, ἀριθμός). Plg. 16 d5–7: „kol bus matyti ne tik tai, kad anas pradinis vienis yra ir daugis, ir begalė dalykų, bet ir jų kiekis (ὁπόσα)." Tad dialektinės analizės pradžioje iškelta „vienio" / „daugio" pora virsta „vienio" – „skaičiaus" – „begalybės" / „neapibrėžtybės" trichotomija. Ko gero, ir vienio „panašumo" ir „tapatumo" priešingybe dera laikyti tapatybės visai neturinčią „neapibrėžtybę". Plg. „Politikas" 273 d6 *sq*: „beribė nepanašybės jūra."

19 c2–3

antrasis kelias, regis, būtų bent jau pačiam dėl savęs neklysti. „Antrasis kelias" – pažodžiui „antrasis plaukimas", δεύτερος πλοῦς. Apie šios metaforos reikšmę žr. Įvadą, p. 75–78.

19 d7–e2

juokais pagrasinome, kad nepaleisime tavęs namo. Veikiausiai Protarchas primena už dialogo veiksmą ankstesnį pokalbio epizodą. 16 a jis (taip pat juokais) klausytojų būrio vardu grasino jaunimą pašiepiančiam Sokratui. Dėl „nepaleisime" plg. 23 b2–4 ir 67 b10 su paaišk.

19 e1–2

kol svarstomi dalykai negaus tinkamo ir galutinio apibrėžimo. Pažodiškiau būtų galima išversti: „kol nebus [pasiektas] tam tikras patenkinamas tikslas [„baigtis", πέρας], apibrėžus šiuos svarstomus dalykus" (πρὶν ἂν τούτων τῶν λόγων πέρας ἱκανὸν γένηταί τι διορισθέντων). Šie Protarcho žodžiai primena, kad dialogo pradžioje buvo pasiryžta siekti „apibrėžti tiesą" (11 c9 *sq*: τἀληθές ... περανθῆναι). Kita vertus, prisiminus Sokrato išdėstytus aiškinimus apie metafizinį ir metodinį „ribos" ir „apibrėžtybės" (πέρας) vaidmenį, raginimas siekti *apibrėžtybės* suskamba reikšmingiau ir esmingiau. Jau R. Bury (1897) pastebi, kad toks reikšmingas žodis čia turėjo būti pavartotas neatsitiktinai, ir siūlo palyginti 11 c ir 12 b περαίνειν vartoseną. Taip pat plg. toliau 20 c7: „Taip ir tęsk [iki pabaigos / eik iki galo, διαπέραινε]" ir paaišk. *ad* 11 c9 *sq*.

19 e3 *sq*

kaip vaikai. Nebe pirmą kartą primenamas Sokrato pašnekovų „vaikiškumas" („naivumas", „infantilumas"). Plg. 14 d7 („vaikiška, nerimta"), 15 a1 („vaike") su paaišk., 16 b4–5 („vaikai, kaip jus vadina Filebas"). Sokratas nepaniekina klausytojų naivumo ir infantilumo, bet dovanoja jiems šį pokalbį – apibrėžtumo ir aiškumo viziją ir viltį. Plg. ankstesnį paaišk. *ad* 19 e1–2.

20 a4 *sq*
šito darbo teks imtis tau, nes esi pasižadėjęs. Nuo šiol Sokratas formaliai yra įgaliotas atstovauti abiem ginčo pusėms.

20 a6–8
jei kokiu nors kitu būdu galėtum arba norėtum išaiškinti tai, dėl ko mes dabar nesutariame. Sokratas tuoj pat pasinaudoja Protarcho siūlymu pamėginti klausimą išspręsti kitokiu būdu.

20 b6–7
Kadaise, gal sapnuodamas, o gal ir budėdamas esu girdėjęs kalbų. R. Hackforthas (1945, *ad loc.*) pastebi, kad neverta ieškoti kokių nors šios „teorijos" pirmtakų: „Ji priklauso pačiam Platonui, o tai, kad Sokratas tariasi prisimenąs tai iš kažko girdėjęs, tėra literatūrinė priemonė, kurios tikslas – pabrėžti dalyko svarbą." Hackfortho manymu, kitoks yra „Teaiteto" 201 e atvejis, kur Sokratas taip pat remiasi kažin kokiu „sapnu" ir (per tą sapną?) girdėtais dalykais: tąsyk Platonas minėjo ne savo, bet svetimas – tikėtina, kad Antisteno – mintis. (Galima pastebėti, kad ten, kur mūsų dienų akademinė etika reikalauja tiksliai nurodyti šaltinį, Platono laikais pakakdavo pasakyti: „susapnavau, kad...")

Kad ir ką manytume apie toliau Sokrato dėstomo teiginio ištakas ir pirmtakus, akivaizdu, jog pokalbio protagonistas (o pradedant 20 a ir įgaliotas jo šeimininkas) atsisako ilgai keliauti prie prielaidos, kurios svarbą galima buvo nujausti jau pačioje dialogo pradžioje (11 d11: „O jei atsirastų kokia nors *kita* už šias pranašesnė būsena?"), ir tiesiog pasiūlo ją išmėginti kaip tam tikrą „gatavą" (kažin kur girdėtą ar susapnuotą) teiginį. Damaskijas, komentuodamas „Filebą" (*In Philebum* 7), šią prielaidą vadina „savaime patikima".

20 c8

susitarkime dėl kai kurių smulkmenų. „Smulkmenomis" Sokratas čia pavadina Gėrio prigimtį apibūdinančias savybes. Atrodo, kad veikalas grįžta prie veikiau etinės nei metafizinės dialogo pradžios perspektyvos. Pradžioje (11 d) tartasi „nurodyti tam tikrą sielos būklę ir būseną, galinčią kiekvienam žmogui suteikti laimingą gyvenimą (τὸν βίον εὐδαίμονα)". Dabar Gėris ir geras gyvenimas nusakomi Aristotelio „Nikomacho etikos" (ypač 1097 a25–b 21) raidei ir dvasiai artimomis sąvokomis.

20 d1–2

Ar būtina Gėrio skirtis yra būti tobulam ar netobulam? „Gėrio skirtis" perteikia τὴν τἀγαθοῦ μοῖραν. Plg. 54 c10–d2.

20 d10

kas ateina kartu su Gėrio tikslu. Gr. πλὴν τῶν ἀποτελουμένων ἅμα ἀγαθοῖς. Graikų teksto daugiskaitą – „gėrių" galbūt galima paaiškinti tuo, kad čia kalbama apie bendrą visų Gėrio siekimo atvejų (todėl daugiskaita) dėsnį. Kita vertus, galima spėti, kad ἀγαθοῖς rankraščiuose atsirado kaip klaida – dėl kaimynystės su ἅμα („kartu", „su"): jei ἅμα čia būtų pavartota kaip prielinksnis, jis reikalautų naudininko linksnio (ἀγαθοῖς). Tačiau ἅμα šiame sakinyje pavartota kaip prieveiksmis, tad vietoj ἀγαθοῖς, galimas daiktas, turėjo būti ἀγαθῶν. Tuomet turėtume versti: „išskyrus kartu [su šiuo tikslu] pasiekiamas gėrybes." R. Bury (1897) spėjo, kad originalus tekstas buvo πλὴν τῶν ἀποτελουμένων ἅμα ἀγαθόν – „išskyrus tai, kas prisideda prie Gėrio tikslo". Jei originale buvo ἀγαθῶν, tai geriau paaiškintų mus pasiekusios formos ἀγαθοῖς *daugiskaitą*. Kita vertus, toks teiginys reikštų, kad Sokratas čia pat pripažįsta, kad šalia Gėrio gali būti ir kitų prie jo vedančių ir prisidedančių gėrybių.

Plg. paaišk. *ad* 54 e1 *sq* („pasijuoks iš tų žmonių, kurių tikslas tėra radimasis“).

21 a14–b1

argi tau nė kiek netrūktų proto, mąstymo, svarstymo ir visų jiems giminingų dalykų? Kaip ir dauguma vertėjų, verčiu Klitscho (1841) ir vėliau nepriklausomai nuo jo Ch. Badhamo (1855) pataisytą rankraščių tekstą: vietoj μῶν μηδὲ ὁρᾶν τι („Nejau net nieko nematyti / nežiūrėti“) skaitoma μῶν μὴ δέοι' ἄν τι („Argi tau nė kiek netrūktų“). J.-Fr. Pradeau (2002), p. 246, n. 46 mėgina apginti rankraščių tekstą, tačiau jo aiškinimai neįtikina.

21 c7–8

kažin kokios medūzos arba kitokio, kūnu su kriaukle suaugusio jūros gyvio gyvenimą. „Faidre“ 250 c Sokratas visą žmogaus gyvenimą kūne lygina su austrės kiauto pančiais. Tiek „Faidre“, tiek „Filebe“ kiautą turintys jūros gyviai nusako žemiausią gyvenimo laiptą, tačiau, pasak „Faidro“ Sokrato, tokia yra visų kūnu „pažymėtų“ žmonių lemtis, o „Filebe“ jis tokią lemtį priskiria tik gryniesiems hedonistams. „Normalūs“, tai yra tinkamai gėrį atpažįstantys, žmonės pasirenka gyventi „Gėrio srityje“ (plg. τἀγαθοῦ μοῖρα) *tarp* net malonumo nepažįstančių gyvių ir jokių malonumų bei nemalonumų apskritai nepatiriančių dievų (plg. 33 a8–b11). Kita vertus, kriauklėje gyvenančios būtybės „Filebe“ veikiau nei nelaisvę vaizduoja nejautrumą. Labai nejautriomis laikytos ir jūros medūzos (πλεύμων, *pulmo*). Anot Aristotelio (*De partibus animalium* 681 a17–20), medūzos ir panašūs jūros gyviai nuo kempinių skiriasi vien tuo, kad nėra pririšti prie kokio nors pagrindo: „jie neturi jokių pojūčių (αἴσθησις) ir gyvena kaip prie žemės nepririšti augalai.“ Diogenas Laertijas (*VPh* x, 8) ir Sekstas Empirikas (*Adversus mathematicos* I, 2)

cituoja Epikūrą (fr. 114, 236 Usener), kuris savo kolegą ir buvusį mokytoją Nausifaną vadino „medūza“, „beraščiu“, „apgaviku“ ir „kekše“. Sekstas Empirikas aiškina, kad „medūza“ jis Nausifaną vadino dėl jo nejautrumo (ὡς ἀναίσθητον). V a. pab. sudarytas Hesichijo Žodynas (*pi* 2644) apibendrina: „medūzos ir kitos jūros gyvių rūšys neturi pojūčių (yra nejautrios, ἀναίσθητα).“ Daugiau apie grynųjų hedonistų palyginimą su jūros gyviais žr. Įvadą, p. 85–87.

21 d4–5

visai netekau žado. Protarchą ištiko ἀφασία. Apie šio Protarcho nebylumo reikšmę žr. Įvadą, p. 87.

21 d6

Dar neištižkime. Sokratas galbūt nori pasakyti: dar nesuglebkime kaip minkštakūniai moliuskai, dar svarstykime – kaip mąstantys ir kalbantys žmonės.

21 e1–2

neturėdamas jokio – nei didelio, nei mažo malonumo, taip pat ir jokio nemalonumo, bet visai nepatirdamas tokių dalykų. „Visai nepatirdamas“ – τὸ παράπαν ἀπαθής. Tai, kad čia paminėtas ir „nemalonumas“, veikiau stebina: gyvenimas *be* nemalonumų, be abejo, turėtų atrodyti patrauklesnis nei su jais, o Sokrato tikslas čia, regis, nėra protingąjį gyvenimą pavaizduoti palankiau. Bet galbūt Sokratas čia tiesiog „prasitaria“ neslėpdamas savo tikrosios nuomonės. Vėliau nei džiaugsmo, nei jo priešingybės neturintį gyvenimą jis pavadina „dieviškiausiu“ (33 b6–9).

22 b4–5

būtų savaime pakankamas, tobulas ir vertas rinktis visiems augalams ir gyviams. Kalbėdamas apie būtiną ir natūralų

„visų augalų ir gyvių“ pasirinkimą Sokratas visų pirma atsiliepia į ankstesnius Protarcho žodžius (22 b2: „nei vertas rinktis žmogui *arba kokiam nors kitam gyvam padarui*“), kurie atspindi dialogo pradžioje nusakytą Protarcho atstovaujamų hedonistų poziciją – „Filebas teigia, kad *visų gyvų būtybių* gėris esąs džiaugsmas, malonumas“ ir t. t. (11 b). „Augalus“ jis priduria veikiausiai ironiškai, *ad absurdum* išplėsdamas hedonistų „natūralistų“ teiginį. Plg. Lefebvre (1999), p. 70 *sq*, n. 2.

22 b6–8

pasirinkimas, priešingas tikrojo pasirinkimo prigimčiai, padarytas ne savo noru dėl neišmanymo arba kokios nors kitos nelaimingos būtinybės. Tolesni aiškinimai parodo, kad taip galėtų atsitikti dėl neteisingos malonumo sampratos (43 e *sqq*) arba dėl stiprių malonumų siekti verčiančios ligos (44 c *sqq*). Apskritai, toks teiginys primena gerai žinomą ankstesnių dialogų Sokrato mokymą, esą niekas nėra ydingas (nesirenka ydos) savo noru. Panašiai aiškinama ir viename iš vėliausių Platono kūrinyje – „Timajuje“ 86 d–e: „ko gero, ir viskas, kas laikoma negebėjimu tvardyti potraukio malonumams ir smerkiama, tarsi žmonės savo noru būtų ydingi, smerkiama neteisingai, nes niekas nėra blogas (ydingas) savo noru (ἑκών). Ydingą (blogą) žmogų padaro tik kokia nors netikusi kūno būsena ir nevykęs auklėjimas. Bet tai visada yra žmogaus priešas ir nutinka jam to nenorint (ἄκοντι προσγίγνεται).“ Taip pat plg. „Įstatymai“ 731 c ir 860 d.

22 c1–2

nereikia manyti, kad Filebo deivė ir Gėris yra tas pat. Plg. 12 b–c. Aristotelis „Nikomacho etikoje“ 1172 b29–32 taip apibendrina šios „Filebo“ vietos argumentą: „Malonus gyvenimas kartu su protingumu yra patrauklesnis [‚labiau vertas rinktis‘, αἱρετώτερον] nei be jo. O jei mišinys yra pranašesnis,

malonumas nėra Gėris [,didžiausias gėris', τἀγαθόν], kadangi niekas, pridėtas prie Gėrio, negali jo padaryti dar patrauklesnio [dar labiau verto rinktis]." Taip pat plg. Aristotelis, „Topika" 117 a16–24. Kaip pastebi D. Lefebvre'as (1999, p. 72), Sokratas su Protarchu yra nusiteikę dar radikaliau: jiedu sutaria, kad nei grynas malonumo, nei vien proto gyvenimas apskritai nėra verti žmogaus pasirinkimo. Tai plaukia iš taip pat radikalaus (ir nenatūralaus) dviejų gyvenimų atskyrimo.

22 c5–6

tačiau, manau, ne tikrajam, dieviškajam protui. Šie Sokrato žodžiai verčia prisiminti Protarcho neseniai (19 c) išpažintą „antrojo kelio" išmintį ir tai, kad pašnekovai dabar svarsto žmogaus gyvenimo pasirinkimo reikalus. Dieviškasis protas neiškeliamas kaip pretendentas į Gėrio (τἀγαθόν) vietą; anot Sokrato, „su juo būtų kitaip". Taip dialogo „paraštėje" ima ryškėti dieviškojo mąstymo (νοῦς) tema. Plg. toliau 28 a *sqq*.

22 d2–4

nė vienas iš jų nebūtų Gėris, tačiau katrą nors vieną būtų galima laikyti Gėrio priežastimi. „Priežasties" (αἴτιον) sąvoka Sokrato analizėje atsiranda ganėtinai netikėtai, tačiau galima suprasti, kaip ji iškyla: jei nei malonumo, nei proto gyvenimas savaime nėra Gėris, *kodėl* – dėl kokios priežasties Gėriu tampa abiejų gyvenimų mišinys? Sokratas numano, kad Protarchas priežastimi linkęs laikyti malonumą – tuomet protingo gyvenimo gebos tik padėtų užpildyti kai kurias Gėrio spragas. Pats Sokratas galbūt pasakytų, kad tai protas (22 d1–4). Tačiau jis čia pats pasuka prie jam artimesnės minties – mišraus gyvenimo gerumą veikiausiai lemia kitas dalykas. Kaip tiksliau pasiskirstys vaidmenys, parodys tolesnė Sokrato pasiūlyta analizės schema.

22 e3

jei dabar turime pasitikėti manuoju protu. Sokratas žaismingai primena ankstesnius (22 c3–6) pokalbio žodžius.

23 a1–2

apie protą, regis, tenka pasakyti, kad jis protingai padarė nereikalaudamas pergalės. Protarchas pasirodo esąs ganėtinai atidus pašnekovas – jis gerai įsidėmėjo, kad Sokratas išties apdairiai nekalbėjo apie visišką proto kaip Gėrio pirmenybę, bet tik (kaip ir dabar) apie jo pranašumą prieš malonumo teikiamą gėrį: „supratimas, mąstymas, atmintis ir tai, kas jiems yra gimininga [...] tikrai *yra geresni* už malonumą“ (11 b). Be to, sugebėjo įterpti sokratiško braižo kalambūrą: „Protas (νοῦς) pasielgė protingai (‚išmintingai‘, ‚supratingai‘, ἐμφρόνως).“ Plg. panašų 63 a3–4 žodžių žaismą.

23 a2–5

kadangi ir jiems nebeatrodytų toks pats gražus. Čia verta dar kartą priminti, kad graikų kalboje daiktavardis ἡδονή yra moteriškosios giminės. Plg. anksčiau *ad* 12 b8 (***bet tikrasis jos vardas – Malonumas***). R. Bury (1897, *ad loc.*) pastebi, kad į malonumą dabar žvelgiama ne kaip į deivę, bet kaip į moterį, vertinamą dėl jos grožio, o kalbant apie „gerbėjus“ (ἐρασταί), omenyje visų pirma turimas pats Filebas. Kita vertus, žodžiai apie malonumo „grožį“ (ir patrauklumą) „Filebo“ kontekste reiškia kur kas daugiau nei užuominą į flirtą. Mat „grožis“ taps vienu iš trijų svarbiausių galutinio malonumo ir proto vertinimo kriterijų (61 b8, d2, 63 e9, 64 e6–7, 65 a2, b5–9, 65 e1–66 a3). Grožis su tikrumu (ἀληθές) gretinamas jau 53 b–c.

23 b2–4

niekas iš mūsų tavęs nepaleis, kol svarstydamas iki galo neaptarsi šių dalykų. „Iki galo“, εἰς τέλος. Plg. 19 d–e ir 20 a2–5:

„Vis dėlto nemanykime, kad visų mūsų sutrikimas ir būtų dabartinio svarstymo tikslas (τέλος), bet jei mes negebame jo pasiekti, tau teks imtis šio darbo, nes esi pasižadėjęs." Τέλος („baigtis", „tikslas"), kaip ir πέρας, yra neapibrėžtumo ir beribiškumo priešingybė. Plg. 24 a7–b8. „Riba" ir „apibrėžtis" – ne vien Sokrato su Protarchu svarstomos tyrimo sąvokos, bet ir paties jų pokalbio tikslas. Žr. paaišk. *ad* 11 c9–10 (*siekti prieiti tiesą*) ir *ad* 19 e1–2 (*kol... negaus kokio nors tinkamo ir galutinio apibrėžimo*).

23 b7–8

žygiuojant kautis dėl antrosios proto vietos. Gr. ἐπὶ τὰ δευτερεῖα ὑπὲρ νοῦ πορευόμενον. Šie žodžiai primena Protarcho iškeltą ir viso dialogo tęsiniui, regis, reikšmingą „antrojo kelio" (δεύτερος πλοῦς) sąvoką. Žr. paaišk. *ad* 19 c2–3 (*antrasis kelias, regis, būtų bent jau pačiam dėl savęs neklysti*).

23 b7

reikės kitokios priemonės. „Priemonė" – μηχανή. Šis žodis dialoge pavartotas du kartus. Pirmą kartą Protarchas prašė Sokratą rasti kokią nors „priemonę", kuri leistų išvengti vienio ir daugio paradoksų keliamos sumaišties. Atsiliepdamas į tai Sokratas ima kalbėti apie dieviškąjį dialektikos mokslo kelią (16 c–19 b). Dabar jis pats pasiūlo pasirinkti kitokią „priemonę" ir nubrėžia bendrą tokių (mišrių) tikrovių, kurioms priklauso ir žmogaus gyvenimas, tipologiją.

23 c1–2

Pamėginkime tad būti kuo atsargesni pasirinkdami šio svarstymo pradžią. „Būti kuo atsargesni" perteikia διευλαβεῖσθαι („būti atsargiam", „pasisaugoti"). Ar taip kalbėdamas Sokratas nori paraginti kruopščiau ir rūpestingiau įsižiūrėti į jo siūlomą visybės analizės schemą? Ar jau numato

vėliau iškilsiantį mąstymo vaidmens klausimą ir su juo siejamą *dievobaimingą* atsargumą (plg. 28 a–b)?

23 c4

Visus dabar visybėje esančius dalykus. „Dabar" (νῦν) veikiausiai sietina tiek su Sokrato *dabartine* tyrimo perspektyva, tiek su šio tyrimo objektu. Sokratas „dabar" (kitaip nei 15 a *sqq*) ketina imtis esamo (νῦν) pasaulio tikrovės, o ne mąstomųjų jo „formulių". Tai nereiškia, kad mąstomųjų pavidalų sudėtis dėl to netenka savo reikšmės. Tiesiog Sokratas *dabar* į pasaulio sudėtį žvelgia iš kitos – Protarchui ir „mišriajam gyvenimui" artimesnės patirties perspektyvos. W. Kühno (1999, p. 108 *sq*) nuomone, „dabar" galima sieti su kosmologine Sokrato svarstymo tematika ir iki-sokratinėmis šio teksto nuorodomis: „Išties, jei užuomina apie ‚visus dalykus sutvarkantį' mąstymą (28 e2–3) primena citatą iš Anaksagoro (59 b12, Diels-Kranz [...]), žodį ‚dabar' galima rasti kituose to paties autoriaus fragmentuose. Anaksagoras čia arba skiria pirmykštę ir dabartinę, po išcentrinės plėtros vyksmo atsiradusią dalykų būseną [vietoj autoriaus nurodyto fr. 6 DK labiau tiktų fr. 12, 21 DK: καὶ ὁποῖα ἔμελλεν ἔσεσθαι ... καὶ ὅσα νῦν ἐστι καὶ ὁποῖα ἔσται, πάντα διεκόσμησε νοῦς – T. A.], arba kalba apie tai, kad amžinai esantis mąstymas yra ir dabar, tai yra dabartiniu pasaulio raidos metu (50 b14 DK [...]). Taip žvelgiant, Sokrato ‚dabar' tik patvirtina, kad jis ketina skirti ne teorinių pradų [*principes*], bet juntamam pasauliui priklausančių arba su juo susijusių dalykų rūšis [*catégories*]."

23 c9–10

Esame sakę, kad dievas parodė, jog esybėse esama beribiškumo ir ribos? Plg. 16 c *sqq*.

23 d1-3

esu ganėtinai juokingas, kai šitaip skirstau ir skaičiuoju rūšis! Sokratas paaiškina (23 d4-5), kad juokinga jam atrodo tai, jog tuoj prireiks dar vieno – dviejų išvardintų rūšių „tarpusavio maišymosi" prado (priežasties). Mat skaidydamas ir rūšiuodamas pradus, jis tarytum pamiršo, kad kažkam (pats jis jau žino, kad *ir vėl protui*) reikės juos sujungti.

23 d9-10

Ar tau neprireiks dar kokios penktos, turinčios galią skirti? Toliau „Filebe" apie penktąją visybės dalykų giminę nebeužsimenama. Tačiau daugelis Platono tyrėjų – tiek Antikos, tiek naujausių laikų – siekė apibrėžti jos tapatybę. Regis, seniausias mus pasiekęs liudijimas, yra Plutarcho aiškinimai veikale „Apie Delfuose esantį epsiloną" (391 b-d). Plutarchas dialogo užuominą į penktąją giminę pateikia kaip dar vieną Platono meilės skaičiui „penki" įrodymą (plg. paaišk. *ad* 66 c8-9: *O ties šeštąja karta... nutraukite darną giesmingą*). Penkias kosmologines „Filebo" gimines jis gretina su „Sofisto" penkiomis „didžiosiomis giminėmis": „esybė" (τὸ ὄν) atitinka „Filebo" rastį (τὸ γιγνόμενον, atsirandantis mišinys), „judėjimas" – „beribiškumą", „rimtis" – „ribą", „tapatumas" (ταὐτόν) – maišymo pradą, o „kitybė" (τὸ ἕτερον) – skiriantįjį. Penkias „Filebo" gimines Plutarchas sieja su *radimosi* pasauliu (mąstomybėje esama tik vienybės) – jos atspindi arba mažesniu mastu išreiškia penkių bendriausių „Sofisto" pradų sistemą. Tokią pačią „penkių" „Filebo" „giminių" interpretaciją pateikia Damaskijas veikale „Apie pradus" (1, p. 106, 9-12). Plg. Van Riel (2008), p. xiii–xiv. Komentuodamas „Filebą" (*In Philebum* 108) Damaskijas iškelia du galimus penktosios giminės aiškinimus. Pirmasis atitinka jo veikale „Apie pradus" pateiktą interpretaciją, antrasis, regis, perteikia Proklo nuomonę (žr. Van Riel, 2008, p. lxvi), esą skyrimo pradu laikytinas „beribiškumas".

Naujausiais laikais įsivyravo dvi šio klausimo interpretacinės kryptys. Vienos atstovai manė, kad „skirtis" čia nusako dialektinio mąstymo veiklą tiriant mišinius ir siekiant išskirti jų dėmenis (plg. Ritter, 1903, p. 527, Robin, 1935, p. 121–124). Šiai interpretacijai būtų palankūs Anaksagoro žodžiai (kosmologiniame „Filebo" svarstyme neabejotinai esama Anaksagoro teiginių apie mąstymą atgarsių), kalbantys apie visus besijungiančius ir besiskiriančius dalykus pažįstantį mąstymą (fr. 12, 18–20 DK). Kiti tyrėjai lieka labiau ištikimi platonikų mokyklos tradicijai penktąją giminę laikyti ontokosmologine kategorija, ją siedami su mąstymo vienijančiai veiklai besipriešinančia radimosi pasaulio („Timajuje" minima) „būtinybe". Plg. Pradeau (2002), p. 248, n. 56. Šis „Filebo" aiškintojas atkreipia dėmesį į tai, kad vėlesniame dialogo tekste (32 a1–2) „išsiskyrimas" (διάκρισις) kartu su „irimu" (διάλυσις) minimas kaip radimosi pasaulyje vykstančio organizmų gedimo vyksmas. Kad ir kaip būtų, „Filebo" svarstymo atžvilgiu visos minėtos interpretacijos lieka grynai spekuliatyvios. Gali būti, kad, kaip vėliau kita proga sakys Sokratas, „Filebo" svarstymas „tiesiog nori paerzinti" (53 e4–5) stropius skaitytojus.

23 e5
suvedę į vieną. Čia ir toliau (25 a3, d5–7) Sokratas vartoja veiksmažodį συνάγειν („suvesti", „sutraukti"), kuris negali nepriminti dialektinio Platono metodo sąvokos. Plg. „Faidras" 266 b4. Vis dėlto ši Sokrato *synagoge* tikrai nėra pavidalų (giminių ir rūšių) išskyrimo procedūros dalis, nors minėta procedūra ir gali būti laikoma idealiu čia atliekamo veiksmo pavyzdžiu (arba provaizdžiu).

24 a3–4
tai, kas turi ribą, tegu palaukia. Pradėti nuo „beribiškumo" giminės Sokratą verčia bendra jo keturių giminių sistemos

samprata. Kita vertus, jo žodžiuose galima įžvelgti ir papildomo žaismo: „riba“ išties nesunkiai gali palaukti, kitaip nei pastovumo neprisileidžiantis beribiškumas. Plg. 24 d4–5: „Mat ‚šilčiau‘ nuolat juda į priekį ir nelieka vietoje, kaip ir ‚šalčiau‘, o kiekis sustoja ir liaujasi ėjęs priekin.“ Galima priminti, kad kai kurie platonikai „Filebo“ „ribą“ siejo su „Sofisto“ „rimtimi“ (στάσις), o „beribiškumą“ – su „judėjimu“. Plg. Benitez (1989), p. 69.

Sąmoningo žodžių žaismo galbūt esama ir ankstesniuose 24 a1 *sq* žodžiuose. Sokratas sako mėginsiąs (πειράσομαι) paaiškinti, „kad beribiškumas (τὸ ἄπειρον) tam tikra prasme yra daugis“. Toks Sokrato mėginimas (kaip ir visa „Filebe“ siūloma malonumo analizė) turės beribiškumui suteikti tam tikrą apibrėžtį.

Tai, kad keturių visybės giminių aptarimas pradedamas „beribiškumu“, atitinka ir pačią bendriausią „Filebo“ intenciją – ištirti malonumą ir nurodyti jo vietą gerai sumaišytame gyvenime. Mat netrukus bus sutarta, kad malonumas kartu su kančia priklauso beribių dalykų giminei (27 e5–28 a4, 31 a5–31 b1).

25 a2–4
kaip anksčiau sakėme... Jei atsimeni. Plg. 23 e.

25 b8 *sq*
Dievas paaiškins, jei tik kuris iš dievų išgirs mano maldas. Dar vienos giminės (šalia kadaise dievų atskleistų „ribos“ ir „beribiškumo“) prigimtį Sokratui ir vėl „nurodo dievas“. Tai galima laikyti dar vienu įrodymu (plg. 24 a1–2: „Taigi sakau, jog dvi giminės, nuo kurių pradedu, yra tos pačios“), kad Platonas nenori, kad 16 c *sqq* ir 23 c *sqq* analizės ir jų sąvokos būtų suprantamos izoliuotai (kaip tai daro kai kurie tyrėjai; antai G. Striker, 1970), veikiau – kad viena papildytų kitą.

Mąstomųjų vienių „ribos“ ir „beribiškumo“ sąjunga turėtų teikti pavyzdį visų „būti atsirandančių“ dalykų sudėčiai. Kita vertus, kosmologinė 23 c *sqq* analizės perspektyva suteikia progą aiškiau nusakyti minėtos sąjungos prigimtį: mąstomųjų esybių santvarka yra tam tikra duotybė, pasaulio dalykai *atsiranda* būti, tad Sokratas aptaria jų atsiradimo – ribos ir beribiškumo / neapibrėžtybės sąveikos – dėsnį.

25 e1

bendramates ir sutariančias. σύμμετρα καὶ σύμφωνα. Gavusios apibrėžtį, priešingybės tampa „mato apibrėžtos“, „išmatuotos“ (26 a7: ἔμμετρον), tad ir „bendramatės“ (σύμμετρα, „darnios“, „proporcingos)“ ir „sutariančios“. Kitaip nei „karščiau“ ir „šalčiau“ poros atveju, tarp tam tikrų apibrėžtų (ἔμμετρον) temperatūrų (antai, 20 ir 30 laipsnių) esama nebe priešiškumo, bet tam tikro matematinio santykio (σύμμετρα). Plg. Delcomminette (2005a), p. 352. „Bendramačiai“ dalykai, savo ruožtu, gali sudaryti „santarvę“ ir būti „sutariantys“ (σύμφωνα). Tokį pat „mato“ ir „darnos“ santykį išreiškia dviejų pirmųjų lygių išskyrimas galutinėje gėrybių hierarchijoje (66 a6–b3).

26 b6–7

sielose esanti nepaprastai gražių dalykų gausybė. Žodžius apie įmaišius ribą sieloje atsirandančių dalykų grožį galima sieti su Platonui būdinga „teisingumo“ dorybės kaip teisingo sielos pradų santykio samprata. Plg. Aleknienė (1999a).

26 b7–c1

ši deivė, gražusis Filebe,.. suteikė ribą brėžiančius įstatymą ir tvarką. Anot tavęs, ji juos nutrina, o aš sakau, kad, priešingai, saugo. „Deivė“ Sokrato svarstyme iškyla veikiau netikėtai. Tiesa, „kažkoks dievas“ padėjo jam perprasti trečiosios

giminės prigimtį, tačiau jo „ribos" ir „beribių" giminių analizė iki šiol nesirėmė jokių dievų veikimu. Galima manyti, kad šiais žodžiais Sokratas visų pirma nori grįžti prie dialogo pradžios ir priminti, kas tuomet jo buvo sakyta apie Filebo deivės tapatybę: pasak Sokrato, Filebo manymu, ji esanti Afroditė, bet pats jis teigia, kad tikrasis Filebo deivės vardas – Malonumas (Hedonė) (12 b). Tuomet Sokratas sakė bijąs neatsargiai vartoti dievų vardus, tad jis ir dabar neištaria deivės vardo. Bet sakydamas „ši" (αὕτη), jis veikiausiai primena besimezgusį ginčą dėl tikrosios Afroditės tapatybės. Kadangi οὗτος (vyr. giminės forma, „šis") graikų kalboje dažnai nusako čia pat esantį dalyką arba asmenį, galima netgi spėti, kad pokalbis vyksta prie kokio nors Afroditei skirto objekto – šventovės arba skulptūros. Kaip ir dangiškoji Afroditė „Puotos" Pausanijo kalboje (180 c–185 c) ir (dar labiau) kaip gražusis to paties dialogo Eriksimacho Erotas (186 a–188 d), tikroji „Afroditė" teikia ribą brėžiančius „įstatymą ir tvarką". Šia prasme Afroditė galėtų būti vadinama ir Harmonijos vardu – anot Hesiodo „Teogonijos" (937, 975), Afroditė yra Harmonijos motina ir metų laikų valdovė.

Graikų tekste veiksmažodžiai „nutrinti" (ἀποκναῖσαι, įprastesnė šio žodžio reikšmė yra „varginti") ir „išsaugoti" (ἀποσῶσαι) neturi jokio papildinio. Dauguma vertėjų mano, kad numanomas „nutrinti" ir „išsaugoti" objektas būtų *malonumas*. Jų manymu, Sokratas nori pasakyti, kad suteikdama tvarką deivė nepanaikina malonumų, bet, priešingai, juos išsaugo. Turint omenyje „Filebo" svarstymų visumą, toks teiginys neabejotinai turėtų prasmės. Mat tolesni aiškinimai parodys, kad tikrasis ir grynasis malonumas yra apibrėžtas. Plg. 52 c1–53 c3.

Kita vertus, „gelbėjimas" ir „saugojimas" tolesniame tekste (32 e1–4, 35 e1–2) yra siejamas su gyvo organizmo darnos atkūrimu: darnai irstant (διαφθειρομένων, φθορά), gyvis

nyksta ir patiria kančią, o pavykus ją *išsaugoti* (ἀνασῳζομένων, σωτηρία) – atsigauna ir jaučia malonumą. Tokie aiškinimai leistų paremti tų vertėjų interpretaciją, kurie nenusakytą veiksmažodžių ἀποκναῖσαι ir ἀποσῶσαι objektą supranta kaip (tam tikrus gyvenimus gyvenančius) žmones. Galbūt Sokratas sako: tu manai, kad suteikdama ribą brėžiančius įstatymą ir tvarką deivė mus, žmones, „kankina" / „vargina", bet iš tiesų ji „gelbsti" (gyvus mūsų organizmus). Plg. Diès (1941), Benardete (1993). Galima būtų priminti ir tai, kad „Protagore" 357 a kalbama apie žmonių gyvenimą gelbstinčią tinkamo malonumų ir kančių masto pasirinkimo galią (ἡμῖν ἡ σωτηρία τοῦ βίου).

Vis dėlto šioje dialogo atkarpoje veikiau supriešinama Filebo pozicija: jo deivės globojamas malonumas esąs beribis ir tik todėl yra Gėris (27 e7–9), tad deivė nutrina *ribas*, ir Sokrato teiginys: geras ir gražus mišinys gimsta tik įdėjus (įstatymo ir tvarkos) „ribą". Platesniame dialogo kontekste toks aiškinimas būtų suderinamas su minėta daugumos vertėjų nuomone, kadangi *brėždama ribas* (Malonumo) deivė išsaugo tikrą, tai yra su kančia nesumišusio, grynojo malonumo prigimtį.

26 d8

atsiradimas būčiai. Protarchas jau anksčiau pastebėjo, kad, į beribius dalykus įdėjus ribą, visuomet „atsitinka tam tikrų atsiradimų" (25 e4: γενέσεις τινὰς συμβαίνειν). Sokratas pasičiumpa šią sąvoką ir ją plėtoja dviem susijusiomis kryptimis. Viena vertus, „atsiradimas" leidžia apie mišinio rezultatus kalbėti kaip apie tam tikros kūrybos (gamybos) produktus – 26 e3–4: „visi atsirandantys dalykai būtinai atsiranda dėl tam tikros priežasties"; 27 a1: „tarp to, kas padaroma (τὸ ποιούμενον), ir to, kas atsiranda (τὸ γιγνόμενον)... nerasime jokio skirtumo, tik vardo." Kita vertus, „atsiradimas"

(γένεσις) gretinamas su „būtimi“ (οὐσία). Įmaišius ribą, „atsiranda būtis“. Tai yra „mišri ir atsiradusi būtis“ (27 b8: μεικτὴν καὶ γεγενημένην οὐσίαν), bet vis dėlto *būtis*. Apibendrindamas malonumo prigimties tyrimo rezultatus Sokratas aiškiau nusakys „radimosi“, „būties“ ir malonumo santykį (53 c4–55 a12).

„Filebo“ svarstymai apie tinkamą „ribos“ matą ir dėl jo atsiradusią būtį veikiausiai yra susiję su „Politiko“ 283 d–284 d aiškinimais. Anot šio dialogo protagonisto, esama dviejų dalyko matavimo menų: vienu atveju priešingybės matuojamos viena kitos atžvilgiu (κατὰ τὴν πρὸς ἄλληλα μεγέθους καὶ σμικρότητος κοινωνίαν), kitu – „pagal būtiną atsiradimo esybę / būtį“ (κατὰ τὴν τῆς γενέσεως ἀναγκαίαν οὐσίαν)“. Tokios būties *būtinybę* Svetimšalis „Politike“ aiškina tuo, kad, matuojant priešingybes minėtu antruoju būdu, jos yra *verčiamos* (προσαναγκαστέον) gauti matą (tapti „išmatuotos“, μετρητά) saikingo dalyko atsiradimo dėlei (πρὸς τὴν τοῦ μετρίου γένεσιν). Panašiai ir „Sofisto“ pašnekovai privertė *būti* (εἶναι) „nebūtį“ / „nesamybę“ (τὸ μὴ ὄν, 284 b7). „Politike“ žadama šiuos dalykus kada nors aptarti tiksliau – „to, kas dabar yra pasakyta, kada nors prireiks, norint tai parodyti tiksliau“ (284 d1). Galima manyti, kad „Filebo“ Sokrato aiškinimai apie beribiškume veikiant ribai atsirandančią būtį kartu su toliau pateikiama menų ir mokslų klasifikacija (59 c8–d6) atliepia šį pažadą. „Politiko“ ir „Filebo“ santykį „tinkamo mato“ klausimu ir šio klausimo sprendimo svarbą visai Platono filosofijai nagrinėja S. Delcomminette’as (2005a), p. 350 *sqq*.

26 e3–4

visi atsirandantys dalykai būtinai atsiranda dėl tam tikros priežasties? Plg. „Timajas“ 28 a4–6: „Viskas, kas atsiranda, būtinai atsiranda dėl tam tikros priežasties, kadangi niekas

negali atsirasti (‚gauti rastį', γένεσιν σχεῖν) be priežasties." „Timajuje" apie priežasties būtinybę kalbama tais pačiais žodžiais, tačiau omenyje turima (Aristotelio sąvokomis kalbant) ne „veikiančioji", „padarančioji" (*causa efficiens*), bet veikiau „formalioji" priežastis (*causa formalis*): „Kai Amatininkas [dalyko] pavidalą ir galią sukuria (ἀπεργάζηται) žvelgdamas į tai, kas visada yra vienodai, ir pasitelkdamas tokį pavyzdį, tuomet viskas, kas yra padaroma (ἀποτελεῖσθαι), yra gražu" (28 a6–b2). „Filebe" veiksmažodis ἀπεργάζεσθαι vartojamas kalbant apie „ribos" poveikį „beribiškumui" (25 e2, 26 a3–4, 7–8, 26 d8–9).

26 e6–8

darantysis ir priežastininkas yra viena? Panašiai svarstoma „Sofiste" 265 b8–11: „Sakėme, kad kuriančioji (‚darančioji', ποιητική) yra kiekviena galia, kuri tampa priežastimi atsirasti tam, ko nebuvo anksčiau" ir „Puotoje" 205 b8–c2: „kūryba (ποίησις) visada yra priežastis, dėl kurios kas nors iš nebūties pereina į būtį" (tad „poetais", ποιηταί, pasak Diotimos, galima būtų vadinti visus „kūrėjus"). Taip pat plg. „Didysis Hipijas" 296 e8–9: „Tai, kas padaro, yra ne kas kita kaip priežastis – juk taip?"

27 a1–2

tarp to, kas padaroma, ir to, kas atsiranda, taip pat... nerasime jokio skirtumo, tik vardo? Plg. „Didysis Hipijas" 297 a5–7: „O tai, kas padaroma to, kas padaro, yra ne kas kita kaip rastis (‚tai, kas atsiranda', τὸ γιγνόμενον)".

27 b1

tai, kas visa tai kuria. „Tai, kas kuria" / „gamina" – τὸ δημιουργοῦν. Čia dialoge pirmą kartą vietoj veiksmažodžio ποιεῖν pavartotas δημιουργεῖν. Tai negali nepriminti „Timajo"

Demiurgo / Amatininko. „Timają" primena ir tolesni Sokrato aiškinimai apie visybėje veikiantį dieviškąjį mąstymą. Tačiau 29 a–30 d svarstymus nuo „Timajo" kosmogonijos iškalbingai skiria tai, kad čia visai neužsimenama apie kokius nors mąstomuosius mąstymo veikimo pavyzdžius.

27 c1

ar kartais nepasakyčiau ko nors netinkama? Apibendrindamas svarbios dialogo dalies svarstymų rezultatus Sokratas pavartoja veiksmažodį πλημμελεῖν. Etimologiškai šis žodis reiškia „nepataikyti į melodiją (μέλος)". Nors metaforinė šio žodžio vartosena yra ganėtinai įprasta (taip pat ir Platono dialoguose), čia, kaip ir „Faidone" 117 e (kur πλημμελεῖν priešpriešinama „tinkamo kalbėjimo" arba „deramo tylėjimo", εὐφημία reikalavimui), jis veikiausiai pavartotas turint omenyje etimologinę jo reikšmę: tinkamai paskirstę mišinio dalių vaidmenis, „Filebo" pašnekovai turėtų gauti *darnų sąskambį*. Panaši metafora pavartota kiek toliau, taip pat kalbant apie tinkamą vaidmenų paskirstymą tarp gero (darnaus) mišinio dėmenų – 28 b: „idant, kaip sakai, nesuklystume dėl šio varžybų dalyvio ir nepasakytume ko nors netinkamo (‚ne pagal melodiją', παρὰ μέλος φθεγξώμεθά τι)." Kad darnos sąvoka „Filebe" taikoma ne vien svarstomam mišiniui, bet ir pačiam dialogui bei jo dalyviams, rodo 24 d–e Protarcho žodžiai: „Dar ir dar sykį jį [Sokrato svarstymą] pakartojus, ko gero, pavyktų pasiekti pakankamą sutarimą (ἱκανῶς ἂν συμφωνοῦντας ἀποφήναιεν) tarp klausiančiojo ir klausiamojo." O dialogui artėjant prie pabaigos Sokratas pastebi: „Man regis, mūsų svarstymas jau yra pabaigtas (‚sukurtas', ἀπειργάσθαι) tarytum kokia darni bekūnė visybė (κόσμος τις), tinkama gražiai valdyti sielą turinčiam kūnui" (64 b).

Veikiausiai neatsitiktinai apie melodingą (darnų) pašnekovų sutarimą Sokratas ima kalbėti tik toje dialogo dalyje,

kur nuo tiesioginio mąstomųjų esybių aptarimo pasukta prie „visybėje esančių dalykų" (arba tyrimo *per* visybėje esančius dalykus).

27 d8–9

iš visų ribos susaistytų beribių dalykų. Kartais Sokratas kalba apie „ribos" ir „beribiškumo" sumaišymą, tačiau šie jo žodžiai gerai parodo, kad „ribos" ir „beribiškumo" „mišinys" anaiptol nėra lygiaverčių elementų sąveikos padarinys: riba *susaisto* (δεδεμένων) beribius dalykus.

Galima manyti, kad žodis δεῖν („rišti", „saistyti") čia pasirinktas neatsitiktinai. „Faidone" pasakodamas apie savo pastangas surasti būtiną esamos dalykų tvarkos *priežastį*, Sokratas skundžiasi, jog ankstesni mąstytojai nė nenumanė, kad „iš tiesų viską sieja (συνδεῖν) ir laiko Gėris ir saitas (δέον)" (99 c5–6). Apie šį tekstą rašiau (Aleknienė, 1999, p. 240 *sq*), kad „Gėris ir saitas" čia veikiausiai „sudaro *hendiadį* – Sokratas turi galvoje ‚saistantį gėrį' arba ‚gėrio saitą': viskas yra taip, kaip privalo būti geriausios santvarkos labui". „Filebo" pabaigoje (64 d–e) būtent „matas", „saikas" (μέτρον, μετριότης) ir „darna" („bendramatiškumas", σύμμετρον, συμμετρία) skelbiami svarbiausia mišraus gyvenimo gerumo (ir apskritai Gėrio) priežastimi.

27 e7–9

malonumas nebūtų visiškas gėris, jei tai nebūtų dalykas beribis tiek gausa, tiek savo „labiau". Filebas kalba kaip „Gorgijuje" (491 e–492 a *sqq*) atviraujantis Kaliklis: laimingai gyventi norintis žmogus turįs leisti savo malonumų troškimams nevaržomai augti ir visus juos pildyti; santūrumą ir teisingumą šlovinąs tik tas, kas neįstengia sau parūpinti geidžiamų malonumų.

28 a1–4

Ir kančia taip pat nebūtų visiškas blogis... šiedu tebūnie, kaip sakai, neapibrėžtųjų dalykų giminės. Paklaustas apie malonumą *ir* kančią (λύπη): „Ar malonumas ir kančia turi ribą, ar juodu yra iš tų dalykų, kuriems tinka ‚labiau' ir ‚mažiau'?", Filebas atsako tik į klausimą apie malonumą („kančia" jam nerūpi), o ir jį įsivaizduoja kaip beribį tik viena – begalinio augimo kryptimi. Sokratas Filebą sugrąžina prie priešingybių *poros* sampratos. Anot Sokrato, „kančios" pavyzdys pakankamai įrodo, kad begalinis didėjimas viena (intensyvėjimo ir ekstensyvėjimo: „tiek gausa, tiek savo ‚labiau'") kryptimi dalyko nepadaro gero. Kita vertus, toks malonumas, kuris būtų mažesnis nei siekiamas absoliutus malonumas, Filebui jau turėtų pasirodyti „nemalonumu" („kančia"). Malonumo „beribiškumas" yra neapibrėžtų priešingybių santykio beribiškumas (neapibrėžtumas). J. Burneto pataisytas graikiškas tekstas (vienaip ar kitaip jį tenka taisyti visiems leidėjams) dviskaitos formomis nuosekliai išryškina priešingybių *poros* sampratą. Dviskaitos formos graikų tekste pavartotos ir 27 e5–6, Sokratui klausiant: „Ar malonumas ir kančia turi ribą, ar juodu yra iš tų dalykų, kuriems tinka ‚labiau' ir ‚mažiau'?"

28 a3 (τούτω δή σοι τῶν ἀπεράντων γε γένους ἔστων) veikiausiai esama žodžių žaismo – ἀπέραντος reiškia ir „neapibrėžtas", ir „tas, dėl kurio nenuspręsta". Mat Filebas neapsisprendžia dėl malonumo *ir* kančios giminės, o Sokratas jo atsakymą pripažįsta neįtikinamu ir neleidžiančiu daryti išvados.

28 a4

O protas, mokslas ir mąstymas? Pirmą kartą klausdamas apie proto galios giminę Sokratas vardija „protą" (φρόνησιν), „mokslą" (ἐπιστήμην) ir mąstymą (νοῦν). Φρόνησις ir νοῦς dialoge dažniausiai vartojami sinonimiškai, tačiau visybę

tvarkančiąją proto galią Sokratas, visų pirma sekdamas Anaksagoro pavyzdžiu, vadina νοῦς. „Mąstymu" (νόησις) tvarkančią oro galią vadino ir Diogenas iš Apolonijos (fr. 3–5 DK). Tad iš paskutinės vietos („protas, mokslas ir mąstymas") νοῦς greitai įsiveržia į pirmąją (28 c3: νοῦν καὶ ἐπιστήμην), o netrukus lieka vieninteliu karališkajai visybės galiai įvardyti tinkamu vardu (28 c7, e3, 30 c6 kartu su „išmintimi", 30 d2, 8, 10, 31 a1).

Kita vertus, būtent νοῦς suteikia Sokratui progą žaismingai gretinti savo (žmogaus) ir dieviškąjį protą. Prie tokio gretinimo galimybės prisideda įprasti graikų kalbos frazeologizmai κατὰ νοῦν („tinka", „patinka") ir νοῦν ἔχειν („turėti proto"). Plg. 22 c3–6 ir „Faidonas" 97 d7, 98 b8–9.

28 b7–8

prašau tavęs, Sokratai, patį tapti mūsų aiškintoju. „Aiškintojas" – προφήτης. Šis žodis graikų kalboje visų pirma nusakė dieviškųjų ženklų ir orakulų ištarmių aiškintoją. Plg. „Timajas" 72 a–b. Turint omenyje Sokrato dabar pasirinktą dievobaimingą kalbėjimo toną (taip pat plg. 12 b–c), šis žodis čia išties galėtų reikšti dievų valios aiškintoją. Galima būtų suprasti, kad Protarchas prašo Sokrato teisingai paaiškinti jo aukštinamų dieviškųjų esybių – proto, mąstymo ir panašiai – prigimtį. Apskritai Sokratas „Filebe" kone visus svarbiausius svarstymo posūkius sieja su dievų siųstais ženklais, kuriuos tik jis gauna (20 b3–4, 25 b11–c2) arba vienintelis apie juos žino ir geba juos paaiškinti (16 c–e, 23 c). 25 c2 Sokratas, atsiliepdamas į Protarcho prašymą, žada *paaiškinti* (φράσω δῆλον ὅτι), kokią žinią jis ką tik gavęs iš jo maldą išgirdusio dievo.

29 a3–4

jei koks gabus vyras imtų teigti, jog viskas yra ne taip ir kad jokios tvarkos nėra. „Gabus" – δεινός. Platono dialoguose

šis žodis dažniausiai nusako tokius pačius visažinius gudruolius, kokie yra „išmintingieji vyrai“ (σοφοὶ ἄνδρες) ir „sofistai“.

29 b9–c8

Antai, ugnis yra mumyse, bet yra ir visybėje... manoji, tavoji ir visų kitų gyvūnų ugnis visa tai turi iš anos ugnies? „Ugnis“, apie kurią čia kalbama, nėra vien ugnies liepsna, bet ir visa gyvybę palaikanti šiluma.

30 a9–b7

Mes juk nemanome... nėra pasirūpinta gražiausių ir vertingiausių dalykų prigimtimi? Sakinio pradžios sintaksė yra anakolutiška. Pirma išvardijamos visos keturios „pas mus“ esančios giminės, o sakinio tęsinio subjektas τοῦτο, „tai“, regis, sietinas tik su „priežasties gimine“: mumyse „tai“ parūpina sielą ir viską tvarko bei taiso, tad ar gali būti, kad visybėje, kur esama tokių pačių (tai yra keturių minėtų kūninių) pradų, gražiausių ir vertingiausių dalykų prigimtis liko be panašaus išmoningo rūpesčio (οὐκ μεμηχανῆσθαι)?

Dauguma vertėjų (vienintelė man žinoma išimtis – J.-Fr. Pradeau, 2002) 30 b3–4 žodžius πᾶσαν καὶ παντοίαν σοφίαν ἐπικαλεῖσθαι verčia neteisingai: „vadinama visa ir visokeriopa išmintimi (arba ‚Išmintimi‘).“ Žodžiai πᾶσαν καὶ παντοίαν („visą ir visokeriopą“) gerai parodo, kad veiksmažodis čia turi įprastą savo reikšmę – „kviestis / šauktis pagalbon“.

30 c10–11

išmintis ir mąstymas niekad negalėtų atsirasti be sielos? Panašiai „Timajo“ Amatininkas pastebi, kad mąstymas (šiame pasaulyje) negali būti be sielos, todėl deda mąstymą į sielą, o sielą į kūną (30 b3–6).

30 d1-4

sakysi, kad – dėl priežasties galios – Dzeuso prigimtyje esama karališkos sielos ir karališko mąstymo, o kituose dievuose – kitų gražių dalykų, pagal tai, kokį vardą kiekvienam patinka turėti. Žr. Įvadą, p. 114–115.

30 d10–e2

mąstymas priklauso minėtai visų priežasties giminei, vienai iš anų keturių. Rankraščiuose T ir W 30 e1 yra žodis γενούστης – „mąstymas yra minėtos visų priežasties γενούστης". Leidėjai šį graikų kalboje niekur kitur nevartotą žodį laiko klaida ir taiso į γένους τις (Diès) arba remiasi B rankraščio variantu γένους τῆς (Burnet). Čia pasirinktas A. Dièso taisymas, tačiau reikia pripažinti, kad keistasis γενούστης yra paliudytas Platono dialogų scholijuose, neoplatonikų komentaruose (Damaskijas, *In Philebum* 134–135) ir leksikografų veikaluose. Damaskijas pastebi (*In Philebum* 135), kad, kai kurių komentatorių manymu, žaismingu (30 e6–7) Sokratas laiko būtent naujadarą γενούστης – maždaug „giminiūnas". G. Westerinko (*Damascius. Lectures on the Philebus, wrongly attributed to Olympiodorus*, Amsterdam, 1959) manymu, komentatorius galbūt turi omenyje žaismingą sąskambį: νοῦς / γε-νούσ-της. Anot H. Chernisso („Some wartime publications concerning Plato", *American Juornal of Philology* 68, 1947, p. 225–234), panašiai gali būti suskaidytas ir Dièso pataisytas tekstas νοῦς ἐστὶ γένους τις – νοῦς ἐστὶ γέ νους τις („mąstymas tikrai yra tam tikras mąstymas"). Tai ir būtų Sokrato pateikto atsakymo „pokštas": Protarchas, girdėdamas jo žodžius, galėjo ir „nepastebėti" žodžio γένους ir ne iš karto susivokti, kad į klausimą apie mąstymo „giminę" jau atsakyta. Vis dėlto mažai tikėtina, kad Sokrato žodžiai apie „pokštą" (*paidia*) būtų susiję tik su nepastebėtu (?) Protarcho atsakymu, nes išgirdęs „νοῦς ἐστὶ γέ νους τις" Protarchas vargu

ar ką nors būtų supratęs – maždaug „mąstymas tikrai yra tam tikras mąstymas minėtos visų dalykų priežasties“. Tad ir nebūtų pareiškęs, kad turi visai patenkinamą atsakymą. Sokrato atsakymo jis nepastebėjo veikiausiai ne dėl minėto kalambūro, bet todėl, kad buvo labai įsitraukęs į gyvos šio pasaulio būtybės („mikrokosmo“) ir visybės („makrokosmo“) santykių narpliojimą.

Sakinio pabaigos patikslinimą: „vienai iš anų keturių“ (pažodžiui: „iš keturių, iš kurių tai buvo viena“) – leidėjai ir vertėjai yra linkę išbraukti kaip nereikalingą priminimą, į veikalo tekstą veikiausiai patekusį iš vėlesnių scholijų. Kita vertus, galima pastebėti, kad šioje „Filebo“ dalyje apskritai gausu, atrodytų, perteklinių metodinių pasikartojimų ir priminimų. Netrukus (31 c4-5) Protarchas paprašo Sokrato priminti, „kurią iš anksčiau minėtų giminių“ jis vadina „bendrąja“? Plg. 24 d8-e2 pasikartojimus pateisinančius Protarcho žodžius: „Vis dėlto dar ir dar sykį jį [Sokrato aiškinimą] pakartojus, ko gero, pavyktų pasiekti pakankamą sutarimą tarp klausiančiojo ir klausiamojo“ (24 d8-e2). Apie kartojimo naudą dar sykį primenama 59 e10-60 a1. Taip pat plg. 66 d4.

30 e6-7

Mat, Protarchai, pramoga kartais leidžia pailsėti nuo rimtumo. „Pramoga“ – παιδιά („žaidimas“, „pokštavimas“). Apie kosmologinės Sokrato svarstymų dalies „žaismingumą“ žr. Įvadą, p. 108-110. Damaskijas (*In Philebum* 135) sako, kad apie „pramogą“, galimas daiktas, kalbama todėl, kad 30 e1 pavartotas žaismingas žodis γενούστης (žr. paaišk. *ad loc.*), arba todėl, kad „riba ir pavidalas iškyla netikėtai, kaip dabar netikėtai yra iškilusi įrodymo apibrėžtis, tarytum koks stebuklas. Arba todėl, kad įrodymas eina ratu ir iš anksto yra aiškus“. Pasak J. Goslingo (p. 99), „‚pokštavimas‘ sietinas su menkai argumentuotų aiškinimų apie individų ir visybės santykius

ekstravagantiškumu" (*the unargumentative extravaganza on the relation between individuals and the universe*).

31 a9–10

malonumas pats yra beribis ir priklauso nei pradžios, nei vidurio, nei pabaigos savyje ir savaime neturinčiai ir niekad neturėsiančiai giminei. Kitur Platono dialoguose žodžiai „turi pradžią, pabaigą ir vidurį" paprastai apibūdina tokį dalyką, kuris gali būti laikomas tam tikra dalis (tad ir struktūrą) turinčia visuma (ὅλον). Plg. „Parmenidas" 137 d4–5, 145 a5–145 b5, „Sofistas" 244 e6–8 ir Harte (1999), p. 392. Beribių (neapibrėžtybių) giminė savyje neturi jokios ribos ir mato, todėl pati, ribai neįsiterpus, (artikuliuota) visuma tapti negali.

31 b5–6

Tačiau atskirai nuo kančios niekaip negalėtume pakankamai gerai jo ištirti. Čia Sokratas pirmą kartą malonumą ir kančią aiškiai nusako kaip priešingybių porą (nors plg. jau 27 e5–28 a4). Malonumas ir kančia esantys tokia pati priešingybių pora, kaip anksčiau svarstyti „karščiau" / „šalčiau" ir visos „labiau" / „mažiau" prisiimančios poros. Plg. 32 d3–4, 41 d8–9, 52 c4–d1. Išties, norėdamas paaiškinti, kaip atsiranda malonumas, Sokratas pirma kalba apie organizmo darnos sutrikimą ir „kančią": kad kiltų malonumas, turi būti kančia, ji yra malonumo sąlyga. Tolesnis svarstymas parodo, kad dauguma malonumų esantys „mišrūs", tai yra neatskiriamai *sumišę* su kančia.

Apie neatskiriamą malonumo ir kančios ryšį svarstė jau „Faidono" Sokratas (60 b–c). Čia jis pastebi, kad malonumas ir kančia nenori *atsirasti* kartu (60 b5–6), tačiau, vaikydamasis vieno, žmogus kone neišvengiamai pagauna ir kitą, tarytum juodu eitų iš vienos galvos.

31 b7

jei reikia eiti tokiu keliu, juo ir eikime. Šie žodžiai žymi naujo tyrimo kelio atkarpos pradžią.

32 a9–b1

jei iš beribiškumo ir ribos atsiradęs gyvos prigimties pavidalas, apie kurį anksčiau kalbėjau, nyksta. Anksčiau Sokratas nesakė, kad iš ribos ir beribiškumo atsiranda *gyvas* („sielą / gyvybę turintis“, ἔμψυχον) pavidalas, nors ne sykį minėta, kad ribos ir beribiškumo „mišinys“ sukuria darną ir sveikatą (25 e7–8, 26 b5–6, 31 c10–11), vadinasi, natūraliai tinkamai sudėtą gyvą organizmą. 31 d žodžiai beribių ir ribos mišinio sudaromą darną aiškiai sieja su gyvomis būtybėmis (31 d4–5: ἐν τοῖς ζῴοις).

32 b2–3

toks nykimas yra kančia. Panašiai „Kratile“ 419 c1–3 Sokratas aiškina, kad „kančia“ (λύπη) taip yra pavadinta „nuo kūno irimo (ἀπὸ τῆς διαλύσεως, plg. 31 d4, 5, e6, 32 a2: διάλυσις), kuris šio [kančios] potyrio metu apima kūną“.

32 b6–7

tai laikykime viena, šiose abiejose būsenose esančia kančios ir malonumo rūšimi? Nukrypimo nuo prigimtį atitinkančios darnos ir sugrįžimo į ją vyksmai yra malonumo ir kančios apsireiškimo patvaresnės būties pasaulyje (arba ties jo ribomis) „vieta“. Klausimas apie malonumo ir kančios atsiradimo (pasireiškimo) „vietą“ („kur?“, „kame?“) yra pirmas Sokrato pradėtos malonumo analizės klausimas: „Toliau turime pažiūrėti, *kur* juodu [tai yra malonumas ir protingumas] yra ir dėl kokios būsenos atsiranda, kuomet atsiranda“ (31 b2–4); „Man atrodo, kad ir kančia, ir malonumas pagal savo prigimtį kartu atsiranda *bendrojoje giminėje*“ (31 c2).

Vėliau paaiškėja (33 d, 43 b–c), kad malonumą ir kančią sukelia ne visi gyvos būtybės darnos sutrikimo ir atsigavimo atvejai, bet tik smarkesni pokyčiai, kurie yra ne vien patiriami, bet ir pajuntami.

32 c3–4
kita malonumo ir kančios rūšis... priklauso sielai ir atsiranda iš jos lūkesčių, atskirai nuo kūno. Sokratas čia kalba ne apie pačios sielos malonumus ir kančias, bet apie tokius kūno potyrius, kuriuos siela pati gali numatyti – tikėtis (προσδόκημα, προσδοκία) ateityje. Tad abiejų Sokrato dabar svarstomų malonumo rūšių galutinis šaltinis yra *kūnas*. „Valstybėje" 584 b–c *sqq* abi čia minimos malonumo rūšys priešpriešinamos tikriesiems *pačios sielos* džiaugsmams.

32 c8–d6
aiškiai parodys,.. ar visa ši giminė yra pageidaujama,.. ar... malonumas ir kančia, kaip ir káršta, šálta ir visi tokie dalykai, kartais yra pageidautini, o kartais – ne, kadangi jie nėra Gėris, tačiau pasitaiko, jog kai kada kai kurie iš jų prisiima Gėrio prigimtį. Nors pašnekovai jau sutiko malonumą kartu su kančia skirti prie beribių dalykų giminės, o išdėstyti aiškinimai parodė, kad gėrio atsiradimas sietinas ne su šia, bet su ribos ir priežasties (ir proto) giminėmis, vis dar įmanoma manyti, kad Filebo malonumai galėtų būti svarbiu, gal net pagrindiniu gerai sutvarkyto gyvenimo gėriu. Tad Sokratui dar reikia išsiaiškinti, ar tikrai visa malonumų giminė yra pageidautina. Panašiai svarsto J. Goslingas (1975), p. 209. Kita vertus, galima pastebėti, kad primindamas malonumų beribiškumą Sokratas jau priverčia Protarchą sutikti su malonumo vertinimui labai svarbiu teiginiu. „Arba", sako jis, „malonumas, kaip ir kitos beribių giminės, nėra Gėris, tačiau kartais gali priimti Gėrio prigimtį." Plg. Protarcho

poziciją pokalbio pradžioje (13 b6–c2): „Ką tu kalbi, Sokratai? Manai, kad kas nors, pripažinęs malonumą gėriu, paskui leis tau teigti, esą kai kurie malonumai yra geri, o kai kurie – kitokie ir blogi?" Dabar Protarchas neprieštarauja: jei malonumas yra beribių giminės narys, daugiau nei tikėtina, kad, kaip ir kiti šios giminės nariai, jis *nėra* Gėris, bet gali priimti Gėrio prigimtį. Tokius, Gėrio prigimtį priimančius malonumus pašnekovai turės atrinkti gero gyvenimo mišiniui. Paskutinį kartą Protarcho ryžtas ginti malonumo gerumą pabunda Sokratui pradedant svarstyti malonumo neteisingumo ir netikrumo galimybę (36 c–38 a).

33 b2–3

esame sakę, lygindami gyvenimus, jog tas, kas pasirinko mąstymo ir proto gyvenimą, visai neturėtų džiaugtis? Plg. 20 e, 21 d7–e4.

33 b11–c3

šį dalyką galėsime panagrinėti vėliau, jei tai bus susiję su mūsų svarstymu, ir pridėsime prie mąstymo galimybės laimėti antrą vietą, jei negalėsime jam skirti pirmosios. Gali būti, kad žodžiais: „Jei tai bus susiję su mūsų svarstymu" Sokratas nori parodyti, kad ši – dievų ir tokių filosofų, apie kuriuos jis kalba „Faidone", gyvenimo tema anaiptol nėra tiesioginis šio dialogo objektas. Tai yra „atsarginis" (galima įtarti, kad vis dar pagrindinis) Sokrato argumentas, tačiau visai neišplėtotas ir vargu ar tinkamas „Filebe" pasirinktai svarstymų krypčiai.

33 c8–9

pirma turime prisiminti atmintį – kas tai yra. Sokratas žaidžia sąvokomis, o jo žaidimą vargu ar galima tinkamai perteikti. Mat jis sako μνήμην ἀναληπτέον, „reikia atgauti /

susigrąžinti atmintį". Veiksmažodis ἀναλαμβάνω dažnai vartojamas kartu su daiktavardžiu μνήμη: ἀναλαμβάνειν τῇ μνήμῃ ir ἀναλαμβάνειν μνήμην reiškia „prisiimti", „atgauti atmintį", tokią pat reikšmę gali turėti ir vienas, be papildinio pavartotas veiksmažodis. Kiek toliau Sokratas jį taip ir pavartoja, aiškindamas, kas yra „prisiminimas": „Kai siela pati savyje, be kūno, kuo geriausiai atgauna (ἀναλαμβάνῃ) tai, ką kadaise yra patyrusi kartu su kūnu, tada sakome ją *prisimenant*" (34 b6–8). Tad, nors dar nepradėjęs kalbėti apie „prisiminimą", Sokratas apie jį čia jau užsimena. Panašiai 33 d8–34 a1 užmaršties sąvoka iškyla anksčiau nei jos išties prireikia Sokrato aiškinimui. Kita vertus, sakydamas: „pirma reikia atgauti atmintį" (μνήμην ἀναληπτέον) Sokratas galbūt nori priminti apie tą „prisiminimo" sąvoką, kuri svarstyta „Menone" ir „Faidone", tačiau netinka pasirinktam „Filebo" „registrui".

33 d3–4

kai kurie iš mūsų kūno patyrimų užgęsta kūne anksčiau nei pasiekia sielą ir palieka ją nejautrią. „Timajuje" (64 b6–c5) aiškinama, kad tvirtos ir nejudrios kūno dalys neįstengia savo aplinkai perduoti patirto pojūčio, tad visas gyvūnas lieka jo nepajutęs; tokie yra kaulai, plaukai „ir visos kitos daugiausiai žemės turinčios mūsų dalys".

33 d8–34 a1

apie tuos patyrimus, kurie nepereina per juos abu, sielai nežinoma... nemanyk, kad žodžiais „lieka nežinoma" norėčiau pasakyti, kad čia atsiranda užmarštis... kalbėk ne apie „užmarštį".., bet vadink tai „nejautrumu". Kalbėdamas apie potyrius, kurie nepasiekia sielos, Sokratas vartoja veiksmažodį λανθάνειν, „būti nežinomam", „nepastebimam", kuris tiek leksiškai, tiek semantiškai yra giminingas

daiktavardžiui λήθη, „užmarštis"; sangrąžinė veiksmažodžio forma λανθάνεσθαι reiškia „pamiršti" (antai, „Faidras" 252 a3: ἑταίρων πάντων λέληστaι). Tad Sokratas priduria aiškinimą, jog „lieka nežinoma" (λεληθέναι) nereikia suprasti taip, tarsi jis kalbėtų apie „užmarštį" (λήθη). Gali pasirodyti, kad Sokratas be reikalo į savo aiškinimus įpainioja „užmarštį" – išties, pirma turėtų atsirasti „atmintis". Vargu ar Protarchas, girdėdamas, kad sielai „lieka nežinoma" (τὴν ψυχὴν λανθάνειν), ima galvoti apie „užmarštį" (λήθη). Tačiau Sokratas nepraleidžia progos susukti kalambūro, o kartu turi dingstį pradėti kalbą apie „atmintį" ir jos santykį su „užmarštimi" – tai pravers tolesniems jo aiškinimams.

34 a3–5

Turbūt nesuklystum šį judesį pavadindamas „jutimu"? Panašiai „Timajuje" 43 c aiškinama, kad pojūčiais vadinami „sielai per kūną perduodami [jo patiriamų sukrėtimų] judesiai".

34 a10

„atmintis – tai jutimo išsaugojimas". „Kratile" (437 b3–4) aiškinama, kad žodis „atmintis" (μνήμη) nurodo, kad sieloje esama „rimties" (μονή), o ne „lėkimo" (φορά), „Teaitete" (191 c8–e2) įsiminimas lyginamas su užrašymu vaškuotoje lentelėje.

34 b10–11

netekusi kokio nors jutimo arba žinojimo atminties. Iki šiol kalbėta tik apie kūno potyrius ir sieloje atsirandančius jų jutimus (αἴσθησις), bet ne apie „žinias" (μάθημα), tačiau, platoniškai žiūrint, ir visi mokslai („žinojimai"), išskyrus pačią dialektiką, sieloje atsiranda jai bendraujant su kūnu.

34 c1–2
visa tai irgi vadiname prisiminimais, ne atminimais? Sokratas skiria du prisiminimo veikimo atvejus. Pirmuoju siela „pati savyje" atgauna tai, ką kadaise yra patyrusi kartu su kūnu. Antruoju – pasirūpina susigrąžinti pamestą kokio nors jutimo arba žinojimo atminimą. Atrodo, kad abiem atvejais ji randa tą patį – išsaugotą informaciją apie tai, ką buvo patyrusi kartu su kūnu ir pajutusi (arba išmokusi). Tokį pačios sielos iniciatyva vykstantį informacijos susigrąžinimo veiksmą Sokratas vadina „prisiminimu" ir skiria jį nuo „atminties" – išsaugoto pojūčio „produkto".

M. Dixsaut (1999c, p. 254–256) manymu, 34 b10–c2 žodžiai nusako skirtį tarp jutimo ir žinojimo praradimo atvejų: grįždama prie prarastų jutimų siela atgauna „atminimus" (μνήμας), o susigrąžindama „mokslus" – „prisiminimus" (ἀναμνήσεις). Todėl, pasak šios tyrėjos, visai nėra reikalo taisyti 34 c1 rankraščių teksto: *ἀναμνήσεις καὶ μνήμας*. Tokia interpretacija leistų „Filebo" Sokrato aiškinimus sieti su „Menono" ir „Faidono" „prisiminimo" samprata. Plg. „Menonas" 85 d6–7 („Ar pačiam savyje atgauti žinojimą nereiškia prisiminti?"), „Faidonas" 73 b („Netiki, kad tai, kas vadinama mokymusi [μάθησις], gali būti prisiminimas [ἀνάμνησις]?"), 74 b3 ir Teisserenc, p. 279, n. 2. Vis dėlto 34 b2–c2 svarstymo loginė seka ir 34 b10–c2 sakinio struktūra neleidžia jo taip suprasti. Nepanašu, kad Sokratas čia išties norėtų išskirti „žinojimo" praradimo ir prisiminimo atvejį – tokia „komplikacija" visai nereikalinga jo dabar dėstomam aiškinimui. Žodžiais apie „žinojimo" prisiminimą Platonas galėtų nebent siekti dar sykį „paerzinti" labiau patyrusius savo skaitytojus ir priminti tai, apie ką „Filebe" (bent jau šios analizės dalyje) *nekalbama*.

34 d1–3

dar reikia suprasti, kas yra ir kur atsiranda troškimas. „Troškimas", ἐπιθυμία. Šį graikų daiktavardį kai kuriais atvejais galima versti neutralesniu žodžiu „noras", o kitur – stipresniu „geismas". Platono „Puotoje" ἐπιθυμία dažnai yra „eroto" („meilės aistros", ἔρως) sinonimas (plg. 192 e10–11, 197 a7, 200 e4–5: ἡ ἐπιθυμία τε καὶ ὁ ἔρως, 205 d2–3, 207 a7 *sqq*: τούτου τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἐπιθυμίας). „Faidone" ἐπιθυμίαι aiškiai siejamos su *kūno* geismais ir poreikiais (visų pirma žr. 66 c5–7, 82 d7–83 c3). „Valstybėje" ἐπιθυμία ir τὸ ἐπιθυμητικόν yra „geidžiančiojo" sielos prado vardas. „Troškulys" ir „alkis" čia, kaip ir „Filebe", minimi kaip akivaizdžiausi ἐπιθυμία pavyzdžiai (437 b7–8, d). Plg. kitą paaišk.

Kaip ir visos šios malonumo analizės pradžioje, Sokratas vėl kalba apie svarstomo potyrio „vietą" (plg. 31 c2, 32 b6–7) – „kur atsiranda troškimas"? Šį kartą jo aiškinimui svarbu parodyti, kad tokia „vieta" yra ne kūnas, bet siela.

34 d4–7

Jeigu rasime tai, ko dabar ieškome, prarasime su šiais dalykais susijusį keblumą. „Keblumas" čia perteikia ἀπορία. Platono dialoguose, taip pat ir „Filebe" (plg. 15 c2, e4, 20 a1, a4, 29 b1), šis žodis paprastai nusako kritinę (krizinę) svarstytojų mąstymo būseną. Sokrato žodžius galima laikyti tiesiog dar vienu kalambūru, tačiau jo kalambūrai vargu ar kada nors turi vien dekoratyvinę paskirtį. Vaisinga *aporija* nėra tiesiog tuštuma ir nežinia, bet trūkumo pajauta, sukelianti aistrą rasti atsakymą ir žinoti. Anot „Puotos" mito (203 b–204 c), Erotas (su ἐπιθυμία siejama meilės aistra; žr. paaišk. *ad* 34 d1–3) gimsta iš *a-porijoje* (nepritekliuje) esančios Skurdybės ir turtingojo „Ištekliaus" (*Poro*). Aistra ne tik stokoja, bet ir turi trokštamą dalyką pasiekti leidžiančių išteklių. Geismas yra *tarp* stokos ir pilnatvės, panašiai kaip

tas *tarp* esamo skausmo ir numatomo malonumo atsidūręs gyvenimas, apie kurį netrukus (35 d9 *sqq*) ims kalbėti Sokratas. Kita vertus, „Puotą" prisimenančius „Filebo" skaitytojus žodžiai apie prarastą *aporiją* ir „geismą" (plg. 35 a3–4: ἐπιθυμεῖ ... ἐρᾷ) gali dar sykį pastūmėti galvoti apie tą *filosofinį* gyvenimą (plg. 33 a8–b7), „prisiminimą" (kaip mokymąsi, plg. 33 c8 *sq* ir 35 a6–9) ir tas „aistras", kurios „Filebe" beveik nėra minimos (bent jau iki 57 c2). Panašias mintis plačiau plėtoja Dixsaut (1999c), p. 256–258.

34 d10–e1

Ar nesakėme dabar, kad alkis, troškulys ir daugybė kitų tokių dalykų yra tam tikri troškimai? Protarchas į šį klausimą atsako ryžtingu pritarimu: „Dar kaip" (σφόδρα γε). Tačiau nei Sokratas, nei Protarchas iki šiol taip nėra sakę. Apie alkį, troškulį ir kitas kankinančias būsenas (antai šaltį, karštį) kalbėta 31 e–32 a, aiškinant, kad tai yra tam tikros darnos irimo (ir todėl) skausmingi potyriai. „Troškimas" (ἐπιθυμία) pirmą kartą paminėtas 34 c7. Tad veikiau nei į konkrečius ankstesnio pokalbio žodžius Sokratas nurodo į gerai žinomą ir kituose dialoguose nusakytą „troškimo" ryšį su „alkiu" ir „troškuliu". Plg. „Valstybė" 437 b–d, „Faidras" 238 a–b.

34 e3–4

į kokį tad vienodumą žvelgdami vienu vardu vadiname tokius skirtingus dalykus? Alkis ir troškulys neatrodo labai skirtingi, bet Sokratas paminėjo „daugybę kitų tokių dalykų" (34 d10–e1). Galbūt jo klausimas apie daugybėje esantį tapatumą (ταὐτόν) ir vienį turi priminti anksčiau nusakytą vienio / daugio dialektinio tyrimo imperatyvą – pirma įžvelgti vieną tiriamo dalyko pavidalą (16 d1–2). Protarchas į tokius esminius dialektinius klausimus pats nė nemėgina atsakyti. Sokratas žingsnis po žingsnio veda jį

prie svarstymui svarbiausios išvados: „troškimas" priklauso *sielai*. Pakeliui nurodomi kiti „troškimui" būdingi bruožai, tačiau aiškesnio atsakymo į savo 34 e3–4 klausimą Sokratas taip ir nepasiūlo.

34 e13

Ar troškulys yra troškimas? Kitaip nei lietuvių, graikų kalboje žodžiai „troškulys" (δίψος) ir „troškimas" (ἐπιθυμία) nėra giminingi. Anksčiau Sokratas aiškino, kad „troškulys" yra „nykimas ir kančia" (31 e10). Dabar tas pats žodis (δίψος) nusako dinaminę – į ateitį nukreiptą „troškimo" (ἐπιθυμία) patirtį.

35 a1–2

Ar gėrimo, ar *prisipildyti* gėrimo? – Manyčiau, kad prisipildyti. „Valstybėje" Sokratas aiškino, kad troškulys yra gėrimo – ne tam tikro, bet tiesiog *gėrimo* troškimas, o alkis – ne kokio nors konkretaus, bet apskritai valgio. Kitos trokštamos savybės gali būti kitų troškimų objektai, tačiau pats troškulys trokšta tik gėrimo (437 e). Tai reiškia, kad kokio nors dalyko trokštama tik tiek ir todėl, kiek jis tinka tam tikro troškimo prigimčiai patenkinti. M. Dixsaut (1999c, p. 259) pastebi, kad „Filebo" aiškinimai neprieštarauja „Valstybės" Sokrato požiūriui, veikiau jį daro dar radikalesnį: trokštamas dalykas apskritai tėra priemonė pasiekti tam, ko iš tiesų geidžiama – tam tikros būsenos.

35 a6–9

tas, kuris tuštėja pirmą kartą, – kuo, jutimu ar atmintimi jis galėtų liesti prisipildymą, kurio nei tuo metu patiria, nei apskritai kada nors yra patyręs? Apie šį Sokrato klausimą žr. Įvadą, p. 133–134.

35 d2–3
visi siekiai, troškimai ir visų gyvų būtybių valdymas priklauso sielai. Pradėdamas svarstyti antrąją – pačios sielos be kūno patiriamų malonumų rūšį Sokratas sakė, kad ji „visada atsiranda iš atminties" (33 c5–6). Dabar parodęs, kad troškimas negali atsirasti be atminties, jis teigia, kad sielai priklauso „visi siekiai (ὁρμή), troškimai (ἐπιθυμία) ir visas gyvų būtybių valdymas (ἀρχή)". Čia kalbama ne apie malonumus, bet apie link jų vedančią gyvose esybėse kylančią trauką. Kad „troškimai" kyla sieloje, konkrečiai – vienoje, kūno malonumais susirūpinusioje jos dalyje, aiškinama ir „Valstybėje" (439 d, 440 e, 442 a–b, 580 d–581 a). Kita vertus, tai, kad „troškimai" Platono dialoguose dažnai siejami su kūno malonumais, galėjo sudaryti įspūdį, kad jie priklauso kūnui. Juo labiau kad, anot „Faidono" Sokrato, visi malonumai ir troškimai yra *kūno* malonumai ir troškimai. Plg. 66 c: „Kūnas užtvindo mus geismais, troškimais, baimėmis... karus, perversmus ir kautynes sukelia vis tas pats kūnas ir jo troškimai." Taip žr. paaišk. *ad* 35 d5–6 ir Hackforth (1945), p. 61.

J.-Fr. Pradeau (2002, p. 266, n. 138) pastebi, kad, nors išvada, anot kurios, valdantysis ir judinantysis gyvos būtybės pradas yra siela, tikrai nėra nauja Platono dialoguose (apie sielos valdžią ir valdymą, ἀρχή aiškiausiai kalbama garsioje „Faidro" 245 c–246 c vietoje ir „Alkibiade 1" 129 e–130 c), „Filebe" pateiktas naujas ir originalus šio teiginio įrodymo būdas. Čia pirmą kartą kalbama apie „troškimo" pamatą sudarančią atminties galią, o prie išvados apie sielos valdžią prieinama svarstant tokius, nuo sielos, regis, nutolusius dalykus, kaip kūninio malonumo patirtis ir geismas. Sutikti su šiuo pastebėjimu galima tik iš dalies. Sokratas „Filebe" neieško būdo įrodyti, kad valdymas priklauso sielai, bet iškelia tikslą ištirti „kūninio" malonumo prigimtį.

35 d5-6

svarstymas įrodo, jog niekaip negali būti, kad mūsų kūnas trokštų, alktų arba patirtų ką nors panašaus. Jei manysime, kad žodžiai „trokšti", „alkti" ir „patirti ką nors panašaus" nusako tas pačias būsenas, kurios 31 d–32 b siejamos su gyvos būtybės patiriama kančia ir malonumu, turėsime suprasti, kad ir pirmosios rūšies malonumai ir kančios priklauso ne kūnui, o sielai. Kita vertus, atrodo, kad čia Sokratas apie troškulį, alkį ir kitas panašias būsenas kalba kaip apie tikslo siekiančius „troškimus" (plg. paaišk. *ad* 34 e13). Sokratas niekur „Filebe" aiškiai nepasako, kad malonumas ir kančia, kaip ir troškimas, yra sielos, o ne kūno (psichinė, o ne fiziologinė) patirtis. Tačiau nesunku įžvelgti, kad, kalbėdamas apie su kūnu susijusius malonumus (45 a4-5: „didžiausi iš visų malonumų... yra tie, kurie susiję su kūnu", περὶ τὸ σῶμα; 46 b8-c1: κατὰ τὸ σῶμα ἐν αὐτοῖς τοῖς σώμασιν), jis turi omenyje tai, kad kūnas yra tokių malonumų šaltinis. Plg. 41 c5-7: „Tai, kas trokšta, buvo siela, kuri trokšta esamai kūno padėčiai priešingų būsenų, o tai, kas parūpina (τὸ παρεχόμενον) skausmą arba kokį nors su patyrimu susijusį malonumą - kūnas." *Pajusti* juos gali tik siela. Juo labiau – atsiminti ir numatyti. Svarstydamas šį klausimą R. Hackforthas (1945, p. 61) pastebi, kad „tikroji Platono nuomonė yra nusakyta „Valstybėje" 584 c, kur Sokratas kalba apie αἵ ... διὰ τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν ψυχὴν τείνουσαι καὶ λεγόμεναι ἡδοναί [*per kūną* prie sielos einantys vadinamieji malonumai]". Tolesnė Sokrato analizė (35 e7-36 c2) skiria dabar išgyvenamus, vadinasi, sielos *tik* jaučiamus potyrius ir tuo pat metu jos numatomą malonumą arba skausmą.

36 b4-6

tikėdamasis prisipildyti... džiaugiasi prisimindamas, bet, tuo pat metu tuštėdamas, tokiais atvejais patiria skausmą? „Tokiais atvejais" perteikia graikų teksto žodžius ἐν τούτοις

τοῖς χρόνοις, „tokiais laikais". Šie žodžiai ir graikų kalboje skamba ganėtinai neįprastai, todėl leidėjai (Badham, Burnet) siūlė juos išbraukti. M. Dixsaut (1999c, p. 264) manymu, jie perteikia Sokrato aptariamos būsenos paradoksą, kuomet „vidurio patirtyje dabartis apauga praeities (atmintis) ir ateities (viltis) vaizdais [*représentation*]. [...] Laikas pasidaugina (ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις, ‚tokiais laikais', keisti žodžiai, kuriuos siūlė išbraukti Ch. Badhamas). Siela džiaugiasi – dabartyje, viliasi – ateityje, prisimena – apie praeitį, ir kūno patiriama skausminga tuštuma iškyla [*insiste*] trijuose laiko matmenyse." Interpretacija išties taikli, kadangi teisingai apibūdina aptariamoje patirtyje iškylančią laikų samplaiką (daugiasluoksniškumą), tačiau Dixsaut žodžius ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις sieja su κενούμενος „tuštėdamas" (taip pat tekstą supranta ir R. Hackforthas), nors jie galėtų būti siejami su ἀλγεῖν, „patiria skausmą" arba (dar labiau tikėtina) – su viso sakinio teiginiu. Tuomet, veikiau nei apie visuose laiko matmenyse iškylantį skausmą, derėtų kalbėti apie skirtingų laikų susikirtimą ir iš jo gimstančią potyrių priešingybę.

36 b13–c1

tiesiog esant dvigubą. „Tiesiog dvigubą" – ἁπλῶς διπλοῦν. Protarchas manė (36 a), kad, atsidūrus tarp esamo skausmo ir laukiamo, tačiau dar neišsipildžiusio malonumo, patiriamas „kažkoks dvigubas skausmas". Sokratas parodė, kad taip būna tik tuomet, kai „tuštėjant" nėra vilties „prisipildyti". Priešingu atveju šalia dabartinio skausmo iškyla atmintyje išlikęs ir ateityje laukiamas malonumas. Tad dvigubo skausmo išties būna, tačiau ne visuomet („tiesiog"), kaip, regis, manė Protarchas. Prieveiksmis ἁπλῶς („viengubai", „paprastai", „stačiai") leidžia sukurti kalambūrą, nes čia jis gretinamas su „dvigubumo", διπλοῦν (abu žodžiai turi tą pačią šaknį -πλο-) sąvoka: Sokratas parodė, kad aptariamoje patirtyje esama ne

vienodo („tiesiog"), bet skirtingų dvigubumų – arba dvigubo skausmo, arba skausmo greta malonumo.

36 c6–7

Ar tokias kančias ir malonumus vadinsime teisingais, ar klaidingais? „Teisingais", ἀληθεῖς. Būdvardis ἀληθής gali nusakyti tiek kokio nors dalyko (antai, įsitikinimo) „teisingumą", tiek jo „tikrumą", o ψευδής – ir „klaidingumą", ir „netikrumą". Didžiojoje malonumų analizės dalyje svarstomas jų *tikrumas*, tačiau 36 c–41 a – *teisingumas*. Plg. Gosling (1975), p. 212 *sq.*

36 c10–11

O kaip, Protarchai, gali būti teisingos arba klaidingos baimės? O tikri arba klaidingi lūkesčiai? Arba nuomonės? „Lūkesčiai" – προσδοκίαι. Sokratas su Protarchu jau yra susitarę (32 b9–c5) džiugius arba baimingus „lūkesčius" (προσδόκημα) laikyti pačioje sieloje kylančių malonumo ir kančios rūšimi. Būtent šios rūšies malonumai, Sokrato teigimu, turėjo leisti įvertinti malonumo giminės gerumą (32 c6–d6). Jei Protarchas dabar sutiktų pripažinti, kad esama neteisingų (arba „netikrų"; plg. ankstesnį paaišk.) baimių ir lūkesčių, jis leistų Sokratui atsidurti labai arti norimos išvados – esama tiek tikrų, tiek netikrų malonumų. Beliktų parodyti tai, su kuo Protarchas intuityviai jau sutinka – netikras malonumas negali būti geras. Tačiau čia atkunta kurį laiką snaudęs Protarcho budrumas: „Dėl nuomonių aš gal ir sutikčiau, bet dėl viso kito – ne" (36 d1).

36 d6–7

to vyro vaike. Šie žodžiai gali būti nuoroda į Protarcho tėvą. Anksčiau Sokratas į jį kreipėsi: „O Kalijo vaike" (19 b5, žr. paaišk. *ad loc.*). Ch. Badhamas (1855) pastebi, kad žodis ἐκεῖνος („anas") dažnai vartojamas pagarbiai kalbant apie čia pat

vietoje nesamą arba mirusį asmenį. Plg. „Valstybė" 368 a1 (Sokratas kreipiasi į Glaukoną ir Adeimantą: „O ano vyro vaikai"), Sofoklis, „Trachinietės" 1017.

Kitaip Sokrato kreipinį aiškino J. Stallbaumas (1842). Jo manymu, Sokratas Protarchą žaismingai pavadina „*Filebo* vaiku (sūnumi)", tai yra mokiniu ir sekėju. Panašiai „Įstatymuose" 769 a9–b1 kalbama apie „tapytojų vaikus", ζωγράφων παῖδες. Anksčiau „Filebe" Sokratas minėjo, kad Filebas savo jaunuosius bičiulius vadina „vaikais" (16 b4–5). Kita vertus, Filebas jau budriai teiravosi, ką bendra su svarstomu malonumo klausimu turi Sokrato išdėstytas aiškinimas: „Ką bendra ši kalba turi su mumis ir ko ja siekiama?" (18 a1–2). Sokratas tuomet pritarė tokiam klausimui. Netrukus (18 d4–5) Filebui tenka pakartoti savo klausimą: „Tačiau man ir šioje kalboje vis dar trūksta to paties, ką dabar minėjau." Sokratas supranta: „Turbūt, Filebai, vėl: ką bendra tai turi su mūsų klausimu?" (18 d6). Pasak Filebo, tas pats seniai rūpi ir jo bičiuliui Protarchui: „Taip. Šitai mudu su Protarchu seniai jau siekiame suprasti" (18 d7–8). Tad gali būti, kad dabar Sokratas kreipiasi į Filebo „vaiką" (mokinį, sekėją), primindamas atkaklų judviejų norą žinoti, ar svarstomas dalykas tikrai yra susijęs su pagrindiniu pokalbio klausimu: „Bet, to vyro vaike, jei tai yra susiję su tuo, apie ką kalbėjome, reikia nagrinėti." R. Hackforthas (1945) verčia: „*But is it relevant to what has preceded? Philebus the jounger should ask himself that question*" (εἰ ... σκεπτέον jis supranta kaip „reikia nagrinėti, ar..."). Ir paaiškina (p. 70, n. 1): „*As ‚Philebus the elder' had asked it at 18 a*".

R. Bury (1897) siūlė „tą vyrą" laikyti ne Kaliju ir ne Filebu, bet Gorgijumi. Toliau „Filebe" (58 a7 *sqq*) Protarchas mini Gorgiją, kurį jis daug sykių yra girdėjęs ir kurio nuomonę gerbia. Bury manymu, garsaus retorikos teoretiko veikaluose galėjo būti svarstymų apie kalbos nukrypimus; kita vertus,

Gorgijas tikrai garsėjo savo kalbų „ilgumais" (plg. 36 d9: τοῖς ἄλλοις μήκεσιν), o jo vardu pavadintame Platono dialoge svarstoma ir apie malonumą. Vis dėlto vargu, ar Platonas galėjo tikėtis, kad skaitytojai taip supras šioje dialogo vietoje Sokrato ištartą kreipinį. Veikiau jau prisimins ankstesnį kreipinį „Kalijo vaike", o įžvalgesni – ir minėtą Filebo ir Protarcho susirūpinimą dėl Sokrato aiškinimų ryšio su pagrindiniu dialogo klausimu.

36 e6–8

manytų, jog džiaugiasi, tačiau visai nesidžiaugtų, arba manytų, kad kenčia, tačiau nekentėtų? Žmogus, kuris „mano, kad džiaugiasi" (arba „kad kenčia"), δοκεῖ χαίρειν, ne tik įsivaizduoja savo džiaugsmą arba kančią, bet ir numano jų tikrumą – „mano, kad *džiaugiasi*" arba „mano, kad *kenčia*". Plg. Teisserenc (1999), p. 272.

Sokrato klausimas primena „Teaiteto" 157 e–158 a situaciją: Teaitetui pritarus Protagoro teiginiui, kad viskas yra taip, kaip *atrodo* dalykus patiriančiam žmogui, Sokratas jį pribloškia klausimu apie sapnų, ligų ir beprotybės patirčių atvejį.

36 e9–10

Visi mes, Sokratai, suprantame, kad viskas taip ir yra. Protarchas visų vardu teigia, kad taip ir yra: kad ir kokia būtų žmogaus būsena, negali būti, kad manydamas, jog džiaugiasi, žmogus nesidžiaugtų. Protarcho minimi „visi" galėtų būti jo ir Filebo bendraminčiai. Plg. 67 b8–9. Vis dėlto labiau tikėtina, kad jis čia omenyje turi įprastą „visų žmonių" nuomonę (*common-sense view*) – malonumas visada yra tikras.

Protarcho atsakymas skamba taip, kad jį būtų galima suprasti ir kaip pritarimą teiginiui, kad manantis, jog džiaugiasi, žmogus iš tikrųjų nesidžiaugia, o manantis, jog liūdi,

neliūdi. Tačiau nepanašu, kad Protarchas jau sutinka, kad taip gali būti.

37 b5–6

mūsų nuomonė linkusi būti arba teisinga, arba klaidinga. Šiam teiginiui Protarchas visai neprieštarauja. Tačiau kituose Platono dialoguose ne sykį polemizuota su sofistų teiginiu, esą *klaidingų nuomonių būti negali*, kadangi neįmanoma sakyti to, ko nėra. Tai yra pagrindinis „Sofisto" klausimas. Taip pat plg. „Eutidemas" 283 e–288 a, „Kratilas" 385 a–386 e, 429 d1–430 a7, „Teaitetas" 170 a–172 b, 177 c–179 b, 188 b *sqq*.

37 b9

Reikia nagrinėti. Šiuos žodžius (σκεπτέον) pirmas taria Protarchas. J. Burnetas, sutikdamas su Baiterio konjektūra, σκεπτέον („reikia nagrinėti") į tekstą įtraukia ir Sokrato replikos pabaigoje. Ši konjektūra remiasi tuo, kad tą patį žodį σκεπτέον atsiliepdamas taria jo pašnekovas. Tačiau tolesni Sokrato žodžiai (37 c): „*Sakai, reikia nagrinėti* tai, jog" leidžia manyti, kad pirmą kartą „reikia nagrinėti" sakė Protarchas. Paprastai σκεπτέον („reikia nagrinėti") iniciatyva priklauso pokalbio vadovui Sokratui. Galima manyti, kad Protarchas dabar šį (vadovo) žodį pasako todėl, kad Sokratas visai neseniai du kartus teiravosi jo nuomonės, ar verta nagrinėti iškilusį klausimą? Ar jis išties yra susijęs su jų svarstomu dalyku? Plg. 36 d6–8: „S.: ...Jei tai yra susiję su tuo, apie ką kalbėjome, reikia nagrinėti (σκεπτέον)? Pr.: Šitai, ko gero, yra susiję" ir 36 e11–13: „S.: Gal reikia panagrinėti (σκεπτέον), ar teisingai šitaip teigiama, ar ne? Pr.: Reikia (σκεπτέον). Bent aš taip manyčiau." Tad dabar Protarchas galbūt, nieko nelaukdamas, skuba pasakyti, kad ir į šį dalyką, jo manymu, verta įsižiūrėti atidžiau (σκεπτέον).

37 c9-10
Seniai juk sakėme, kad tiek kančios, tiek malonumai būna ir dideli, ir maži, taip pat ir smarkūs. Nors ankstesniame dialogo tekste nepavyktų nurodyti būtent tokio teiginio, galima manyti, kad, Sokrato nuomone, jis plaukia iš to, kad, pašnekovų sutarimu, malonumai ir kančios buvo priskirti prie „labiau", „mažiau" ir „smarkiai" priimančių beribių dalykų giminės (27 e, 31 a5-b1, 32 d3-6).

37 d6-8
Nejau teisingumą įgijusios nuomonės nepavadinsime teisinga, taip pat ir malonumo? Į šį Sokrato klausimą Protarchas atsako: „Privalėsime." Jis visai neprieštarauja tam, kad malonumai būtų vadinami „teisingais" arba „tikrais". Jo pasipriešinimą sukelia tik teiginys, kad galėtų būti netikrų ir neteisingų malonumų. Plg. 36 c6-9.

37 e10-11
panašu, kad mūsų patiriamas malonumas dažnai būna lydimas ne teisingos, bet klaidingos nuomonės. Graikiškai pasakyta: „Atsiranda *kartu su* klaidinga, o ne su teisinga nuomone" (οὐ μετὰ δόξης ὀρθῆς ἀλλὰ μετὰ ψεύδους). „Kartu su" gali nusakyti ir lengvai išardomą ryšį, ir sunkiai arba visai neišskiriamą santykį. Protarchas lengvai atskiria malonumą nuo jį lydinčios nuomonės: neteisinga yra nuomonė, ne malonumas. Sokratas kalbės apie tokius malonumo atsiradimo atvejus, kuomet nuomonė (arba „įsitikinimas") nėra atsitiktinis ir išorinis elementas, bet esminis paties malonumo atsiradimo veiksnys.

38 a3-4
kaip karštai tu dabar, Protarchai, gini malonumo reikalą! Išties, malonumo „neteisingumo" klausimas vėl pažadina nuo

pokalbio pradžios, regis, gerokai atvėsusį Protarcho ryžtą ginti malonumo gerumą.

38 a5

kartoju, ką girdžiu. Vargu, ar šie Protarcho žodžiai nusako kokį nors konkretesnį filosofinį požiūrį, juolab kad, nors ir paradoksaliai, jie veikiausiai sietini ne su tuo, ką Protarchas girdi, bet su tuo, ko jis *negirdi*: *niekas ir niekada*, kaip jis ką tik karštai teigė, *nevadina malonumo klaidingu*, nors dažnai sutinkama, kad malonumas pasirinktas netinkamai arba neteisingai.

38 a7–8

kartu su klaidinga nuomone ir beprotybe. Visi „Filebo" teksto leidėjai perima J. Cornarijaus (Bazelis, 1561) pasiūlytą taisymą ir vietoj rankraščių ἄνοια deda ἄγνοια. To paties Bazelio leidėjo siūlymu tekstas taisomas ir 48 c2, 49 c2, d9 ir e6. Vargu, ar esama rimtesnio pagrindo tai daryti. Ἄνοια („kvailumas", „beprotybė") yra ir ἄγνοια, „neišmanymo", „nežinojimo", taip pat toliau aptariamo „savęs nepažinimo" šaltinis. Plg. 49 b1–2 (τὴν ψευδῆ δόξαν περὶ ἑαυτῶν ἀνοήτως δοξάζουσι). Fr. Teisserencas (1999, p. 278, n. 1) pastebi ir tai, jog yra mažai tikėtina, kad teksto perrašinėtojai būtų padarę tą pačią klaidą keliose teksto vietose. „Timajuje" ἄνοια ir dvi jos rūšys – μανία („pamišimas") ir ἀμαθία („neišmanymas") laikomi visų sielos ligų, taip pat ir pernelyg didelių malonumų ir kančių potyrių priežastimi.

38 b9–10

O joms, tai yra teisingai ir klaidingai nuomonei, įkandin, kaip dabar sakėme, dažnai seka malonumas ir kančia. Ankstesni 37 e–38 a Sokrato žodžiai apie nuomonės *lydimą* arba *kartu* su ja atsirandantį malonumą (μετὰ τῆς δόξης) dar nevertė manyti, kad vadovo vaidmuo čia atitenka nuomonei.

Dabar Sokratas, regis, jau siūlo pašnekovui pripažinti, kad pirma eina klaidinga arba teisinga nuomonė, o malonumas arba kančia ją seka.

38 b12-13

mūsų nuomonė ir siekis ją susidaryti visuomet atsiranda iš atminimo ir jutimo? Anksčiau (33 c5-34 b1, 35 b11-c2) malonumo atsiradimą Sokratas taip pat siejo su jutimu ir atmintimi. Vadinasi, nuomonė ir malonumas turi tą pačią kilmę; skirtingas tėra jutimo ir atminties sąveikos būdas. 38 b13 pavartotas veiksmažodis δια-δοξάζειν yra *hapax legomenon* Platono dialoguose. Analogija su δια-νοεῖσθαι („samprotauti", „apmąstyti") ir δια-λέγεσθαι („aptarti") leidžia manyti, kad juo Platonas siekė nusakyti prie nuomonės einančios arba ties nuomone dirbančios sielos veiklą. Tad δια-δοξάζειν čia, ko gero, nusako tą patį veiksmą kaip δια-νοεῖσθαι, διάνοια („samprotavimas") ir δια-λέγεσθαι, διάλογος („pokalbis"). Plg. „Sofistas" 264 a9-b1: „samprotavimas yra sielos pokalbis su savimi, o nuomonė yra samprotavimo pabaiga" (διάνοια μὲν αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν ψυχῆς διάλογος, δόξα δὲ διανοίας ἀποτελεύτησις) ir „Teaitetas" 189 e4-190 a4.

38 e3-4

tai, ką anksčiau pavadinome nuomone. Ankstesnėje nuomonės susidarymo analizėje (38 b12 *sqq*) pats žodis „nuomonė" (δόξα) pavartotas nebuvo, tačiau skaitytojai galėtų suprasti, kad minėti žmogaus svarstymai apie neaiškiai regimą objektą nusako jo nuomonės atsiradimo vyksmą. Svarstymų išvada yra (vidinė) šio žmogaus nuomonė. Ja pasidalijus su šalia esančiu pašnekovu, nuomonė virstų „kalba" („teiginiu", λόγος). „Sofiste" 263 e3-264 b5, kur labai panašiai nusakomi „protavimo" (διάνοια), „kalbėjimo" (λόγος) ir „nuomonės" (δόξα) santykiai, „kalba" pavadinta

viso „protavimo" vyksmo atitikmeniu: „Juk protavimas ir kalbėjimas (λόγος) yra tas pats?" (263 e3-5). „Teaiteto" apibrėžimas leidžia suderinti šias dvi pozicijas: „Aš nuomonės sudarymą (τὸ δοξάζειν) vadinu ‚kalbėjimu' (λέγειν), o nuomonę – ‚pasakyta kalba', bet ne kam nors kitam, o tyliai, sau pačiam" (190 a4-6). Tad nuomonė yra viduje įvykusio pokalbio arba kalbėjimosi (διάλογος, λόγος) rezultatas, „pasakytas", t.y. su savimi jau aptartas žodis, įvykusio aiškinimosi nutartis. Plg. paaišk. *ad* 38 e6-7.

38 e6-7

jei taip su savimi samprotaudamas jis būtų vienas, galėtų ir ilgesnį laiką keliauti tai savyje laikydamas. „Samprotaudamas" perteikia διανοούμενος. „Teaitete" 189 e4-190 a8 ir „Sofiste" 263 e3-264 b5 „samprotavimas" taip pat apibrėžiamas kaip žodžiu neištartas vidinis sielos pokalbis su pačia savimi, o „nuomonė – kaip tokio pokalbio išvada ir vaisius. Pasak „Teaiteto" Sokrato, „protavimas" (διανοεῖσθαι) esąs „kalbėjimas, kurį siela tęsia pati su savimi apie tai, ką nagrinėja. [...] Samprotaudama ji, manding, daro ne ką kita, bet kalbasi – pati savęs klausia ir sau atsako, pritaria arba nepritaria. O kai ji, lėtesniu ar vikresniu mostu apsisprendusi, ima teigti tą patį ir nebedvejoja, tai mes laikome jos nuomone. Tad aš nuomonės sudarymą (τὸ δοξάζειν) vadinu ‚kalbėjimu' (λέγειν), o nuomonę – ‚pasakyta kalba', bet ne kam nors kitam, o tyliai, sau pačiam" (189 e4-190 a6). Plg. paaišk. *ad* 38 b12-13 ir 38 e3-4.

38 e12-13

Man regis, tuomet mūsų siela panaši į kokią knygą. Apie sielos knygą („lenteles") kalbėjo jau graikų tragikai. Aischilo Prometėjas („Prikaltasis Prometėjas" 789) ragina Ino pasakojimus apie jos laukiančias klajones „užrašyti įdėmiosiose

minčių (arba ‚širdies', φρενῶν) lentelėse". Plg. Sofoklis, fr. 579: „Dėkis mano žodžius į savo proto lenteles" (θοῦ δ' ἐν φρενὸς δέλτοισι τοὺς ἐμοὺς λόγους).

39 a1–3
su jutimais sutinkanti atmintis ir anie su jais susiję potyriai mūsų sielose tarytum rašo kalbas. 39 a1–2 žodžius: κἀκεῖνα ἃ περὶ ταῦτ' ἐστὶ τὰ παθήματα galima suprasti dvejopai, subjektu laikant (1) arba vien κἀκεῖνα („tai"), (2) arba κἀκεῖνα ... τὰ παθήματα („anie potyriai"). Pirmu atveju turėtume suprasti: „ir tai, kas yra susiję su šiais potyriais [t.y. jutimais ir atmintimi]." Šią interpretaciją gina Fr. Teisserencas (1999), p. 284 (jam pritaria S. Delcomminette'as, 2003, p. 221, n. 13): „potyriai" nusako jutimus ir atmintį, dar nesiejant jų su malonumais arba kančiomis; o „*tai, kas* su jais *susiję*" (κἀκεῖνα ἃ [περὶ ταῦτ'] ἐστὶ [τὰ παθήματα]) būtų 38 c–e Sokrato nusakytas stebėtojo vidinis pokalbis. Sakinio tęsinyje (39 a3–4) minėtų patyrimų visuma apibendrinamai įvardinta kaip „toks potyris". Tai ir būtų mumyse esantis „raštininkas" (39 a6). Antruoju atveju „anuos potyrius" būtų galima laikyti nuoroda į anksčiau ne sykį minėtas darnos irimo ir atsigavimo būsenas. 33 c5–35 d7 aptaria tokių potyrių (πάθη, παθήματα) jutimo ir atminties sąveiką ir santykius. Plg. Gosling (1959), p. 51, (1975), p. 110–111. Tačiau nėra aišku, kokiu būdu minėti potyriai galėtų būti susiję su aptariama stebėtojo patirtimi. „Potyriais" čia veikiau turėtų būti pavadintas vidinis savyje apie savo įspūdį samprotaujančio stebėtojo (διανοούμενος) pokalbis. Tai būtų tikėtinas teiginys, kadangi toliau Sokratas sako, kad rašo „potyris", kita vertus, būtent vidinis samprotavimo veiksmas ir yra artimiausias surašomo teksto šaltinis. Vadinasi, tenka sutikti su minėta Fr. Teisserenco interpretacija, tačiau gramatinės struktūros požiūriu tinkamesnė atrodo tokia sakinio analizė, kuomet

sakinio subjektu laikomi žodžiai κἀκεῖνα ... τὰ παθήματα, „anie potyriai“.

39 a3–7

jei toks potyris rašo teisingus dalykus, mumyse dėl jo atsiranda teisinga nuomonė ir teisingos kalbos. O kai tas mūsų raštininkas rašo neteisingai, išeina tiesai priešingi dalykai. Fr. Teisserencas (1999, p. 284–285) pabrėžia, kad tai, kas rašoma sielos knygoje, neturi būti tapatinama su teisinga arba klaidinga nuomone. Tai – teisingas arba klaidingas propozicinis nuomonės turinys (τὸ δοξαζόμενον). Kita būtina sudedamoji nuomonės dalis – pats sielos apsisprendimo ir nuomonės fiksavimo (užrašymo) veiksmas. Siela neperrašo jau suformuluotos nuomonės, bet, užrašydama savo potyrį, šiuo veiksmu ją (nuomonę) sudaro. Mat, nuomonę, kaip jau svarstyta (37 a1–12), sukuria du elementai: nuomonės turinys (τὸ δοξαζόμενον) ir manymas (δοξάζειν), kurį atitinka nuomonės *užrašymo* veiksmas.

39 d1–3

anksčiau mes jau sakėme, kad pačios sielos patiriami malonumai ir kančios gali kilti pirmiau nei kūno malonumai ir kančios. Plg. 35 b–d, 36 a–b.

39 e4–6

visa tai yra su būsimuoju laiku siejamos viltys, o mes per visą savo gyvenimą nuolat esame kupini vilčių? Plg. 12 c6–d6. Atsiliepdamas į 12 c–d Sokrato raginimą sutikti, kad jis kalba apie *priešingus* malonumus, Protarchas teigė, jog priešingi yra jų objektai (ἀπ' ἐναντίων πραγμάτων), bet malonumas visada labiausiai panašus į save patį, tai yra į malonumą. Dabar Sokratui pavyksta jį įtikinti, kad skirtingas tokiais atvejais gali būti paties malonumo turinys.

40 a6-7
kiekviename iš mūsų yra kalbų, kurias vadiname viltimis. Antai: „Aš turėsiu daug aukso ir smarkiai džiaugsiuosi." Plg. toliau, 40 a9-12.

40 a9-10
Taip pat ir nupieštų vaizdinių. Plg. 39 b-c.

40 b2-4
raštai, kurie yra pateikiami geriesiems, dažniausiai būna teisingi, nes jie yra mieli dievams, o blogiesiems – dažniausiai priešingai. Žr. Įvadą, p. 146-153.

40 c4-6
žmonių sielose esama klaidingų malonumų, kurie vien juokingai pamėgdžioja teisinguosius. Kiek toliau (48 c *sqq*) Sokratas ima svarstyti juokingumo prigimtį. Pasak jo, juokingumas esąs tam tikra yda (πονηρία), pasižyminti tuo, kad žmogus, priešingai Delfų įrašo priesakui, *savęs nepažįsta* – klysta dėl savo turimo turto, grožio, galios ir dorybės, visų pirma dėl savo išminties. Klaidingi malonumai Sokrato taip pat siejami su neteisingu savęs – savo patirčių vertinimu ir savo neteisingų išvadų perkėlimu į ateitį. Toks paklydimas išsvajotus malonumus daro juokingus ir kartu ydingus, nes ydą Platono Sokratas paprastai sieja su klaida ir nežinojimu. Netrukus Sokratas ragina Protarchą sutikti, kad malonumai, kaip ir nuomonės, blogi (arba „ydingi", πονηραί) tampa tik dėl jų klaidingumo (neteisingumo).

40 c8-10
mes jau matėme, kad, jei kas nors turi nuomonę, jis ją tikrai turi, nors kitąsyk tai ir būtų nuomonė apie nesamus, nebūtus arba ateityje nebūsiančius dalykus? Plg. 37 a.

40 e6

ir netikusios. Verčiu O. Apelto (1883) konjektūrą κἀχρήστους vietoj vargiai suvokiamo rankraščių καὶ χρηστὰς („ir tikusios").

40 e9–10

Man regis, ir dėl malonumų suprantame, kad nėra jokio kito būdo, kaip jie galėtų būti blogi kitaip nei būdami klaidingi. Sokratas mėgina gauti Protarcho pritarimą nurodydamas dar vieną panašumą tarp nuomonės ir malonumo. Jo teigimu, ir nuomonės, ir malonumai blogi (netikę arba „ydingi", πονηραί) tampa dėl klaidingumo, o ne dėl ko nors kito. Protarchas, kuris dialogo pradžioje ryžtingai neigė, kad malonumai gali būti blogi (13 b–c), dabar teigia, kad klaidingų malonumų niekas nelaikytų labai blogais, kadangi esama blogesnių, „su kitokiu dideliu ir smarkiu blogiu" (πονηρίᾳ) susidėjusių malonumų. Antrindamas Protarcho žodžiams Sokratas tokių, tai yra dėl blogio blogais tampančių, malonumų aptarimo žada imtis kiek vėliau, jei tas tebeatrodys reikalinga. Aiškesnio ir išsamesnio svarstymo šiuo klausimu tolesniame tekste nėra, nors, kalbėdamas apie mišriuosius malonumus, Sokratas sako, kad didžiausi malonumai, kaip ir didžiausios kančios, gimsta sielos ir kūno „blogyje" („prastume", ἔν τινι πονηρίᾳ), o ne dorybėje (οὐκ ἐν ἀρετῇ) (45 e5–7).

41 c4

Prisimename. Išties taip buvo pasakyta. Žr. 34 e9–35 d6.

41 d10

Buvo pasakyta, kaipgi ne. Plg. 27 e5–28 a5, 31 a8–b1, 37 c4–d1. Malonumo ir kančios pora savaime neturi tikrąjį jų dydį apibrėžti leidžiančio mato. Sokrato aiškinimai apie stebėjimo perspektyvos lemiamas klaidas (kai į malonumą žvelgiama

iš didesnės arba mažesnės kančios „atstumo") dar sykį paliudija šį neapibrėžtybių poros bruožą.

42 b2–6

kančios ir malonumai patys regisi, kai pakaitomis į juos žvelgi iš toli arba iš arti ir tarpusavyje gretini – malonumai didesni ir smarkesni greta kankinančių dalykų, o kančios – priešingai, greta padėjus malonumus. „Valstybėje" Sokratas gebėjimą tinkamai įvertinti dalyko dydį sieja su protaujančia sielos dalimi, o prastesnei ir neišmanančiai sielos daliai priskiria patiklumą, dėl kurio ją lengvai apgauna įvairūs tikrą vaizdą iškreipiantys efektai, pradedant paprasčiausiu atstumu iki stebimo dalyko (602 c7–603 b2). „Protagore" 356 a5–357 c1 perspektyvos dėsnis (iš tolo dalykai *rodosi* mažesni nei yra, o iš arti – priešingai) dar aiškiau pritaikomas etikos sričiai teigiant, kad žinojimas („mokslas") leistų objektyviai įvertinti ir palyginti galimų malonumų ir kančių santykį, kad ir kur – toli ar arti jie mūsų lauktų. Tad „Filebo" palyginimas su regos patirtimi Sokrato lūpose yra ganėtinai įprastas, tačiau jo čia nusakomas fiziologinės patirties optinis dėsnis veikiau naujas: į malonumą žvelgiant iš „toliau" (tai yra iš didesnės kančios perspektyvos), jis rodosi didesnis nei iš tiesų yra. Sokrato žodžiai rodo, kad iš tiesų jį domina vien toks malonumo infliacijos atvejis, o kitus (didesnės arba mažesnės kančios arba mažesnio malonumo) jis mini, regis, retorinio išsamumo dėlei.

42 c5–7

ar šiuo keliu traukdami kartais neaptiksime už šiuos dar labiau klaidingų malonumų ir kančių, kurie regimai ir tikrai yra gyvose būtybėse. Visų ligi šiol Sokrato aptartų klaidingų malonumų netikrumas buvo susijęs su klaidinančia regimybe: pati malonumo *patirties* tikrovė nekėlė abejonių,

tačiau jos turinį sudarė nesanti *regimybė* arba *vaizdinys*. Sokratas ketina aptikti dar labiau – ne vien regimybe, bet ir pačia *esamybe* („kurie regisi ir *yra*") – netikrų malonumų. Tačiau, prieš imdamasis tokių malonumų (44 d7–50 d7), jis dar turi susiremti su malonumų tikrovę (tokią, kokią ją apibrėžė dialogo pašnekovai) apskritai neigiančiais mąstytojais. Mat, nepripažįstant darnos atkūrimo malonumų tikrovės, neįmanoma būtų kalbėti ir apie objektyvų jų netikrumą (tokie malonumai dažnai būna sumišę su kančiomis). Anot dialogo Sokrato, malonumų tikrai esama – tiek netikrų ir klaidingų (38 a–50 d), tiek tikrų ir grynų (50 e–53 b). Didelė jo svarstymo dalis, ko gero, visa malonumų netikrumo ir klaidingumo analizė netektų prasmės, jei būtų pritarta radikaliųjų antihedonistų (tikrųjų „Filebo priešų") nuomonei, kad malonumų apskritai nėra, o malonumu vadinti dera tik išsivadavus iš kančios pasiekiamą ramybės būseną. Tad minėta antihedonistų nuostata iškyla kaip esminė kliūtis tolesnio Sokrato svarstymo kelyje.

42 d4
Išties, daug sykių. – Plg. 31 d–e, 32 b, e.

42 d9–10
o kai nieko tokio mūsų kūnui neatsitinka? Priminęs ne sykį kartotus kančios ir malonumo apibrėžimus, Sokratas kelia klausimą apie trečios – neutralios būsenos galimybę. Protarchas yra suglumęs: anksčiau jie jau buvo sutarę, kad gyvo organizmo gyvenimą sudaro nuolatinė ardančio tuštėjimo ir gaivinančio pildymosi kaita (35 d–e). Ten pat buvo aptarta „vidurio" būsenos galimybė („kai kas nors atsiduria viduryje") – tą sykį kalbėta apie padėtį *tarp* patiriamo kūno skausmo ir sielos prisimenamos malonumo patirties (35 e–36 c). Bet kada „mūsų kūnas" nepatiria nei griaunančių kančios, nei

atkuriančių malonumo judesių? Tiesą sakant, panašaus dalyko, prieš tai priminęs tuos pačius malonumo ir kančios apibrėžimus, Sokratas Protarcho jau klausė: „Jei iš tiesų, kaip sakome, gyvų būtybių nykimas yra skausmas, o atsigavimas – malonumas, pasvarstykime apie tas, kurios nei nyksta, nei atsigauna. Kokia tuomet, kai šitaip yra, turi būti jų būsena?" (32 d9–e4). Tą sykį klausimas buvo pateiktas bendresniu pavidalu: Sokratas kalbėjo apie „gyvas būtybes" (ζῷα), kurios nei nyksta, nei atsigauna. Protarchas galėjo manyti, kad omenyje turimi dievai. Toliau juodu su Sokratu taip ir sutaria: be džiaugsmo ir liūdesio tikrai galėtų gyventi tas, kas pasirinko proto gyvenimą; toks gyvenimas būtų pats dieviškiausias; būtent taip (neturintį nei džiaugsmo, nei liūdesio) ir dera įsivaizduoti dievų gyvenimą (33 a–c).

Nors anksčiau (32 e *sqq*) buvo užsiminta apie tarytum *idealų* patvaresnės (dieviškosios) neutralios būsenos atvejį, pats tokios būsenos išskyrimas (greta kančios ir malonumo judesių) lieka svarbus ir dabartiniam Sokrato svarstymui. Tiesą sakant, ko gero, tik dabar ir galima suprasti ankstesnio Sokrato perspėjimo prasmę: „Ar čia neturime kažkokios trečios būsenos, šalia tos, kai džiaugiamasi, ir tos, kuomet kenčiama? [...] Taigi, pasistenk ją įsiminti. Mat, norint įvertinti malonumą, nemenkai svarbu, ar gebėsime ją prisiminti, ar negebėsime" (32 e–33 a). „Prisiminti" Protarchas, regis, negeba. Kaip visame dialoge, taip ir šiuo atveju pasvarstymai apie dieviškąjį būvį ir jo atributus lieka antrojo dialogo plano miglose. Juolab kad šį kartą Sokratas aiškiai klausia apie „mūsų kūną". Prie neutraliosios būsenos galimybės Protarchą sugrąžina ne atmintis apie dievų arba dieviškąjį proto gyvenimą, bet, pirma, hipotetinė Sokrato prielaida: „*Jei* nieko tokio neatsitiktų, Protarchai, kas mums iš to neišvengiamai plauktų?" (42 e7–8), o vėliau – susitarimas (43 a–c), kad juntami yra ne visi, bet tik smarkesni kūne vykstantys judesiai ir pasikeitimai.

43 a2–3

išmintingi žmonės sako: „Viskas nuolat teka pirmyn atgal." Ši nuomonė Platono dialoguose (plg. „Teaitetas" 152 e–153 a, „Kratilas" 402 a–c) siejama ne vien su Herakleitu, bet su visa išminčių „stovykla", „išskyrus Parmenidą" (Protagoras, Herakleitas, Empedoklis) ir abiejų rūšių draminės poezijos korifėjais – Epicharmu (komedijos) ir Homeru (tragedijos): visi jie skelbę, kad viskas nuolat tampa, juda ir teka. Šį kartą Sokratas nė neketina nagrinėti šio populiaraus teiginio, bet randa, kaip jį aplenkti.

43 a4–6

neatrodo, kad tai būtų netikusios kalbos... juk ir patys jie nėra netikę žmonės. „Netikusios kalbos", „netikę žmonės" (43 a6) perteikia φαύλως λέγειν, φαῦλοι. Graikų kalboje būdvardis φαῦλος gali būti tiesioginė σοφός, „mokantis", „išmanantis", „įgudęs" priešingybė – „neišmanėlis". Plg. „Puota" 174 c7, „Faidras" 242 c5. Pasak Protarcho, teiginys apie nuolatinę kaitą atrodo „nekvailas" (οὐ φαύλως λέγειν). „Taigi ir kalba taip ne kokie kvailiai arba neišmanėliai" (μὴ φαῦλοί γε), atsiliepia Sokratas, kuris ką tik „išminčiais" (οἱ σοφοί) pavadino ištaros „Viskas nuolat teka pirmyn atgal" autorius. „Teaitete" (152 d2, žr. ankstesnį paaišk.) nuomonė apie nuolatinį visų dalykų tapsmą ir tekėjimą Sokrato taip pat pavadinta „visai nemenka" („nekvaila") – μάλ' οὐ φαῦλον λόγον.

43 c13

esama trejopo gyvenimo. Žr. Įvadą, p. 160.

43 d10

tas, kuris taip sako, malonumu vadina kančių nebuvimą. Būtent taip vėliau malonumą apibrėžė garsiausias visų laikų

hedonistas Epikūras: „Kai sakome, kad malonumas esąs tikslas, turime omenyje ne tuos pasismaginimo malonumus, kuriais mėgaujasi beviltiški palaidūnai, kaip mano kai kurie nežinantys, nepritariantys arba neteisingai mus suprantantys žmonės, bet tokius, kai kūne nėra skausmo, o sieloje – sumaišties" („Laiškas Menoikėjui" 131, 8–12).

43 e10

bent jau teisingai samprotaujant. „Tinkamai protaujant", laikantis teisingos „logikos" – κατά γε τὸν ὀρθὸν λόγον.

44 b9

žmonės, laikomi baisiai išmanančiais prigimties dalykus. Apie čia Sokrato minimų „Filebo priešų" (44 b6) tapatybę žr. Įvadą, p. 163–166. „Baisiai išmanantys" perteikia μάλα δεινούς. Būdvardis δεινός graikų kalboje dažnai nusako „baisų", „galingą" dalyko žinovą. Tokia reikšme jis vartojamas ir kaip σοφός sinonimas. Žodis *physis* (τὰ περὶ φύσιν, išversta „prigimties dalykai") šiame tekste nebūtinai nusako „gamtą". *Physis* žinovu dialogo autorius galėjo pavadinti ir gyvo organizmo prigimties, konkrečiai kančios ir malonumo „fiziologijos" (plačiąja prasme) teoretikus (plg. Diès, 1941, p. lix). Tad, jei manysime, kad šiais žodžiais dialoge siekta nusakyti Speusipą (ir jo sekėjus), nėra būtina prisiminti jo augalams ir gyvūnams klasifikuoti skirto veikalo (pavadinto „Panašybės", Ὅμοια, plg. Diogenas Laertijas, *VPh* IV, 5, 6–8 ir Diès, p. lviii *sq*). Svarbiau būtų tai, kad jis parašė „Aristipą Kirenietį" (neabejotinai antihedonistinį kūrinį) ir „Apie malonumą" (Diogenas Laertijas, *VPh* IV, 4, 8. 10). A. Dièsas (p. lix) priduria, kad Ksenokratas taip pat rašė „Apie malonumą" (Diogenas Laertijas, *VPh* IV, 12, 31).

Vis dėlto negalima atmesti prielaidos (Dillon, 1999, p. 94, n. 1), kad Platonas norėjo pašiepti Speusipo užmojį sisteminga

klasifikacija apimti visas žinojimo sritis (plg. minėtą veikalą „Panašybės" ir satyrinį Epikrato fragmentą, fr. 11 Kock). Įsidėmėtina ir tai, kad, anot Sokrato, „Filebo priešai" prigimties dalykų žinovais (kitų) yra *laikomi, vadinami* (λεγομένους). Pats jis šių žinojimo „galiūnų" nuomonę tepripažįsta moksliškai („techniškai") nepagrįsta, nors ir teisinga *nuojauta* (44 c5–6). Profesionaliai ją aptarti ir padaryti tinkamas išvadas gebės tik dialektikos mokslo gerbėjas – pats Sokratas.

44 c5–6

pasitelkti juos tarsi žynius, kurie pranašauja ne todėl, kad toks būtų jų amatas, o dėl tam tikro jų ganėtinai taurios prigimties išrankumo. „Galingų prigimties dalykų žinovų" (plg. paaišk. *ad* 44 b9) teiginiai, anot Sokrato, gali būti naudingi ne kaip tam tikri techniškai taisyklingai išdėstyti įrodymai, bet kaip teisinga ganėtinai taurios prigimties žmonių nuojauta. Tam tikrus teiginius jie skelbia („pranašauja") ne todėl, kad toks būtų jų amatas (ne kaip „profesionalai"), bet iš kilnaus pašaukimo. Sokratas šiuos Filebo priešus pavadina „pranašais" (μάντεις), o ne „aiškintojais" (προφῆται). Šias dvi veiklas pabrėžtinai skiria „Timajo" protagonistas (71 d–72 b). Jo teigimu, „pranašavimo meną dievas davė žmonių beprotybei" (71 e2 *sq*), o suvokti beprotybės būsenoje patirtus ženklus esąs sveikai protaujančių „aiškintojų" darbas. Galima prisiminti ir tai, kad anksčiau Protarchas ragino Sokratą tapti jų svarstymo „aiškintoju", προφήτην (28 b8). Kita vertus, dialogo pabaigoje Sokratas ne sykį prabyla apie savo „pranašystes" (64 a3: kalba proto giminė; 66 b5), o apibendrindamas visą svarstymą patikliai daugumos žmonių nuomonei priešpriešina filosofų Mūzos *pranašavietės* teiginius (67 b). Tad gali būti, kad „Filebo priešų" nuojauta yra ir tam tikra filosofinės nuojautos forma. Ne veltui Sokratas joje įžvelgia tinkamą tolesnio tyrimo kelio pėdsaką.

Apie „Filebo priešų" „išrankumą" arba „priekabumą" (δυσχέρεια 44 c6, d8; δυσχεράσματα, „priekabiai"; δυσχερεῖς, „išrankuoliai", „priekabuoliai" 44 d2, e4, 46 a5) žr. Įvadą, p. 165 *sq*.

44 d9

pradėdami iš toliau. Pažodžiui „iš aukščiau", tai yra nuo tam tikros „aukštesnės" ir bendresnės prielaidos.

44 d9–e1

jei norėtume pamatyti kokio nors pavidalo prigimtį. „Pavidalas" perteikia εἶδος. Εἶδος šiame sakinyje veikiausiai nusako tiek dalyko „vaizdą", „išvaizdą" (kalbama apie siekį *išvysti*, svarstoma, į ką žiūrėti), tiek „rūšį" (plg. toliau 44 e7: τὸ τῆς ἡδονῆς γένος, „malonumo giminė") ir „pavidalą" specifine Platono mąstomųjų pavidalų, „idėjų" prasme. Žodis „pavidalas" leidžia išsaugoti abi šias reikšmes.

45 a4

įprasčiausi, kaip ir didžiausi iš visų malonumų. „Įprasčiausi" perteikia πρόχειροι, „esantys po ranka", „pasiekiami". Sokratas čia gali turėti omenyje arba per kūną pasiekiamų malonumų „akivaizdumą" (tai yra akivaizdžiausias, po ranka esantis pavyzdys), arba tai, kad jie visiems lengvai yra pasiekiami. D. Frede (1997, p. 275 *sq*, n. 88) pastebi, kad su kūnu susijusių malonumų „prieinamumas" („betarpiškumas", *Unmittelbarkeit*) gali plaukti iš to, kad, viena vertus, mes juos geriau pažįstame, kita vertus, iš to, kad tokie malonumai patiriami čia pat – jų netenka laukti arba kokiu nors būdu nuspėti, kaip būna mišriųjų *sielos* malonumų atveju. Gali būti, kad Sokratas čia nepraleidžia progos pažaisti žodžiais: „išrankuolių" (δυσχερεῖς) nepasitenkinimą malonumais galima aiškinti tuo, kad apie malonumą jie sprendžia pagal labiausiai pasiekiamų (πρόχειροι) malonumų rūšį. Nors būdvardis δυσχερής

galbūt nėra kilęs iš δυς- ir χείρ- (kaip nurodoma LSJ Graikų kalbos žodyne; plg. Schofield, 1971, p. 4–6), Platono amžininkai πρόχειρος ir δυσχερής veikiausiai laikė giminaičiais.

45 d3
besaikiame gyvenime. Ἐν ὕβρει. *Hybris* graikų etinėje kalboje nusako įžūlų ribų ir normų nepaisymą.

45 d7–e4
santūriuosius visur sulaiko garsusis priesakas... O protą ir saiką pametusius žmones garsina beprotiškai juos užvaldę smarkūs malonumai. Protarcho žodžiuose veikiausiai esama sąmoningo kalambūro: santūriuosius *sulaiko* (ἐπίσχει) žinoma patarlė (ὁ παροιμιαζόμενος λόγος), o besaikius žmones *garsina* (περιβοήτους ἀπεργάζεται) juos užvaldęs („*laikantis*", κατέχουσα) malonumas. Kitaip tariant, santūrieji laikosi šlovingo priesako, o besaikiai garsėja tuo, kad nieko neklauso. Περιβόητος taip pat (gerokai rečiau) gali reikšti „garsiai rėkiąs". Ši reikšmė (anot LSJ žodyno ir daugelio juo sekančių vertėjų, būtent taip dera suprasti „Filebo" vartoseną) galėtų būti įpinta į tą patį kalambūrą. Malonumas „įgarsina" proto ir saiko nepripažįstančius smarkuolius. Atsiliepdamas: „Puiku", Sokratas, ko gero, įvertina ir pašnekovo dailiai supinto pasakymo (ne veltui jis yra Gorgijo gerbėjas, 58 a–c) formą.

46 a12–13
tai būtų kažkokia mišri blogybė. Tai, kad paklaustas apie aptariamos patirties rūšį: ar tai būtų malonumas, ar kančia? – Protarchas atsako, jog tai būtų mišri „*blogybė*", gali pasirodyti ganėtinai netikėta. Juk, kaip pastebi R. Hackforthas (1945, p. 90, n. 1), siūlęs vietoj κακόν skaityti πάθος, patiriamo malonumo dalies (*the pleasant factor here*) Protarchas

neturėtų vadinti „blogiu". Vis dėlto tekstą galima suprasti ir netaisant – juk kalbama apie *nepatrauklias ligas* lydintį potyrį.

46 b1

Tikrai ne dėl Filebo dabar apie tai kalbėjau. „Gorgijuje" 494 c–e besiginčydamas su Kalikliu Sokratas pirma ragina pašnekovą nesidrovėti ir pripažinti, kad niežais sergantis ir poreikį kasytis nuolat tenkinantis žmogus nuolatos patiria malonumą, tad, anot Kaliklio laimingo gyvenimo sampratos, gyvena laimingai – Kalikliui turėtų būti nesmagu pripažinti, kad nuolat besikasantis žmogus savo laime nenusileidžia jo aukštinamam stipriam žmogui. Kaliklis sutinka, tačiau ryžtingai pasipriešina, kuomet Sokratas siūlo pažvelgti į kitas kasymosi rūšis ir taip pat atsakyti dėl homoseksualių santykių objekto (κίναιδος) patiriamo malonumo. Tai, kad dabar „Filebe" paminėjęs niežus ir kasymosi malonumus Sokratas atsiprašo karšto Afroditės gerbėjo (jis nenorėjęs įžeisti Filebo), parodo, kad jis ir čia veikiausiai nepamiršta kasymosi, trynimo ir erotinių santykių ryšio. Įdomu, kad (pseudo) Lukiano veikale „Lukijas arba Asilas" „Filebas" yra tokio *kinaido* vardas.

46 c6 *sqq*

Kai, būdamas atsigavimo ar nykimo būsenos, žmogus kartu patiria priešingus potyrius. „Gorgijuje" 496 c–e Sokratas verčia Kaliklį sutikti, kad dėl alkio arba troškulio kenčiantis ir čia pat su malonumu juos tenkinantis žmogus tuo pat metu būtų ir laimingas, ir nelaimingas, jei, kaip teigia Kaliklis, „patirti malonumą" („džiaugtis", χαίρειν) reiškia tą patį, kaip ir „gerai laikytis" (εὖ πράττειν), o „malonu" yra „gera". Kaliklis kaltina Sokratą sofistinių triukų taikymu. „Filebo" Sokratas malonumo ir kančios patirčių sumišimo nelaiko jų netapatumo Gėriui ir Blogiui įrodymu (Gėris negali tuo pat

metu būti blogis), bet juo pasinaudoja nagrinėdamas *beribę* malonumo prigimtį: tai, kad (kito prado) neapibrėžtas malonumas susimaišo su kančia, geriausiai parodo savaiminį šios priešybių poros *beribiškumą*.

46 c9

saldumu atmieštas kartumas. „Saldžiai karčiu, neįveikiamu šliužu (‚gyvate') " (γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον)" Erotą pavadina poetė Sapfo (fr. 130, 2 Lobel, Page).

46 d9–47 a1

Kai viduje verda ir dega, o trindamasis ir kasydamasis žmogus negali ten pasiekti... kančios dedamos greta malonumų. Vertimas neslepia ilgo sakinio nesklandumo. Šią painią teksto vietą įvairiai mėginta taisyti, tačiau iki šiol nerastas patikimas jos aiškinimas. Išmintingiausią taisymą ir teksto skyrybą, mano žiniomis, siūlo S. Delcomminette'as (2006, p. 435–436, n. 16). A. Diès as (1941, p. 60, n. 1) paaiškina, kad 46 e2 tekstas (φέροντες εἰς πῦρ αὐτὰ καὶ εἰς τοὐναντίον) visų pirma sietinas su paplitusia graikų medicinos procedūra, kuomet nesveikai vietai taikyta karščio arba jo priešybės – šalčio terapija. 46 e5 žodžiai „išskiriama tai, kas sujungta, arba suliejama, kas išskirta" (τὰ συγκεκριμένα διαχεῖν, τὰ διακεκριμένα συγχεῖν) primena ankstesnę 32 a šalčio ir karščio poveikio analizę: karštis išskiria (διάκρισις), o šaltis stingdo ir sujungia.

46 e2 ἀπορίαις μεταβάλλοντες dauguma vertėjų supranta kaip žodžius apie pasimetusių skausmo malšintojų būseną: nežinodami, ko griebtis („nerasdami išeities", ἀπορίαις), jie mėgina tai vieną, tai kitą (μεταβάλλοντες) gydymo būdą: tai ugnies karštį, tai ledo šaltį. S. Delcomminette'as cituoja R. Bury (1897, p. 102–104, n. *ad loc.*; deja, nurodytoje vietoje tokio aiškinimo man surasti nepavyko), siūliusį minėtus

žodžius suprasti kaip nuorodą į priklausomai nuo gydomo atvejo (ἀπορίαις tuomet reikštų „sutrikimai"; „nelygu koks sutrikimas") pasirenkamą vieną *arba* kitą (karštis *arba* šaltis – μεταβάλλοντες) gydymo būdą. Ir vienu, ir kitu atveju tiek gramatinis žodžių derinimas, tiek jų prasmė lieka ganėtinai migloti.

47 a4–5

kutena ir švelniai erzina. Γαργαλίζει τε καὶ ἠρέμα ἀγανακτεῖν ποιεῖ. Panašiais žodžiais „Faidre" kalbama apie meilės aistros apimtos sielos potyrius: „Augindamasi sparnus siela verda, niršta ir niežti (ἀγανακτεῖ καὶ γαργαλίζεται)" (251 c4–5); aistrą keliantis reginys (τὸ ἐρωτικὸν ὄμμα) pripildo sielą „kutulio (γαργαλισμοῦ) ir troškimo dyglių" (253 e6). Nekelia abejonių, kad ir „Filebe" Sokratas turi omenyje erotinio malonumo patirtį.

47 b3 *sq*

tarytum miršta. IV a. komiko Filetairo eilės primena, kad „maloniausia yra mirti mylintis (βινοῦνθ' ἅμα), kaip, sakoma, miręs Formisijas" (fr. 6 Knock); garsi esanti ir meilės akto metu gyvenimą baigusi Laidė, o daugybė kitų moterų tiesiog „supuvo" (fr. 9 Knock). Hedonistinės laimės akimirką patiriama mirtis yra „Faidone" aptariamos filosofinės sielos mirties priešingybė. Hedonistas „miršta" panirdamas į proto nevaldomos aistros beribiškumą, filosofas – į gryną mąstymo terpę.

47 b8–9

kas sudaro daugumos žmonių nuomonę. Dauguma žmonių, tegu ir nesąmoningai, yra filebininkų hedonizmo šalininkai, o kančių nesukeliantys „mokslų malonumai" yra labai negausios mažumos savastis (52 b6–9). Tad „Filebo" hedonizmo

analizė sutaria su radikalia „Faidono" perskyra, kuomet daugumos žmonių aistra kūno malonumams priešinama asketų filosofų mąstymo aistrai.

47 c5 *sqq*
anksčiau esame aptarę. Plg. 32 b–d, 33 c–36 c.

47 e1–3
Ar pykčio, baimės, ilgesio, raudų, meilės, troškimo, pavydo ir visų kitų tokių dalykų nelaikai tam tikromis pačios sielos kančiomis? Meilės (ἔρως) kančia aptariama „Puotoje" (plg. 206 d–e) ir „Faidre" (251 c–252 a). Tiek „Puotoje", tiek „Faidre" kalbama apie kančios ir malonumo būsenų *kaitą* – regint mylimojo grožį meilės kančia atslūgsta. Kita vertus, „Faidre" Sokratas mini ir trikdantį kančios ir (prisiminimo apie mylimojo grožį keliamo) malonumo *mišinį* (251 d6 *sqq*). Pasak jo, šis *mišrus* jausmas labiausiai veda sielą iš proto.

47 e7–8
„...kuris net protingąjį vyrą supykdo ir daug saldesnis yra už varvantį medų"? Sokratas cituoja „Iliados" žodžius (XVIII, 108 *sq*). Achilas čia guodžiasi motinai Tetidei: jis nestojęs apginti Patroklio, nes jį buvo užrūstinęs vyrų valdovas Agamemnonas – „o, kad prapultų vaidai tarp dievų ir žmonių mirtingųjų, / pyktis (χόλος), kuris ir protingąjį vyrą supykdo, / daug saldesnis yra jis už varvantį medų, / vyrų krūtinėje pakyla tarytum koks dūmas" (XVIII, 107–110). Platonas praleidžia poetinį daiktavardį χόλος: Sokratas mini prozoje, taip pat ir filosofinėje, įprastą ὀργή. Homero poemos žodžiai čia, kaip ir kitur Platono dialoguose, pasitelkiami kaip paranki, nes visiems gerai pažįstama, tam tikros (platoniškai analizuojamos) psichologinės būsenos iliustracija. Nors Sokratas čia apsiriboja autoritetinga

nuoroda ir nepasiūlo jokios pykčio mišrumo analizės, vėliau, apibendrindamas mišriųjų sielos potyrių aptarimo rezultatus, jis kalba taip, tarsi šiuos savo žodžius apie pyktį laikytų tam tikru argumentu: „Bet mes suprantame, kad viskas, ką dabar esame aptarę, pasakyta apie raudą, pavydą ir *pyktį*?“ (50 c5 *sqq*).

48 a1–2

malonumus, įmaišytus į raudų ir ilgesio kančias. Protarchui ryžtingai pritariant, Sokratas visai neplėtoja teiginio apie raudų (θρῆνοι) ir ilgesingo troškimo (πόθοι) teikiamą malonumą. „Valstybėje“ (606 a–b) jis aiškina, kad tragedijose vaizduojamos veikėjų raudos džiugina raudoti linkusį („verksmingąjį“, τὸ θρηνῶδες) neprotingąjį sielos pradą.

48 a5–6

kuomet žiūrovai džiaugiasi vaitodami. Anot pedagoginių „Valstybės“ Sokrato aiškinimų (605 c–606 b), tragedijų žiūrovai susitapatina su veikėjų kančiomis, o aistringos ir verksmingos kančių raiškos jiems teikia neslepiamą malonumą. Pasak Sokrato, malonumą tuomet patiria ne visa siela, bet tik neprotingasis jos pradas; būtent jo jausmus ir aistras kursto visas poezijos menas (606 a–d). Komedijos žiūrovų jauseną Sokratas toliau aiškina kitaip, nei tai darė „Valstybėje“ (žr. paaišk. *ad* 48 a10), nė neužsimindamas apie „Valstybės“ analizės pagrindą sudarančią sielų pradų įvairumo prielaidą. Galbūt dabar jis pasiūlytų ir kitokį tragedijų stebėtojų jausmų mišrumo aiškinimą. Galime tik spėlioti, kokia analizė tiktų dabartinio jo tyrimo perspektyvai. Anot D. Frede (1997, p. 284–285, n. 97), Platonas dabar turėtų galvoti apie žiūrovų susitapatinimą su veikėjų baimės (kančia) ir *malonios* išgelbėjimo vilties jausmais.

48 a10

Nelabai suprantu. Protarcho atsakymas (taip pat plg. 49 c6 *sq*) rodo, kad komedijos keliamą jauseną buvo įprasta laikyti grynu malonumu. „Valstybėje" Sokratas komediją taip pat sieja tik su juoku, o savo kritiką grindžia tuo, kad komedija verčia žmogų atpalaiduoti juokus krėsti linkusį neprotingąjį sielos pradą (606 c).

48 b4–6

Juo tamsesnis tai yra dalykas, juo labiau turime pasistengti tai suvokti, idant kitais atvejais lengviau būtų perprasti kančios ir malonumo mišinį. S. Delcomminette'as (2006, p. 441) taikliai pastebi, kad Sokratas čia pasirenka strategiją, priešingą „Filebo priešų" metodui. Anot Sokrato, priekabūs malonumo priešai savo išvadas grindė ryškiausių ir akivaizdžiausių malonumų analize (44 d8–45 a3), o štai pats jis renkasi „tamsiausią" atvejį. Įrodęs sunkiausią „teoremą", jis savo išvadas drąsiai galės taikyti akivaizdesniems sieloje esančio mišraus malonumo atvejams. Baigdamas nagrinėti mišriąsias sielos jausenas Sokratas dar sykį tai primena: „Kodėl, manai, tau esu parodęs būtent komedijoje esantį mišinį? Ar ne tam, kad įsitikintum, jog lengva būtų parodyti mišinį, kurio esama baimėse, meilėse ir kituose dalykuose? Ir kad šitai suvokęs atleistum mane nuo pareigos tęsti aiškinimus imantis kitų atvejų?" (50 c10–d3).

48 b8 *sqq*

Tai, ką dabar pavadinome „pavydu". Sokratas imasi dėstyti išties originalią „pavydo" jausmo ir jo sukeliamos komedijų žiūrovų jausenos sampratą. Toli gražu ne visi „Filebo" tyrėjai ją perprato, todėl ir ne visi ryžtasi φθόνος versti „pavydas", bet renkasi „pagieža", „priešiškumas" – *malice* (Hackforth, Gosling), *Mißgunst* (Frede). Vis dėlto atrodo, kad tik „pavydo"

samprata leidžia tinkamai perprasti Sokrato aiškinimus (plg. Delcomminette, 2006, p. 441–448). Jei manysime, kad Sokratas turi omenyje „pavydą“, o ne „pagiežą“, lengviau suprasime ir tai, kad juodu su Protarchu taip lengvai sutaria dėl to, kad φθόνος – tai sielos *kančia* (48 b8–10). Plg. 50 a7–8: „Nes pavydas, kaip seniai esame pripažinę, – tai sielos kančia.“

48 b11–12

pavyduoliui teikia malonumą aplinkinius ištinkančios blogybės. „Blogybės“ (arba „blogis“) čia ir toliau (48 c2, 49 a4, 49 d3, 6, 9, 49 e6, 50 a2) perteikia κακά (dgs.), κακόν (vns.). Graikų kalboje šis žodis reiškia ir „blogybę“ (taip pat moralinę, „ydą“), ir „nelaimę“. Sokrato analizė numato visas šias reikšmes.

48 c2–3

O neprotingumas, kaip ir savybė, kurią vadiname kvailumu, yra blogybė? „Neprotingumas“ perteikia ἄνοια. Kartu su J.-Fr. Pradeau (2002), Fr. Teisserenc (1999, p. 278, n. 1) ir S. Delcomminette’u (2006) manau, kad nesama pagrindo rankraščių ἄνοια čia ir tolesniame tekste (49 c2, d9 ir e6) taisyti į ἄγνοια. Žr. paaišk. *ad* 38 a7–8. „Valstybėje“ (426 d6–e1) Sokratas taip pat aiškina, kad išties juokinga tėra „kvailybė“ („beprotybė“, ἄφρον) ir „blogis“.

48 c4

kokia yra juokingumo prigimtis. Sokratas *expressis verbis* žada pašnekovui atskleisti „komiškumo prigimtį“. Tai, kad Sokrato raginamas Protarchas negebės atlikti šiai analizei reikalingų skaidymų (48 d5–7, 49 a10), dialogo skaitytojams veikiausiai turi parodyti jos originalumą. Tai pabrėžia ir 49 a8–9 Sokrato žodžiai apie *neįprastą* („keistą“, „atopinį“, ἄτοπον) malonumo ir kančios mišinį.

48 c7–9

pasižymi būsena, priešinga tai, kurią nusako Delfų įrašas. Čia, kaip ir kitur Platono dialoguose, Delfų šventyklos priesakas („Pažink save“) Sokrato siejamas su žmogaus „sudėties“ ir jo „dorybių“ (arba „ydų“) apibrėžimu. Plg. „Faidras“ 229 d–230 a, „Alkibiadas I“ 129 e–131 c. „Įstatymuose“ 697 b, kur taip pat įvardijamos trys (siela, kūnas ir žmogui priklausantys turtai) žmogaus „dalys“, priesakas „Pažink save“ nėra minimas, tačiau jo atgarsiu galima laikyti su sielos dalimi siejamą „santūrumą“, σωφροσύνη (697 b3–4) – ši dorybė dialoguose yra nuosekliai gretinama su „Pažink save“ imperatyvu (plg. „Charmidas“ 164 c7–165 b4 *sqq*).

48 d4

Pamėgink, Protarchai, šitai suskaidyti į tris dalis. Protarchas prisipažįsta nesuprantąs, apie kokią „trichotomiją“ (τριχῇ τέμνειν) kalba Sokratas. Tad šis pats imasi „savęs nepažinimo“ pavidalų išskyrimo teigdamas, kad žmonės „savęs nepažįsta“, tai yra klysta, dėl trijų dalykų: savo turtų, kūno ir sielos. Ši trichotomija aptariama ir kituose Platono dialoguose. Žr. „Alkibiadas I“ 129 e–131 c, „Gorgijas“ 477 b–c, „Įstatymai“ 697 b. „Alkibiade I“ ji aiškiai siejama su Delfų priesaku (plg. paaišk. *ad* 48 c7–9), o „Gorgijuje“ 477 b7 *ἀμαθία* minima tarp pagrindinių sielos blogybių.

49 a7 *sqq*

dar reikia padalinti perpus. Dabar Sokratui prireikia dar vieno, šįkart dichotominio skaidymo. Kaip pastebi S. Delcomminette’as (2006, p. 444, n. 26), tokiu būdu atliekamas skaidymas „įstrižai“ (*κατὰ πλάτος*) ir „išilgai“ (*κατὰ μῆκος*) – taip šį skaidymo būdą vadina „Sofisto“ Svečias iš Elėjos (265 e8–266 a10). Taip skaidant, vienetas (giminė) pagal tam tikrą kriterijų skaidomas į rūšis, o paskui pagal kitą

kriterijų skaidomos šios išskirtos rūšys. Sokratas pagal tam tikrą bruožą (nežinojimo objektas) išskyrė tris „savęs nepažinimo“ rūšis, o dabar kiekvieną iš jų ragina perkirsti pusiau taikant kitą skaidymo kriterijų – neišmanėliai gali būti arba bejėgiai, arba galingi.

49 a8

išvydę žaidybinį pavydą. Τὸν παιδικὸν ἰδόντες φθόνον. Tolesni Sokrato aiškinimai (49 b1–c5) parodo, kad „žaidybiniu“ arba „pramoginiu“ Sokratas vadina tą („savęs nepažįstančių“ žmonių mums sukeliamą) pavydo dalį, kuri kelia juoką, o ne baimę. Pramogai, juokui ir malonumui tinka tokie „neišmanėliai“, kurie nėra galingi ir negeba atkeršyti už pašaipas.

49 b8–c4

o tuos, kurie įstengia atkeršyti ir yra galingi... žalinga aplinkiniams, kaip ir visi jos vaizdai. Galingi „neišmanėliai“ ir „kvailiai“ neteikia peno juokui; juoktis iš jų būtų pavojinga. Jų kvailybė, kaip ir jos atvaizdai, yra atgrasi ir žalinga. Sokratas nepaaiškina, apie kokius galingųjų kvailybės „vaizdus“ ir kokią „žalą“ čia kalbama. Kai kurie „Filebo“ aiškintojai mano, kad jis turi omenyje tą pačią pedagoginę tragedijų žanro žalą, kuri svarstyta „Valstybėje“. Antai, J.-Fr. Pradeau (2002, p. 278, n. 212) paaiškina, kad galingų personažų vaizdavimas scenoje, „*a fortiori*, *jei* jie stokoja proto, žiūrovams turėtų žalingo poveikio. Ši kritika, regis, taikytina prastiems tragedijų rašytojams, vadinasi, atliepia ‚Valstybės‘ II ir III knygų aiškinimus. Aišku tėra tiek, kad ji nubrėžia skirtį tarp komedijos ir tragedijos, tarp personažų, kurie geba save apginti, ir tokių, kurie neįstengia to padaryti.“ Vis dėlto, kaip pastebi S. Delcominette'as (2006, p. 444 *sq*, n. 27), sunku būtų žodžius apie atgrasumą ir baimę suderinti su tuo, kas „Valstybėje“ pasakyta apie tragedijų žiūrovų patiriamą *užuojautą* (605 d3 *sq*);

pasak „Valstybės“ Sokrato, didžiausią žalą žiūrovų sieloms daro būtent nevaržomas *verksmingojo* prado atpalaidavimas (605 c10–606 c1).

Kad ir kaip būtų, akivaizdu, kad silpnų ir galingų (tad ir pavojingų) bepročių skirtimi visų pirma siekiama išskirti analizei pasirinktą komiškojo pavydo atvejį. Apie galinguosius neišmanėlius užsimenama tik tam, kad juos atmestume kaip komiškajam žanrui netinkamą medžiagą. Jei jie būtų vaizduojami, tai būtų ne juokinga, bet atgrasu ir žalinga. „Žalinga“ šiuo atveju galbūt derėtų suprasti kaip „pavojinga“: regėdami galingus „neišmanėlius“, bijotume žalos, kurią jie gali mums padaryti. Plg. 49 e3 *sq*. Jausmo, kurį mums keltų galingieji „neišmanėliai“, Sokrato manymu, apskritai nedera laikyti „pavydu“. Pasak jo (49 d3 *sq*), „džiaugtis dėl priešus ištinkančių blogybių nėra nei neteisinga, nei pavyduoliška“ (φθονερόν).

„Įstatymuose“ 863 c–d „neišmanymas“ (ἄγνοια; reikia pripažinti, kad šis tekstas yra palankus tiems leidėjams ir vertėjams, kurie siekia 48 c2 ir kitur ἄνοια taisyti į ἄγνοια) taip pat dichotomiškai siejamas arba su galia ir jėga, arba su silpnybe: jei, nusižengiant dėl neišmanymo (be to, įsitikinus, kad tai esą išmintinga), nusižengimą lydi jėga ir galia, tinka didelės ir nemalonios bausmės, o jei esama silpnumo (vaikų ir senių poelgių atveju), pakanka švelnių bausmių ir supratimo.

49 d1

Veikiausiai esama neteisingų kančių ir malonumų? „Neteisingas“ čia perteikia ἄδικος – teisingumui prieštaraujantis, tad ir „nemoralus“. Protarchas dabar nė nemėgina ginčyti teiginio, esą gali būti „neteisingų“ malonumų. Pagrindiniam Sokrato aiškinimų tikslui šis teiginys, regis, taip pat nėra svarbus – jam terūpi parodyti, kad komedijos žiūrovų patiriamame malonume esama „kančios“. Vis dėlto jis

nepraleidžia progos nurodyti, kad ir pats šis malonumas yra „neteisingas“ – juk juokiamės iš nieko blogo mums nedarančių žmonių, ne priešų (juoktis iš jų bėdų nebūtų neteisinga, 49 d3 *sq*), bet „draugų“.

50 a7–8

pavydas, kaip seniai esame pripažinę, – tai sielos kančia. Plg. 47 e1–4.

50 b1–3

ir raudose, ir tragedijose – ne vien vaidinimuose, bet ir visoje gyvenimo tragedijoje ir komedijoje. Sokratas imasi apibendrinimo. Nors prieš tai išsamiau kalbėta tik apie *komedijas*, dabar jis grįžta prie pačioje mišriųjų sielos potyrių svarstymo pradžioje minėtų *raudų* ir *tragedijų*. Plg. 48 a1–7. Panašiai netrukus jis sakys, kad „viskas, ką dabar esame aptarę, pasakyta apie raudą, pavydą ir pyktį“ (50 c5 *sq*). Skaitytojams akivaizdu, kad „aptartas“ buvo vien pavydas, o apie raudą ir pyktį – tik užsiminta (47 e6–48 a4).

Sekdami Hermannu, leidėjai 50 b2 tekste po ἐν τραγῳδίαις priduria ⟨καὶ κωμῳδίαις⟩ („ir komedijose“), tačiau nėra reikalo taip daryti. Apibendrindamas savo svarstymus, Sokratas pradeda nuo 48 a5–7 minėto (ir „Valstybėje“ išsamiai aptarto) tragedijos atvejo. Ir tuoj pat priduria svarbų patikslinimą: jo aiškinimai taikytini ne vien scenoje rodomų personažų ir žiūrovų, bet ir gyvenime veikiančių ir juos stebinčių žmonių santykiams. Kitaip nei „Valstybėje“ jam dabar rūpi ne auklėjamasis dramos poveikis piliečių moralei, bet įvairiose situacijose žmonių sielose iškylančių potyrių tipologija.

Kita vertus, žodžius apie „gyvenimo tragediją ir komediją“ veikiausiai dera sieti su tuo, kas apie žmonių veikimą pasitelkus vaizdų mitą (plg. 644 c1 *sq*: δι᾽ εἰκόνος ir 645 b1: ὁ μῦθος ἀρετῆς) kalbama „Įstatymuose“ 644 d–e: kiekvienas

esame dievų žaislas. Kad „Įstatymų“ aiškinimai yra susiję su „Filebo“ analize yra labai tikėtina, nes, anot minėto dialogo protagonisto Atėniečio (644 c), žaislus marionetes įvairioms kryptims tampančios virvutės yra ne kas kita, kaip „Filebe“ išsamiai svarstomi „malonumas“, „kančia“, su ateitimi susijusios „viltys“ ir „baimės“, pagaliau – auksinis proto saitas. Būtent tai, kaip ir ko siekiama, lemia gyvųjų žaislų elgesį ir vaidybą. Pagaliau, komedijos ir tragedijų žanro santykis su (ne-sceniniu) gyvenimu yra ryški paties Sokrato gyvenimo, ypač tokio, kaip jį vaizduoja Platono dialogai, tema. Apie dialogų Sokratą ir komediją žr. Įvadą, p. 181–183, apie „Faidoną“ kaip filosofinę (anti)tragediją – Aleknienė (2001).

50 b5–6

kad ir kaip veržtumeis iškelti priešingą teiginį. „Veržtumeis“ perteikia τις φιλονικοῖ. *Philonikia* („siekis pirmauti“) neabejotinai yra susijęs su „pavydu“. Tad gali būti, kad Protarcho atsakymo žodžiais siekiama pratęsti (palaikyti) „pavydo“ temą.

50 b7–c3

Paėmėme pyktį, ilgesį, raudas, baimę, meilę, troškimą, pavydą ir visus kitus tokius dalykus ir sakėme juose rasiantys mūsų dabar vis minimų dalykų mišinį. Plg. 48 a1–7.

50 c5–7

suprantame, kad viskas, ką dabar esame aptarę, pasakyta apie raudą, pavydą ir pyktį. Plg. paaišk. *ad* 50 b1–3.

50 c10 *sqq*

kodėl, manai, tau esu parodęs būtent komedijoje esantį mišinį? Plg. paaišk. *ad* 48 b4–6.

50 d1–e1

kad... atleistum mane nuo pareigos tęsti aiškinimus... Sakyk tad, ar paleidi mane, ar ketini čia sulaukti vidurnakčio?... pasieksiu, kad mane paleistum – visus šiuos dalykus rytoj mielai tau paaiškinsiu. Sokratas čia, viena vertus, parodo įprastą ryžtą tęsti svarstymus („rytoj"), kita vertus – kitų dialogų Sokratui visai nebūdingą siekį greičiau juos pabaigti. Plg. 19 d7–e2, 67 b10 ir Įvadą, p. 24.

A. Dièsas pastebi (1941, p. 67, n. 1), kad žodžiai: „Ar ketini čia sulaukti vidurnakčio?", kaip ir kitos panašios vaidybos replikos (plg. 28 c8–d2, 36 d9–11), viena vertus, pabrėžia konkrečios analizės ilgumą, keliantį grėsmę veikalo kompozicinei pusiausvyrai, kita vertus, leidžia tokią pusiausvyrą atkurti.

50 e1–4

dabar ketinu imtis to, kas mums dar liko norint priimti Filebo reikalaujamą sprendimą. Protarchui įrodęs, kad malonumai gali būti ir neteisingi, ir sumišę su kančiomis, Sokratas, regis, jaučiasi atlikęs pagrindinį viso svarstymo darbą, todėl prabyla apie „likusius" dalykus. Malonumas jau yra nuvainikuotas, tačiau liko ne vien kitas, Sokrato prieš malonumą iškeltas varžybų dalyvis, bet dar ir tokie malonumai, kuriuos Sokratas vadina „grynaisiais". Tik visa tai aptaręs, jis galės imtis galutinio varžovų „vertinimo" ir priimti laukiamą „sprendimą" (50 e2 pavartotas žodis κρίσις turi abi šias reikšmes).

51 b1–2

O kokius malonumus, Sokratai, laikydamas tikrais, žmogus teisingai galvotų? Paaiškinęs, kad po mišriųjų malonumų dera imtis nemaišytų, Sokratas primena, jog aptartas antihedonistų požiūris jam padėjo parodyti, kad esama tariamų

malonumų ir tokių, kurie tik atrodo dideli ir smarkūs, bet yra sumišę (galbūt ir „susitepę“, συμπεφυρμένας, 51 a7; plg. „Faidonas“ 66 b5) su kančiomis ir skausmais. Tad atsiliepdamas (51 b1 *sq*) Protarchas prašo pasakyti, kokius malonumus tiktų vadinti „tikrais“ (ἀληθεῖς) – tai yra ne „tariamais“ (51 a5: δοκούσας) ir ne „regimais“ (51 a6: φαντασθείσας). „Tikrųjų“ malonumų patirtis neturėtų klaidinti: nei iš šalies ją vertinantis stebėtojas, nei pats patirties subjektas joje neturėtų rasti tikro turinio neturinčios (tuščios arba išpūstos) dalies arba kančios priemaišų. Sokrato 51 a3–8 apibendrinimas lemia, kad Protarchas priemaišų neturinčių (τὰς ἀμείκτους) malonumų klausimą pakeičia klausimu apie tikruosius (ἀληθεῖς) malonumus. Tolesni Sokrato aiškinimai (52 d *sqq*) parodys tokio tapatinimo pagrįstumą.

51 b4

dauguma kvapų. Nors, kaip paaiškėja vėliau, kvapų malonumus Sokratas laiko „mažiau dieviškais“ nei su grožio patirtimi susijusius figūrų ir garsų malonumus (51 e1), čia jis, regis, nori pasakyti, kad, kitaip nei figūros ir garsai, kvapai dažniausiai teikia grynąjį malonumą. Komentatoriai paprastai šiuos žodžius (manau, kad nepagrįstai) supranta kaip tam tikrą apribojimą – esą grynus malonumus teikia ne visi kvapai, bet *vien* „dauguma“ jų. Plg. Hackforth (1945), p. 98, n. 1, Delcomminette (2006), p. 456 *sq*.

51 b5–7

kurių stoka nejaučiama ir nesuteikia kančios, bet kurie sukelia juntamus ir malonius, kančių nesuterštus prisipildymus. Žodžiai apie „stoką“ ir „prisipildymą“ remiasi 31 d–36 b aptarta malonumo samprata. „Kančių nesuterštus“ (καθαρὰς λυπῶν) primena glosą, todėl J. Stallbaumas siūlė juos išbraukti, J. Burnetas spausdina laužtiniuose

skliaustuose, o daugelis vertėjų neverčia. Tačiau netaisytą rankraščių tekstą taip pat galima suprasti ir išversti.

51 c3–4

aš dabar turiu omenyje tam tikrą tiesumą ir apskritumą. Neverčiau graikiško teksto žodžių φησὶν ὁ λόγος („svarstymas teigia"), kurie labai primena į tekstą įterptą glosą. Nors ligi šiol, regis, nesiūlyta jų išbraukti, kai kurie vertėjai juos tiesiog „apeina" tarytum nepastebėdami. Viena vertus, žodžių „Aš dabar turiu omenyje" („kalbu apie", λέγω) ir „svarstymas teigia" (φησὶν ὁ λόγος) sugretinimas gali būti palygintas su tolesnėmis „Filebo" vietomis, kuomet apie *logą* kalbama kaip apie savarankišką svarstymo kūrėją. Antai, nustebinęs Protarchą savo (iš toliau prie dalyko vedančiais) klausimais, Sokratas pareiškia, kad jis neturi omenyje nieko įmantraus – „Tiesiog svarstymas mus paerzina" (53 e4 *sq*). Vėliau „svarstymas" (*logos*) parodo dar didesnį veiklumą: jis pats prižiūri pagrindines tyrimo gijas, verčia pašnekovus susimąstyti apie tai, kas gali slėptis po tuo pačiu vardu, kelia klausimus ir sulaukia apmąstyto pašnekovų atsakymo (57 a9–d2). Taigi Sokratas išties save gali gretinti su savo svarstymu: judviejų balsai tai išsiskiria, tai vėl kalba išvien. Tad gal ir šiame 51 c3–4 tekste derėtų matyti tokio dialogo protagonisto „susidvejinimo" atvejį? Vargu, mat sakinio sintaksė čia yra labai nerangi, o „svarstymas teigia" skamba taip, tarsi tai būtų ne paties Sokrato, bet iš šalies pokalbį stebinčio (ir Sokratą su svarstymu, *logu* tapatinančio) žmogaus žodžiai.

51 c4–5

atsiranda naudojant arba aprėžtuvą, arba liniuotę ir kampainį. „Aprėžtuvas" (žr. Sirvydas, *Dictionarium trium linguarum*, 1642, p. 39, *s.v. cyrkiel*) perteikia τόρνοι (dgs.).

T. Camptonas (1990) paaiškina, kad „Filebe" šis žodis veikiausiai nusako ne „tekinimo staklės" (kaip dažnai supranta vertėjai, plg. LSJ, *s.v.* II), bet tokį „skriestuvą", kurį apskritimams brėžti naudodavo dailidės (plg. Hesichijas, *s.v.*, LSJ, *s.v.* I), – brėžiamo apskritimo centre iš vienos pusės prilaikomą virvutę su apskritimą brėžiančiu smeigtuku kitame virvutės gale. Kadangi graikų tekste pavartotos įrankius nusakančių žodžių daugiskaitos formos, gali būti, kad Sokratas turi omenyje skirtingo dydžio įrankių rinkinius. Vėliau, kalbėdamas apie didesnį statybų meno tikslumą, Sokratas ir vėl minės „liniuotę" (κανών), „aprėžtuvą" (τόρνος), o šalia jo – kitokį „skriestuvą" (διαβήτης, taip pavadintą dėl išskečiamų kojų), „blašką" (στάθμη) ir „tam tikrą gudrų kampainį" (προσαγωγίον) (56 b9–c2). Tai, kad abiejuose tekstuose vardijami tie patys ir panašūs įrankiai, vargu ar yra atsitiktinis dalykas – tikslesnių menų naudojami įrankiai gali padėti kurti grynus, tai yra *apibrėžtus*, malonumus keliančias formas. Čia galima įžvelgti papildomą nuorodą į kertinę veikalo temą – beribiškumą *apibrėžiančią* mokslų ir menų prigimtį. Plg. Delcomminette (2006), p. 438 *sq*.

51 d2

tokį pavidalą turinčios gražios spalvos ir jų malonumai. Verčiau netaisytą rankraščių tekstą, laikydama sakinį καὶ χρώματα δὴ τοῦτον τὸν τύπον ἔχοντα καλὰ καὶ ἡδονάς priklausomu nuo 51 c6 λέγω („sakau, kad", „kalbu apie..."; taip pat plg. 51 c3: εὐθύ τι λέγω ir t. t.). Richardso pasiūlyta transpozicija neįtikina, kadangi graikų tekstuose nepavyksta surasti nė vieno tokios prieveiksminės τοῦτον τὸν τύπον vartosenos pavyzdžio.

Vargu, ar 51 d6 žodį τύπος („tokį pavidalą, τοῦτον τὸν τύπον, turinčios gražios spalvos") verta laikyti nuoroda į mąstomąjį gražių dalykų pavyzdį, grožio Pavidalą (taip siūlo

J.-Fr. Pradeau, 2002, p. 279, n. 220). Grožio Pavidalą vienaip ar kitaip turi visi gražūs dalykai, o grynus malonumus sukelia tik tie iš jų, kurie yra savaime ir absoliučiai gražūs. Toks ir yra šių dalykų turimas pavidalas („tipas“).

51 e3

nesvarbu, kaip ir kur jie mums pasitaiko. „Timajo“ protagonistas paaiškina, jog kvapų malonumai atsiranda todėl, kad visi organai, kurie (dėl juos sudarančių dalelių savybių) nuo prigimtinės būsenos „tolsta ir tuštėja pamažu, o prisipildo iškart ir gausiai, tuštėjimui lieka nejautrūs, bet prisipildymą pajunta, tad kančių mirtingajam sielos pradui nekelia, tačiau teikia didžiausius malonumus“ (65 a1–6).

52 b4–5

mokslų užmarštis mumyse visuomet įvyksta nesukeldama kančios. Pašnekovai sutaria, kad žinojimo užmarštis esanti neskausminga, tačiau, anot Sokrato aiškinimų „Valstybėje“ 486 c–d, greitai tuštėjanti užmarši siela netinka filosofų luomui.

52 a8–b1

Tikrai ne pačioje mokslų prigimtyje, bet tam tikruose patyrimo apmąstymuose, jei kas jų netekęs kentėtų dėl stokos. Protarcho čia rodomi analitiniai gebėjimai dialogo skaitytojams turėtų pasirodyti gerokai netikėti. Pasak H.-G. Gadamerio (1931, p. 153, n. 1), tai, kad Protarchas čia „pats turi padaryti perskyrą tarp φύσει [‚iš prigimties‘] ir λογισμοῖς [‚apmąstymuose‘] ir tokiu būdu atmesti Sokrato sau pačiam iškeltą priekaištą, vargiai atitinka jo ankstesnį – neryžtingo palydovo vaidmenį“. Todėl Gadameris siūlo pataisyti tekstą (52 a4 vietoj Ἀλλ’ skaityti ἆρ’) ir pašnekovų vaidmenis sukeisti taip, kad 52 a8–b1 žodžiai atitektų Sokratui. Toks

siūlymas neįtikina jau todėl, kad 52 a6–8 mokytojo stiliumi nusakytas klausimas („Ką gi. O kai prisipildžiusieji mokslų vėliau dėl užmaršties jų netenka, ar įžvelgtum čia kokių nors skausmų?") Protarcho vaidmeniui irgi netinka. Kita vertus, Sokratas atrodo taip pat nustebintas Protarcho įžvalgumo – atsiliepdamas į 52 a8–b1 pašnekovo aiškinimus jis Protarchą pavadina „palaiminguoju" (52 b2: ὦ μακάριε).

52 b6–8

reikia pasakyti, kad šie mokslų malonumai nėra sumišę su kančiomis ir kad jie – tikrai ne daugumai žmonių, bet labai nedidelei mažumai. Teiginys, esą tik nedaugelis geba džiaugtis grynais „mokslų malonumais", iš ankstesnio svarstymo tiesiogiai neplaukia, nors pati mintis, kad tikrieji žinojimo gerbėjai sudaro labai nedidelę žmonių dalį, Platono dialogams yra ganėtinai būdinga. Plg. „Faidras" 249 c–d, 250 a–b, „Timajas" 51 d–e. Norėdami užpildyti Sokrato argumento spragą veikiausiai turėtume numanyti tokią jo minties eigą: (1) dauguma žmonių negeba mokytis nepatirdama kančių, (2) o pati mokslų malonumų prigimtis nuo jų esanti laisva, (3) vadinasi, tik nedaugelis *geba* tokius malonumus patirti. „Valstybės" Sokratas (486 c3–d3) aiškina, kad filosofijai tinkama žmonių prigimtis greta kitų savybių išsiskiria gebėjimu lengvai mokytis. Mat sunkiai besimokantis žmogus galiausiai ima neapkęsti tiek pats savęs, tiek mokslo jam užkrauto vargo. Anot to paties dialogo protagonisto, kas yra žinojimo malonumas (ἀπὸ τοῦ εἰδέναι ἡδονῆς), išmano tik tam tikro būdo žmonės – filosofai (582 a8–d3).

52 c1–d1

jei jau esame tinkamai išskyrę grynuosius malonumus ir tuos, kuriuos, ko gero, pagrįstai galėtume pavadinti negrynaisiais... o kitus skirkime prie saikingųjų. „Tinkamai

išskyrę" perteikia μετρίως διακεκρίμεθα. Μετρίως reiškia „laikantis tinkamo mato / saiko", „saikingai". S. Benardete'as (1993) verčia: *In a measured way*, D. Frede (1997): *In angemessener Weise.* Kadangi toliau Sokratas siūlo skirti nesaikingumu (ἀμετρίαν) išsiskiriančius beribės giminės malonumus ir saikinguosius (τῶν ἐμμέτρων), toks įžangos žodis, be abejo, nėra atsitiktinis. Veikiausiai tai yra daugiau nei kalambūras. Skaitytojas turi suprasti, kad, siekdami išskirti ir apibrėžti grynąją malonumo dalį, dialogo pašnekovai daro tą patį darbą, kurį dirba beribį malonumą iš neapibrėžtybės terpės išskiriantis protas. Panašaus (prasmingo) žodžių žaismo esama ir ankstesniame 32 a9 tekste: „žiūrėk, ar tinkamas tau atrodo aiškinimas (μέτριος ὁ λόγος), anot kurio, jei iš beribiškumo ir ribos atsiradęs gyvos prigimties pavidalas, apie kurį anksčiau kalbėjau, nyksta, toks nykimas yra kančia, o kelias į savo esybę, kuomet viskas sugrįžta atgal – malonumas" (32 a8–b4).

Visai Sokrato analizei yra svarbu tai, kad „saikingumas" (ἐμμετρία) ir „nesaikingumas" (ἀμετρία), tai yra mato (μέτρον) buvimas arba jo stoka, yra tiek ontologinė, tiek etinė kategorija.

52 e2–4

idant tai, ką abudu turi gryna, keliautų į mišinį ir leistų man, tau ir visiems čia esantiems lengviau priimti sprendimą. Graikiškame rankraščių tekste du kartus, vienas greta kito pavartotas daiktavardis κρίσις: ἰὸν εἰς τὴν κρίσιν ir ῥᾴω παρέχῃ τὴν κρίσιν. Κρίσις gali nusakyti tiek (specialisto) „vertinimą", tiek priimtą „nuosprendį". Netaisytą tekstą reikėtų versti: „idant tai, ką abudu turi gryna, stotų prieš [mūsų] teismą ir leistų man, tau ir visiems čia esantiems lengviau priimti sprendimą". Ch. Badhamas pasiūlė pirmą κρίσιν (52 e3) taisyti į κρᾶσιν („mišinys"), jo taisymo laikosi A. Diėsas ir kai kurie kiti leidėjai bei teksto aiškintojai. Daugumos

tyrėjų nuomone, teksto taisyti neverta. R. Bury (1897, *ad loc.*) siūlė prisiminti ankstesnius Sokrato žodžius apie „malonumo vertinimą" (33 a4: τὴν τῆς ἡδονῆς κρίσιν) ir „Įstatymus" 856 c3 *sq*: εἰς κρίσιν ἄγων, „vesdamas į teismą".

S. Delcomminette'o (2006, p. 482 *sq*, n. 57) nuomone, taisymas čia ne tik nebūtinas, bet ir būtų klaidingas, kadangi „į mišinį įeina" ne vien *gryni* mokslai ir malonumai, bet taip pat ir *negrynos* mokslų atmainos. Šiam teiginiui lengva paprieštarauti. Viena vertus, galutinį savo vertinimą pašnekovai taip pat taiko toli gražu *ne gryniems* malonumams (65 b5–9 *sqq*). Kita vertus, į mišinį visų pirma leidžiamos tik grynosios mokslų dalys, o kitus menus sutariama leisti tik tuo atveju, jei mišinyje jau esama grynųjų (61 d7–62 d5, plg. 62 d8–e7). Netrukus tekstas ir vėl verčia leidėjus ir vertėjus svarstyti, ar verta taisyti Sokrato žodžius, esą „bendram vertinimui" (εἰς τὴν κρίσιν... τὴν κοινήν) reikės imti pačias tikriausias (ἀληθεστάτοις) tiek mąstymo ir mokslo, tiek malonumo dalis (55 c7–9). Gal Sokratas čia veikiau turėjo kalbėti apie „*mišinį*" (εἰς τὴν κρᾶσιν)? Regis, apibūdinimas „bendras" kalba „mišinio" naudai. Plg. 62 b5–7: „Ar reikės *kartu* įdėti bei įmaišyti (ἐμβλητέον κοινῇ καὶ συγκρατέον) ir nepatvarų bei negryną netikros liniuotės ir netikro apskritimo meną?" ir Diès (1941, p. 74, n. 1). Dar toliau neabejotinai kalbama apie „vertinimą" – 59 d7 *sq*.

Abiem atvejais (čia ir 55 c7–9) pasirinkau rankraščių κρίσιν taisyti į κρᾶσιν. Panašu, kad išskirti grynąsias malonumo ir proto dalis visų pirma siekiama norint padaryti gerą *mišinį*, o įžvelgtos gerojo mišinio savybės leidžia pašnekovams tinkamai įvertinti pretendentus. Imdamasis mišinio Sokratas patikslina, kad saugiausia būtų pirma į jį sudėti pačias tikriausias malonumų ir mokslų atkarpas (61 d1–e9, 62 d8–e7) ir tuomet žiūrėti, ar dar ko nors trūksta. Tiesa, reikia pripažinti, kad Protarchas tuomet elgiasi taip, tarsi iki tol nieko apie tai nebūtų girdėjęs (61 d1–3).

Tai, kad tikrumas („tiesa", ἀλήθεια) „Filebe" apskritai visų pirma siejamas su *mišinio* ingredientų klausimu, pastebi V. Harte (1999), p. 396. Pasak jos, „apskritai paėmus, tie gerojo gyvenimo ingredientai, kurie yra išrinkti ne dėl jų tikrumo, į jį patenka todėl, kad pripažįstami arba būtinais, arba nekenksmingais. Tad ingredientų tikrumas [*vérité*] yra vienintelis jų įtraukimo arba aktyvaus atmetimo kriterijus." Svarbu tai, kad vėlesnių veiksmų tvarka išties atitinka (pataisyto) 52 e2–4 teksto programą: pirma gaminamas geras mišinys (κρᾶσις), o paskui – vertinami dialogo pradžioje iškelti pretendentai (κρίσις). Verta pridurti, kad Platonas neabejotinai žaidžia sąvokų κρίσις ir κρᾶσις sąskambiu. Abi jos nusako dialogo tikslą: pradžioje susitarę *įvertinti* Filebo ir Sokrato kandidatus, pašnekovai greitai sutaria nagrinėti *mišinį*, tačiau diferencijuotai – įvertinant abiejų pretendentų indėlį į geriausio gyvenimo mišinio gerumą.

53 e4 *sq*

Tiesiog svarstymas mus paerzina, o pasakyti nori tai... Sokratas kalba taip, tarytum jo svarstymas, *logos* turėtų tam tikrą, nuo jo nepriklausomą būtį. Plg. 57 a9–c5 ir paaišk. *ad* 51 c3–4.

54 c1–4

visos priemonės, įrankiai ir visa žaliava visiems suteikiami dėl radimosi, ir kiekvienas radimasis visada būna dėl kokios nors kitos būties, o visas radimasis – dėl visos būties. „Priemonės" perteikia *φάρμακα*. Φάρμακον visų pirma nusako „vaistą", tačiau bendresne arba perkeltine reikšme taip pat gali nusakyti „priemones" dalykui išlaikyti arba atkurti, taip pat – „dažus". Jei manytume, kad Sokratas omenyje turi būtent *vaistus*, tai reikštų, kad jis nori išskirti ir tokią – at-kuriamąją radimosi paskirtį. „Žaliava" perteikia ὕλη. Iki Aristotelio šis žodis graikų kalboje dar neturi abstrakčios „medžiagos"

reikšmės, bet reiškia (visų pirma) medieną ir (paskui) visokią „žaliavą". A.E. Tayloras (1949, p. 428, n. 1) manė, kad φάρμακα, ὄργανα („įrankiai") ir ὕλη sietini su Protarcho 54 b1–3 pateiktu laivų statybos pavyzdžiu: „φάρμακα neabejotinai nusako dažus, skirtus laivo šonams padengti, ir t.t. Tad šalia ‚įrankių' minima ὕλη reiškia ne ‚žaliavą' apskritai, bet ‚medieną', iš kurios gaminamos laivo lentos." Kaip pastebėjo R. Hackforthas (1945, p. 110, n. 1), tai yra mažai tikėtina, kadangi lieka neaišku, kas tokiu atveju būtų 54 c2 minimi „visi" („visiems") – vargu, ar Sokratas čia kalba apie „visus" laivų statybininkus. Be to, tokio konkretaus konteksto atveju minėti daiktavardžiai turėtų būti pavartoti su artikeliais. Labiau tikėtina, kad Sokratas čia pateikia apibendrinimą. Apibendrinimu, beje, savo pavyzdį pabaigė ir Protarchas: „Ir taip toliau ir panašiai" (54 b3 *sq*). Sokratas, regis, užsimoja dar plačiau – jis ne tik paaiškina, kad kiekvienas radimasis visas priemones, įrankius ir visą žaliavą pasitelkia dėl tam tikros būties, bet ir tai, kad „visas radimasis yra dėl visos būties". Šį teiginį galima suprasti ir kaip bendresnę nuorodą į juntamybės tapsmo ir mąstomosios esybės tvermės santykį. Plg. Delcomminette (2006), p. 502 *sq*.

54 c9–d2
skirta priklausyti Gėriui... reikia suteikti kitą skirtį... priskirdami ne Gėrio, bet kitai skirčiai? Plg. 20 d1 *sqq*.

54 d4
kaip sakiau pradėdamas šį aiškinimą. Plg. 53 c4–7.

54 e1
kurių tikslas tėra radimasis. τῶν ἐν ταῖς γενέσεσιν ἀποτελουμένων. Jau E. Poste'as (1860) siūlė šiuose žodžiuose matyti nuorodą į Aristipui priskiriamą tikslo (τέλος) apibrėžimą: „[Aristipas] tikslą apibrėžė kaip jutimą pasiekiantį

švelnų judėjimą" (Diogenas Laertijas, *VPh* II, 85, 15). 54 e2 ἀποτελουμένων vartosena primena ankstesnius Sokrato žodžius apie Gėrio siekiamybę. Žr. 20 d ir paaišk. *ad* 20 d10 („kas ateina siekiant Gėrio tikslo").

55 c6–7

Šauniai tad padaužykime juos visur kur – ar neaptiksime kokios silpnos vietos. „Silpna vieta" perteikia σαθρόν. Šis būdvardis visų pirma vartojamas kalbant apie „įskilusius" molinius indus. Puodo „įskilimo" kaip „silpnos vietos" metafora graikų kalboje yra ganėtinai įprasta (plg. „Teaitetas" 179 d3 *sq*, „Eutifronas" 5 c). Vis dėlto, kadangi „Gorgijuje" (493 d5 *sqq*) su „kiaurais ir įskilusiais indais" (493 e7 *sq*: ἀγγεῖα τετρημένα καὶ σαθρά) lyginamas nesivaldančio, malonumų besivaikančio žmogaus vidus, galima manyti, kad, kalbėdamas apie galimai „įskilusią" mokslų vietą, Sokratas nori priminti apie įprastą malonumams skirto gyvenimo „kiaurumą".

55 c7–9

suradę tai, kas juose turi gryniausią prigimtį, bendram mišiniui galėtume paimti pačias tikriausias tiek jų, tiek malonumo dalis. Plg. paaišk. *ad* 52 e2–4.

55 e1

skaičių meną. „Skaičių menas" perteikia ἀριθμητική. Graikų „aritmetika" yra siauresnė už šiuolaikinę, kuriai priklauso ir tai, ką graikai vadino λογιστική, „skaičiavimo mokslu". „Gorgijuje" 451 a7–c5 Sokratas aiškina, kad aritmetikai rūpi patys skaičiai ir jų savybės, o „skaičiavimui" – skaičių santykiai.

55 e5–56 a1

beliktų spėlioti ir patirtimi bei pratimais lavinti pojūčius telkiantis taiklumo gebas, kurias daugelis vadina menais,

kuomet lavinimas ir stropus darbas išugdo jų stiprybę. Priešprieša tarp „meistriškumo", „amato" (arba „meno", τέχνη) ir „empirinių įgūdžių" – „patirties" (ἐμπειρία) bei „pratimų" („įgudimo"; τριβή visų pirma nusako prie dalyko *leidžiamą laiką*) yra įprasta Platono dialoguose. Plg. „Faidras" 260 e5, 270 b4–6, „Gorgijas" 463 b4. Kaip „praktinį įgudimą", o ne tikrą „meną" Sokratas paprastai nurašo retoriką. „Gorgijuje" (463 a6 *sqq*) Sokratas greta jos deda virimo, puošimo ir sofistikos menus, visus vadindamas „pataikavimu" ir siedamas su sielos taiklumu arba „gebėjimu pataikyti" (ψυχῆς στοχαστικῆς). Tokio, praktika išugdomo „taiklumo", anot 56 a3–7, apstu muzikos mene. Tai nereiškia, kad Sokratas dabar yra pasirengęs pašalinti muziką ir kitus, veikiau praktiniais įgūdžiais nei tiksliais matais besinaudojančius menus iš mokslų giminės. Vien nemoksliniai ir nemeniniai įgūdžiai liktų tuo atveju, jei minėti menai neturėtų jokio kontakto su matematiniais mokslais. Tuomet tai nebebūtų „mokslai". Tačiau muzika, kaip ir medicina, žemdirbystė, laivavedyba ir karyba (56 b1 *sq*, c4–6) tokio kontakto nepraranda, jie tebėra „menai", kad ir ne tokie „meniški", kaip statyba. Kitas reikalas – retorika. Tai, kad Sokratas nemini jos savo „mokslų" ir „menų" kataloge, rodo, kad komentuotojai, manantys, jog 58 a–d liudija apie naują Platono požiūrį į šį „meną", veikiausiai klysta.

Kad matematika („skaičius ir skaičiavimas", ἀριθμόν τε καὶ λογισμόν) yra bendras „visų menų, minčių ir mokslų" pamatas, aiškina „Valstybės" Sokratas (522 b8–c9).

56 a3–6

judančio garso matą. Leidėjai ir vertėjai šios vietos rankraščių tekstą dažnai laiko sugadintu ir įvairiai jį taiso. Dauguma seka *Codex Venetus* 189, kur po αὐλητική („aulo menas") pridurti žodžiai καὶ κιθαριστική („ir kitaros menas"). Leidėjus

paprastai glumina pagrindiniuose rankraščiuose esantis žodis χορδή. Mat įprasčiausia jo reikšmė yra „styga", o toks pučiamasis instrumentas kaip *aulas* stygų, savaime suprantama, neturi. Tačiau A. Barkeris (1987, p. 103–109) įtikimai parodė, kad netaisytas rankraščių tekstas yra ne tik suprantamas, bet ir perteikia gerokai sklandesnę mintį, nei būtų į jį įterpus „kitaristiką". Mat χορδή gali nusakyti ir tam tikrą „garsą", „tono aukštį", net ir tuomet, kai kalbama apie stygų neturinčius instrumentus. Puikų pavyzdį pateikia paties Platono „Valstybė" 399 d3–6, kur aulas yra pavadintas „daugiastygiu" (πολυχορδότατον), tai yra „daugiagarsiu" (tai nurodo Barkeris, p. 106) – anot Sokrato, būtent dėl šio instrumento „diaugiastygiškumo" neverta įsileisti aulininkų į tvarkingą valstybę.

Jei manysime, kad 56 a5 *sq* kalbama tik apie aulo meną (neminint kitaros), nuoseklesnė atrodys viso teiginio mintis: muzikos menas yra kupinas „taikymosi" (manant, kad 56 a5 αὐτῆς atliepia 55 e7 στοχαστικῆς), kadangi, derindami instrumentus, graikų muzikantai (visų pirma atlikimui besirengiantys kitarininkai) neturėjo tam skirtų tikslių įrankių ir stygas derino „iš klausos", o tokia muzikos dalis, kaip aulo menas, visa yra kupina „taikymosi", mat savo instrumentą pučiantis aulininkas viso grojimo metu privalo tarsi medžiotojas taikytis norėdamas laiku sugauti („pašauti") judančio garso (χορδή) matą.

56 b1–2

Tą pačią padėtį rasime ir gydymo, žemdirbystės, laivavedybos ir karybos menuose. Jei Sokratas dar nepamiršo nubrėžtos skirties tarp gamybinių ir edukacinių mokslų, galime suprasti, kad muzika „kuria" melodiją, gydymas – sveikatą, o žemdirbystė – auginamus vaisius. Jei „vairininko" (κυβερνητική) ir „karybos" (arba „karo vado", στρατηγική) menai taip pat priskirtini prie „gamybinių" arba „rankų

darbo" mokslų, veikiausiai tai galima aiškinti tuo, kad ir jie juntamybėje sukuria tam tikrą apčiuopiamą rezultatą: vairininkas geba saugiai nuplukdyti laivą („Valstybėje" 346 a6–8 sakoma, kad vairininko menas parūpina plaukimo saugumą), o karo vadas – tinkamai parengti ir laimėti mūšį. (Anot „Eutifrono" 14 a1–4 Sokrato, karo vadai parūpina, „padirba", ἀπεργάζονται, pergalę kare). Nors naujausiais laikais visuose šiuose menuose ir moksluose imta naudoti gerokai daugiau tikslių matavimo prietaisų, prognozuojamu rezultato tikslumu jie vis vien dažnai nusileidžia toliau Sokrato minimiems statybos mokslams.

56 b9–c2

čia, manding, naudojamasi liniuote, aprėžtuvu, skriestuvu, blašku ir tam tikru gudriu kampainiu. „Liniuotę" (κανών) ir „aprėžtuvą" (τόρνος) Sokratas jau minėjo kalbėdamas apie grynuosius malonumus keliančias paprastas formas – jos gali būti nubrėžtos naudojant minėtus įrankius. Plg. paaišk. *ad* 51 c4 *sq*. Dabar šalia „aprėžtuvo" jis mini kitokios rūšies „skriestuvą" – διαβήτης, dailidžių virvelę „blašką" (žr. LKŽ), στάθμη ir „tam tikrą gudrų kampainį" (προσαγωγίον).

Anot scholijų „Iliadai" (*ad* XV, 410, *scholia vetera* = D *scholia*, ed. C. G. Heyne), στάθμη yra „dailidžių įrankis, kitaip vadinamas κατευθυντηρία, kuriuo matuojami dailidės rąstai. Taip pat ir plona virvė, įtrinta raudona arba juoda spalva." Plg. lotynų kalbos *rubrica*. Įtrinta virvute dailidės ant medžio nužymėdavo spalvotą liniją. Žodis προσαγωγίον (arba galbūt προσαγωγεῖον), be šios „Filebo" vietos, pavartotas tik viename II a. įraše iš Bojotijos (*IG* 7, 3073, 118. 139). Kadangi įraše kalbama apie akmenis, sudedamus teisingu kampu pagal προσαγωγεῖον (εὐγωνίους πρὸς προσαγωγεῖον), spėjama, kad šis žodis nusako „kampainį". Antikos laikų scholiastai (*ad loc*., plg. Suda, *s.v.*) pateikia kitokį, veikiau gluminantį

paaiškinimą, esą προσαγωγίον yra tam tikras „dailidžių prietaisas, kurį jie taikė (ὃ προσάγοντες) tiesindami lenktą medieną". Tai, kad Sokratas čia kalba apie „tam tikrą gudrų" kampainį, verčia manyti, kad jis turi omenyje arba ganėtinai specifinį įrankį (prietaisą), arba kokią nors technologinę naujovę. Plg. Campton (1990), p. 550, n. 7.

56 c10–11

kalbi apie skaičių meną ir visus kitus, kuriuos neseniai kartu su juo minėjai. Protarchas lengvai atpažįsta Sokrato nuorodą į ankstesnius (55 d10–e3) jo žodžius, kuomet „skaičių" (ἀριθμητική), „mato" (μετρητική) ir „svorio" (στατική) menai (τέχναι) buvo pavadinti „vadovaujančiais" (ἡγεμονικαί).

56 d10–11

skaičiuoja nevienodus vienetus, antai dvi kariuomenes, du jaučius. Žodžiai apie tokius vienetus (*monadas*) kaip (žmonių) „kariuomenės" ir „jaučiai" primena dialogo pradžioje pateiktus dialektiškai svarstytinų vienetų pavyzdžius: „Kuomet imama kalbėti apie ‚vieną žmogų' arba ‚vieną jautį', ‚vieną grožį' arba ‚vieną gėrį', štai didelis stropumas skaidant tokias ir panašias ‚vienybes' kelia ginčus" (15 a4–7). S. Benardete'o (1993, p. 7, n. 18) manymu, šių „Filebo" tekstų gretinimas parodo, kad Platonui rūpi skirtumas tarp filosofuojančių matematikų monadų ir tokių monadų, kurias iškelia Sokratas. E. Benitezas (1999, p. 350 *sq*, n. 3) sutinka, kad 56 d10 sietina su 15 a–c svarstymu, tačiau Benardete'o išvadą laiko klaidinga. Jo manymu, dialogo skaitytojai verčiami suvokti, kad „minios monados – juntami jaučiai ir žmonės – yra beverčiai, šalia filosofų monadų – amžinų ir nekintamų pavidalų". Vis dėlto galima manyti, kad minėti tekstai iškelia tris monadų sampratas: (1) „vulgariąją" – „minios", kuri skaičiuoja įvairius juntamuosius vienius, (2) matematikų, anot kurių,

kiekvienas vienis yra toks pat vienis, kaip ir visi kiti, ir, pagaliau, (3) dialektikų, siekiančių tinkamai apibrėžti ir ištirti *kiekvieną* mąstomąjį vienetą.

56 e7–57 a2

ar juos reikės pripažinti vienu menu, ar laikysime dviem skirtingais? Sokratas siūlo skirti, viena vertus, taikomuosius (statybininkų, prekybininkų ir kitų tokių amatininkų) matematinius mokslus (skaičiavimas, matavimas) ir, kita vertus, filosofines (teorines) geometrijos ir skaičiavimo versijas.

57 a9–b2 *sqq*

šis mūsų svarstymas siekia to paties, kaip ir tuomet, kai jį pradėjome. Plg. 55 c4–10. Visame 57 a9–d2 tekste „svarstymas" (*logos*) pasirodo kaip reta (net Platono dialoguose) iniciatyvus (plg. paaišk. *ad* 51 c3–4). Būtent jis savo klausimu verčia pašnekovus susimąstyti, kad tas pats vardas gali nusakyti ganėtinai skirtingus dalykus: „Dabar tam tikrą meną pavadinęs vienu vardu (ὡς ὁμώνυμον), idant manytume jį esant vieną, ima ir vėl kaip apie du klausia apie tuos pačius menus: katras iš jų, ar filosofų, ar ne filosofų, turi didesnį aiškumą ir grynumą" (57 b9–c3). Tik apsisprendę dėl įžvalgaus *logo* klausimo pašnekovai gali drąsiai atsakyti ir „baisiesiems svarstymų tampymo mokovams" (57 d3 *sq*).

57 b9 *sqq*

tam tikrą meną pavadinęs tuo pačiu vardu, idant manytume jį esant vieną, ima ir vėl kaip apie du klausia apie tuos pačius menus. Pasak E. Benitezo (1999, p. 360), „vienas iš rečiausiai pastebimų ir mažiausiai įvertintų ‚Filebo' bruožų yra tai, kad Platonas pripažįsta homonimiją". Išties, pamatinis dialogo klausimas apie skirtingus tam tikro vieno dalyko pavidalus iškyla greta vardo klausimo. Viena vertus, tiek

„malonumas", tiek „matematika" gali nusakyti skirtingus dalykus (12 c–d, 57 d). Kita vertus, pasak Sokrato, Protarchas be reikalo visiems, taip pat ir blogiems malonumams, taiko dar ir tą patį „Gėrio" vardą. O jei vis dėlto visi malonumai gali būti vadinami *vienu* Gėrio vardu, kas tuomet leidžia tai daryti (13 a7–b5)? Paradoksalu gali pasirodyti tai, kad, Sokrato teigimu, „margas" malonumas turi mažiau skirtingų vardų nei ganėtinai homogeniška „mąstymo" giminė (plg. 11 b ir paaišk. *ad loc.*). Kad ir kaip būtų, Sokratas „Filebe" netiria nei mąstymo, nei malonumo giminių skirtingų *vardų* tarpusavio santykio. Dialogo analizė išskiria vien „malonumo" ir „mokslo" vardų bendresnę ir griežtesnę reikšmes: bendresne reikšme „malonumais" ir „mokslais" vadinamos ir negrynos šių giminių atmainos, griežtesne – tik grynosios ir tikrosios. Matematiniuose moksluose taip pat įžvelgiamas skirtumas tarp grynesniųjų, tikslesniųjų ir tikslumu nusileidžiančių bendravardžių mokslo atmainų.

57 c9–d2

nenusakomai išsiskiria tie, kurie atitinka tikrųjų filosofų polėkį. Tai, kad Sokratas čia kalba apie *filosofinę* matematiką, nereiškia, kad jis nebemato skirtumo tarp grynųjų matematinių mokslų ir dialektikos. Gryni ir tikslūs matematiniai mokslai „atitinka filosofų polėkį", nes gali nuvesti prie pačios mąstymo viršūnės – dialektikos.

57 d4

baisiems svarstymų tampymo mokovams. R. Hackforthas (1945, n. *ad loc.*), regis, pagrįstai siūlo čia matyti nuorodą į to paties plauko svarstytojus, apie kuriuos kalbama „Valstybėje" 454 a. Čia Sokratas spėja, kad jį ir jaunuosius jo pašnekovus galėtų imti kaltinti ginčininkai („antilogijų" mėgėjai), kurie, patys negebėdami išskirti dalyko pavidalų, kimba prie žodžių (κατ'

αὐτὸ τὸ ὄνομα διώκειν τοῦ λεχθέντος τὴν ἐναντίωσιν) ieškodami prieštaravimo varžovo svarstymuose. Taip elgiasi eristai, o ne dialektikai (ἔριδι, οὐ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι).

Sokrato vadovaujamas svarstymas ką tik iškėlė bendravardžių mokslų klausimą. Eristai galėtų pasičiupti tokią galimybę ir imti jį *tampyti* (įvairiomis kryptimis). Užbėgdami už akių galimiems jų priekabiams, pašnekovai turi aiškiai išskirti dvi bendravardžių matematinių mokslų atmainas (57 d6–8). Dialogo pradžioje Sokratas aiškino, kad būtent gebėjimas tinkamai skirti vieno dalyko pavidalus dialektinį svarstymą skiria nuo eristinio (17 a3–5). Galima suprasti, kad artėdamas prie tikriausio – dialektikos mokslo aptarimo jis nutaria priminti apie įprastą svarstymų klystkelį.

57 e6–7

Bet svarstymo galia mus atstumtų, Protarchai, jei kurią nors kitą įvertintume geriau nei ją. Anksčiau panašiai – kaip apie gerbėjų santykį su tam tikra vertybe kalbėta apie malonumą (Hedonę) ir jo adoratorius. Tuomet Protarchas būgštavo, kad varžybose su protu netekusi ir antrosios vietos Hedonė gali pelnyti savo gerbėjų (πρὸς τῶν αὐτῆς ἐραστῶν) panieką (23 a2–5). Sokrato „dama" kur kas oresnė – patiems gerbėjams (plg. 16 b6: ἧς ἐγὼ ἐραστὴς μέν εἰμι ἀεί) tenka pasirūpinti, kad ji jų neatstumtų.

58 c5–d8

žiūrėk... ją ištyrę pasakykime, ar galime teigti, kad veikiausiai būtent jai priklauso didžiausias mąstymo ir proto grynumas. Sakinio sintaksė yra gorgiškai išpūsta. Galima manyti, kad tai yra sąmoningai siektas efektas – Sokratas irgi moka padaryti *retorinį* įspūdį. Baigiamasis Sokrato klausimas: „Ar galime teigti, kad veikiausiai būtent jai priklauso didžiausias mąstymo ir proto grynumas?" – neabejotinai skirtas „svarstymo menui".

Taip jį supranta ir Protarchas (58 e1–3). Veikiausiai ir „tam tikra įgimta sielos galia" (58 d4: τις πέφυκε τῆς ψυχῆς ἡμῶν δύναμις) Sokrato čia sutapatinama su „svarstymo mokslu".

59 b7–8

nėra šių dalykų supratimo arba mokslo, kuris turėtų tikriausią tiesą. „Supratimas" čia perteikia νοῦς (kitur dažniausiai verčiama „mąstymas"). Šie Sokrato žodžiai rodo, kad jo aiškinimai apie *mokslų* tyrumo hierarchiją galioja ir mąstymo (suvokimo) tyrumo skalei. Tikrasis mąstymas sutampa su tikruoju mokslu. Taip pat plg. 58 d6–8 ir 59 c8–d6.

59 b10–11

dabar tikrai turime palikti mane, Gorgiją bei Filebą. Ką tik padaręs (ko gero, vien retorinę) nuolaidą Protarcho autoritetui ir jo šlovinamam retorikos mokslui, Sokratas ragina pamiršti *visus* autoritetus (taip pat ir Sokratą) ir svarstymo vardu paliudyti (savo paties) teiginį apie didžiausią – nekintamoms esybėms skirtos „mąstymo" ir „proto" veiklos patvarumą, grynumą ir tikrumą.

59 d7–8

būtent šiuos vardus aš anuomet siūliau mūsų vertinimui. Plg. 11 b6 *sqq.* „Protavimas" ir „mąstymas" (ἀλλὰ τὸ φρονεῖν καὶ τὸ νοεῖν) yra pačioje dialogo pradžioje įvardyto Sokrato teiginio apie proto giminės pranašumą protagonistai. Kaip rodo mokslo hierarchijos aptarimas, jie nusako tyriausią ir tikriausią mąstymo veiklos pavidalą.

59 e10

ką ir anksčiau buvome prisiminę. Sokratas primena du dalykus. Visų pirma – pradinius Filebo (jo pozicija dabar nusakyta aiškiau ir radikaliau) ir savo teiginius (60 a4–b5).

Jie buvo priminti pačioje veikalo pradžioje ir 19 c6–d6. Įsidėmėtina, kad ir patį pirmą kartą dialoge antagonistų teiginiai pateikiami juos *primenant*. Antras dalykas, dėl kurio Sokratas dabar *dar sykį* siūlo susitarti – tai, kad Gėrio verta ieškoti tik mišriajame gyvenime, bet ne ten, kur esama vien malonumo arba tik proto giminės narių, kadangi nei vienas, nei kitas nebūtų savaime pakankamas ir patrauklus (60 b7–61 b6). Pastarasis teiginys dialoge iškyla (20 b3–22 b9) kaip reikšminga, viso svarstymo kryptį pakeičianti naujovė, nors yra akivaizdu, kad Sokratas jį galvoje turėjo nuo pat pokalbio pradžios. Taigi dabar Sokratas pašnekovui primena, viena vertus, dialogo pradžios situaciją, kita vertus, – naują savo prielaidą, kuri leido malonumą ir protą vertinti ne atskirai, bet pagal jų vaidmenį darnioje visybėje.

59 e10–60 a2

regis, išties vykusi yra patarlė, kad du ir tris kartus dera žodžiu kartoti tai, kas yra gera. Platonas ne tik kelis kartus verčia Sokratą pakartoti (priminti) tuos pačius svarstymus, bet ir įvairiais būdais tai (kad vis kartojama) pabrėžia. Antai, neapsikentęs Protarchas sušunka: „Bet nėra reikalo daug sykių vis to paties klausti“ (60 e6 *sq*). Priežodis „gražu yra du ir tris kartus pasakyti gražius dalykus“ taip pat minimas „Gorgijuje“ 498 e11–a1, „Įstatymuose“ 754 c2 *sq* („tikrai nekenkia dukart sakyti tai, kas gražu“) ir 956 e7–a1, kur sakoma: „Ir du, ir triskart gražu (minėti) tai, kas teisinga (τό γε ὀρθόν).“ Scholijuose „Gorgijui“ aiškinama, kad Platono minimas priežodis kilo iš Empedoklio, ir cituojami tokie jo poemos žodžiai (fr. 25 DK): „dukart gražu mat kas dera ištarti.“

60 a8

visi turi jo siekti. „Siekti“ perteikia στοχάζεσθαι. Neseniai Sokratas kalbėjo apie matematinio tikslumo stokojančius

menus, kuriems belieka „taikyti" į savo dalyką – 55 e6 *sqq*: ταῖς τῆς στοχαστικῆς προσχρωμένους δυνάμεσιν; 56 a4: μελέτης στοχασμῷ; 56 a6: τῷ στοχάζεσθαι. Galbūt apie malonumo siekiančius gyvūnus jis taip pat pasakytų, kad jie jo ieško apgraibomis, neturėdami tam jokio tikslesnio ir aiškesnio mokslo.

61 a9–b1
teisingai susižinotų, kur tas gyvenąs. Vėliau Sokratas iškilmingai grįžta prie Gėrio *buveinės* vaizdinio – 64 c1–3.

61 b4
dabar, kaip ir pradžioje, svarstymas nurodė. Dialogo pradžioje Sokratas gyrė savo mėgstamą dialektikos kelią, tačiau įspėjo, kad būtų labai sunku juo sekti (16 a7–c2). Vėliau (20 b3–9) kažin koks dievas atsiuntė jam priminimą apie kadaise girdėtus žodžius (arba teiginius, *logoi*), esą Gėris nėra nei malonumas, nei protas, bet *kitas*, už šiuodu geresnis dalykas. Tai suteikė Sokratui dingstį imti svarstyti vien malonumą arba tik protą turinčio gyvenimo netobulumą – 20 e1 *sqq*.

61 b11–c2
ar tai būtų Dionisas, ar Hefaistas, ar kuris kitas šią garbingą maišymo skirtį gavęs dievas. Dionisas yra vyno dievas, o vyną graikai, kaip žinoma, dideliame inde (kratere) maišydavo su vandeniu. Hefaistas visų pirma garsėjo kaip puikus kalvis, metalų ir lydinių dievas. Kita vertus, „Iliadoje" I, 595–600 jis taip pat yra pavaizduotas kaip dievų „taurininkas", iš auksinio kratero jiems pilstantis (I, 598: οἰνοχόει; plg. 61 c4: οἰνοχόοις) dievišką gėrimą – nektarą. Damaskijas (*In Philebum* 228) aiškina, kad Hefaistas sietinas su fizikiniu, šio pasaulio mišiniu (τῆς μὲν φυσικῆς τε καὶ ἐγκοσμίου), o Dionisas – su virš pasaulio esančiu sielos

mišiniu (τῆς δὲ ψυχικῆς τε καὶ ὑπερκοσμίου): „Mat maišymo savybė (ἡ συγκρατικὴ ἰδιότης) kyla iš aukštai, nuo pat dievų ir eina iki pat paskutiniųjų esybių“ (228, 3–5).

XX a. II pusės „Filebo“ aiškintojas (J. Klein, „About Plato's *Philebus*“, *Interpretation* 2, 1971–1972, p. 180, cituojama *in* Delcomminette, 2006, p. 547) siūlė manyti, kad Dionisas čia atstovauja malonumui, o Hefaistas – menams ir mokslams, o tai galėtų reikšti, kad „patys malonumai ir mokslai vadovaus maišymui“ (Delcomminette, *loc. cit.*) arba, veikiau, kad abudu bus tinkamai atstovaujami.

61 c5

vieną, malonumo, galima būtų palyginti su medumi. Damaskijas (*In Philebum* 229) aiškina, jog malonumas su medumi lyginamas todėl, kad „yra saldus ir turi ekstatinį pradą (‚sukelia ekstazę‘, τὸ ἐκστατικὸν ἐχούσης). Todėl pitagorininkų teiginys (*logos*) skelbia, kad sielos į rastį (*genesis*) krenta dėl medaus“. Porfyrijas (*De antro nympharum* 16–18) medų taip pat sieja su malonumu ir sielas iš dieviškosios tikrovės į radimosi pasaulį žengti verčiančia galia (17, 2: εἰς γένεσιν καταγωγῆς). Tiesa, su radimosi pasauliu jis sieja ne vien medų, bet ir vandenį (17, 5: „vanduo prisideda prie radimosi“).

61 d10–e4

vienas žvelgia į tai, kas atsiranda ir žūva, o kitas – į tai, kas nei atsiranda, nei žūva, bet visada yra taip pat ir vienodai. Žiūrėdami tiesos pastarąjį pripažinome esant už aną tikresnį. Ankstesniame tekste (58 d–59 b), kurį dabar primena Sokratas, pirma Protarchas pripažino dialektikos mokslo pranašumą, ir tik paskui Sokratas pasiūlė tokio pripažinimo paaiškinimą. Dabar jis pradeda ne pripažinimu, bet pagrindimu.

62 b5–7

nepatvarų bei negryną netikros liniuotės ir netikro apskritimo meną? Sunku suprasti, ką Sokratas čia pavadina „netikra“ liniuote arba „netikru“ apskritimu. Akivaizdu, kad geometrinio tikslumo siekti padedantys matavimo įrankiai labiausiai primena grynųjų pavidalų formas. Apie tai ne sykį buvo užsiminta ir ankstesniame svarstyme. Plg. 51 c, 56 b4–c3. Veikiausiai „liniuotė“ ir „apskritimas“ čia paminėti kaip bendriausi „įrankių“ atstovai, norint pasakyti, kad, be gryniausių dieviškosios tikrovės objektų, teks naudotis mažiau tobulais šio pasaulio įnagiais.

62 b8–9

jei dar ketiname kaskart susirasti namo vedantį kelią. Kad susirasti tinkamą kelią (antai, į Larisą ar kur nors kitur) gali padėti ne tik tikslus mokslas, bet ir teisinga nuomonė, Sokratas aiškina „Menone“ 97 a–b, kur Sokratas kalba kaip tik apie tai, kas sudaro žmogaus „gerumą“.

62 c1–2

muziką, apie kurią kiek anksčiau sakėme, kad joje apstu taikymosi, mėgdžiojimo ir trūksta grynumo. Muziką Sokratas išskyrė kaip ryškiausią „stochastinių“ – tikslų žinojimą „taikymu“ pakeičiančių menų atstovę (55 e5–56 a8, 56 c4–6). Kitų, tikslesnių menų protagonistas yra statybų (arba „dailidės“, ἡ τεκτονική) menas (56 c6). Pastaruosius menus į mišinį sutarta leisti pirmiau už muziką. Anksčiau kalbėdamas apie muziką Sokratas neminėjo „mėgdžiojimo“ (μιμήσεως). R. Bury (*ad loc.*) svarsto, ar nevertėtų šio žodžio įtraukti ir į 56 a tekstą. J. Goslingo (1975, p. 133 *sq, ad loc.*) manymu, kadangi Platonas paprastai laiko muziką *mimetiniu* (imitaciniu) menu (plg. „Valstybė“ II–III, X, „Įstatymai“ 668 a–c), žodis galėtų kone savaime ateiti į galvą dialogo autoriui

arba perrašinėtojui. Kita vertus, „Įstatymuose" muzika pavadinta „spėliojančiu" ir „mėgdžiojančiu" menu (668 a6–7: εἰκαστικήν τε εἶναι καὶ μιμητικήν; plg. 668 b10–c1: μίμησίς τε καὶ ἀπεικασία), o ankstesniame „Filebo" aptarime netikslių amatų „spėliojimas" (εἰκάζειν) yra artimai siejamas su „taikymusi" (ἡ στοχαστική).

D. Frede (1997, p. 350, n. 13) manymu, Protarcho žodžiai, kad be muzikos gyvenimas nebebūtų gyvenimas (arba „gyvenamas") gali būti susiję su jo hedonistiniais polinkiais – galbūt „muzika" jam visų pirma kelia minčių apie malonias pramogas.

62 c5 *sqq*

kad aš tarsi minios stumte stumiamas durininkas pasiduočiau ir atverčiau duris. Nors minios stumiamo durininko (θυρωρός) vaizdas yra ganėtinai komiškas ir ne visai dera prie netrukus iškilsiančio Gėrio buveinės prieangio (ἐπὶ τοῖς προθύροις) paveikslo (64 c1–3), šie du vaizdai veikiausiai yra susiję – pradedant 61 a7 kalbama apie Gėrio būstą, kelią prie jo ir pačios buveinės duris.

62 d4–5

į tą patį, kaip Homero labai poetiškai pasakyta, „slėnių santakos" prieglobstį. „Slėnių santaka" perteikia μισγαγκεία – iš μίσγω („maišyti", „jungti") ir ἄγκος („slėnis"). „Iliadoje" IV, 453 šis žodis pavartotas achajų ir trojėnų kariuomenių susidūrimą lyginant su patvinusių upių srovių susiliejimu. Toks vaizdas, be abejo, primena ankstesnį duris verčiančios minios paveikslą – leisti į mišinį visus mokslus Sokratą spiria neįveikiamos būtinybės spaudimas. Kita vertus, netrukus Sokratas pareiškia, kad visus mokslus jiedu įleido dėl *meilės* kiekvienam mokslui (διὰ τὸ πᾶσαν ἀγαπᾶν ἐπιστήμην).

62 d9–10

iš meilės kiekvienam mokslui visus kartu juos įsileidome. „Iš meilės kiekvienam mokslui“ perteikia διὰ τὸ πᾶσαν ἀγαπᾶν ἐπιστήμην. Šie žodžiai leidžia suprasti, kad kiekvienas menas ir mokslas prisideda prie gyvenimo *patrauklumo*. Mat geriausias gyvenimas, pašnekovų sutarimu, būtų ir pats patraukliausias („labiausiai vertas meilės“, ἀγαπητότατος, 61 e7–8; plg. 64 c6: πᾶσιν προσφιλῆ). Ἀγαπητότατος „Filebo“ svarstymų apie gerąjį gyvenimą kontekste gali būti laikomas αἱρετός, „vertas rinktis“ sinonimu (21 d3, e4, 22 b1. 5. 7, 22 d7, 61 a1). 32 d, keliant klausimą dėl malonumo giminės patrauklumo (arba nepatrauklumo), tris kartus pavartotas žodis ἀσπαστόν (iš ἀσπάζομαι, „šiltai priimti“, „apkabinti“) – „pageidautinas“, „patrauklus“ (32 d1; d4 *bis*: ἀσπαστέον).

62 e8–9

Jei, kaip ir ten, esama dar kokių nors *būtinų* malonumų. Sokratas lygina malonumų atvejį su mokslais. Mat tuomet („ten“, 62 a–d) taip pat pasirodė, kad, be gryniausiųjų, esama ir praktiniam gyvenimui *būtinų* mokslų. Atsakydamas į Sokrato klausimus apie reikalą į mišinį leisti ir grynumo bei tikrumo stokojančius statybos ir muzikos (giminių) menus Protarchas du kartus taria: „Būtina“ (ἀναγκαῖον, 62 b8, c3). Dabartiniai Sokrato žodžiai rodo, kad tokius menus jis sutiktų laikyti „būtinaisiais“ (ἀναγκαῖαι).

63 b2–3

ar malonumais, ar kokiu kitu vardu jus reikėtų vadinti. Sokratas į malonumus kreipiasi taip pat apdairiai, kaip kreipiamasi į dievybę. Plg. paaišk. *ad* 12 c1–3. Galbūt taip norima priminti dialogo pradžią, kuomet Filebas pasitraukė iš pokalbio dangstydamasis dievobaimingumu (iš pagarbos malonumų deivei Afroditei). Tuomet Sokratas spėjo, kad tikrasis

jo dievybės vardas – Malonumas. Dabar jis pats ryžtasi kreiptis į (sukalbamus) malonumus. Kita vertus, proto giminės kalba parodys, kad veikiau nei dievybėmis geresniuosius malonumus būtų galima laikyti dievybių palydovais (63 e5–6).

R. Hackforthas pastebi (1945, p. 131, n. 1), kad Sokratas galbūt todėl atsargiai taria „malonumo" vardą, kad „malonumas" (ἡδονή) Platono dialoguose paprastai siejamas su „žemaisiais" kūno malonumais, o dabar jis kalbina veikiau „aukštesniuosius". Norėdami atsikratyti neigiamų „malonumo" vardo konotacijų stoikai idealiam išminčiui skyrė ne malonumą (ἡδονή), o „džiaugsmą" (χαρά) (Diogenas Laertijas, *VPh* VII, 116). Platono „Protagore" (337 c1–4) sinonimikos mokslo korifėjus Prodikas aiškina skirtumą tarp „linksmumo" ir „malonumo" patirčių: „linksmumas" (εὐφραίνεσθαι) yra susijęs su mąstymo, o „malonumas" (ἥδεσθαι) – su kūno veikla. Taip pat žr. paaišk. *ad* 11 b4–6.

64 a1–3

pamėginti suprasti, koks būtų prigimtinis žmogaus ir visybės Gėris, ir nujausti tokio Gėrio pavidalą. Pats mąstymas dabar primena, kad gražiame ir patvariame žmogaus gyvenimo mišinyje reikės mėginti įžvelgti ne vien žmogaus, bet ir visybės Gėrio pavidalą. Tokie mąstymo žodžiai primena ankstesnius Sokrato svarstymus apie žmogaus kūno ir sielos visumos giminystę visybės (*kosmo*) santvarkai. Pasak D. Frede (1997, p. 355), „akivaizdu, kad čia kalba ne vien žmogaus, bet taip pat ir kosmo Protas. [...] Šis ‚Sokrato dievybės išaukštinimo' (26 e–27 c) priminimas leidžia netrukus mišinį pavadinti ‚darnia bekūne visybe, tinkama gražiai valdyti sielą turintį kūną' (64 b). Kalbama nebe vien apie žmogiškąją, bet ir apie kosminę tvarką. Tad leidęs prabilti protui, Platonas nuo mišraus gyvenimo nepastebimai perėjo prie pačios pasaulio santvarkos darnos." Vis dėlto, nors Platonas

neabejotinai tiki visybės ir žmogaus gyvenimo santvarkos gimININGumu, pagrindinis „Filebo" svarstymo taikinys yra žmogaus gyvenimas – būtent jame reikės nurodyti malonumui derančią vietą.

Proto giminės kalboje pirmą kartą dialoge prabilta apie (pranašišką) nuojautą (μαντευτέον). Plg. 66 b5. Galima spėti, kad pačioje dialogo pabaigoje kalbėdamas apie filosofų Mūzos buveinėje išpranašautus teiginius (67 b6–7), Sokratas turi omenyje būtent tokias „pranašiškas nuojautas".

64 a3–5

protas, kaip jam ir dera, protingai tai pasakė. Neįmanoma išversti Sokrato kalambūro. Pasak jo, protas (νοῦς) atsakė ἐχόντως ἑαυτὸν, apytiksliai: „turėdamas save patį". Mat graikų kalboje įprastas būtų prieveiksmis νουνεχόντως, „turint proto", „išmintingai".

64 b5–8

jei šiam mišiniui dar ko nors trūksta... man regis, mūsų svarstymas jau yra pabaigtas tarytum kokia bekūnė tvarka. Svarbu sutarti, kad sukurtam dariniui nieko nebetrūksta, antraip jis nebus pakankamas ir tobulas, vadinasi, nebus *geras*. Plg. 20 d1–21 a3, 60 c.

64 c5–9

tokia būsena visiems tampa patraukli. „Būsena" perteikia διάθεσις. Tai turėtų būti ta pati „būsena", apie kurią kalbama 11 d4–6. Plg. paaišk. *ad loc.* Regis, ją nusako ir 64 b7 κόσμος („tvarka").

64 d11–e3

tai nebe mišinys, bet kažin koks grynas jovalas, tikra nelaimių krūva. Graikų tekste kalambūru sugretinamos

etimologinė („krūva"; συμπεφορημένη... συμφορά) ir įprastesnė („nelaimė") žodžio συμφορά reikšmės. Nežinia, ar prie to paties žaidimo priskirtina ir 64 d2 vartosena, kur συμφορά giminingas žodis συμφορώτατον reiškia „naudingiausia".

64 e6–7

saikas ir darna visur virsta grožiu ir dorybe. Dorybė vėliau nėra minima tarp varžybų prizininkų. Ch. Badhamas (1878, p. 116, n. *ad loc.*) siūlė suprasti, kad šiame sakinyje esama chiazmo figūros, tad „saikas" (μετριότης) yra sietinas su „dorybe", o „darna" (συμμετρία) – su „grožiu". Vis dėlto „Valstybės" dorybių samprata jas taip pat aiškiai sieja su *darniu dalių santykiu*. Veikiau galima manyti, kad „dorybė" čia nusako moralinį grožį, kaip „grožis" – estetinį. Plg. 26 b5–7.

65 c5

malonumas – didžiausias apgavikas. „Didžiausias apgavikas" – ἀλαζονίστατον. R. Hackforthas (1945, p. 134) pastebi, kad ankstesnis (36 c–44 a) malonumų aptarimas išties yra parodęs, kad „apgavystė", siekis *pasirodyti* vertesniems, nei iš tikrųjų esama, yra būdingoji malonumų savybė, nors pats šis žodis tuomet pavartotas nebuvo.

65 c5–7

dievai net atleidžia už priesaikos sulaužymą. „Puotoje" kalbantis Pausanijas tai laiko įstabiausiu pačių dievų įsimylėjusiems suteikiamos laisvės įrodymu: „tik įsimylėjėliui dievai dovanoja už priesaikos laužymą: sakoma, kad priesaika Afroditės vardu – ne priesaika" (183 b5–7).

66 a4–5

Visur tad, Protarchai, skelbsi – kitur siųsi šauklius. Πάντῃ δὴ φήσεις, ὦ Πρώταρχε, ὑπό τε ἀγγέλων πέμπων.

J. Stallbaumas (1842) nurodo Pindaro eiles („Olimpinės odės" IX, 24 *sq*), kurias galbūt turi omenyje Platonas: „...visur siųsiu šią žinią (παντᾷ ἀγγελίαν πέμψω ταύταν)." Pindaras žada siųsti žinią apie Olimpinių varžybų imtynių rungties nugalėtojo pergalę. Dabar Sokratas taip pat ragina siųsti žinią apie tikruosius varžybų nugalėtojus.

66 a8
[amžiną rinktis]. Rankraščių tekstas šioje vietoje neabejotinai yra sugadintas. R. Hackforthas (1939) mėgino apginti esamą tekstą, τὴν ἀίδιον (*sc.* αἵρεσιν) laikydamas veiksmažodžio ᾑρῆσθαι vidinio veiksmo akuzatyvu (*sc.* αἵρεσιν). Turint omenyje, kad anksčiau „Filebe" αἱρεῖσθαι ir αἱρετός vartoti kalbant apie geriausio gyvenimo pasirinkimą, tokį tekstą nelengva būtų suprasti. Pats Hackforthas verčia: *the first has been secured for everlasting tenure somewhere in the region of measure*. Įtikimiausias atrodo naujausias B. Vancampo (2002) taisymas. Šis autorius atkreipia dėmesį į tai, kad šioje teksto vietoje turėtų būti kalbama apie gėrybių „lokalizaciją" (vietą), ir energingai remia Hermanno siūlytą konjektūrą ἱδρῦσθαι (vietoj ᾑρῆσθαι), o τὴν ἀίδιον siūlo taisyti į τὴν ἴδιον (*sc.* ἕδραν) – (pirmas turtas) „turi savo (tinkamą) vietą ten, kur yra matas ir tai, kas turi matą", ir taip toliau.

66 b5
dėl trečio spėju. Arba: „(pranašiškai) nujaučiu" – ὡς ἡ ἐμὴ μαντεία. Plg. 64 a3 (su paaišk.) ir 67 b6.

66 b8 *sqq*
tai, ką priskyrėme pačiai sielai... ar šie dalykai nebūtų. Verčiu Jacksono konjektūrą οὐδ' vietoj rankraščių paliudyto οὐ τέταρτα (šis žodis rankraščiuose pavartotas keliomis eilutėmis toliau – 66 c1). Konjektūra atrodo visai tikėtina, kadangi

δ' graikų kalboje žymi skaičių „keturi". A. Dièsas vietoj 66 b8 neįtikimo τέταρτα siūlė skaityti poetinį žodį τεκμαρτά („spėtina"). Toks žodis gražiai įsijungtų į pranašiško kalbėjimo (spėjimo, nujautimo) temą, kurią čia pasirinko Sokratas. Tačiau toks žodis (forma τεκμαρτόν) tėra pavartotas vieninteliame komiko Kratino fragmente. Prozoje vartojama τεκμαρτέον. Tad ir kaip konjektūrą derėtų siūlyti ne τεκμαρτά, o τεκμαρτέα. Kita vertus, skaitydami οὐδ' ir norėdami paaiškinti 66 c1 infinityvą εἶναι, turime numanyti, kad šis sakinys tebetęsia infinityvinę konstrukciją, pradėtą 66 b5: ὡς ἡ ἐμὴ μαντεία, „kaip aš spėju".

66 c8–9
„O ties šeštąja karta", - sako Orfėjas, - „nutraukite darną giesmingą". Pažodiškiau būtų: „nutraukite giesmės darną (κόσμον ἀοιδῆς)." Sokrato cituojami Orfėjo poemos žodžiai iš kitų šaltinių nėra žinomi. Plutarchas (*E apud Delphos* 391 d) juos cituoja kaip „Filebo" tekstą, tačiau vietoj Sokrato κόσμον (ἀοιδῆς, „giesmės darną") vartoja οἶμον („giesmės tėkmę"). Οἶμον ἀοιδῆς yra pavartota homeriniame „Himne Hermiui" (l. 451). Κόσμος ἀοιδῆς nepasitaiko jokiame už Platoną ankstesniame graikų tekste, tik vėlyvosios Antikos laikais sukurtoje orfinėje poemoje „Argonautika" (l. 252, 1275). Plutarchas penkių gėrybių hierarchiją, kartu su ankstesne „Filebo" vieta (23 c–d), nurodo kaip Platono meilės skaičiui „penki" liudijimą. „Valstybės" teksto, kur yra reitinguojamos penkios santvarkos (580 b–c), jis nemini. Turint omenyje situacijų panašumą, sutapimas tarp „Filebo" „gėrybių" ir santvarkų skaičiaus vargu ar galėtų būti atsitiktinis.

66 c10–d2
mums dabar belieka tarytum uždėti galvą viskam, kas buvo pasakyta. „Galva" (κεφαλή) čia nusako „užbaigimą", tarytum

baigtam statiniui uždedamą „vainiką". Plg. LSJ *s.v.* (*crown, completion*). „Gorgijuje" 505 c10–d3 Sokratas žodžius apie mitų galvą cituoja taip, tarsi tai būtų koks žinomas posakis, kurį jis pritaiko ir savo svarstymui (*logui*): „Bet, sako, ir mito neleistina palikti per vidurį, neuždėjus galvos, kad nesisukiotų begalvis. Tad atsakyk ir į kitus klausimus, kad mūsų svarstymas gautų galvą." Tas pats posakis primenamas „Faidre" 264 c, „Timajuje" 69 b ir „Įstatymuose" 752 a2–4. „Filebui" artimiausias yra „Timajo" 69 b1–2 atvejis („Baigdami pamėginkime uždėti mitui tokią galvą, kuri tiktų prie anksčiau pasakytų dalykų"). Kaip ir dabar „Filebe", šioje „Timajo" vietoje veikalo protagonistas toliau glaustai primena ankstesnį dėstymą. Vis dėlto „Timajo" situacija ganėtinai skirtinga: šio veikalo protagonisto dar laukia ilgas pasakojimo kelias, o „Filebo" Sokratui išties belieka „iškelti vainiką".

66 d4–5

trečiasis kartas Gelbėtojui. Dzeusą Gelbėtoją arba Globėją (Σωτήρ) puotos pabaigoje graikai pagerbdavo trečią ir paskutinį kartą nuliedami neatmiešto vyno. Plg. Pindaras, „Istmo odės" 6, 9, Aischilas, „Eumenidės" 759–760, Sofoklis, fr. 425 Pearson. Daugiau apie šį trečiąjį nuliejimą pasakoja Atėnajas „Sofistų puotoje" (II, 38 c, XI, 471 c–d, XV, 692 f–693 c). „Valstybėje" (583 b) Sokratas kalba apie trečias – lemiamas varžybas tarp teisingo ir neteisingo žmogaus. Dzeuso Olimpiečio garbei paskutinį kartą jie turės varžytis dėl malonumo: Sokratas ketina įrodyti, kad visiškai tikri ir gryni yra tik protingo žmogaus malonumai. „Charmide" (167 a9–b1) Gelbėtojo garbei Sokratas siūlo trečią ir paskutinį kartą pamėginti spręsti dialogo klausimą. „Septintame laiške" (340 a) „trečias kartas Gelbėtojui" siejamas su paskutine (trečiąja) Platono kelione į Siciliją.

66 e2

negalėdamas pakęsti Filebo teiginio. „Negalėdamas pakęsti" perteikia δυσχεράνας. R. Bury (1897) pastebi, kad šis žodis primena malonumo nekenčiančius „priekabuolius", δυσχερεῖς (44 c *sqq*).

67 b1–2

nors visi jaučiai, arkliai ir visi kiti gyvuliai kartu paėmus ieškodami džiaugsmų taip teigia. Suprantama, kad gyvuliai malonumo pirmenybę „teigia" ne žodžiais, o „darbais" – ieškodami džiaugsmų. Anot Aristotelio, Eudoksas malonumą su Gėriu tapatino dėl to, kad „matė, jog visi jo siekia – ir protingi, ir neprotingi padarai. [...] Ir tai, kad visi jo siekia, rodo, kad tai visiems yra geriausia (mat kiekvienas randa savo gėrį, kaip randa savo maistą), o tai, kas visiems yra gėris, ir ko visi siekia, yra Gėris" (1172 b9–15). Šį argumentą vėliau perėmė Epikūras.

67 b3

todėl nusprendžia. „Nusprendžia" perteikia κρίνουσι. Dauguma žmonių „sprendžia" (arba „vertina") nepaisydami (arba nežinodami) filosofinio svarstymo atlikto vertinimo, κρίσις. Plg. 67 a14–b1: „Vadinasi, anot mūsų svarstymo dabar paskelbto nuosprendžio (κατὰ τὴν κρίσιν, ἣν νῦν ὁ λόγος ἀπεφήνατο), malonumo galia būtų penkta... Bet ne pirma."

67 b5–7

Jie mano, kad gyvulių aistros yra svarbesni liudytojai už tas aistras, kurias kelia filosofų Mūzos pranašavietės teiginiai. Pradedant J. Stallbaumu (1842), komentatorius glumina tai, kad su „aistromis" (ἔρωτας) šiame sakinyje tenka sieti ir *genitivus subiectivus* („gyvulių aistros" priklauso gyvuliams), ir *genitivus obiectivus*: „kalbų (svarstymų, *logų*) aistros" čia

veikiausiai nusako ne pačių kalbų patiriamą aistringą trauką, bet tą, kurią jiems jaučia filosofai. Kita vertus, *logas* „Filebe" rodė nemenką savarankiškumą (plg. paaišk. *ad* 51 c3–4), tad gal Sokratas išties turi omenyje aistras, kurias patys svarstymai jaučia tiesai ir apibrėžtumui.

67 b11–13

Dar šis bei tas liko, Sokratai... Tad aš tau priminsiu, kas mums lieka. Damaskijas pateikia įvairius platonikų siūlytus dialogo atvirumo („Kodėl dialogas neturi nei pradžios, nei pabaigos?") aiškinimus (*In Philebum* 11 ir 259). Apie dialogo pabaigos žodžius žr. Įvadą, p. 253.

Bibliografija

Aleknienė, Tatjana (1999): *Platonas, Faidonas, arba Apie sielą*, iš graikų kalbos vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė T.A., Vilnius, Aidai.

Aleknienė, Tatjana (1999a): „*Kosmios kai theios*. La justice divine de l'âme selon Platon", *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 46, p. 369–387.

Aleknienė, Tatjana (2001): „*Faidonas*: Filosofinė (anti)tragedija?", Naujasis Židinys-Aidai 7/8, p. 401–406.

Anscombe, G.E.M. (1966): „The New Theory of Forms", *Monist* 50, p. 403–420.

Apelt, Otto (1883): „Zu Platons *Philebos*", *Jahrbücher für Classische Philologie* 147, p. 283–288.

Archer-Hind, Richard Dacre (1901): „Note on Plato *Philebus*, 15 a, b", *Journal of Philology* 27, p. 229–231.

Badham, Charles (1855, 1878[2]): *Platonis Philebus*, with introduction and notes by Ch.B., London, J.W. Parker and Son West Strand.

Barker, Andrew (1978): „*Symphōnoi arithmoi*. A Note on *Republic* 531 c1–4", *Classical Philology* 73, p. 337–342.

Barker, Andrew (ed.) (1984): *Greek Musical Writings*, vol. 1: *The Musician and his Art*, Cambridge, University Press.

Barker, Andrew (1987): „Text and Sense at *Philebus* 56 a", *Classical Quarterly* 37, p. 103–109.

Barker, Andrew (ed.) (1989): *Greek Musical Writings*, vol. 2: *Harmonic and Acoustic Theory*, Cambridge, University Press.

Barker, Andrew (1994): „Ptolemy's Pythagoreans, Archytas, and Plato's Conception of Mathematics", *Phronesis* 39, p. 113–135.

Barker, Andrew (1996): „Plato's *Philebus*: The Numbering of a Unity", *in* Eugenio E. Benitez (ed.), *Dialogues with Plato*, Edmonton, Academic Printing & Publishing, p. 143–64.

Benardete, Seth (1993): *The Tragedy and Comedy of Life. Plato's* Philebus, translated and with commentary by S.B., Chicago and London, The University of Chicago Press.

Benitez, Eugenio E. (1989): *Forms in Plato's* Philebus, Assen, Van Gorcum.

Benitez, Eugenio E. (1999): „La classification des sciences (55 c–59 d)", in Dixsaut (1999), vol. 1, p. 337–364.

Brant, Reinhard (1977): „Wahre und falsche Affekte im platonischem *Philebus*", *Archiv für Geschichte der Philosophie* 59, p. 1–18.

Burkert, Walter (1962): *Weisheit und Wissenschaft. Studien zu Pythagoras, Philolaos und Platon*, Nürnberg, Hans Carl.

Burnet, John (1901): *Platonis Opera*, recognovit brevique adnotatione critica instruxit J. B., tomus II, tetralogias III–IV continens, Oxonii, e typographeo Clarendoniano.

Bury, Robert Gregg (1897): *The Philebus of Plato*, edited with introduction, notes and appendices by R. Gr. B., Cambridge, University Press.

Carone, Gabriela Roxana (2000): „Hedonism and the Pleasureless Life in Plato's *Philebus*", *Phronesis* 45, p. 257–283.

Carpenter, Amber (2009): „Nevertheless: The Philosophical Significance of the Questions Posed at *Philebus* 15 b", *Logical Analysis and History of Philosophy* 12, p. 103–129.

Compton, Todd (1990): „What are the τόρνοι in *Philebus* 51 c?", *Classical Quarterly* 40, p. 549–552.

Cooper, Neil (1968): „Pleasure and Goodness in Plato's *Philebus*", *The Philosophical Quarterly* 18, p. 12–15.

Dancy, Russell M. (1984): „The One, the Many, and the Forms. *Philebus* 15 b1–8", *Ancient Philosophy* 4, p. 160–193.

Davidson, Donald (1990): „Plato's *Philebus*", PhD diss., Harvard University, 1949; reprint with new preface, New York.

Davis, P. J. (1973): „The Fourfold Classification in Plato's *Philebus*", *Apeiron* 13, p. 124–134.

Delcomminette, Sylvain (2002): „The One-and-Many Problems at *Philebus* 15 b", *Oxford Studies in Ancient Philosophy* 22, p. 21–42.

Delcomminette, Sylvain (2003): „False Pleasures, Appearance and Imagination in the *Philebus*", *Phronesis* 48, p. 215–237.

Delcomminette, Sylvain (2005a): „La juste mésure. Étude sur les rapports entre le *Politique* et le *Philèbe*", *Les études philosophiques* 74, p. 347–366.

Delcomminette, Sylvain (2005b): „The Fourth Genus and the Other Three. A Note on *Philebus* 27 a8–9“, *The Classical Quarterly* 55, p. 614–616.

Delcomminette, Sylvain (2006): *Le* Philèbe *de Platon. Introduction à l'agathologie platonicienne*, Leiden, Boston, E.J. Brill.

Diès, Auguste (1941): Platon, *Philèbe*, texte établie et traduit par A.D., Paris, Les Belles Lettres.

Dillon, John M. (1999): „Speusippe et le plaisir“, *in* Dixsaut (1999), vol. 2, p. 83–98.

Dillon, John M. / Luc Brisson (eds.) (2010): *Plato's* Philebus. *Selected Papers from the Eight Symposium Platonicum*, Sankt Augustin, Academia.

Dixsaut, Monique (ed.) (1999): *La fêlure du plaisir. Etudes sur le* Philèbe *de Platon*, vol. 1: Commentaires; vol. 2: Contextes, Paris, J. Vrin.

Dixsaut, Monique (1999a): „Introduction“, *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. ix–xxvii.

Dixsaut, Monique (1999b): „L'affirmation de Philèbe (11 a–12 b)“, *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 27–42.

Dixsaut, Monique (1999c): „Une certaine espèce de vie (34 d1–36 c3)“, *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 245–265.

Dybikowski, James C. (1970): „False Pleasure and the *Philebus*“, *Phronesis* 15, p. 147–165.

Dybikowski, James C. (1970a): „Mixed and False Pleasure in the *Philebus*: A Reply“, *The Philosophical Quarterly* 20, p. 244–247.

Eisler-Feldafing, Robert (1922): „Platon und das ägyptische Alphabet“, *Archiv für Geschichte der Philosophie* 34, p. 3–13.

Ficino, Marcilio (1975): *The* Philebus *Commentary*, critical edition and translation by Allen M. J. B., Berkley, University of California Press.

Frede, Dorothea (1985): „Rumpelstiltskin's Pleasures: True and False Pleasures in Plato's *Philebus*“, *Phronesis* 30, p. 151–180.

Frede, Dorothea (1992): „Disintegration and Restoration: Pleasure and Pain in Plato's *Philebus*“, *in* Richard Kraut (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge, University Press, p. 425–463.

Frede, Dorothea (1993): *Plato, Philebus*, translated, with introduction and notes, by D. F., Indianopolis, Cambridge, Hackett.

Frede, Dorothea (1996): „The Hedonist's Conversion: The Role of Socrates in the *Philebus*“, *in* Christopher Gill / Mary Margaret

McCabe (eds.), *Form and Argument in Late Plato*, Oxford University Press, p. 213-248.

Frede, Dorothea (1997): *Philebos*, übersetzt und kommentiert von D.F., *in* Ernst Heitsch (ed.), *Platon Werke. Übersetzung und Kommentar*, Bd. 3,2, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Friedländer, Paul (1969): *Plato*, vol. 3, translated H. Meyerhoff (papildytas ir peržiūrėtas vertimas iš originalo vokiečių kalba), Princeton, University Press.

Gadamer, Hans-Georg (1931): *Platos dialektische Ethik. Phänomenologische Interpretationen zum Philebos*, Leipzig, Felix Meiner.

Goldschmidt, Victor (1947): *Les Dialogues de Platon. Structure et méthode dialectique*, Paris, Presses Universitaires de France.

Gosling, Justin (1959): „False pleasures: *Philebus* 35 c–41 b", *Phronesis* 4, p. 44–53.

Gosling, Justin (1961): „Father Kenny on False Pleasure", *Phronesis* 6, p. 41–45.

Gosling, Justin (1975): *Plato, Philebus*, translated with notes and commentary by J.C.B.G., Oxford, Clarendon Press.

Gosling, Justin / Christopher Charles Whiston Taylor (1982): *The Greeks on Pleasure*, Oxford, Clarendon Press.

Gosling, Justin (1999): „Y a-t-il une forme de l'indéterminé", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 43–59.

Hackforth, Reginald (1939): „On some passages of Plato's *Philebus*", *Classical Quarterly* 33, p. 23–29.

Hackforth, Reginald (1945): *Plato's Examination of Pleasure*, a translation of the *Philebus*, with introduction and commentary by R.H., Cambridge, University Press.

Hahn, Robert (1978): „On Plato's *Philebus* 15 b1–8", *Phronesis* 23, p. 158–172.

Hampton, Cynthia (1990): *Pleasure, Knowledge, and Being*, Albany, State University of New York Press.

Harte, Verity (1999): „Quel prix pour la vérité? (64 a7–66 d3)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 385-401.

Harte, Verity (2004): „The *Philebus* on Pleasure: The Good, the Bad and the False", *Proceedings of the Aristotelian Society*, vol. 104, p. 113-130.

Hazebroucq, Marie-France (1999): „La cause du mixte (26 e–28 c)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 173-192.

Horn, Ferdinand (1893): *Platonstudien*, Wien, F. Tempsky.

Huffman, Carl (1993): *Philolaus of Croton: Pythagorean and Presocratic*, Cambridge, University Press.

Huffman, Carl (2001): „The Philolaic Method: The Pythagoreisme Behind the *Philebus*", *in* Anthony Preus (ed.), *Before Plato. Essays in Ancient Greek Philosophy*, Albany, State University of New York Press, p. 67–85.

Joachim, Harold H. (1911): „The Platonic Distinction Between ‚True' and ‚False' Pleasures and Pains", *The Philosophical Review* 20, p. 471–497.

Jaeger, Werner W. (1923): *Aristoteles. Grundlegung einer Geschichte seiner Entwicklung*, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung.

Kenny, Anthony (1960): „False pleasures in the *Philebus*: A reply to Mr Gosling", *Phronesis* 5, p. 45–52.

Kühn, Wilfried (1999): „Quatre catégories cosmologiques employées en éthique (23 b–26 d)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 89–154.

La Taille (de), Antoine (1999): „Aux portes du bien (64 a7–65 a6 et l'interprétation de Gadamer)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 365–383.

Lang, Philippa M. (2010): „The Ranking of the Goods at *Philebus* 66 a–67 b", *Phronesis* 55, p. 153–169.

Larivée, Annie (2010): „The *Philebus*, a Protreptic?", *in* Dillon / Brisson (eds.) (2010), p. 163–171.

Lasserre, François (1966) (ed.): *Die Fragmente des Eudoxos von Knidos*, Berlin, De Gruyter.

Lefebvre, David (1999): „Qu'est-ce qu'une vie vivable? La découverte de la vie mixte dans le *Philèbe*, 20 b–22 b", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 61–88.

Löhr, Gebhard (1990): *Das Problem des Eines und Vielen in Platons* Philebos, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

McLaughlin, Andrew (1969): „A Note on False Pleasures in the *Philebus*", *The Philosophical Quarterly* 19, p. 57–61.

Meinwald, Constance Chu (1996): „One / Many Problems: *Philebus* 14 c1–15 c3", *Phronesis* 41, p. 95–103.

Meinwald, Constance Chu (1998): „Prometheus's Bounds: *Peras* and *Apeiron* in Plato's *Philebus*", *in* Jyl Gentzler (ed.), *Method in Ancient Philosophy*, Oxford, Clarendon Press, p. 165–180.

Meinwald, Constance Chu (2002): „Plato's Pythagoreanism", *Ancient Philosophy* 22, p. 87–101.
Meinwald, Constance Chu (2011): „The *Philebus*", *in* Gail Fine (ed.), *The Oxford Handbook of Plato*, Oxford University Press, p. 484–503.
Mirhady, David C. (1992): „The Great Fuss Over *Philebus* 15 b", *Apeiron* 25, p. 171–177.
Mooradian, Norman (1996): „Converting Protarchus: Relativism and False Pleasures of Anticipation in Plato's *Philebus*", *Ancient Philosophy* 16, p. 93–112.
Moravcsik, Julius Matthew Emil (1979): „Forms, Nature and the Good in the *Philebus*", *Phronesis* 24, p. 81–104.
Muniz, Fernando / George Rudebusch (2004): „Plato, *Philebus* 15 b: A Problem Solved", *Classical Quarterly* 54, p. 394–405.
Nails, Debra (2002): *The People of Plato: A Prosopography of Plato and Other Socratics*, Indianapolis, Cambridge, Hackett.
Natorp, Paul (1903): *Platos Ideenlehre*, Leipzig, Felix Meiner.
Penner, Terry (1970): „False Anticipatory Pleasures", *Phronesis* 15, p. 166–178.
Poste, Edward (1860): *The Philebus of Plato*, Oxford University Press.
Pradeau, Jean-François (2002): *Platon, Philèbe*, traduction et présentation par J.-Fr. P., Paris, Flammarion.
Ritter, Constantine (1903): „Bemerkungen zum *Philebos*", *Philologus* 15, p. 489–540.
Robin, Leon (1935): *Platon*, Paris, Presses Universitaires de France.
Schleiermacher, Friedrich (1826): *Platons Werke*, Bd. 3, Teil 2, Berlin, Georg Reimer.
Schofield, Malcolm (1971): „Who were *hoi dyskhereis* in Plato, *Philebus* 44 a *sq?*", *Museum Helveticum* 28, p. 2–20.
Stallbaum, Johann Gottfried (1842): *Platonis Philebus*, *Platonis Opera* IX, 2, recensuit et commentariis instruxit G. S., Gotha, Hennings Bibliotheca Graeca.
Striker, Gisela (1970): *Peras und Apeiron. Das Problem der Formen in Platons Philebos*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.
Susemihl, Franz (1863): „Die Gütertafel am Schlüsse des platonischen Philebos", *Philologus*, suppl. 2, p. 77–97.

Taylor, Alfred Edward (1926): *Plato. The Man and His Work*, London, Methuen & Co.

Tarán, Leonardo (1981): *Speusippus of Athens. A Critical Study with a Collection of the Related Texts and Commentary*, Leiden, E. J. Brill.

Teisserenc, Fulcran (1999): „L'empire du faux ou le plaisir de l'image (37 a–41 a)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 267–297.

Tordo Romabaut, Karine (1999): „La cosmologie parodique du *Philèbe* (28 c6–30 d8)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 193–220.

Vancamp, Bruno (2002): „New light on an old crux: Plato, *Philebus* 66 a8", *Classical Quarterly* 52, p. 388–390.

Van Riel, Gerd (1999): „Le plaisir est-il la réplétion d'un manque? La définition du plaisir (32 a–36 c) et la physiologie des plaisirs faux (42 c–44 a)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 299–314.

Van Riel, Gerd (2008): *Damascius, Commentaire sur le* Philèbe *de Platon*, texte établi, traduit et annoté par G. V. R. en collaboration avec Caroline Macé et Jacques Follon, Paris, Les Belles Lettres.

Waterfield, R. A. H. (1980): „The Place of the *Philebus* in Plato's Dialogues", *Phronesis* 25, p. 270–305.

Wersinger, Anne Gabrièle (1999): „Comment *dire* l'envie jalouse? Φθόνος et ἄπειρον (48 a8–50 b4)", *in* Dixsaut (1999), vol. 1, p. 315–335.

Wilamowitz Moellendorff (von), Ulrich (1920): *Platon*, Bd. II, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung.

Index locorum

Index Graecus

Index nominum et rerum